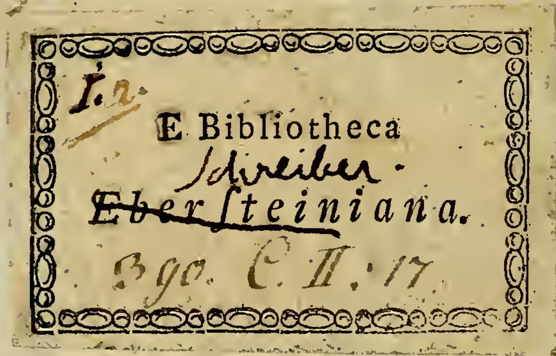
Cl: fr: Leboucher, Regiæ suæ Celsit: à consiliis, & in supremâ Co[illegible] Curiæ senator.

Friedrich Gundolf September 1915

(Geschenk von Elisabeth Salomon)

Reboucher.

C·IVLIVS CAESAR

SIVE HISTORIAE
IMPERATORVM CAESARVMQVE ROMANORVM
EX ANTIQVIS NVMISMATIBVS RESTITVTAE.
LIBER PRIMVS.

ACCESSIT C·IVLII CAESARIS VITA
ET RES GESTAE

HVBERTO GOLTZ·HERBIPOLITA VENLONIANO
AVCTORE ET SCVLPTORE

BRVGIS FLANDRORVM
ANN·M·D·LXIII

SERIES EORVM QVAE HOC LIBRO CONTINENTVR.

GVILIELMI PANTINI MEDICI Brugensis, frontispicij operis explicatio, ad HVBERTVM GOLTZIVM HERBIPOLITAM Antiquarium auctorem.

ROMA potens septem subiectis collibus, Orbem
Donat potenti Iulio:
Cui flauus flauis Tyberis subterfluit vndis
Flauo superbus alueo.
Stat lupa cis colles nutrix, trahit vbera fratre
Cum Romulo frater Remus.
Subter & his ales, Mauortia signa Quiritum,
Rostro rapax, trux vnguibus:
Et tamen expansis eadem mitissima pennis,
Solis ferox rebellibus.
Hinc pater armipotens, hinc cum genitrice Cupido,
Sortem augurantur Iulio.
Horrida bella, feras gentes, fera prælia, fausta
Sed ominantur omnia.
Vrbs dabit imperium: virtutem Marsque, Venusque:
Fortuna contuebitur.
Sors, Iuli, & virtus tua te vocat: i pede fausto,
Perrumpe robur hosticum.
Iulius it: terror quacûnque incedit, & acris
Aut obsecratio, aut fuga.
Germanas acies prostratas cernis, & Anglas,
Actasque prædas Gallicas.
Et proiecta iacet mœrens Hispania: solus
At Orbe regnat Iulius.
Iulius it, videt, ac vincit: solusque triumphos
Adornat: & ouat vnicus.
Flent, plorant alij, quorum ora superba recusant
Lupata ferre Cæsaris.
Luget & Oceanus, fluuijque dolore liquescunt,
Spoliati opibus amplissimis.
Sic quoque lugebunt non pauca numismata, HVBERTE,
Tua hæc vbi conspexerint.
Hactenus in vulgus studio, ingentique labore
Male sana quæ profugerint.
Scilicet hæc tua barbaries illa est, feritasque
Culti, vt vocant, si Dis placet.
Inclyta Belgarum, ac Flandrorum vrbs inclyta BRVGAE,
GOLTZII labores quæ foues,
GOLTZII Romanæ summa quæ stemmata gentis
Solertia & ope promouet.

Promo-

Promouet & densis tenebris illustria Regum,
Ac Imperatorum domi
Et foris acta: decus Romanis vnde petitum,
Vt Orbis exstarent caput.
Quò dubitem, GOLTZII superet laus, an'ne Quiritum,
Quam luce donat mortuam.

ΕΙΣ ΤΟ ΑΥΤΟ
ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΥ ΝΑΝΣΙΟΥ ΙΣΕΜΒΕΡΓΕΩΣ ΦΛΑΝΔΡΟΥ.

ΡΩΜΗ λαμπροτάτη πολίων κόσμοιο ἁπασῶν,
Καὶ βασίλισσα μόνη, κράτεος μεγάλοιο τυχοῦσα,
Θαυμαστῇ βλαβεροὺς ἀλκῇ δαμάσασα τυράννους,
Ενθα καθεζομένη ἐπὶ οὔρεος ἑπτακορύμβου,
Παυσομένη καμάτου παύεσθαι βούλεται ἀρχῆς.
Εὖ δὲ καθεσαμένη τὰ ἑαυτῆς, ἀνέρα ζητεῖ
Οὗτινος εὐνοίῃ ἀρετῇ τε πεφραγμένη εἴη,
Μή τι φοβῇ ἐχθροὺς ἀσεβεῖς, καὶ ἄνδρας ὁμοίους
Οἳ φιλέουσιν ἔριν τε κακὴν, πολέμους τε μάχας τε,
Καὶ κραδίηφιν ἑῇ αἰὲν κακὰ μηχανόωνται.
Ως δ' οὐχ ἱεμένη χρονιώτερον ἡγεμονεύειν,
Ασπασίως τε φιλῶς τε ἑὸν κράτος, ἠμὲν ἑαυτῆς
Σκῆπτρον ὅλης ἀρχῆς βασίλειον δῖα προτείνει
Τῷ μεγάλῳ κείνῳ τῷ Ιουλίῳ εὐμενέοντι
Καίσαρι, ὡς ἡγῶ πιστῷ χαρίεντί τε πολλά:
Ανδράσιν ὃς πολλοῖσι καὶ ἰφθίμοισιν ἀνάσσων,
Αἰὲν ἅπαντ' ἔχοι ἂν βασιλείης ἔργα διοίκειν
Θαρσαλέως τε σοφῶς τε ἄτερ θορύβοιο κακοῖο,
Καὶ φοβεροῖς ἐχθροὺς ἐπιόντας ὅπλοισι δαμάζειν,
Τῷ τ' ἂρ τῆς πόλιος κοινῷ τὴν ὕβριν ἀμύνειν
Δυσμενέων ἀνδρῶν φρεσὶν ἐν κακὰ λυγρὰ νοούντων,
Τοῖς τ' ἄλλων σκήπτροις παρεχόντων πράγματα πολλά.
Ελλαβε τοῦτο πρόφρων ὁ Ιούλιος, ἐννοέων περ
Αὐτοῦ τοῖς ὤμοις ἐπὶ φορτία δεινὰ τίθεσθαι,
Καὶ φθόνον ἀλλοδαπῶν μερόπων τάχ' ἂν αὐτῷ ὀπηδεῖν.
Ηὕτε δὴ μήτηρ μέλεται ἁπαλοῖο γόνοιο,
Τὸν παίδων ἄλλων πάνυ ἔξοχα ἀμφαγαπάζει:
Ως Καῖσαρ Ρώμην ἀρήϊον ἶφι σαώζει
Δῖος ἀνὴρ, μὴ τήνδε κακῶν βλάψειέ τις ἀνδρῶν.
Η παραδοῦσ' αὐτῷ πολυμερμέρου οἴακας ἀρχῆς,
Καί οἱ ὑπεσχομένη ἀντὶ σκληροῖο πόνοιο
Λαμπροτάτην φήμην παρὰ ἐσσομένοισι βροτοῖσι,
Εἰς ἀρετὴν προτρέπει κἂν αὐτομάτως προτρέχοντα,
Ιέμενόν τε τυχεῖν δόξης μάλα δηθὰ μενούσης,
Γνώριμον ἠδὲ βροτοῖς πᾶσ' ἔμμεναι ἀλλοδαποῖσι,
Τούς θ' ὑπὸ χερσὶν ἑαῖς ἀπιθέας κρατερῇσι δαμάσσαι:

Καὶ μάλα εὐχόμενον περὶ πάντων ἔμμεναι ἄλλων,
Πάντων τε κρατέειν μερόπων, πάντεσί τ' ἀνάσσειν
Ὅσσους ἠελίοιο ἐπαυγάζουσιν ὀπωπαί.
Ταῦτ' οὖν σκῆπτρα λαβὼν ὁ Ἰούλιος, ἤρχετο εὐθὺς
Ἤθεα παμπόλλου τοῦ πλήθεος φαῦλα διορθοῦν,
Συγκαλέσας φρονίμους συμμήστορας, ἠδὲ γεραιούς:
Ὧν ἐπικουρεόντων ταχέως εὖ ἥρμοσε πάντα.
Ἡ δὲ λύκαινα γέρον διδύμω θηλάζει ἀδελφώ,
Ῥώμυλον ἠδὲ Ῥέμον, παρὰ Ῥώμῃ: ἣ ἐκ τόσον ἦρε
Τὴν κεφαλὴν ἐνὶ ταῖς πόλισιν μέγα ἔξοχος ἄλλαις,
Ὅσσον ὁ ἠέλιος νικᾷ τοὺς ἀστέρας ἄλλους.
Παῖδε τὸ μὲν πρῶτον μάλα νηπίω, αὐτὰρ ἔπειτα
Καρτίστω πόλιος θείης ἐπαμύντορε ἄμφω:
Ἡ καὶ σφέων σπουδῇ πρώτιστον ἅπασα τέτυκτο.
Πὰρ δὲ τῇ ἄγχι ῥέει ποταμὸς πόλλ' ὕδατα φύων,
Κύματά τ' ἐκχεύων ἀφρώδεα, ἠδὲ θυέλλας,
Θύμβρις ἀφ' ὑψηλοῖο Ἀπεννίου ὀξὺς ἀΐσσων,
Θύμβρις ὁ σκηπτοῦχος, ποταμῶν βασιλεύτατος ἄλλων,
Θύμβρις ὁ αἰπὺ ῥέεθρον ἐπιπροϊεὶς ἁλὶ δίᾳ,
Θύμβρις ὁ ὠκύπορος, ῥείων ὡς ὠκὺς ὀϊστὸς
Ἔπτατο ἐκ χειρῶν ἀνθρώπου τοξοβόλοιο.
Νηῦς δ' αὖ ποντοπόρος Κρόνον ἠμὲν ἀγήνορας ἄνδρας
Ἐνθάδε ἐλθέμεναι δηλοῖ σὺν νηυσὶν ἔησιν,
Τῶν πολυευκτοτάτη Ῥώμην μάλ' ἄεξεν ἄφιξις
Παντοδαποῖς λαοῖς, δυνάμει τε κλυτῇ ὑπὲρ ἄλλων
Τῶν πολίων, ἣ μήτειραν ὅλης γαίης τε ἁλός τε,
Τὴν πάντες λαοὶ, πᾶσαί τε σέβουσι γένεθλαι.
Τὼ δ' ἑκάτερθεν ὁρᾷς, Ἀφροδίτην ἠμὲν Ἄρηα,
Δαίμονέ εἰσ' αὐτῆς ἐπαμύντορε ἠδ' ἐπικούρω,
Τὴν ἔπι συμμαχικοῖς ἀεὶ ὀφθαλμοῖσιν ὁρῶντε,
Μή τι κακὸν παρέχῃ αὐτῇ πολυπαίπαλος ἐχθρός.
Τοῖνδέ γε σωζόντοιν, χωρὶς λυπυροῖο φόβοιο
Ἵσταται, οὐδέ τις ἂν τολμήσαι βλαπτέμεν αὐτὴν,
Οὐδὲ κατ' ἄρ σεμνῆς βουλὴν δολόεσσαν ὑφαίνειν.
Εἰωθὼς δὲ φέρειν μεγάλου σημήϊα Ζηνὸς,
Ἐνθάδε Ῥωμαίοισι διοτρεφέεσσι πάρεστιν
Αἰετὸς ὑψιπέτης τανυσίπτερος, ἀγλαὰ νίκης
Σύμβολα βαστάζων μεγαθύμοις, ἠδὲ θριάμβου
Παμμεγέθεος, ζώειν τε ἄτερ στυγεροῖο κελεύων
Πένθεος, οὐδὲ τρέειν μερόπων τινὰ ἐλλοχοώντων,
Οὐδέ γε τολμῆεν τε μένος καὶ ἀγήνορα θυμόν.
Εἶτα κάτω ἐφορᾷς λαῶν φῦλ' ὅσσα τε Καῖσαρ
Αἰμαλέοις νίκησεν ὅπλοις, κρατερῆφί τε χειρί.
Ἀχνύμενοι κεῖνται, καὶ σφέων φίλον ἦτορ ἔδοντες,
Οὕνεκα τοῦ βαρέος πολέμου κακὰ μυρί' ἔπασχον,
Ὃς πολλοῖς αὐτῶν πολυπενθέα θῆκεν ὄλεθρον:

Κελτοὶ

Κελτοὶ ἐπιστάμενοι πολυποίκιλον ἔργον Ἄρηος,
Ἠ μὲν Βρεττανοὶ ναίοντες ἐπ' ἔσχατα γαίης,
Ἑσπερίων τε γονὴ, καίπερ μαχιμωτάτη οὖσα,
Καὶ ἕτεροι πολλοὶ, τῶν δὴ κράτος ἔπλετο πολλὸν,
Στήθεος ἐκ στοναχὰς, καὶ δάκρυα θερμὰ χέοντες
Ὀφθαλμοῖσιν ἑοῖς, ἀτυχέες παλάμῃ τε βίῃ τε,
Ἠδὲ μαχεσσάμενοι Ἄρεως σφισὶν ἀχθομένοιο.
Ὠκεανόν τε μέγαν πολλὴ πείθεσθαι ἀνάγκη
Ῥωμαίων υἱοῖς μεγαθύμων ἀλκιμάχοισι.
Ὡς δὲ ἅπαξ εἰπεῖν, ὅσσον πάνδωρος ἄρουρα
Τίκτει, καὶ ποταμοὶ πολυβενθέες, ἠδὲ θάλασσα
Ἀτρύγετος, πείθει τῷ Ῥωμαίων βασιλῆϊ
Ἡγεμόνων ἄλλων φρονιμώτερα κοιρανέοντι.
Ῥωμαῖοι τοίνυν μὴ δήϊος ἐχθρὸς ἀφαιρῇ
Ὑμῖν τὸ σκῆπτρον μάλ' ὁρᾶτε, θεοὺς δὲ σέβεσθε
Τῶν διὰ νῦν μοῦνοι τῆς γαίης κοίρανοί ἐστε,
Ἠδ' ὑμᾶς τιμᾷ παντοίων ἔθνεα λαῶν.
Δῆμοι δ' ὑμετέρῳ βασιλεῖ ὑπακούεθ' ἑκόντες,
Μηδέ ποτ' ἀντιμάχεσθ' ἢ μὲν λόγῳ, ἠὲ καὶ ἔργῳ.
Οὕτως ὑμείων ἀρχὴ διάπαντος ὑπάρξει
Ὄλβιος ἀρχομένοις τε καὶ ἀρχόντεσσιν ὁμοίως.

IN IDEM,

IACOBI CRVQVII MESSINII PROFESSORIS BRVGENSIS.

CONSONA mens Diuûm cælos moderatur & ignes
AEthereos, elementaque mundi:
Arbitrio quorum terrena humanaque cuncta
Stant, nunc interitura viciſſim.
Et nihil æternum, niſi quod virtute paratum,
Fortuna comitante labores.
Sic tu Cæſar habe iuſſu patris altitonantis
Imperium ſine fine ſuperbum:
Quo te Roma potens, Romanæ gloria gentis,
En tanto veneratur honore.
Mars iubet eſſe ratum, probat hoc Cythereia, benigni
Romulidum AEneadumq; parentes.
Hoc duri caſus meruêre, hoc fortia facta,
Hoc labor, indefeſſaque vita.
Gallia mœſta gemit, falcatis curribus, eheu,
Incumbens lacrymoſa fatiſcit.
Hoc germana dolet, deuicta quoque arma fatetur,
Oceanus Tethysque Britanni.
Ponte gemit Rhenus, Rhodanus tua iuſſa capeſſit,
Belga refert tibi Scalda triumphos.

Certatim tua geſta canunt Galli, Itali, Iberi,
Certatim tibi lauream adornant.
Quare agè, macte animi, tellus tibi cedit habenas,
Teque patremque Deumque ſalutat.
Te virtus, te LAVRVS amat, te GOLTZIVS vnus
Miratur, laudat, veneratur:
Ingenio, arte, manu, conteſtans poſteritati
Iulia corda, animosque perennes.

IN IDEM,

IOAN. CASIMBROTTI BRVGENSIS ODE.

VT ſtetit excelſo ſpectans è vertice montis
Septem diſtincto collibus,
Roma potens, populi dominantis more ſiniſtro
Mores & crimen arguit.
Arguit inuicto genio, fuſoque dolore
Triſtis, luget rerum vices.
Quærit opem, & dubiæ quæ ſit via certa ſalutis,
Alto verſat conſilio.
Interea rupis rugoſo in margine prodit
Fortis bellator Iulius.
Euocat illuſtrem meritis, vt nobile captet
Orbisque Vrbisque imperium.
Accipit imperium, teſtatur numina Diuûm,
Fauſto vt cedat ſuffragio.
Mars pater, alma Venus, ſpondent, gnatusq; Cupido,
Felix vouent præſidium.
Cæſar abit, mox arma tonant, queis tendere in hoſtem
Conſuerat dextra vindice.
Fit via vi, rumpitque aditus, omnisque recedit
Longè fœmineus timor.
Dirum carpit iter, rarisque habitata colonis
Sulcata inuadit littora:
Heſperiamque omnem, & gentes diſcrimine vaſto, &
Toto diſtinctas ſpacio.
Cogere Romanum imperium, ſceptrumque vereri,
Faſcesque horrêre Cæſaris.
Et mare contremuit, cælumque ſolumque ſubactum
Victori cedunt Iulio.
Sic voti compos, peregrinæ incommoda terræ
Expertus, retro properat.
Dij patrij, quorum auſpicijs ſtat maxima Roma,
Victori applaudunt reduci.

Et pa-

Et patres, primique ducum, lectique Senatus,
Clarique in rostris proceres,
Pontificis titulo, formidandisque thiaris,
Illustrem signant Cæsarem.
Commotæ extemplò Parcæ, fallaxque rotatu
Fortuna, expers constantiæ,
Conspicuum populo, suprema in sede locatum,
Virtutem exosæ, rapiunt.
Cui nocuêre nihil, viuit iam fama superstes,
Et sortem, & mortem negligens.
Viuit, ait, viuit, lauro redimitus & auro,
LAVRINI & GOLTZI auxilio.
Viuit, & æternos æui venientis honores
Vobis defert auctoribus.

ΕΙΣ ΤΟ ΑΥΤΟ
ΑΔΟΛΦΟΥ ΜΗΚΕΡΧΟΥ ΒΡΟΥΓΙΕΩΣ
ΥΜΝΟΣ.

Υμνει Μοῦσα πόλιν Ρώμην τὴν παμβασίλειαν,
Επτάλοφόν τε, τυραννοκτόνον τε, καὶ ὑψιμέδουσαν:
Η ἀρχῶν ἐκ μικροτάτων ὑπὲρ οὐρανὸν ἦρε
Τὴν κορυφὴν, χθονὸς εὐρείης κεφαλὴ κληθεῖσα.
Καὶ γὰρ ἐπεὶ Τροίης ἱερὸν πτολίεθρον ἔπερσεν
Ζεὺς ὑψιβρεμέτης τὰ ὀλύμπια δώματα ναίων,
Αινείας ζάθεος, τὸν Δαρδανίῳ Αγχίσῃ
Χρυσείη κυθέρεια Διὸς θυγάτηρ κρονίωνος
Εν φιλότητι μιγεῖσα τέκεν Σιμόεντος ἐπ᾽ ὄχθῃ,
Συν τοῖς πατρῴοισι θεοῖς μεγάλοισί τε, Τρῶας
Λείψανα τῶν Δαναῶν εἰσῆγε Λατινίδι γαίῃ
Νηυσὶν ἑῆς, κατὰ κῦμα πολυφλοίσβοιο θαλάσσης.
Πολλὰ δ᾽ ὅγ᾽ ἐν πόντῳ πάθεν ἄλγεα, πολλὰ δὲ γαίῃ
Αιματόεντος ἐν ὑσμίνῃ κρατερῇ πολέμοιο.
Ενθα μετ᾽ Ασκανίοιο ἑοῦ κεχαρισμένου υἱοῦ
(Τὸν μὲν ἐώθασ᾽ Ιλον μητέρες Ιλίου ἐντὸς
Ιλιάδες καλέσαι, νῦν δ᾽ ὄνομα αὐτῷ Ιοῦλος)
Τῇ Πριάμου γενεῇ βασιλείαν ἤρξατ᾽ ἐγείρειν
Καινὴν, ἐν Λατίῳ ἐριβώλακι βωτιανείρῳ:
Ιφί θ᾽ ὁμοῦ Τρώων τε ἀνάσσειν τῶν τε Λατίνων,
Μακρὴν σφιν πόλιν Αλβην οὔρεος ἐς πόδα τεύξας.
Ου δὴ Αινείαο βίη, κλυτοῦ ἠμὲν Ιούλου,
Καὶ παῖδες παίδων, καὶ οἳ μετόπισθε γένοντο,
Ηρξαντ᾽ ἔθνεϊ τῷδε τριηκοσίους ἐνιαυτούς:
Ιλία ἕως βασίλισσ᾽ ἱέρεια παῖς Νυμίτωρος,
Αρεϊ Ρώμυλον ἠδὲ Ρέμον διδυμάονε παῖδε

Ἔγκυος οὖσα τέκεν. Τὼ δ' ἀρτιτόκω πατράδελφος
Λυγρὸς Ἀμούλιος, οὕνεκ' ἔην μάλα χωόμενος κῆρ,
Θύμβριδος ἐς τὰ ῥέεθρα βρέφεε καταδῦν' ἐκέλευσεν.
Ἀλλ' Ἀπεννίνοιο καθ' ὑψηλοῖο καρηνῶν
Βᾶσα λύκαιν ὀρεσίτροφος ἄμφω θρέψατο μαζοῖς,
Ἐσσομένω σώσασα δύω κοσμήτορε λαοῦ.
Τοῖν δ' ἀποβησαμένοιν εἰς ἀνέρε, τείχε' Ἄρηος
Ῥώμυλος ἐξανέγειρεν, ἀπ' οὐνόματος σφετέροιο,
Ἢ παρ', ὡς φάσκουσί τινες, ῥώμην τε βίαντε
Τοὔνομα δούς. Τὰ δὲ Ζεὺς Κρονίδης, καὶ δαίμονες ἄλλοι,
Ἧς δὲ μάλιστα φίλησεν Ἄρης, καὶ κήδετο Κύπρις
Αἰδοίη, χρυσοστέφανος, καλὴ Ἀφροδίτη.
Ἓξ δὲ μόνοι βασιλῆες ἔσαν μετὰ Ῥώμυλον, ἀλλὰ
Σύγκλητος δῆμός θ' ἅμα, πράγματα πάντα, καὶ ἄστυ
Εἰρήνῃ πολέμῳ τε διῳκήκασ': ὑπάτοιν γὰρ
Τὴν ὑπάτην μεγαλοφροσύνην, ῥάβδους, πελέκεάς τε
Δῶκαν ἔχειν, κατ' ἔτος δὲ θέσαν τὼ ποιμένε λαοῦ.
Τῆς δὲ πολιτείας δημοκρατικῆς κρειούσης,
Ῥωμυλιδῶν ἀρηϊφίλων μέγα κοιρανεόντων
Νωλεμέως ἀπέραντον ἀεὶ κῦδός τ', ἀετός τε,
Καὶ νῖκαι πεπότηντο διὰ κλυτὰ πείρατα γαίης,
Ἠελίου Φαέθοντος ἀπ' ἀντολίης ἐπὶ δυσμάς.
Ἐν δ' ἄλλοις προγόνους Τρῶας κολάσαντες, ἔπερσαν
Ἀστεά τ' Ἀργείων, Ἀγαμεμνονίας τε Μυκήνας,
Πύῤῥον τ' Αἰακίδην, κρατεροῦ γένος ὄντ' Ἀχιλῆος.
Ὡς δ' ἤδη γήρᾳ προβέβηκεν πότνια Ῥώμη,
Ἔργα τε νῦν πολέμου πολυάϊκος κατέπαυσε,
Πολλῆς θ' ἡσυχίης ἔτυχεν, πολλῆς τε γαλήνης:
Ὡς φιλοτεκνοτάτη μήτηρ πατρῷα πάντα,
Βασιλικὸν μέγεθος, δύναμιν, σκῆπτρόν τε, καὶ ἀρχὴν
Καίσαρι δῶκεν ἔχειν τῷ Ἰουλίῳ, ἠΰτε τέκνῳ:
Τρωὸς ὅτ' ἔην γένεσιν, πολλῶν τ' ἀντάξιος ἀνδρῶν,
Ἀμφότερον, βασιλεύς τ' ἀγαθὸς, κρατερός τ' αἰχμητής.
Ὅς γε τὸν Ὠκεανόν τε δάμασσε τὸν ἐννοσιγαῖον,
Ῥῆνον τὸν ποταμὸν, Σκάλδιν, Τάμεσίν τε, καὶ ἄλλους:
Οὔρεα Πυρηναῖά τε, καὶ βαθυάγκεας Ἄλπεις.
Ἱππομάχων πυκινὰς Βρετανῶν κλονέεσσε φάλαγγας,
Ἅρματα Κελτάων δρεπανοειδέα, φάσγαν' Ἰβήρων,
Τὴν πόλιν ἀντιβίων στέψας πλείσταισι βοείαις.
Ἐντεῦθεν δ' Αὔγουστος ἐμουνάρχησε, καὶ ἄλλοι
Καίσαρες οἱ μετὰ τόνδε, κακοῖσι μεμιγμένοι ἐσθλοί.
Οἷον γὰρ μερόπων, τοῖον γένος ἐστὶν ἀνάκτων.
Οἱ δὲ ἐπεὶ Ῥώμη ποτ' ἐπὶ ξυροῦ ἵστατο ἀκμῆς,
Ἂψ κακὸν ἦμαρ ἄμυνον μητέρι, τιμήσαντες
Δέσποιναν κόσμου. Τῇ καὶ ΜΑΡΚΟΣ πολυΐστωρ,
ΓΟΛΤΖΙΟΣ ἠδ' ἀνέθηκεν ὑπέρτατος εἰκόνα τήνδε.

IN IDEM,

IOAN. CASTELII CHELVI FLANDRI.

ASPICE, Roma caput, vaſtique potentia mundi,
Collibus hîc ſeptem corpore nixa ſedet.
Illa quidem grauida imperijs, rerumque potita,
Quà nitet Eous, Heſperiusque dies.
Iam velut emerita, atque onere hoc ceſſura quieſcit,
Conſortemque ſui deligit imperij.
Iulius ergò ſacra præclarus origine Cæſar
Illius hîc aſtat cominus ante pedes,
Sacra triumphali redimitus tempora Lauro,
Romanique habitu cinctus ad arma Ducis.
Cui populi faſces iam tradit, & orbis habenas,
Et ſua committit ſceptra tenenda manu.
Noſtra capeſſe libens regna, inquit, &,iſtius idem
Terminus Imperij, terminus Orbis erit.
Hoc etenim duce te mihi longè auguſtius, atque
Auſpicijs ſurgent aurea ſæcla tuis.
Ergò agè, macte tua virtute, agè maxime Cæſar,
Aggredere hoc tanti numinis auſpicio.
Aggredere, ô, magnos inuicto corde labores
Imperij, & curas concipe mente graueis.
Sic te certa tuæ celebris præconia famæ,
AEternusque, mihi crede, manebit honos.
Officijque ſui memor, & tibi grata rependet
Poſteritas meritis præmia digna tuis.
Poſtmodò Diuus enim toto applaudente Senatu
Cælitibus ſuperis annumerandus eris.
Idque olim Idalio cælum teſtabitur aſtro,
Supremo inſtabunt cùm tibi fata die.
Ecce etiam pueros nutrit hîc lupa raua gemellos,
Atque in quos patruus ſæuijt, illa fouet.
Hinc Remus, hinc manibus prægeſtit Romulus, altè
Lactantisque feræ pendet ab vberibus.
Nunc pueri, aſt olim magni primordia Regni,
Et quorum auſpicijs condita Roma fuit.
Haud procul inde caua Tiberinus valle recumbit,
Fultus arundifera membra ſupina manu.
Cuius, vt è pleno theſauros Copia cornu,
Diues inexhauſtas vrna perennat aquas.
At vicina ratis claſſem notat amne receptam
Parrhaſij iuuenis, falciferique ſenis.
Quorum euaſit adhuc tenuis Roma auctior olim,
Et gemina tellus hoſpita creuit ope.

Præ-

Prætercam prudens, extremo in margine quæ ſunt
Hîc ſita cælicolûm numina bina Deûm?
Hinc Mars, inde Venus, veluti Vrbis vterque parentes,
Et quorum ſemper numine tuta fuit:
Mars pater infeſtis præformidabilis armis,
Ipſaque cum puero præpete nuda Venus,
Hanc procul obſeruant oculis, curaque fideli,
Præſentique augent, atque tuentur ope.
Quæque etiam latè geminas Aquila explicat alas,
Quæ ſolet arma Ioui, hîc Romula ſigna refert,
Inſignem veluti victrix ſuper alta triumphum
Nubila depulſis hoſtibus vndique, agat.
Inde vides, bello Cæſar quos vicerit hoſtes,
Quasque armis gentes fortibus exuerit.
Debellata ſedet, lachrymoſaque bella peroſa,
Atque triumphato Gallia mœſta Duce.
Illa etiam Orbe procul ſemota Britannia noſtro
Depreſſo capite hîc triſtia fata gemit.
Vtraque victa dolet, ſpolijsque exuta, ſuasque
Ingemit, heu, duras ſub iuga miſſa vices.
Oceanumque patrem tergo hîc vehit horrida Piſtrix,
Dum ſuſpenſus aquis ocia remus agit.
Et famulas ſubmittit aquas, Aquilæque miniſtras,
Ac ſe Romano ſubijcit imperio.
Hîc Tagus aurifluus, Rhodanus, Rhenusque bicornes,
Flexiuagoque piger tramite lapſus Arar,
Schaldaque magnanimis Belgarum nobilis oris,
Atque parùm noto nomine turba minor,
Victricique Aquilæ, & Tuſci nunc Tybridis vndis
Aſſurgunt, domitis & famulantur aquis.
Singula quæ veterum, Lector, tibi ſchemate prima
Fronte libri graphicè picta tabella dedit.

EIVSDEM.

Actis biſſenis ter quinque ad ſæcula luſtris,
Cumque ſecunda gelu nos grauis vrget hyems,
Prodibat GOLTZI Brugis opera, atque labore,
LAVRINI ſtudio, ac ſumptibus, iſtud opus.

IN C. IVLIVM CAESAREM
ſtudio atq; opera M. Laurini Domini de Wateruliet ab Huberto Goltzio Herbipolita reſtitutum.

ARNOLDI MOTORII BLANKEBERGANI
Flandri D. Donatiani Brugis Canonici.

ARCTOIS olim terna trieteride in oris
Auſpicijs Martis tutus vbique ſui,
Omnia præpetibus loca dum præteruolat alis,
Accepit famam Iulius, atque dedit:
Nam Diuûm ad ſedes, ac magni templa tonantis
Hinc ſibi ſtrauit iter, Cæſaribusque ſuis.
Hinc facilem vinci totus ſe præbuit Orbis,
Tantum tunc inſtar Gallia victa fuit.
Fortibus & partum eſt nomen memorabile Gallis,
Quòd tali ad tempus vel reſtitére viro.
Omnia ſors verſat: mutantur tempora rerum:
Et vix ſtare valent maxima quæque diu.
Credere quis poſſet? conſumpta eſt morſibus æui,
Totaque defecit cum duce Roma ſuo.
Iulius in tenebras, fama ſuper æthera notus,
Abſceſſit: ſolùm nomen inane manet.
O faciles hoſtes, ô candida pectora. ſola
Victorem illuſtrat Gallia victa ſuum.
Maieſtas redijt, veteres rediére triumphi:
Notaque vix vlli reddita Roma tibi es.
Nunc omnes dominam credunt, rerumque potentem,
Eoæ gentes, Heſperiæque ſimul.
Flandrica Laurus eat circum tua tempora Iuli,
Atque triumphatæ munera gentis habe.
Laudetur Daphnis: Belgarum gloria Brugæ
Laudentur, tantum quæ peperére decus.
Hoc Nympha Hydrorhoe dum ſe iactabit alumno
Perpetuò felix Oceanitis erit.

ARNOLDI BARZII I.C. BRVGENSIS.

In Laurum Daphnem verſam cùm fleret Apollo,
Hæc in prorupit carmina mœſtus amans:
Qua mihi nulla frui per fata ſuperſtite fas eſt,
Hanc vel in obductam cortice depereó.
AEternùm te noſtra chelys cantabit, & arbor
Viuentis ſpecie munia obibis, ait.

Iure tuo Laurus monumenta perennia Regum,
Iure tuo Laurus quæque trophæa feres.
A te pendebunt Aquilæ, Mauortia ſigna,
A te pendebunt arma micante cono.
Te redimita gerens victricia tempora, Romam
Curribus auratis ingredietur ouans.
Delphica vt hæc credas oracula, præſtat id vnum
Eximium Daphnes poſteritatis opus.
Quod non oſtentat laceras, ſanieque fluentes,
Sanguine nec tinctas exhibet exuuias:
Sed rediuiua tibi Romani Cæſaris ora,
Spirantiſque habitum reddit & effigiem.
AEtati veteris quæcunque numiſmata cenſus
Reſtituit, tantum quo ſtetit imperium.
Hoc in præſentem quaſi rem tu tramite ductus,
Te multis ſæclis iam ſupereſſe putes.
Quam nec olympiades multæ, nec luſtra pararent,
LAVRINI eſt opera tradita cognitio.
Tradita cognitio, qua quid ne illuſtrius eſſet,
Ingenij hubertas fecit HVBERTE tui.
Hæc coniuncta manus cum dexteritate politæ,
Tanta eſt, vt Belgis inuideat Latium.

IACOBI RAEVARDI I. C. BRVGENSIS.
ad Cæſarem rediuiuum.

Viuere te video, verum eſt, nam viuida virtus
Te decus, & patriæ ſuſtinet eſſe patrem.
Sed (fateamur enim) cùm te tua Roma reliquit,
Viuus, & vt viuus, ſemi ita viuus eras.
Aſt ſimul vt vitam tibi GOLTZIVS arte perenni
Integram, veras vertit in effigies:
Cæſar iure modis ſupereſt tibi vita duobus,
Nomine viuis enim, viuis & effigie.

ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΔΡΟΥΜΑΙΟΥ ΒΡΟΥΓΙΕΩΣ.

Φέρτερος ἀθανάτων, ἔυσημος τ' ἀργυρότοξος
Εργον θαυμάζων ἔβλεπε ΓΟΛΖΕΙΟΝ.
Οψέ ποτε θαμβός καλλίςω γέγραφ' ὀλύμπω,
Νῦν παλιν ἴφθυμος Καῖσαρ ἐς ἄςρα ἀνεῖ.

IDEM LATINE.

Cælicolum Princeps acri ſpectabilis arcu
GOLTZIACVM admirans aſpiciebat opus.
Tandem perplexus ſtellato ſcripſit Olympo:
Nobilis en rurſum Iulius aſtra petit.

ADOL-

Aureus auratas voluit Pactolus arenas,
Argentum profert India, vt æra Cyprus:
Hubertas, HVBERTE, tua hæc huberrima, multò
Huberius certè fluminis huber habet:
Nam vehit argentum, vehit æs, aurum vehit alueo
Omne, quod AEneadum priſca moneta tulit.
Protegit hoc flumen Laurus viridante ſub vmbra,
Vndifluas Laurus conſita propter aquas.
Cui non vlla ſuos vis perturbabit honores,
Non Auſter virides auferet imbre comas:
Sed patulis fulgur ramis, ſed dira venena
Arcet, & à ripis noxia quæque fugat.
Naiades hoc, Satyri, Dryades, Pan, Phœbus, Athena,
Hoc Charites gaudent flumine, & Aonides.
Vos me, Pierides, quoque in hæc damnate metalla,
Has ſtudio vt venas huberiore colam.

GEORGII CASSANDRI.

Nulla per Auſonias quod præſtitit hactenus vrbes,
Hoc nunc, Roma, tibi Flandrica Bruga parat.
Digni perpetua redimiri tempora lauro,
LAVRINI per quos nobile ſurgit opus.
Nec minus HVBERTI doctiſſima dextra meretur,
AVREVS vt volitet docta per ora virûm.

MARTINI SMETII FLANDRI.

GOLTZIVS hæc planè ſculpſit Germanus in ære,
Quæ paulò antè agili pinxerat ipſe manu.
Prælum, operas, atque impenſas ſuffecit opimas
LAVRINVS, Brugæ gloria magna ſuæ.
Barbara quæ quondam fuit, en Germania nunc eſt
Nobilis ingenijs, artibus, atque viris.
Quæque olim incultis fuit horrida Flandria ſiluis,
Tales nunc fructus edere culta valet.
Ne tamen inuideas nobis, docte Itale, noſtras,
Quas nunc poſt alios fata dedêre vices.
Græcia prima artes coluit doctiſſima cunctas:
Quæ pôſt ceſſerunt, maxima Roma, tibi.
Tu deinde imperium noſtras dum mittis in oras,
Huc etiam dotes fersque locasque tuas.
Linguam, inquam, moresque tuos, artesque politas,
Et cultus quicquid ſplendidioris habes.

Hæc vbi nos ſtudio tandem percepimus acri,
    Non nobis ſolis addidiciſſe ſat eſt:
Sed tua dona tibi ferimusq́ue accepta, damusq́ue
    In lucem, vt conſtet pluribus eſſe tua.

ΙΑΚΩΒΟΥ ΠΛΑΓΚΙΟΥ ΒΡΟΥΓΙΕΩΣ.

Φοῖβος ἰδὼν ῾ΟΥΒΈΡΤΕ *σφέων* ΛΑΤΡΙΓΝΈ *τε σπουδὴν,*
    Φησὶ, τί λήψονται ἀντὶ πόνοιο βαροῦς;
Εἶπέ τις ἐκ χαρίτων, αὐτοῖς δώσωμεν ἄεθλον
    Ἄξιον, ἀχρεῖοι μὴ δοκέωσι φίλοι.
Ευφημοῦσι θεοὶ πάντες πᾶσαί τε θέαιναι,
    Αἰδεῖσθαι τούτους ἀνέρας ὡς ἀγαθούς.
Ζητοῦσιν σπάνιον σπανίοις παραδοῦναι ἄεθλον
    Τοῖς ἑτάροις. πᾶς τις πάγκαλα δῶρα φέρει.
Οἱ μὲν τῇ αὐτῶν κεφαλῇ περικαλλέα μύρτον,
    Οἱ δ᾽ αὖ τὴν δάφνην, ἄγλαα δῶρα θεῶν.
Ὡς μὲν ἅπαξ εἰπεῖν, φέρεται κειμήλια μουσῶν
    Ἄξια, θυγατέρων αἰγιόχοιο Διός.
Ἰούλιος εἰσαχθεὶς Καῖσαρ διὰ φαίδιμα ἔργα
    Οὐρανὸν εἰς εὐρὺν, φοῖβε ἔειπε πάτερ,
Οὔπω τὶς δῶκεν τῶν ἔργων ἄξια καλῶν:
    Αὐτοῖς δὸς μᾶλλον τοὔνομα ἀθάνατον.
Ημιθέων κρατερῶν τ᾽ ἀνδρῶν ὅτι πράγματ᾽ ἔγραψαν,
    Ὧν κλέος ἠδὲ θεοῖς γνώριμον, ἠδὲ βροτοῖς.
Φοῖβος ἔφη σὺν πᾶσι θεοῖσι, δοθήσεται αὐτοῖς
    Αθάνατος στέφανος, τ᾽οὔνομα ἠδὲ θεοῦ.

ALEXANDRI COLONAEI I.C. BRVGENSIS.

GOLTZIVS arte, manu, digitisq́ue ſequacibus vſus,
    Hoc tibi conſcripſit, candide Lector, opus.
Gallia miratur, ſtupet Itala terra, ſuorum
    Tot ſibi ſigna ducum, tot ſimulachra dari.
Ecce reuiuiſcunt veteres in imagine Reges,
    Ni manibus tangas, viuere poſſe putes.
GOLTZIVS exſculpſit, dedit æs LAVRINVS: vterque
    Nobilis ingenio, clarus vterque manu.
Ille manu ſummè pollet ſculptrice: benigna
    Hic (ſi animum ſpectes,) explicitaque valet.
Ille opera, hic opibus opus hoc confecit: & amplas
    Ingenij vires ambo dedêre ſui.

IN

IN HISTORIAM IMPERATORVM Cæſarumq;, & Faſtos magiſtratuum Ro. ex anti- quis numiſmatib. opera & ſtudio M. Laurini Domini de Wateruliet, ab Huberto Goltzio Herbipolita reſtitutos.

ΑΔΟΛΦΟΥ ΜΗΚΕΡΧΟΥ ΒΡΟΥΓΙΕΩΣ.

Αἱ βίβλοι, τίνες ἐστὲ; τί κεύθετε; θυγατέρες μὲν
ΟΥΒΕΡΤΟΥ ΧΡΥΣΟΙΟ, τὸν Ερβίπολις τέκε δῖα:
Εν κόλποις δ' ἰδίοισι τράφεν Λαυρῖνος ἀμύνων,
Δαφνίκομος ΛΑΥΡΙΝΟΣ ὁ δέσποτα τοῦ πτολιέθρου,
Ο φλάνδροι καλέουσιν ἀφ' ὕδατος ἀμφὶ ῥέοντος.
Τὴν Ρώμην λέγομεν, Ρώμην τὴν κυδιάνειραν,
Τοὺς πολέμους, νίκας τε, τροπαῖά τε τῶν βασιλήων
Αὐσονίδων, τὰ θέατρα πελώρια, τούς τε θριάμβους,
Αρχόντων ῥάβδους, τιμάς τε, καὶ ἱερὰ λαοῦ,
Δαίμονας ἠδὲ θεοὺς ἰδίους, ἀναθήμαθ', ἑορτὰς,
Τὰς πόλιος πανηγύρεας, κρατερῶν τε ἀγῶνας,
Αθλά τε, χ' ἡρώων περικαλλέ' ἀγάλματ' ἀγαυῶν,
Καὶ πάντως Λατίου τὰ περίκλυτ' ἀείδομεν ἔργα:
Ὥς τοι σημαίνει τὰ νομίσματα μυρία ταῦτα,
Χρύσεα σὺν χαλκοῖσι, τὰ χάλκεά τ' ἀργυρέοισιν:
Αρχαίου ξύμπαντα χρόνου, ξύμπαντά γε γαίης
Εκ βάθρων ὀρυγέντ', ἀγαθῶν μνημεῖά τε ἀνδρῶν.
Ημᾶς Ρωμαῖοι γοῦν ἵλαθ' (ὅθ' ἵστορες ὑμῶν
Εσμὲν) σὺν Κρίσπῳ, Λιβίῳ Τρώγῳ τε παλαιοῖς.

IOAN. GELRII RVSSELLANI FLANDRI ad Romam.

Debita quæ ſemper præconia reddere laudum,
  Claraque pro meritis præmia Roma ſoles:
Iam tua LAVRINOS rara manus alma corona
  Exornet, ſed ne frondea dona paret.
Non Iouis, aut Bacchi, Veneris, non Palladis arbor,
  His poterit dignum conciliare decus.
Et ſi longæua circundes tempora lauro,
  Non hoc apta ſatis tempore laurus erit.
Phœbus enim teneris ſibi notus ſemper ab annis
  His pridem LAVRI nomen habere dedit.
Poſt vbi Phœbæas coluiſſet vterque Camœnas,
  Implicuit doctis laurea ſerta comis.
Ergo vt nunc meritum capiant virtutis honorem,
  Aurea laurigera munera fronte gerant:
Per quos tota vires, & per quos AVREVS ille
  Exercet mira GOLTZIVS arte manum:

Qua nitor ille tibi, quem longa aboleuerat ætas,
Redditur & Latio Roma vetuſta ſolo.
Vt tua non tantùm veteris tibi gloria regni,
Et ducibus redeat ſplendor honosq; tuis,
Quorum iterum antiquos titulos, celebresq; triumphos
Cernas, & varijs parta trophæa locis:
Sed quoque nunc priſcis ob cuſa numiſmata formis,
Nil ſit Romana notius hiſtoria.
I nunc, & cultos ſolos dic eſſe Latinos,
Et Germana tibi barbara terra ſiet.
Qui fuit Herbipoli Germanis natus in oris,
Vt modò ſis tanto culta decore facit.
Quo ſi non meruit ſtatuam de marmore viuo,
Quæ proſtet medio conſpicienda foro,
Hoc ſaltem, GOLTZI ſis felix, dicito, qui me
Erigis, & penitus nec cecidiſſe ſinis.

IACOBI RAEVARDI I. C. BRVGENSIS.

Quem mihi Muſa virum memoras? eſt GOLTZIVS. ille?
Illéne tam inſignis qui facit artis opus?
Ecquid agit? viuit? viuit. & imagine viua
Expreſſit viuam Cæſaris effigiem:
Occultis celebres (ô factum nobile) ſignis
Faſtos Roma tuos hac ſimul arte notans.
Ille poteſtatum lauros, faſcesque figuris
Luſtrat, & innumeris ornat imaginibus.
Dixi, & te docui ſcrutari rudera Lector,
Quæ doctam cernes reſtituiſſe manum.

IACOBI CRVQVII MESSINII FLANDRI bonarum litterarum publici apud Brugenſes profeſſoris, in Romam reuiuiſcentem.

Sic fatum melius fauet
Humanis ſtudijs, atque laboribus,
Vt nolit penitus mori,
Quæ ſunt mole ſua viſa minarier
Caſum, atque interitum grauem.
Vt quondam imperitans gentibus omnibus,
Et virtute potentior
Roma & nobilior, quæ rettulit ſuum
Acceptum ſuperis genus:
Hinc à Marte ferox Romulidum tribus,
Hinc Iuli imperium ab Ioue.
Verùm vt primus honos, atque potentia,
Nec

Nec non ambitio grauis,
Valdè concutiunt Regia ſtemmata,
Et magnum populi decus:
Sic concuſſa diu Roma tumultibus,
Ciuili fremitu ruit.
Sic rerum domitrix, & metus hoſtium,
Olim faſcibus inclyta,
Turpatis titulis, & genere attauo,
Multo tempore ſorduit,
Nec planè auſa fuit tollere lumina,
Seque oſtendere publicè:
Donec pulueribus turpibus eruta,
Ornatum caput extulit.
Quod munus meritò, LAVREA nobilis,
Immortale tibi refert:
Cuius viuida vis perpetuò viret,
Computreſcere neſcia.
Sic æterna iubet LAVRVS Apollinis,
Sic vult AVREA SAECVLI
HVBERTAS decorans priſtina marmora.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ.

ΕΙΣ ΡΩΜΗΝ ΑΝΑΒΙΩΣΑΝ.

Οὔ θαυμαστὸν ἔνη ἣ Ρώμη ποτνὶ ἀνίςη,
Ἥ δε γέ πολλὰ ἔτη ἐν σποδίᾳ ἔλαθεν.
Οὔνομα γὰρ ταύτη ἀπὸ της Ρωμής τε βίαςε
Αἷς ὀυδ᾽ ἄν θανατος βλάψειεν οὐδὲ μόρος.
ΜΑΡΚΟΣ ἄθρήν γε ΤΑ ΛΑΥΡΙΝΟΣ κόνιν ἐκκατέσεισε
Πρῶτος, ἐλευθερόων ἐκ ῥυπόεντος ἄχους.
Ἐντ᾽ ΟΥΒΕΡΤΟΣ ἰὼν δαιδάλλει ΧΡΥΣΕΟΣ εἶδος,
Εἶδος κάλλισον, σεμνοτατοντε ῥέθος.
Αττα ἴδε κέρατι πλήρει σοὶ ΧΡΥΣΕ᾽ ΑΙΩΝΟΣ
ΕΥΦΟΡΙΑ πλήρει φίλτατε χειρὶ χέει.

IDEM LATINE.

Nil admirandum ſi ſplendida Roma reſurgat,
Quæ latuit multo puluere tecta priùs.
Huic etenim nomen virtus dedit atque poteſtas,
Queis nec mors vnquam fatáue obeſſe queant.
Huic MARCVS cineres LAVRINVS diſpulit atros
Primus, & ereptam ſordibus expolijt.
Pòſt formam accedens HVBERTVS GOLTZIVS ornat,
Formam perpulchram, corpus & eximium.
En pleno cornu quæ largiter AVREA SAECLI
HVBERTAS plena fundit amice manu.

ADOL-

ADOLPHI MEKERCHI I.C. BRVGENSIS.

Roma vetus quondam miſeras perpeſſa ruinas
Concidit, & Romæ diruta Roma iacet.
Colligit hanc, priſcamque nouæ (mirabile) Romæ
Reſtituit Romam Flandrica Bruga ſuam.

MELCHIORIS BARLAEI ANTVERPIANI.

Conciderant fato, quoniam rapit omnia fatum,
Iulius, Hubertas, Romulidæq; duces.
Iuppiter indoluit, mœſtusq; eſt iſta locutus:
Omnia (quid faciam?) mors animata rapit.
Audijt hæc poſtquam diuinæ GOLTZIVS artis,
Quod mors non lædat nos faciamus, ait.
Inuidit fatum, tenſo demiſſa ſed arcu
Irrita ſunt damno tela repulſa ſuo.
Deſpondensq; animum, cùm cæla ſubiſſe papyrum
Viderat, in multos non abolenda libros,
Vincimur exclamat, vincens licet omnia, Tempus,
Nam modò concedent, dixerat, æra mihi.
Viuito Roma tuis igitur cum gentibus, in vos
Nunc aliquid tempus, mors neque iuris habent.

IMP. CAESARI FERDINANDO AVSTRIO PIO FELICI PERPETVO AVGVSTO

HVBERTVS GOLTZIVS HERBIPOLITA VENLONIANVS

S. P. D.

Ertas quaſdam nationes omni tempore ceteris omnibus longè ingenio atq; prudentia anteſtetiſſe, nō mihi dubium ſit, quin Sacratiſſima Maieſtas tua tantarū vſu rerum exercitata, pro ſua incredibili quadam ingenij ſagacitate facilè in animum inducere, ſibique perſuaſum habere poſſit: in quibus primas tenuiſſe Chaldæos & Ægyptios, inde Græcos, poſtea Romanos, omnium verò poſtremò Germanos, pro ordine & ſucceſſione monarchiarum, veteres hiſtoriæ atque antiquitatū reliquiæ demonſtrant. E quibus ipſis id etiam perſpici facilimè poteſt, prudentiam in hominibus ingenijque acumina, ſucceſſu ipſo temporum, maiora ſubinde rerum incrementa cepiſſe: vſque dum adulta paulatim, ad poſtremum quaſi in arcem ipſam ſcientiæ Romani imperij viribus perducta fuerunt. Nec ſanè eius rei, ſi quæras rationem aliam, quàm in prouidentia populi Ro. cōſtituas: qua ſuam rempublicā prouinciasq; omnes, moribus, inſtitutis, latisque legibus prudentiſſimè gubernarunt, inque pulcherrimum ordinem deſcripſerunt: quantiſcunq; tandem initiò rerum difficultatib. atque impendiis exhauſti conflictatiq; fuerint, quoaduſq; ſibi tantum monarchiæ robur munire atque ornare potuerunt. Nullum enim magnum & memorabile imperium vlla in natione vnquā niſi è duris extitiſſe initiis meminimus. Eandem Roma quoq; fortunam habuit, priuſquā

c ſe

ſe illi tota daret: nam vti eſt à Marcellino memoriæ proditũ, quum primùm orbem vniuerſum Roma nominis ſui ſplendore percelleret, vt ſe perpetuæ pacis fœdere icto in ſummũ honoris culmen ſubuectam ſiſteret, quæ ferè diſiunctæ aliàs, tum verò vtraque VIRTVS & FORTVNA conſpirauêre. Quòd ſi id temporis alterutra abfuiſſet, nunquam profectò tanta imperij moles ad perfectũ perueniſſet. Cuius quidem veluti incunabula ad annos trecẽtos multis circa prælijs, ijsq́; ſub ipſis adeò vrbis mœnibus, debellata, infeſta, atque implicata fuêre. Adultæ verò iam ætas firmior, poſt ſuperata tot taḿq; grauia bella, ad ſeptentrionem Alpes tranſgreſſa, in occidentem fretum vltra Herculis prouecta eſt. At poſtquam inde iam in virili robore ſtaret, tum verò ex omnibus planè orbis partibus laureas triumphoſque rettulit. Senectus verò quum id denique cõferret, vti hoſtes ſola nominis fama perſtrictos ſępenumero profligaret, facilimè hinc euenit, vt in ea nominis auctoritate, velut imprimis ſecuro atque oportuno felicitatis portu, conquieſceret. Quum itaque vrbs omnium præſtantiſſima, gentes indomitas, moribus feras, natione barbaras planè ſubegiſſet, inſtitutis & legibus ornaſſet, fundamenta ſimul æternæ pacis ita ieciſſet, vt conuelli q̃ difficilimè poſſent, tum verò demum in morem piæ ſollicitæq́ue matris in Cęſares tanquam optimos filios ſuos, omne ſui patrimonij ius, rerumq́ue ſummã tranſduxit. Quid enim inteſtinis bellis miſerè per tot annos exagitata vexatáque totius corporis ſanitate, ad quietem atque εὐκρασίαν quaſi quandam oportuniùs ſibi comparare aut comminiſci poterat, quàm vt afflicta exuctáque membra in poſterum deinceps vni alicui è ſuorum numero liberorum viciſſim curanda fouendáque traderet: qui ſuperiorum temporum calamitatibus edoctus, id ſedulò caueret, ne iterum partium contentione, vti anteà, Reipub. veluti corporis compages miſerrimè diſſoluta fatiſceret.

Quem

Quem verò alium C. Iulio Cæſare præſtantiorem, omnibusq; imperandi artibus ornatiorem, ac rerum geſtarũ gloria clariorem reperiſſet, cui prima potiſſimũ gubernandi rudimenta tutiore præſidio cōmitti poſſe viderentur? Ille igitur maximo orbis bono à Deo ipſo tantis rebus adminiſtrandis delectus, præclaras naturæ ſuæ dotes in eo ita explicuit, vt vrbem imperiumq; Romanum cōſtituerit ſapientiſſimè, tempora, religiones, leges ſcitiſſimo ordine deſcribendo, ſingulari prudentia atq; induſtria in omnem partem adhibita, ſuo denique atque ſolido robore ad nominis perpetuitatem fundauerit. Qua quidem virtute atque ſcientia gubernandi nihil inueniri poſſe præſtantiùs & Ariſtoteles acutiſſimus rerum æſtimator, & res per ſe ipſa ſatis declarat: vt omittam illud de œconomico Xenophontis: *Imperare liberis & volentibus Dei ipſius nūmen attingere.* planè vt mihi optimo iure Rei pūb. gubernatores ſaluberrimis quibuſdam fontibus comparare poſſe videar, vnde in tot hominum milia ſani conſilij recteq; ſapiendi riuuli manarint. Quæ res illis præclara iſta nomina peperit, vt HEROES, PATRES PATRIAE, CONSERVATORES CIVIVM, VRBIVM, POPVLORVMVE audierint, marmoreiſque honoribus conſecratos titulos ad vltimam poſteritatem tranſmiſerint. Nempe hæc illa eſt horum effectrix *Sapientia*, quam Regum omnium excellentiſſimus Salomon à ſolio ſuo Regio nunquam abeſſe ſummis votis exoptabat, quamque ſuis in prouerbijs hũc in modum loquentem inducit: Meo afflatu aucti gubernant principes, & per me potentes iuſtitiæ patrocinium obeunt. Quandocunque igitur in adminiſtratione rerum rationes omnes, & momenta conſiliorum *Sapientiæ* regula metimur, continuò neceſſe eſt cōſequi pulcherrimam ac ſalutarem illam rerum omnium εὐταξίαν, & tanquam è copiæ cornu beatiſſimo rerum abundantiam latè diffundi. Per eos igitur qui hæc ipſa & ſa-

puerunt, & re ipsa præstiterunt, principes viros, Dei Opt. Max. prouidentia atque benignitate, Romani imperij monarchia instituta, atque in hunc ipsum cuius modò speciem admiramur, perducta est ordinem, quæ priores omnes magnitudine atque diuturnitate imperij anteit. Quum itaque ab ineunte adolescentia per annos aliquot variarum lectione historiarum, quæ vel veterum memoriam, vel res nouas, siue externas siue domesticas celebrarent non infima fortassis industria atq; sagacitate vsus, rerũ noticia animum excoluissem: idq́; me demùm profectò assecutum esse ac deprehendisse profiteri possim, non aliunde certiora rerum gestarum documenta, atque inductiones secundum historias, quàm ex antiquitatum reliquijs, omniumq́; præcipuè è numismatis antiquorum percipi atque hauriri posse, mirifica tum verò in animum quoque meum incessit cupiditas illustrandæ antiquitatis amore accensa, vnà cum alijs aliquot, vtriusq; illis, quidem tam illustris quàm tenuioris conditionis hominibus nummis illis conquirendis vndique, noscendisq́ue pro mea virili incumbere. Quod cum facio sedulò, magis magisq; indies ea mihi de illis confirmatur opinio, vt non solùm existimem numismata monumentis historiarum esse plena, sed etiam perinde, vti rerum gestarum testificationem fidelissimam continerent, ita veterum errata atque indiligentiam scriptorum clarissimè cõuincere: planè vt ita in animum inducam, multóque id nunc etiam edicam certiùs, sicuti alijs olim in libris à me proditum memini, si se pleriq; commentatores, atque interpretes veterum auctorum seu Græcorum seu Latinorum, paulò accuratiùs in hac antiquitatis cognitione exercitassent, solidiorem profectò ad perpetuum honorem, frugemq́, aliorum industriæ atque laboris sui fructum fuisse capturos, eademq́ue effecturos opera, facilimè vt fœdas auctorum dissensiones, veterum præcipuè num

nummorum testimonio optimè composuissent: quum præsertim nusquam illi sibiipsis repugnantes atque aduersi reperiantur: quosque constat singulari quadam attentione, summaq; auctoritatis prærogatiua, Senatusconsulto in perennia rerum gestarũ monimenta esse procusos: vti hæc ipsa meritò veras atque expressas rerum figuras, mutosq; testes appellare liceat, qui ad rerum memoriam multò quàm charta atque atramentum, quâ ad longinquitatem temporum fideliùs, quâ ad veritatis testificationem, non paulò tutiùs conseruandam nati factíque fuerint. Quippe ea geniti natura omnes sumus, vt in scribendo sæpe nos affectus transuersos agant, multaque passim à plerisque tum dicantur tum silentio obducantur ad gratiam partium, quò eos animus videlicet vel inclinarat, vel abduxerat potentiùs. Id quod verissimè Liuius, eô nimirum inclinari fermè scribentium animos, vt multa ex vano hauriant. Vt omittam interim quanta labes comparata sit historiæ tum incuria perfidiaque eorum, qui de antiquis exemplaribus noua negligenter descripserunt: quò factum est, vt dum frequenter hîc quiddam omissum, illic adsutum, sæpe glossema quodpiam de margine in ipsum historiæ quasi contextum transductum sit: magnæ demùm auctorũ controuersiæ ex eo fonte extiterint: quas quidem si quis alio pacto rectiùs minui, certioremq; fidem aliunde se adserere, quàm ex lemmatis & argumentis vetustorum numismatum posse putet, mea quidem sententia vehementer erret. Historias enim ad fidem nummorum oportet, non è diuerso nummos ad illarum rationem accommodare: propterea quòd hi sint penè simul cum re ipsa nati, ipsisque historiis, vti vetustate, ita & fide potiores, vel ob id ipsum maximè, quia non temerè adulterari citra perspicua doli argumenta possunt. Nec mihi sit dubium, quin omnem planè rerum Romanarum seriem è solis per se numismatis

haurire atque percipere potuissemus, etiamsi, quod Deus nolit, scriptæ nos historiæ defecissent, si non & longinqui temporis labes, & barbarorũ atrox atque Ro. nominis deletrix iniuria, magnam numismatum partem posteritati intercepissent. Quibus illud quoque postea accessit incommodum, vt in reliquias ipsas ignorantia simul & auaritia hominum miserum in modum sæuierint: qui simul atque numisma aliquod siue aureum siue argẽteum nacti essent, cùm in rei signatæ non minùs quàm omnis antiquitatis crassa ignoratione vnum materiæ precium censerent, ad fabros statim argentarios videlicet vt conflarent, detulerunt. Quo factum est, vt memoria antiquitatis tam malè vndique accepta, manca penè ad nos peruenerit, quæ alioqui integra magno cum fructu ac voluptate spectari potuisset. Nam id feriendis nummis summo studio Romani perfecerant, vt quidquid dignum censerent, quod ad posteritatis memoriam transmitteretur, id in numismatis quamscitissimè deformatum darent. Quod ego hoc in libro perpetua quadam historiarum deducta serie, quòd ad Iulij Cæsaris res gestas attinet, sub aspectum ita subiecturum esse confido, vt omnibus iam perspicuum esse possit, non ociosas figuras, sed rerum gestarum monimenta, & ea quidem sæpe ab historiographis aliis intacta, his veterum nummis comprehendi. Nam vt cetera prætereant, apud quem auctorum legimus Cæsarem in Augurum collegium fuisse cooptatum? quod nummi non semel nobis inculcant. Vbi legimus L. Munacium Plancum Præfectum vrbis fuisse nisi in nummis nostris? Cumque vel Romani & antiqui scriptores Cæsaris nostri patrem Lucium appellent in numismatis certè, vti & in antiquissimorum marmorũ inscriptionibus non Lucius, sed disertè Caius vocatur. Qualia permulta planè & in aliorum Imperatorũ historiis & ipsis Consulum aliorumq;

Ma-

Magiſtratuum Faſtis arguentur, illis ex libris quos deinceps in animo habeo in publicum emittere. Nam illud S. tuæ M. ſtudioſisque omnibus teſtatum eſſe cupio, nihil me antiquiùs ducere, quàm fidem meam ſummo ſtudio atque diligentia ſemel liberare. Recepi autem iis in libris quos in nomine Illuſtriſſimi Regis Romanorum Maximiliani filij tui his annis ſuperioribus euulgaui, facturum me, vti iſto ipſo cuius nunc initia damus exprimendi modo, omnes paſſim antiquitatis amantes vetuſtorum numiſmatum exemplaribus circumfluerent. Idq; vt quamprolixiſſimè præſtarem, priuſquam me ad tam præclarum opus moliendum darem, nullis ſumptibus, laboribus, vigiliis peperci, quin relictis omnibus, quidquid alicubi eſſet, quod in celeberrimis Europæ regionibus noſtro inſtituto oportunũ haberetur, atque adſeruaretur, per Germaniam, Italiam, Gallias, diligenter, ne dicam curioſè, prorſus exquirerem. Quumque per Germaniam iter facerem Italiam cogitans, percommodè accidit, vt tuam ibi S. M. in conuentu principum Germanorum, qui anno M. D. XLIX. ineunte, Auguſtæ Vindelicorum indictus habebatur, à prima ſalutatione benigniſſimam aduerſum me meaque ſtudia experirer. Quum enim mihi inſtructiſſimos illos tuos antiquitatũ theſauros recludi iuberes, meque ſingula quantum vellem, quantumq; opus haberem inſpicere ac tractare patereris, magnas ea re mihi commoditates comparaſti, in tam facili copia tot Græcorũ ac Romanorum numiſmatum, tam Conſularium, quàm à Cæſaribus cuſorum, nihil vt inſtituto meo perſequendo oportuniùs accidere potuerit. Cuius quidem benignitatis nomine, cùm me tuæ S. M. vehementer obſtrinxeris, aptiſſimùm eſſe exiſtimaui cuicuimodi gratiæ reponendæ loco, haſce quaſi quaſdam primitias operum meorum, quod ad Cæſarem attinet in S. M. tuæ nomine euulgare: quo ſe

 pa-

patrono certissimè tutissimeq; niti atq; tueri posse viderem. Quis enim ea Cæsaris monumenta quæ Cæsari placerent, cauillari auderet? Aut cui ea magis in oculis ferre consentaneum sit, eius inquam Cæsaris monumenta, qui Romanæ istius auctor genitorque monarchiæ fuit, cuiusque nomen omnes ab eo principes quasi hæreditario ac successorio iure sibi manciparunt, perinde ac si & ipsi quoque in familiam atque gentem Cæsaris, ipsis suscepti imperij auspicijs adoptati fuissent. Quum itaque Dei prouidentia clarissimum Cæsaris nomen, pulcherrimaque Monarchiæ successio ad S. tuam M. pertineat, eiusdemq; benignitate, præstanti prudentiæ laude, aliisque præclaris naturæ in tuas laudes profusæ dotibus, maximo Reipublicæ bono & commodo luculenter iustructus atque ornatus sis, simulque historiarum atque antiquitatis cognitione, quæ sapientiæ omnis momenta continet, & abundes ipse, & præclarè in ea versatos præcipuo fauore complectaris, fit, vt magna me fiducia teneat, hunc meum laborem referendæ gratiæ vice S. M. tuæ non ingratum fore, quo me pignore ad paratissima tuæ M. obsequia quoad vixero dehinc totum lubens dico consecroque.

Brugis Flandrorum
Kal. Septemb.
M. D. LXIII.

IMPERATORI MAXIMO FERDINANDO AVGVSTO, IOAN. SAMBVCVS PANNONIVS TIRNAVIENSIS.

QVANTA sit monimentorum vetustatis vtilitas, atque etiam voluptas, non solùm memoria litterarum, sed quoque antiqui operis numorum studium, & cum historijs contentio, satis ostendit. Quot enim historiæ & præclara exempla aut valde obscura essent, aut nisi horum testimonio ac lumine accenderentur, prorsus laterent? vt meritò ἀντίστροφος cognitio ταῖς ἱστορίαις esse videatur. [Consulares historiæ damno de Liuij libris accepto fuissent cæcæ, nisi Cassiodori quædam diligentia, nunc verò etiam marmorum reliquiæ nobis animum addidissent, atque in copulandis cum Annalibus numorum testimonijs spem ostendissent breui vt pauca lateant fore. Multas ego, & memoria reliqui temporis dignas historias vel de meis numis, vt Tua Maiestas optimè nouit, amore & tot peregrinationibus collegi, quæ commoditate patriæ, rerumque mearum aliquando, & cum tua celebritate legentur. Certè qui de ratione militari, & signis eius, de triumphis. &c. scripsère, ipsisque libris tantùm, non etiam peruestigationi marmorum, & numismatum studuerunt, dum obeuntis Solis imperium cum Oriente miscent, nec consuetudini mutatæ plus, quàm vocum notionibus tribuunt, longè interdum à scopo aberrare cum intelligentium visu animaduerto: quod ipsi aliquando nec admoniti varia & pertinaci sua professione corrigent. Atque illud T. M. testatum firmumq; habeat, nisi diuturna inspectione vniuersæ antiquitatis, & ad lectionem recta & artifici comparatione, laudem ab hoc nomine qui ferat iustam, fore neminem. Perpetuum enim à libris subsidium, illustrem & iucundam reddit cognitionem: sed inspectio, & tractatio monimentorum, adeoq; iudicium dextrum & facile, nisi illa efferat, inq; vitam probam reuocet, vt à fictoribus hodie auaris secura sit scriptio, æternitatem labor non modò non intuebitur, sed ne diuturnitatem quidem assequetur vllam.] Ea re T. M. in cogendis omnis generis numismatis, non leuem curam, maximos sumptus ponit, multosque suo exemplo ad has cogitationes indies excitat. Quos inter hic Hubertus Goltzius est, homo Germanus, sed voluntate ac industria media in Roma natus: qui ingenio, longinquis itineribus, singulari industria, manuum facilitate, vsuque, plurimùm est consecutus: idque non meo testimonio, quod in hac professione non omnino nullum est, sed omnium per Italiam, vbi ista præsertim vigent, Galliam, & Germaniam virorum celebri fama, atq; literis autoritatem qui sibi constituêre. Nam cùm in Gallias rediissem, tertioq; Italiam inuiserem, apud omnes

eius diligentiam gratam,& memoriam frequentem ſentiebam: ac nihil quod ad illuſtrandam hanc pulcherrimam, totque annis deſertam cognitionem pertinere ratus eſt, vſpiam neglexit: ilicò ædibus nobilium perueſtigatis, omnia inſpicere, intima, & quæ pro foribus, & temerè locata ſunt, voluit, annotauit, inque vſum atq; ordinem ſeuocauit. vt nullum in Europa locum ſciam, quem ſibi reliquum fecerit, & vbi præſens non fuerit, multò verò magis accurata eius, & multis extollenda nominibus inquiſitio quò non pertinuerit.] Offert T. M. ſpecimen illuſtre, & (niſi me indulgens amor fallit) hoc in genere adhuc præcipuum, longeque maiora daturus eſt, ſi vita illi, tuæque M. gratia, ad quam hoc ſuo opere nititur, commodè ſuppetat. Varium eſt ſtudium & ampliſſimum, ſed quod à priuatis, niſi T. M. ſimiles accedant, ſuſtineri vix queat. Commendo igitur M. T. Goltzium, vtque patrocinio iuſto comprehendat, ſupplico: ac ſpondeo, multis partibus rem ac inueſtigationem antiquitatis Hubertum breui cumulaturum, cuius ego ſenſus & conatuum indicia non pauca nuper Brugis apud nobiliſſimum & vetuſtatis amantiſſimum Marcum Laurinum Dn. à Watervliet, ipſe vidi. Tuam M. Deus nobis conſeruet, vtque perpetuus ſit erga τὰ παλαιὰ καὶ ἀξιομνημόνευτα fauor, Deum comprecor.

Datum Antuerpiæ .IX. Kal. Octob.

M. D. LXIII.

ERRATA QVÆDAM CORRIGENDA.

Pag. 154. verſu.8. lege Cæſare
Pag. 199. verſu.43. lege VII M. AIMILIVS /. F. /. N. LEPIDVS
Pag. 217. verſu.29. lege Conſulatu
ibid. in col. prima, verſu.35. lege feriundo.
Pag. 220. verſu.17. lege primæ
Gg. colum. ſecunda, Bellona in bigis. lege. xi. 1.
ibid. verſo, colum. prima, Cæſar Id. Mart. occiſus, lege. xxi. 1.
Gg ij col. prima, verſu.27. lege Ilignea.
ibid. col. ſecun. Fulminis figura. lege. xxxiiij. 9.
aa iij col. prima, verſu.16. lege Manderſchet
ibidem, verſu.21. lege Schortzius
aa iij verſo col. prim. verſ.18. lege Maſſelortanus
ibidem, verſu.44. lege Græuenſtain
bb col. ſecunda, verſu.22. lege Kneurlinger
bb ij col. prima, verſu.7. lege Robertellus
ibid. verſo, col. prima, verſu.4. lege Dominica
bb iij col. ſecunda, verſu.35. lege Antinous
ibid. verſo, col. ſecunda, verſu.11. lege Octauius
bb iiij col. prima, verſu.7. lege Antoninus
ibid. verſu.46. lege Triſſa
ibid. col. ſecunda, verſu.34. lege Franciſcus Valeriola, Medicinæ Doctor
ibid. verſo, col. ſecunda, verſu.3. lege Vertranius
cc iij verſo, verſu.2. lege Περιπλέκοντα
ibid. verſu.10. lege Οἷον
dd iiij verſu.35. lege numiſmatis

IN HI-

HVBERTI GOLTZII HERBIPOLITAE VENLONIANI IN HISTORIAM IMPERATORVM CAESARVMQ. RO. EX ANTIQVIS NVMISMATIB. RESTITVTAM PRAEFATIO.

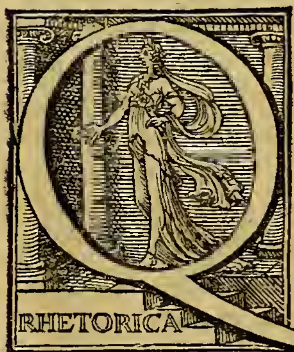

I cui mortalium vel tantillum ſupra vulgus ſapere cõtigit, hoc facilè præſtat cùm ratio ipſa, tum iudicium à natura inſitum, vt quanquã re ipſa quidem aliter in pleriſq; & maiori forſan hominũ parte euenire ſoleat, ſentiat tamen & intelligat, animum melioremq; & interiorem ſui partem corpori & ſenſibus exterioribus meritò præeſſe atq; impe rare debere: quòd pars illa longè præſtantior, & diuinæ particeps auræ, ſi commiſſo ſibi totius hominis imperio, proq; ſuo quo in hoc micro coſmo fungitur munere, nihil niſi adhibita in conſilium fidiſſima cõ-ſultrice ratione, qua ſola prædita eſt, agat aut inſtituat, efficit, vt & pars illa inferior atq; ignobilior, quã corpus appellari diximus, in rebus prudenter & moderatè gerendis (in quo mira vir tutis & ſapientiæ vis & laus eluceſcit) neſcio quid diuinũ & ſupra hominem præ ſe ferat. Quæ alioqui ex elementis concreta & cõcinnata, vbi mentis & rationis imperio conſilioq; deſtituta, ignaua cupiditate & ocio implicatur, nihil arduum, nihil præclarum, nihil laude dignum, ſed ea quæ ventri tantùm & gulæ, ac ſomno brutæq; voluptati inſeruiunt, meditari, conſectari, & præſtare animaduertitur. vt hoc ipſo à pecudum ingenio & natura quàm minimũ abeſſe videamur: quos tamen Deus erecto vultu cælos, & res æternas intueri iuſſerat, non in humũ pronos ventri & gulæ iucunda exquirere. Ita vt meritò cum pecudibus & brutis nihil cõmune, niſi quantum alendo & ſuſtinendo corpori impendi neceſſe eſt, habere nos deceat: ſed animũ & mentem, cu ius originẽ diuinitùs nobis infuſam intelligimus, ita in nobis præeſſe, omniaq; ſic adminiſtrare & moderari, vt dum membra cuncta ſenſusq; exteriores vniuerſi ipſi obtemperant & famulantur, honeſtis artibus & actionibus ſtudiisq; præclaris incumbentes, ad virtutẽ ipſam, ſolidamq; & veram laudem cõtendamus: ne nulla noſtri memoria poſt mortem relicta, quaſi nunquã nati decedamus: quales Salluſtius ac ſi nõ fuiſſent, fuiſſe cenſet: ſed potiùs re aliqua præclara vtiliq; ad poſteros tranſmiſſa, non vixiſſe ſolùm, ſed nec nobis nec aliis inutiles vixiſſe teſtemur. Vt enim homo humanitate omni exuta, homini (quod dici ſolet) lupus eſt: ita viciſſim dum mente ac ratione duce atq; imperãte humanitatis officia exequitur, homini, ſibiq; quaſi numen quoddam ac Deus. Et ſicut præſens hæc vita caduca prorſus & breuis eſt, & rurſum nihil magis fluxũ quàm valetudo, robur, forma, & decor, aliæq; corporis cum ipſo mox corpore delapſuræ dotes, non minùs quàm ipſe in quo illæ inſunt homo verè bullæ: ita animus, & quæ in animo præcipuè eluceſcit virtus, æterna & immortalis eſt. Quo maiori nobis ſtudio elaborandum, nõ tam vt ro bore aut aliis corporis dotibus excellamus, quàm vt virtute & rectè factis (quæ nomẽ famamq; pariunt immortalem) ad verã laudem viam nobis ſternamus. Quæ quidem iam olim à teneris vnguiculis accreſcente intellectu, & iudicio ſimul cum ætate ſenſim matureſcente mecũ in ani mo reuoluens, frequẽter votis anxiis inſignium huiuſmodi virtutis ornamentorũ me fieri quan doq; participem exoptaui. Et quia omnẽ operam, induſtriam, ac ſtudium naturæ quadam incli natione genijq; impulſu ad pingendi artem olim applicuerã, ad eamq; artem nõ vtilem ſolùm, ſed & neceſſariam quoq; aliquam ſaltem Poëtices, hiſtoriæ, & partim ipſius Philoſophiæ cogni tionem eſſe ſatis intelligerẽ, nulla tunc profectò illius cognitionis adipiſcendæ cõmodior mihi ratio videbatur, ſedula & diligenti antiquitatis indagatione. Cui ſtudio cùm me totũ tradidiſſem, eoq; nihil vberiùs, nihil ſuauiùs re ipſa cõperiſſem, illud tunc etiam præter voluptatẽ illam acceſſit emolumenti, vt excellentiſſimis præceptis & exemplis, tam Philoſophicis quàm hiſtoricis & Poëticis, rudis etiamnum intellectus mediocriter informaretur. Vnde tandem euenit, vt feruore quodã ſingulari propenſior erga hoc ſtudium mihi redderetur & accenderetur animus,

ſimul

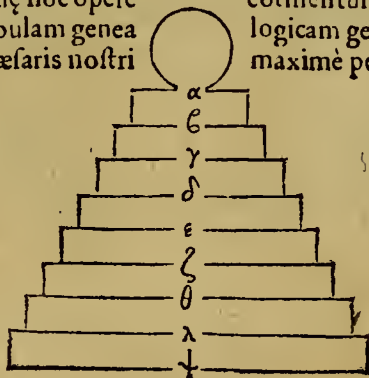
ſimul etiã iudiciũ ipſum magis ac magis excoleretur, cõfirmareturq;. Quod ſtudiũ cùm mihi cũ plurimis nec parui nominis, nec mediocris fortunæ aut eruditionis viris cõmune eſſet, nõ ſolùm ad ipſorũ noticiã viam mihi aperuit, ſed & quotidiana ferè arctiſſimaq; cõſuetudine & neceſſitudine cũ iiſdẽ cõiunxit. Qui cùm nõ ſemel, nec ita nuper me rogarint, hortati ſint, & pro ſuo in me iure flagitarint, vt quã ego hoc in ſtudio cognitionẽ ipſis cõſecutus videbar, quamq; beneficio picturæ adiutus haud magno cum labore pluribus & innumeris facilè communicare poſſe videbar, eam aliis non inuiderem: addentes, turpiſſimũ, imò iniuſtum fore, ſi quæ nec magna, nec egregia aliqua laude digna ducerẽ, ipſi verò permagna & rei antiquariæ ſtudioſis non minùs grata quàm vtilia exiſtimarent, mecum intermori ſinerem, vel in lucem proferre recuſarem. Maximè quũ non pauci quidem paſſim reperientur, qui eruditione & antiquitatis cognitione excellerent, nulli tamen aut pauci admodum, qui ipſi ea cognitione inſtructi fideliter, & nitidè, graphiceq; penicillo aut calamo eandem antiquitatem ad viuum quaſi oculis ſubiicere poſſent. Voluiſſe ſanè complures aliquid tale præſtare, abſoluiſſe tamen aut præſtitiſſe paucos, aut potiùs, quod illi affirmabant, nullos: propterea quòd ipſi grauioribus addicti ſtudiis artem pingendi nõ addidiciſſent, & proinde dum indoctorũ ineptorumq; artificum, qui ipſi authorũ ſuorum mentem non aſſequerentur, opera vti coguntur, factum eſt, vt quæ ab ipſis quanquam alioqui peritiſſimis hoc in genere hactenus tentata ſunt, aut in lucem emiſſa, nec ipſis authoribus, nec aliis paulò exactioris iudicij hominib. ſatisfecerint. Horum itaq; ego tum authoritate tum ratione inductus, quicquid diuturno indefeſſoq; labore, peruigili ſtudio, & aſſidua inueſtigatione ſum aſſecutus, præſertim in re nummaria, animũ induxi meum in publicũ producere, omnibusq; mecũ huiuſce ſtudij cultorib. amatoribusq; cõmune facere: mercedem nullam maiorẽ, aut laudem expectaturus, quàm vt hæc qualiacunq; tum amicis impulſorib. hortatoribusq; grata habeantur, tum rerũ quoq; earundẽ ſtudioſis nec iniucunda, nec verò inutilia cenſeantur.

AD LECTOREM.

QVAECVNQVE toto hoc libro continentur numiſmata, in plura, vti vides Benigne Lector, diſtributa ſunt Capita, ſecundum eos qui in infima cuiuſq; tabulæ ora ſignati ſunt, numeros: quæ quidem Capita nunc ſingulas, nunc plures etiam tabulas cõplectuntur, ita vt primum quodq; ex his capita ipſa & vultus tam Lepidi & Antonij q̃ Cæſaris tibi exhibeat: ſequẽtia verò partes auerſas ſiue diuerſa rerum ſimulachra & ſymbola, quæ in poſteriore numiſmatum parte ſpectantur, tibi proponant: in eum ordinem quà eius fieri potuit à nobis digeſta, quẽ temporis & rei geſtæ ordo, & ipſa argumentorũ ſimilitudo exigere videbatur. vt quęcunq; ad religionem ſiue res ſacras ſpectarent, in vnum caput: quę verò ad res profanas, rem militarem, res geſtas, magiſtratus, aut aliud aliquod argumentum pertinerent, alia in alia capita congeſta ſint. Subiectaq; ipſis tabulis pauciſſimorũ verborum ſententia, quid potiſſimùm vnaquæq; illarum contineret indicauimus, non inutili, nec tibi, vti ſpero, ingrato conſilio. Quod ſupereſt litteræ illæ numerales, ſiue notæ arithmeticæ his tabellis, quæ in ipſa tabulæ ora ſiue margine dextris ſingulorũ numiſmatũ lateribus affixæ ſunt, inſcriptæ, ſignificant quem quæq; in ſuo Capite ordinem teneant: ita vt ſemper cũ nouo Capite numerus primarius repetatur. Characteres aũt Græci α. β. γ. δ. & reliqui in eiſdem tabellis numeris illis ſubiecti, amplitudinẽ ſiue exilitatem ipſius nummi demonſtrant: vt ſcilicet intelligas, nummũ cui talis aliquis character adſcriptus eſt, ea eſſe magnitudine, quantum eſt interſtitium inter primã ſiue ſupremã lineam puram ſcalæ iſtius quæ hîc inferiùs appicta eſt, vſq; ad illam lineam cui idem character inſcriptus erit, quem ipſi nummo aſſcriptũ videris. Ad quam menſurã exigenda erunt, quęcunq; & in ſequentib. deinceps libris à nobis publicabuntur numiſmata. Alij verò characteres, tabellis quæ nummis incumbunt ſiue impoſitæ ſunt inſcripti, metallum indicãt, quo nummi ſub ipſis repræſentati cuſi ſunt: ita vt AV auro, AR argento, Æ ære nummũ percuſſum tibi ſignificet. Et quibus plures huiuſmodi characteres ſupraſcripti erunt, hos totidem metalli generibus ſignatos intellige: ſi duo, duobus: ſi plures, tribus. Notæ aũt arithmeticę in ijſdem illis tabellis ſub dictis characterib. metallicis adſcriptæ in auerſarũ partium tabulis, indicant cui capiti ſiue faciei ex præcedentibus ea pars auerſa reſpondeat, & attribuenda ſit. Quę quidem notæ numerales ſi plures erũt, toti-

totidem etiam capitibus hoc symbolum cui inscriptæ erũt subijci credas. Exemplum tibi sit nummus tertius in prima tabula secundi capitis nummorũ Iulij Cęsaris, qui habet Æneam Anchisen patrem humeris, & Palladium dextra gestantẽ cum litteris Græcis, cui inscriptum est Æ.24. Hunc igitur nummũ scias æreum esse, & caput habere, quod in secunda tabula primi Capitis nummorum Cæsarianorũ vigesimum quartũ in ordine inuenies. Item nummus octauus in eodem secundo Capite, qui habet Cæsarẽ ante Martis aram sedentem, cui inscriptum est AV.44. & AR.48. Hunc scias tam auro q̃ argento procusum, & duobus subijci capitib., scilicet quadragesimo quarto & quadragesimo octauo, q̃ sunt in quarta tabula primi illius Capitis. Quod ni à nobis ita factum fuisset, pręmissis semel & in vnũ Caput seorsim coniectis quotquot in nummis occurrebant capitibus, quæcunq; vel in aliquo à se inuicẽ differebant, singulis nummis sua fuissent iungenda capita siue vultus: nec sine maximo temporis dispendio nulloq; cũ fructu, & summo cum fastidio, idem caput sæpiùs repræsentandum: quando sæpè, imò vt plurimùm vni capiti x. & plura subinde diuersa subijciuntur symbola: & vicissim vnũ idemq; symbolum post plura nonnunq̃ spectatur capita: vti passim hoc ipso in libro videre est. Sicubi autẽ in his partium auersarum tabulis sub notis metallicis iam dictis, non quidem notas arithmeticas, sed litterã aliquam A.B.C. aut similem conspicies, tum quidem nummus subiectus nõ ad aliquod capitum præcedentium referendus erit, sed ad vnũ è symbolis in eadem tabula contentis eadem littera notatũ, siue proximo illud loco sitũ erit, siue remotiori: ita vt duæ illæ partes coniunctæ, vnum numisma constituant. Et vbi plures istiusmodi litteras superscriptas videbis, intellige partẽ illam ad plura symbola similibus litteris notata referri debere, quę singula ad illam partẽ relata tibi numisma efficient. Exempli loco fuerit, primus nummus in secunda illa numismatum Cęsarianorũ tabula, cui A supraścriptũ est, in quo est Æneas patrem gestans, quę altera pars est nummi proximè sequentis simili litterã A notati, qui tibi Veneris caput exhibet. Item quintus nummus in eadem tabula, in quo sunt tres illæ figuræ, signatus B, qui est pars altera illius, quæ septima est in eadem tabula signata B D. in qua spectatur similiter caput Veneris cum litteris L. B V C A. Cui eidem capiti subijcitur & aliud symbolum in eadem tabula xj. loco repręsentatum, in quo est elephas, & litteræ D I C T. Q V A R T. cui littera D est inscripta, vti & huic capiti Veneris. Porrò si quibus in nummis characteres ipsos inscriptionũ non omnino expressos aut perscriptos, sed vestigia tantùm litterarũ minutissimis punctis leuiter annotata animaduertes, intellige archetypum ipsum ex quo nummus ille primùm descriptus est, vetustate ipsa, temporisq; aut alia aliqua iniuria vel intertrimento ita labefactatum fuisse vel erosum, aut ærugine alijsve sordibus tenaciùs inhærentibus obductum, vt litteras caducas fugientes aut latentes legere vel impossibile vel difficile admodum fuerit. Quod ipsum sic in exemplarib. istis numismatũ exactè reddere fidei meæ esse credidi, potiùs q̃ ex coniectura etiam probabili & verisimili id quod defecisse effluxisseq; videretur substituere. Huius rei tibi exemplum erit, nummus ille Græcus qui Cap IIII. locum. iij. obtinet, cui sic inscriptum est: ΠΟΥΒΛΙΟΣ ΣΟΥΛΠΙΚΙΟΣ, additis tantùm vestigijs dictionis illius ΡΟΥΦΟΣ, quæ in archetypo apparebant, & ita perscriptum fuisse probabile est: Sulpicios enim Rufos fuisse cognominatos nouimus. Quæ ratio cùm alijs in locis, tum & nummo. xj. Capitis quinti à nobis obseruata est, vti & in omnibus qui in posterũ à nobis edentur libris obseruabitur. Ita vt rationem instituti mei planè ac dilucidè iam tibi cõstare putem, si tamẽ & hoc te priùs monuero, in Capite. VIIII. numismatũ M. Antonij omnes illas partes siue Legionũ signa, quę sunt in prima & secunda tabula, & itẽ parte tertiæ illius Capitis vsq; ad Legionem Trigesimam, referri debere ad Triremim illam quæ est secundo loco in illo ipso Capite, quo loco Legionis Secundę signa à nobis consultò prętermissa sunt, vt locũ huic Triremi, ad quam omnes illæ partes referri debent, daremus. Et ne quid eorũ quæ vel ad ipsorum numismatũ intelligẽtiam aliquid conferre possunt, vel ad historiam Cęsaris quoquo modo pertinẽt, meritò à nobis desideres, benigne Lector, simul & quò temporis ratio tibi exactiùs cõstaret, operęprecium me facturũ credidi, si ea, quę series eorum quę hoc opere cõtinentur ipso libri initio præfixa tibi indicat, subiungerem: & inter cetera tabulam genealogicam gentis Iulię, eamq; Fastorũ Cõsularium partem quæ ad tempora Cæsaris nostri maximè pertinet. Vale Lector, & faue.

C. IVLII CAESARIS
NVMISMATA.

C. Iulius Cæſar Imperator.

C. Iulius Cæſar Imp. Pontifex Maximus, Conſul iterum & tertiùm, Dictator primùm & iterum.

C. Cæſar Augur Pont. Max. Imp. quartûm, quintûm & ſextûm.
Cos. tert. quart. & quintûm. Dict. tert. quart. & perpetuô.
PARENS PATRIAE.

C. Cæsar Dictator perpetuò. Post mortem in Deos relatus,
DIVVS IVLIVS.

Diuus Iulius. Et Imp. Cæsar Diui F.

Diuos pro Diuus.

Jul. Cæsar fuit caluus.

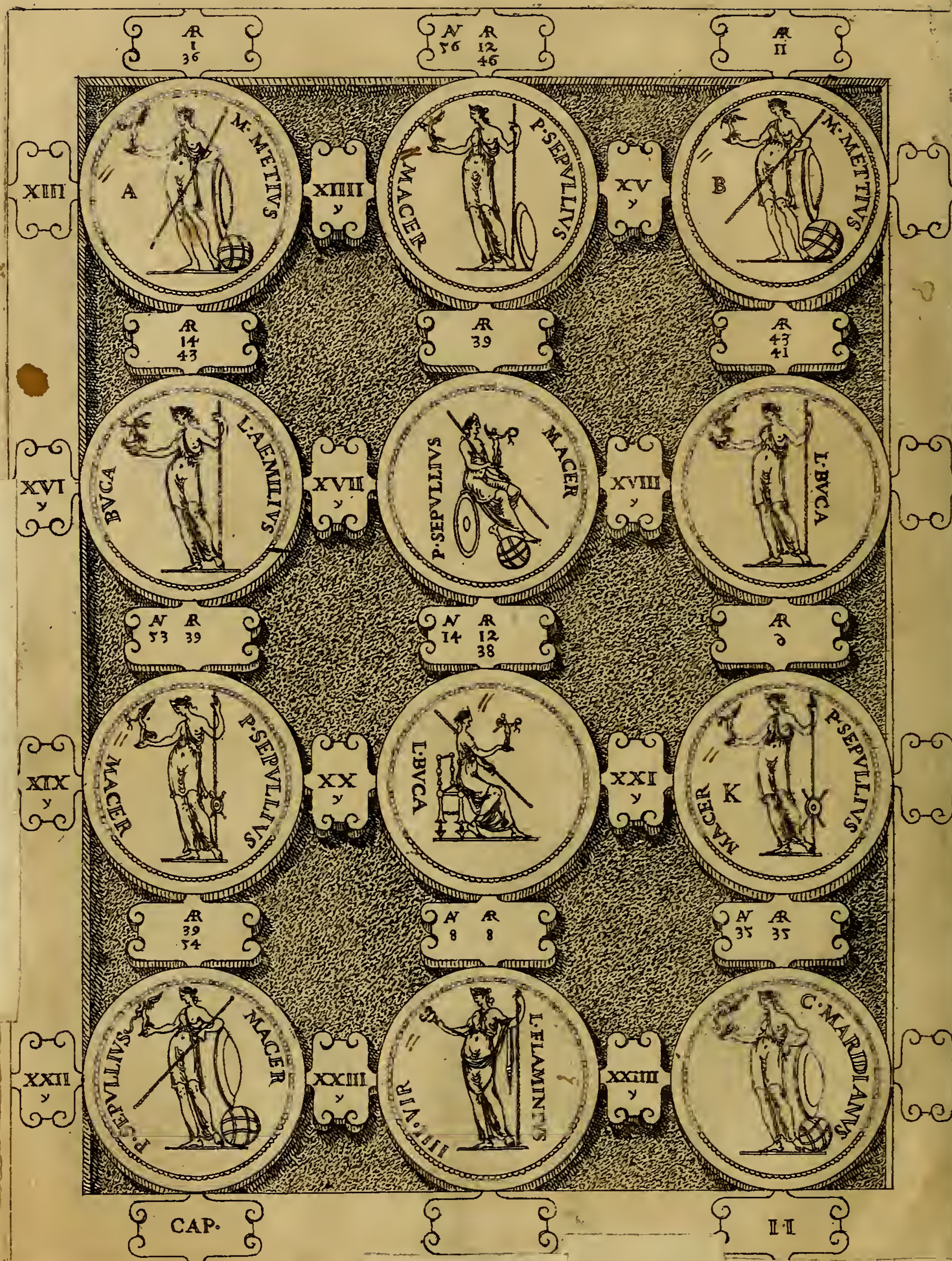
Radiata corona deorum erat; cum et hic accedit fascia, regum insigne.

Origo prosapiæ Iulij Cæsaris à Venere per AEneam.
Ratio nominis CAESARVM, ab Elephanto occiso,
qui Punica lingua CAESAR dicitur.

" Venus victrix.

" Venus genitrix.

" Venus felix, sive coelestis.

Statuæ & simulachra Veneris Genetricis, Victricis, & Felicis.

C. Iulij Cæsaris Victoriæ ac Trophæa de Gallis, de Germanis, alijsque gentibus.

C. Iulij Cæsaris Res gestæ in AEgypto bello Alexandrino, & alibi.

C. Iulij Cæsaris Victoriæ, Triumphi, & Ouatio.

Pallas seu Bellona in bigis.

Caesar triumphans Laurum ... capite gestans, quam solebat qui triumphabant.

Pallas trophaeophora cum serpente Erichthonio sub pede.

Caesaris statua toga protensa dextra, habitu pacificatoris.

Vexillum, aquila, & signum cohortis.

Bellerophon pegaso insidens, contra chimeram depugnans Corinthiorum insigne. Q. Caecil. Niger duumvir coloniae Corinthi deducendae. duumviri deducebant colonias, legiones.

= Vexillum, aquila aratrum, decempeda sine pertica agri mensoria. Nam aquila et vexillum coloniis deducendis adhibebantur. Hic typus est agrorum militib. distributorum.

// Sacerdos agens iugum boum solemni aratione ducunt: si colonia deducenda, ut hoc pomerij ergo fiebat.

Colonia Iulia Corinthus.

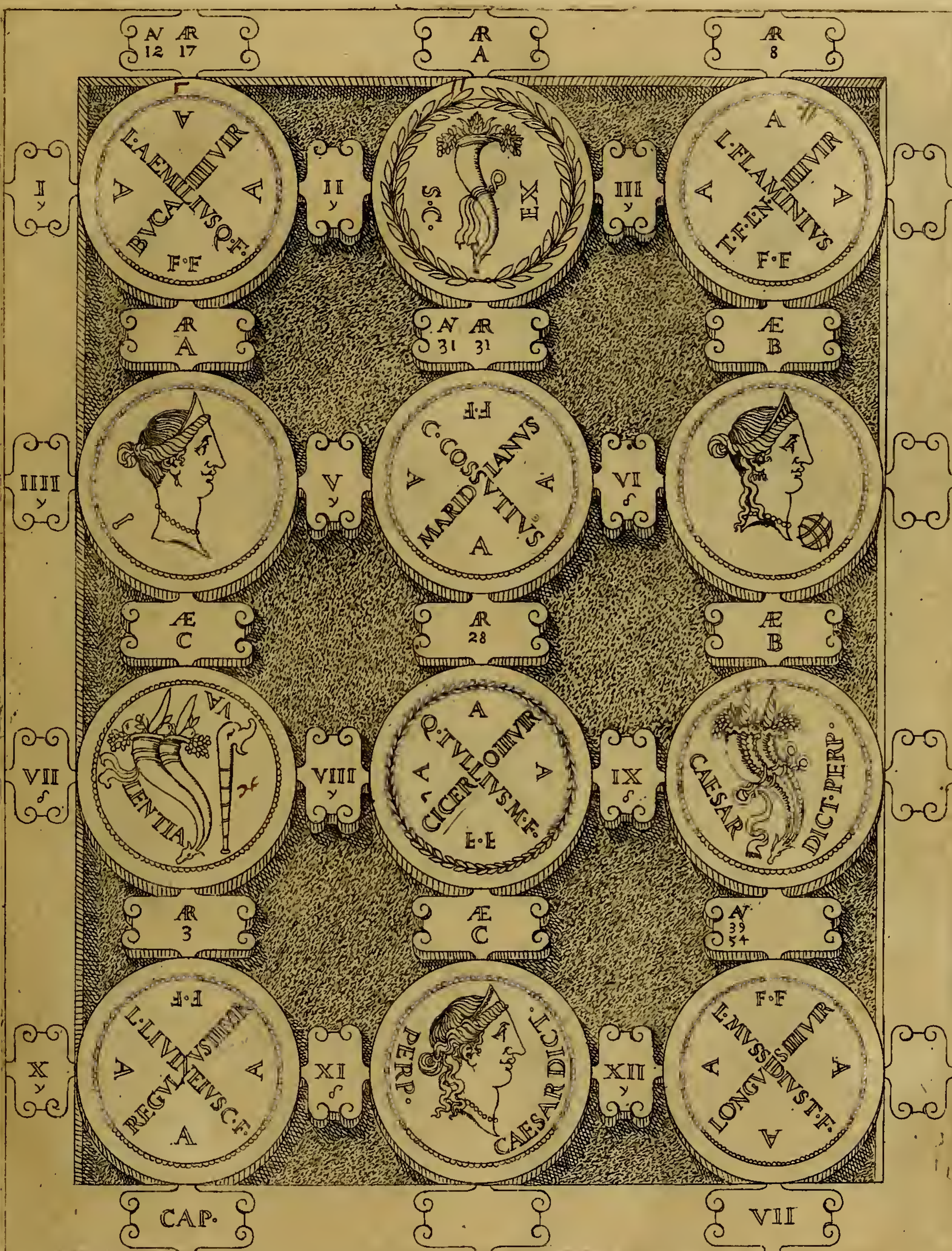
Colonia Iulia Beryt.

Decempeda agrimensor.

Cassilinum colonia.

Coloniæ ſub Iulio Cæſare deductæ.
Agri Veteranis aſſignati.

Triumuiri & Quatuoruiri Monetales ſub Iulio Cæſare, Auro, Argento, AEre, flando, feriundo.

Cloacina Venus.

Venia suffragiorum: seu sortitio.

Imperator R.P.C.

L. Livineius Regulus.

M. Antonij, Lepidi, aliorumque, sub Iulio Cæsare Magistratus, Dignitates, & Officia.

Varia Religionis Sacerdotiorumque insignia, atque instrumenta sacra.

Æ 33 · AV 26 · Æ 9

XIII y · DIC·QVART·TARENS·PATRIAE · XIIII y · A·HIRTIVS PR · XV ε · AP·XII·EP·MC · L·MINIKIN·

AV Æ 25 5 8 · AV 29 · AV Æ 5 18 25

XVI y · L·MVSSIDIVS LONGVS · XVII y · AVGVR·PON·MX· COS·QVAR·DIC· QVAR· · XVIII y · L·MVSSIDIVS LONGVS

Æ 39 · AV 8 · AV Æ 39 39 41

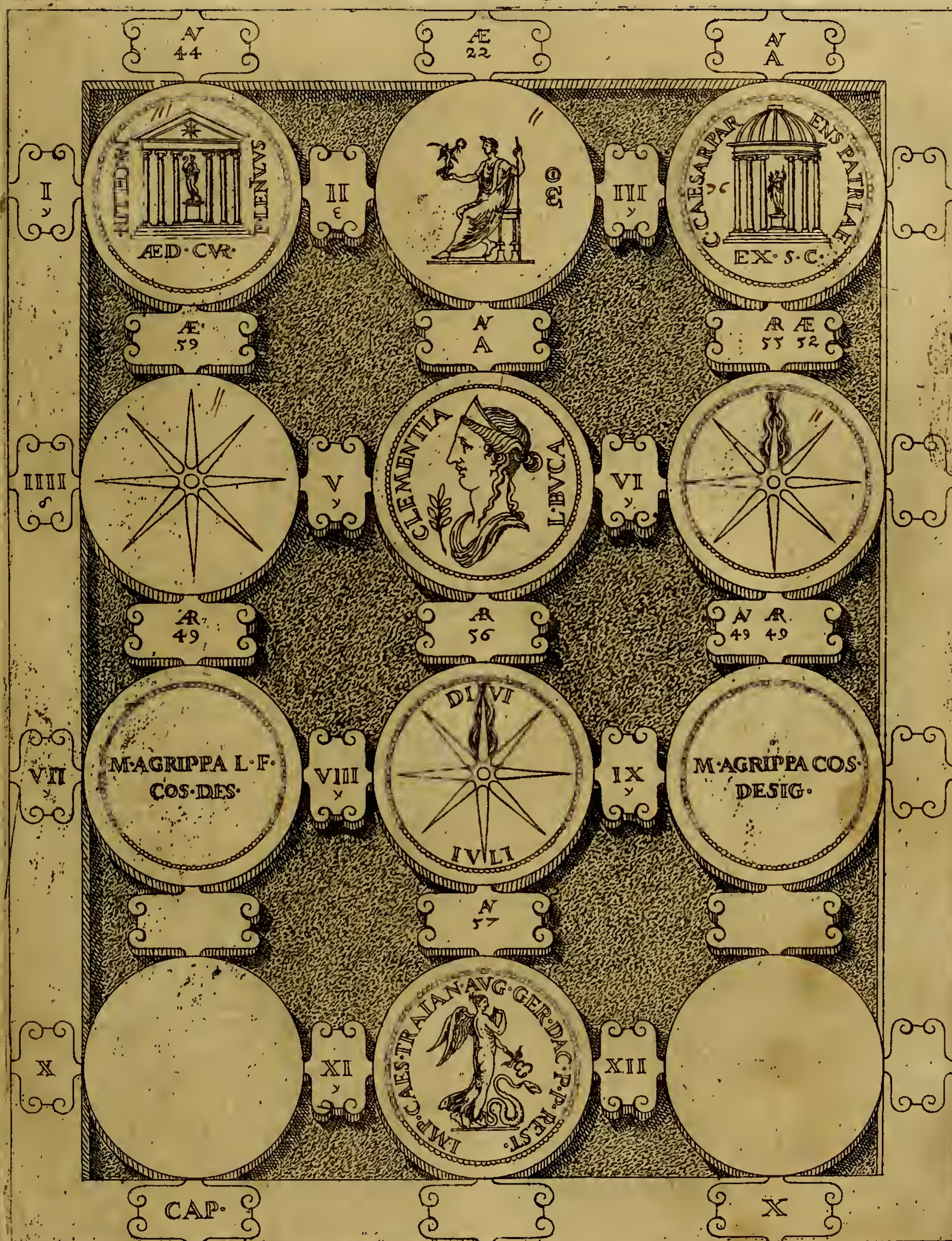
XIX y · L·BVCA · XX y · CAES· AVG·PON·MX· COS·V·DIC· PERP· · XXI y · L·BVCA

Æ 34 · AV 27 · Æ 30

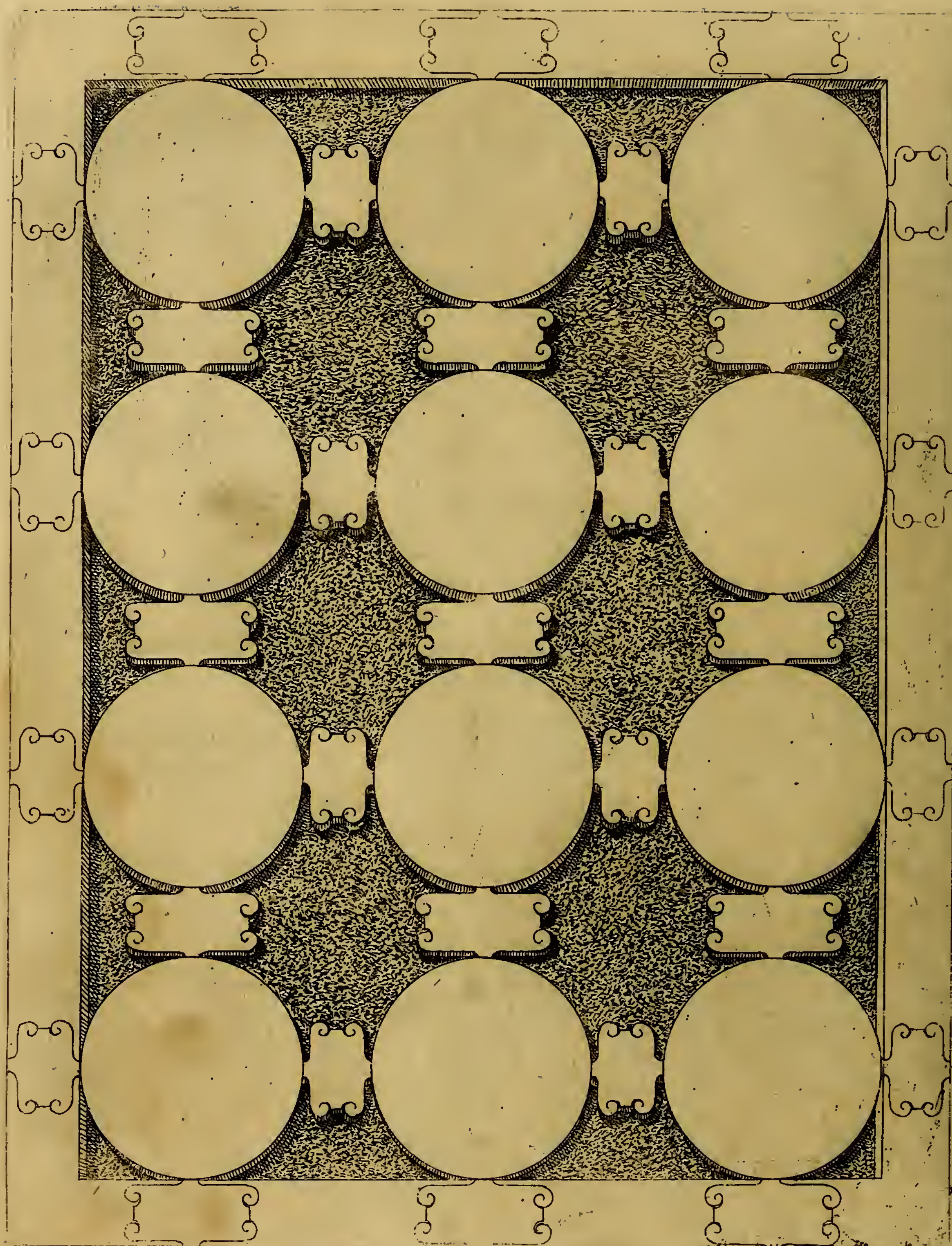
XXII y · PON·MAX· DIC·PERP· · XXIII y · PR· M·F· P·CLODIVS · XXIIII y · C·CAESAR COS·QVIN· DIC·PERP· IMP·SEX·

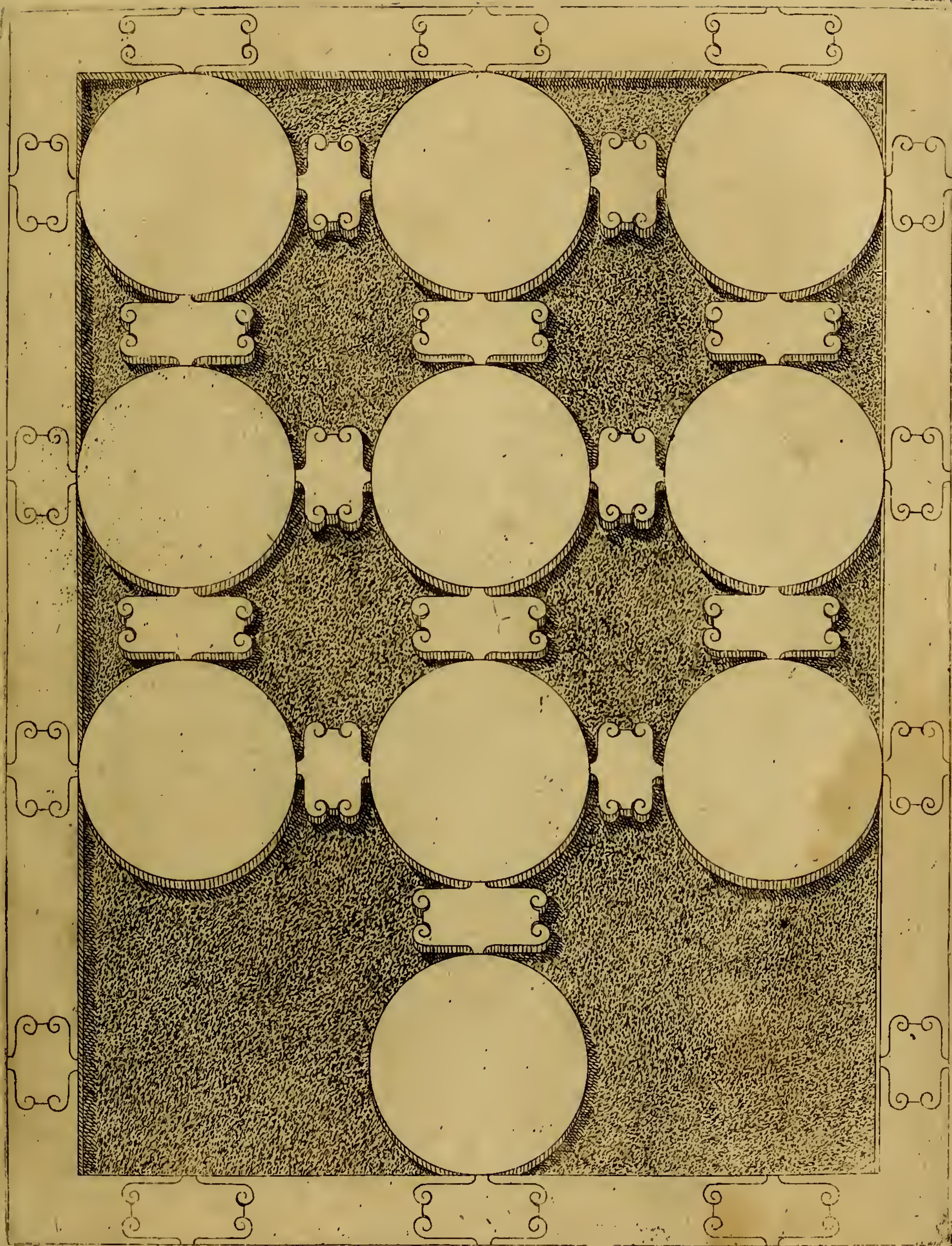
CAP· IX

Tripodes, Sellæ, aliaque tam ſacrorum quàm ciuilium Magiſtratuum, Dignitatumque inſignia.

C. Iulij Cæsaris Diuinitas, Templa, Aræ, & Statuæ sacræ.

BRVTI ET CASSII ALIORVMQ. C. IVLII CAESARIS PERCVSSORVM ET CONIVRATORVM NVMISMATA.

C. Iulio Cæsare à Bruto & Caſſio cum coniuratis interfecto
LIBERTAS REIPVBLICAE RESTITVTA.

Bellum ciuile Mutinense inter D. Albinum Brutum & M. Antonium.

Spirea corona. Signi militares.

Concordia percussorum Caesaris.

Sacrificium Imperatoris Romani apud pue... flaminios ... & hastis ... (handwritten marginalia, partly illegible)

Panos caput.

Hic Brutus fuit Decius Brutus, p... adoptione factus a ... Postumio Albino, Albinus ...

Bellum ciuile Philippenſe contra Brutum & Caſſium
cæteroſque Cæſaris percuſſores & coniuratos.

M. AEMILII LEPIDI
NVMISMATA.

M. Lepidus Imperator Pontifex Maximus
Triūmuir Reipublicæ constituendæ.

Pontifex Max. ...

IIIVir ... R.P.C.

M. Lepidus Imp. iterum Pontifex Maximus
Triumuir R. P. C. primûm & iterum.

M. Lepidi AEdilitas, operaque publica in ipſius AEdilitate refecta.
Eiuſdem ſub Iulio Cæſare Præfectura vrbis.

M. Lepidi cum M. Antonio & C. Cæsare in Repub. constituenda, vlciscendaque Iulij Cæsaris morte concordia.

Triumuiratus R. P. C. inter Lepidum, Antonium & Cæſarem iteratò initus:
Lepidus Pontifex Maximus, Antonius Augur, Cæſar Pontifex cum ſignis inſtrumentiſque pontificalibus auguralibuſque.

"Denarij nota.

Lepidi de Hispania triumphus.

Trophea ...

"Statua equestris Lepidi togata.

M. Lepidi Res geſtæ, Victoriæ, & Triumphi ex Hiſpania, ſtatuæque equeſtres.

Alexandriæ & Prouinciarum Africæ, quæ diuiſo in Triumuiratu Imperio, Lepido obtigerat, adminiſtratio.

Statua equestris Lepidi loricata & paludata.

Lepidus tutor R. Ægypti.

Scorpius & Equus ... Africæ typus.

Cabe Africæ urbs

Africæ fertilitas quadruplici spica significata.

Apollo.

Tripodes, Sellæ, aliaq; magiſtratuum, honorum, & Sacerdotiorum inſignia. Lepidi habitu Pontificali, Veſtæ, aliorumq; Deorum ſtatuæ & ſimulachra.

M. ANTONII NVMISMATA.

M. Antonius Imperator, qui & Imperator Reipublicæ constituendæ appellatus est.

M. Antonius Imperator iterum & tertium
Triumuir R. P. C.

"pretor Ciliciæ

"Proquestor pro...

". Q. P.
Questor prouinciæ
vel pretorius.
vel Questor, pre...

Antonij ...
"fascia addita,
que insigne erat
regum.

M. Antonius Imperator, Augur,
Triumuir R. P. C.

Antonij effigies cum Cleopatra: ... hac pag.

Corona hederacea cum racemis.

M. Antonius Augur, Imp. tertiûm, Consul designatus iterum & tertiûm, IIIvir R. P. C. cum Cleopatra Regina coniuge.

III Vir Iterum R.P.

M. Antonius Augur, Imp. quartûm, Cos. designn. tertiûm, IIIvir iterum R. P. C.

M. Antonij cum M. Lepido & C. Cæſare in Republica conſtituenda, vindicandaq; Iulij Cæſaris morte, concordia.

M. Antonij, Lepidi, & Cæſaris Triumuiratus Reipublicæ conſtituendæ.
Antonius Augur, Lepidus Pontifex Maximus, Cæſar Pontifex,
cum ſignis inſtrumentisq; auguralibus pontificalibusq;.

Corona longa.

Triumuiratus R. P. C. inter Antonium, Lepidum, & Cæſarem, iteratò initus.
Tripodes, ſellæ, aliaque honorum & Sacerdotiorum inſignia.

Sol.

Iouis Ammonis caput.

Antonij victoria.

Ant. habitu auguralis.

Caput Serapidis siue Osiridis, in Rhodijs nummis.

Solis templum.

Solis, Iouisque Ammonis seu Lybici capita,
Antonijque habitu augurali statua.

L. Antonij fratris M. Antonij, aliorumque magistratus & officia.

Victoria navalis Antonij. & Tripolitanorum ... Victoria Parthica Antonij.

Chiara Parthica ... arcu & sagitta.

... Ventidij victoria ... Parthis.

Asia typus.

Trophæum Ant. parthicum.

M. Antonij in Asia aduersus Parthos & Armenios res gestæ, Victoriæ, & Trophæa. Ventidijque, qui ab Antonio in Parthos missus fuerat, Triumphus Parthicus.

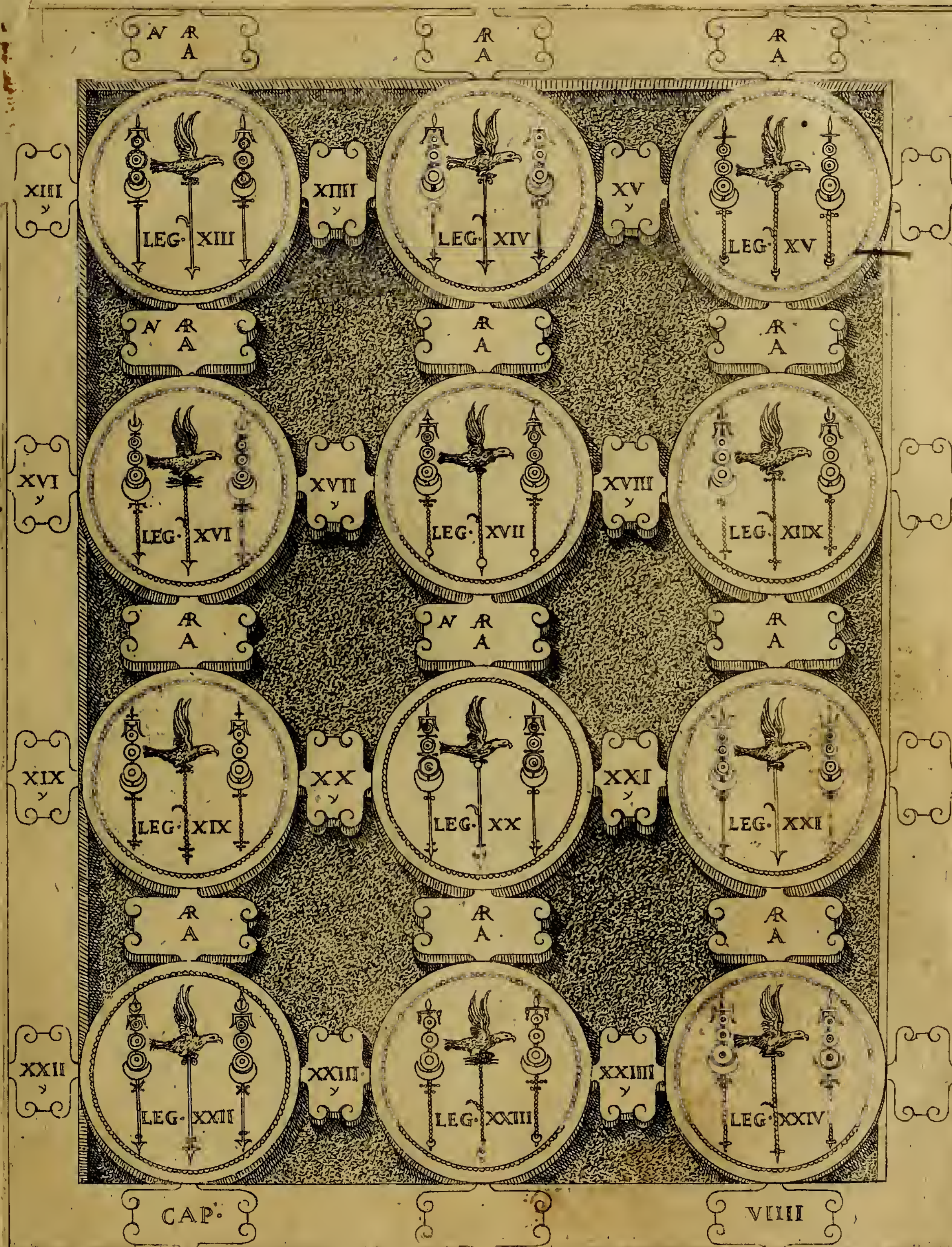

Legionum Romanarum, Cohortiumque Prætoriarum & Speculatorum
Aquilæ & signa militaria.
Exercituumque & Prætorianorum
fides & concordia.

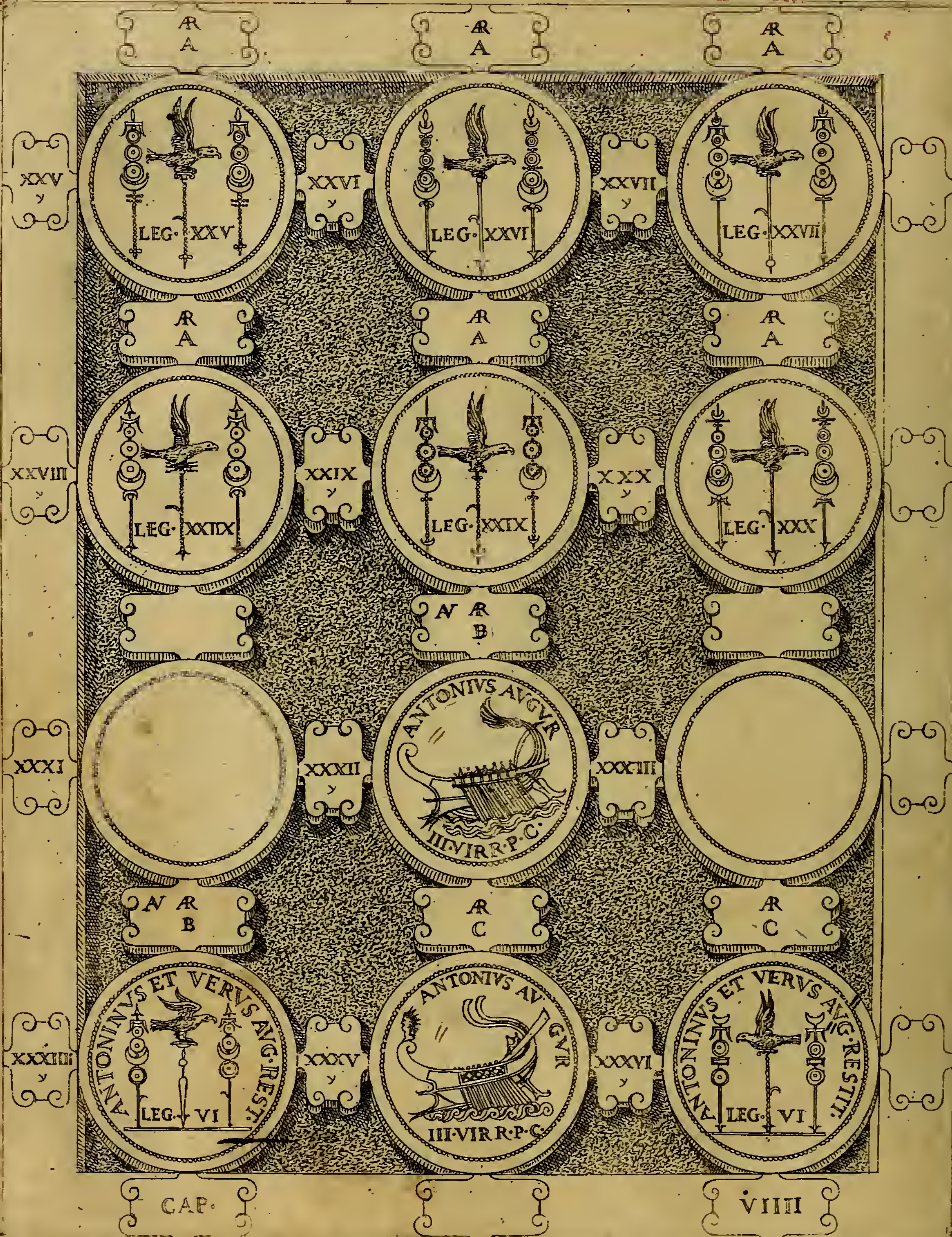
M. ANTONIVS.

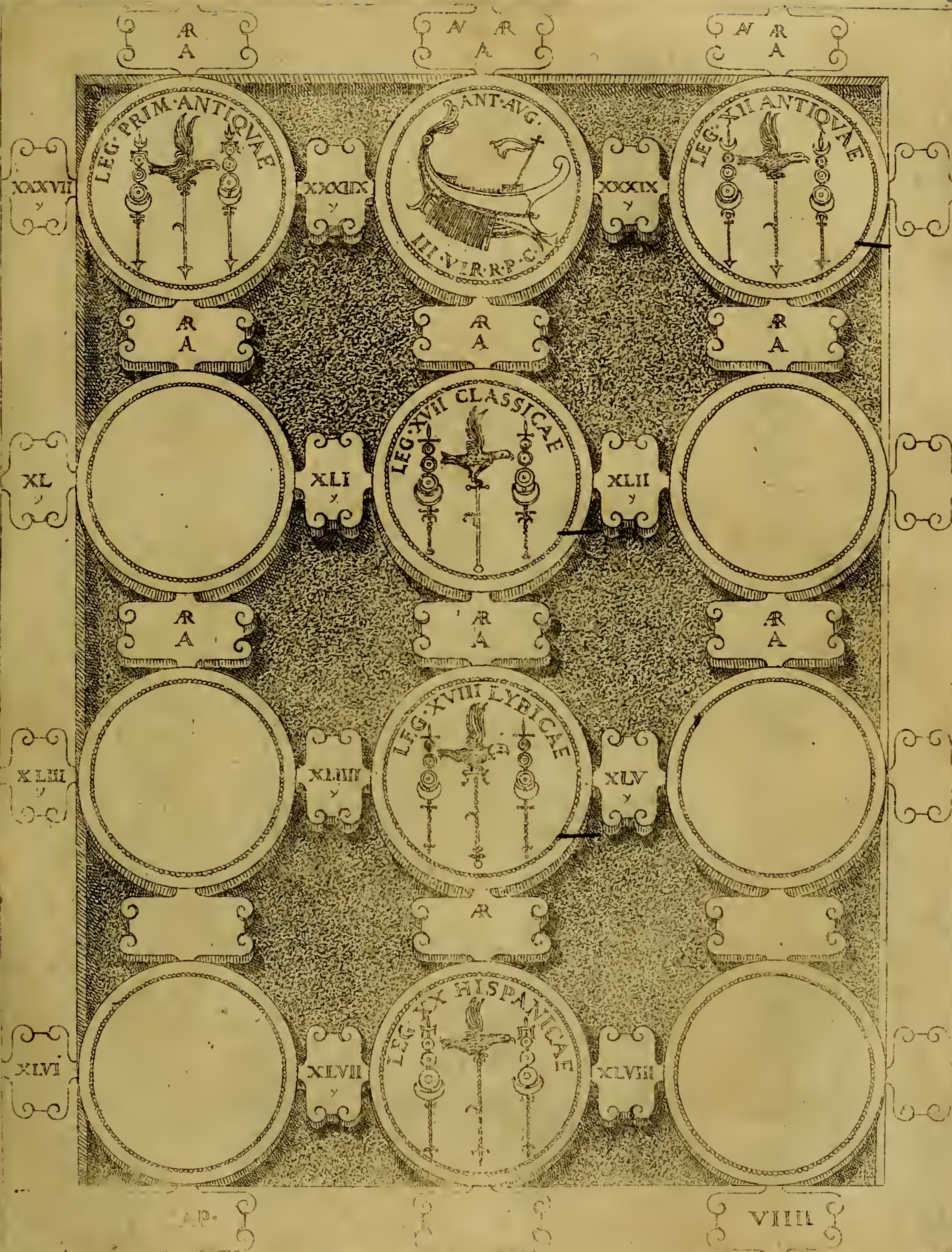
Duodecim primarum Legionum Ro. è triginta Aquilæ & signa militaria.

Reliquarum. XII. Legionum à duodecima ad quartam & vicesimam
Aquilæ & signa militaria.

Reliquarum Legionum ad tricesimam vſque Aquilæ & ſigna militaria.

Legionum Antiquarum, item Claſſicæ, Lybicæ, & Hiſpanicæ, Aquilæ & ſigna militaria.

M. Antonij in AEgypto res gestæ.
Eiusdem cum Cleopatra
Regina coniugium.

Numiſmata in honorem M. Antonij à Cæſarienſibus
& Luguduni percuſſa.

NOBILI ATQVE ERVDITO MARCO LAVRINO, DOMINO DE VVATERVLIET, PATRONO SVO, HVBERTVS GOLTZIVS HERBIPOLITA,

S. D.

VANQVAM absoluto primo hoc Imperatoriorum numismatum libro, Laurine ornatissime, vel ardentissimo desiderio tuo, quo nihil tibi hactenus fuit optatius, quàm vel tandem exire aliquid operis haud infeliciter tuo potissimùm hortatu, tuisque auspicijs instituti, magna ex parte à me satisfactum facilè mihi persuaserim: simul etiam non immeritò videri possim auspicatissimis hisce laborũ meorum primitijs, datam fidem, conceptamque de me opinionem aliquatenus implesse: mihiq; deinceps vix dubitem polliceri, opus non infaustis auibus cœptum, secundioribus indies adiutum successibus, (modò supremi numinis aspiret clementia) aliquando ad optatum finem perductum iri: neutiquam tamen me aut isti in te animo satisfecisse, aut omnino grati hominis officio perfunctum esse, apud me statuere potui, nisi præterea gratiam omnem & honorem, qui abs rei antiquariæ studiosis (quibus hîc, vti spero, non infructuosè desudatum erit) mihi quoquo modo afflùere posset, in te nomenq; tuum, quâ eius fieri poterit, vel lubentissimè patiar deriuari. Quod haud obscurè profectò fiet, si omnes intelligant, te quidem primum & præcipuum opificem, & tanquã patronum siue nauclerum huius operis ducendi, me verò tanquam instrumentum quoddam, aut certè remigem, cuius opera tantùm, siue adminiculo, te ad gubernacula sedente, totiusq; operis clauum tenente, è medijs infinitarum difficultatum fluctibus & procellis, ad optatum portum appellere cõcessum sit. Nam quemadmodum hoc mihi de tua humanitate, tuoque candore facilè ausim polliceri, haud inuitum nobis hoc daturum, te sine commodo instrumento, ea quæ tu iam olim de tali opere cudendo, animo concepta habuisti, difficulter admodum in effectum deducturum fuisse: ità & ego non possum non officiosè agnoscere, me tali destitutum patrono, tali duce atque auspice, nõ dicam optatum euentum, sed ne felicem quidem tantis meis conatibus atque ausis successum, vnquam vel sperare potuisse. Nam vt grauissimos, meisque facultatibus longè impares præteream sumptus, tot ac tantæ ipso statim operis initio primisq; aggressibus vndique se obiecère difficultates, vt non sine maximo cùm rei, tum nominis dispendio, contra fidem alio quodam libro ante annos aliquot à me datam, aliquoties coactus fuissem vel primis conatibus subsistere, ipsoque, quod aiunt, portu naufragium facere: ni tu, tanquam numen aliquod præsens & propicium, animum collabentem, ac tantùm non deiectum, consilio, hortatu, eruditione, omni denique ope & subsidio subinde subleuasses, erexisses, fulcissesque. Hinc meritò gratissimæ acceptissimæque mihi fuère litteræ illæ tuæ, quas tu ante annos quattuor Brugis Antuerpiam peropportunè ad me dedisti: quæ nihildum tale cogitanti, multò minus expectanti, ad promotionem operis à me animo concepti, omne studium omnemque operam tam benignè & liberaliter offerebant: & quò ea mihi paratiora magisque ad manum essent, propositis haud pœnitendis conditionibus, Antuerpia Brugas euocabant. Quod quidem consilium, vtpote instituto meo non tam cõmodum, quàm necessarium, obuijs, quod aiunt, vlnis amplexus, relicto haud grauatim nobilissimo totius inferioris Germaniæ emporio, vbi annos duodecim continuos plus minus vitam haud illiberaliter exegeram, in Flandriam cum vniuersa statim familia Brugas, inter cætera totius Belgicæ oppida vel olim celeberrimas, ad te commigraui. Eadem ratione factum est, vt & mox postea haud inuitus, eademque animi

alacri-

alacritate paruerim ſeriò & accuratè monenti, non eſſe quòd ſperarem me abſolutius aliquid in hoc argumento præſtiturum, nec proinde ſolidam aliquam inde laudem conſecuturum, ni comparata prius idonea tanto operi materia. Proinde cùm anguſtis nimium partim inferioris noſtræ Germaniæ, partim Belgicæ finibus circumſcriberer, longius etiam in exteras prouincias huius rei ergô mihi excurrendum, Germaniam videlicet, Galliam, & Italiam: quæ cùm omnigenis antiquitatis monumentis felicius longè atque vberius, quàm aut noſtra hæc Belgica, aut inferior Germania inſtructæ ſint, copioſiorem proculdubiò propoſito operi materiam ſuppeditaturas. Quod cùm mihi facilè perſuaderi paſſus eſſem, primùm apud te quadrimeſtri eo amplius ſpacio, infinitæ cuiuſdam multitudinis numiſmatum antiquorum, tam Græcorum, quàm Romanorum, tam Imperatoriorum, quàm Conſularium (quæ tu non minori iudicio, quàm ſumptu & labore conquiſita, pari ſtudio & religione conſeruas) exemplaria, nõ ſolùm te præſente & inſpectante, ſed & ſingulos calami ductus, ſingula lineamenta curioſius obſeruante, maxima cum diligentia excepi. Quæ quidem prima numiſmatum delineatio, tanti mihi ad hanc rem fuit momenti, vt nihil vnquam magis. Nam præterquã quòd hac ratione factum eſt, vt parata iam non pœnitenda futuro operi materia, minus mihi fuerit temporis ponendum in iiſdem quorum apud te exemplaria deſcripſeram, poſtea apud alios imitandis: hoc quoque ex illa tam varia & multiplici numiſmatum apud te delineatione acceſſit compendij, quòd parta iam non omnino nulla antiquitatis cognitione, facilè mihi deinceps fuerit etiam longiſſimè à te remoto, non ſolùm ſymbola ipſa, rerumque ſimulachra & argumenta numiſmatibus expreſſa, probè & fideliter reddere, ſed & fugientes caducasq; tam Græcorum quàm Latinorum nummorum inſcriptiones & titulos legendo aſſequi. Hinc poſtea etiam in ipſa Italia plures iſtiuſmodi nummi mihi oblati, prius à nullis, vel certè pauciſſimis lecti, nedum intellecti, & proinde neglecti, à me calamo fideliter & dilucidè deſcripti & delineati, à clariſſimis quibuſdam, & primis in hoc ſtudio viris, anteà tantùm non contempti & abiecti, nunc ſummo in precio habentur & ſeruantur. Teſtis mihi huius rei præter cæteros, clariſſimus ille Andreas Lauredanus Patricius Venetus, alijq; complures, tum Patauij, tum Romæ, tum Neapoli, tum alijs alibi per Italiam locis. Abſoluta iam igitur quadrimeſtri illa numiſmatum tuorum delineatione, vel media vrgente hyeme, per niues, & intenſiſſima frigora, te potiſſimum quanquam currenti calcaria ſubdente, maxima alacritate animiq; cõtentione, primò vniuerſam ferè percurri Germaniam: inde ſuperatis Alpibus, per celeberrima quæque Italiæ loca & oppida, Neapolim vſque profectus ſum. Ab hac rurſus diuerſo per Italiam itinere, per Ligures, per Inſubres, in Galliam Tranſalpinam tranſiens, per Prouinciam, Galliam Narbonenſem, Allobroges, Lugdunenſem, AEduos, perque innumera ferè, eademque nobiliſſima Galliæ loca, perluſtratis vbiq; non ocioſè, nec oſcitanter, quibuſcunq; venerandæ antiquitatis veſtigijs & monumentis, poſt octauum decimum quàm iter ingreſſus eram menſem, Brugas tandem Chriſto O. M. reduce reuerſus ſum. Et quemadmodum me nec ipſe difficillimi longiſſimiq; itineris labor & moleſtia, vnquam à propoſito deterrere potuit, quò minus quod in me eſſet, aliquid ad hoc ſtudij conferrem: ita nec à te vel grauiſſimis comparcitum eſt impendijs, quò minus ea quibus ad iter haud illiberaliter & ſecurè conficiendum opus eſſet, prouidè & liberaliter ſubminiſtrares. Nam vt de viatico taceam, tuis potiſſimùm literis, tuaq; opera, apud primos quoſque in vniuerſa ferè Europa viros, aditus mihi conceſſus eſt: quorum ſanè beneuolentia atq; humanitate factum eſt, vt quemadmodum de te liberè auſim profiteri, non temerè alium in hac noſtra Europa, vel inter eos qui fortunarum ſplendore, & facultatum magnitudine te longè ſuperant, reperiri poſſe, qui ad inſtaurandam, illuſtrandam, atque à temporis iniuria vindicatam, in cõmunem Antiquariorum rem & vſum, è profundiſſimis tenebris in lucem & vitam quodammodo reuocandam hanc rei antiquariæ partem, tantum publicè contulerit operæ, quantum tu hactenus ferè vnus, vt hinc

maximo

maximo tuo merito, vel omnium calculis & ſuffragijs, immortalis tibi, nominique tuo ab omnibus antiquitatis cultoribus debeatur honos & gratia: Ita & de me citra omnem arrogantiæ vel oſtentationis notam, non iniuria poſſim gloriari, à nemine hactenus in hoc noſtro orbe, tam multa tamq; varia omnis generis numiſmata, ſiue aurea, ſiue argentea, ſiue ærea, tam Græca, Romana, quàm prouincialia, peregrina, & barbara, inſpecta, attrectata, imò delineata, quàm à me intra paucos hoſce annos factum ſit: quando per eas quas recenſui prouincias, vix vllum fuerit tam inſtructum, tam reconditum, tam deniq; ſecretum ſupellectilis antiquariæ, potiſſimùm autem nummorum antiquorum, ſcrinium aut armarium, quod vel tandem mihi non patuerit, quodq; à me non fuerit vel curioſiſſimè perluſtratum: vt qui quoſcunq; etiam primarios tam Eccleſiaſticæ, quàm profanæ dignitatis viros, atque adeò ipſam Imp. Maieſtatem, tam propenſos atque inclinatos erga me meumq; hoc inſtitutum expertus ſim, vt non ſolùm inſpectione numiſmatum ſuorum me dignati ſint, ſed & in communem omnium paſſim antiquariorum vſum, etiam exemplaria ipſorum calamo à me excepta, communicare minimè recuſarint, atq; inter hos nonnulli, qui ſua prius ægrè ab alijs vel inſpici paſſuri fuerant. Ita accidit, vt poſt prædictam decem & octo plus minus menſium, per varias diuerſiſſimasq; regiones & prouincias peregrinationem, vel plura volumina multis omnigenum numiſmatum milibus referta, domum ad te reportarim. Quæ quidem poſt tam longæ expectationis tædia, obuijs amplexibus à te, fratreq; tuo Guidone Laurino excepta, vel ipſo primo aſpectu vſqueadeo grata fuêre, vt ſumptus in eam rem ad illum vſque diem impenſos, quamuis ingentes, exiguos tamen aut planè nullos cenſueris, poſtquam accepto tali theſauro, quod omnem facilè æſtimationem ſuperaret, ſpem expectationemque tuam non tam impletam, quàm ſuperatam vidiſti. Nec his contentus, qui eſt animi tui candor & beneficentia, non es arbitratus ſolidum hoc tibi fore gaudium, niſi quicquid id erat, quantum in te eſſet, omnibus ſtatim eiuſdem tecum ſtudij ſectatoribus per me commune faceres. Omnibus igitur quæ tibi tanto operi idonea & neceſſaria viſa ſunt, quamprimùm ſuppeditatis, à me viciſſim indefeſſa diligentia, ſummaq;, vt ita dicam, laboris improbitate, non tantùm primus hic liber feliciter ad calcem perductus, poſt multam multorum expectationem diu votis expetitus, in lucem tandem prodijt: verùm etiam interea temporis dum hic ſub prælis ſudat, non pœnitendi à me progreſſus facti ſunt & in altero illo (quem meritò primum emitti oportebat) faſtorū Conſularium libro: quem à te tam è faſtis Capitolinis, quàm nummis Conſularibus, mira quadam ordinis congruitate atque elegantia concinnatos atque digeſtos, plures iam menſes præ manibus habeo, ita vt vel intra annum, modò cœptis D.O.M. aſpiret, facilè promulgandos ſperem: opus, ni me fallit coniectura, omnibus quidem ſtudioſis longè gratiſſimū, ijs autem qui vetuſtioris hiſtoriæ cognitionem cum numiſmatum ſtudio coniungere volent, pluſquam neceſſarium. Cui quidem poſtquam ſupremam manum impoſuero, ad Auguſtum ſtatim, reliquoſque deinceps ad Domitianum vſque Cæſares, redire decretum eſt: qui & ipſi cùm iam pridem in ſuum redacti ſint ordinem, opinione forſan citius in publicum prodibunt. Interea quod à te in Conſularibus, Imperatorijsque Ro. numiſmatibus ad Iuſtinianum ferè vſq; iam præſtitum eſt, poteris & in doctiſſimis illis argutiſſimisque Græcanicarum prouinciarum & ciuitatum nummis quàm commodiſſimum & maximè appoſitum ordinem diſpicere, quem & in his exprimendis ſequamur. Quorum quidem publicationem, tum propter raritatem ipſam, tum propter argumenti atque artificij varietatem atque elegantiam, (quibus Ro. illa numiſmata, vt multum ab his differunt, ita & omnium ferè iudicio longè ſuperantur) cùm ſciam auidiſſimè à non paucis paſſim deſiderari, non ingratum fore putaui, ſi eam. xij. primis Cæſaribus ſubiecero; aut prius forſan, poſt Auguſtum videlicet, aut Neronem certè, emiſero. Quibus omnibus ſuo quæq; tempore & ordine, modò vitam tandiu proroget qui ſolus vitæ auctor & fons eſt, ſub aſpectum publicū deducendis, eris mihi magni cuiuſdam numinis loco:

K neque

neque cōmittes, vti ſpero, vt poſt tam ſplendida & magnifica promiſſa, opera illa tua & ſtudio, quæ mihi primo hoc volumine tam benignè præſtitiſti, deſtituto, meritò obijci poſſit illud: *Quid dignum tanto tulit hic promiſſor hiatu?* Aut illud, ſi mauis: *Parturiēt montes. &c.* Ego viciſſim, cùm non ignorem quàm parum, aut potius nihil ſine te poſſim, ſubtractaq; ope tua, quàm mihi non ſemel ab incœpto reſiliendum fuiſſet, foretque deinceps: profiteor ſanè haud inuitus, me in his omnibus vix minimum aliquid meum agnoſcere, cunctaq; tibi vni facilè accepta ferens, omni & gratia & honore, quæ quoquo modo huic operi deberi poſſe videbitur, tibi animo perquàm lubenti cedo. Certus interea te nihil tale expetentem, nedum expectantem, præter publicum antiquitatis ſtudioſorum cōmodum & vtilitatem, aliud nihil hac in re tibi propoſuiſſe, neutiquam in hoc à maioribus gentilibusq; tuis degenerans. Nam vt cæteros præteream, quid M. Laurino patruo tuo, Collegij Diui Donatiani Brugis quondam Decano, ſuauius, benignius, aut hoſpitalius reperiri poterat? qui dum in viuis ageret, ipſe haud vulgariter eruditus, eruditorum omnium feliciumq; ingeniorum admirator atque obſeruator eximius, eorundem apud ſuos fautor & Mecœnas vnicus penè extitit: quod & plurimi, nō parui in re literaria nominis viri, ſcriptis ſuis poſteritati teſtatiſſimū reliquêre. Quid iterum Hieronymo Ruffaldo auunculo tuo, S. Vedaſti etiamnum apud Atrebates Abbate, candidius atq; humanius? quem præter ſpectabilem, nullique non compertam in egenos & Chriſti membra pietatem, ſingularis quoque in viros doctos ac ſtudioſos affectus & ſtudium, ac denique propenſa in quoduis hominum genus liberalitas, meritò ſummis & imis gratum & charum reddidit. Quid denique, ne omnes recenſeam, Maximiliano à Bergis conſanguineo tuo amitino, Epiſcopo Cameracenſi illuſtriſſimo, generoſius, beneficentius, aut in eos quos præter vitæ morumq; probitatem & pietatem, etiam doctrina commendat, propenſius? Qui cùm inter cæteros iſtius prouinciæ Proceres vel primum pro ſua dignitate in Curia locum facilè obtinere poſſit, neglecto tamen ſplendore aulico, probi paſtoris officio perfungi præoptans, cuſtos gregis ſibi cōmiſſi vigilantiſſimus, ne latum quidem, quod aiunt, vnguem, ab ouilis ſui conſpectu, niſi quantum res & vſus exigit, diſcedere curat. Vnde etiam ſpes eſt nomen iſtorū pro ſuis in rem literariam meritis, ſimul etiam Laurinæ gentis memoriam, plurimis doctiſſimorum huiuſce tempeſtatis hominum monumentis celebratam, apud poſteros pluribus etiam ſæculis ſuperfutura. Quod & ego, Mecœnas optime, pro maximis tuis in me beneficijs, & tibi per me repoſitum velim, ſi quàm id tu de me, deque omnibus in vniuerſum rei antiquariæ ſtudioſis longè optimè meritus es, tam id mihi in manu eſſet. Verùm quando ne minimas quidem vices, quas pro tua in me beneuolentia mereris multò maximas, remetiri valeo, illud ſaltem me conſecuturum ſpero, ne apud eos, quibus tuus ille animus, tuumque in me ſtudium perſpecta atque explorata ſunt, ingratitudinis aut ambitionis notam incurram. Interim hoc à te petens, vt hoc meum quale quale non vſquequaq; inofficioſum epiſtolium, animi in te mei minimè ingrati pignoris loco apud te eſſe patiaris, donec, ſi non parem meritis tuis, pleniorem certè, & exactiorem, pro maximis plurimisque tuis in me beneficijs, gratiam referendi vberior & commodior ſeſe offeret occaſio. Pariter & illud poſtulans, vt quando animū iſtum tuum tam generoſum, planè cognoui ſtrennuum omnis laudis & gloriæ contemptorem, ſaltem in mei apud maleuolos purgationem, nominisque conſeruationem, epiſtolium hoc calci iſtius libri affigi æquo animo concedas. Quod ſupereſt, quemadmodum & me, & mea omnia tuæ illi mihi probè perſpectæ humanitati cupiam eſſe quàm commendatiſſima, ita viciſſim eadem arbitrio tuo, tuisq; imperatis iam olim eſſe addictiſſima expoſitiſſimaq; omnino tibi perſuadeas velim. Vale Patrone vnicè obſeruande, idemque omnis antiquitatis cenſor atque aſſertor præſtantiſſime.

Brugis Idibus Ianuar. M. D. LXII.

AVCTOR LECTORI.

POETAE, vt ſcribit Lyricus, aut prodeſſe volunt, aut delectare: ſed ego eos imprimis laude dignos cenſuerim, qui cum delectatione vſibus humanis quàmplurimum ſimul afferunt vtilitatis & commodi. Quare, benigne Lector, ne tibi inanis atq; ocioſa prorſus foret hæc numiſmatum ſpectatio, quando ita demum eam cum voluptate fructus etiam non minimum allaturam credidi, operæpretium duxi, vitam & ſeriem rerum à Iulio Cæſare geſtarum, è probatiſſimis antiquiſſimisq; quibuſque ſcriptoribus concinnatam, hîc ſubtexere. Ita fiet, vt numiſmatibus & hiſtoria inter ſe collatis, dum alterum alteri plurimùm & lucis & intellectus conferet, primùm nummi ipſi fructuoſius à te ſpectentur, quorũ argumenta, alioquin obſcura, ex hiſtoria adiuncta facilius à te intelligentur. Rurſus, hiſtoria maiori cum fide ſimul & voluptate tibi lectitabitur, poſtquam videris antiqua illa numiſmata, non ſine publicæ auctoritatis ſuffragio ſignata, cum hiſtoria ipſa per omnia ferè conuenire, fidemque adeò ipſi hiſtoriæ plurimùm aſtruere. Dumque quod hiſtorica narratio animi ſenſibus factum aut geſtum aliquando proponit, idem elegantiſſimis appoſitiſſimisque argumentis, rerumque ſimulachris & ſymbolis, in ipſis numiſmatibus oculis repræſentatum, coràm tanquam nunc gereretur, tibi ſpectare videberis. Quare ſiquidem in præcedenti numiſmatum delineatione, palato tuo aliquatenus à me ſatiſfactum fuerit, ſpero te, beneuole Lector, nec hunc hiſtoriæ contextum ſtomacho faſtidienti excepturum.

Sis felix.

A

C. IVLII CAESARIS VITA ET RES GESTAE.

PER HVBERTVM GOLTZ HERBIPOLITAM VENLONIANVM.

IVLIAM gentem per AEneam Veneris & Anchisæ filium, cuius in parentem Deosque Penates nota est pietas, à Dijs ipsis, Ioue nimirum & Venere, originem ducere, & ipse Cæsar aliquando gloriatus est, & ab historicorum vetustissimis literis prodi- GENS IVLIA.

B tum: auctore gentis totius Iulo, AEneæ & Creusæ filio, vt quibusdam grauissimis scriptoribus visum est, qui eundem & Ascanium fuisse credidêre. Alijs non leuioribus auctoribus, Iulum AEneæ ex Ascanio nepotem fuisse placuit. Hoc inter omnes conuenit, Latij regno penes Lauiniæ filium relicto, Sacerdotium amplissimum, Sacrorum cæremoniarumq; curam & administrationem, apud Iuli sobolem permansisse, à quo sunt Iulij. Hæc gens postea, Alba (quæ relicto Lauinio Regni Latini tunc sedes erat) diruta, à Tullo Hostilio cum alijs plerisque clarissimis Latij familijs Romam traducta, Patribusq; inserta, serius ad magistratus, illustrioresq; dignitates euecta,

C diu tantùm non priuata honestaq; vita contenta remansit, inter maiorum gentium Patritios tantùm non postremis annumerata. Sub annum demum ab Vrbe condita ducentesimum sexagesimum quartum, Consulatum, Decemuiratum, aliosq; dehinc omnis generis honores & magistratus nacta est: ita tamen vt intra mediocritatem & opum & rerum gestarum, diu consisterent. Tandem C. Iulius Cæsar, qui patriam antea ab exactis Regibus ad sua ferè tempora liberam, primus subegit, occupato vi & armis principatu, Regnum genti suæ, si nomine minus, re ipsa certè quodám modo restituisse visus est. Fuit in gente Iulia & Cæsarum familia, quo cognomine primùm vsum tradunt Sex. Iulium Cæsarem, qui anno bel- CAESARES.

D li Punici secundi vndecimo, M. Claudio Marcello T. Quinctio Crispino Coss. Siciliam Prouinciam Prætor obtinuit, ab hoc in vniuersam familiam cognomen defluxisse. Cognominis rationem alij aliam tradunt: quidam, quòd qui primus Iuliorum sic dictus est, cæso matris vtero natus sit: alij, ab elephanto occiso, qui lingua Punica Cæsar dicitur. Quorum sententia vt probabilior videri possit, facit, quòd matris vtero cæsos proprio & Romano vocabulo Cæsones dici certum sit: tum quòd ipsa terminatio dictionis Cæsar, Romanis auribus insolita, Punicum nescio quid sonet, vt Amilcar, & similia nomina. Certè inter Cæsaris nummos non pauci spectantur cum nota elephanti: inter cæteros vnus, Punicis literis circa ele-

phantũ inſcriptus: vt meritò videri poſſit Cæſar, ea ratione ſuæ familiæ cognominis originem publicare voluiſſe, præſertim nullo alio euidente alicuius rei geſtæ argumento, quare elephantum in nummis ſuis ſignarit. A

C. IVLII CAESARIS ORTVS ET NATIVITAS.

Ex hac gente & familia genus trahens C. Iulius Cæſar, Romæ natus eſt, C. Mario .VI. L. Valerio Flacco Coſſ. patre C. Iulio Cæſare viro Prætorio: auum habuit item C. Cæſarem, nullo magiſtratu geſto inſignẽ: proauum verò Sex. Iulium Cæſarem Conſularem, eius Sexti qui primus Cæſar dictus eſt, filium: matrem autẽ Aureliam C. Cottæ filiam, apud quam puer educatus eſt. Cæterùm mortuo Piſis, dum manè calcearetur, patre, Flamen Dialis annum agens .XVI. factus, ob vxorem Corneliam Cinnæ IIII. Cõſulis filiam, ad arbitrium Sullæ non dimiſſam, & ob Marij per Iuliam amitam affinitatẽ eidem Sullæ Dictatori ſuſpectus & inuiſus, Sacerdotio & gentilitijs hæreditatibus ab eo priuatus eſt. Cumq; late vagante Sullæ potentia & crudelitate, Cæſar mutatis per ſingulas ferè noctes latibulis, quanq̃ quartana interim febri vexatus, nunc prece, nunc precio, furori eius ſe ſubtrahere cogeretur: tandem Mamerci Æmilij, & Aurelij Cottæ, virorum clariſſimorum affinium ſuorum, Sullæ verò amiciſſimorum, ſimul etiam virginum Veſtalium aſſiduis validiſſimisq; precibus, à Sulla tantùm nõ coacto condonatus eſt, hoc addito, Cæſari multos ineſſe Marios, eumq; pro quo tam pertinaciter intercederent, optimatum partibus exitio quandoque futurum. B

CAESAR FLAMEN DIALIS.

Exinde omnes militiæ numeros ſub M. Thermo in Bythinia, ſub P. Seruilio Iſaurico in Cilicia ſtrenuè impleuit. Mortuo deinde Sulla mox Romam redijt: ibi quaſi vitandi ocij cauſa, Cornelium Dolabellam virum Conſularem repetundarum, non ſine laude eloquentiæ, accuſauit, ita tamen vt eo abſolutò, non minus inuidiæ ſibi conflaret: cui vt ſe ſubduceret, Rhodum, tanquam literis & Moloni Rhetori operam daturus, ſeceſſit. Quò dum hyberno tempore nauigare feſtinat, captus à Cilicibus piratis circa Pharmacuſam Inſulam, poſtquam dies quadraginta & amplius in eorum poteſtate, cum vno atque altero comite, permanſiſſet, allata à ſeruis amicisq;, quos in id dimiſerat, pecunia, quinquaginta talentorum ſumma ſe redemit. Liberatus, ſtatim magno ſtudio nauibus in portu Mileſiorum inſtructis, deductisq;, prædones perſecutus, in poteſtatem redactos, iugulari, crucibusq;, affigi iuſſit. Quod dum apud eos maneret, quaſi per ludum iocumq; facturum ſe nõ ſemel minatus fuerat. Infeſtabat per id temporis proximam cõtinentem Aſiam crebris populationibus Mithridates, quare ne per ocium Rempub. ſociorumque diſcrimen ſolus negligere videretur, in Aſiam tranſgreſſus contractis ſubitò auxilijs, pulſoq; Regis Præfecto, Prouinciam metu & periculo liberauit. C D

CAESARIS PRIMA MILITIA.

CAESAR TRIBVNVS MILITVM.

Romam deinde reuerſo, primus honor populi ſuffragio Tribunatus militum obtigit: in quo Tribunitiam poteſtatem, cui Sulla multum detraxerat, ſummo

mo

A mo studio restituere contendit, eiusq; restituendæ auctores omni ope iuuit. Hinc Tuberoni Prætori Quæstor datus, in Hispaniam profectus est. Sed inde missione ante tempus à Senatu petita, tanquam parum idoneam extendendæ famæ materiam nactus, cupiens vberiore rerum gerendarum occasione inclarescere, Romam redijt: vbi visus sibi per somnium cum matre concumbere, in amplissimam spem erectus est, tanquam sibi hoc visum orbis imperium portenderet. Mox multis molestijs suspicione coniurationis Pisonianæ purgata, qua cum primarijs aliquot viris magna quædam moliri, atque ipsius Reipub. statum peruertere voluisse visus erat, Ædilis cum M. Bibulo creatus est. Quo magistratu non tam communibus collegæ & suis, quàm proprijs impensis magnificentissimè profusissimeque administrato, Vrbe insuper plurimis sumptuosissimisq; ædificijs exornata, populi fauorem sibi mirè conciliauit: ita vt communium etiam impensarum gratiam solus assequeretur. Hinc in spem venit, opera Tribunorum plebis ex Plebiscito, Ægyptum Prouinciam extra ordinem se facilè obtenturũ, quòd Alexandrini Regem suum, socium & amicum populi Rom. expulissent. Sed quò minus eam assequeretur, optimatum factione impeditus est: vnde & in vindictam inuidiamq; Senatus, C. Marij statuas, imagines, & trophæa de Cimbris Teutonibusque, à Sulla paulò antè disiecta, restituit: aliaque quamplurima in odium optimatum tentauit. Ægypti obtinendæ spe frustratus, superatis facilè duobus potentissimis competitoribus, Q. Catulo, & Isaurico, qui & ætate & dignitate longè antecellebant, summo populi studio, & suffragiorum consensu, sed non absque profusissima largitione, in locum Metelli Pij defuncti, Pontifex Maximus creatus est. Eodem medio mox Prætor factus, detecta coniuratione Catilinaria, vniuerso Senatu supremum supplicium in coniuratos decernente, ipse solus suadere ausus est, ne capite in eos animaduerteretur, sed vt bonis publicatis municipatim custodiendi traderentur: persuasurus procul dubio, plerisq; iam in suam sententiam pertractis, nisi nutantes iam & inclinatos, acerbissima & vehementissima oratione confirmasset erexissetq; vir grauissimus M. Cato. Quanquam ne sic quidem de sua contentione quicquam remisit, priusquam ab equitibus, qui ad Senatus præsidium astabant armati, strictis intentisque gladijs peteretur: ita vt eum quidam assidentium obiectu togæ atque amplexu vix periculo eriperent: tum demùm destitit, & curia diu abstinuit. Metello deinde Nepoti Tribuno plebis turbulentissimis legibus collegarum suorum intercessionem, ac Rempublicam perturbanti, non fautorem modò, sed & propugnatorem sese præstitit: tam pertinaciter, vt & ipse & Metellus decreto Senatus magistratu abire iuberentur. Sed non prius ius dicere & magistratum gerere desijt, quàm vi & armis compelleretur: tum demùm

QVAESTOR. AEDILIS. B C PONTIFEX MAXIMVS. PRAETOR. D

dimissis lictoribus, abiectaq; prætexta prætoria, clàm domum se recepit. A
Multitudinem autem, quæ biduò pòst ad eum confluxit, operam suam in tuenda dignitate vltrò offerentem, tumultuosiusq; instantem, oratione composita sedauit. Quæ res non minus grata Senatui, q̃ inexpectata accidit: quare & per viros clarissimos actæ sunt ei gratiæ, & in curiam reuocato, verbisq; amplissimis collaudato, magistratus restitutus est. Haud ita multò pòst grauiori implicitus suspicioni, aliud discrimen subijt: delatus apud Nouium Nigrum Quæstorem, & apud Senatum, à L. Vectio & Q. Curio indicibus, tanquam conscius & particeps coniurationis Catilinariæ: quo multùm permotus Cæsar, nec tantum dedecus ferendum ratus, implorato innocentiæ suæ teste Cicerone, cui tum Consuli ipse vltrò B
quædam de coniuratione detexerat, repulsis acerrimè accusatoribus, discrimen euasit: Vectio in carcerem coniecto, atq; adeò ipso Nouio Quæstore, quòd maiorem magistratum apud se accusari passus esset: Q. verò Curius pręmijs à Senatu decretis, quòd coniuratorum consilia primus detexisset, priuatus est.

HISPANIA PROVINCIA.

Prætori Hispania vlterior sortitò obuenit: in quam ille properè, non expectato dum Prouinciæ ordinarentur, profectus est: Prouinciamq; ad Oceanum vsq;, domitis Calecis, Lusitanis, alijsq; gentibus, pacatam, & populo Ro. fidelem reddidit, primúsq; eam gentem subegit, Insulas etiam nonnullas in Oceano cepit: vnde & Imperatoris titulo, ob rem bene gestam, honoratur.

IMPERATOR.

Rebus itaque feliciter gestis, compositáq; Prouincia, non expectato etiam successore, præter morem, pari qua venerat festinatione, Prouincia decedit: triumphúmq; petiturus simul & consulatum, Romam reuertitur. Verùm triumphum petitioni consulatus obstare intelligens, cùm nisi legibus solutus vtrumq; assequi posset: quò minus aũt legibus solueretur, plures obstarent: triumpho in præsens postposito, consulatum solùm petere instituit, quem non sine largitione à L. C
Luceio competitore cõmuni nomine facta, cum M. Bibulo, multùm inuito ac reluctante Catone & optimatibus, adeptus est, opera potissimùm & studio tam Pompeij, quàm Crassi.

CONSVLATVS CAESARIS.

Hos Cæsar pridem ex consulatu maxima dissensione gesto inter se dissidentes, summa contentione primùm D
sibi mutuò reconciliauit: cumq; & opibus & auctoritate ceteros facilè superarent, quò sibi aduersus optimatum factionem robur aliquod & præsidium pararet, simul etiam & futuræ dominationi, quã iam animo conceperat, quædam quasi fundamenta iaceret, horum sibi potentiam quoquo modo iungendam putauit. Cum Crasso autem illi vel antea satis pulchrè conuenerat, eumque prorsus suarum partium habuerat, cùm paulò ante Ædilitatem, eiusdem conspirationis participes fuisse crederentur. Crassi etiam interuẽtu & sponsione, creditorum, qui se Prætorem in Hispaniam Prouinciam properantem remorabantur, importunitatem à sese reppulit; Pom-

A Pompeium autem omnibus ſtudijs, omniq; officiorum genere ſibi conciliare non ceſſauit. Cum vtroque denique pactus eſt, ne quid in Repub. ageretur ſtatueretúrve, quod alicui ex ipſis non probaretur. Hac quaſi conſpiratione fretus Cæſar, hiſce fultus ſubſidijs, multis contra ius & æquum, contra morem & præter exemplum actis, conſulatum ſuum aduerſarijs grauem, & obtrectationibus obnoxium, reliquis verò ſuſpectiſſimum reddidit. Inter cetera conſulatus ſui acta, quibus populum ſibi deuinxit, optimatum verò ordinem offendit, fuit lex agraria: hanc ille diu multumque repugnante Bibulo collega, ſumma contentione, nec ſine armis, ſuffragantibus vbique & per omnia, vti conuenerat, Craſſo & Pompeio, LEX CAESARIS AGRARIA.

B tandem pertulit. Hac lege diuiſi ſunt populo omnes agri publici, electis per Cæſarem in id XXviris, qui eam agrorum diuiſionem ex lege facerent. AGRI DIVISI. Ager etiam Campanus eodem decreto trium liberorum & plurium parentibus, diſtributus eſt: Capuaque ipſa Colonia deducta, & Iulia Fœlix appellata. CAPVA COLONIA IVLIA FELIX Præter hanc agrariam, & alias quamplures leges tulit, pleraſque quidem vt populo non ingratas, ita patribus ſatis iniquas: quanquam initiò conſulatus, vt & optimatum partibus ſtudere velle videretur, profeſſus ſe nihil promulgaturum, quod non in rem ipſorum foret. Equitibus autem, qui vectigalia omnia populi Rom. redemerant, quò & illum ordinem ſibi deuinctum haberet, tertiam partem eius quod ex redemptione

C vectigalium debebant, remiſit: quod illis ſæpè à Senatu flagitantibus, Catone præter alios pertinaciter reluctante, ſemper negatum fuerat. Omnia denique acta Pompeij, quæ Senatus antea rata habere dubitauit, nemine prorſus repugnante, confirmauit. Ita vt vnus & ſolus quaſi Rempublicam ad nutum potius adminiſtrare, quàm boni Conſulis officio fungi videretur: adeò vt collegam Bibulum promulgationi legis agrariæ obnunciantem, vi & armis foro pellere veritus non ſit: quem ita terruit, vt reliquo conſulatus tempore, ad extremum vſque anni diem domi latitans, publico abſtineret, nec niſi per edicta partes ſuas tutaretur, Cæſariſq; actis obnunciaret. M. quoq; Catonem virum grauiſſimum, & vel præcipuæ pro-

D pter morum ſeueritatem & conſtantiam auctoritatis, ſibi minus aſſentientem, per lictorem in carcerem abduci iuſſit. L. deinde Lucullum & ipſum liberius diſſentientem ita minis ſuis perculit, vt ſupplex veniam à Cæſare petierit. Ciceroni etiam maximis in Rempublicam meritis clariſſimo, & clàm & palàm iniquiſſimus, Clodium illi inimiciſſimum fouit & ſuſtinuit, atque à patribus ad plebem traduxit, Tribunatumque ei confecit, vt ſic demùm Trib. pleb. factus, perniciem Ciceroni facilius machinaretur. Omnibus deniq; perterritis & conſternatis, nemine contrauenire audente, quæuis quibuſlibet dilargitus eſt. Conſul etiamnùm Galliam Ciſalpinam lege Gabinia cum Illyrico & tribus legionibus à po- GALLIAE ET ILLYRICVM

PROVINCIAE CAESARI DECRETAE.

pulo accepit: Comatam deinde, siue Transalpinam, cum altera legione, A à patribus: metuente nimirum Senatu, ne & hanc se inuito populus daret. Galliam autem prouinciam, tanquam futuro triumpho, cui auidissimè inhiabat, maximè præ ceteris oportunam, sibi potissimùm elegerat. Sed antequam consulatu abiret, & in prouinciam proficisceretur, vt rebus suis vndecunque prospiceret, haberetque per quos absens partes suas tueretur, L. Pisonem sibi in consulatu successurum, ducta in vxorem Calpurnia ipsius filia, socerum sibi deligit. Cn. quoque Pompeium, præter cetera officia, arctiori sibi affinitatis vinculo deuinciendum ratus, Iuliam filiam, quamuis prius Q. Seruilio Cæpioni desponsatam, illi nuptui tradit: atque ex hoc Pompeium deinceps primum sententiam rogare cœpit, cùm B antè Crassum soleret. Pompeius vicissim socero quouis modo gratificari studens, foro armatis militibus completo, vt populares Cæsaris leges confirmarentur, vtque imperium in quinquennium, cum prouincijs Gallia Comata, Cisalpina, Illyrico, & quatuor legionibus, ei decerneretur, vel præcipuus auctor fuit, accedentibus vbique Crasso & Pisone socero.

IMPERIVM QVINQVENNALE CAESARI DECRETVM.

Ceterùm consulatu iam defunctus Cæsar, cognitione de actis suis, quæ à L. Domitio & C. Memmio Prætoribus in disquisitionem vocabantur, Senatui delata, festinabundus in prouinciam proficiscitur: obtento prius, vt dum ipse Reipub. causa abesset, reus ne fieret: iam enim L. Antistius Trib. pleb. eum postularat. Hinc metuens ne sibi absenti negocium fa- C cesseretur, néve quippiam aduersum se à Senatu decerneretur, nihil magis studuit, quàm annuos magistratus quoquo modo sibi obnoxios reddere. Quinimò è competitoribus & candidatis nullos suo suorumq; suffragio iuuit, cum quibus prius non pepigisset, dignitatem suam absente se defensuros. His fultus subsidijs, quò vires suas etiam aliunde augeret, præter eas quas à Senatu populoque acceperat, nouas statim pro arbitrio conscripsit legiones, quasdam publico, alias verò priuato sumptu. Inter ceteras vnam ex Transalpinis, quam vocabulo quoque illarum gentium, Alaudam appellauit, instructam tamen & eruditam disciplina cultuque Romano, quam & ciuitate postea donauit. Hæc & prima, & non obscu- D ra, quasi regnum affectantis animi, dedit indicia. Ceterùm cùm primo in prouinciam ingressu omnia pacata inuenisset, metuens ne in pace degenti, rerum gerendarum, & triumphi tam impotenter desiderati, occasio materiaque deesset, omnem prorsus occasionem belli, etiam iniusti & periculosi, captabat, omnibus sine discrimine insultans, propriaq; auctoritate suisq; auspicijs, non expectato Senatus decreto, bella vel contra fœderatos suscipiens. Vtebatur autem tum in itineribus conficiendis, tum reliquis, celeritate quadam admirabili: ita vt octauo postquam Roma discessisset die, ad Rhodanum vsque peruenerit. Primum autem

bellum

BELLVM HELVETICVM.

A bellum Cæſari cum Heluetijs Tigurinisque fuit. Hi hominum multitudini non ſufficiente ſolo patrio, incenſis oppidis, vicis, ædificijsq; proprijs, ſuaſore primùm & duce Orgetorige, inter Heluetios facilè nobiliſſ. locupletiſſimoque, domo profecti, vberius ſolum quærere, ſedesque ſuas aliò transferre instituerant. Adiunctis itaque ſibi gentibus finitimis, Boijs ſcilicet, Rauracis, Tulingis, & Latobrigis, primùm Rhodano traiecto, per Allobroges, qui in fide populi Ro. erant, pars prouinciæ Galliæ, iter facere constituunt: tranſitu quidem prius à Cæſare petito, ſed vt non ſtatim negato, ita nec obtento. Cæſar enim cùm parùm tutum, ac præter dignitatem populi Ro. iudicaret, pati tantam hominum multitudinem per prouinciam ſuam iter facere, nihil prius habuit, quàm pontem Rhodani reB ſcindere, cæteraq; quæ tranſitum impedire quoquo modo poſſent, anteq̃ Heluetijs poſtulata negaret, quàmprimum expedita & parata habere, deliberare ſe interea ſimulans. Poſt paucos igitur dies Heluetiorum legatos ad ſe redire iubet, ductaq; interim ijs locis quæ tranſitui videbantur maximè oportuna, foſſa, muroque .xvi. pedum, à lacu Lemano ad Iuram montem vſque (qui Sequanos ab Heluetijs diuidit) exſtructo, præſidia diſponit, caſtella communit. His constitutis, Heluetij reſponſo à Cæſare longè alio quàm expectarant accepto, omnibus quæ Rhodano tranſeundo neceſſaria erant, comparatis, instituto per Allobroges pergunt itinere. Cæterùm cùm hîc vel in primo conatu à Romanis repellerentur, tranſitumq; C vel difficilem, vel omnino intercluſum conſpicerent, iter in Sequanos, Heduosque conuertunt. Quod vbi Cæſari nunciatum, T. Labieno munitioni præpoſito, magnis itineribus in Italiam profectus, duas ibi de nouo legiones conſcribit, tres item circum Aquileiam ex hybernis deducit, & quàm breuiſſimo per Alpes itinere, cum quinque his legionibus in vlteriorem Galliam contendit, pulſis ex itinere pluribus prælijs Alpeſtribus aliquot gentibus, quæ è locis ſuperioribus Romanos tranſitu prohibere conabantur, Centronibus ſcilicet, Garocolis, & Caturigibus. Interea Heluetij, conceſſo ſibi à Sequanis (intercedente Dumnorige Heduo, qui Orgetorigis Heluetij filiam in vxorem duxerat, & gratia apud Sequanos pluD rimùm valebat) vt per fines eorum exercitum ducerent, iam anguſtias & fines Sequanorum tranſierant, Heduisq; appropinquabant. Sed cùm populabundi contrà quàm conuenerat, fines & agros eorum tranſirent, Hedui Legatis ad Cæſarem miſſis, auxilium aduerſus Heluetios petunt. Cæſar æquiſſimum ratus amicis populi Rom. ſubuenire, veritus etiam ne ſi & hi conſpiratione facta, Heluetijs ſe iunxiſſent, bellum ſibi aduerſus omnes grauius ſuſcipiendum foret, facilè petentibus auxilium conceſſit: Heluetiosq; in tranſitu Araris (quod Sequanorum flumen eſt) impeditos inopinatosq; aggreſſus, tertia copiarum parte, quæ nondum flumen tranſ-

ierat,

ierat, cæſa profligataque, ponte opere ſubitaneo in Arari excitato, exercituque traducto, reliquos qui iam traiecerant, repentino ſuo aduentu ita terruit, vt vltrò ſedes, in quas ſe reciperent, à Cæſare peterent. Quas cùm niſi datis obſidibus ſe daturum negaret, illi indignati tali reſponſo, cum Cæſare manus conſerere auſi, cùm ſecundioribus aliquot prælijs animis efferrentur, tandem fugientes Cæſar ad carros & impedimenta vſque perſequutus, difficili & laborioſo prælio ſuperauit, impedimentisq; & caſtris ipſorum potitus. Heluetij ea clade accepta, pars conditionibus ſibi à Cæſare præſcriptis, in ſuas ſedes domosq; paulò antè à ſe vaſtatas atq; incenſas, reuerſi ſunt. Alij Rhenum verſus, vnde antiquitus egreſſi creduntur, proficiſcentes, ab amicis ſocijsq; populi Ro. per quos iter habebant, partim capti, atque ad Cæſarem perducti, partim in itinere interfecti ſunt. A B

Numerus autem tam Heluetiorum, quàm aliarum gentium, qui domo profecti, huic bello interfuêre, fertur fuiſſe. CCCLXVIII. milium: eorũ verò qui prælio ſuperfuerant, domum à Cæſare redire iuſſi, C. & X. milia.

BELLVM GERMANICVM.

Hoc itaque victoriarum principio, ac velut inſtrumento, in ſpeciem quidem tanquam ſocijs & amicis populi Ro. Heduis petentibus gratificaturus, revera autem gloriæ propriæ augendæ, rerumque gerendarum cupidine ductus Cæſar, bellum in Germanos parat. Cuius quidem occaſio altius repetenda. Sequani & Aruerni dum ſimul de Galliæ potentatu cum Heduis pluribus annis certant, Germanorum auxilia mercede conducta ad ſe accerſiuerant. Hi Rheno tranſito, homines natura feri, vbertate Gallici ſoli, & cultu delicijsque Gallicis illecti, cùm pauciores primùm, forſan XV. milia tranſiſſent, Iulio Cæſare Galliam prouinciam obtinente, facilè ad centum & XX. milia tranſierant, Heduos, eorumque clientes continuo bello vnà cum Sequanis, à quibus patrijs ſedibus euocati fuerant, inceſſentes. Hinc Hedui pluribus ab eis prelijs ſuperati, magna calamitate accepta, Sequanis nobiliſſimos quoſque ſuæ gentis obſides dare cogebantur, quos Ariouiſtus prælio ad Amagetobriam ſuperatis ſuperbè & crudeliter imperabat, barbarè in eoſdem ſæuiens, ſi quid præter eius ſententiam ab Heduis fieret, aut ſtatim ad nutum non fieret. Cæterùm cum Sequanis ipſis quamuis victoribus nihilo agebatur mitius, q̃ cum Heduis victis: quòd Ariouiſtus Germanorum per id tempus Rex, non contentus tertiam partem agri Sequanici, qui vel totius Galliæ optimus erat, occupaſſe, de altera tertia eos decedere iuberet, vt & viginti quatuor milibus Harudum, qui paulò antè è Germania ad ipſum venerant, ſedes pararentur. Atque hòc grauior erat Sequanorum quàm aliorum conditio, quòd Ariouiſto Germanisq; intra fines ſuos receptis, ne in occulto quidem queri, nedum auxilium implorare audebant. Sic vt imperium eius & Heduis victis, & Sequanis victoribus, graue iuxta atque intollerabile eſſet. Hæc Hedui ſimul & C D

Sequani

A Sequani,habito totius Galliæ concilio,eoq; iam diſſoluto,per Diuitiacum Heduum (vtpote liberum iureiurando, quo ſe obſtrinxerat vniuerſa Heduorum ciuitas,nec obſides repetituros,nec populi Ro. opem imploraturos) ſecretò poſteà Cæſari exponunt,auxiliumque aduerſus hæc à Cæſare populoque Rom. petunt: quod niſi maturè præſtetur, periculum eſſe, ne Heluetiorum exemplo Germani quoq; Rheno tranſito, vniuerſam mox Galliam occupare conentur.Cæſar benignè reſponſo dato,pollicetur hanc rem ſibi curæ fore. Concilioq; dimiſſo ſtatim Ariouiſtum(qui paulò antè Cæſare etiamnum Conſule, ipſoque adeò Cæſare auctore,in amicum ſociumq; populi Ro.acceptus,& Rex declaratus fuerat)per legatos ad ſe euo
B cat. Legatis ab Ariouiſto ſuperbè reſponſum, poſſe Cæſarem ſi quid vellet, ad ſe venire. Cæſar miſſis ſecundò legatis, obſides Heduorum repetit, néve Heduos, Heduorúmve ſocios vlla iniuria laceſſat, vllámve in poſterum hominum multitudinem Rhenum tranſducat, edicit: ni pareat, ſociorum populi Ro. iniurias ſe non neglecturum. Ad hæc non minùs arrogante & ferociter quàm priùs Ariouiſtus reſpondet. His ad Cæſarem perlatis,eodem ferè tempore Hedui Treueriq; per legatos conqueruntur. Hi quidem Sueuorum pagos centum ad ripam Rheni conſediſſe, iam tranſituros,niſi impediantur. Illi verò,Harudes fines ſuos Ariouiſto conniuente & permittente populari. His permotus Cæſar, primò magnis itineribus,
C diurnis nocturnisq;, Veſontionem maximam Sequanorum vrbem, quò & Ariouiſtus ex aduerſo tendebat, præoccupat: præſidioq; conſtituto, rei frumentariæ, commeatibus, alijsq; quæ huic bello videbantur neceſſaria, parandis inſtruendisq;, dies aliquot ibidem moratur. Interea fama de incredibili Germanorum virtute, corporum mole, & virium præſtantia, ad exercitum Cæſaris perlata,militem Romanum vſqueadeò terruit, vt plurimi metu perculſi, alij aliud cauſſati, miſſionem petere non dubitarent. Quo intellecto Cæſar,conuocato Centurionũ omniumq; ordinum concilio,habita oratione pauidos verbis caſtigat & increpat: hoc addito,ſi ceteri pugnam detrectent,ſe vel cum ſola decima legione,de cuius fide & virtute
D minimè dubitabat, hoſtem intrepidè aggreſſurum. Hac oratione cõuerſi mirabiliter militum animi, magnaque alacritas in locum prioris trepidationis ſucceſſit. Ita confirmatis omnibus, duce Diuitiaco Heduo,in Ariouiſtum Cæſar proficiſcitur. Ille cognito Cæſaris aduentu, colloquium,de pace acturus, petit. Vbi ad colloquium ventum, cùm Cæſar cuncta quæ priùs per legatos,tum quoq; præſens imperaret, Ariouiſtus contrà obtemperare nollet,illis etiamnum colloquentibus, equitatus Ariouiſti propiùs accedens,colloquium diſſoluit. Poſt diem vnum atque alterum Ariouiſto iterum colloquium poſtulante,vt cœpta inter eos abſoluerẽtur,Cæſar per legatos tutius ea ſe cõfecturum exiſtimans, legatos ad Ariouiſtum mittit:

quos ille ſpeculandi animo ad ſe veniſſe cauſſatus, cathenis oneratos in carcerem conijci iubet. Hinc Cæſar caſtris propiùs admotis, Germanos crebris inſultibus laceſſere non deſijt, facto etiam in munitiones ipſorũ impetu, donec tandem iritati, caſtris ad pugnam capeſſendam ſe proriperent. Copijs itaq; vtrinque eductis tanto impetu concurſum eſt, vt pilis, quibus iaciendis locus non fuerat, reiectis, ſtatim gladijs cominus acriter pugnatũ ſit. Germani demùm in fugam verſi, non priùs fugere deſtitêre, quàm ad Rhenum ventum eſſet: Cæſar fugientes perſequutus, magna edita ſtrage, campos longè lateq; armis cadaueribusq; occiſorum reſperſit. Ariouiſtus ceteros in fuga præcurrens, nauiculam fortè in ripa nactus, Rheno traiecto, euaſit. Reliqui ferè omnes, paucis qui partim natatu, partim lintribus flumen tranſierant, ſeruatis, ab equitibus Rom. interfecti ſunt. Cæſorum numerus octuaginta milia fuiſſe fertur. Fuêre autem in Ariouiſti exercitu Harudes, Marcomanni, Triboces, Vangiones, Nemetes, Seduſij, & Sueui. Prelio facto captiui duo à Germanis recepti, M. Valerius Procillus, & M. Titius, quos Ariouiſtus ad ſecundum colloquium à Cæſare miſſos, tanquam exploratores in vincula coniecerat. Audita hac Germanorum ſtrage, Sueui, qui ad ripam Rheni conuenerant, minimè ſibi cunctandum rati, ſtatim Rheno relicto domum reuerſi ſunt. Territos & diſcedentes Rheni accolæ inſecuti, plurimos ex his occidêre.

Duobus hiſce bellis vna æſtate confectis, poſtquam exercitum Cæſar maturè in hyberna in Sequanos deduxiſſet, in citeriorem Galliam ad conuentus agendos profectus eſt. Plurimis interim è Roma ad ipſum viſendum, ſalutandumque quotidie eò confluentibus, alijs quæcunque poſtulabant magna facilitate concedens, alios largitionibus maximis ex hoſtili pecunia, quæ affatim ex præda ſuppetebat, proſequens, nihil omittebat, quò ſibi omnium animos ac ſtudia quoquo modo conciliaret.

BELLVM BELGICVM.

Hyeme ad hunc ferè modum exacta, partim frequentibus rumoribus, partim ex Labieni litteris, quem Cæſar in Gallia Tranſalpina hybernis præfecerat, intelligit Belgas, qui tertiam Galliæ partem incolebant, defeciſſe. Belgarum quidam, vt & aliæ Galliæ ciuitates, populo Romano confœderati erant, quidam verò nullo fœdere iuncti. Hi ſucceſſibus Cæſaris permoti, veritique ne pacata vniuerſa Gallia, in ipſos Cæſar arma conuerteret, ſollicitatis finitimis ſibi populis, datis acceptiſque hinc inde obſidibus, aduerſus Romanos inter ſe conſpirant: nihilò magis illos in ſua Gallia tolerandos, quàm Germanos Heluetioſque dictitantes. Ducem huic bello Adram præficiunt. His nuncijs permotus Cæſar, conſcriptas in citeriore Gallia duas legiones, ineunte ſtatim æſtate in vlteriorem Galliam cum Q. Pedio legato mittit: ipſe cùm primùm potuit ſubſequutus, omnium opinione celeriùs ad hoſtium fines peruenit. Rhemi qui ceteris Belgis in conſpiratione non con-

A consenserant, per legatos se suaq; omnia Cæsari permittunt, parati obsides dare, ceteraque imperata facere, ceteros Belgas in armis esse nunciant. Ille Rhemorum obsidibus acceptis, simul de viribus & numero ciuitatum quæ conspirauerant ab ijs edoctus, quò tantam hominum multitudinem distineret, Diuitiaco Heduo negocium dat, vt in Bellouacos (qui & ipsi Belgæ sunt) copias suas ducat. Ipse Axonam flumen, quod est in Rhemorum finibus, cum exercitu traijcit: castraque, præsidio ponti imposito, ad flumen locat. Q. autem Titurium Sabinum in altera ripa cum sex cohortibus relictum, sua ibi castra munire iubet. Ceterùm Belgæ, dum coactis omnibus copijs ad Cæsarem tendunt, Bibractis Rhemorum oppidi expu-
B gnatione ex itinere frustrà tentata, (quòd oppidanis Cæsar subsidia miserat) Rhemorum agros, vicis ædificijsq; passim incensis, depopulati, equestribus aliquot prælijs à Cæsare lacessiti & superati, tandem vadis repertis Axonam flumen & ipsi transire conantur, castellum cui Titurius Sabinus trans flumen præerat oppugnandi consilio. Sed Cæsar confestim exercitu per pontem in alteram fluminis ripam iterum traducto, impeditos in flumine aggressus, magnam hostium cædem facit, ita vt corpora cæsorũ aggesta, reliquis transitũ faciliorem præstarent. Sic interfectis qui iam primi transierant, ijs autem qui transire conabantur facilè telorum multitudine repulsis, Belgæ vbique spe sua frustrati, deficiente frumento, cognitoque
C Diuitiacum Heduum finibus suis accedere, communi consilio in suam quisque domum vnde digressi erant, reuerti constituunt. Secunda itaque vigilia magno cũ tumultu nulloq; ordine castris effusi, fugæ verius quàm profectionis speciem dedêre. Cæsar autem nunciata sibi à speculatoribus Belgarum fuga, præmisso cum omni equitatu Q. Pedio & L. Aurunculeio Cotta legatis, T. verò Labieno cum tribus legionibus subsequi iusso, fugientes per plura passuum milia vsque ad serum diei persequutus, incredibilem stragem edidit: posteriorib. quidem Belgarum, Romanorum impetum fortiter sustinentibus: prioribus autem exaudito à tergo clamore, turbatis ordinibus sese præcipites in fugam dantibus. Post hæc Cæsar
D Nouiodunum Suessionum oppidum, ipsosque Suessiones obsidibus armisque omnibus prius traditis, in deditionem accipit. Hinc Bellouacos, & hominum multitudine & auctoritate inter Belgas ferè primos, Diuitiaco potissimùm atque Heduis intercessoribus, sexcentis obsidibus traditis, armisque omnibus collatis, in fidem recipit. Hos sequuti Ambiani, se suaque omnia Cæsaris arbitrio permittunt. His gentibus contermini Neruij, Belgarum ferocissimi bellicosissimique, syluas incolebant densissimas. Hi ceteris Belgarum suam exprobrantes ignauiam, quòd se Romanis dedidissent, filijs, vxoribus, mulieribus, ætate prouectioribus q̃ vt bello habiles essent, omni denique suppellectile intra paludes, æstuaria, BELLVM ADVERSVS NERVIOS.

 &

&profundissima nemora abditis, Atrebatibus Veromanduisq; populis sibi A
finitimis in societatem communis belli pertractis, vltrò Romanos castra ad Sabim fluuium munientes, nihil dum tale expectantes, maxima celeritate, ac incredibili animorum promptitudine duce Boduognato adorti, equitatu Cæsaris in fugam verso, duabus legionibus circumuentis, Centurionibus pluribus etiam intra castrorum munimenta occisis, magna deniq; strage edita, omnino eo prælio superiores euasuri fuerant, ni Cæsar tandem in aciem procedens sua virtute maturè subuenisset, confirmatisque militum animis res labantes restituisset, atque alia ex parte Labienus hostium castris antè potitus, in tempore cum subsidio adfuisset. Sic prælio horum superuentu redintegrato, acerrimè dimicatum est. Tanta autem B
Neruiorum cædes facta est, illis potissimùm nusquam loco cedentibus, sed strenuè vel ex tumulo coaceruatorum cadauerum se defendentibus, vt è sexaginta hominum milibus, vix quingenti superfuerint. Hoc nuncio accepto, qui se in syluis æstuarijsq; continebant, statim per legatos se suaque omnia Cæsari dedunt. Ille in fidem receptos, suis finibus, suisque oppidis vti permisit. Neruios Aduatici excepêre. Hi Neruijs opem laturi, audita ex itinere ipsorum clade, domum se recipiunt: oppidisque reliquis & castellis omnibus relictis, se suaque omnia in vnum oppidum situ munitissimum conferunt. Id Cæsar expugnare omni ope aggreditur. Aduatici crebris excursionibus factis, leuibusque aliquot prælijs cum Cæsare com- C
missis, tandem vbi machinas & opera propiùs sibi admoueri vident, legatos de pace mittunt: armorumque parte è muris in fossam proiecta, tertia verò parte retenta & celata, à Cæsare in deditionem accipiuntur. Verùm nocte proxima resumptis ijs quæ sibi retinuerant armis, incautos opprimi posse sperantes, castra Romanorum petunt. Ceterùm cùm excubias non fallerent, indicio ignibus facto, præsidia ex proximis castellis accurrunt, pugnatumque est quamacerrimè, ab Aduaticis præsertim, quibus in sola virtute omnis salutis spes reposita erat. Cæsa sunt Aduaticorum quatuor milia, reliquis in oppidum retrusis: postridie oppidum ipsum nemine defendente captum, militibusque intromissis cum suis ciuibus diuenditum, D
quorum numerus relatus milium quinquaginta trium. Sub idem tempus Cæsar per P. Crassum legatum, Venetos, Vnellos, Curiosolitas, Osisinos, Sesuuios, Aulercos, Rhedones, aliasque ad Oceanum Galliæ ciuitates, in potestatem ditionemq; populi Ro. redegit. Transrhenani verò populi his rebus gestis permoti, obsides tradere, ceteraque imperata facere paratos, Cæsari missis legatis nunciant. Ille in Illyricum Italiamq; properans, exercitum in hyberna deducit in Carnutes, Andes, & Turones, ciuitates ijs locis vbi bellum gesserat finitimas. His tot tantisque rebus gestis, subactisque plurimis diuersissimisque gentibus, populo Ro. antea ne vel no-

A nomine cognitis, quindecim dierum ſupplicatio, nequicquam M. Catone & Fauonio reclamantibus, Cæſari decreta eſt. Interea hyemante in Gallia Ciſalpina Cæſare, clariſſimi quique & primæ auctoritatis viri è Roma Lucam, quæ & ipſa Galliæ Ciſalpinæ erat, maxima frequentia confluxêre, tum ad viſendum eum, tum ob res proſperè geſtas gratulaturi. Ex his pleroſque, maximè qui magiſtratus petituri, aut geſturi videbantur, donis & munerib. largiſſimè proſequutus eſt. Imò qui magiſtratus dignitatesq; ambiebant, eo potiſſimùm largitore populi ſuffragia emercabantur: ſiquidem hac ratione ſe vel abſentem dignitatis ſuæ propugnatores apud Senatum populumq; habiturum homines ſibi obnoxios ſperabat Cæſar. Hoc B etiam conſilio, metuens ne quod L. Domitius Prætor nequiuerat, Conſulatum adeptus perficeret: Craſſo & Pompeio, quos vel hac de cauſa Lucam ad ſe euocauerat, vt Domitium excluderet, ſecundi Conſulatus petendi auctor fuit: miſſis etiam Romam militibus, qui illos in petitione Conſulatus ſuis ſuffragijs iuuarent. Quibus poſtea iterum Conſulibus declaratis, repugnantibus plurimis, imprimis M. Catone & Fauonio, imperium Cæſari in alterum quinquennium prorogatur. Sub id temporis Ser. Galba, quem Cæſar decedens, cum legione duodecima, & parte equitatus, in Antuates, Veragros, Sedunosque (quæ gentes in ſummis Alpibus degebant) hyematum miſerat, ſecundis aliquot prælijs commiſſis, caſtellisque C eorum expugnatis, eaſdem gentes ſubegerat, datisq; obſidibus & pace facta, conſtituerat in ipſorum agro, vico ſcilicet Veragrorum Octoduro, hybernare. Sed Romanis ſupinius tanquam in pace agentibus, atque in ea quæ hybernis erant neceſſaria intentis, caſtrisque, quod præcipuum erat, loco iniquiore poſitis, vniuerſa penè legio, Veragrorum Sedunorumq; inſidijs oppreſſa eſt. Sed Galba inſidijs per exploratores maturè detectis, barbaros iam caſtra oppugnantes, eruptione ſubitò caſtris facta, adortus, circumuenit, parteq; plus tertia interfecta, periculum omne à caſtris repulit. Horum autem qui caſtra obſederant, non minor quàm triginta milium numerus fuiſſe perhibetur. Galba cæſis fugatisq; hoſtibus, mutatis caſtris D hyberna in Allobroges transfert. Dum hæc geruntur, Cæſare in Illyricum profecto, alterum ſubitò in Gallia bellum emerſit. P. enim Craſſus qui in maritimis Galliæ ciuitatibus hyberna habebat, cùm rei frumentariæ penuria premeretur, Præfectos & Tribunos in proximas quaſque ciuitates commeatus petendi cauſa miſerat. Veneti qui & auctoritate, & maximè rei nauticæ vſu & peritia ceteris præſtabant, legatos & milites Rom. primi retinere auſi ſunt. Horum perfidiam vicinæ quæq; ciuitates, omni ora maritima facilè in ſuam ſententiam pertracta, imitatæ ſunt: hac ſe potiſſimùm via obſides ſuos à P. Craſſo recepturos arbitrati. Miſſis igitur cõmuni omnium nomine legatis, vltrò obſides à P. Craſſo repetunt, ſi ſuos

SVPPLICATIO CAESARI DECRETA.

IMPERIVM CAESARI IN ALTERVM QVINQVENNIVM PROROGATVM.

BELLVM VENETICVM.

remitti velit. Cæsar his intellectis, iussis priùs in mediterraneis Galliæ, nauibus, remigibus, alijsq; quæ huic bello videbantur necessaria, comparari, cumprimùm per anni tempus licuit, in Galliam, & primùm in Venetos tendit. Illi ex aduerso audito Cæsaris aduentu, quæcunq; ad bellum sustinendum opus esse videbantur, sedulò procurant, sociasq; & vicinas ciuitates ad cōmune bellum sollicitant, accersitis etiam è Britannia insula sibi opposita auxilijs. Cæsar quanquam in summis difficultatibus, hanc tamē tantam iniuriam minimè sibi negligendam existimans, vt gentes eas distineret, néve sibi cum omnibus simul decertandum foret, partito exercitu legatorum alios aliò mittit. D. Brutum adolescentem classi, quam partim construxerat, partim vndique contraxerat, præficit: & secundo Ligeri in Venetos tendere iusso, ipse eôdem cum pedestrib. copijs subsequitur. Ceterùm oppidis aliquot captis, reliquis verò propter situm in extremis promontorijs, nec peditibus, nec nauibus aditum nisi admodum difficilem præbentibus, sic vt oppugnari commodè nō possent, classe crebris tempestatibus vexata, tardiusque proinde & difficilius accedente, bonam æstatis partem absumpsit. Verùm postquam iam classis Rom. aduenit, quamuis & magnitudine & armamentis Venetorum nauibus longè impar, virtute tamen & industria Romanorum, simul etiam quòd celeribus & expeditioribus nauigijs vterentur, factum est, vt Venetorum naues, quę propter corporis sui molem in summa tranquillitate ne contis quidem & velis remisq; nisi ægrè admodum propellebantur, facilè à Romanis expugnarentur, cùm singulas ex illis fuga disiectas Romani persequerentur. Pugnatum est ab hora quarta vsque ad vesperam, paucissimis è Gallorum nauibus noctis interuentu seruatis. Hoc prælio vniuersum hoc Venetorū bellum, totiusq; adeò oræ maritimæ confectum est: reliquis omnibus qui eo se prælio abstinuerant, se suaq; omnia Cæsari dedentibus. Cæsare his rebus gerendis apud Venetos intento, Q. Titurius Sabinus Vnellorum gentem, in quos à Cæsare missus fuerat, simul etiam Aulercos, Eburonices, Lexouios (qui interfecto Senatu, quòd bellum detrectaret, Vnellis se iunxerant) duce Virodouice, qui Vnellorum genti præerat, castra Romanorum oppugnare tentantes, cùm simulato prius timore castris aliquandiu se continuisset, omnibus tandem portis eruptione facta, cecîdit, profligauitque, paucis qui fuga euaserant superstitibus. Hoc prælio feliciter commisso, reliquæ ciuitates quæ desciuerant, Titurio se dedunt.

BELLVM AQVITANICVM.

P. verò Crassus, quem in Aquitaniam proficisci Cæsar iusserat, Sontiates primùm, post varia aliquot prælia superior, oppido eorum ex itinere oppugnato, illis quidem fortiter resistentibus, sed eruptione per cuniculos frustra tentata, armis obsidibusq; tandem traditis, in deditionem accepit. Post hos cum Vocontijs, Tarusatibusq; Crasso aliquantò plus negocij fuit, quòd

A quòd auxilijs à citerioris Hiſpaniæ ciuitatibus accerſitis iuuarentur, ducibusque, qui ſub Q. Sertorio plures annos ſtipendia meruerant, ac longa militia edocti, diſciplinaq; Rom. eruditi, rei militaris peritiam ſibi parauerant, vterentur. Hi quòd Romanos vijs obſeſſis commeatuq; intercluſo, facilè ſine prælio vinci poſſe crederent, caſtris ſe continebant. Sed Craſſus ſumma ſuorum alacritate caſtris illorum expugnatis, Gallos per munitiones ſeſe deijcientes, & fuga ſalutem quærentes, apertis campis aſſequutus, cæſis quàmplurimis, vt ex numero quinquaginta milium vix quarta pars ſupereſſet, & hos in poteſtatem redegit. Hoc rerum ſucceſſu intellecto, reliquæ ferè omnes Aquitaniæ ciuitates, pauciſſimis exceptis, obſidibus B ſponte miſſis, Craſſo ſe dedunt. Sic omni ferè Gallia pacata, ſoli reſtare videbantur Menapij, Morinique. Hi nondum legatos de pace ad Cæſarem miſerant, ſed omnibus ſuis in ſyluas paludesque collatis, Cæſarem obfirmatis animis expectabant. Qui dum ad initia ſyluarum caſtra molitur, ſubita barbarorum è ſyluis eruptione, Cæſariani in opere diſperſi facto impetu turbantur. Sed Cæſar armis properè ſumptis, dum in ſyluas refugientes auidiùs per loca impeditiora inſequitur, quanquam plurimis hoſtium interfectis, pleroſque tamen è ſuis deſiderauit. Cumque ſyluas illorum cædere, & è cæſa materia vallum extruere in animo haberet, tempeſtatis interuentu, ſimul ipſa operis difficultate re deſperata, opus incœ- C ptum intermittit: agriſq; & vicis Menapiorum ac Morinorum, qui ſe in penitiores ſyluas receperant, vaſtatis atq; incenſis, exercitum in Aulercos, Lexouioſque, quos æſtate proxima Titurius ſubegerat, in hyberna ducit.

Romanis in hyberna profectis nunciantur Tenchteri & Vſipetes, Germaniæ populi, magna cum hominum multitudine Rhenum tranſiſſe, tum quòd à Gallis accerſerentur, tum quòd à Sueuis, quæ longè maxima bellicoſiſſimaq; Germanorum gens eſt, agris auitis pulſi nouas ſedes quærerent: quas cùm toto triennio per diuerſa Germaniæ loca diuagati, non inueniſſent, tandem ad Rhenũ ijs ferè locis quæ Menapij incolebant, conſedêre: Menapijsque tranſitum aliquandiu impedientibus, ſimulato re- D ceſſu, iterq; tridui emenſi, prĉter opinionem reuerſi, oppreſſis interfectiſq; Menapijs, nauibusque eorum occupatis, Rhenum tranſeunt. His Cæſar intellectis, Gallicæ leuitati minimè ſibi confidendum ratus, ad exercitum properat: delectuq; habito, omnibus bello neceſſarijs comparatis, rectà in Germanos tendit. Hi iam longiùs euagati, ad Eburones Condruſoſque, qui Treuirorum clientes erant, peruenerant. Sed poſtquam Cæſarem iam appropinquare intellexêre, miſſis legatis, tum alia multa declarant, tum pacem à Cæſare, locumq; vbi ſedes figere poſſint, petunt: aut ſaltem quem armis ipſi ceperant, vt eum ſibi per Romanos tenere liceat, rogant. Ceterùm nihil eorum quæ à Cæſare poſtulàrant aſſequuti, poſtridie datis indu

BELLVM GERMANICVM ALTERVM.

cijs

cijs frequentes redire iussi, equitatum Cæsaris qui agmen antecedebat, cõtra inducias impetu in inopinatos facto, pluribus interfectis, equisque suffossis, ad suos refugere cogunt. Hoc hostium dolo indignatus Cæsar, Germanos, qui postridie, vt conuenerat, frequentes cum suis Principibus, tum sui purgandi causa, tum vt de inducijs agerent, in castra sua venerant, eandem timens perfidiam, vniuersos retineri iubet: copijsq; omnibus eductis, acieq; triplici instructa, octo milium itinere quamcelerrimè confecto, ad castra Germanorum nihil minus expectantium peruenit: factaque subitò à peditibus irruptione, nullo illis arma capiendi relicto spacio, maxima inter carros & impedimenta strages est edita, fugiente passim reliqua multitudine mulierum & puerorũ, qui simul domibus relictis Rhenum transierant. Germanorum fuisse perhibent. ccccxx. milia. A B

Bello Germanico confecto, Cæsar quò se Germanis terribiliorem redderet, suisque illos rebus timere doceret, omnino Rhenum sibi transeundum existimauit, maximè Vbijs inuitantibus. Hi soli Transrhenanorum, legatis obsidibusq; sponte missis, fœdus cum Cæsare fecerant, auxilium aduersus Sueuorum iniurias implorantes: aut si id Cæsari minus commodum esset, exercitum saltem Rhenum traducat, rogant: satis hoc fore ad terrendos Germanorum animos, qui imperium Romanorum Rheno terminari, Romanosq; Rhenum traijcere minimè ausuros sibi persuasissimum habebant. Verùm Cæsar hanc gloriæ augendę occasionem minimè sibi negligendam ratus, cùm nauibus, quæ ab Vbijs copiosè offerebantur, exercitum transportare, nec æquè tutum, nec ex dignitate populi Rom. esse existimaret, ponte Sublicio opere militari magna celeritate, industriaque, in latissimo, profundissimo, simulq; rapidissimo flumine excitato, exercitum facillimè traducit, primus Romanorum ducum eum limitem transire ausus. Rheno transito, præsidium ad vtramq; pontis partem relinquit. C

CAESAR PONTE FACTO RHENVM TRANSIT.

Equitatus Vsipetum & Tenchterorum bona pars trans Mosam prædandi & commeatuum caussa in Ambiuaritos à suis missa, superiori prælio non interfuerat. Hi mox cæde & fuga suorum cognita, trans Rhenum ad Sicambros perfugerant. Hos Cæsar vt profugos à Sicambris per legatos sibi dedi postulat: quod cùm illi facere recusarent, in Sicambros exercitum ducit, plurimis ciuitatibus ex itinere per legatos in fidem amicitiamque acceptis. Sicambri Tenchteris Vsipetibusque auctoribus, intellecto Cæsarem aduentare, omnibus suis in syluas solitudinesque comportatis, finibus suis excesserant. Hinc Cæsar sedes eorum vacuas offendens, ædificijs frumentisque incensis, in Vbiorũ fines post paucos dies reuersus est. Vbi accepto & Sueuos oppidis suis emigrasse, suaque omnia, coniuges, & liberos, in abditissimas vastissimasque nemorum solitudines conuexisse, ceteros omnes qui armis portandis habiles essent, vnum in locum conuenisse, ibique prælio decer- D

SICAMBRI.

SVEVI.

A decertare paratos suum aduentum expectare, satis sibi laudis partum existimans, liberatis metu Vbijs, terroreq; Germanis iniecto, auxilium suũ Vbijs aduersus Sueuos pollicitus, dies. XVIII. trans Rhenum moratus, in Galliam ponte rescisso exercitum reducit. Cæsar cùm id quod restabat æstatis, antequam exercitum in hyberna deduceret, per ocium neutiq̃ sibi transigendum putaret, in Britanniam nauigare constituit, tum eius gentis & regionis visendæ cognoscendæq; causa, tum gloriæ ampliandæ studio: quam non mediocrem expectabat, si vt primus Romanorum Rhenum traijcere ausus fuerat, ita & occidentalem Oceanum, Atlanticũq; pelagus classe primus ingrederetur: insulaq; Britanniæ maxima (quæ non tam cognita, q̃ au B ctorũ inter se dissentientium scriptis celebrata erat, quibusdam etiam non tam re q̃ nomine vsquam extare credentib.) subacta, terminos Imperij Ro. etiam in alterũ quasi orbem propagasse videretur. Cumq; ex mercatorib. de magnitudine & statu Insulæ nihil explorati cognoscere posset, priusquã se periculo committat, C. Volusenum cum naui longa omnia exploratum, simul etiam aditus & portus cogniturum, præmittit. Ipse in Morinos, vnde breuissimus in Britanniam traiectus erat, cum omnibus copijs profectus, naues vndique ex finitimis gentibus contrahit, classe etiam Venetica superioris æstatis ad se venire iussa. Pleræq; Britannorum ciuitates, cognito per mercatores Cæsaris instituto, missis legatis, obsides dare, & iussis Cæsaris C obtemperare se paratos nunciant. Cæsar liberaliter acceptis ijs quæ offerebantur, legatos domum remittit, cumq; ijs vnà Comium Atrebatem, maximæ in illis regionib. auctoritatis, quem Atrebatibus superatis Regem constituerat. Per hunc Britannorũ ciuitates, vt fidem Romanorũ sequi velint, sollicitat. C. interea Volusenus post quintũ diem reuersus, ea quæ perspexit Cæsari renunciat. Qui dum classem apud Morinos instruit, quosdam Morinorum per legatos de superioribus actis se excusantes, paratosq; iussa exequi, magno obsidum numero imperato & adducto, in fidem recipit. Classe verò iam parata & instructa, duas legiones equitatumq; nauibus imponit. Q. autem Titurium Sabinum, & L. Aurunculeium Cottam legatos in Me D napios, eosq; Morinorum pagos, qui legatos non miserant, cum parte exercitus mittit. P. Sulpitium Rufum cum præsidio portum tenere iubet. Ipse cùm primùm per tempestaté licuit, cùm tertia vigilia soluisset, sub horam diei quartam cũ primis nauibus Britanniam attigit: expectatoq; in horam vsq; nonam aliarum nauium aduentu, vbi & hæ appulère, anchoris solutis aliquantulùm progressus, naues aperto ac plano littore cõstituit. Ceterùm cùm à Britannorum copijs quæ in littore constiterant, Romani quò minùs nauibus egrederentur, diu prohiberentur, atque in summis difficultatibus, tum quòd armis prægrauarentur, tum quòd è medijs fluctibus illis decertandum foret, minori animorum alacritate pugnam capesserent, tandem

CAESARIS IN BRITANNIAM NAVIGATIO.

Cæſar longis nauibus,quæ expeditiores erant, propiùs admotis,Britannos A fundis,ſagittis,tormentisq; propellit,quibus nonnihil territi ſubſtitêre. Ibi tum decimæ legionis aquilifer,è naui in fluctus exiliens,aquilam in hoſtes infert:quẽ ſequuti vniuerſi cùm hoſtibus appropinquaſſent,acriter vtrinq; pugnatum eſt. Sed Romanis maiori vndiq; difficultate laborãtibus,Cæſar per ſpeculatoria nauigia & ſcaphas ſubſidia mittit:qui ſimul vt in arido con ſtitêre,Britãnos impetu facto ſtatim in fugam vertunt.Cæſar equitatu qui nondum aduenerat deſtitutus, longiùs fugientes perſequi noluit. Britanni eo prælio ſuperati,pacem per legatos petunt,obſides ſe daturos,ceteraq; im perata facturos pollicentur:Comium etiam Atrebatem,quem à Cæſare ad ſe miſſum Britanni in vincula cõiecerant,cum legatis remittunt. Sic pace à B Cæſare impetrata,datisq; obſidibus,in ſuas quiſq; ciuitates vnde venerant reuerſi ſunt. His rebus geſtis, tempeſtatẽ ſubitò in ipſo plenilunio coorta, naues illæ.XVIII.quibus Cęſaris equitatus impoſitus erat,aliæ aliò diſijciun tur. Reliquæ item naues,tam longæ,q̃ onerariæ, quibus exercitũ trãſpor-tauerat,hac tempeſtate conflictatæ,partim confractæ, partim armamentis inſtrumentoq; amiſſis,nauigationi inutiles factæ,Cæſarem totumq; exer-citum valdè perturbarũt. Hac vſi oportunitate Britannorum Principes,re-bellionem parant: & conſpiratione facta,ſuos clàm ex agris vndiq; educũt. Cæſar,vel per ſe huic occaſioni Britannos minimè defuturos cogitans,maxi mè quòd nondum omnes obſides tradidiſſent, magno ſtudio ad omnia ſe C cõparat: frumentum ex agris cõportat,naues reficit. Interea legio ſeptima, quæ frumentatũ miſſa in Britannorum inſidias inciderat, pleriſq; occiſis à Britannorũ equitatu & eſſedarijs circumuenitur.Sed Cæſar è puluere ſolitò maiore id quod erat ſuſpicatus,oportunè cũ cohortib.ſtationarijs ſuppetias circumuentis tulit:cõtentusq; legionẽ metu & periculo liberaſſe,alieno ad pugnam cõmittendam tempore,ſuos in caſtra reducit.Britãnos poſteà ma iori equitatu peditatuq; coacto Romanorũ caſtra inuadere conantes, Cæ-ſar equites nactus.XXX.quos Comius Atrebas ſecũ adduxerat,cõmiſſo pro caſtris prælio fudit: fugientesq; aſſequutus cõpluribus interfectis,omnibus circumquaq; flamma & ferro vaſtatis,in caſtra ſe recepit.Tunc iterũ legatis D de pace miſſis,duplicato obſidum numero,atq; in continentẽ adduci iuſſo, pax Britannis à Cæſare cõceſſa eſt. Cumq; poſt mediam noctem ſoluiſſet, poſtridie in continentem oppoſitam ſuos incolumes expoſuit. Ibi tum fortè duabus nauibus onerarijs paulò inferiùs delatis, cùm.CCC.ex his mi-lites in terram deſcendiſſent, inde ad caſtra pergentes,à Morinis ſpe prædæ circumueniuntur: ſed Cæſar equitatu maturè ſubmiſſo,magnoque Mori-norum numero interfecto, reliquis in fugam verſis,ſuos diſcrimini eripit.

MORINI SVBACTI.

Poſtero die T. Labieno in rebelles miſſo,cùm propter ſiccitates ſuperioris anni,Morini paludum perfugio deſtituerẽtur,omnes in poteſtatẽ venêre.

Q. verò

A Q. verò Titurius & L. Cotta, quos in Menapios miſerat Cæſar, quòd ſe Menapij intra denſiſſimas ſyluas occultarent, agros ipſorum depopulati, vicis ædificijsq; incenſis, frugibúsque demeſſis, ad Cæſarem reuerſi ſunt. AEſtate ad hunc modum exacta, Cæſar omnes legiones in Belgis hybernare iubet. Quò duæ tantùm Britannorum ciuitates obſides miſère, reliquæ Cæſaris imperata neglexère. Hæc vbi Romam perlata, ſupplicatio altera dierum .xx. Cæſari à Senatu decreta eſt. Dum hæc à Cæſare in Gallijs geruntur, Iulia, filiam Pompeio priùs enixa, puerpera moritur, infante pauciſſimis diebus matri ſuperſtite. Huius morte ſoluto neceſſitudinis inter Pompeium & Cæſarem vinculo, paulatim etiam labefactari B cœpta eſt & contracta inter eos concordia. Cæſar tamen poſteà Pompeij affinitatem quoquo modo ſibi retinendam ratus, Octauiam ſororis ſuæ neptem, C.Marcello deſponſatam, Pompeio obtulit: Pompeij viciſſim filiam, quæ Fauſto Syllæ deſtinata erat, ſibi dari poſtulans. Interea Cæſar ex hybernis per Italiam in Illyricum profectus, Piruſtas, qui finitimam prouinciæ ſuæ partem crebris incurſionibus vaſtauerant, imperatis obſidibus de iniurijs illatis ſatiſfacere cogit. Hinc in citeriorem Galliam reuerſus, conuentibusq; peractis, ad exercitum in hyberna Belgica redit: claſſemq; quam ante diſceſſum ſuum legatis ædificandam inſtruendamq; mandauerat, cùm paratam repperiſſet, comperto nondum omnes Bri- C tanniæ ciuitates obſides, vt imperatum erat, miſiſſe, arrepta hinc ſecundæ in Britannos expeditionis occaſione, vniuerſam claſſem in portũ Iccium, à quo in Britanniam.xxx.milium paſſuum traiectus eſt, conuenire iubet. Ipſe interim cum quatuor legionibus & equitibus octingentis, in Treuirorum fines proficiſcitur: quòd nec conuentibus intereſſe dignati eſſent, nec cetera imperata exequerentur, Germanosque, vt Rhenum traijcerent, ſollicitare dicerentur. Treueri verò Cæſaris aduentu territi, potiſſimùm quòd in duas factiones diuiſi eſſent, principe factionis vnius Induciomaro, alterius Cingentorige, traditis obſidibus.cc.à Cæſare in officio permanere iubentur: Cingentorigem autem præcipuis quibuſque Treuirorum D peculiariter conciliat Cæſar, quòd auctoritatem illius apud ſuos, egregiamque ipſius erga ſe fidem perſpectam haberet. Hinc cum vniuerſo ferè Galliæ equitatu, ad portum Iccium, in Britanniam traiecturus, reuertitur: ſed iam nauigare parantem Dumnorix Heduus remoratus eſt. Hic nouarum rerum cupidus, cùm ne in Britãniam traijceret, nec precibus, nec alijs cauſſationib. à Cæſare impetraret, principibus Galliæ perſuadere conatur, ne Cæſarem in Britanniam comitarentur. Tandem Cæſarianis omnibus naues aſcendentibus, ipſe clàm cum ſuis Heduis, domum reuerti cœpit. Sed Cæſar, miſſo equitatu Dumnorigem ex itinere retrahi, & ſi vim paret, interfici iubet. Ita cùm reuocantibus reſiſtere q̃ parère potius duceret, ipſe

SVPPLICATIO CAESARI DECRETA.

quidem ex mandato Cæſaris interfectus eſt, Hedui verò equites ad Cæſa- A
rem reuerſi ſunt. Cæſar Dumnorige interfecto, relicto in continente cum
tribus legionib. & duobus equitum milibus Labieno, ipſe cum quinque
legionibus, & pari equitũ numero, cùm ſub occaſum Solis ſoluiſſet, vento
ſub mediam noctem intermittente, æſtuque ſubinde mutato, ſub meri-
diem demùm ſequentis diei in Britanniam appulit. Britanni relicto lit-
tore, in ſuperiora atque interiora inſulæ ſe reduxerant. Cæſar autem co-
hortibus decem equitibusq; trecentis cum Q. Atrio nauium præſidio ad
mare relictis, XII. milibus paſſuum proxima nocte confectis, in locum vbi
hoſtes conſederant, venit. Illi de loco ſuperiori læui cum Romanis prælio
commiſſo, in locum tutiſſimum, antea in eum caſum à ſe intra ſyluas præ- B
uiſum, ſe recipiunt: quo mox à Cæſarianis capto, pulſi Britanni in fugam
vertuntur: fugientes Cæſar per ignota locorum, minore diei parte reliqua,
longiùs perſequi in ſequentem diem diſtulit. Ceterùm dum poſtridie ag-
mine tripartito Britannos inſequitur, nunciato claſſem tempeſtate noctis
ſuperioris conuulſam atque diſiectam, ſuis ex itinere reuocatis, ad littus re-
uertitur: nauibusque omnibus ſubductis, caſtriſque munitis, fabris & le-
gionarijs claſſis reficiendæ negocium dat: relictoq; priore præſidio, ad ho-
ſtes, vnde venerat, properat. Quò cùm maiores vndique Britannorum
copiæ conueniſſent, præfecto vniuerſo exercitui totique bello Adra, ſiue,
vt alij, Caſſiuellauno, prælijs aliquot & ex itinere, & poſteà commiſſis, C
Romani ſemper ſuperiores fuêre: niſi quòd Britannis ex eſſedis depu-
gnantibus, Romani nouo pugnæ genere attoniti, maiore cum difficultate
nec ſine periculo dimicarent. Hinc factum, vt & nonnullos è ſuis deſide-
rarent. Poſtero die Britanni tres legiones, quas Cæſar ſub meridiem cum
equitatu, cui C. Trebonius legatus præerat, pabulatũ miſerat, adorti, pulſi
à Romanis, magnoque ſuorum numero interfecto, in fugam ſe præcipites
dedêre: omnibusq; quæ conuenerant auxilijs hac fuga dilapſis, poſteà iu-
ſto cum Romanis prælio decertare veriti ſunt. Hinc Cæſar in Caſſiuellau-
ni agros ad Tameſim fluuium exercitum ducit, hoſteſque in aduerſa ripa
conſiſtentes, flumine maxima cum celeritate atq; impetu tranſito, mox in D
fugam conuertit. Caſſiuellaunus autem, qui cũ quatuor circiter eſſedario-
rum milibus in loca deſerta, auia, atque impedita ſeſe receperat, ſuos ſub-
inde tanquam ex inſidijs immittens, Romanos latiùs prædandi cauſa ex-
currentes, crebris inſultibus infeſtabat. Trinobantes interim præcipua ferè
eius tractus ciuitas, traditis obſidibus, frumentoq; exercitui miſſo, Cæſari
ſe per legatos dedunt. Horum exemplum & aliæ Britannicæ gentes ſe-
quutæ, Cæſaris ſe fidei permittunt, vt Cenimagni, Segontiaci, Ancalites,
& aliæ pleræque. Cæſar cùm oppidum Caſſiuellauni non procul abeſſe
intelligeret, admotis propiùs legionibus, locum & opere & natura muni-

SECVNDA CAESARIS IN BRITANNIAM NAVIGATIO.

tiſſimum

A tissimum, cùm à duobus lateribus oppugnare cœpisset, oppidani verò alia parte effusi se in fugam darent, plurimis è fuga captis atq; interfectis, oppido & numerosa pecorũ præda potitur. Dum hæc his locis geruntur, quatuor interea Cantij Reges, Cingentorix, Caruilus, Taximagulus, & Segonax, Cassiuellauni iussu, castra naualia, quæ Romani ad mare habebant, ex improuiso oppugnare aggressi, facta à Romanis eruptione, plurimis interfectis, capto etiam Cingentorige, profligantur. His permotus Cassiuellaunus, per legatos de deditione cum Cæsare agit. Ille verò imperatis obsidibus, simul etiam vectigali, quod populo Ro. Britanni singulis annis penderent, constituto, exercitum cum maximo captiuorum numero ad mare BRITANNI SVBACTI, VECTIGALESQVE FACTI.

B reducit: quem, postquã secunda vigilia soluisset, prima luce in aduersam continentem exposuit. Subductis nauibus, habito Samarobrinæ totius Galliæ concilio, propter rei frumentariæ angustias, exercitum in diuersas ciuitates in hyberna locat, legionibus cum suis legatis & quæstoribus alijs aliò missis: ita tamen vt excepta vna legione, quæ cum L. Roscio in Essuos missa fuerat, omnia hyberna centum milium spacio continerentur. Cognito autem iam legiones omnes in hyberna deductas, iter in Italiam instituit. Sed quindecim ferè diebus postquam legiones deductæ essent, Ambiorix & Catiuulcus, qui Eburonibus imperabant, impulsu Induciomari Treuiri, suos in Romanos concitant, oppressisq; lignatoribus legio- RES GESTAE CVM EBVRONIBVS, NERVIIS, ADVATICIS, FINITIMISQVE POPVLIS.

C nis quæ apud se hyemabat, castra Titurij Sabini & Aurunculei Cottæ legatorum ex inopinato oppugnare aggrediuntur: sed equitibus celeriter emissis, prælio superati, castra oppugnare desinunt. Ambiorix dum videt conatus suos hac via non successisse, ad dolos conuersus, insidias loco opportuno disponit: colloquioq; impetrato, oratione subdola, se quidem de castrorum oppugnatione purgat, sed à ceteris ciuitatibus cauendum monet: quòd communi consilio, oppugnandis hybernis hic dies ab vniuersis Gallis constitutus esset. Expectari etiam Germanos, qui à Gallis conducti, Rhenum iam traiecerant intra biduum affuturi. Proinde suadere se, vt suis hybernis relictis, ad proxima hyberna transientes, Ciceroni se, aut Labie-

D no, qui haud procul aberant, iungant: se memorem beneficiorum à Cæsare acceptorum, officijq; sui, non potuisse non Romanos horum in tempore admonere. Hæc ab Ambiorige dicta, quia verisimilia, facilè apud Romanos fidem inuenêre. & quanquam variantibus sententijs inter Q. Titurium & L. Aurunculeium legatos, qui hybernis præerant, hoc censente, non esse iniussu Cæsaris hybernis excedendum: illo verò, præsens periculum tempestiuè declinandum, iunctisq; proximis hybernis communem hunc casum subeundum: vicit tandem post longam disceptationem Sabini sententia, collectisq; magna cum festinatione per noctem vasis, prima luce longo agmine, magnisq; impedimentis, nihil hostile metuentes

hybernis excedunt. Cumque in locum insidiarum ventum esset, hostibus A hinc inde erumpentibus, acerrimè diu ab vtrisque à prima luce ad horam vsque octauam pugnatum est. Sed quòd loco Romanis iniquissimo ea pugna committeretur, Cæsariani cladem longè maximam accepêre, interfectis cum alijs quibusdam viris fortissimis, maioriq; militum parte, Cotta legatorum altero, qui hanc profectionem dissuaserat. Q. verò Sabinus ab Ambiorige ad colloquium fide data euocatus, vbi in conspectum venit, iussus arma dimittere, cum Tribunis aliquot & primorum ordinum Centurionibus circumuentus, sagittis interficitur. Quicunque Romanorum huic cladi superfuêre, in castra retrogressi, oppugnatione aliquandiu fortiter sustentata, tandem in vltimam desperationē redacti, ad vnum omnes B mutuis vulneribus concidêre: pauci prælio elapsi, in Rhemos ad Labieni hyberna confugêre. His successibus elatus Ambiorix, maximis itineribus per diem & noctem in Aduaticos primùm, hinc in Neruios proficiscitur: concitatisque vtrisque populis, simul docens quæ à se gesta essent, hortatur, ne tantam hanc opportunitatem se in pristinam libertatem asserendi, iniuriasque à Romanis illatas vlciscendi, negligant. Neruij facilè hac oratione persuasi, cōuocatis extemplò Centronibus, Grudijs, Leuacis, Pleumosijs, Gordunis, (qui omnes Neruiorum parebant imperio) Q. Ciceronis (qui in Neruijs hyberna habebat) castra omnium expectatione & opinione citiùs, necdum perlato ad ipsum cladis Titurianæ nuncio, inuadunt, C lignatoribus pabulatoribusq; Romanis ex itinere interceptis, oppressisq;. Neruijs se iunxêre Eburones atque Aduatici, ita vt à sexaginta hominum milibus hyberna Romanorum obsiderentur. Cicero missis confestim his de rebus ad Cæsarem literis, maximis præmijs militi propositis, oppugnationem per plures dies fortissimè sustinuit: maxima celeritate, nulloq; intermisso labore comparatis, perfectisque per singulas noctes, quæcunque operi munitioniq; castrorum, ad oppugnationem sequentis diei tolerandam, deesse videbantur: ne ipso quidem Cicerone, quanquam valetudine afflicta, vllum sibi ad quietem spacium concedente. Neruij cùm castris oppugnandis minùs proficerent, intellecto, quo astu Ambiorix Titurium D Sabinum circumuenerat, ijsdem sibi artibus vtendum rati, facta à Cicerone colloquij potestate, eadem ferè quæ Ambiorix Titurio, ipsi Ciceroni persuadere conantur, addito etiam de Titurij & Titurianorum cæde. Cæterùm cùm Ciceroni minùs persuaderent, spe sua frustrati, hyberna vallo .xi. pedum, fossa verò .xv. lata, cingunt, trium horarum spacio decem milium passuum in circuitu munitione perfecta: reliquisq; operibus, ex more & consuetudine Romanorum, ad expugnationem excitatis. Hæc ipsi partim ex superiorum annorum cum Romanis militia didicerant, partim etiam à captiuis Romanis edocebantur. Sic hybernis Ro. per septem dies con-

CLADES TITVRIANA IN EBVRONIBVS.

RES CVM NERVIIS FINITIMISQVE GENTIB. DVCE Q. CICERONE GESTAE.

A continuos acerrimè oppugnatis, ſeptimo demùm die, incendio per ignita
iacula caſtris Romanorum iniecto, ſumma cum difficultate caſtra à Ro-
manis defenſa ſunt: cùm intus à tergo flammis torrerentur, pluribusq; ſi-
mul telis etiam feruefactis incidentibus premerentur: foris verò hoſtis ad-
motis turribus machinisq; cominùs acriter inſtaret, ipſiq; vallo inhæreret.
Sed tanta fuit ibi Romani militis alacritas, eaq; animi præſentia, vt nemi-
ne vel reſpiciente, ſed omnibus fortiſſimè dimicantibus, plurimis hoſtium
partim vulneratis, partim interfectis, turreque quam ad vallum adegerant
incenſa, oppugnatores tandem ab omni parte vallo deturbarentur. In-
terea Cæſar, interceptis literis, quas Cicero frequentes ad ipſum miſerat,
B tandem literis per Verticonis (honeſto apud Neruios loco nati) ſeruum per-
latis, hiſce de rebus cognoſcit. Cumque nondum in Italiam perueniſſet,
conuerſo extemplò itinere, parte exercitus è proximis quibuſque hybernis
euocata, cum duabus legionibus, vixque adeò ſeptem hominum milibus,
maximis itineribus ad liberandum Ciceronem contendit, aduentu ſuo
priùs per literas Græcè ſcriptas, ne à Gallis intelligerentur, Ciceroni indica-
to. Galli intellecto Cæſarem aduentare, oppugnatione relicta, cum omni-
bus copijs, quæ erant milium .LX. Cæſari occurrere conſtituunt. At Cæſar
poſtquam ex literis Ciceronis, quas idem ille Verticonis ſeruus attulerat,
Ciceronem obſidione liberatum, ſimul & Gallorum copias in ſe conuer-
C ſas accepit: poſtero die prima luce milia paſſuum quatuor progreſſus, cùm
caſtra loco quàm æquiſſimo muniiſſet, copias ſuas, quantum poteſt in an-
guſtum contrahit: leuibusque aliquot primò equeſtribus prælijs commiſ-
ſis, ſimulatoq; timore, hoſtem in locum iniquiſſimum quamproximè ſuis
caſtris elicit: magno hoc ſibi adiumento aduerſus tantas hoſtium copias
fore credens, ſi loco hoſtibus iniquo pro ipſis caſtris pugna cōmitti poſſet.
Gallis itaq; propiùs accedentibus, telaq; etiam intra munitiones coniicien-
tibus, ac iam vallum ipſum conuellere, foſſasq; implere incipientibus: Cæ-
ſar eruptione portis omnibus facta, equitibus, quos habebat ferè quadrin-
gentos, emiſſis, hoſtem dicto citiùs, nemine obſiſtente in fugam vertit: plu
D rimis interim occiſis ſpoliatisq;, cùm hoſtem propter ſyluas & paludes in-
termedias longiùs inſequi dubitaret, ſuis omnibus incolumibus, eodem
ipſo die ad Ciceronem peruenit. Ibi collaudata tum Ciceronis, tum Tri-
bunorum Centurionumque, atque adeò ipſorum militum conſtantia &
virtute, poſtero item die habita concione milites vt detrimenta accepta æ-
quo animo perferrent, hortatus eſt. Dum hæc fiunt, fama de Cæſaris vi-
ctoria per Rhemos ad Labienum & Induciomarum Treuirum celeritate
incredibili perfertur. Induciomarus enim ſtatim cæde Cottæ & Sabini in-
tellecta, cum omnibus copijs aduerſus Labienum, ſperans & hunc poſſe ex
inopinato opprimi, in Rhemos profectus fuerat. Sed intellecta iam Ner-
uiorum

uiorum cæde, castris Labieni, quæ postero die oppugnare decreuerat, relictis, cum vniuersis copijs noctu fugiens in Treuiros reuertitur. Pleræque etiam Armoricæ ciuitates, quæ L. Roscij, qui in Essuis cum legione tertia hybernabat, castra, contractis vndiq; copijs oppugnatum venerant, eodem nuncio de Cæsaris victoria allato cœptis desistentes, fugientibus similes in sua discedunt. Cæsar propter hos Galliæ tumultus, & quòd Galli necdum quietem acturi viderentur, per eam hyemem in Gallia ad exercitum sibi manendum ratus, C. Fabio in Morinos in hyberna remisso, ipse cum tribus legionibus, tribusq; hybernis circa Samarobrinam hyemare constituit: principibusq; cuiusque ciuitatis ad se euocatis, tum minis, tum cohortationibus bonam Galliæ partem in officio & quiete aliquandiu cõtinuit. B

RES ADVERSVS TREVIROS DVCE LABIENO GESTAE.

Induciomarus autem vnà cum Treuiris, missis ad plerasque Germaniæ ciuitates legatis, præmijs & pollicitationibus Germanos vt Rhenum transirent sollicitare nõ destitit: verùm exemplo Ariouisti & Tenchterorum adhuc perculsis cùm persuaderi non posset, vt Rhenum transirent, Induciomarus ad alia cõuersus, exules omnes & condemnatos per vniuersam Galliam, magnis allectos præmijs sibi adiungit, equos à finitimis parat, quantasque potest maximas copias cogit, cum quibus in Carnutes & Senones per Rhemos iter facit. Cumque ex itinere Labieni castra oppugnare cogitaret, Labienus non tam sibi ac legionibus metuens, quàm vt hostem timoris opinione iniecta securiorem redderet, suos intra vallum continuit. C Interea omni equitatu, quem ex finitimis ciuitatibus acciuerat, noctu in castra recepto, Induciomaro pro consuetudine cum suo equitatu sub ipsis castris vagante, equitibusq; Treuiris tela conijcientibus, verbisq; probrosis Romanos ad pugnam prouocantibus, nullo à Romanis ad hæc dato responso, dum sub vesperam dispersi palantesque discedunt, Labienus duabus portis subitò omni emisso equitatu, perterritos nec quicquam minùs expectantes in fugam vertit. Edixerat suis Labienus, vt omnibus alijs relictis, cuncti vnum peterent Induciomarum, constituto præmio, quicunq; ipsum interfecisset. Sic omnibus in illum vnum intentis, Induciomarus ab insequentibus in vado fluminis deprehensus, occiditur. Caput eius amputatum ad Labienum defertur. D Treuiri fugientes ab equitibus Cæsarianis magna ex parte contrucidati sunt. His intellectis, Neruiorum Eburonumq; quæ cõuenerant copiæ, in sua discedunt. Cæsar autem, quanquam Gallis his rebus gestis quietiùs iam agentibus, certus tamen non diu quieturos, maioresq; euidentissimis signis præuidens instare tumultus, in supplementum cum Titurio & Cotta interfectorum, habito per suos delectu, legionem vnam in Gallia Cisalpina conscribit: alteram item à Pompeio, quòd is Reipub. caussa eo anno ad Vrbem maneret, mutuatur. Treuiri interfecto Induciomaro, Ambiorigem ex Eburonibus ad se accersunt: cumq; à pro-

A à proximis Rheno Germanis auxilium non impetrarent, vlterioribus ciuitatibus ſollicitatis, quaſdam ex illis mercede pacta in ſocietatem belli pertraxêre. Alia ex parte Neruij, Menapij, atque Aduatici, iam in armis erant. Senones quoque, & Carnutes, cum vicinis ciuitatibus ſecretò conſpirarant. His Cæſar intellectis, confeſtim cum quatuor legionibus in Neruios profectus, vaſtatis ipſorum agris, maxima pecorũ præda abacta, eoſdem mox imperata facere, obſideſq; dare coëgit. Hinc, quanquam aliud ſe agere ſimulans, in Senones profectus, cùm inopinatis ſuperueniſſet, Senones miſſis legatis ſe purgant: Heduiſq;, quorum in fide erant, pro eis deprecantib., traditis obſidibus veniam à Cęſare impetrant. Similiter & Carnutes inter-
B cedentibus Rhemis (quorum in clientela erant) miſſis legatis traditiſq; obſidibus, in fidem recepti. Ab his Cæſar totus in Ambiorigem bellumq; Treuericũ conuerſus, peracto, quod priùs indixerat, totius Galliæ concilio, ciuitatibus nuper in fidem receptis equitatum imperat. Menapij ſoli ex omnibus Gallis legatos ad Cæſarem de pace mittere neglexerant. Hi locis paluſtribus ac ſaltuoſis degentes, Eburonibus finitimi, Ambiorigi iure hoſpitij iuncti erant. In hos cum expeditis legionibus quinque profectus Cæſar, cùm imparati ad reſiſtendum, cum omnibus ſuis in ſyluas paludeſq; ſe coniecissent, omnibus latè incendio vaſtatis, coactaq; ingenti hominum & pecorum præda, pacem per legatos petentibus, obſides imperat: interdicto MENAPII SVBACTI.
C inſuper ne aut Ambiorigem, aut eius legatos intra fines ſuos admittant: ſi ſecus faxint, hoſtium loco habendi. Treuiri interea cùm Labienum, qui cum vna legione in ipſorum finibus hyberna habebat, adoriri conſtituiſſent, cognito duas legiones à Cæſare ſubmiſſas, auxilia ſibi Germanorũ, quæ aduentare credebant, expectanda cenſent. Horum vbi Labienus per exploratores certior factus, timorem & fugã ſimulans, tumultu ſolitò maiore caſtra mouet, ſperans ſcilicet hoſtẽ auiditate inſequendi, flumen, quod medium inter vtroſq; erat, traiecturum, locoq; iniquo prælium commiſſurum: nec ſpe ſua fruſtratus, hoſtibus in tranſitu impeditis, ſigna conuerti, atq; in illos inferri iubet: quod cùm non ſegniter à Romanis fieret, Treuiri
D vix primum impetum ſuſtinentes in proximas ſyluas fuga ſe conijciunt. Quos cum equitatu conſectatus Labienus, quàmplurimis interfectis, nec paucioribus captis, vniuerſam mox Treuirorum ciuitatem in poteſtatem redigit. Hac clade audita Germani, qui Treuiris auxilium laturi iam iter ingreſſi erant, comitantibus Indutiomari propinquis defectionis auctoribus, in ſua retrogreſſi ſunt. Principatus autem Treuirorũ Cingentorigi, qui Cæſari ſemper vel ab initio fidelis fuerat, delatus eſt. Cæſar è Menapijs in Treuiros profectus, ponte eodem ferè loco, eademq; ratione qua priùs breuiſſimo tempore conſtituto, præſidio in Treuiris ad pontem relicto, reliquas copias omnes cum equitatu Rhenum ſecundò traijcit. Ibi Vbiorum TREVIRI SVBACTI. RHENVS SECVNDO TRAIECTVS.

ſatiſfactione,quòd Treuiros nullis ſubſidijs iuuerant,accepta,intelligit auxilia à Sueuis ſubmiſſa. Hi denunciatione paſſim,quà ipſorum patet imperium,facta,auxilia,peditatus,equitatusq; vnum in locum conuenire iuſſerant. Sed intellecto poſteà Cæſaris aduentu, & certiore de viribus ipſius núncio accepto,in extremos regionis ſuæ fines cum omnibus copijs ſociorumq; auxilijs regreſſi, ad initia ſyluæ Bacenis (quæ inter Sueuos & Cheruſcos latiſſimè profundiſſimeq; patet) Cæſarem expectare conſtituunt. Hæc poſtquam ab Vbiorum exploratoribus ad Cæſarem perlata, veritus ne cómeatibus deſtitueretur, quòd Germani agros negligentiùs & rariùs colerent,nec longiùs ſibi procedendum,nec viciſſim Germanis omnem reditus ſui metum auferendum putauit. Parte igitur pontis,qua Vbios attingebat,in longitudinem pedum ducentorū reſciſſa,tum turri quatuor contignationum in ponte excitata, præſidioq; duodecim cohortium ibidem cum C.Volcatio Tullo relicto,ipſe ad bellum Ambiorigi inferendum, Sabini & Cottæ legatorum,totiusque adeò cum ipſis deletæ legionis cædem vindicaturus,in Arduennam ſyluam totius Galliæ maximam,reliquas copias ducit, præmiſſo cum omni equitatu L. Minutio Baſilio: qui tanta celeritate & temporis oportunitate vſus eſt,vt non ſolùm nuncium,ſed & famam ſui aduẽtus præueniret. Hinc factum eſt,vt Ambiorigi ab omnibus imparato,in ſola fuga omnis ſpes ſalutis reliqua fuerit,quam ille equo properè & ſine dilatione conſcenſo arripuit,familiaribus comitibusque impetum Romanorum aliquandiu ſuſtinentibus. Reliqui omnes denunciante Ambiorige ſibi conſulere iuſſi,finibus ſuis egreſſi, quidam in ſyluas,alij in paludes,nonnulli etiam in proximas inſulas profugêre. Segni verò & Condruſi,& ipſi gentes Germanicæ, medij inter Eburones & Treuiros, legatis ad Cæſarem miſſis, docent non omnium Germanorum,qui cis Rhenum ſunt, vnam eſſe cauſam: proinde cùm ipſi bello ſemper abſtinuerint, nec Ambiorigi auxilia miſerint,hoſtium loco ne habeantur,rogant. Cæſar igitur receptis, qui ad eos confugerant, Eburonibus, purgationem ipſorum accipere ſe reſpondit. Hinc impedimentis omnibus in Vatucam (quod caſtellum in Eburonibus eſt, vbi priùs Titurius & Aurunculeius hybernauerant) collatis, Q. Cicerone cum legione quarta decima equitibusq; ducentis, præſidio impedimentis relicto, exercitu tripartito, T. Labienum Oceanum verſus,quà Menapij ſedes habent,cum tribus legionibus mittit: C.Trebonium cùm totidem legionibus,in regionem Aduaticis finitimam ire iubet: ipſe cū pari numero ad Scaldim fluuium,qui tunc Moſam influebat,& ad extrema Arduennæ ſyluæ,quò Ambiorigem profugiſſe intellexerat,profectus eſt: conſtituto priùs,vt poſt diem ſeptimū,facta latè populatione, & prædis vndique abactis, exploratisq; hoſtium rationibus, eodem ad Vatucam loco omnes conuenirent, noua pro re nata capturi conſilia.

RES IN EBVRONIB. GESTAE.

Miſſis

A Miſſis etiam nuncijs vicinas quaſque ciuitates ad deprædandos Eburones
euocat. Hac fama exciti Germani qui trans Rhenum erant, inter ceteros
Sicambri cum duobus equitum milibus, Rheno tranſito in Eburonum
fines perueniunt: pluribusq; Eburonum è fuga exceptis, & copioſa peco-
rum armamentorumq; præda ditati, intellecto Cæſarem longiùs abeſſe,
Romanorum verò impedimenta & commeatus intra Vatucam caſtellum
conuecta modico præſidio adſeruari, ſpe opimioris prædæ, relictis Eburo-
nibus ad Vatucam contendunt. Cicero autem cùm Cæſarem longiùs pro-
greſſum ad diem præſcriptum, qui iam aduenerat, minimè adfuturum cre
deret, quinque cohortes frumentatum mittit. Has ſequuti & alij veterani
B trecenti ſub vexillo, calonum præterea magnus numerus. Germani, qui ſyl
uarum obiectu tecti ſub vallum ipſum iam peruenerant, antequam ad-
uentus ipſorum à quoquam perciperetur, caſtra ex inopinato irrumpere
conantur. E Romanis qui in caſtris relicti erant, egrè impetum hoſtium
ſuſtinuerũt: donec tandem exaudito ab his qui frumentatum ierant in re-
ditu clamore caſtrenſi, diſcrimineq; ſuorum cognito, veterani, qui ſub ve-
xillo cum frumentatoribus caſtra egreſſi fuerant, duce C. Trebonio equite
Ro. per medios hoſtes perrumpentes in caſtra incolumes perueniunt, ſe-
quentibus eodem impetu calonibus, equitibusq;: parte tamen eorum qui
colliculum medium inter locum frumentationis & caſtra occupauerant,
C nec cum ceteris perruperant, interfecta. Sic Germani Vatucæ expugnandæ
ſpe deiecti, cum præda in Eburonibus collecta, quam in ſyluis, dum ad Va
tucam tendunt, occultauerant, trans Rhenum ſe in ſua recipiunt: Roma-
nis ne ſic quidem metu liberatis, donec Cæſar vaſtatis longè lateque agris
hoſtilibus, ipſe tandem in caſtra rediſſet. Ambiorige autem nuſquam in-
uento, quòd quatuor ſolùm comitantibus, latebris ac tenebris inueſtigan
tium ſe diligentiæ eriperet, exercitum in Durocortum Rhemorum oppi-
dum deducit. Ibi concilio totius Galliæ habito, in Acconem Senonenſis
& Carnutenſis conſpirationis principem, tum in alios pleroſque more ma
iorum animaduertit. Reliquis legionibus alijs aliò in hyberna concedere
D iuſſis, commeatuque inſtructo, in Italiam ad conuentus proficiſcitur.
Sub id tempus turbata Romæ P. Clodij cæde Republica, Cæſar vt ea quæ
Romæ interea agerentur, citiùs & tutiùs ad ſe perferrentur, ſimul ipſe ſi o-
pus videretur, maturiùs accederet, minùs ſibi longè ab Vrbe recedendum
exiſtimauit. Hinc tanquam negocijs citerioris Galliæ procurandis inten-
tus, ſolito diutiùs intra Italiam ſe continuit. Inde rumoribus in Galliam
Tranſalpinam perfertur, Cæſari propter vrbanos tumultus neceſſariò in-
tra Italiam manendum: qui rumores maximorum ſtatim in Gallia mo-
tuum cauſa extitêre, dum Galli tantam priſtinæ libertatis recuperandæ
occaſionem ſibi tam oportunè oblatam minimè prætereundam cenſent.

Posse absente Cæsare omnes legiones, quæ passim apud se in hybernis e- A
rant, opprimi, Romanorumq; iugum semel ceruicibus suis excuti. Conuocato igitur super hac re Galliæ totius concilio, dubitantibus reliquis, Carnutes pollicentur se belli initium facturos. Hi quod verbis promiserant, vt & facto præstarent, Cotuato & Conetoduno ducibus, Genabum profecti, ciues Rom. qui eo loci negociabantur, inter alios C. Fusium Cottam equitem, præfectum rei frumentariæ, occidunt, diripiuntque. Carnutum audaciam duce Vercingetorige sequuntur & Aruerni. Hic Rex à suis appellatus, Senones, Parisios, Pictones, Cadurcos, aliasq; plurimas ciuitates haud inuitas suo iungit imperio: maximoque coacto exercitu in Bituriges proficiscitur, sollicitatis ad defectionem tum Heduis, tum alijs plerisq; populo B
BELLVM ARVERNICVM. Rom. confœderatis gentibus & ciuitatibus. Hæc vbi ad Cæsarem perlata, confestim Italia relicta, in Galliam Cisalpinam cum supplementis proficiscitur: intellectoq; Lucterium Cadurcum (qui à Vercingetorige in Rhutenos missus, eorundem ciuitatem in partes Aruernorũ traxerat) alijs plerisque gentibus sibi conciliatis, cum magnis copijs ad Narbonem iter habere, nihil sibi ad extremã diligentiam reliqui fecit, vt quoquo modo Narbonem ipse prior occuparet. Quò postquam peruenit, confirmatis Narbonensium animis, præsidia locis finitimis prouincialibusq; disponit. Hinc in Heluios Aruernis cõterminos cum parte copiarum & supplemento Italico proficiscitur, superatoq; Gebenna, monte inter Heluios Aruernosque C
medio, viaque per niuem, quæ vel ad sex pedum altitudinem iacebat, sibi patefacta, tandem in Aruernorum fines exercitum non sine summis difficultatibus perducit: equitatuq; latè regionem omnem populari iusso, maximum Aruernis terrorem iniecit. His nunciis Vercingetorix è Biturigibus domum retrahitur: quem Cæsar cum omnibus mox copijs adfuturũ existimans, maioribusque sibi ad resistendum viribus opus fore intelligens, biduum in Aruernis commoratus, relicto ibi cum copijs Bruto adolescente, magnis nocturnis diurnisque itineribus primò Viennam pro recenti equitatu, tum ad alia legionum hyberna se confert, missisque ad quas ipse adire non poterat legiones nuncijs, non antè quieuit, quàm omnes vnum D
in locum coëgit, etiam priusquam Aruernis de aduentu ipsius plenè constaret. Vercingetorix alia parte per Bituriges ad Gergobiam Boiorum oppidum oppugnandum, exercitum ducit. Huc & Cæsar, præmisso priùs de aduentu suo ad Boios nuncio, qui illos tantisper in fide contineret, proficiscitur. Ceterùm ne hostibus à tergo relictis commeatus & frumenta difficiliùs subueherentur, Vellaunodunum Senonum oppidum triduo postq̃ ex itinere oppugnari cœptum, in deditionẽ accipit. Similiter & Genabum Carnutum: vbi, exercitu per pontem Ligerim flumen traiecto, in Bituriges peruenit. Vercingetorix nuncio de Cæsaris aduentu accepto, relicta Ger-

gobia

A gobia Cæſari cùm exercitu occurrere ſtatuit. Cæſar tum Nouiodunum Biturigum oppugnabat, iamque oppidani miſſis legatis, conditionibus præſcriptis, pleriſque etiam Cæſarianorum intra oppidum admiſſis, Cæſari ſe dediderant. Sed poſtquam Vercingetorigem procul è mœnibus aduentantem conſpexêre, mutata protinus ſententia, in ſpem auxilij ſublati, armis reſumptis, portas claudunt, murosque reparant. Cæſar ſuis qui in oppido fuerant receptis, prælio equeſtri auxilio equitum Germanorum feliciter commiſſo, Gallos in fugam conijcit. Hinc oppidani, auctoribus ſecundæ iſtius defectionis ad Cæſarem perductis, iterum ſeſe dedunt. Ab his Cæſar ad Auaricum, oppidum Biturigum longè maximum munitiſſimumq; B oppugnandum ſe accingit. Vercingetorix, cùm vbique viribus & fortuna impar, non alia ſe ratione Romanos ſuperare poſſe confideret, quàm ſi pabulatione commeatuq; deſtituerentur, habito ſuorum concilio, omnibus conſentientibus, vicos, ædificia, atque oppida quæcunque, quæ neq; opere neque ſitu ad ſuſtinendum Romanorum impetum munita ſatis videbantur, longè lateq; incendit: idq; non in Biturigibus ſolùm, incenſis vno die plus .xx. vrbibus, ſed & in reliquis paſſim ciuitatibus: vt vix Auarico ipſi, quæ & amplitudine & pulchritudine ceteras ferè totius Galliæ vrbes ſuperabat, deprecantibus ſuppliciter Biturigibus, parcitum ſit. Cæſar interea, qui Auaricum ipſum obſidebat, omnibus circumquaque incenſis, in maC ximas rei frumentariæ anguſtias coniectus, oppugnationem oppidi dimittere conſtituerat, niſi milites ipſi ſumma animi conſtantia & fortitudine tantam ignominiam deprecati, quiduis potiùs perpeſſuros, quàm re infecta diſceſſuros occlamaſſent. Vercingetorix verò caſtra propiùs Auaricum admouerat, Romanos vti ſperabat poſtridie in pabulatione per inſidias oppreſſurus. Sed Cæſar intellecto hoſtium conſilio, nocte media ſilentio caſtris egreſſus, cùm hoſtium copias loco munitiſſimo diſpoſitas videret, vt non ſine præſenti periculo prælium committi poſſe videretur, ad Auarici oppugnationem reuertitur. Quod cùm aliquandiu non minori conſtantia & virtute, nec minoribus operibus ab oppidanis defenderetur, quàm à D Cæſarianis non ſine ſumma difficultate, in extrema rerum omnium penuria ſtrenuè oppugnabatur: tandem Cæſar vſus oportunitate imbris ſubitò cum magna venti violentia effuſi, qui propugnatores aliquãtiſper à muro ſubmouerat, iubet & ſuos languidiùs in opere verſari, donec tandem propugnacula viris nudata conſpiciens, præmio ijs qui primi murum conſcendiſſent propoſito, ſigno dato muros oppidi inuadi iubet. Hinc ſubitò Cæſarianis omni ex parte magna animorum incitatione, murum defenſore vacuum occupantibus, totoq; mox oppido circumfuſis, oppidanis omnis fugæ ſpes eripitur: qui dum abiectis armis fugam anguſto portarum exitu fruſtrà tentant, ſine ſexus aut ætatis diſcrimine omnes ferè contrucidantur,

AVARICVM CAPTVM.

vix octingentis è quadraginta milium numero reliquis, qui primo clamore audito tempestiuè se ab aduersa oppidi parte muro deiecerant, atque in Vercingetorigis castra peruenerant. Vercingetorix hac clade accepta nihilo animo deiectior, conuocato concilio suos consolatus, & ne animũ despon derent cohortatus, castra muniri iubet: & quò damna accepta sarciret, reliquas Galliæ ciuitates, earumq; Principes donis pollicitationibusque quoquo modo sibi iungere contendit: ita factum, vt copiæ prioribus cladibus accisæ, multumque imminutæ, breui tempore supplerentur. Cæsar dum Auarici aliquandiu moratur, vt militem inedia, egestate, & labore defatigatum reficeret, orta in Heduis inter duos primi apud eos nominis, Cotum scilicet, & Conuictolitanem, dissensione, de summa potestate, quæ annua priùs apud vnum esse solebat, nunc penes duos erat, per legatos à Principibus Heduorum reuocatur. Hinc statim in Heduos profectus, conuocato Senatu, ijsq; inter quos controuersia erat, Coto abdicare coacto, magistratum Conuictolitani confert. Sic ea dissensione composita, Heduos ad concordiam exhortatus, equitatum omnem & peditum decem milia ab eisdem sibi deposcit. Exercituq; bipartito, Labienum cum quatuor legionibus & parte equitatus in Senones & Parisios ire iubet: ipse cum reliquo equitatu & sex legionibus in Aruernos ad Gergouiam secundum flumen Elauer tendit. Eôdem mox Vercingetorix cum suo exercitu ab altera ripa, medio inter vtrumque exercitum fluuio Elauere, cuius pontes omnes priùs resciderat, iter facit, castraque Cæsaris castris aduersa in opposita ripa locat. Sed Cæsar parte copiarum sibi retenta, reliquis legionibus iter consuetum conficere iussis, medio ferè itinere subsistit: vnoque è pontibus ab Vercingetorige dirutis, cuius pars inferior integra adhuc remanserat, celerrimè refecto, iisque quas secum habebat copiis flumen traductis, loco castris idoneo delecto, reliquas item copias quamprimùm ex itinere reuocatas traducit. Vercingetorix intellecto Cæsarem transmissis copijs tergis suorum imminere, cùm se dubio pugnæ euentui committere nollet, Gergouiam magnis itineribus præcurrit. Eôdem Cæsar, mox cum omnibus copijs subsequutus, postquam peruenit, vrbis situm in editissimo munitissimoq; monte contemplatus, omni subitaneæ expugnationis spe deposita, longiori obsidione opus esse intelligit, leuibusq; ibi primùm hinc inde equestribus prælijs concursum. Interea apud Heduos Conuictolitanes, cui Cæsar supremum apud suos magistratum adiudicarat, pecunia ab Aruernis corruptus, Litauico fratribusq; eius nobilissimis adolescentibus, perfidiæ socijs atque administris, nouorum tumultuum nouæque defectionis auctor extitit. Auxilium illud decem milium peditum, quod Cæsari ab Heduis mittendum fuerat, Litauico ducendum tradi curat. Litauicus fratribus suis cum alijs quibusdam à se subornatis ad Cæsarem præmissis,

TVMVLTVS IN HEDVIS.

A B C D

A sis, atq; ad se redire iussis, cùm iam non amplius triginta milibus passuum ab Gergouia abesset, fingit sibi ab illis quos præmiserat nunciatum, equitatum Heduorum, tum alios plerosque suæ ciuitatis nobilissimos, proditionis falsò insimulatos, à Cæsare indicta causa necatos, in his Eporedorigem & Viridomarum Principes ciuitatis, fratres item suos quos præmiserat. Hæc pro concione coram vniuerso exercitu, per quosdam qui ab ipso priùs edocti fuga cædem se euasisse comminiscebantur, pronunciari iubet: iritatisq; hoc mendacio suorum animis, vt se Aruernis iungant facilè persuadet. Quin etiam missis nuncijs, eadem vniuersæ Heduorũ ciuitati nunciat, sperans se, quos priùs ad violandam fidem inducere non poterat, hoc
B saltem mendacio ad vlciscendum tam atroces iniurias concitaturum. Sed Cæsar hac Litauici fraude per Eporedorigem ipsum detecta, confestim cũ quatuor legionibus expeditis ad Heduorum agmen proficiscitur: interdictoq; suis ne quenquam Heduorum interficerent, Eporedorigem & Viridomarum, quos Litauicus interemptos mentitus fuerat, procedere, suosq; appellare iubet. Ea ratione Litauici perfidia vniuerso exercitui manifestata, Hedui pœnitentes suppliceśque veniam armis proiectis petunt. Litauicus autem cum aliquot è suis clientibus Gergouiam ad Aruernos fuga se recipit. Cæsar nuncijs hac de re sine mora ad Heduos missis, intellectoque medio ferè itinere, castra se absente non sine summo periculo oppugnata,
C eundemq; casum suos etiam in posterum diem manere, maxima cum festinatione vel ante ortum Solis cum suis in castra peruenit: paruaq; Gergouiæ expugnandæ spe reliqua, cùm maiores in Gallia motus timeret, exercitum inde deducere cogitabat: oblata tamen occasione, & oportuno vsus stratagemate, trinis hostium castris, quæ vacua conspexerat, potitur. Sed iniquitate loci paulò pòst perspecta, veritus ne spe prædæ, simul pugnandi studio miles maiori se periculo inconsideratiùs obijceret, receptui cani iubet. Ceterùm tantus fuit militum ardor, vt nõ audito tubæ sonitu, ad Gergouiam ipsam expugnandam raperẽtur. Et iam L. Fabius Centurio manibus suorum sublatus, primus murum occupauerat. Reliquis dehinc
D extemplò subsequutis, parùm abfuit quin oppidum eo impetu caperetur, ni Romani, quanquam virtute superiores, numero tamen & loco, quo iniquissimo constiterant, inferiores, auctis superuentu Vercingetorigis hostium copiis, ab oppidanis repulsi, acerrimam ac difficillimam Gergouiæ oppugnationem relinquere coacti fuissent, accepta clade non parua, desideratisq; è suis plus minus quingentis. Inter quos præter L. Fabium, & M. Petreium Centuriones, qui fortissimè dimicantes, hostium multitudine oppressi, in ipsis muris occubuêre, & alij Centuriones. XLVI. interfecti sunt. Cæsar postridie pro cõcione increpata primùm militum temeritate, quòd proprio vsi consilio, spretoq; ducis imperio, ad signum receptus non substi

tissent,

tiſſent: poſteà confirmatis eorundem animis, ne hoc caſu deijcerētur, duobus prœliis cum Vercingetorige proſperè commiſſis, caſtra in Heduos mouet, quòd ne nunciis quidem Cæſaris ad ſe miſſis, quietem acturi viderentur, Litauico præſertim cum omni equitatu, ad concitandos in Cæſarem totius ciuitatis animos profecto. Eporedorix verò & Viridomarus, ſub prætextu ciuitatis contra Litauici perfidiam in officio & fide retinendæ, in Heduos ſe à Cæſare præmitti petunt: quibus ipſis quanquam Cæſar non vſquequaq; fideret, cùm iuſtis tamen de cauſis minimè retinendos putaret, commemoratis priùs ſuis in Heduos meritis, cum certis mandatis à ſe dimittit. Illi impetrato cōmeatu digreſſi, poſtquam Nouiodunum Heduorum oppidum perueniſſent, interfecto, oppidanorū auxilio, præſidio Ro. A

ciuibus item & negociatoribus Romanis, prædam omnem inter ſe partiuntur. Hanc ibi copioſiſſimam offenderunt, quòd Cæſar & obſides & pecuniam publicam, tum frumentum, ceteraque exercitus impedimenta, magnumque adeò equorum ad bellum coëmptorum numerum ibi depoſuerat. Ipſum autem oppidum, ne eo belli receptaculo Romani vterentur, incendunt: pertractaq; in ſocietatem rebellionis vniuerſa ciuitate, hoſtili prorſus in Romanos animo cuncta geſſêre. Cæſar autem quò minùs exercitum in Heduos perduceret, Ligeri flumine, qui hybernis auctus niuibus in immenſum excreuerat, impeditus, mutato conſilio, conuerſoq; itinere ad Labienum in Senones nocturnis diurniſq; itineribus contendit. La- C B

bienus dum ea quæ ſuprà commemorata ſunt à Cæſare geruntur, Lutetiæ Pariſiorum expugnatione fruſtrà tentata, caſtris ſummo ſilentio egreſſus, Melodunum Senonum oppidum, in Sequanæ inſula, vt & Lutetia ſitum, conceſſerat: profligatiſq; oppidanis, oppidum ipſum cum vniuerſa inſula occuparat, ponteq; quem hoſtes paulò antè reſciderant, reſtaurato, exercitum iterum Lutetiam verſus duxerat. Pariſij intellecto Labieni aduentu, ponte reſciſſo, oppidoque incenſo, intra paludes, quæ Sequanam influunt, ſe receperant. Ceterùm Labienus nuncio ſub hæc de Heduorum defectione accepto, prælio ex itinere cum Camulogeno Aulerco, qui ſummam imperij apud Pariſios tenebat, non infeliciter commiſſo, omnique ferè hoſtium multitudine cum ipſo duce Camulogeno interfecta, Agendicum, vbi totius exercitus impedimēta erant, reuerſus, inde cum omnibus copijs ad Cæſarem pergit. Hedui interea ſollicitatis omnibus ferè ciuitatibus, plurimiſque ex his in ſuam ſententiam pertractis, cùm imperium ſibi in reliquas ciuitates depoſcerent, reliquis diſſentientibus, habito demùm ſuper hac re totius ferè Galliæ concilio, omnium conſenſu Vercingetorix huic bello Imperator deligitur, inuitis tamen taciteq; indignantibus, principatum ſibi ereptum Heduis: quos vel hinc maximè ſui conſilij pœnitere cœpit, Eporedorigem imprimis & Viridomarum, ſummo apud Heduos loco D

RES APVD PARISIOS DVCE LABIENO GESTAE.

HEDVORVM DEFECTIO.

BELLVM GALLIC. DVCE VERCINGETORIGE ARVERNO.

natos

A natos adoleſcentes. Vercingetorix ſummo iam imperio accepto, obſides
reliquis ciuitatibus, Heduis Seguſianisq; pedites imperat: fratremq; Epo-
redorigis in Allobroges, alios in alias populi Ro. prouincias, ad bellum in-
ferendum, agroſque depopulandos mittit. Cæſar verò cùm intercluſis
omnibus itineribus, neque ex Prouincia, neque ex Italia auxilia commo-
dè ſubmitti poſſe videret, equites & leuis armaturæ pedites è Germania
tranſrhenana acceſſit. Qui vbi iam aduenêre, exercitum ſtatim per Lin-
gonum fines, & per Sequanos Prouinciam verſus ducit. Vercingetorix
ſperans Romanos, ne in Prouinciam ſuis opem laturi peruenirent, itinere
intercludi poſſe, agmine tripartito Cæſari in Sequanis obuiam progreſſus,
B Romanos tranſitu prohibere cœpit. Cæſar ex aduerſo equitatum quoque
ſuum tripartitum in hoſtem immittit: factoq; concurſu acerrimè vtrinq;
dimicatum eſt, donec tandem Galli ab equitibus Germanis, qui & corpo-
rum mole & robore præſtabant, loco pulſi, plurimis paſſim interfectis, no-
biliſſimisq; aliquot Heduorum captis, & ad Cæſarem perductis, in fugam
vertuntur. Vercingetorix fuſo omni ſuo equitatu, pedeſtres copias in op-
pidum Mandubiorum Alexiam celeriter perducit: quem Cæſar quampro-
ximè potuit aſſequutus, tribus hoſtium milibus è nouiſſimo agmine occi-
ſis, poſtridie & ipſe caſtra ad Alexiam locat. Id oppidum edito colle ſitum,
cùm non niſi longa obſidione capi poſſe videretur, vallum ipſi Cæſar cir-
C cumducit. Vercingetorix autem ſub ipſo oppidi muro intra foſſam & ma-
ceriam ſex pedum altitudinis ſuas copias habebat, munitionibusque Ro.
nondum abſolutis, equeſtri prælio in planicie, quæ ante Alexiam in lon-
gitudinem trium milium paſſuum extendebatur, ſumma contentione
vtrinque commiſſo, Vercingetorix, cùm impetum eorum, quos Cæſar
ſuis ſubſidio miſerat, Galli non ſuſtinerent, plurimis ſuorum cæſis, nec
paucioribus præ timore in oppidum irrumpentibus, omnibus denique fu-
ſis fugatisque, tandem toto prælio ſuperatur: pabuloque & reliquis com-
meatibus deſtitutus, nocte omnem à ſe equitatum ad ſuam quemque ci-
uitatem dimittit, reliquas omnes copias in oppidum recipit. Hæc vbi Cæ
D ſari nunciata, ne quà oppidanis exitus pateret, oppidum nouis inuſitatisq;
operibus cingit: ſimilibusq; ferè munitionibus & ab altera parte quattuor-
decim milia paſſuum complexus, caſtra aduerſus exteriorem hoſtem tuta-
tur, proſpecto ſibi priùs de triginta dierum pabulo & frumento. Interea
communi omnium Galliæ Principum conſilio, nõn quidem, vt Vercinge-
torix per equites ſuos mandarat, omnes qui per ætatem armis habiles eſ-
ſent, conuocantur: ſed omnibus ferè ciuitatibus, non ſolùm Galliæ, ſed &
Heluetijs, Richard Rauracis, alijsque aliquot Germanicæ gentis ciuitatibus, auxilio-
rum certus numerus indicitur: ita vt peditum coacta ſint ducenta quadra-
ginta, equitum verò octo milia. His omnibus in Heduorum finibus con-

uenire iussis, cum summa imperij præficiuntur Comius Atrebas, Viridomarus & Eporedorix Hedui, & Vergasillaunus Aruernus Vercingetorigis consobrinus: qui hoc cum numero copiarum, summa omnium alacritate, victoriam vel certissimam spe gestiente præcipientes, Alexiam rectà contendunt. Interim deficiente Alexiæ omni re frumentaria, cùm dies, quo auxilia adesse iussa erant, iam effluxisset, varijs inter obsessos sententijs certabatur, quibusdam deditionem, alijs eruptionem suadentibus: tandem vt rei frumentariæ penuriam subleuarent, Mandubios, quorum oppido recepti erant, cum liberis, vxoribus, ceterisque bello inutilibus expellunt: qui cùm nec à Romanis, quibus & ipsis commeatus angustior erat, reciperentur, inter hostes & suos fame & inedia confecti, longè miserrimo mortis genere periêre. Hæc dum Alexiæ geruntur, Comius & reliqui, qui iam cum omnibus auxiliorum copijs aduenerant, occupato colle, quingentis nec ampliùs à Romanorum munitione passibus considunt. Die postero equitatu hinc inde producto, acerrimè à meridie ad Solis vsque occasum dubio euentu pugnatum est: donec tandem Germani confertis turmis, impetu in Gallos facto, circumuentis cæsisque Gallorum sagittarijs, qui inter equites cum aliquot leuis armaturæ peditibus versabantur, reliquos in fugam vertunt. Parte alia eodem ferè tempore Cæsariani Gallos cædentes in castra vsq; propulerant. Hæc ab Alexianis è locis superioribus despecta, non minoris tristitiæ oppidanis occasionem dedêre, quàm anteà auxiliorũ aduentantium aspectus lætitiam excitarat: desperataque iam victoria in oppidum, vnde priùs ad primum auxiliorum & Romanorum concursum egressi erant, se recipiunt. Sub medium noctis sequentis Galli maximo apparatu exteriores Romanorũ munitiones expugnare parant: eodem tempore & Vercingetorix, significatione foris per clamorem facta, alia ex parte in obiectas oppido munitiones insultum facturus, suos oppido educit. Sed Galli cùm eminus è turribus & propugnaculis crebris assiduisque telorum iactibus, quò minùs propiùs munitiones Romanorum accederent, prohiberentur: rursus in scrobes & foueas, quas Romani ante munitiones perfecerant, leuiq; cespite & vimineis cratibus intexerant, frequentes passim deciderent, stimulisq; & stipitibus acutis occultè in terra defixis seipsos inducerent: postquã nihil à se profici vident, veriti Romanorum sub diem è castris eruptionem, antequam ad munitiones peruenirent, pedem referũt: similiter & oppidani ab altera parte, vbi suos discessisse vident. Postea, re ad hunc modum bis infeliciter gesta, Galli consilio aliter inito, castra munitionesq; tribus lateribus oppugnare aggrediuntur: vno, à campestribus, siue exterioribus munitionib. vnde & priorem oppugnationẽ tentarant: altero, à colle, qui ad Septentrionalem castrorũ plagam eminebat, quẽ Romani suis operibus circundare non poterant: tertio, per Vercingetorigem à parte oppidi.

Pugna-

A Pugnatum eſt diu & acriter omnibus locis, ſumma cum difficultate, maximè Romanorum, quòd illi totis munitionibus diſtracti, diuerſò diſtinerentur. Tandem virtute Cæſaris & Labieni legati, eruptione è munitionibus facta, Galli in fugam vertuntur: quibus in equitatum, quem Cæſar à tergo in hoſtes miſerat, incidentibus, maxima eſt edita ſtrages, Sedulio Lemouicûm Principe præter ceteros occiſo, Vergaſillauno capto, ſignisq; hoſtilibus ſeptuaginta quattuor ad Cæſarem perlatis, pauciſſimisque ex omni numero ſuperſtitibus, reliqui qui in caſtris remanſerant, fuga ſalutem quæſiêre. Qui verò in poſtremo agmine hærebant, ab equitatu Cæſaris, pars capti, pars occiſi, reliqui fuga alij aliò elapſi, in ſuas quiſq; ciuitates peruenêre. B Oppidani fuga & cæde ſuorum perſpecta, & ipſi à munitionibus in oppidum regreſſi, poſtridie miſſis legatis, vel ipſo Vercingetorige auctore, armis traditis ſeſe dedunt: Cæſariq; pro caſtris intra munitiones ſedenti, Principes Aruernorum atque Heduorum adducuntur, inter ceteros ipſe Vercingetorix. E captiuis, Hedui Aruernique, obſidum loco, donec ciuitates reciperentur, futuri, retenti ſunt. Ex reliqua turba vniuerſo exercitui ſingula capita prædæ nomine diſtributa. Cæſar hinc in Heduos profectus, mox vniuerſa ciuitate recepta, ſimiliter & Aruernis imperata facturos per legatos pollicentib., magno obſidum numero imperato, captiuorum Heduorum & Aruernorum plus minus viginti milia ciuitatibus ſuis reddi iu- C bet. Vercingetorix, quanquam ſupplex Cæſari, propter ingratitudinem tamen, quòd magnis à Cæſare beneficijs affectus fuiſſet, in vincula coniectus, poſteà in triumphum productus, occidique iuſſus eſt. Obſeſſorum intra Alexiam numerus centum & ſeptuaginta milium fuiſſe creditur, præter eos quos vel ſexus, vel ætas, bello inutiles reddebat. Cæſar his rebus geſtis, legatis alijs aliò cum legionibus in hiberna miſſis, ipſe Bibractem Heduorum oppidum hibernatū conceſſit. Romæ verò propter eius anni res proſperè & feliciter geſtas, viginti dierum ſupplicatio ipſi decreta eſt. Poſt hæc Cæſar, cognito pleraſque Galliæ ciuitates, repetitis conſpirationibus, noua belli conſilia capere: nihil priùs duxit, quàm initijs ipſis occur- D rere, Gallisq; ex inopinato oppreſſis, omne conſilij, ſi non capiendi, ſaltem in effectum deducendi, ſpacium præcidere. Hinc M. Antonio Quæſtore hibernis præfecto, pridie Kal. Ianuarias in Bituriges, qui conſpiratione facta iam bellum parabant, exercitum ducit: itinereque celerrimè confecto, nulla aduētus ſui ſignificatione, dum ſuos incendijs abſtinere iubet, facta, Bituriges equitatu ſuo priùs oppreſſit, quàm illi ex agris in oppida ſe recipere poſſent: qua feſtinatione, facilè eos quaſuis pacis conditiones, vel lubentiſſimis animis accipere coëgit. Militibus autem in premium laborū, quos illi itinere difficillimo per intenſiſſimum frigus hiberno tempore maxima diligentia confecto, perpeſſi erant, viritim ducenos ſeſtertios, Centurionibus

ALEXIA SVSO GALLORVM EXERCITV CAPTA.

HEDVI RECEPTI.

SVPPLICATIO .XX. DIERVM DECRETA.

NOVI IN GALLIA MOTVS.

ANTONIVS QVAESTOR.

CAESARIS IN MILITES LIBERALITAS.

rionibus duo milia nummûm in prædam diuiſit, legionibus quadrageſimo pôſt die Bibractem in hiberna reductis. Hac Cæſaris diligentia & celeritate & aliæ paſſim ciuitates permotæ, belli conſilia depoſuêre. Haud multò pôſt, Cæſare iam in hiberna reuerſo, legati à Biturigibus miſſi, auxilium aduerſus Carnutes, à quibus bello laceſſebantur, petunt. Hos Cæſar, cum duabus legionibus in ipſos profectus, primo aduentus ſui nuncio ita terruit, vt relictis vicis oppidisque paſſim per agros diſperſi profugerent. Cæſar occupato Genabo Carnutum oppido, milites aduerſus duriſſimas hiemis tempeſtates, intra tecta Gallorum recipit. Equites verò, peditesq; auxiliarios, ad perſequendos Carnutes mittit. Qui cùm proprijs tectis eiecti, nec à terrore hoſtium inſectantium, nec à cæli hiberni iniurijs, tutum vſquam perfugium inuenirent, magna ſuorum parte amiſſa, à vicinis quibuſque ciuitatibus è fuga excipiuntur. Dum hæc geruntur, Rhemi miſſis legatis nunciant, Bellouacos inter ceteros Belgas virtute bellica primos, cum finitimis ciuitatib. duce Corbeo Bellouaco & Comio Atrebate, copias cogere: Sueſſionibusque, qui in Rhemorum clientela, eorumq; fratres & conſanguinei erant, præcipuè minitari. C. igitur Trebonio cum duabus legionibus Genabi in hibernis relicto, reliquis verò legionibus ex diuerſis hibernis ad ſe euocatis, in Bellouacos tendit. Ibi à ſpeculatoribus hoſtium cognoſcit, Bellouacos omnes qui arma ferre poſſent, vnum in locum conueniſſe: cumq; finitimis ciuitatibus, Ambianis, Aulercis, Caletis, Velocaſſijs, & Atrebatibus, loco edito paludeque cincto caſtra poſuiſſe, impedimentis omnibus in ſiluas conuectis: multitudini autem Corbeum Bellouacum, flagrantem inſigni po. Ro. odio, præeſſe: Comium verò Atrebatem ad auxilia Germanica dimiſſum: conſtituiſſe præterea Bellouacos, reliquis ciuitatibus conſentientibus, ſi modò cum tribus tantùm legionibus occurriſſet Cæſar, prælio decertare: ſi cum pluribus, eo quem caſtris elegerant loco, ſe continere, auxiliaq; expectare. Hinc Cæſar, cùm aciem ita inſtruxiſſet, vt paucitate ſuorum, quæ quattuor tamen vt quàm minimùm legionum erat, ad Bellouacos relata, hoſtem ad pugnam elici poſſe ſperaret: illi tamen acie pro caſtris inſtructa, loco ſe minimè mouerent, miratus, caſtra hoſtium caſtris aduerſa ponit, valloq; duodecim pedum, & foſſa duplici pedum quindecim, turribus alijsq; maximis operibus munit: cumq; leuibus tantùm prælijs ſubinde inter vtraque caſtra commiſſis, nunc Romanis, nunc Gallis paludem tranſeuntibus, Bellouaci obſtinatiùs loco munito ſe continerent, nec quod Cæſar imprimis optabat, iuſtæ pugnæ poteſtatem facerent, maiorib. ſibi ad oppugnanda hoſtium caſtra copijs opus eſſe cognoſcit. C. itaque Trebonium cum duabus legionibus è Genabo, T. verò Sextium cum vna è Biturigibus ad ſe euocat. Pluribus interim diebus per iſtiuſmodi velitationes inter vtraque caſtra conſumptis, Rhemorum

BELLVM CVM BELLOVACIS BELGISQ. FINITIMIS.

A B C D

A morum tandem equitatus, qui in exercitu Cæsaris erat, pabulationi præsidio missus, Bellouacorum insidijs circumuentus, interfecto ipso ciuitatis Principe Vertisco, opprimitur. Quo successu Belgæ animis efferuntur. Sed cognito mox nouarum legionum, quas Trebonius adducebat, aduentu, Alexianæ obsidionis exemplo territi, omnes ætate & viribus bello impares nocte à se dimittunt. Quod vbi orto iam die Cæsar intellexit, palude quæ media interiacebat, pontibus strata, exercituque magna celeritate traducto, legiones propiùs admouet, ita vt tela tormentis in hostes mitti possent. Cumq; acie instructa, hostes quoque in acie pertinaciter permanere videt, nec aliter præliari paratos, quàm si Romanus collem subiret, castra B eo loco munit. Dumq; opere iam absoluto, instructis legionibus, equitibusq; pro vallo dispositis, Bellouaci Cæsarem ad se insequendum paratum vident, stratagemate vsi, Cæsarem eludunt. Quemadmodum in exercitu Romano, Triarijs à tergo aliorum post principia altero genu innixos, altero verò poplite porrecto subsidere moris erat: ita & posterior agminis Gallici pars, dum prior in acie stat, post alios fascibus è virgultis insidere solebat. Hos fasces Bellouaci per manus à posterioribus traditos, qui primi in acie consistebant, ante se locant, & signo dato ignem sub vesperam omnibus simul inijciunt: sic obiectu fumi atque flammæ conspectu sui, simulq; insequendi facultate Cæsarianis erepta, concitatissimo cursu sese proripien C tes, nulla accepta clade, milia passuum decem progressi, loco non minùs tuto castra locant. Ibi cùm subinde ex insidijs Romanos in suis pabulationibus infestarent, tandem Cæsar, hostium consilio, locoq; insidiarum cognito, maioribus solitò copijs pabulatum eductis, post longam pari Marte & contentione dimicationem superior, maiori hostium parte à suis in prælio interfecta, ceteros in fugam versos, alios aliò disijcit: plurimisque etiam ex his ab insequentibus occisis, dux ipse Corbeus fortissimè dimicans, non paucis à se in prælio vulneratis, cùm se dedere nollet, à Cæsarianis occiditur. Comius verò Atrebas ad Germanos, quorum auxilia adduxerat, profugit. Reliqui Bellouaci, communi ceterorum Belgarum consilio, legatis ad Cæ-D sarem de pace missis, culpam deprecantur. Cæsar responso dato, satisfactũ sibi ea pœna quam iam exsoluissent, imperatis obsidibus, legatos remittit. Bellouacorum exemplum & reliquæ mox ciuitates sequutæ sunt. BELLOVACI CVM FINITIMIS SVBACTI.

Hoc bello confecto, Cæsar exercitum plures in partes dimittit. Ipse retento sibi cum legione M. Antonio Quæstore, euocatoq; T. Labieno, in Eburones ad depopulandos Ambiorigis fines proficiscitur. Qui cùm Romanorũ manibus fuga se semper subtraheret, ita vt capi non posset, Cæsar finibus ipsius flamma & ferro latè vastatis, maximo Eburonum numero tum capto, tum interfecto, T. Labienũ in Treuiros, quòd imperata minùs promptè obirent, cum duabus legionibus mittit: quos ille prælio feliciter com- TREVIRI SVBACTI.

missο, pluribus interfectis, Principibusq; ipsorum captis, facilè in potestatem redegit. Interea in Pictonibus à C. Caninio & C. Fabio legatis, aduersus Dumnacum hostium ducem, qui Duracium amicum Po. Ro. ad oppidum Lemouicum obsidebat, res prosperè & feliciter geruntur, Dumnaco obsidionem relinquere coacto, atque in fugam verso, prædaque copiosissima, & magna suorum cæde multato. Is equitatu suo ex fuga in Romanorũ equitatum se insectantem conuerso, prælio decertare ausus, postquam diu acriter hinc inde pugnatum, tandem legionum aduentu in fugam conuersus, ampliùs duodecim milibus interfectis, omnibus impedimentis exuitur, solusq; finibus suis pulsus, errabundus in extremas Galliæ ciuitates profugit. C. Fabius alter legatorum, cum parte copiarum in Carnutes aliasque ciuitates, quæ Dumnaco subsidia miserant, profectus, datis obsidibus, Carnutes reliquasq; ciuitates maritimas, quæ Armoricæ appellantur, statim in potestatem redegit. C. verò Caninius ad persequendum Drapetem Senonem, qui fuso fugatoque Dumnaco, cum duobus hominum milibus è fuga collectis, iuncto sibi Lucterio Cadurco, in Romanorum Prouinciam iter habebat, vt eum à Prouincia auerteret, cum duabus legionibus proficiscitur. Quem vbi aduentare Lucterius & Drapes cognouêre, occupato Vxelloduno oppido Cadurcorum munitissimo, subsistunt: copijsq; intra oppidum receptis, opera potissimùm Lucterij, qui rebus integris auctoritate apud suos valebat, oppidanorum animos sibi conciliant. Caninius postquam eò cum exercitu venit, conspicatus oppidum præruptissimis rupibus situm, ita vt vel nemine defendente, ascensus armatis difficillimus videretur, trinis castris loco excelsissimo locatis, oppidum vallo cingere aggreditur. Ibi oppidanis, reuocato in memoriam Alexianæ obsidionis euentu, metuentib. ne & sibi frumento destitutis, similis casus subeundus foret, proxima nocte Drapes & Lucterius, duobus milibus in vrbe relictis, ceteros omnes educunt: comparataq; quàm maxima frumenti copia, cùm decem ferè passuum milibus ab oppido castra haberent, Drapes præsidio castris relinquitur, Lucterius verò cum reliqua copiarum parte hora noctis ferè decima, occultis angustisque itineribus, frumentum vrbi inferre conatur. Ceterùm cùm vigiles exploratoresq; Ro. minimè falleret, Caninius suis è castellis proximis celeriter eductis, facto in frumentarios impetu, vniuersa ferè multitudine interfecta, ipsum Lucterium cum paucis fuga salutem quærere cogit, nemine ex omni numero in castra reuerso. Hinc cladis nuncio nondum in castra perlato, Caninius præmisso equitatu peditibusq; Germanis, cum parte copiarum castra hostium versus subsequitur. Cumq; inopinantibus inexpectatus superuenisset, acri prælio cõmisso, omnibus partim occisis, partim cum ipso Drapete duce captis, hostium castris maxima cum præda potitus, ad obsidionem Vxelloduni suos inte-

RES A CANINIO FABIOQ. LEGATIS CVM PICTONIB. FINITIMISQ. POPVLIS GESTAE.

A B C D

A integros, nemine vel desiderato vel saucio, reducit: quò cùm eodem die C. Fabius cum suis copijs accessisset, oppidum & is alia parte circumsedit. Hæc vbi Cæsar dum in Carnutibus moratur, ex literis Caninij cognoscit, motus Vxellodunensium contumacia, simul metuens ne hanc & reliquæ Galliæ ciuitates in exemplum traherent, cum omni equitatu in Cadurcos profectus, C. Calenum legatum cum duabus legionibus iustis se itineribus subsequi iubet. Cumq; Vxellodunum venisset, situm oppidi contemplatus munitissimum, vt quanquam maximis cinctum operibus, oppugnari tamen posse parùm spei superesset: intellectoque oppidanis de frumento abundè prospectum, vt ne diuturna quidem obsidione ad deditionem cō-
B pelli posse viderentur, neque ideo tamen ab obsidione recedendum existimans: hoc solùm restare videbatur, vt aquatione oppidanos prohiberet: quod cùm auerso fluuio, qui ad imas montis radices fluebat, minùs liceret, sagittarijs funditoribusq; loco idoneo dispositis, oppidanos à flumine, quò ipsis ex prærupto monte non sine summa difficultate descendendum erat, arcebat. Ceterùm cùm accessu fluminis prohibiti, aquatione fontis, qui sub muro ciuitatis maximus erat, vterentur, Cæsar operibus maximis excitatis, oppidanos similiter fontis aquatione prohibere conatur. Hæc cùm sine intermissione ab oppidanis ferro & flammis magno cum Romanorū detrimento oppugnarentur, tandem simulata à Cæsare ab omni parte op-
C pidi oppugnatione, hostes ab impugnatione operum ad muros defendendos retrahuntur. Romani interim incendio, quo maior operum pars iam correpta erat, restincto, cuniculisque actis, fontem venis intercisis exhauriunt. Hinc oppidani cùm non homines solùm, sed & pecora reliquáq; iumenta siti conficerentur, in summam salutis desperationem adducti, Cæsari se dedunt. Ille, quò diuturniore exemplo reliquos Gallos à simili perfidia deterreret, omnibus qui arma sumpserant, manus abscindens, vitam concessit. Drapes autem, partim tædio captiuitatis victus, partim peiora metuens, inedia seipsum confecit. Luterius verò ab Epasnacto Aruerno amico po. Ro. cuius se potestati permiserat, Cæsari traditus est.

VXELLODVNVM CAPTVM.

Hæc
D vbi confecta, reliqua Gallia iam pacata, Cæsar in Aquitaniam, quam ipse nunquam adierat, sed per legatum tantùm P. Crassum subegerat, proficiscitur, missisq; legatis & obsidibus omnes facilè Aquitaniæ ciuitates dicto audientes habuit. Hinc æstate exacta Narbonem, quæ & ipsa suæ prouinciæ erat, cum equitatu petens, reliquum exercitum cum suis legatis in diuersa hiberna, in omnes ferè Galliæ partes mittit. Ipse rebus omnibus constitutis, in Belgium ad quattuor legiones, quas eò cùm quattuor legatis miserat, Nemetocernæ hibernaturus consedit. Hæc ferè sunt, quæ nouem annorum spacio Cæsar in Gallia, tum per se, tum per legatos gessisse traditur, subactis trecentis, vel vt alij tradidêre, quadringentis Galliæ populis, oppidis

RES A CAESARE IN GALLIA GESTAE.

C. Calenus legatus.

9. Annorum spacio Cesar in Gallia gesta

Gallia in provinciam redacta.

dis octuaginta vi captis, prælijs triginta commissis, vniuersa denique Gallia A
Pop. Ro. subiecta, atque in prouinciæ formam redacta. Quibus rebus felicissimè & fortissimè gestis, absoluto ferè altero imperij sui quinquennio, cùm tempus, quo sibi prouincia excedendum, exercitusq; dimittendus foret, instare cognosceret, nihil tam studuit, quàm prouinciam quoquo modo in fide & quiete continere, ne qua ingruens belli necessitas, suum in Italiam discessum moraretur. Singulas itaque ciuitates honorificè appellando, Principesq; earum præmijs & muneribus prosequutus, atq; adeò omni parendi cōditione leuiori effecta, vniuersam Galliam quoad potuit in pace continuit. Hieme his fermè rebus extracta, in Italiam quamprimùm proficiscitur, M. Antonio Quæstore ad petitionem Auguratus præmisso: quem B
quum Antonius frequentissimis municipiorum & coloniarum suffragijs, vel ante Cæsaris in Italiam aduentum adeptus esset, Cæsar singula municipia, singulasque colonias adiens, pro officio Antonio ad postulationem suam in petitione Sacerdotij præstito, gratias agit: simul etiam petitionem suam secundi Consulatus in sequentem annum eisdem commendat. A quibus honorificentissimè maximisque studijs exceptus, quum vniuersam propè Galliam Togatam, magna cum festinatione peruagatus esset, T. Labieno eidem Galliæ præfecto, ibiq; relicto, Nemetocernam ad exercitum reuersus est. Ibi exercitum bipartitus, quattuor legiones cum C. Trebonio in Belgio collocat, totidem cum C. Fabio in Heduos mittit, præsi- C
dijsq; ciuitatibus impositis, obsidibus tributisq; imperatis, ipse in Italiam redit. Hæ quanquam maximæ præclarissimæq; res gestæ, tametsi Romæ apud populum Cæsaris gratiam gloriamque plurimùm augerent, apud optimates tamen non eodem ab omnibus animo accipiebantur. Pompeius inter alios, qui amissa Iulia coniuge, (firmissimo inter se & Cæsarem dum viuebat necessitudinis vinculo) Crasso item apud Parthos interfecto, (qui medius inter vtrumque mutuæ inter ipsos dum viueret amicitiæ quasi sequester fuerat) multum iam de suo in Cæsarem studio deposuerat, crescentem indies Cæsaris tum gloriam tum potestatem suspectam habere cœpit, eamq; non tam palàm quàm clam impugnare deprimereq; D
studebat. Senatus quoque maior pars alienioribus in Cæsarem animis, in Pompeium erat propensior. Cumq; in vrbe per id tempus & iudicia & comitia largitionibus corrupta essent, nec magistratus per suffragia populi, sed profusissimis largitionibus, sæpè etiam per vim & arma fœda concertatione peterētur: ita vt turbato ciuitatis statu, respublica primis aliquot anni mensibus & Consulib. & alio omni magistratu caruerit. Hinc omnia plena factionibus, cædibus, & maleficijs, interfecto inter cetera à Milone in via Appia Clodio Consulatus competitore: vnde maximi statim in vrbe tumultus excitati, septimoque demùm mense, neque sine maximis turbis, Cn. Do-

ANTONIVS AVGVR FACTVS.

Caesaris in Italiam reditus, post Gallias devictas, ... administratas.

Pompeius.

Crassus caesus.

Resp. sine magistratib.

A Cn. Domitius Caluinus, M. Valerius Messalla Coss. creati sunt. His tantis malis hoc solùm remedij videbatur restare, vt ad vnius alicuius arbitrium summa potestas deferretur, qui tantos reipublicæ motus sua prudentia sedare posset. Ad quam rem, quanquam Cæsar, qui maximis rebus gestis vel Pompeij gloriam adæquarat, præ ceteris maximè idoneus plerisque videretur, proinde Dictatorem esse creandum: Senatus tamen Cæsari iniquior, Pompeium potissimùm, cui eam Dictaturam deferret, elegit: quam cùm verbis quidem Pompeius recusaret, re vera autem affectaret, Cato tandem auctor Senatui fuit, vt Dictator ne fieret, sed sine collega Consul dictatoria potestate crearetur. Ita Pompeius præter exemplum

CN. DOMIT. CALVIN. M. VALER. MESSALLA. COSS.

Anno Urbis DCC.

B primus Romanorum consulatum solus adeptus, omnia vicissim ex Senatus sententia administrabat: multaque in restitutionem iudiciorum, & ad ambitum reprimendum, inhibendasque munerum corruptelas, promulgauit. Legem præterea de comitiis & iure magistratuum tulit, quæ omnes deinceps magistratū petituros comitiis interesse iuberet, absentium rationem haberi vetaret. Sanciuit quoque, vt quicunq; à primo suo consulatu in illum vsque diem magistratus gessissent, actorum rationes reddere cogerentur: frementibus atque ægerrimè vtrumq; hoc Pompeij decretum ferentibus Cæsarianis, quòd priore quidem Cæsar à secundi consulatus petitione summoueretur, altero verò, acta consulatus eius in disquisitionem

POMPEIVS COS. III. SINE CONL.

Anno Urbis DCCI.

C vocarentur. Præter hæc, M. quoque Marcellus, qui Pompeio in consulatu cum Ser. Sulpitio successerat, Pompeijq; partes sequebatur, nondum expleto altero imperij Cæsari decreti quinquennio, ad Senatum retulit, vt bello iam confecto, exercitus Cæsari adimeretur, prouinciaque discedere iusso ante tempus succederetur, eiusque absentis ratio in comitiis ne haberetur: quanquam hunc Pompeius posteà nominatim in lege sua excepisset. Coloni insuper, quos Nouumcomum Cæsar paulò antè in Alpibus deduxerat, vt iure Latij, quo Cæsar eos donauerat, priuarentur, retulit. Sed hæc quò minùs perficerentur, Pompeius obstitit, non tam quòd dignitati Cæsaris consultum vellet, quàm simulatione amicitiæ: quodque maximis

M. CLAVD. MARCELL. SER. SVLP. RVFVS. COSS.

Anno Urbis DCCII.

D eius in rempub. meritis indignum videretur, si nulla legitima caussa, aut delicto subsistente, imperiū illi ante tempus abrogaretur: interim hoc agens, vt statim absoluto legitimo tempore, priuatus, armis depositis, dimissoq; exercitu, in vrbem redire iuberetur. Quare Pompeius, quum etiamnum Cæsari amicus videri vellet, eumque per alios q̃ per se in priuatorum ordinem redigi mallet: C. Claudium C. F. Marcellum, Cæsari quidem affinitate iunctum, sed aliàs inimicissimum, L. item AEmilium Paullum, & ipsum Cæsari infestissimum, Consules in annum proximum designari curauit. C. verò Curionem, qui eloquentia & gratia apud plebem plurimùm valebat, & Cæsarem iampridem odio prosequebatur, ad Tribunatum plebis

C. CLAVD. C. F. MARCELL. L. AEMILI. PAVLLVS. COSS. DES.

Anno Urbis DCCIII.

euexit,Cæſaris vtique dignitatem & potentiam ſe per hos facilè impugnaturum, infracturumq; ſperans.. Interim ſub ſpecie belli Parthici legiones duæ in Syriam ad Bibulum,qui id bellum adminiſtrabat, mittendæ S. C. decernuntur: vna à Pompeio, altera à Cæſare. Pompeius itaque legionem, quam pridem Cæſari poſt Titurij Sabini & Cottæ cladem cõmodatò miſerat, repetit. Hanc Cæſar viritim ducenis quinquagenis drachmis donatam remittit, ſimul etiam vnam è ſuis. Hæ cum nullo apud Parthos periculo Capuæ hiemaſſent, poſtmodum à C.Marcello Cos.,intellecto Cæſarem aduentare, Pompeio traditæ ſunt. Cæſar contrà,qui vel ſtatim à Iuliæ morte hæc euentura multò antè animo præſagienti præſenſerat, feruente adhuc Romæ cædis Clodianæ tumultu,intellectoque conſulatum à Senatu vni Pompeio ſine collega deferri, miſſis legatis eundem cum Pompeio conſulatum petierat. Ceterùm, quanquam Pompeio minimè repugnante,reliquis tamen reclamantibus,non obtinuit: opera tamen Tribunorum plebis,qui illum Pompeio collegam deſtinarant,hoc aſſecutus eſt, vt abſenti ſibi ſecundi conſulatus petitio concederetur. Præterea, quò ſe contra Senatus inuidiam, aduerſariorumque iniurias muniret, nullo non officiorum & largitionis genere vnumquemque tum publicè tum priuatim ſibi deuincire ſtuduit, ne libertis quidem ſeruiſque, qui apud patronos dominóſve gratia valebant,aut obæratis prodigiſque,imò ne reis quidem (niſi ſi qui grauioribus implicarentur criminibus) abſtinens, quin & hos omnes liberalitate ſua ſubſidioque ſubleuaret: omniumque adeò ordinum, ſed populi præcipuè & militum,ſtudia atque animos ſibi quoquo modo adiungere obnixè laborauit. Hinc forum cuius aream HS milies comparauerat, maximis impenſis de manubiis exſtruere cœpit. Munus quoque gladiatorium, & epulum daturum ſe populo in funere filiæ promiſit. Legionariis autem duplex ſtipendium in perpetuum decreuit. Frumentoque militibus, quando affluebat, ſine modo & menſura diſtributo, aliiſque munificentiæ generibus eorundem animos mirè ſibi conciliauit. Tyrones quoque, quibus priùs in ludis publicis diſciplina tradi ſolebat, priuatim domi per Equites & Senatores rei militaris peritos, erudiendos curauit. Pompeij autem neceſſitudinem quò ſibi retineret, neptem ſuam Octauiam, quamuis Caio Marcello elocatam, ei obtulit: filiam ipſius viciſſim, Fauſto Syllæ deſponſatam, ſibi vxorem dari poſtulans. Nec his contentus, Reges quoque & prouincias vniuerſas, ſibi quauis ratione demereri non ceſſauit: & præter Italiæ, Galliæ, atque Hiſpaniæ vrbes, plurimas quoque Aſiæ & Græciæ maximis operibus ædificiiſque exſtructis exornauit. Quæ omnia, quum propria auctoritate, & ſine Senatus aut populi decreto ab illo fierent, vel hinc potiſſimùm factum eſt, vt plerique ſucceſſorem ei ante tempus mittendum cenſerent.

Non

A Non ignorans autem Cæſar, Romæ hoc vnum & à Senatu,& ab aduerſarijs agi, vt omnino in priuatorum ordinem redactus, omniq́ue poteſtate priuatus,actorum ſuorum rationem reddere cogeretur: quum aliquandiu per Ser.Sulpitium M.Marcelli collegam reſtitiſſet,intellecto tandem Conſules in ſequentem annum,qui ſibi decreti imperij poſtremus erat,deſignatos,L.AEmilium Paullum,C.Claudium Marcellum: Tribunum item plebis factum C.Curionem,æquè omnes ſibi infeſtos,rebus ſuis metuens,primùm habitis delectibus nouum militem conſcripſit,pecuniaſque alendo exercitui,& bello,ſi opus foret,ducendo,vndecunque conflauit. Et ne tandem vi & armis omnia ſibi conficienda forent,Conſulum quoque & Cu-
B rionis animos ſollicitare non deſtitit. E quibus Marcellus quidem nec verbis nec muneribus flecti potuit: cum Paullo autem numeratis mille quingentis ſeſtertijs, ne ſibi aduerſaretur, depactus eſt. Curionem verò, quem vel ad quidlibet multitudini perſuadendum, facundia & gratia apud populum plurimùm poſſe intelligebat,quum graui fœnore atque ære alieno obnoxium liberaſſet, ſibi reconciliauit, dataque mercede acerrimum partium ſuarum defenſorem ſibi adſciuit. Qui, ne ſtatim in Cæſaris partes tranſiſſe videretur, vtq; dum inter Cæſaris inimicos verſatur, eorum quæ in Cæſarem ſtruerentur,conſcius eſſet,occultato propoſiti ſui conſilio,initiò quidem non minore contentione quàm aliorum quiuis Cæſarem im-
C pugnabat: poſteà ne tam alteri partium,quàm publicæ quieti & tranquillitati ſtudere velle videretur, ad liberandam omni metu Rempub. cenſebat,vtrique,Pompeio nimirum & Cæſari,imperium abrogandum,exercitumq; ab vtroque dimitti oportere. Sed tandem quæſita quauis occaſione, qua meritò à Pompeianis diffidere videretur, Cæſarianarum partium acerrimum propugnatorem ſeſe præſtitit, negans omnino Cæſari ſucceſſorem mittendum,niſi abrogato priùs & ipſi Pompeio imperio: ne ſcilicet non ſine periculo penes vnum tantum relinquatur imperium: vtrumque igitur & imperium & exercitum dimittere cogendum: ni Senatus iuſſis paruerint, ambos potiùs hoſtes iudicandos, conſcriptiſque nouis legionibus
D bello perſequendos,quàm vt exercitu & imperio penes Pompeium relicto, Cæſar vtroq; priuetur. Neque enim minùs Reipub. intereſſe, Pompeium metu Cæſaris in officio contineri,quàm Cæſarem metu Pompeij. His indignatus Pompeius, multaq; priùs Curioni ſtomachabundè & per iracundiam comminatus,Senatu egreſſus,in ſubvrbanam villam ſeceſſit. Ibi varijs de Cæſare exercituq; eius rumoribus ad ſe perlatis, tanquam is propter continuos & diuturnos belli labores, manifeſtiſſimamq́ue affectati regni ſuſpicionem, non minùs militum ſuorum q̃ populi in ſe odia pertraxiſſet: proinde vbi primùm è Gallia in Italiam redijſſet,facilè ad ſe vel vniuerſum Cæſaris exercitum tranſiturum. His & ſimilibus vocibus delinitus, & in

F. ij ſpem

ſpem ſupiniorem erectus, neglectiùs ſupiniusque iam agebat, exercitibus A
comparandis, quibus Cæſari ſi opus foret, occurreret, minùs intentus: contentus interea nunc ſententijs, nunc orationibus infeſtis Cæſarem oppugnare: quanquam defendentib. Cæſarem L. Paullo altero è Coſs. Lucioq; Piſone tum Cenſore, nihil aut parùm proficeret. Romæ itaque in Senatu diuerſis de Pompeij & Cæſaris imperio ſententijs diu variatum eſt, Curione potiſſimùm pro Cæſare ſtrenuè decertante. In cuius ſententiam, cenſentis vtriq; imperium abrogandum, tandem longè maior Senatorum pars diſceſſit, indignante C. Marcello Coſs. altero, exclamanteque: Vincite tandem, vt Dominum habeatis Cæſarem. Orto dehinc in vrbe falſò de Cæſaris ad vrbem aduentu rumore, omnibus metu perculſis, Marcellus B
cum collega ociùs ad Pompeium in ſubvrbanum pergit: gladioq; illi porrecto, curam cuſtodiamq; vrbis ſuſcipere iubet: traditisq; duabus legionibus, quæ à Cæſare ad bellum Parthicum, vt ille putabat, miſſæ, Capuæ hibernabant, omniq; adeò exercitu qui vſquàm in Italia erat eidem cõceſſo, data ad hæc etiam habendorum nouorum delectuum facultate, aduerſus Cæſarem proficiſci iubent. Quæ cùm ſub exitum ſui conſulatus fierent, veritus Marcellus ne parùm firma aut diuturna forent, à L. Cornelio Lentulo, C. Claudio M. F. Marcello Coſs. deſignatis, quos ſecum adduxerat, vti eadem Pompeio mandarentur, curauit: qui & legiones, & cetera quæ à Coſs. offerebantur, haud inuitus accepit. Interea Curio, quum parti- C
bus ſuis in defendenda Cæſaris cauſſa pulchrè expletis, nihil ſibi ad ſummã contentionem reliqui feciſſet, deplorato apud plebem rerum præſentium ſtatu, poſtulatoque vt Coſs. edicerent, ne quis Pompeio delectus habenti nomen aduerſus Cæſarem daret, quum nõ obtineret, metuens ne expleto Tribunatu priuatus in iudicium raperetur, necdum finito magiſtratu ad Cæſarem properat. Cæſar verò conuentibus in citeriore Gallia iam peractis, cum quinque peditum milibus, equitibus trecentis, quos ſecum è Gallia adduxerat, intentus ijs quæ Romæ gerebantur, Rauennæ, quæ extrema prouinciæ ſuæ vrbs erat, ſubſiſtebat. Ibi Curionem ad ſe venientẽ, pro officio præſtito gratias agens, magna cum humanitate excepit: factusq; D
ab eo certior de ijs quæ Romæ de ſe acta erant, quanquam ſuadente Curione, vt omnibus mox legionibus è Gallia atque Illyrico conuocatis, ad vrbem proficiſceretur; priuſquam auxilium rebus ſuis ab armis peteret, omnes pacis conditiones tentare maluit. Quare per amicos cum aduerſarijs paciſci conatus eſt, vt Gallia Ciſalpina cum duabus legionibus, vel certè Illyricum cum vna, dum Conſul crearetur, ſibi relinqueretur, ceteris prouincijs reliquoq; exercitu lubenter ceſſuro. Scriptis quoque ad Senatum & Coſs. literis, poſt honorificam rerum à ſe geſtarum, ſuorumq; in Remp. meritorum cõmemorationem, deprecatus eſt, ne aduerſariorum inuidiæ

Pompeio à Coss. oblatae legiones, & alia, aduersus Caesarem.

& ca-

A & calumnijs, exercitu imperioque nudatus, obijceretur: ſed tantiſper dum Conſul fieret, exercitum retinere poſſet, imperiumque ei vel in citeriore Gallia prorogaretur: aut ſi ne id quidem obtineri poſſet, vt & Pompeius ſecum exercitum dimittere, imperiumq; deponere iubeatur, ſe perlubenter exercitum dimiſſurum, & imperium depoſiturum: quod ſi Pompeius facere recuſaret, ſe quoq; exercitum retenturum, venturumq; propediem vlturum & ſuas & patriæ iniurias. Literas in hanc ſententiam ſcriptas, Curioni Romam deferendas tradit. Quæ vbi perlatæ ipſis Kalend. Ianuarijs, quo die noui Coſs. L. Cornelius Lentulus C. Claudius M.F. Marcellus conſulatum inibant, vix ſumma M. Antonij Tribuni pl. contentione B effectum eſt, vt in Senatu publicè recitaretur. Quibus ferè perlectis, vbi ad poſtremam earum partem ventum eſſet, quæ continebat, ni Pompeius exercitum dimittat, venturum Cæſarem vlturum ſuas & patriæ iniurias, ab omnibus ſtatim conclamatum eſt, bellum à Cæſare vltrò denunciari: variantibusq; ſubinde ſententijs, alijs aliter cenſentibus, diu in curia decertatũ eſt: donec tandem importunitate Coſs. Lentuli imprimis, & M. Catonis, factum eſt, vt tantùm non ab inuitis & coactis iretur in ſententiam Q. Metelli Pij Scipionis, ſoceri tum ipſius Pompeij, cenſentis, Cæſarē niſi ad diem certam exercitum dimittat, videri contra Remp. facturum. Cui ſententiæ à M. Antonio & Q. Caſſio Longino Tribunis pleb. interceſſum eſt, Curio- C nis ſententiam probantibus, ſcilicet, vt vterque imperium deponeret. Qui dum contentioſiùs, quò minùs Metelli ſententia perferretur, nequicq̃ reſiſtunt, tandem curia excedere iuſſi, veriti ne quid acerbiùs de ſe Senatus decerneret, metu etiam Pompeianorum, qui aduentare credebantur, interim & à Lentulo Cos. ſeorſim moniti, ſeruili habitu, vehiculoque meritorio ſumpto, vnà cum C. Curione ad Cæſarem nocte proxima proficiſci feſtinant. Senatuſconſultum itaque in Metelli ſententiam factum eſt. Deinde ante diem .VII. Id. Ianuar. factum eſt & aliud Senatuſconſultum, cui non niſi extremis periculoſiſſimisq; Reipub. temporibus locus eſſe ſolet: Darent operam Coſs. Prætores, Tribuni plebis, quiq; ad vrbem Con- D ſulares eſſent, vt ne quid Reſpub. detrimenti caperet. Poſteà & alio S.C. pecunia Pompeio ex ærario dari iuſſa: ſimul etiam Gallia prouincia L. Domitio Ahenobarbo decreta, aliæ verò prouinciæ alijs, è quibus Metello Scipioni Syria obuenit. Conſul vterque paludatus, nouo neq; ante illud tempus vſitato exemplo, votis nuncupatis extra vrbem proficiſcitur, delectus per totam Italiam habentur, pecuniæ per omnia municipia exiguntur, arma imperantur, reliquaq; bello neceſſaria comparantur. Cæſar interea, qui Rauennæ æquiſſimis ſuis poſtulatis reſponſum expectabat, intellectis iniquiſſimis Senatus in ſe decretis, has ſibi vel iuſtiſſimas belli ciuilis cauſſas habere viſus, aduocata concione, multa apud milites de Senatus,

L. CORN. LENTVLUS C. CLAVD. M. F. MARCELLVS. COSS.

Anno Vrb. DCCIII

Q. Metellus Pius Scipio

BELLI CIVILIS INTER CAESAREM ET POMPEIVM INITIVM.

Pompeij, aduersariorumq; in se & Rempub. iniurijs conquestus, hortatur A
vt cuius ductu & auspicijs nouem annis per vniuersam Galliam & Germaniam omnia felicissimè & fortissimè gesserint, eius quoque dignitatem & auctoritatem ab inimicorum violentia defendant. Ad hæc quum alacriter à tertiæ decimæ legionis militibus, qui tum aderant, acclamatum esset, cognita suorum voluntate, Centuriones cum cohortib. extra prouinciæ suæ fines Ariminum pacato habitu & itinere præmittit. Ipse quum per totum diem spectaculo publico interfuisset, nec frequenti conuiuio abstinuisset, ne quam discessus sui suspicionem daret, cœna nondum absoluta tanquã corpore malè affecto digressus, clàm occultis insolitisq; itineribus, iunctis ad vehiculum è proximo pistrino mulis, itineri se cõmittit, paucis quidem B
comitantibus, reliquis verò diuersis itineribus se sequi iussis. Quumq; extinctis luminibus per tenebras à via aberrasset, sub ortum Solis, duce itineris sibi assumpto, relictoq; vehiculo, cohortes ad Rubiconem, qui prouinciæ suæ terminus erat, Galliamque ab Italia diuidebat, pedibus assequutus est. Ibi dum cogitabundus subsistit, subijt animo eius quantum esset id quod moliretur, & quantum secum malorum tantilli fluuioli transitus traheret. Quumque tacitus apud se aliquandiu animi deliberationes ac consilia nunc in hanc, nunc in illam partem volueret, tandem ad Asinium Pollionem aliosq; amicos astantes conuersus: Etiam nunc (inquit) regredi liberum est; si ponticulum transierimus, cuncta armis peragenda erunt. C
Dum sic dubitabundus cunctabundusque deliberat, oblato sibi ostento, Eamus, inquit, quò Deorum ostenta & inimicorum iniquitas vocat. IACTA EST ALEA. Sic exercitu Rubiconem traiecto, Ariminum etiam ante lucem occupat. Conuocatisque ibi militibus, Tribunos plebis & Curionem, qui eò ad se confugerant, vili adhuc habitu indutos, vt spectaculi indignitas militum animos magis moueret, in concionem producit, eaque quæ Romæ acta erant narrare iubet. Quorum orationi ipse ea quæ præsens rerum status exigebat, subiungens, scissaque veste non sine lachrimis fidem militum implorans, animos suorum grauissimis virorum clarissimorum iniurijs anteà iritatos, magis etiam ad vltionem incendit: motisq; D
castris exercitum, qui tunc aderat, rectà Romam ducit: reliquas legiones hibernis euocatas, se sequi iubet. Interea legati ad Cæsarem à Pompeio missi, L. Cæsar adolescens, cuius pater Cæsaris legatus erat, item L. Roscius Prætor: quibus hoc à Pompeio iniunctum, vt purgatione sua apud Cæsarem facta, viderent, num quibus conditionib. res inter eos componi posset. Et certè videbatur Cæsar vel anteà non iniquas concordiæ conditiones admissurus, Cicerone præsertim tam apud ipsum Pompeium, quàm Cæsaris amicos, sedulò adlaborante: nisi inclinatum Pompeij animum, paratumq; præter exercitum, cetera omnia Cæsari concedere, Lentulus Cos. quique cum

ARIMINVM RECEPTVM.

Rubicon.

A cum eo Cæſari infeſtiſſimi conſpirarant,in cõtrariam partem impuliſſent. Legati eadem quæ Cæſar literis priùs à Senatu petierat,ad Pompeium perferre iubentur: quæ ſi præſtentur, omneſque in Italia arma deponant, & Reſpub.metu libera Senatui populoq; Ro.permittatur, ſe quoque æquiſſimo animo quieturum, prioreſq; iniurias Reipub.condonaturum: addito,velle ſe cum Pompeio ſuper hiſce colloqui, quando ita demùm meliùs omnis illa controuerſia componi poſſe videretur. Ceterùm,quum præter dubia & incerta Pompeij promiſſa, nihil æquioris reſponſi afferretur, poſtulantibus Coſs. & Pompeio,vt Cæſar dimiſſo exercitu in Galliam reuerteretur,neque ipſis interea delectum intermittentibus,nullo etiam collo-
B quij loco, aut tempore aſſignato, Cæſar omni ſpe pacis & concordiæ præciſa, Arimini delectibus inuicem habendis inſiſtens, M. Antonium cum quinque cohortibus Aretium mittit: Piſaurum,Fanum,Anconam,ſingulis cohortibus occupat: Tignium etiam municipium,quod Thermus Prætor cum quinque cohortib. occuparat, ſummo omnium municipum conſenſu,fugiente Thermo per Curionem recipit. Inde Auximum profectus, Accio Varo (is municipium præſidio tenebat) à Decurionibus priùs excedere,rebuſque ſuis conſulere iuſſo, ab eiſdem intra oppidum receptus eſt. pars militum Varianorum domum reuerſi, pars ad Cæſarem tranſiêre, actæq; Auximatibus à Cæſare gratiæ. Hæc vbi Romam etiam in
C maius perlata, maxima repentè conſternatio & terror vrbem inuaſit. Hunc, cùm prodigia & ſigna cælo obſeruata, tanquam dira quædam & horrenda vrbi protendentia, tum tumultuoſiſſimæ agreſtiũ omnis ſexus, Cæſarem iam cum copijs adeſſe clamitantium,in vrbem commigrationes, mirum in modum auxêre. Multa hinc,vt in ſumma trepidatione rebuſq; deſperatis ſolet,à ciuibus conſternatis pauidiſq; Coſs. nullo certo firmoq; conſilio facta:omniaq; paſſim fuga,eiulationibus,ploratibuſq; miſcebantur. Ipſe quoque Pompeius,non expectato legatorum à Cæſare reditu,Capuam ad exercitum cum plurimis Senatorij ordinis vrbe exceſſerat, cauſſatus ibi delectus commodiùs ſe habiturum,bellumq; faciliùs adminiſtra-
D turum: re vera autem metu,ne exercitum dimittere cogeretur.Diſcedens, Conſules cum vniuerſo Senatu omnibuſq; magiſtratibus ſubſequi,pecuniamque omnem,ipſaque adeò donaria ſacra è templis ſecum ferre iubet: impunitateq; omnibus qui ſe ſequerentur conceſſa,hoſtium ſe loco habiturum,quicunque ad vrbem remanſiſſent, profeſſus eſt. Conſules itaque Lentulus & Marcellus, allato poſtridie certiore de Cæſaris aduentu nuncio, cum pleriſque magiſtratuum vrbe relicta Pompeium ſequuntur. Senatores autem, quid potiſſimùm in re tam ancipiti caperent conſilij, animis ſuſpenſi,cùm in curia pernoctaſſent,plerique etiam ex ipſis primo ſtatim diluculo vno quaſi agmine & ipſi Capuam rectà ad Pompeium contendunt:

ARETIVM, PISAVRVM, FANVM, ANCONA, RECEPTA.

TIGNIVM, AVXIMVM RECEPTA.

tendunt: quidam verò, quòd vel Cæſarianarum partium eſſent, vel certè A
neutri ſtuderent factioni, in vrbe remanſere. Cæſar dum Romæ
trepidatur, per vniuerſum Picenum ab omnibus æquiſſimis animis acce-
CINGVLVM RECEPTVM
ptus, rebusque neceſſariis adiutus, Cingulum etiam (quod oppidum pro-
priis ſumptibus Labienus exſtruxerat) miſſis legatis in fidem accipit.
ASCVLVM RECEPTVM
Aſculum deinde, è quo P. Lentulus Spinter paulò antè à ſuis militibus de-
ſertus, profugerat, occupat. Ibi Cæſar intellecto Pompeium & Coſs. Roma
L. Domitius Ahenobarbus. / fol. 45.
exceſſiſſe, L. autem Domitium, quem ſucceſſorem ſibi Senatus deſtinaue-
rat, Corfinium cum præſidio triginta cohortium tenere, ne tam Romam
tanquam victoriæ præmium, quàm aduerſarios petere videretur, miſſis
paſſim per vniuerſam Italiam litteris, quibus omnes bono ſecuroque ani- B
mo eſſe iubebat, Corfinium ad Domitium exercitum ducit. Is à Vibullio
Rufo de Cæſaris aduentu certior factus, cohortes quinque præmiſerat, qui
ponte reſciſſo tranſitu Cæſarianos prohiberent: ſed Domitiani prælio ab
antecurſoribus Cæſaris commiſſo à ponte pulſi, in oppidum reijciuntur.
Ita Cæſar duabus, quas ſecum habebat, legionibus traductis, caſtra ad mu-
rum oppidi ponit, eaq; per triduum magnis operibus communit, frumen
taque è municipijs comportari iubet. Aduenerat interea & octaua legio,
cohorteſq; è Gallicis delectibus. XXII., equites autem à Norico Rege miſſi
plus minus trecenti. His Cæſar locum caſtris ad alteram oppidi partem at-
tribuit, Curionemque iis præficit. Domitius autem, recuſante Pompeio C
auxilia quæ per litteras petierat mittere, quòd præter eius conſilium ſe in-
tra Corfinium contuliſſet, ceterùm ſuadente, vt Corfinio relicto Brundu-
ſium ad ſe cum exercitu properaret: reſponſo Pompeij apud milites in con
trarium recitato, tanquam mox cum ſubſidio adfuturi, Pompeio iungi cu-
piens, clàm cum amicis fugæ conſilium capit. Quo tamen ſtatim euulgato,
milites miſſis ad Cæſarem legatis, nunciant paratos ſe ipſum oppido reci-
CORFINIVM RECEPTVM.
pere, & Domitium viuum ei in manus tradere, ceteraque imperata facere.
Cæſar tamen, quum oppidum direptioni, & militari licentiæ obiicere nol-
let, eos qui ad ſe venerant collaudatos in oppidum remittit. Poſtridie quoſ-
cunque Senatorij atque Equeſtris ordinis, Tribunos item militum & De- D
curiones, qui è municipiis plurimi eò confluxerant, ad ſe produci iubet.
Inter hos erant Domitius & Lentulus Spinter, qui Aſculo relicto Corfi-
nium fugerat: item Vibullius Rufus, Sex. Quintilius Varus Quæſtor, & L.
Rubrius. Hos pro concione paucis alloquutus Cæſar, de ſuis in Rempub.
atq; ipſos meritis, deq; inimicorum, atq; adeò ipſorum qui ibi aderant in ſe
iniurijs, omnes incolumes à ſe dimittit: facta Domitio poteſtate, vt ſiqui-
dem in partibus manere vellet, vtra magis ei probaretur, eam ſequeretur,
niſi ab armis decedere, & quietem agere mallet. Quandoquidem Cæſar vel
ab initio profeſſus fuerat, amicorum ſe loco habiturũ, qui neutri partium
adhæ-

A adhæsissent. HS quoque sexagies, quod Domitius secum ex publico in stipendium militum apportarat, ad se delatum, Domitio reddi iussit. Sed Domitius cum plerisq; alijs ad Pompeium se recepit. Dum hæc ad Corfiniũ geruntur, Antonius à Cæsare in Sulmonenses missus, ab oppidanis portis apertis obuiamq; progressis recipitur. Horũ oppidum C. Lucretius & Accius Varus cũ septem cohortium præsidio tenentes oppidanos, ne Cæsaris potestati se permitterent, aliquandiu prohibuerant: sed audito Antonij aduentu se de muro deijcientes fuga salutem quæsierant. Ex his Accius captus & ad Cæsarem perductus, venia impetrata dimissus est. Sed postq̃ fama de Cæsaris in Domitium Domitianosq; clementia Romam perlata est, ma- SVLMONENSES RECEPTI.

B xima eaq; insperata vniuersam mox vrbem inuasit lætitia, plurimiq; metu exuto è media fuga domũ se recepêre. Pompeius autem, qui tum fortè Luceriæ erat, intellecto Corfinium circumsideri, pluresq; indies ad Cæsarẽ transire, Italiæ retinendæ spe deiectus, quũ Cæsare Gallias adhuc obtinente, iter sibi in Hispaniam prouinciam suam, vbi exercitũ habebat, interclusum sciret, fretus Asiaticorum Regum populorumq; in se studijs, relicta Italia mare Ionium cum exercitu, ijsq; qui sibi aderãt Senatorib. traijcere statuit. Luceria itaque primò Canusium, inde ipsis feralibus .VIII. Cal. Mart. Brundusium pergit, Consules, quos cum magna parte copiarũ Dyrrachium in Epirum præmittere constituit, subsequuturus, vbi primùm naues, quæ par-

C tem exercitus cũ Coss. transuexerant, redijssent: sperans scilicet alieno anni tempore per summã nauium penuriam neminem se trans mare persequuturum. Ceterùm Cæsar, postq̃ Domitianos milites suo adegit sacramento, septimo postq̃ ad Corfinium venerat die, castris motis in Apuliam proficiscitur: inde Brundusium contendit, nihil tam cupiens, q̃ Pompeio Brundusij vel capto, vel oppresso, bellum intra Italiam conficere. Hinc Brundusium diuersis operibus oppugnare, Brundusiniq; portus vsum Pompeianis eripere, exitumq; obiectis molibus intercludere instititit. Interim ne à pacis conditionibus abhorrere videretur, primùm per Cn. Magium præfectum fabrûm Pompeij à suis captũ, tum per Caninium Rebilum legatum, Pom- Pompeius Brundusij obsessus à Cesare

D peium ipsum ad colloquium euocat: spem faciens non iniquis conditionibus ab armis discedi posse, si colloquij potestas fiat. Verùm Pompeius, dato responso, quòd Coss. abessent, sine illis nihil de cõpositione agi posse, contrarijsq; interim operibus Cæsaris opera & munitiones perrumpens & disturbans, tantisper oppugnationem sustinuit, dum classis, quæ exercitum transportauerat, rediret: in quam impositis cum silentio militibus, aliquot tamen propugnatorib. in muro & turribus oppidi ad speciem relictis, vrbe insuper inædificata, & vias ipsas vrbis, fossis transuersim ductis, sudibus, stipitibus, trabibusq; præacutis in terram defixis, aliáve quauis ratione impediens, naues sub noctem Idib. Mart. soluit, propugnatoresq; signo quo cõ-

uenerat à mœnibus vt simul naues conscendant, reuocat. Cæsar autem A fuga Pompeianorum per oppidanos, qui in Cæsarem q̃ Pompeium procliuiores erant, è tectis significata, ad .xv. Cal. April. Brundusium recipit. Et quamuis ad negocium maturè conficiendum q̃ primùm & quasi è vestigio, Pompeio nondum transmarinis copijs cõfirmato, mare sibi transeundum censeret, cognito tamẽ naues omnes sibi à Pompeio præreptas, nec sine longiori mora alias posse cogi, omisso in præsens Pompeium persequendi consilio, meliùs duxit Italiam, & quicquid à tergo relinqueretur præsidijs cõfirmare, atq; in Hispaniam, quæ à Pompeianis tenebatur, proficisci. Ad Italiæ itaq; præsidium partem copiarũ Brundusij, aliam item Tarenti, Hydrunti aliam relinquit. Contractisque Brundusij per municipiorum Duumuiros B quãtis poterat nauibus, Q. Valerium legatum cũ legione vna in Sardiniam, quam M. Cotta obtinebat, Q. Curionem Proprætorem cũ tribus legionib. in Siciliam, quæ Catoni obuenerat, mittit: addito, vt Sicilia recepta, exercitum in Africam, quam Tubero sortitus erat, traduceret. Sardi eiecto statim Cotta, atq; in Africam profugo, Q. Valerium recipiunt. Cato verò apparatibus bellicis in Sicilia instruendis intentissimus, audito Curionis aduentu, multa de Pompeio, qui bellum imparatus ab omnibus temerè suscepisset, pro cõcione questus, proditum se & Remp. ab eo clamitans, ad Pompeium se per Corcyram contulit. Cæsar itaq; spacio .LX. dierum vniuersa Italia citra sanguinem potitus, Romam ante Cal. April. peruenit: pacatioremq; q̃ C putarat inueniens, Senatum Cal. April. extra pomerium ab Antonio & Cassio coactum, oratione benigna alloquutus est: se non studio patriæ bellum inferendi, sed quò dignitatem suam aduersus inimicorũ iniurias tueretur, arma sumpsisse: nec tam priuatarum iniuriarum vindictam, q̃ legum morumq; antiquorum, & pristinæ in comitijs suffragijsq; ferendis, petendisq; magistratib. libertatis assertionem sibi propositam habuisse: postulationũ præter hæc suarum æquitatem exponit: iniuriarum acerbitatem docet: reliquaq; quæ ad pacem conseruandam à se facta erant, recenset: deniq; eundem ordinem, vt secum Remp. administrandam suscipiat, hortatur: legatos etiam ad Pompeium de pace mittendos censet. Populum quoq; ipsum, qui D frequentissimus extra vrbem confluxerat, metu Syllanorum temporũ ferè exanimem, nõ absimili oratione confirmat: multaq; priùs de se pollicitus, deinceps benè sperare iubet, filijs etiam eorũ, qui à Sylla proscripti fuerant, ad honores & magistratus admissis. Quamuis aũt Senatui ea quæ à Cæsare de legatis ad Pompeium mittendis dicebantur, probarentur, metu tamen Pompeij, qui hostium loco habiturũ se edixerat, æquè eos qui Romæ mansissent, atq; hos qui in castris Cæsaris fuissent, nemo hanc legationem suscipere sustinuit. Sic diebus aliquot frustrà consumptis, spe pacis abiecta, Cæsar de pecunijs ex ærario ad bellum gerendum sumendis, rogationem tulit.

BRVNDVSIVM RECEPTVM.

SARDINIA RECEPTA.

CAESARIS IN VRBEM ADVENTVS.

Cæsar Roma ingressus. "tribunis pleb.

Huic

A Huic tamen rogationi, vt & alijs plærisque Cæsaris actionibus, L. Metellus Trib. plebis, ab inimicis Cæsaris instigatus, sua intercessione obstitit. Sed Cæsar, quum clauibus non inuentis (quòd has Consules secū abstulerant) securibus ærarium perfringi iuberet, Metello pertinaciùs resistenti, mortem, ni desisteret, comminatus, ærarioq; recluso, etiam sanctiores thesauros, in illum vsq; diem intactos, quiq; per Gallicos tumultus in extremam necessitatem, etiam cum execratione eius quicunque eos nisi solius belli Gallici caussa mouisset, depositi erant, abstulit: Rempublicam, perdomitis à se Gallis, ita vt nihil ab eis ampliùs immineret periculi, religione solutam prædicans. Sic pecunia publica potitus, cuius partem militibus, alijsq; di-

B largitus est, M. AEmilium Lepidum Præfectum vrbis cōstituit, M. autem Antonium vniuersæ Italiæ, præsidijsque Italicis præfecit. Prouincias verò, Siciliam Curioni, Sardiniam Q. Valerio, Illyricum C. Antonio, Galliam citeriorem Licinio Crasso decernit. Classes præterea duas, vnam ad inferi, alteram ad superi maris tutelam instruit: ex his vni Hortensium, alteri Dolabellam præficit. His rebus in vrbe peractis, confirmataq; ad hunc modum Italia, ipsa quoque Gallia iam pacata, in Hispaniam ante omnia, quæ in Pompeium propensior, à Legatis Pompeianis Afranio, Petreio, & M. Varrone, cum exercitibus veteranis tenebatur, expeditionem parat, professus se ire ad exercitum sine duce, rediturum verò ad ducem sine exerci-

C tu. Pompeius interea postquam nocte soluisset cum reliqua parte copiarum, Dyrrachij se suosq; exponi iubet, pluribus statim vbi appulisset aduersis exceptus ominibus: nam præterquam quòd militum plærique in ipso appulsu fulminis ictu interiêre, signaq; ipsa militaria araneæ insedêre, ipsius quoque Pompeij nauem iam egressi vestigium serpentes aduoluti confudêre. Plurima per id tempus & in vrbe obseruata prodigia, Romanis non parùm terroris iniecêre. Cicero id temporis Proconsul, tum alij aliquot ordinis Senatorij viri principes, vrbe iam à Cæsare occupata, conspectui se eius offerre veriti, ad Pompeium in Macedoniam proficiscentes, maiorem tum Senatorum, tum Equitum partem secum traxêre, vel quòd

D Pompeij caussam vt iustiorem probarent, vel quòd eum superiorem fore confiderent. Cæsar autem dum per Galliam in Hispaniam properat, cognoscit Domitium, quem paulò antè Corfinij captum dimiserat, cum nauibus actuarijs septem ad occupandam Massiliam, quà sibi iter erat in Hispaniam, profectum: ipsosque Massilienses, mandatis à Pompeio per legatos nobilissimos Massiliensium adulescentes (quos Pompeius Roma discedens subornarat atque instruxerat) acceptis, portas clausisse, auxilia à finitimis populis acciuisse, frumenta reliquumque commeatum intra vrbem conuehere, muros, portas, classemque reficere, reliquaq; hostilia parare & expedire. Hinc Cæsar. xv. Primis Massiliensium ad se euocatis, ne

M. AEMILIVS LEPIDVS PRAEFECT. VRBIS.

PROVINCIAE DECRETAE.

ab illis belli initium fiat monet, totius Italiæ potiùs auctoritatem sequantur, q̃ vnius hominis obsequio se accommodent: addens & alia plæraque, quæ res & tempus postulabant. Ad hæc à Massiliensib. per legatos responsum: Intelligere ciuitatem, populum Ro. in partes distractum, vnius principem esse Pompeium, alterius verò Cæsarem, vtriusq; non obscura in se exstare beneficia: ceterùm vtra pars potiore iure nitatur, neq; se curiosiùs inquirere, neque sui iudicij caussam ipsorum discernere: paribus ipsorum in se meritis, parem etiam ab ipsis gratiam, & æqualia studia deberi: se socios P. R.: si pacati & vt amici veniant, vel vtrumque vrbe recepturos: sin autem bello inter se decertare constituant, se neutrum eorum contra alterum aliqua in re iuuaturos, imò ne intra muros quidem aut portas admissuros. A B

BELLVM MASSILIENSE.

Domitius tamen, qui iam cum nauibus aduenerat, à Massiliensibus, contrà quàm se facturos paulò antè professi erant, admissus, accepta totius belli administrandi potestate, vrbi præficitur. Qua se iniuria affectum Cæsar indignè ferens, legionibus propiùs admotis, turribus, vineisq; actis, duodecim præterea nauibus longis intra dies. xxx. magna diligentia confectis atq; instructis, C. Trebonio legato cum tribus legionibus ad vrbis oppugnationem relicto, D. verò Bruto nauibus præfecto, Massilia relicta ipse in Hispaniam ire pergit, præmissoq; cum tribus legionibus C. Fabio legato, reliquas legiones quæ longiùs hiemabant subsequi iubet. At Pompeius alia ex parte vel iam antè quum Brundusio discederet, Vibullium Rufum in Hispaniam ad exercitũ & legatos Varronem, Petreium, & Afranium miserat: qui cognito Cæsarem cum suis copijs aduẽtare, prouinciam inter se partiuntur. Varro cum tribus legionibus omnem vlteriorem Hispaniam tueri iubetur: Petreius autem & Afranius, cum quinque legionibus, auxiliarijsq; scutatorum citerioris, & cetratorum vlterioris Hispaniæ cohortibus octoginta, equitum verò ex vtraque prouincia milibus quinque, ad Ilerdam, loco ad gerendum bellum opportuno, castra faciunt, hostiumque aduentum ibi operiri statuunt. C

Caesaris bellum hispaniense susceptum.

BELLVM CIVILE HISPANIENSE CONTRA POMPEII LEGATOS.

C. Fabius legatus Caesaris.

C. autem Fabius à Cæsare præmissus, confecto maxima celeritate itinere, præsidioq; Afranij, vt Cæsar imperarat, quod saltus Pyrenæos insederat deiecto, magnis itineribus Ilerdam ad Afranij exercitum contendit: castraq; ibi ad Sicorim fluuium, qui Ilerdam præterlabitur, ponit. Consumptoq; omni cis flumen pabulo, Sicorim duobus pontibus, quattuor passuum milibus inter se distantibus, iungit. D

RES AD ILERDAM IN HISPANIA CITERIORE CONTRA AFRANIVM ET PETREIVM GESTAE.

Ibi dum quotidie crebris inter Cæsarianos & Afranianos pabulatores equestribus prælijs decertatur, duæ posteà legiones cum omni equitatu pabulatorib. Cæsarianis præsidio trans flumen mittuntur. Sed aucto repentè hibernis imbribus amne, & ponte tum aquæ impetu, tum iumentorum frumentariorum pondere abrupto, equitatus ne legiones quæ iam pontem transierant, subsequi posset, intercluditur. Quód vbi Petreius & Afra-

A Afranius è cratibus & aggere pontis abrupti, qui secundo flumine præter Ilerdam ferebantur, intellexêre, missis cum omni equitatu quattuor legionibus, duas illas Fabianas legiones equitatu destitutas, cum L. Planco, qui præsidio præerat, penè oppresserant: ni C. Fabius duabus alijs legionibus tempestiuè subsidio missis, pluribus tamen è suis desideratis, prælium diremisset. Cæsar, qui & ipse cum suo equitatu paulò pòst in castra venerat, ponte refecto, præsidioq; sex cohortium ponti & castris relicto, acie triplici instructa, suos sub castra Afranij educit, & pugnæ potestatem facit. Quam dum detrectat Afranius, castra Cæsar propiùs admouet, eaque tertio pòst die vallo communit, tanta celeritate & industria, vt opus magna iam ex
B parte perfectum esset, priusquam cœptum ab Afranio intelligeretur. Castris communitis, id quod restabat copiarum cum impedimentis è superioribus castris ad se traduci iubet. Media ferè planicie, quæ inter Afranij castra & oppidum Ilerdam iacebat, editior surgebat tumulus: hoc Cæsar si prior potiretur, sperabat hostes & aditu oppidi, & commeatu se interclusurum. Hunc igitur tribus legionibus eductis, antesignanos procurrentes occupare iubet. Afraniani contrà, re intellecta, & ipsi ad eundem tumulum contendunt, & compendio itineris adiuti priores inuadunt. Cæsarianis primo impetu cedentibus, per quinque horas maxima cōtentione inter Ilerdam & castra pro tumulo dimicatum est, sed Marte vario, euentuq; ita dubio, vt vtrique se superiores discessisse gloriarentur: sic tamen vt Afraniani
C tumulum quem antè ceperant, repulsis Cæsarianis, operibus munitum, præsidioq; imposito tenerent. Interfecti sunt è Cæsarianis primo cōgressu plus minus septuaginta, inter hos Q. Fulginius primus hastatus legionis quartæ decimæ. Ex Afranianis præter T. Cecilium primipili Centurionē, cum quattuor alijs Centurionibus, desiderati plus ducenti. Per biduum quo hæc geruntur, procellosi continuiq; imbres cælo effusi, niuibus hibernis è circumiacentib. montibus secum abreptis, superatis fluminum ripis, omnem latè regionem inundarunt, pontesque illi duo Fabiani aquæ violentia disiecti sunt. Hinc Cæsar, qui inter duo flumina Sicorim & Cingam,
D angusto triginta milium spacio, castra habebat, in extremas adductus difficultates, parùm ab obsesso differebat: cùm duobus intercluso fluminibus, neque frumenta, alijq; commeatus aliundè supportari, neque hi qui pabulatum longiùs progressi fuerant, reuerti, nec deniq; copiæ quæ è Gallia Italiaque maximæ exspectabantur, in castra adduci possent. Huic malo accedebat, quòd Afranius omne ferè frumētum è ciuitatibus ante Cæsaris aduentum Ilerdam conuexerat, vt Cæsar ciuitatibus sibi fœderatis frumento vacuis, pro frumento pecus imperare cogeretur. Afranij contrà exercitus & commeatu & pabulo instructissimus, omnibus victui necessariis abundabat: tum quòd anteà ipsis affatim prouisum erat, tum quòd per pontem

Afranius & Petreius

qui ad oppidum Ilerdam erat, omnia tutò ex vniuerſa prouincia compor- A
tarentur: durauitque ea fluminis reſtagnatio per plures dies, Afranio interim diſpoſitis paſſim ad ripam cohortibus, quò minùs Cæſar pontes reſtauraret, prohibente, vijsq; omnibus & itineribus per equites militesque ſuos obſeſſis & obſtructis, factum eſt vt nulli prorſus ad Cæſarē aditus pateret. Hinc tanta in Cæſaris exercitu annonæ caritas, vt ſinguli frumenti modij denarijs quinquaginta venirent: quæ incommoda quum indies augerentur, militibus in ſumma rei frumentariæ aliorumq; commeatuum penuria, fame & hibernis tempeſtatibus afflictis, vires & animi decreſcebant. Hæc Romam etiam in maius partim rumoribus perlata, partim Petreij & Afranij litteris ad amicos perſcripta, effecêre, vt nō aliter quàm Cæſare iam B
debellato, ad Pompeium paſſim à plurimis tum Senatorij ordinis, tum alijs, qui aduerſam eius fortunam paulò antè ſuſpectam habuerāt, mutatis animis concurſus fieret. Cæſar autem in his anguſtijs extremisq; neceſſitatibus conſtitutus, dum nihil ſibi ad ſpem reliquum videt, naues per milites è leui materia viminibusq; confici, corioq; integi iubet, quales in Britannia ſuperiorib. bellis à Britannis ipſis fieri didicerat. Has per noctem .XXII. paſſuum milibus à caſtris ad ripam auehi curat, militibusq; per hæc nauigia in alteram fluminis ripam expoſitis, collem ripæ proximum occupat, eumq; priuſquam ab hoſtibus ſentiretur, communit, legionemque præſidio ipſius diſponit: & ponte intra biduum perfecto, commeatuque & pa- C
bulatoribus tutò ad ſe receptis, rei frumentariæ ſe difficultatibus expedit. Pars etiam equitatus Cæſariani per pontem eodem die tranſmiſſa, hoſtium pabulatores incautos, & ſecuriùs palantes aggreſſa, cohorteq; vna circumuenta & interfecta, reliquis fuga diſſipatis, maxima cùm hominum tum iumentorum præda, eodem ponte omnibus ſuis integris in caſtra reuertitur. Sic ponte perfecto, magna & incredibilis ſecuta eſt rerum & fortunæ commutatio: nam præterquam quòd Pompeiani territi virtute equitum Cæſarianorum, minùs libera & anguſtiore deinceps pabulatione, eaq; per plures dies intermiſſa, & prꝣter conſuetudinem etiam nocturna vterentur, plæræq; etiam Hiſpanorum ciuitates, allatis ſecundis & lætis de rebus Cæ- D
ſaris ad Maſſiliam nuncijs, mutatis cum fortuna animis, in Cæſaris partes tranſiêre: præter Oſcenſes enim, & Calaguritanos, Tarraconenſes quoque Lacetani, Auſetani, & Illurgauonenſes, miſſis legatis, Cæſaris ſe mandatis obtemperare paratos nunciant. Quibus omnibus in amicitiam receptis, Cæſar frumenta imperat: quæ conquiſitis vndique iumentis, properè magno ſtudio intra caſtra coportantur. Nec pauciores poſteà ciuitates etiam longinquiores ab Afranio ad Cæſarem deſciſcunt, maximè quòd rumor de auxilijs, quæ cum Pompeio per Mauritaniam aduentare credebantur, iam deferbuerat. Cæſar ne ſibi longiore circuitu equitatus ſemper per pon
tem

A tem mittendus esset, auerso Sicori flumine vadum in eo effecit. Hinc territi Petreius, Afraniusque, quòd Cæsar equitatu plurimùm valebat, relicto Ilerdæ duorum cohortium præsidio, traiecto Sicori flumine, in vlteriorem Hispaniam, siue Celtiberiam, ad Iberum flumen, motis noctu castris copias & bellum transferre statuunt: vbi & equitatum recentem, & magna auxilia se inuenturos sperabant. Cæsar autem, quòd suos locorum ignaros tenebrarum discrimini committere nollet, prima statim sequentis diei luce equitatu flumen transmisso, postremum hostium agmen moratur: legionibusq; mox eodem vado, quo & equitatus transierat, Sicorim flumen traductis, incredibili vsus celeritate, equites cum reliquo exercitu assequutus, B vbi in hostium conspectum venit, Afranium perterritũ castra eodem loco in edito facere cogit. Cæsar quoque castris haud procul inde proximo colle positis, saltum quà hostibus necessariò iter erat, præsidio occupat. Ibi quũ fortè Afranius quattuor cetratorum cohortes montem quempiam excelsissimum occupare iussisset, sperans si eo potiretur, & reliquas copias eò facilè traductum iri, cetrati ab equitatu Cæsaris circumuenti, in conspectu vtriusque exercitus interfecti sunt. Hinc Legatis, Tribunis, Centurionib.q; prælium committi instantiùs postulantibus, Cæsar cùm nec suos dubio pugnæ euentui obijcere vellet, simul etiam vt à ciuili sanguine temperaret, quanquam dissentientibus alijs, omnino prælio abstinere constitutum ha- C bebat: sperans se vel sine vulnere, re frumentaria interclusos facilè in potestatem redacturum. Hinc castra quàm poterat proximè hostium castris constituens, intercluso ad Iberum flumen accessu, non minùs aquatione q̃ frumentatione hostem prohibebat. Summa ex hoc apud Afranianos desperatio: dubitantibusq; quid potissimùm in tantis angustijs consilij capiendum foret, vallum à castris ad flumen duci placuit, vt ea munitione tuti liberiore deinceps aquatione vterentur. Eius operis perficiendi caussa dum Afranius & Petreius longiùs à suis discedunt, Afraniani milites ducum absentia liberiùs degentes, in proxima Cæsaris castra digressi, colloquia cum Cæsarianis miscere instituunt: dataque à Cæsarianis fide, missisque legatis D primorum ordinum Centurionibus, de pace cum Cæsare agunt, & se vel signa translaturos pollicentur, modò Petreio & Afranio vis ne fiat, & ipsi cõtra Pompeium militare ne cogantur. Quod vtrumq; Cæsar pollicitus est, & præstitit. Hinc summa in vtrisq; castris lætitia, tanquam pace confecta: crebrisque & reciprocis vltrò citroq; commeationibus, dum quem quisq; necessarium, consanguineum, municipem, hospitem, aut alioqui notum habebat, liberè ad colloquium euocat, factum est, vt non bina, sed vna castra viderentur. Hæc vbi ducibus Pompeianis nunciata, Afranius in omnẽ euentum æquiore animo paratus, Cæsaris se arbitrio permissurus, in castra reuertitur: Petreius verò indignatus, cum prætoria cohorte cetratorumq;

mul-

Petreius.

multitudine, ijsque quos secum habebat custodiæ caussa beneficiarijs, inexspectatus, furibundusq; in castra aduolans, militum colloquia dirimit, Cæsarianos à castris & à vallo ferro repellit, occisis etiam sua manu quotquot Cæsarianorum in castris occurrebant: statimque implorata non sine lacrymis militum fide, & Afranium ipsum, & milites nouo sacraméto adigit, neque se neque Pompeium deserturos: conquisitosq; quotquot in castris latebant Cæsaris milites, & in prætorium adductos, crudeliter interfici iubet. Cæsar ex aduerso singulari in Afranianos clementia vsus, quicunq; suis in castris remanserant, vel metu delitescebant, magno studio conquiri, illæsosque & sine iniuria, nulloq; contra Pompeium sacramento adactos, sed liberos remitti iubet. Sed vt Petreio summa crudelitas apud milites odij & inuidiæ plurimùm conciliauit, ita Cæsari insignis lenitas non parùm tum ad gloriam, tum ad militum etiam Pompeianorum gratiam, attulit momenti: vt multi ex Afranianis, quanquã ab eo dimissi, vltrò Cæsaris signa sequuturi, in castris ipsius remanerent. Sic pace per Petreium turbata, conuersisque militum animis, ad priorem belli rationem reditum: Afranianisque maximis rei frumentariæ aquationisq; angustijs oppressis, plurimi quotidie in castra Cæsaris transibant. Hinc duces Pompeiani Ilerdam, vbi frumenti nõnihil reliquerant, reuerti constituunt: sed Cæsar præmisso in nouissimum agmen equitatu, ipse cum legionibus subsequutus, ita acriter proficiscentibus institit, vt Afraniani medio itinere subsistere, castraque loco iniquo, longè ab omni aquatione remoto, facere coacti fuerint. Nec ignarus Cæsar quibus Afraniani necessitatib. premerentur, quũ ijsdem quæ suprà relatæ sunt de caussis, prælio sibi abstinendũ existimaret, necessarias tamen propter aquationẽ & pabulationẽ hostium eruptiones, vallo & fossa circumducta, impedire constituit: parteq; operis tertio postquã inceptum erat die iam perfecta, Afraniani frustrà Cæsaris munitiones impedire conantur. Nec meliore successu postridie Sicorim vado transire tentãt, quòd ripæ omnes custodijs Cæsaris tenerentur. Quare omnibus circumuenti malis, per summã pabuli, frumenti, ligni, & aquæ inopiam adacti, colloquium petunt: quod vbi dato obsidis loco Afranij filio, impetratum, pacem supplices petunt: quæ tandem à Cæsare, postquam ea quæ ad caussæ suæ æquitatem, probandasque inimicorum in se iniurias spectare videbantur, prolixè satis exposuisset, concessa est, ijs ferè conditionibus, quibus priùs conuenerat: scilicet, vt Hispania Cæsari cederet, duces Pompeiani exercitum dimitterent, ipsique si videretur, ad Pompeium pergerent. Milites Hispani statim exauctorati, domum quisque suam remitterentur: Romani verò & Itali ad Varum flumen, qui Galliam Narbonensem diuidit, deducti, sacramento soluti dimitterentur. Hæc dum in Hispania ad Ilerdam geruntur, Massiliæ interim L. Domitius, qui à Massiliensibus receptus erat,

HISPANIA CITERIOR RECEPTA.

expe-

A expeditis nauibus longis ſeptemdecim; additis pluribus minoribus nauigijs, ſic vt iuſtæ claſſis facilè ſpeciem præberet, Cæſaris naues, quæ in oppoſita Maſſiliæ inſula in ſtationibus erant, quibusque D. Brutus præerat, aggreditur. Numero quidem nauium Brutũ ſuperabat Domitius, ceterùm virtute & robore militum longè inferior. Armamentis quoque & harpagonibus manibusq; ferreis Cæſariana, quàm Domitiana claſſis inſtructior erat. Brutus comperto Maſſilienſium nauium aduentu, naues ſuas portu educit, factoq; congreſſu acerrimè vtrinque conflictum eſt. Maſſilienſes, quòd & celeritate nauium, & rei naualis peritia valerent, procurſu celeri Cæſarianos eludebant, earumq; impetus excipiebant. Ceterùm Cæſarianæ naues, ſi quando propiùs accedebant, iniectis hinc inde harpagonibus, & manibus ferreis, facilè ſingulæ binas diſtinebant, retentaq; vtraque naui cum Maſſilienſibus ſtataria hinc inde pugna præliabantur, tranſcendentesq; in hoſtium naues, interfecto maximo Maſſilienſium Albicorumque auxiliarium numero, IX. hoſtium naues partim captæ, partim in profundum demerſæ, reliquæ Maſſiliam in portum repulſæ ſunt. Et hæc eſt illa Maſſilienſis victoria, quam ſuprà Cæſari in Hiſpania ad Ilerdam nunciatam, mutati plurimarum Hiſpaniæ ciuitatum in Cæſarem animi, cauſſam fuiſſe relatum eſt. C. verò Trebonius legatus, quem Cæſar ad Maſſiliæ oppugnationem reliquerat, quanquam maximis operibus vrbem oppugnare inſtituiſſet, fruſtrà tamen fuit omnis labor, quòd Maſſilienſes ab omni apparatu bellico inſtructiſſimi, facilè opera Cæſarianorum validiſſimis tormentis aut perfici impedirent, aut perfecta perfringerent: ita tamen vt factis in opera Romanorum crebris eruptionibus, non ſine cæde ſuorum Albicorumque auxiliarium in oppidum reiecti ſint. Interim L. Naſidius, Domitio Maſſilienſibusq; à Pompeio cum claſſe nauium ſedecim auxilio miſſus, vt additis auxilijs ſuis, altera cum Bruti claſſe pugna committeretur auctor fuit. Naſidij conſilio ab omnibus magna animi promptitudine aſſenſum, ventoque vſi ſecundo, portu egreſſi, ſe ad pugnam comparant. Brutus quoque auctus numero ſex nauium, quas à Maſſilienſibus ceperat, non minori ſpe & fiducia ſe quos integros priùs vicerat, iam ſemel deuictos faciliùs ſuperaturum, ſuas quoque naues omnibus rebus inſtructas ad pugnam educit. Vbi ad certamen ventum, quanquam Maſſilienſibus Albicisque nec ignauiter nec imperitè pugnam capeſſentibus, fugientibus tamen primo ſtatim congreſſu Naſidianis, depreſſisque Maſſilienſium nauibus quinque, captis autem quattuor, facilè penes Cæſarianos victoria ſtetit. Reliquæ Maſſilienſium naues Naſidianos in Hiſpaniam citeriorem fugientes ſequutæ ſunt, vna excepta, quæ Maſſiliam præmiſſa, funeſtiſſimum tantæ cladis nuncium pertulit. Hinc tanquam vrbe iam capta, magnus in oppido mœror, magna trepidatio.

RES AD MASSILIAM TERRA MARIQ. GESTAE.

L. Domitius. D. Brutus.

C. Trebonius.

D. Bruti secunda victoria naualis.

C. autem Trebonius turri in altitudinem ſex tabulatorum à legionarijs eductâ, additis alijs operibus, ad oppidi oppugnationem redit: quæ quidem opera, quanquam ab oppidanis ſtrenuè ſaxis immanibus incendioq; & flamma impeterentur, defendentibus tamen non minori ſtudio opera Romanis, furcisq; & longurijs ignem remouentibus, propugnatoresque è turri illa ſex contignationum à muri defenſione prohibentibus, ſuffoſſaq; inſuper & diſiecta cum parte ipſius muri lateritia Maſſilienſium turri, oppidani repentina inopinataque ruina territi, vniuerſi inermes & infulati portis prorumpunt: ſupplicesq; & humi proiecti à legatis petunt, vt poſtquam vrbem ſuam captam vident, à direptione oppidi temperetur: ſe vbi primùm Cæſar aduenisset, quæuis imperata animo perquàm lubenti obituros: ni faciant, ſe vel extremam fortunam æquo animo perpeſſuros. Datis itaque Maſſilienſibus à Legatis, quibuſdam quaſi inducijs, miles ab opere & oppugnatione reuocatur, operibus cuſtodiæ adhibētur, ceſſantq; deinceps hinc inde hoſtilia. Hæ Maſſilienſium preces eò faciliùs à Legatis admiſſæ ſunt, quòd Cæſar per litteras Trebonio mandarat, malle ſe oppido ſine vi potiri, ne miles defectione & contemptu ſui iritatus, diutinoque labore offenſus, inclementiùs in oppidanos, quod interminatus fuerat, ſæuiret. Sed non diu quieuêre Maſſilienſes, quin paucis interiectis diebus, captata fraudis occaſione, dum Cæſariani armis depoſitis, tanquam in pace liberè & remiſſiùs agunt, temporeq; diei meridiano alijs languentibus, alijs quietem capeſſentibus, eruptione facta, ignem operibus inijcerent: quem ventus tum fortè violentiùs ſpirans, ita ſubitò longè lateq; ſparſit, vt omnia priùs conflagraſſe, quàm incendij cauſſam Cæſariani intelligerent. Qui repentina fortuna permoti, arma quæ poſſunt arripiunt, hoſteſq; magno impetu repellunt: ſed muro, ſagittis, tormentiſque fugientes perſequi prohibentur. Idem & poſtero die à Maſſilienſibus tentatum, ſed fruſtrà, attentioribus ad omnia Cæſarianis: ita vt oppidani, pluribus amiſſis, in oppidū iterum repellerentur. Trebonius poſtquam plurium etiam menſium labores, hoſtium perfidia momento temporis perijſſe videt, indignatus propter inducias violatas, ſimul etiam ne hoſtibus ludibrio foret, veritus, maxima contentione & ſtudio, pariq; militum virtute & induſtria, alia opera prioribus longè maiora, inſolita prorſus ratione, quanquam in ſumma difficultate, & materiæ, vnde agger congeri poſſet, inopia, breui admodum perfecit. Hinc hoſtes mirati tam breui tempore abſoluta, quæ ne longo quidem ſpacio confici poſſe crediderant, dum nec eruptioni, nec perfidiæ locū eſſe vident, ſimul etiam nec operibus inſtitutis, nec militibus ipſis vi aut igne, aut alia quauis ratione noceri poſſe, vrbemque quà à terra aditus erat, vndique operibus, tanquam muro quodam perpetuo cinctam, præterea ne in proprijs quidem muris, aut propugnaculis conſiſtendi poteſtatē ſupereſſe; erepto

A erepto sibi insuper propter vicinitatem munitionum Ro. omni tormentorum vsu, iisdem quibus priùs conditionibus se dedunt. M. autem Varro, cui in partitione prouinciarum Hispaniæ, vlteriorem cum tribus legionibus tuendam obuenisse memoratum est, dum Cæsarem primò ad Massiliam, & posteà circa Ilerdam angustiis rei frumentariæ detineri intelligit, & ipse in spem exspectationemque elatus, habitis delectibus legiones supplet, alarias cohortes nouas triginta addit, frumentum quod Massiliensibus & Afranio mittatur cogit, pecuniam facit, naues longas atq; alias fieri imperat, ceteraq; bello necessaria comparat. Gades autem præsidii caussa cohortes sex mittit, præfecto ipsi insulæ C. Gallonio equite Romano. Po-
B steà verò cognitis iis quæ in Hispania citeriore gesta essent, omnino se bello accingit: & quòd reliquam prouinciam rebus Cæsaris studere intelligeret, Gaditanã insulam belli sedem constituere cogitat. Hũc omnia ad bellum ducendum necessaria comportari iubet. Cæsar autem, quanquam Petreio & Afranio debellatis, quum non nisi pacata vniuersa Hispania, quam Pompeio sciebat addictissimam, in Italiam discedere cõstituisset, præmisso in Hispaniam vlteriorem cum duabus legionibus Q. Cassio Trib. plebis, ipse cum sexcentis equitibus subsequitur: edicto priùs per vniuersam Hispaniam promulgato, vt ad diem constitutam omnes totius prouinciæ magistratus, omnesque ciuitatum Principes, Cordubæ sibi præstò essent. Cui
C ab omnibus obtemperatũ est. Conuentus ipse Cordubensis, retentis sibi præsidii caussa duabus cohortibus, quæ Colonicæ appellabãntur, Varroni portas clausit. Carmonenses quoque, vel præcipua totius prouinciæ ciuitas, Varronianis cohortibus, quæ præsidio relictæ erant, eiectis, & ipsi portas claudunt. Varro intellecto pleniùs totius ferè prouinciæ in Cæsarem studio, Gades cum legionibus properat: verùm quorundam litteris ex itinere cognoscit, Gaditanos Gallonio cum præsidiariis cohortibus excedere iusso, vrbem atq; insulam Cæsari seruare. Quæ postquam in exercitu Varroniano percrebuêre, statim ipso præsente & inspiciente, altera legionum quæ cum eo erant, cui Vernacula nomen, sublatis signis è castris ipsius ad
D Cæsarem Hispalim transit. His permotus Varro, cognito præclusum sibi iter in Italiam, quò proficisci constituerat, Cæsari se cui velit legionem tradere paratum nunciat. Cæsar Sex. Cæsari, quem in id ad Varronem miserat, tradi iubet. Tradita legione, Varro Cordubam se ad Cæsarem cum rationibus publicis, tam pecuniæ, quàm frumenti, & nauium quæ per prouinciam erant, confert. Cæsar dum Cordubæ biduum commoratur, omnibus pro meritis & dignitate tam ciuibus Ro. quàm Hispanis gratias agit. Plurimos interim & publicè & priuatim diuersis honorum generibus prosequitur. Hinc Gades profectus, pecunias ornamentaque, quæ Varro in vsum belli è fano Herculis extulerat, in templum referri mandat: ipsumque

RES IN HISPANIA VLTERIORE CONTRA VARRONEM GESTAE.

HISPANIA VLTERIOR RECEPTA.

M. Varro.

Gades.

Q. Cassius Trib. Pleb.

Legio vernacula.

populum Gaditanum ciuitate Rom. donat: præfectoque prouinciæ cum A quattuor legionibus relicto Q. Cassio, qui priùs Pompeio Hispaniam tenente Quæstor fuerat, nauibus ijs quas Gaditani iussu Varronis nuper fabricati erant, Gadibus Tarraconem, vbi ab omnibus ferè ciuitatum legationibus exspectabatur, venit. Ibi simili ferè ratione, qua priùs Cordubæ, priuatim & publicè plerisque ciuitatibus habiti honores & gratiæ. Tarracone Cæsar digressus, per Pyrenæos pedibus Narbonem, inde Massiliam venit. Dum autem Pyrenæos transit, trophæum quidem ibi constituere noluit, quòd id priùs in Pompeio notatum intellexerat: verùm in rerum à se gestarum monumentum, aram è lapide polito non procul à trophæis Pompeianis constituit. Cæsar statim vt Massiliam peruenit, cognoscit se Ro- B mæ à M. AEmilio Lepido Prætore Dictatorem esse dictum. Massilienses autem nullis non exagitati calamitatibus, & præter priora mala, absumpto omni ferè commeatu, in extremam rei frumentariæ inopiam coniecti, fœda etiam & graui pestilentiæ lue vexati, omniq; auxiliorum spe deiecti, seriò tandem Cæsaris se potestati permittunt, armaq; omnia, & tormenta, ceterosq; belli apparatus, naues item & pecuniam, vt imperatum erat, tradunt. L. autem Domitius paucis antè diebus de Massiliensium voluntate certior factus, vsus opportunitate turbidæ tempestatis, cum tribus nauibus fugam arripuit: duabusq; ex his à Bruto interceptis, tertia, quæ ipsum vehebat, euasit. Cæsar relicto Massiliæ duarum legionum præsidio, reliquas C in Italiam mittit, ipse ad vrbem proficiscitur. Dum hæc à Cæsare in Hispania, à legatis ad Massiliam geruntur, C. Curio, quem in Siciliam suprà cum tribus legionibus à Cæsare missum relatum est, recepta Sicilia, vt Cæsar imperarat, in Africam cum duabus legionib. & equitibus quingentis traijcit. Africam tum P. Accius Varus pro Pompeio tenebat, qui Auximo priùs à Cæsare capto, amissis cohortibus in Africam profugiens, vacuamq; propria auctoritate occupans, Tuberonem, cui ea prouincia sorte obtigerat, eò cum nauibus venientem portu atque oppido prohibuerat. L. autem Cæsar filius, qui & ipse Pompeianarum partium sectator, fortè cum decem nauibus longis Clupeæ erat, intellecto Curionis aduentu, relicta Clupea à D proximo littore pedibus Adrumetũ, quod C. Considius Longus vnius legionis præsidio tenebat, profugit: eôdem & naues posteà subsequutæ sunt. Sed Curio præmisso rectà Vticam cum nauibus Martio, relicto ad flumen Bagradam cum legionibus C. Caninio Rebilo, ipse cum equitatu ad exploranda castra Corneliana (quem locum castris suis quàmmaximè idoneum iudicabat) proficiscitur. Dumque ibi Vari castra, quæ mille ferè passibus à Cornelianis sub ipsis oppidi muris locata erant, conspicit: simul, vt in repentino tumultu & metu hostili fieri solet, plurima vndique ex agris in vrbem agi, & conuectari videt, equitatum ad depredandum mittit. Sexcenti equi-

Dictatura Caesaris.

CAESAR DICTATOR.

MASSILIA RECEPTA.

SICILIA RECEPTA.

P. Accius Varus.

Curio.

RES IN AFRICA A C. CVRIONE GESTAE.

A equites Numidæ, peditesq; cccc. à Iuba Rege auxilij caussa Vticam missi, subsidio ijs rebus quæ in vrbem conuehebantur aderant, factoq; inter hos & equitatum Curionis concursu, interfecti sunt Numidæ ferè cxx. reliqui pedem referre coacti, in castra cōpelluntur. Hinc Curio ad Bagradam flumen ad reliquum exercitum reuersus, statim facta ab vniuerso exercitu acclamatione, ob rem bene gestam Imperator salutatur. Postridie cum vniuerso exercitu ad Vticam profectus, & ipse alia parte sub oppidum castra facit. Ibi dum militibus operi castrensi intentis nunciatur, maxima tum equitum tum peditum auxilia à Iuba Rege missa Vticam venire, Curio opere relicto, dum legiones explicantur præmisso equitatu, interfecta ma-
B gna peditatus Numidici parte, reliqua Regis auxilia facilè dissipat, & in fugam conijcit: ita tamen vt equitatus Regius incolumis per littora in oppidum se reciperet. Erat in exercitu Accij Vari Sex. Quinctilius Varus, qui Corfinij à Cæsare dimissus in Africam traiecerat. Is quòd Curionis exercitum magna ex parte constare sciebat ex his legionibus, quas Cæsar Corfinij deuicto Domitio, cuius tum Quæstor fuerat, receperat, hunc à duce suo alienare, militumque animos ad defectionem sollicitare conatur, religione prioris sacramēti, cui se priùs apud Domitium & se Quæstorem obstrinxissent, simul etiam spe largitionis, si Accium sequi velint, iniecta, opportuna ad id quantum ratio temporis patiebatur, apud milites oratione
C vsus. Hæc vbi Curioni cognita, concilio super hoc aduocato, quòd militū à se animos alienatiores, atque in alteram partem inclinatos suspicaretur, alijs alia, quæ Curioni minùs probabantur, censentibus, dimisso concilio, milites in concionem vocat, vehementiq; apud eos oratione vsus, cùm eloquentia & arte oratoria, vt & alij duo in illa Curionum familia, plurimùm valeret, ita militum animos commouit, vt offensi propter suspicionem infidelitatis, vltrò dicentem sæpè interpellare conati sint, concioneq; dimissa Curionem obtestati, vt eductos quamprimùm in prælium, suam in ducem fidem facto & opere testatam facere concederet. Hanc opportunitatem Curio non esse sibi prætereundam ratus, postridie suos in aciem producit.
D Varus ex aduerso nec ipse pugnam detrectans, suas quoq; copias in aciem deducit, media inter vtrumque valle satis exigua. Vbi ad manus ventum, primo ferè congressu fusi Acciani in castra refugiunt. Hos milites Curionis subsequuti, etiam sub ipsis castrorum portis quamplurimos cecidêre: parumq; abfuit, quin eodem impetu & castra ipsa caperentur: sed quòd ijs quæ ad oppugnationem castrorum necessaria erant, destituerentur, Curio à castris Accianis suos in castra reducit, vnico è suis, Fabio scilicet quodam Peligno, desiderato. Ex Accianis autem interfecti sunt plùs minùs sexcenti, plures vulnerati, qui simulatione vulnerum, re vera autem per timorem, in oppidum se recepêre. Ipse quoque Varus cognita totius exercitus con-

C. CVRIO IMPERATOR.

Vtica obsessa.

Iuba rex.

Sabura.

sternatione, paucis aliquot in castris ad speciem tantùm relictis, tertia ferè A
vigilia silentio totum exercitum in oppidum deducit. Postridie quum Curio vrbem obsidere, & vallo cingere instituisset, Vticenses ocio magis quàm bello assueti, animisq; à Cæsare memoria ipsius in se beneficiorum minus alieni, statim de deditione agere incipiunt. Interea nuncius de Iuba Rege aduentante cum magnis auxiliorum copijs perterritos oppidanorum animos confirmat. Curioni autem quanquam eadem nunciarentur, superioribus tamen successibus, simul etiam secundiorib. de Cæsaris in Hispania rebus nuncijs in summam fiduciam erecto, initiò quidem minùs poterat persuaderi, Iubam Regem quicquam aduersus se ausurum. Posteà autem certioribus auctoribus intellecto, Regem cum . XXV. millibus iam adesse, B
Vtica relicta, statim in castra Corneliana, vnde priùs excesserat, retrocedit. Hæc, quòd & vicinitate maris, naturaq; & situ loci, tum alioqui munitione ipsa, bello ducendo quammaximè idonea esse videbantur, omnia bello necessaria huc vndique comportari iubet: legiones item duas è Sicilia, reliquumque equitatum ad se quamprimùm mitti mandat. Interim ex perfuga quodam falsò intelligit, non quidem Iubam ipsum, sed Saburam præfectum eius cum modicis copijs aduentare, Regem ipsum medio itinere Leptitanorum discordia intellecta, domesticis tumultibus reuocatum, in regnum reuersum. Curio perfugæ verbis fidem adhibens, equitatum vniuersum prima nocte ad Bagradam flumen castra Saburæ oppugnatum C
mittit. Hic barbaros somnolentos, & per castra nullo ordine dispersos adortus, plurimis interfectis, reliquis in fugam conuersis, alacris tanquã re bene gesta, dum in castra reuertitur, Curioni, qui cum legionibus sequebatur, occurrit. Is postquam cognitis ijs, quæ ab equitibus suis gesta erant, Saburam castris præesse ex captiuis intelligit, ignarus Regem cum iusto exercitu sex milium passuum interuallo post Saburam consedisse, quod præ festinatione de Rege captiuos interrogare neglexerat, tanquã ad prædam suos euocans, Numidas in fugam versos cum omni equitatu persequi properat, ne minimo quidem temporis spacio ad quietem militibus cõcesso, quo se à vigilia præcedentis noctis, & confecti labore itineris reficerẽt, vnde & plu D
rimi qui festinantem assequi nõ poterant, in itinere subsistere coacti sunt. Iuba econtrà, intellecta suorum clade, suspicatus Curionem ipsum cum reliquo mox exercitu adfuturũ, Hispanorum, Gallorumq; equitum duobus millibus, parte etiam peditum electorum Saburæ subsidio missa, cum elephantis . XL. & reliquis copijs lentiùs subsequitur. His confirmatus Sabura subsidijs, intellecto Curionis aduentu, simulato timore & fuga, Curionem ad se vlteriùs persequendum prouocat. Posteà, vbi confecto . XVI. milium itinere, militem Curionis persequendo defatigatum cogitat, subitò è fuga subsistens, in persequentes se conuertit, acieq; instructa, equitatũ

in

A in Curionem immittit. Romani, quanquam non minore studio & virtute & ipsi se ad pugnam cõpararent, quòd tamen defessos cum integris, & paucos, scilicet ducentos (reliqui enim præ lassitudine in itinere substiterant) cum plurimis decertare necesse erat, à Numidarum equitatu circumuenti, facilè cessêre. Huic accedebat, quòd Numidis, dum crebrò auxilia à Rege submittuntur, vires subinde atque animi augebantur: Romanis verò magis ac magis defatigatis, omnique auxiliorum spe destitutis, decrescebant. Curio itaq; cùm in virtute militum parùm sibi spei reliquum videret, collem qui in proximo erat, suos si possent, occupare iubet: sed hunc Saburæ equitatus, qui celeritate facilè præualebat, prior occupat. Hinc Romani in

CAESARIANORVM IN AFRICA CLADES.

B summam redacti desperationem, passim fugientes, partim à Numidarum equitatu interficiuntur, partim labore & metu exanimati procumbunt. Curio monitus à Cn. Domitio, vt fuga saluti consuleret, negans se exercitui, quem suæ commissum fidei à Cæsare acceperat, deleto, superuicturum, fortissimè & ipse pugnans cadit: reliqui equites se fugæ mandant. Qui verò defatigati in itinere substiterant, conspecta procul suorũ fuga, in castra perueniunt: ceteri ferè omnes interfecti. Qui verò castrorum præsidio relicti erant, conscensis per tumultũ ijs quæ aderant nauigijs, in Siciliam abnauigare properant: sed pondere & multitudine hominum, qui cateruatim per summã contentionem irruebant, plura nauigia depressa periêre: hinc pauci

C in Siciliam incolumes peruenêre. Quidam qui naues conscendere dubitauerant, postridie missis legatis Varo se dedidêre. Sed hos Iuba, victoriam per se stetisse caussatus, proinde suam esse prædam dictitans, dedi sibi postulat, dispositiq; super mœnia iussu Regis crebris telorum ictibus à Numidis crudeliter confixi, miserè periêre: quidam tamẽ è ceteris electi à Iuba in regnũ missi sunt. Curionis verò caput ad Iubam delatum, gratissimum Regi spectaculum præbuit, quòd priuatæ ipsi cum Curione intercedebant odiorũ caussæ, quodque Tribunus plebis de publicando ipsius regno legem promulgarat. Iuba itaque paucis diebus Vticæ commoratus, constitutisque ijs quæ fieri vellet, cum omnibus copijs in regnum reuersus est. Ceterùm

D postquam hæc ad Pompeium in Macedoniam perlata, Iuba à Pompeio & ab his qui cum illo erant Senatoribus (qui facilè ducenti erant) plurimis priùs affectus honoribus Rex appellatur: Romæ verò à Senatu & Cæsarianis è cõuerso hostis iudicatus est, & in locum Iubæ Bocchus & Bogud, Pompeio inimicissimi, Reges declarantur. Eodem ferè tempore quo hæc gesta sunt, à M. Octauio & L. Scribonio Libone, P. Cornelius Dolabella Cæsaris legatus è Dalmatia profligatur. C. quoque Antonius, dum Dolabellæ subuenire studet, captus in mari supero, cum nauibus .XL. alijsque quamplurimis Cæsarianarum partium ducibus, ad Pompeium à Libone in Macedoniam deductus est. Cæsar autem dum à Massilia ad vrbem

pro-

proficiscitur, legionem Nonam quæ Placentiæ erat, tumultuosiùs agere, A imperiumq; detrectare intelligit, donatiuum quod Cæsarem sibi pollicitum dictitabant, seditiosiùs flagitantes: quare ex itinere Placentiam aduolat, acriq; & seuera oratione militum insolentiam castigans, interminatur legionem, à qua seditionis initium factum fuerat, se decimaturum, ægreq; tandem exoratus, in . XII . sorte ductos animaduerti iubet: tumultuq; militari ad hunc modum composito, rectâ Romam pergit. Postquã Romam venit, Dictator iam ante comitiorum habendorum feriarumque Latinarum caussa creatus, Dictaturam inijt, eandemque non minore modestia quàm clementia administrauit. Exules enim omnes, Milone solo excepto reuocauit. Eosq; qui lege Pompeia ambitûs maiestatis, alteriúsve criminis B rei aut damnati erant, absoluit & restituit. Quodque in locum eorum qui Pompeium in Macedoniam sequuti fuerant, necdum alij surrogati essent, magistratus in sequentem annum constituit: Consules autem se . II . & P. Seruilium Isauricum designauit: Pontifices quoque & sacerdotes in locum demortuorum suffecit. Populo rei annonariæ angustijs laboranti frumentum publicè distribuit. Eidemq; ære alieno prægrauato nouas petenti tabulas, quòd propter continua bella, eaq; ciuilia, magna esset rerum venalium & pignorum vilitas, adeò vt ne pignoribus quidem cessis, creditores sibi satisfactum caussati, pecuniam insuper creditam persolui postularent: quò & debitoribus & creditoribus æquè subueniret, quando vtrique ab v- C troq; erat periculum, creditori scilicet à fraudibus debitorum, debitori verò ab acerbitate creditorum: simul etiam vt fidei publicæ consuleret, sublato nouarum tabularum timore, arbitros dedit, quorum iudicio pignora & possessiones æstimarentur, quanti quæq; earum ante bellum fuissent: eæq; sic æstimatæ, vt creditoribus in persolutionem æris alieni addicerentur: deductoque, si quid vsuræ nomine numeratum aut perscriptum fuisset, quarta ferè parte, æs alienum imminutum est: edictoque insuper addito, modum pecuniæ possidendæ statuit: ne quis in auro vel argento signato plus sestertiûm sexagies possideret, quæ lex & ante aliquando lata fuerat. Prouincijs autem suo potissimùm arbitratu, quos voluit, præfecit: In his D M. Lepidum, Hispaniæ: A. Allienum, Siciliæ: Sex. Peduceium, Sardiniæ: D. verò Brutum, Galliæ Transalpinæ nouæ prouinciæ: Gallis autem Cisalpinis Padi accolis ius ciuitatis concessit. His rebus in vrbe peragendis, ferijsq; Latinis, & comitijs perficiundis, postquam dies omnino vndecim impensi, Dictatura se abdicat, Brundusiumque rectâ ad exercitum, quem præter equitatum . XII . legionum habebat, ibique conuenire iusserat, mense Decembri per mediam brumam proficiscitur. Ibique dum classem transportandis legionibus comparat & instruit, Veris aduentum, tempestatemque nauigationi opportunã exspectare constituit. Pompeius interim instructa copio-

DICTATVRA CAESARIS.

C. IVLIVS CAESAR. II. P. SERVILIVS ISAVRIC. COSS.

PROVINCIAE DECRETAE.

[Handwritten marginalia: Decimatio legionis animadversione facta in 12. quemque sorte ductos. — Caesar Dictator — Anno Urbis DCCV. — Permittit possidendi modus a Caesare praescriptus. — Caesar Brundusium venit.]

A copiosissimè per anni spacium sexcentarum nauium classe, quam partim è proximis insulis, maritimisque prouincijs conflauerat, partim ipse fabricandam curauerat, magnam insuper vndique à liberis ciuitatibus, Asiaticisque Regibus & Principibus pecuniarum vim coëgerat, frumentumque quantum vel diuturno bello satis esset, sibi compararat. Et præter legiones Ro. XI. & equitum septem milia, quæ secum habebat, contractis vndique à confœderatis Regibus, vniuersaque ferè Asia, & ea Europæ parte, maximis auxilijs, copias omnes circa Macedoniam & Thessaliam in hiberna distribuerat: classe quoque in plures partes diuisa, singulis suos præfectos constituerat: ita vt nauibus Asiaticis D. Lælius cum C. Triario, Sy-
B riacis C. Cassius, Rhodijs cum C. Pomponio C. Marcellus, Liburnicis autem & Achaicis Scribonius Libo & M. Octauius, omnibus verò atq; adeò vniuersæ oræ maritimæ cum summa imperij M. Bibulus præesset. Et quò Cæsarem transitu prohiberet, per omnia ferè quę ad oram maris Ionij sunt oppida maritima, classem disponi curauerat: ita vt omne illud pelagus, quod Italiam & Macedoniam siue Epirum interiacebat, omniaq; littora Italiæ opposita, Pompeianarum nauium præsidijs tenerentur. His rebus sic constitutis, Pompeius ratus Cæsarem intentum rebus vrbanis, functionibusque consularibus, alieno anni tempore neque se, neque exercitum mari commissurum, Thessalonicæ securiùs & remissiùs quàm conuenie-
C bat, agebat. Cæsar autem quanqam ante Ver exercitum transmittere non constituisset, intellecto tamen Pompeium longiùs abesse, littoraque aduersa à M. Bibulo negligentiùs custodiri, quum celeritatem (quam sibi semper bene cessisse meminerat) si quando aliâs, vel tum inprimis magno sibi ad opprimendum Pompeium vsui esse posse intelligeret, quanquam in summa nauium inopia, neque à commeatu, reliquoque apparatu satis instructus, imò nec omnibus quidem, quas conuenire iusserat, copijs præsentibus, etiam per aduersam anni tempestatem omnino mare traijciendum censuit. Suos itaque pro concione cohortatus, secuta alacri militum acclamatione, cùm septem omnino legiones, equites verò sexcentos nauibus,
D quæ fortè aderant, imposuisset, pridie Non. Ianuar. Brundusio soluens, postridie in continentem oppositam ad locum cui Pharsalia nomen, aut vt alij tradidêre, ad montes Coroneos, inter saxa & loca periculosa, tuta tamē & quieta statione, quando portus omnes ab hostibus tenebantur, suos incolumes exposuit, etiam priusquā nauigaturum vel fama nunciasset. Eædem naues eadem mox nocte cum Fufio Caleno legato Brundusium, id quod reliquum erat militum transportaturæ, remittuntur. Sed hæ cùm solutis tardiùs quàm Cæsar imperarat anchoris, in M. Bibulum, qui Corcyrā cum centum & decem nauibus tenebat, incidissent, ab eodem interfectis nautis, nauiumq; magistris, XXX. ex his incensæ sunt, indignante nimirum

M. Bibulus.

CAESARIS IN MACEDONIAM TRAIECTVS.

Bibulo, se vacuis, non onustis, quod sperabat, occurrisse: quare arctioribus A deinceps custodijs portus omnes & stationes à Salonis ad Orici vsque portum occupari iubet. M. interim Octauius, quem Liburnicis & Achaicis nauibus à Pompeio præfectum suprà retulimus, postquam tentatis sollicitatisq; Dalmatarum finitimorumq; populorum animis, Hissanos, qui paruam in ora Dalmatica insulam incolebant, à Cæsare in Pompeij studia pertraxisset, quum Salonenses inconcussa aduersus spem & metum in Cæsarem fide, in sententia perstare videret, oppidum ipsorum quinis castris circundatum oppugnare aggreditur: sed oppidani quum nihil sibi ad summam constantiam reliqui facerent, quominus in extremis rei frumentariæ angustijs, & maxima suorum paucitate, vel diuturnam obsidionem fortissimè B sustinerent, tandem manumissis seruis puberibus, eruptione facta Octauium quinis castris exutum, magna edita strage, cum suis qui cladi superfuerant, in naues fuga se recipere, atq; inde Dyrrachium ad Pompeium fugere cogunt. Cæsar autem statim vt in Macedoniam appulit, ne animum à conditionib. pacis alienum habere videretur, L. Vibullium Rufum vnum ex præfectis Pompeianis, quem bis in suam redactum potestatem dimiserat, magniq; à Pompeio fieri sciebat, cum mandatis de pace ad Pompeium mittit: nuncians paratum se vel intra triduum exercitum omnem dimittere, modò idem se facturum Pompeius iurare velit: conditiones autem pacis non alias cupere, quàm quas Senatus ipse populusq; Ro. præscri- C pturus sit, additis alijs plerisque, quæ ad persuadendum Pompeio videbantur q̃ accommodatissima. Ceterùm Rufus, quòd Pompeium de Cæsaris in Macedoniam aduentu certiorem fieri magni interesse crederet, magnis nocturnis diurnisq; itineribus ad Pompeium contendens, neglectis Cæsaris de pace mandatis, Cæsarem cum exercitu iam in Macedoniam appulisse nunciat. Pompeius tum fortè ex Candauia Dyrrachium iter habebat: interim intellecto ex Rufo Cæsaris aduentu, Appolloniam prior occupare properat. Cæsar autem eodem quo appulerat die Oricum per angustias & asperitates collium profectus, iubentibus oppidanis, qui se magistratui populi Rom. portas clausuros negabant, à L. Torquato, qui Oricum cum D præsidio Pompeiano tenebat, traditis clauibus oppido receptus est. Hinc extemplò postquam Appolloniam venit, negantibus itidem Appolloniatibus se aduersus Consulem populi Ro. arma sumpturos, fugiente L. Straberio, qui oppidum pro Pompeio præsidio tenebat, ab oppidanis, missis obuiam legatis, admissus est. Nec dubitauêre Bellidenses, Amatini, finitimæque ciuitates, totaque adeò Epirus, missis statim legatis, Cæsaris se fidei & imperio permittere. His Pompeius mox intellectis, cum vniuerso exercitu, itinere nec per diem nec per noctem intermisso, non tam proficiscentis, quàm fugientis specie Dyrrachium velocissimè contendit.

ORICVM RECEPTVM.

APPOLLONIA RECEPTA.

EPIRVS RECEPTA.

Eôdem

A Eódem ex aduerſo pari contentione exercitum ducit Cæſar: prior tamen Pompeius Dyrrachium peruenit, caſtriſq; prope oppidum muniri iuſſis, conſternato metu vniuerſo exercitu, primus omnium Labienus (quià Cæſare ad Pompeium defecerat) iurat ſe quamcunque Pompeij fortunam ſequuturum, nulloq; caſu ipſum deſerturum: idem cum Tribunis & Centurionibus etiam omnis addito iureiurando pollicetur exercitus. Cæſar autem intellecto Pompeij ad Dyrrachium aduentu, omnem vlteriorem feſtinationem ſuperuacaneam ratus, ad Apſum flumen caſtra ponit, reliquarum ibi copiarum, quas Brunduſij reliquerat, aduentum ſub pellibus per reliquum hiemis exſpectaturus. Mox & Pompeius tranſmiſſo Apſo,
B caſtra haud procul à caſtris Cæſaris locat. Quidam tradidêre Cæſarem pertæſum, quòd reliquæ copiæ ex Italia non adducerentur, quodq; propter hiemis ſæuitiam, & propter Bibulum, qui mare ſuis nauibus tenebat, ne nuncij quidem ad ſe perferrentur, ſtatuiſſe conſcenſo nauigio ſpeculatorio duodecim remorum, ſeu ſcapha piſcatoria, ſeruili tectum habitu in Italiam ad exercitum traijcere: ceterùm quum enauigato fluuio ad oſtium, quo ſe fluuius in mare exonerabat, ventum eſſet, fluctuſq; marini vento per noctem è mari coorto aduerſi contra flumen violentiùs propellerentur, ita vt gubernator, quũ fluctus marinos & procellas ne maximo quidem labore ſuperare poſſet, retrocedere cogeretur, Cæſarem detecto capite, apprehen-
C ſaq; gubernatoris dextra dixiſſe: Bono animo eſto, fortiterque vel contra tempeſtatem perge, Cæſarem enim Cæſariſq; fortunam comitem vehis. tum gubernatorem & remiges ſumpta fiducia, maioribus longè quàm anteà viribus, contra impetum fluctuum & tempeſtatem connixos: ceterùm cùm Cæſar laborem omnem incaſſum ſuſcipi videret, nauemq; ſuperato oſtio fluminis, quò magis in altum veheretur, hòc maioribus obijci vndarum marinarum periculis, quanquam inuitus, gubernatori curſum flectere permiſit, ventoque vſus ſecundo, aduerſo fluuio, mox in caſtra relatus eſt, amicis omnique adeò exercitu temeritatem tanti ducis accuſantibus. Quumq; is conatus Cæſari parùm ſucceſſiſſet, Poſtumium cum litteris ad
D Antonium, Calenum, & Gabinium mittit, quibus ſinguli ipſorum exercitum quamprimùm traducere iubebantur: additis & ad exercitum litteris, quibus quotquot vellent Poſtumium ad ſe reuertentem ſequi iubebat, ſi modò duces metu hoſtium, aut tempeſtatis, imperata exequi cunctarentur. Hæc alij prodidêre. Cæſar autem ipſe auctor eſt, Calenum poſtquam iam cum legionibus & equitibus portu Brunduſino ſoluiſſet, vt Cæſar ipſe imperarat, mox eiuſdem litteris monitum, omnia latè littora & portus à Pompeianis obſideri, proinde cautiùs appelleret, conuerſis velis in portum Brunduſinum, vnde egreſſus erat, ſe recepiſſe, nauibus omnibus ſaluis, vna excepta, quæ præter Caleni mandatum longiùs euecta, atque ad Oricum

delata, à Bibulo capta expugnataq; eſt, vectoribus ad vnum crudeliter in- A
terfectis. Bibulus interea, quemadmodum Cæſarem omnibus por-
tubus, & toto mari excludebat, non ſecus ipſe, Cæſarianis præſidijs omnia
paſſim littora & portus tenentibus, omni aditu continentis interclüſus, li-
gnatione, pabulatione, & aquatione prohibebatur. Hinc in maximas re-
rum neceſſariarum coniecti anguſtias Bibulus & Libo, qui ſe Bibulo iun-
xerat, ſimulatione facta, velle ſe maxima quædam de pace inter partes Cæ-
ſari exponere, colloquium à Man. Acilio & Statio Murco Cæſaris legatis
petunt, induciasq; dierum aliquot in id concedi poſtulant. Inducijs con-
ceſſis, Cæſar à legatis per litteras accitus, à Butroto relicta legione, cum qua
ad recipiendas vlteriores ciuitates, expediendamq; rem frumentariam pro- B
fectus fuerat, ad Bibuli poſtulata Oricum ſe quamprimùm confert. Vbi ad
colloquium ventum, Cæſar poſtquam videt à Pompeianis nihil adferri,
quod ad ſpem pacis faceret, ijsq; quæ à ſe pro compoſitione adferrentur à
Bibulo & Libone ad Pompeium reiectis, hoc vnum eo colloquio agi, vt
prolatis inducijs dum Pompeius horum certior fieret, Bibulus & Libo an
guſtijs & neceſſitatibus rerum neceſſariarum, quibus maximè apud ipſos
laborabatur, intereà ſe explicarent, negatis vlterioribus inducijs, animum
ad priora belli conſilia cõuertit. Bibulus haud multò pòſt ex morbo, quem
ex frigore, multoq; labore contraxerat, moritur: nec quiſquam in eius lo-
cum cum ſumma imperij ſuffectus eſt. Vibullius autem Rufus, quem C
à Cæſare cum mandatis de pace ad Pompeium miſſum retulimus, ſedatis
tum demùm repentini Cæſaris aduentûs tumultibus, quæ de pace à Cæſare
in mandatis habebat exponere orſus, à Pompeio interpellatus, plura loqui
prohibetur: negante Pompeio, ne vita quidem ſibi, aut ciuitate opus eſſe,
quam non niſi beneficio Cæſaris habere poſſe videretur. His poſteà ad Cæ
ſarem perlatis, Cæſar vſus opportunitate ſitus caſtrorum, quum medio tan
tùm inter ſua & Pompeij caſtra Apſo flumine, quotidiana ferè inter ſe mi-
lites vtrinque colloquia haberent, P. Vatinium ad ripam, ea quæ ad pacem
pertinerent, palàm pronunciare iubet. Hinc inſtituto in ſequentem diem
altero inter Vatinium & A. Varronem de pace colloquio, poſtquam fre- D
quentes vtrinque in maximam pacis exſpectationem erecti conueniſſent,
altercatione inter T. Labienum & Vatinium orta, tela vndique incertis au
ctoribus interiecta, vulneratis non paucis, ſermonem inſtitutum interru-
pêre, ſimul etiam omnem ſpem pacis in poſterum præcidêre, Labieno co-
ram omnibus exclamante: Niſi capite Cæſaris relato, ſpem pacis nullam
ſupereſſe. Libo autem mortuo iam Bibulo, Orico relicto, cum claſſe quin
quaginta nauium, inſulam portui Brunduſino obiectam, qua neceſſariò
Cæſarianis tranſitus erat occupat. Huc cùm inexſpectatus appuliſſet, par-
temq; ſuorum per noctem in terram deſcendere iuſſiſſet, plurima nauibus
Cæſa-

A Cæſarianis & præſidijs terreſtribus damna intulit: tantaq; fuit loci opportunitas, vt Libo Pompeio nunciaret, reliquas naues ſubduci poſſe, ſe vel ſolum cum ſua claſſe, ne reliquæ legiones Brunduſio ad Cæſarem perducerentur, facilè prohibiturum. Verùm Antonius, vna è quinque quadriremibus Libonianis, quæ duas ſuas triremes incautiùs perſequebantur, capta, reliquis quattuor in fugam verſis, Libonem obſidionem portus Brunduſini relinquere coëgit. Cæſar intereà hieme iam multùm inclinata, videns id quod ſupererat exercitus etiam poſt menſes plures, quàm ipſe appulerat, non ſubmitti, tarditatem ſuorum litteris aſperiùs ſcriptis increpat, addito, vt primo quoque tempore & vento ſecundo ad ſe cum legionibus B traijciant. Antonius igitur & Calenus, cùm milites vel aduerſus quoduis diſcrimen pro ſalute & dignitate Cæſaris animatiſſimos nauibus impoſuiſſent, Auſtro vſi ſecundo, altero die quàm è portu Brunduſino ſoluiſſent, Dyrrachium Appolloniamq; prætervecti, fruſtrà perſequente Q. Coponio, qui Dyrrachinũ portum cum nauibus Rhodijs tenebat, Nymphæum portum, milibus paſſuum tribus vltra Lyſſum cum omnibus nauibus appellunt, duabus exceptis, quæ tardiùs conſequutæ, ignaræ quò reliquæ curſum vertiſſent, quum per noctem anchoris iactis medio mari ſubſtitiſſent, poſtridie ab Octacilio Craſſo, qui Lyſſo præerat, data fide, in deditionem acceptæ ſunt. Vna earum tyrones ducenti viginti vehebantur, hi ad Octa- C cilium perducti, contra fidem iuriſiurandi ad vnum interfecti ſunt. altera veteranos exceperat: hi dum ſe de conditionib. deditionis deliberare ſimulant, protracto longiùs ſpacio à gubernatore in proximum littus expoſiti, poſtridie immiſſis in ſe ab Octacilio .cccc. equitibus præſidiarijs, cùm ſe fortiſſimè defenderent, paucis interfectis, integri ſe ad ſuos recepêre. Antonio autem vixdum portum Nymphæum cum nauibus ingreſſo, Auſter ſubitò in Africum verſus, tutiſſimam Cæſarianis intra Nymphæum ſtationem præbuit, & ex aduerſo Rhodiam Coponij .XVI. nauium conſtratarum claſſem ita exagitauit, vt ne vna quidem ſeruata, naufragio ſimul omnes perierint: remiges propugnatoreſque, pars fluctuum violentia ſco- D pulis illiſi periêre, pars ab Antonianis capti, ad Cæſarẽ perducti, ab eodem dimiſſi ſunt. Antonius autem, Octacilio propter metum relicta Lyſſo, ad Pompeium fuga dilapſo, à Lyſſanis oppido receptus, ad reliquos milites cũ equitatu traducendos, naues in Italiam mittit: Cæſariq; quibus locis milites expoſiti eſſent, numerumque à ſe tranſuectorum nunciat. Hæ erant legiones veteranorum tres, tyronum verò vna, equites octingenti. Hæc vbi & Pompeio & Cæſari intellecta, motis ſimul eodem die à flumine Apſo caſtris, Cæſar quidem Antonio ſe quamprimùm iungere ſtudet: Pompeius verò Antonio occurrere, totiſq; cum eo viribus, antequam Cæſaris copiæ accederent, confligere, eumq; ex inopinato opprimere ſummoperè

Coponius.

LYSSVS RECEPTA.

cupiebat. Quare dum neuter sibi quicquam ad extremam festinationem A
reliqui facit, Pompeius quidem, quòd maioribus vteretur viarum compendijs, prior ad Antonium peruenit. Ceterùm Antonius de Pompeij aduentu certior factus, exspectato Cæsaris aduentu, in posterum diem castris se cōtinuit. Pompeius autem veritus à duobus se interclusum iri exercitibus, relicto priore loco castra ad Asparagum Dyrrachinorum munit. Per id tempus Scipio Pompeij socer, qui ad bellum Parthicum cum legionibus missus fuerat, litteris Pompeij reuocatus, è Syria per Macedoniam ad Pompeium properabat. Cæsar autem aduentu militum Antonianorum magna exercitui suo accessione facta, legionem quam Orici tuendæ oræ maritimæ caussa habebat, deducit, cohortesq; tres præsidio vrbis cum Ca- B
ninio legato relinquit. Interim Thessali & AEtoli missis legatis, Cæsaris imperatis se parere velle nunciant. Idem & Menedemus princeps eius partis Macedoniæ quæ Libera appellatur, legatis ad Cæsarem missis pollicetur. Cæsar itaque L. Cassium Longinum cum legione tyronum, quæ vigesima septima appellabatur, & equitibus ducentis in Thessaliam, C. autem Caluisium Sabinum cum cohortibus quinque, paucisq; equitibus in AEtoliam, Cn. verò Domitium Caluinum cum duabus legionibus, & equitibus quingentis in Macedoniam mittit. Caluisius pulsis præsidijs Pompeianis, statim ab omnibus magno animorum voluntatumque consensu, per vniuersam AEtoliam & Acarnaniam exceptus est. Cassio & Domitio C
in occupanda Thessalia & Macedonia aliquanto plus exhibitum negocij, tum propter diuersa duarum in Thessalia factionum studia, quarum vna, cuius caput Egesaretus, homo veteris potentiæ, rebus Pompeianis studebat: altera verò duce Petreio primæ nobilitatis adolescente, Cæsarianas partes sequebatur: tum quòd Scipio è Syria paulò antè cum exercitu in Macedoniam venerat, qui Cassium Thessalia, Domitium Macedonia aliquandiu prohibuerat: sed & hæ tandem Cæsari cessêre. Cn. quoque Pompeius Magni filius, cui classis AEgyptia commissa erat, per id tempus tentata Orici oppugnatione, quattuor è Cæsarianis nauibus, quæ ibi in statione erant abductis, reliquis incensis, relictoq; D. Lælio Asiaticæ classis præfecto, qui D
commeatus in Oricum inferri prohiberet, Lyssum inde profectus, triginta quoq; onerarijs nauibus, quas Antonius secum ex Italia adduxerat, ignem inijcit, oppidoq; per triduum frustrà oppugnato, discedit. Cæsar cognito Pompeium ad Asparagum consedisse, capto ex itinere Parthinorum oppido, ad Pompeium cum omnibus copijs peruenit: quem vbi facta à se potestate pugnæ castris se continere videt, Dyrrachium, quò Pompeium omnem belli apparatum contulisse intellexerat, magno circuitu, angustoq; & difficili itinere exercitum ducit. Eôdem postridie & Pompeius proficiscitur. Ceterùm Cæsar superatis magna militum festinatione, perque itinerum

C. Metellus Pius Scipio.

AETOLIA ET ACARNANIA RECEPTAE.

THESSALIA ET MACEDONIA RECEPTAE.

PARTHINI CAPTI.

A nerum compendia difficultatibus, Pompeium præuenit, castraq; ad Dyrrachium ponit. Pompeius dum se Dyrrachio interclusum videt, loco quodam edito iuxta mare, cui Petra nomen, quo nauibus, etiam quouis flante vento aditus perquàm facilis erat, castra locat: eoque commeatus ex Asia, proximisq; vndique prouincijs nauibus conferri iubet. Cæsar autem cùm re frumentaria angustiùs vteretur, littoribusq; omnibus arctâ Pompeianarum nauium custodiâ obsessis, cõmeatus mari non satis commodè subuehi possent, Quinctilium & L. Canuleium in Epirum rei frumentariæ caussa mittit: frumentaque vndique è finitimis locis comportari iubet: & quò minore à Pompeianis equitibus periculo subueheretur, dispositis per
B colles, qui plurimi circum castra Pompeij erant, castellis, ductisque de castello in castellum munitionibus, simul equitatum Pompeij quàm angustissimo spacio continere, & pabulatione intercludere studebat. Spacium quod Cæsar munitionibus suis circumuallare conatus erat, mille ducentorum stadiorum fuisse ferunt. Pompeius ex aduerso, vt quamplurimùm spacij maximo circuitu occuparet, pabulatione item laxiore vteretur, pariter & Cæsarem quàm latissimè distineret, quattuordecim in circuitu milia passuum complexus. XXIIII. castella constituit. Dum hæc vtrinque opera perficiuntur, Pompeio rem iusto prælio cõmittere recusante, crebris hinc inde leuioribus prælijs certatum est. Cæsariani verò à sagittarijs funditori-
C busque, quos Pompeius plurimos habebat, valde infestabantur, adeò vt præ multitudine telorum, quæ vndique immittebantur, vix in opere consistere possent. Præterea consumpto iam omni ferè frumento, hordeo deinceps, leguminibus, & panico, cuius feracissima Epirus, se sustentabant. Erat & radicis genus Chara dictum, quod affatim suppetebat; ex hoc admisto lacte panes pinsebant, atq; his frugum inopiam subleuabant. Hinc Pompeianis in quotidianis colloquijs famem exprobrantibus, à Cæsarianis responsum est: Citiùs arborum radicibus victuros, quàm Pompeium è manibus dimissuros. vnoq; è panibus his ad Pompeium delato, ferunt Pompeium miratum obstinatam Cæsarianorum patientiam, ingemuisse, & di-
D xisse: Cum feris sibi, non cum hominibus negocium esse. vetuisseque panem illum militibus suis ostendi, ne constanti hostium tollerantia animi suorum frangerentur. In castris cõtrà Pompeianis non minore pabuli atq; aquæ inopia laborabatur: Cæsar enim flumen & riuos qui per castra Pompeij in mare deferebantur, aut auerterat, aut obstruxerat: ita vt præter equos, & reliqua ferè omnia iumenta deficiente aqua & pabulo interirent, castraq; fœdo cadauerum odore inficerentur: hinc aduersa militum in castris Pompeianis valetudo. Inter hæc crebris vtrinque, vt alterutri partium se offerebat occasio, commissis prælijs, Cæsar cognito sagittarios Pompeianos indicio ignium nocturnorum iuuari, ad tela in cohortes suas, quæ ad

mu-

munitiones excubabant, certiùs conijcienda, vt hostem falleret, ignes diuerso ab excubijs loco fieri iubet: quumque in spem Dyrrachij occupandi venisset, P. Sulla legato cum parte copiarum ad castrorum custodiam relicto, Dyrrachium contendit. Sed ibi in angustias locorum coniectus, hostibus à tergo irruentibus, pugnaque & alijs duobus ibidem locis ancipiti Marte commissa, quanquam plurimis Pompeianorũ interfectis, non paucos tamen è suis desiderauit. Pompeius autem Cæsare iam digresso, eodem die tria simul Cæsaris castella, manus distinendæ caussa, oppugnare adortus, ab vno quidem superuentu P. Sullæ legati, pedem referre coactus est, ab altero verò opera Volcatij Tulli, impetu totius legionis per trium cohortium virtutem facilè retuso, repulsus est. Sed hi qui tertio castello insultabant, à Germanis, qui munitiones Cæsarianas egressi Pompeianorum plurimos ceciderant, ab oppugnatione recedere compulsi sunt. Et nisi Sulla, memor se ad vim propulsandam, non item ad inferendam relictum esse, Legati per absentiam Cæsaris, quàm Imperatoris munere fungi maluisset, dum suos Pompeianis loco pulsis acriùs instantes signo dato reuocat, poterat eo die debellatum videri. Sic sex eo die prælijs commissis, tribus apud Dyrrachium, tribus item apud munitiones, è Pompeianis præter euocatos, manipulares, & Centuriones, duo in vniuersum milia cæsa: signa autem militaria sex relata traduntur. è Cæsarianis verò .xx. omnino desiderati sunt: omnibus tamen qui intra castellum erant frequenti sagittarum iactu saucijs, quarum .c.ac.xxx. milia intra vallum reperta sunt. Porrò insignis in superioribus prælijs Sceuæ Centurionis virtus emicuit, cuius scutum ccxxx. vel vt alij .cxx. telorum ictibus perforatum ad Cæsarem delatum est. Quem Cæsar in præmium fortitudinis, seruatiq; sua potissimùm opera castelli, milibus æris ducentis donatũ, ab octauis ordinibus ad primipilum traduxit: ipsamque cohortem duplici stipendio, frumento, alijsque donis militaribus largissimè prosequutus est. Pompeius autem castra maioribus longè quàm anteà operibus munire aggreditur. Non minori ex aduerso diligentia & cõtentione Cæsar, Pompeij equitatum nouis operibus, alijsq; castellis locis opportunis quotidie excitatis, quàm angustissimè cõcludere, pabulationeq; prohibere conatur: receptaque, vt suprà commemoratum est, per Caluisium Sabinum & Cassium Longinum AEtolia & Acarnania, Q. Fufium Calenum cum ijsdem in Achaiam mittit. Hic præter Delphos, Thebas, & Orchomenum, & alias plerasque Achaiæ ciuitates partim vi in potestatem redigit, partim missis legatis Cæsari conciliat. Cæsar dum hæc geruntur, non minùs quàm anteà vnquam pacis studiosus, intellecto Scipionem in Macedoniam venisse, Clodium suum & Scipionis familiarem, cum litteris & mandatis de pace ad Scipionem mittit. Ceterùm primis diebus admissus, posteà à Scipione reiectus, re infecta ad Cæsarem reuersus

RES AD DYRRACHIVM GESTAE.

CIVITATES ACHAIAE RECEPTAE

A uersus est. Sub id tempus fratres fortè duo Allobroges Roscillus & AEgus, quorum fideli promptaq; opera Cæsar bellis superioribus vsus fuerat, apud Cæsarem à suis de stipendio equitum auerso postulati, quanquã secretò, & verbis leuioribus à Cæsare castigati, indignati tamẽ, cum aliquot ex popularibus, quàm maximas poterãt priùs pecunias mutuati, tanquam ijs quos defraudauerant satisfacturi, plurimis item equis coëmptis, primi Cæsarianorum à Cæsare ad Pompeium transfugiunt. Ex his Pompeius postquam pleraq; de Cæsaris consilijs, munitionibusq;, & situ castrorum didicisset, eruptionis consilium, quod iam antè ceperat, in effectum deducere constituit. Magnum itaque militum leuis armaturæ & sagittariorum B numerum, ad eam Cæsarianarum munitionum partem mittit, quæ mari admodum propinqua, quàm longissimè à maximis castris, prætorioq; Cæsaris aberat. Huic Lentulus Marcellinus cum legione præerat. Hanc igitur Pompeius omni vi oppugnare aggreditur, ita vt edita magna strage, iam castris ipsius Marcellini immineret, Marcellinianis cohortibus maximo terrore consternatis. Verùm M. Antonius deductis è proximo & superiori præsidio .XII. cohortibus, Pompeianorum impetum nonnihil repressit, Marcellinianosq; simul metu liberauit. Eôdem mox Cæsar significatione periculi procul per castella fumo facta, subsidio cum aliquot cohortibus venit, castraq; ad mare iuxta Pompeium muniri iubet. Quibus iam com-C munitis, Cæsari à speculatorib. nunciatur, cohortes quasdam & signa, quæ procul intuentibus legionis speciem præbebant, in vetera castra inferri: cuius legionis, vti putabat, opprimendæ studio, quum Cæsar cohortes fortè .XXXIII. diuerso itinere ad castra deduxisset, primo quidem insultu deturbatis à vallo Pompeianis, occupatisq; castris maioribus, in castellum, quod intra maiorum castrorum munitiones erat, repulsis, magna pòsteà statim fortunæ commutatione vsus est. Nam dum sui munitionum perplexitate ignorantiaq; locorum impliciti, incerti per maiora castra diu errant, Pompeio cum legione suis subsidio veniente, simul etiam Pompeianis spe subsidij superuenientis eruptionem per Decumanam portam facientibus, tur-D batis ordinibus, omnia cæde & fuga latè complentur, vel ipsis signiferis inter fugiendum signa proijcientibus, equitibusq; dimissis equis, pedibus se in fugam cõijcientibus, quanquam Cæsare cùm manu tum verbis fœdam suorũ fugam incassum sistere adlaborante. Qua in re non minimùm mortis discrimen subierat, dum signifer, quem è fuga violentiùs manu iniecta retrahere conatur, cuspide signi intentata, ni se dimitteret, exitium ipsi minatur: sed scutiger ipsius, excepto ictu, cæsoq; signifero, periculum ab Imperatore auertit. Poterat Pompeius ea victoria finẽ huic bello imposuisse, nisi metu insidiarum, quòd vallum castrorum Cæsarianorum incustoditũ intellexerat, ex Labieni consilio illis qui circa munitiones intra & extra val-

lum diſperſi vagabantur, cædendis immorari, q̃ fugientibus inſtare, caſtraq; A
Cæſaris inuadere potiùs duxiſſet. Hinc Cæſar poſtq̃ in caſtra venit: Neſcire
Pompeium vti victoria pronunciauit; eo enim die, ſi quando aliâs potuiſſe
ſe ſuperari. Cæſi ſunt duobus his vnius diei prælijs è Cæſarianis milites Ro.
Cæſarianorum... nongenti & ſexaginta, equites verò quadringenti: Tribuni militũ decem,
Centuriones .XXXII. in quibus & Sceua ille à quibuſdam refertur. Præter
hos è ſocijs auxilijsq; quamplurimi, vt numerus occiſorum in vniuerſum à
pleriſque tradatur quattuor milium eò ampliùs: ſigna verò militaria capta
POMPEIVS IMPERATOR. .XXXII. Hinc Pompeius re feliciter geſta, Imperator à militibus conſalutatus eſt. Captiui autem Labieno poſcenti à Pompeio donati, corã reliquo
exercitu producti, verbisq; contumelioſis & probroſis à Labieno compel- B
lati, crudeliter ad vnum omnes interfici iuſſi ſunt. Pompeius his ſucceſſib.
ſupra modum elatus, deinceps non tam de bello, quàm de victoria cogitabat: eaq; quæ feliciter à ſe confecta erant, Regibus & ciuitatib. confœderatis
etiam in maius & multò inflatiùs perſcribebat, ſuę cuncta virtuti, fortunæ
nihil tribuens: id quod ſupererat, vel ſe ceſſante facilè confectum iri ſtultè
credens. Cæſar è conuerſo, poſt noctem per ſummã mœſtitiam exactam,
conuocatis poſtridie in concionem militibus, ea quæ acciderant, æquo animo, & fortiter ferre hortatur, néue rebus aduerſis animis deijciantur, monet: cõmemoratisq; ſuperioribus omnibus ſecundis prælijs, in quibus forti
& fideli ipſorum opera vſus fuerat, docet non eandem ſemper eſſe Martis C
aleam: quicquid hîc acceptum cladis, non ſuæ aut militum culpæ, quando
à ſe in nullo peccatum aut erratum eſſet, ſed fortunæ potiùs iniquitati acceptum ferri debere, & calamitatem præſentem virtute in poſterum reparandam. Hac abſoluta oratione, tanta vniuerſum exercitũ admiſſæ culpæ corripuit pœnitentia, tantusq; fuit dedecoris accepti pudor, vt ipſi milites ſibi minùs ignoſcẽtes, vltrò decimationis exemplum in ſe depoſcerent. Quod quũ
Cæſar militibus ſe cõd[onare] diceret; creſcente cum lenitate Cæſaris militũ
verecundia, in ſigniferos ſaltem aliquot, quorũ potiſſimùm culpâ ea clades
accepta videbatur, quòd illi cõuerſis præproperè ſignis fugæ initium dediſſent, animaduerti petunt, vt horũ ſaltem ſupplicio totius exercitus purgetur D
infamia. Quos Cæſar ignominia notaſſe, & è gradu militiæ mouiſſe contentus, quum grauiorem animaduerſionẽ remiſiſſet, tanta eſt iniecta militũ
animis cum dolore alacritas, vti abolendi prioris dedecoris ſtudio, ſtatim ſe
in hoſtem duci, facta vnanimi cõclamatione poſtularent, addito iureiurando, aut vniuerſos morituros, aut victores prælio exceſſuros. Idẽ præter promiſcuam militum turbam, & amici primorumq; ordinum quidam Cæſari
perſuadere conantur, præſentiq; militum promptitudine vti, & rem prælio
cõmittere, monent. Cæſar ad hæc, ſe tempore magis opportuno militũ in
ſe ſtudia periclitaturũ reſpondit: ſed hoc in ſe animo ſemper eſſe pergerẽt.
Atque

A Atque hæc quidem Cæſar apud milites; priuatim autem apud amicos errorem ſuum non diſſimulauit, quòd caſtra ad Dyrrachium vbi Pompeio omnia parata & inſtructa erant poſuiſſet, & non potiùs aliò inde in maiores difficultates & anguſtias abſtraxiſſet. Mutatis igitur ex hoc belli conſilijs, habita priùs ſauciorum & ægrorum cura, omnibus quæ exædificarat caſtellis munitionibusq; concrematis & diſiectis, præmiſſisq; prima nocte rectà in Appolloniam cum vna legione impedimentis, reliquoq; exercitu, præter duas legiones, impedimenta ſubſequi iuſſo, ipſe haud multò pòſt, conclamatis ex militari inſtituto vaſis, ne fugæ magis quàm profectionis ſpeciem daret, cum duabus legionibus nouiſſimum agmen citato expedi-
B toq; itinere conſequitur. Cognito Cæſaris diſceſſu Pompeius, nulla interpoſita mora, cum omnibus copijs ad Cæſarem inſequendum caſtris egreſſus, equitatum præmittit, qui Cæſarianos ad Genuſium flumen aſſequutus, tranſitu fluminis nouiſſimum agmen impedire conatur. Sed prælio inter equitatum Cæſaris & Pompeij commiſſo, Pompeianisq; loco pulſis & profligatis, Cæſar cœpto pergit itinere, inhærente aſſiduè veſtigijs ſuorũ Pompeio. Ceterùm interiecta in exercitu Pompeij mora, quòd Pompeiani ad vetera ad Aſparagum caſtra, quæ in proximo erant, ſarcinas ibi relictas repetituri diuerterant, præcurrente continuis magnisq; itineribus Cæſare, quarto demùm die inſequendi finem Pompeius facit. Cæſar quum Appol-
C loniæ ex itinere ſubſiſtens, reficiendis curandisq; militibus, ſtipendio item perſoluendo temporis quantum ſatis erat, impendiſſet, præmiſſis ad Cn. Domitium, quem in Macedoniam ab ipſo miſſum retulimus, de ſuo aduentu nuncijs, Appollonia, Lyſſo, Orico præſidijs aliquot cohortium firmatis, per Epirum & Acarnaniam in Macedoniam ad Domitio ſuccurrendum, ſi fortè hunc Pompeius peteret, contendit. Eòdem & Pompeius Scipioni à Cæſare metuens, per Candauiam exercitum ducebat. Cæſari verò ad Eginium, quod eſt oppidum Theſſaliæ oppoſitum, cum exercitu occurrit Domitius: ita coniuncto exercitu Gomphos, quod Epiro venientibus primum ſe Theſſaliæ oppidum offert, Cæſar peruenit. Oppidani qui priùs
D ſe & ſua per legatos Cæſari permiſerant, conuerſis cum fortuna Cæſaris animis, auctore Androſthene Prætore Theſſaliæ, aduerſam Cæſaris fortunam aſpernati, Pompeianorum ſucceſſuum fautores, portis Cæſari præcluſis, præſidium à Pompeio exſpectabant. Quare Cæſar indignatus, cùm oppidum altiſſimis mœnibus cinctum, eodem quo venerat die, poſt horam nonam oppugnare cœpiſſet, ante Solis occaſum captum, militibus diripiendum conceſſit: motisque inde extemplò caſtris; præuenta etiam rei à ſe ad Gomphos geſtæ fama, Metropolim peruenit. Metropolitæ intellecto ſtatim è captiuis, quos Cæſar ad muros produci iuſſerat, Gomphenſium caſu, portas quas & ipſi ijſdem de Cæſare rumorib. permoti clauſerant, aperiunt.

GOMPHI RECEPTI.

METROPOLIS RELIQVAEQVE THESSALIAE CIVITATES RECEPTAE

Qui ab omni iniuria à Cæſare conſeruati, ceteris Theſſaliæ ciuitatibus, La- A
riſſa excepta, quam Scipio validiſſimis exercitus ſui præſidijs occupabat, vt
Cæſaris ſe poteſtati & imperio ſubmitterent, facilè perſuaſère. Cæſar itaq;
Gomphis, Metropoli, alijsq; Theſſaliæ ciuitatibus receptis, ſeptem omnino
dierum iter emenſus, locum pabulationi idoneum in agris Pharſalicis na-
ctus, Pompeij aduentum exſpectaturus caſtra ibidem locat. Haud multò
pòſt & Pompeius in Theſſaliam ad Scipionem peruenit: vbi habita pro ſuo
& pro Scipionis exercitu oratione, poſtquam ſuis militibus pro opera pro-
ximis prælijs ſtrenuè nauata, gratias egiſſet, Scipionis quoque milites eiuſ-
dem cum ſuis prædæ & victoriæ participes fore pronunciat: iunctisq; cùm
Scipione caſtris .xxx. haud ampliùs à Cæſare ſtadijs, & ipſe ad Pharſalum B
conſedit: imperijque honorem ſibi cum Scipione ſocero communem eſſe
voluit, ita vt & ipſi claſſicum æquè vt Pompeio caneretur, alterumq; præ-
torium tenderetur. Sic auctis non mediocri acceſſione, duplicatisq; copijs,
magna in caſtris Pompeianis ſecuritas & fiducia, nec alij ſermones, quàm
de præmijs, honoribus, ſacerdotijs, magiſtratibusq; in proximum annum
petendis: præterea de domibus, bonisq; eorum qui partes Cæſaris ſequuti
fuerant, diuidendis: atque adeò de ipſo Cæſaris Pontificatu maximo, con-
tendentibus ſuper eo, non ſine acerbiſſimis verborum contumelijs, Scipio-
ne, L. Domitio, & Lentulo Spintere. Agebatur præterea de iudicijs, mul-
tationibus, & ſupplicijs eorum, qui vel Cæſaris partes ſequuti fuerant, vel C
neutrarum partium Romæ remanſerant. Hæc ferè atque his ſimilia tàm
inter milites, quàm ipſos duces, quotidianis in exercitu Pompeiano collo-
quijs & ſermonibus agitabantur, non tam ſollicitis omnibus, quî bellum
cœptum conficerent, quàm ad quem modum victoria quaſi iam parta vti
deberent. Pompeius ipſe, quòd compertum haberet, Cæſarem tum à re pe
cuniaria minùs inſtructum, tum etiam commeatibus deſtitui, valetudine
præterea graui & peſtilenti ex victus inſolentia contracta, exercitum ipſius
infeſtari, omnino conſtitutum habebat prælio abſtinere, ſperans id quod
poſt Dyrrachinam victoriam ſupereſſet, ſe ſine ſuorum ſanguine aut peri-
culo facilè etiam quieſcendo confecturum, & vel ipſa mora hoſtium vires D
attenuaturum, Cæſarisq; exercitum fame & inedia ſtimulante, relicto Im-
peratore ſuo, ad ſe quamprimùm tranſiturum, vtpote cui & ab omnibus
victui neceſſarijs abundè eſſet prouiſum: quòd munitis obſeſſisque à ſe o-
mnibus paſſim vijs, caſtellis, & portubus, commeatus terra mariq; vndiq;
facilè comportari poſſent. Atque hoc Pompeij conſilium ſoli ferè Catoni,
qui ciuili parcendum ſanguini dictitabat, probabatur. Sed alij complures
Senatorij atque Equeſtris ordinis viri, Regesq; confœderati, atq; adeò vni-
uerſus exercitus, Dyrrachino ſucceſſu elati, ſimul etiam diuturno bello feſſi,
fretiq; multitudine, qua Cæſarem Pompeius longè ſuperabat, ad prælium

q̃pri-

Q. Metelli Pij Scipionis exercitus de q° fol. 70.

A q̃primùm committendum Pompeium hortari non desistunt, tandiu victo riam differri dictitantes, quandiu à pugna abstineretur. Quidam militum in sententia persistentes, Pompeium etiam maledictis incessere non dubitabant, Agamemnonem eum, Regemq; Regum appellantes: quippe quòd vt Agamemnon olim belli caussa ceteris interim Regibus apud Troiam imperarat, ita & Pompeius delinitus voluptate imperandi, bellum etiam studio duceret, quò diutiùs inter alioqui æquales emineret. Quidam tamen aduersis quibusdam ostentis & insomnijs territum pugna abstinuisse tradunt. Cæsar autem postquam angustijs rei frumentariæ, qua iniquiùs vtebatur, aliquantùm se explicuisset, reficiendisque militum animis, tum B corporib. quantum sufficere videbatur temporis tribuisset, perspecta suorum alacritate, nihil magis optabat, quàm acie quamprimùm concurrere. Ceterùm captata per plures dies sæpiùs occasione, vnico tantùm, eoque equestri prælio decertatum est: quo Cæsar, quanquam equitum numero longè inferior, ita vt septem milibus Pompeianorum, mille tantùm quos opponeret, haberet, superior tamen euasit. Quam ad rem non minimum momenti attulit, quòd Cæsar ex instituto peculiari, vt paucitati equitatus sui consuleret, adolescẽtes expeditos, atq; ex antesignanis electos, & prælio equestri assuetos, pedites inter equites armatos præliari iubebat. Sed animaduerso Pompeium nulla ratione ad pugnam elici posse, nisi ipse in loca C iniquiora descenderet, alia ratione inita, mutatis quotidie de loco in locum castris, se quidem commodiore pabulatione & frumentatione vsurum intelligebat, militem verò Pompeianum itineri & labori insuetum, continuo labore insequendi defatigatum iri, simulq; in itinere in aliquam dimicandi necessitatem conijci posse sperabat. Hinc signo profectionis dato, tentorijsque solutis Scotussam versus castra mouet. Speculatores præmissi ad Cæsarem recurrentes, nunciant Pompeium longiùs vallo egressum, suos in aciem producere. Pompeius enim victus conuicijs suorum, aliena sequutus consilia, summam rei quanquam inuitus, prælio cõmittere statuerat, hoc tantùm apud amicos prolocutus: Eum diem, vterlibet horum vince- D ret, funestum populo Ro. magnarumque calamitatum initium futurum: quum priùs in concilio prædixisset fore, vt vel ante acierum cõcursum Cæsariani loco pellerentur. Cæsar autẽ gauisus hoc nuncio, ad suos conuersus: Non, inquit, de itinere nunc, sed de prælio nobis cogitandum. En vobis, inquit, toties expetita delendæ prioris infamiæ, sarciendæq; acceptæ nuper ad Dyrrachium cladis occasio: quam si nunc è manibus amiseritis, non est quòd aliam temerè in posterum exspectetis: simul copias expeditas castris educit. Quidam non leues auctores scriptum reliquêre, Cæsarem sub mediam noctem, quæ proximè præcesserat, Marti & Veneri Genetrici operatum, ædemq; eidem Deæ vouisse, si victoria penes ipsum stetisset. Postri-

RES IN THESSALIA INTER CAESAREM ET POMPEIVM GESTAE.

die verò postquam suos castris eduxisset, vallum ipsum solo æquari iussisse, A
ne quis suorum aliquam in receptu spem reliquam sibi cogitaret: sed aut cum suis in acie casurum, aut hostium castris potiturum. Labienus autem postquam Pompeius expositis pro concione consilij sui rationibus, suos & animis & manibus paratos esse iussisset, Pompeij consilium summis laudibus extollens, exercitum Cæsaris despectui esse iubet, negans eundem illum esse, cum quo Gallos, Germanos, Britannos, ipsam denique Hispaniam subegisset: quorum pars longè maxima, alij continuis bellorum laboribus, infinitisq; prælijs, alij diuersis morborum generibus, alij alia occasione vel perijssent, vel abessent: prælium deniq; Dyrrachinum, si quid ex illo robore supererat, penitus consumpsisse. Quibus recitatis primus iu- B
rat, se nisi victorem in castra non reuersurum. Idem & reliqui mox omnes hortante Labieno iurant. Ipse quoque Pompeius idem coram omni exercitu iureiurando affirmare nõ dubitauit: sic ab omnibus spe & fiducia plenis è concilio discessum est. Cæsar autem postquam castris Pompeij appropinquasset, vbi aciem Pompeij instructam cognouit, & ipse suam quamprimùm instruit. Sinistrum cornu aciei Pompeianæ tenebat ipse Pompeius, mediam cum legionibus Syriacis Scipio, dextrum Cilicensis legio cum cohortibus ab Afranio nuper ex Hispania adductis. Cæsar autem cùm se Pompeio opposuisset, dextrum cornu P. Sullam, sinistrum Antonium, mediam aciem Cn. Domitium tenere iubet: reliquam aciem ita C
instruit, ne ab equitatu Pompeiano, qui maximus erat, facilè circumueniri posset. Fuêre autem in exercitu Pompeij peditum milia, vt quidam tradidêre .LX. vt alij .LXX. equitum verò septem milia. Cæsar ipse præter euocatos, quorum duo milia erant, Pompeij exercitum centum & decem cohortium fuisse scribit, hoc esse ait milium .LV. Cæsaris autem copiæ .LXXX. erant cohortium, quæ milia .XXII. conficiunt. Cæsar acie iam instructa, commemoratis suis in milites beneficijs, simulq; professus per se non stetisse, quominus res ab armis ad pacem deducta fuerit, quod non semel à se summo studio tentatum ipsis militibus esse testatissimum, seq; vtrumque exercitum Reip. saluum voluisse: postquã de cetero more militari suos ad D
pugnam opportuna & cõmoda oratione cohortatus esset, militibus vltrò exposcentibus, studioq; pugnæ ardentibus, tuba signum dari iubet. Quod simul atque insonuit, non ea statim animorum promptitudine, qua Cæsar sperauerat, concursum est: dum ad conspectum eorundem signorum, eorundem armorum & telorum, ad auditum eiusdem clamoris, Cæsarianis in mentem subit, cum quibus sibi decertandum foret, fratri scilicet cum fratre, patri forsan cum filio, consanguineo cũ consanguineo: hinc loco prioris alacritatis, luctus, & aliquandiu silentium: donec tandem Crastinus euocatorum vnus, qui primũ pilum in exercitu Cæsaris duxerat, cum centum

Crastinus.

viginti

A viginti ſpectatæ virtutis ſuæ centuriæ militibus ſe ſequi iuſſis, primus in hoſtes prorumpens, ſimul dextra protenſa reſpiciens & inclamans: Faciam, inquit, Cæſar, vt hodie aut viuo mihi aut mortuo ſis gratias acturus: ſimul in hoſtem irruit, ſtatimq; ab omnibus Cæſarianis infeſtis pilis procurritur. Non deſunt idonei auctores, qui tradunt acie vtrinque iam inſtructa, antequam claſſicum pugnæ ſignum caneretur, vtrumque Imperatorem illacrymaſſe, atq; aliquandiu tam dubium, & vtrique parti funeſtum pugnæ initium facere diſtuliſſe: donec tandem Pompeius videns tædio moræ ordines ſuos iam turbari cœptos, prior ſigna caui iuſſit. Hoc indubitatum eſt, Pompeium monitu Triarij ſuos loco cõſiſtere, denſoq; agmine impetum B Cæſarianorum, iactumque pilorum excipere iuſſiſſe, quòd ſperaret militibus loco retentis, pila leuius caſura, quàm ſi immiſſis occurriſſent: Cæſarianosque duplicato curſu defatigatos, antequam ad ſuos perueniſſent, viribus deſtitutos, remiſſiùs prælium commiſſuros. Hinc Cæſariani mirati à Pompeianis inuicem non concurri, vſu & peritia rei militaris edocti, medio ferè curſu ſubſtitêre: cumq; à priore contentione nonnihil reſpiraſſent, confecto curſu incœpto, pilis miſſis gladios in hoſtes ſtringunt. Similiter & à Pompeianis, conſeruatis tamen ordinibus, locoq; immotis, poſt pilorum iactum ad gladios ventum eſt: ſimulque equitatus Pompeianus cum multitudine ſagittariorum à ſiniſtro cornu procurrens, explicatis turmis C Cæſaris aciem circumuenire cœpit. Cæſar autem poſtquam equitatum ſuum ad primum impetum loco ceſſiſſe vidit, quartam aciem, quam è cohortibus aliquot in ſubſidium totius exercitus prouidè inſtituerat, atq; in talem euentum poſt ordines locauerat, ſigno vexillo dato, ſuis laborantib. ſubmittit. Ab hac tanto impetu & ea violentia procurſum eſt, vt vniuerſus mox Pompeij equitatus loco pulſus, in altiſſimos montes fuga ſe reciperet, ſagittarijq; & funditores præſidio equitum nudati, inermes omnes ferè interficerentur. Eodemque impetu, eædem illæ quartæ aciei cohortes, acie Pompeij à ſiniſtro cornu circumitâ, Pompeianos etiam reſiſtentes à tergo adorti, maximè accedente tertia acie, quam Cæſar illuc vſque quieſcere iuſ- D ſerat, quæ à fronte ſe obijciebat, vniuerſum Pompeij exercitum terga vertere compellunt. Cæſar autem nuſquam non præſens, non ſegniùs manu quàm verbo ſtrenui ducis ſimul & militis munus obibat. Sunt qui tradant, inter præliandum Pompeium ſubinde inclamaſſe, incertum ſiue ad ſuos, ſiue ad Cæſarem: PARCE CIVIBVS: Cæſarem verò ex alia parte, MILES, FACIEM FERI: Quòd Pompeianum militem vtpote tyronem adhuc, & per ætatem rei bellicæ inſuetum, formæq; & venuſtatis conſeruandæ, quàm decoris militaris ſtudioſiorem, huiuſmodi plagas propter cicatricum deformitatem maximè vitaturum, imò ne exſpectaturũ quidem ſibi perſuadebat: quum aliàs non tam oculos & os, quàm crura & brachia

PVGNA PHARSALICA.

Pompeius victus.

ferire

ferire Romanis moris esset. Alij vtramque hanc vocem Cæsari tribuunt. A
Ceterùm Cæsar, postquam vniuersa acie iam in fugam conuersa, stragem longè lateque promiscuam edi cerneret, siue pietate in ciues motus, siue metu ne Pompeiani sumpta à desperatione audacia ordines instaurarent, missis circumquaque præconibus, ciuibus quidem parci, sed in auxilia sæuiri iubet. Pompeius conspecta suorum fuga, equitatuq; cui potissimùm tanquam inuicto exercitus sui robori fidebat, iam profligato, equo ad castra quamprimùm delatus, procul inclamans ad eos qui pro porta prætoria in statione erant: Vos, inquit, castra tuemini & defendite, ego reliquas portas circumibo, præsidioque firmabo. Ceterùm paulò pòst prætorium ingressus, rebus desperatis, tacitus & cogitabundus euentum rei exspectans, B in tentorio desedit. Cæsar autem suos cohortatus, vt præsenti fortunæ beneficio vsi, partam iam victoriam è manibus ne amitterent, licet æstu meridiano per mediam æstatem, & multa cæde fessos, sequi tamen paratos, ne spacium Pompeianis vllum se colligendi, animosque resumendi daret, quamprimùm ad castra oppugnanda educit. Quæ quum non tam à Pompeianis etiamnum dispersis, & magis de fuga, quàm castrorum defensione cogitantibus, quàm à Thracibus alijsque Barbarorum auxilijs aliquandiu defenderentur, haud multò pòst Pompeiani multitudine telorum & vulnerum superati, vallo relicto cum Centurionibus & Tribunis in excelsos montes, qui castris imminebant, perfugiunt. Ipse Pompeius relicto paludamento insignibusq; Imperatorijs, quattuor tantùm comitantibus, equo conscenso per portam Decumanam Larissam properè se cõtulit. Vbi postquam quamminimùm substitisset, cum alijs.xxx. equitibus, qui è fuga eò confluxerant, continuato per noctem itinere, pari festinatione ad mare descendit. Cæsar quanquam opulentissimis instructissimisq; hostium castris potitus, in quibus præter triclinia strata, sumptuosissimaque tabernacula, magnum etiam argenti pondus, reliquaque ad luxum & voluptatem comparata videre erat, ne dum miles circa prædam distinetur, occasionem rei perficiendæ prætermitteret, parte copiarum in castris Pompeij relicta, parte verò alia in sua castra redire iussa, ipse cùm quattuor legionibus ad D Pompeianos, qui Larissam versus cursum intenderant, persequendos proficiscitur: quos postquam è fuga in montem compulsos, aquatione fluminis, qui monti suberat, munitione effecta, interclusisset, missis legatis deditionem facere cogit, paucis tamen ordinis Senatorij, qui eòdem fugerant, per noctem fuga dilapsis. Postridie omnibus è monte in planiciem descendere, armaq; deponere iussis, salutemq; passis manibus suppliciter petentibus, veniam concessit, militibusq; suis, ne quis eorum violaretur, edixit, plurimosq; ex his etiam legionibus suis adscripsit: ijsq; quas secum adduxerat legionibus in castra ad quietem remissis, alijsq; in locum eorum accersitis,

POMPEII FVGA. C

A cersitis, eodem die Larissam peruenit. Hic fuit memorabilis illius & fatalis
inter ciues Rom. in campis Pharsalicis, inter Pharsalum ipsum & Enipeum
flumen, pugnæ exitus. Quo autem die funestissimum hoc ad Pharsalum
prælium cõmissum sit, à nullis certò traditur: fuisse tamen circa diem. XIIII.
Kal. Sextil. certum est, mense ex quo Cæsar Brundusio traiecerat septimo,
post Pompeium, quattuor penè menses, ad Dyrrachium validissimis maxi-
misq; operibus obsessum. A quibusdam traditum est, Cæsarem simulatq;
in castra Pompeij venisset, conspecto occisorum aceruo ingemuisse, dixis-
seque: Hoc scilicet voluerunt, vt maximis confectis bellis, dimisso exercitu
C. Cæsar condemnatus morerer. L. Florus, præter auxilia externa, huic
B bello hinc inde trecenta ampliùs milia interfuisse commemorat. Nume-
rus autem occisorum ab alijs aliter traditur. Asinius enim Pollio, qui & ipse
Cæsarianorum ducum vnus prælio interfuit, non plus sex milibus è Pom-
peianis cecidisse scribit: alij. XXV. milia, præter Senatores decem, Equites
quadraginta: è Cæsarianis verò præter Centuriones. XXX. mille ducentos
perijsse scriptum reliquêre. Ipse autem Cæsar, è suis quidem ducentos, nec
ampliùs desideratos, auctor est, & præter hos Centuriones. XXX. è Pom-
peianis verò milia. XV. cæsa refert. In his etiam L. Domitium, qui Cæsari L. Domitij Ahenobarbi cædes.
in Galliam successor mittendus fuerat, ab equitibus in fuga interemptum.
Capta autem fuisse milia. XXIIII. eo ampliùs, signaq; militaria ad Cæsarem
C relata. CLXXX. Aquilas verò. IX. Inter Cæsarianorum cadauera inuentum
est & Crastini euocati corpus, adacto in os aduersum gladio; quod Cæsar
ob egregia erga se eius prælij merita, militaribus ornatum donis, honorifico
seorsim ab alijs, haud longè tamen à communi cæsorum tumulo, monu-
mento dignatus est. Hæc antequã acciderent, obseruata sunt diuersa plu
rimis in locis ostenta atque omina, quæ tantam hanc cladem, insignemq;
Cæsaris victoriam portenderent. Fulmina namque aduersa in castra Pom
peij deciderunt, ignisq; in aëre super castra Cæsaris visus, in castra Pompeij
delatus, ibidem extinctus est. Item Pompeio nocte sacrificanti victimæ ab
altaribus aufugêre: ipseq; postridie pulla indutus veste, apud principia con
D spectus, aduersi ominis loco militibus fuit. Signa item militaria apes obse-
dêre. Panicus tumultus in castris Pompeij incerto auctore exortus, vniuer-
sum terruit exercitũ: quo sedato, cùm se somno dedisset Pompeius, ædem
Veneri victrici sibi per somniũ dedicasse visus est. Venerem autẽ victricem
militibus in tesseram dederat Cæsar, vt Pompeius Herculem inuictum. An
tiochiæ quoque in aëre maximus auditus est armorum strepitus, tanquam
exercituum cõcurrentium, aut hostium aduentantium. Trallibus verò in
templo Victoriæ pro simulachro Cæsaris palma è solo, lapide strato, repentè
enata est: alibi quædam simulachra sponte conuersa sunt, alia sudauêre, fle
uêre nonnulla. Pergami tympanorũ cymbalorumq; sonitus à Bacchi fano

per totam vrbem delatus eſt: aliaq; paſſim his ſimilia, quæ tum aliàs, tum A
ipſo pugnæ die accidêre, primò quidē neglecta, poſteà allato rei geſtæ nuncio, omnibus miraculo fuêre. CAESARIS CLEMENTIA. Cæſar autem tam inſigni illuſtriq; victoria potitus, pari modeſtia & clemētia vſus eſt. Nam clariſſimis quibuſq; Senatorij Equeſtriſq; ordinis viris, qui nullo priùs ab ipſo beneficio affecti Pompeij rebus ſtuduiſſent, vt qui nihil cōtra ſe deliquiſſent, facilè veniam cōceſſit. Inter hos & M. Bruto, qui à Q. Seruilio Cæpione adoptatus, Q. Cæpio Brutus appellatus eſt, quiq; poſteà vnus è percuſſorib. fuit, ſalus donata: hūc enim præ ceteris Cæſar etiam ante prælium, ſi occurriſſet, ſeruari iuſſerat: prælioq; iam confecto per litteras ad ſe euocatum maximis inſuper honoribus proſequutus eſt. Eos verò quos ſemel in poteſtatem redactos, & à B
ſe dimiſſos, arma iterū ſumpſiſſe cognouerat, interfici iuſſit: niſi ſi quos & ex his amicorū precibus condonaſſet: ſingulis enim ex amicis ſuis ſalutem vnius conceſſerat. Quinetiam quum in ſcrinia quibus ſecretiores ad Pompeium litteræ includebantur, incidiſſet, è quibus facilè multorum in ſe animum cognoſcere poterat, comburere maluit, quàm inſpicere: ne perlectis litteris, perſpectiſque inimicorum in ſe voluntatibus, in aliquem acerbiùs quàm innata ipſi clementia ferebat, ſtatuere cogeretur. Eadem lenitate & poſteà vſus, Regibus quoque Barbaris, populis, & ciuitatibus, quæ Pompeium auxilijs iuuerant, facilè omnem offenſam remiſit. Theſſalos in præmium & ſignum victoriæ apud ipſos obtentæ, vel ante diſceſſum ſuum pu C
blicè libertate donauit. Pompeius interim poſtq̄ à Lariſſa ad mare venit, nactus in oſtio Penei amnis nauem frumentariam, quū per noctem in anchoris ſtetiſſet, primoq; ſtatim diluculo ſoluiſſet, cōſpecto maiori nauigio quod pręteruehebatur, eoq; conſcenſo, in Leſbum inſulam circa Mytilenā aduectus eſt. Quidam eodem nauigio P. & L. Lentulos, Fauonium item & Deiotarū receptos tradidêre. Erat Mytilenę Cornelia Metelli Scipionis filia Pompeij vxor, Sextus item filius: hos Pompeius, cùm oppidum ingredi nollet, in portum per nuncium ad ſe venire iubet: ijſdemq; cū reliquis amicis, cōmeatu, rebuſq; ſuis in quattuor triremes impoſitis, Attaliam maritimū Pamphyliæ oppidum peruenit: ibi triremes quaſdam è Cilicia obuias ſibi D
habuit: tum & milites quidam, Senatorijq; ordinis ſexaginta eôdem è fuga ad ipſum conuenêre. Inde in Ciliciam primò, poſteà in Cyprum appellens, poſtq̄ arcem Antiochenſium excludendi ſui cauſſa captam, ſuoſq; qui ſe in finitimas ciuitates è fuga receperāt, Antiochiā prohiberi intellexit, conſiliū Syriæ adeundæ, & ad Arſacem Parthorum Regem ſe recipiendi amicis hortantib. deponit. Poſteà perlato ad ipſum claſſem ſibi in Corcyra ſaluam, Catonemq; cū valido exercitu cōſtituiſſe in Africam traijcere, dubitauit num & in Africā ad Iubam Regem, quod quidam cōſulebant, ſibi cōfugiendum eſſet. Sed quum præter dignitatem videretur, hoc tanq̄ minùs illuſtri vti

per-

A perfugio, ex amicorum consilio AEgyptum petere constituit: tum quòd trium haud ampliùs dierum itinere distaret, quodque ipsa regio potens & felix, nauibus, frumento, pecunijs, alijsque ad bellum necessarijs abundaret: tum etiam quòd Reges pueri paterna necessitudine sibi iungerentur. Postquam igitur Cæsarem ad se persequendum cum equitatu & vna legione viam ingressum, nusquam interquiescere intellexit, celeritatem Cæsaris pertimescens, contractis vndiq; quoquo modo pecunijs; coacta etiam vndecunque poterat tumultuaria duorum milium militum manu, ijsque cum reliquis ad belli vsum necessarijs in naues impositis, Cypro soluens Pelusium venit. Ptolomæus tum fortè vixdum pueritiam egressus, vtpote B tredecim annorum, cum sorore Cleopatra pro regno armis decertabat, castraque ad Pelusium circa montem Cassium haud procul à Cleopatræ castris habebat. Ad hunc Pompeius quosdam è suis mittit, petens pro veteri paternaq; amicitia atque hospitio, vt Alexandria receptus, opibus ipsius in præsenti calamitate iuuaretur. Quod eò se faciliùs impetraturum sperabat, quòd mortuo Rege patre, tutor puero Regi à Senatu datus, regnũ ei summa cum fide restituisset. Verùm qui administrationi regni præerant, quorumq; consilijs Rex puer regebatur, dum eos qui à Pompeio missi fuerant, cũ militibus regijs, inter quos & quidam Romani erant (qui sub Pompeio aliquando stipendium fecerant, quiq; bellis Syriacis confectis à Gabinio eò C traducti, & apud patrem Ptolomæum pro præsidio relicti erant) liberiùs & familiariùs colloqui vident, siue veriti ne Pompeius sollicitato exercitu regio regnum occuparet, siue despecta Pompeij fortuna, Cæsari victori gratificari studentes, dato benigniori responso Pompeium accedere iubent. Ceterùm Photinus Eunuchus pecuniæ & thesauris regijs præpositus, Achillas item militum præfectus, consilium Pompeij per dolum interficiendi, secretò inter se ineunt: cuius tam nefarij consilij auctor exstitit Theodotus Samius Rhetor Regis præceptor: Canem, inquiens, mortuum non mordere. Pompeius itaque ab Achilla & L. Septimio, qui bello piratico sub eo meruerat, è maiori nauigio in minorem scapham, cum vno atq; altero suo- D rum exceptus, (quòd littus vadosum magnarum nauium accessum nõ admitteret) Septimio, qui dextram ei paulò antè, Regis nomine porrexerat, primum auerso ictum infligente, videns & ab Achilla & ceteris astantibus, strictis vndique se peti mucronibus, toga vtraque manu in caput adducta, nulla præter suspirium voce emissa, semet vltrò percussoribus feriendum obtulit. Hunc vitæ finem sortitus est Cn. Pompeius, cui à magnitudine rerũ gestarum meritò Magni cognomen inditum, annum agens .LX. Quidam occisum tradunt die suo natali, quo de piratis & de Mithridate aliquando triumpharat, qui fuit pridie Kal. Octob. alij postridie eius diei interfectum scriptum reliquêre. Corpus capite præciso in littus eiectum, paulò pòst à

POMPEII CAEDES.

Philippo Codro liberto Cypri Proquæſtore exſtructo tumultuariè & è fra- A gmentis ſcaphæ rogo, concrematum, atque ibidem in littore ſepulturæ traditum eſt. Nauis autem in qua erat Cornelia vxor cum Sexto filio, conſpecta cæde Pompeij Cyprum retrò ſe fuga recepit. L. autem Lentulus poſtridie appellens, & ipſe captus in carcere necatus eſt. Cæſar biduum Pharſali commoratus, rebusq; omnibus in Theſſalia conſtitutis, relictisq; ſuorum nonnullis ad recipiendas Græciæ ciuitates, Pompeium è veſtigio in quaſcunque ille partes ſe recepiſſet, perſequi ſtatuit. Quem quum in Aſiam traieciſſe ſuſpicaretur, eôdem tertio pòſt die curſum inſtituit. Eo forſan itinere cùm præmiſſis copijs triremibusq; atque alijs maioribus nauibus, ipſe modico nauigio Helleſpontum quà anguſtiſſimus erat, traijceret, B medijs ferè freti faucibus C. Caſſium, qui cũ parte claſſis Pompeianæ .LXX. triremium ad Pharnacem in Pontum properabat, obuium ſibi habuit. Sed tantum abfuit, vt Cæſar aut fugeret, aut à tanta nauium multitudine opprimeretur, vt vltrò Caſſium ad deditionem vrgere non dubitaret. Vnde Caſſius ratus Cæſarem ſtudio contra ſe nauigare, opinione felicitatis Cæſarianæ territus, ſupplices è triremi manus tendens, veniamq; petens, ſe & claſſem eidem continuò dedidit. Qui à Cæſare in fidem receptus & ſeruatus, poſteà & ipſe per ſummam ingratitudinem vnus percuſſorum exſtitit. Cæſar maximo fortunæ beneficio præter exſpectationem ſeruatus, poſtquam in Aſiam venit, AEolibus, Ionibus, reliquisque gentibus Aſiaticis, C culpam per legatos deprecantibus, veniam conceſſit: parteque tributorum tertia inſuper remiſſa, à publicanorum acerbitate liberauit. Gnidijs etiam in gratiam Theopompi familiaris ſui, libertatem largitus eſt. Intellectoq; interim Pompeium in Cypro conſpectum, ſuſpicatus id quod res erat, AEgyptum petijſſe, veritus ne præoccupato regno opulentiſſimo vires recolligeret, Rhodum traiecit: conſcenſisq; ibidem Caſſianis Rhodijsque triremibus, non exſpectato donec exercitus in vnum conueniret, cum duabus legionibus, equitibusq; octingentis, quum ſub veſperam ſoluiſſet, nemine ſuorum quò tenderet conſcio, gubernatoribus tantùm ignem & ſignum nauis prætoriæ ſequi iuſſis, miſſoq; poſteà ad ſuos nuncio, vt quamprimũ D ſe ſubſequerentur, tertio pòſt die, triduo poſt interfectum Pompeium, vt quidam tradunt, Alexandriam peruenit. Quo tempore quæ hactenus commemorata ſunt, tum ad Dyrrachium & in Theſſalia inter Cæſarem & Pompeium, tum alibi poſteà acta ſunt, alia alijs interim locis accidêre. C. enim Caſſius cum Cilicum, Phœnicum, & Syrorum, cui præerat, claſſe, in Siciliam appellens, partem claſſis Cæſarianæ .XXXV. nauium, cui ad Meſſanam M. Pomponius præerat, pice, teda, ſtupa, ſimiliq; materia flammis concipiendis idonea, iniecta, incendit. Hinc legionariorum præſidio ægrè præ timore oppidum defendente, minimùm abfuit, quin & ipſa Meſſa-

C. Caſsius.

A Messana caperetur: nisi nuncij de victoria Cæsaris peropportunè allati, Cassium incœpto desistere compulissent. Alteri Cæsarianæ classis parti præfectus erat P. Sulpitius Prætor, eaq; Vibone ad fretum in statione erat. Huc profectus Cassius, simili ratione qua superiùs, aliquot è nauibus flammas inijcit: ita & ex his quinque incendio absumuntur. Reliquis autem à P. Sulpitio in mare deductis, factoque in classem Cassianam impetu, triremes duæ ex eadem deprimuntur, aliæ verò duæ quinqueremes capiuntur, quarum altera prætoria ipsius Cassij erat: sed is scapha è maiori nauigio exceptus, ad suos euasit, cognitoque certiùs de prælio in Thessalia commisso, classem ex ijs locis eduxit. Eodem tempore & D. Lælius, qui Asiaticæ
B classi præerat, quique insulam Brundusio obiectam, quam Libo priùs tenuerat, quò Vatinium, quem Brundusio Cæsar præfecerat, mari intercluderet, similiter occupauerat, quanquã quinqueremi vna cum alijs aliquot nauibus amissa, omnique aquæ vsu, quàm quæ onerarijs nauibus Corcyra Dyrrachioq; supportaretur prohibitus, non nisi accepto Pharsalicæ cladis nuncio à proposito destitit. Parte alia Q. Fufius Calenus, quem Cæsar ante pugnam Pharsalicam in Græciam ad recipiendas Græciæ ciuitates miserat, vastatis latè Atheniensium agris, Piræum quidem Atheniensium portum nullis circundatum muris ceperat, ceterùm ipsis Athenis non antè potiri potuit, quàm Athenienses intellecto Pharsalici prælij euentu, ipsi vltrò
C se dederent. His Cæsar posteà etiam nulla imposita multa veniam concessit, addito se non ipsorum meritis, sed maiorum gloriæ eam culpam condonare. Eodem nuncio & aliæ pleræq; Græciæ ciuitates, Cæsari se permittentes, in gratiam acceptæ sunt. Soli ferè Megarenses obstinatiùs in sententia persistentes, non tam vi quàm astu & proditione, tandem in potestatem venêre. Qui magno suorũ numero interfecto, ceteris verò quàm vilissimo precio diuenditis, meritas imprudentiæ suæ pœnas exsoluêre. M. verò Octauius qui Achaicis Liburnicisq; nauibus præfectus erat, ex clade Pharsalica in Illyricum maxima se cum classe contulerat. Eò Q. Cornificius Cæsaris Quæstor pro Prætore cum duabus legionibus æstate proxima missus
D fuerat, captisque castellis compluribus, quæ locis editioribus sita, ad decursiones vastationesque magnas præstabant opportunitates, prouinciam sua prudentia hactenus Cæsari seruauerat. Idem paucis Iadertinorum nauibus adiutus, & Octauium tum temporis in ea loca cum classe venientem, compluribus è nauibus ipsius partim captis, partim disiectis, accessu prouinciæ prohibuerat, iunctisque sociorum Iadertinorum nauibus cum captiuis Octauianis, classem quæ vel prælio cõmittendo sufficere posset, constituerat. Cæsar autem postquam profligato ad Pharsalum Pompeio, plurimos è fuga collectos per Macedoniam in Illyricũ se recipere intellexisset, veritus ne dum ipse parte diuersa Pompeium persequitur, bellum alibi in-

ATHENAE ET RELIQVAE GRAECIAE CIVITATES RECEPTAE.

RES IN ILLYRICO GESTAE.

 stau-

ſtauraretur, Gabinium per litteras cum legione tyronum in Illyricum proficiſci, ſeq; Cornificio iungere iuſſerat. Proinde Gabinius poſtquam in Illyricum appulit, per ſummas hiberni temporis difficultates, omnibusq; & victui & bello neceſſarijs deſtitutus, (vtpote in prouincia finitimo bello & diſſenſionibus iam exhauſta, nec alioqui ſatis fida) bellum per maximas incommoditates adminiſtrabat: & quòd intercluſo hibernis tempeſtatibus mari commeatus aliunde ſubuehi non poſſet, nòn niſi expugnatis magno cum diſcrimine caſtellis inopiam ſubleuabat. Hinc poſtquam ſe barbaris contemptui eſſe videt, dùm Salonam ſe recipit, prælio ex itinere decertare coactus, cæſis ſuorum duobus ampliùs milibus, Centurionibus. XXXVIII. Tribunis quattuor deſideratis, Salonam cum his qui prælio ſuperfuerant, ſe recepit: ibique poſt menſes paucos in maxima rerum omnium egeſtate morbo abſumptus eſt. Ex hoc Octauius in ſpem potiundæ prouinciæ erectus, percuſſo cum Barbaris fœdere, Cæſaris præſidia; mari quidem cum claſſe ſua, terra verò cum pedeſtribus Barbarorũ copijs diuerſis pluribusq; quotidie locis infeſtabat. Sed Vatinius Cornificij litteris Brunduſio accitus, cum tumultuaria quidem ex actuarijs alijsq; minoribus nauigijs, quibus roſtra impoſuerat, claſſe, verùm cum nõ pœnitenda veteranorum manu in Illyricum veniens, primoque ſuo aduentu maritimis aliquot ciuitatibus receptis, reliquas in propoſito perſiſtentes præteruectus, Octauium Epidaurum, vbi Cæſaris præſidium erat, terra mariq; oppugnantem, nuſquam interquieſcens aſſequutus, ab incœpto diſcedere compulit, fugientemque cum ſua illa tumultuaria claſſe inſequi non dubitauit. Ceterùm Octauius haud ignarus Vatinij claſſem è minoribus comparatam nauigijs, fiducia claſſis ſuæ ad Tauridem inſulam curſum ſiſtit: ſuſpicatusque, quod euenit, Vatinium ſubſequuturũ, ſuos in portu paratos eſſe iubet. Vatinius contrà ratus Octauium longiùs etiam progreſſum, nauibus ſuis propter tempeſtatis metum diſtentis, imparatus nec quicquam tale exſpectans, Octauij claſſem ſibi obuiam habuit. Et quanquam multis partibus, cùm nauium numero & magnitudine, tum ipſo apparatu Octauio impar, virtute tamen & promptitudine ſuorum factum eſt, vt poſt acerrimam hinc inde concertationem, victoria tandem penes ipſum ſteterit: ipſiusque Octauij quadriremi, in quam primus cum ſua quinqueremi impetum fecerat, depreſſa, è reliquis non paucæ captæ ſunt, aliæ roſtris Vatinianarum nauium perforatæ, in profundum demerſæ. Propugnatores pars iugulati, pars in mare proiecti. Ipſe autem Octauius ſcapha, in quam è ſua quadriremi ſe coniecerat, præ pondere ſimul irruentium ſubſidente, ad myoparonem adnatauit: quo exceptus, poſtquam nox finem prælio feciſſet, ſubſequentibus nonnullis, quos non tam ſua virtus, quàm fortunæ beneficium ſeruarat, in fugam ſe dedit. Vatinius autem omnibus ſuis integris in portum vnde

A B C D

A vnde Octauius egressus erat, se recepit: nauibusque ibi refectis, tertio pòst die versus Hissam insulam vela facit, quò Octauium cursum intendisse suspicabatur. Sed oppido Hissanorum quamprimùm per deditionem in potestatem accepto, intelligit Octauium vento vsum secundo aliò cursum flexisse. Ita Vatinius prouincia intra breue spacium recepta, Cornificioq; restituta, postquam sinum illum pulsis aduersariorum nauibus pacatum tutumque reddidisset, Brundusium reuersus est. In Hispania quoque tum alioqui pacata, per id tempus maximis tumultibus, grauissimisq; seditionibus caussam præbuit Q. Cassius Longinus, qui Hispaniam vlteriorem pro Prætore obtinebat. Nam quum is siue insita sibi cupiditate, siue

TVMVLTVS ET SEDITIONES LEGIONVM IN HISPANIA.

B odio, quod in illam prouinciam vel anteà, Quæstor in ea ex insidijs vulneratus, conceperat, eandem per summam auaritiam administraret, & quò militum animos sibi quoquo modo conciliaret, largitionibus & pollicitationibus speciosis militarem disciplinam infringeret, (ita tamen vt hac ipsa ratione largitori ipsi maiora quærerentur commoda: dum scilicet quò grande æs alienum ibi contractum dissolueret, simulatione futuræ liberalitatis, à nullo genere quæstus ne minimi quidem ac sordidi abstinet) pecunijsq; acerbissimè vel exactis vel imperatis, alijsque grauissimis oneribus prouinciam omnimodè diuexaret, pristina prouincialium in se odia plurimùm exasperauit, vsqueadeò vt quidam noua de cæde ipsius consilia inirét. Cumq;

C acceptis eo fortè die à Cæsare litteris, quibus exercitum in Africam traijcere, & quò auxilia quæ Iuba Rex iam missis longè maiora Pompeio in Thessaliam missurus videbatur, impediret, per Mauretaniam in fines Numidiæ venire iubebatur, animo ob id elatus, omnia etiam insolentiùs impotentiusque perageret, hi qui in exitium ipsius conspirauerant, haud diutiùs ferendum rati, præeunte Minutio quodam Silone impetu facto, interfectoq; proximo lictore, Cassium plurimis simul plagis consauciant: eoque mortuo, vti ipsi credebant, relicto, alij aliò dilabuntur. Sed Cassius postquam vulneribus obligatis & curatis ad se redijt, præcipuis quibusque coniurationis auctoribus interfici iussis, alijs crudelissimè excruciatis, superante crude-

D litatem auaritia, quosdam etiam pecunia supplicium & mortem redimere passus est. Deinde post dies aliquot, alteris à Cæsare litteris de Pompeij clade & fuga factus certior, quanquam dubius quid sibi in posterum consilij capiendum foret, pecunias tamen imperatas maiori quàm anteà acerbitate exigit, aliamq; simul etiam ampliorem imperat: habitisque nouis ad Africanam expeditionem per omnes prouinciæ conuentus & colonias delectibus, territos transmarina militia ad sacramenti redemptionem vocat. Hinc crescentibus quotidie sub specie mandatorum Cæsaris, reuera autem stimulante odio & vindictæ cupiditate, iniurijs, creuêre ex aduerso non prouincialium modò, sed & legionariorum quorundam in Cassium odia: eoq; tan-

tandem res prouecta est, vt legionib. inter se dissidentibus, parùm abfuerit, A
quin vniuersa prouincia à Cæsare alienata fuerit. Conuentus autē Cordubensis inter ceteros, cum duabus cohortibus præsidiarijs, duce sibi sumpto M. Marcello AEsernino (quē tamen paullò antè Cassius Cordubā miserat, vt eam in potestate retineret) à Cassio defecit. His se iunxêre legiones aliquot, è quibus quædam sub M. Varrone aliquando pro Pompeio militauerant. Hæ priùs ducem sibi elegerant L. Torium Italicensem: & ne per seditionem dissentire viderētur, Pompeio se prouinciam recuperare velle dictitabant: sed postq̄ se Cordubensibus & Marcello iunxêre, dum vident Cassium æquè Cæsarianis ac sibi inuisum, neq; Marcellum à Cæsaris partibus abduci posse, deleto è scutis Pompeij nomine, Marcellū & hi sibi ducem capiunt, Prætoremq; simul appellant: & sic castra ad Cordubam ponunt. Eôdem mox Cassius cum suis legionibus venit, scriptis priùs ad Regem Bogudem in Mauretaniam, & ad M. Lepidum in Hispaniam citeriorē pro subsidio litteris: castrisq; citra Betim flumē quattuor circiter passuum milibus à Corduba loco edito locatis, populatisq; circumquaque ferro & flamma Cordubensium agris atque ædificijs, nihil ab hoste atrocissimo differebat. Qua iniuria iritatis Marcellianorum animis, minimo minus abfuit, quin legiones iusto prælio concurrerent, ni Marcellus intelligens quemcunque tandem euentum res habitura fuerat, Cæsaris hoc detrimentum fore, milites iam Betim traductos, siue loci iniquitatem, siue Cassij ignauiam caussatus, transmisso iterū flumine maturè in castra reduxisset. Quo in transitu è nouissimo Marcelli agmine ab equitibus Cassianis complures occisi sunt. Ex hoc intelligens Marcellus transitum fluminis difficilem iuxta ac periculosum esse, castra & ipse Betim transfert. Hinc Cassius videns se aquatione minùs commoda vsurum, ad Vllam oppidum sibi fidele per noctem legiones cum festinatione ducit, castraq; ipsis oppidi mœnibus iungit. Marcellus insequutus, castrisq; ex aduerso positis, contentus operibus excitatis Cassium populationibus & vastationibus agrorum prohibere, rem & tempus trahens, pugna de cetero abstinuit. Interim Bogud, qui cum auxilijs è Mauretania iam aduenerat, exteriores Marcelli munitiones frustrà oppugnare tentat. Sub idem ferè tempus & M. Lepidus Procos. ex citeriore Hispania cum cohortibus trigintaquinque, magnoq; equitatu, & reliquis auxilijs aderat: non tam alteram partium iuuaturus, quàm fœda ducum & legionum dissidia compositurus. Huic se statim Marcellus permittit: Cassius autem siue caussæ suæ metuens, siue Lepidum suspectum habens, siue alia quauis de caussa, suis se tenebat munitionibus. Atque hinc postquam Lepidus iunctis cum Marcello ad Vllam castris, fide data inducijsque concessis, quò maiorem Cassio ad se veniendi securitatem præstaret, partem insuper munitionum Marcellianarum disiecisset, custodiasque deduxisset,

B (margin, beside "abduci posse … ducem ca-")
C (margin, beside "lites iam Betim traductos")
D (margin, beside "Mauretania iam aduenerat")

Bogudis

A Bogudis auxilia altero impetu in castellum Marcelli, quod castris Regijs oppositum erat, facto, non paucos Marcellianorum oppressère: maximaq; cædes subsequutura fuerat, nisi Lepidus interuentu suo prælium diremisset. Cassius liberum sortitus exitum, Norbam se cum suis recepit. Lepidus autem Cordubam cum Marcello profectus est. Cumq; per hos tumultus C. Trebonius Procos. qui Cassio succedere debebat, ad prouinciam obtinendam in Hispaniam vlteriorem venisset, Cassius intellecto ipsius aduentu, legionibus in hiberna distributis, sarcinisque compositis, ne cum pecunia ex rapinis conflata, priuatus iam & exercitu nudatus in potestatem veniret, Malacam properat: conscensisq; ibidem nauibus, versus Hispaniam
B citeriorem vela facit: cumque per noctem in Iberum flumen diuertisset, obortaq; tempestate propter aduersos fluctus nauem flectere non posset, nauigio violentia fluctuum marinorum in ipso fluminis ostio demerso, interijt. Atque hæc quidem in Illyrico & in Hispania hisce temporibus procul à Cæsare & Pompeio gesta sunt. Cato autem, qui post felicem Dyrrachini prælij euentum, à Pompeio, Cæsarem in Thessaliam fugientē persequente, Dyrrachij cum quindecim cohortibus præsidio, pecunijs commeatibusque bellicis, tum etiam aduersus Parthinos, ne quid interea mouerent, relictus fuerat, accepto funestissimæ ad Pharsalum pugnæ nuntio, in Corcyram, vbi Pompeiana trecentarū nauium classis erat, cum ijs quas
C secum habebat copijs, traiecit: Ciceronique, quem ibi inuenit, copias suas tradere volebat, Prætorius scilicet Consulari cedere paratus. Sed Cicero exercitum accipere recusans, Romam inde cum alijs aliquot Senatorij ordinis rectà se contulit. Haud multò pòst, ad Catonem, qui summæ rerum in Corcyra præerat, [illegible]æ magis quàm oppressæ partium vires, alij post alios conuenère. Et primi quidem, Labienus, Afranius, Scapula, & ipse Scipio Pompeij socer. Deinde Cneus filiorum Pompeij natu maior: qui postquā patre ad Dyrrachium & Pharsalum rebus gerendis intento, vniuersam ferè Epiri oram cum classe AEgyptia circumuectus, plurima crebris in terram excursionibus detrimenta intulisset, tentataq; non solùm Orici, quod M.
D Acilius tenebat, (vbi tamen cum magna oppidi parte, naues ferè omnes, quæ in portu erant, flammis iniectis absumpsit) sed & ipsius Brundusij, nihilo meliore successu, quàm alij ante ipsum fecère, expugnatione, post irritos conatus, & ipse Corcyram se recepit. Postea & C. Cassius post prælia aliquot terra marique non infeliciter commissa, plurimaq; cùm Siculæ, tum Italicæ oræ loca à se infestata & vexata, vt suprà relatum est, eòdem cum sua tandem classe peruenit. Similiter & C. Octauius ab Illyrico & Epidauri oppugnatione à Vatinio depulsus, vt suprà dictum est, eò postea delatus est. Denique quotquot primi nominis Pompeianorum ducum prælio su-

M per-

perfuerant, nec in Cæſaris poteſtatem venerant, huc ad Catonem tandem A
vndique confluxêre, claſſeque inter ipſos diuiſa, C. quidem Caſſius in Pontum, Pharnacem Regem aduerſus Cæſarem concitaturus, cum .LXXX. nauibus miſſus eſt. Sed is dum inter nauigandum in Cæſarem incidit, ſalute impetrata, claſſem amiſit, ſicut ſuprà memoratum eſt. Cneus autem Pompeius Magni filius, cum Labieno & Scapula, & parte exercitus, in Hiſpanias, ad alias copias cogendas, maioresq; apparatus faciendos proficiſcitur. Scipio verò in Africam ad Varum, nō ſine ſpe auxilij à Iuba Numidiæ Rege impetrandi, curſum dirigit. Ipſe autem Cato in Peloponeſum, ſpe eius potiundæ ſibi iniecta, traijcit: Patrisque occupatis, ibidem Petreium & Fauſtum Pompeij generum preter alios ſibi adiungit. Ceterùm Caleno, quem B
à Cæſare in Græciam miſſum ſuperius retulimus, cum ſuis copijs accedente, dum ſolutis nauibus, relictis Patris, cum his qui ſibi aderant Cyrenem petit, è Sexto Pompeio ſibi in itinere obuio, de cæde Pompeij intelligit: Berenycenq; maritimum Cyrenaicæ oppidum delatus, Cyrenem inde pergens, à Cyreneis receptus eſt. Hîc inter eos qui Catonem hucvſq; ſequuti fuerant, ſententijs aliquandiu variatum, vtri ſe partium adiungerent: donec tandem diſceſſione facta, hi quibus nulla ſpes veniæ ſupererat, apud Catonem (cui mori certiùs erat, quàm Cæſari ſe permittere) remanſère. Reliqui alij aliò, quò quemque caſus deferebat, dilapſi ſunt. Quidam rectà ad Cæſarem profecti, impunitatem impetrauêre: in quibus & C. Caſſius C
memoratur. Cato autem intellecto Scipionem ad Iubam confugiſſe, honorificeque & humaniter à Rege exceptum, ipſe quoque iter eò inſtituit. Exercitu igitur propter aquæ penuriam in partes diuiſo, aſinisque compluribus, qui vtres aqua plenos geſtabant, ſecum aſſumptis, ſeptem dies continuos per deſerta Syrtium, & profunda arenarum æſtuaria, infeſtaq; feris & ſerpentibus loca, decem milium agmen laborioſo difficilique itinere ducens, ipſe capite ſemper aperto ante legiones pedibus iter faciebat. Strabo auctor eſt, à Berenyce iter ingreſſum Syrtim pedibus per triginta dies peragraſſe. Confirmatis autem plurimùm acceſſione copiarum Catonianarum partibus, poſt longam Vari, qui eam prouinciam hactenus admi- D
niſtrarat, & Scipionis ante Catonis aduentum de imperio diſceptationem,

SCIPIO IMPERATOR

Cato oblatam ſibi à militibus ſummam, vel ſaltem æqualem cum Scipione poteſtatem, vtrumque recuſans, quòd maiorem Prætura magiſtratum necdum geſſiſſet, Scipioni, qui dignitate reliquos facilè anteïbat, haud inuitus ceſſit, & exercitum quem adduxerat, eidem tradidit. Romæ autem primis de Pharſalica pugna rumoribus diu non eſt creditum. Neq; enim Cæſar, ne parta contra ciues victoria inſolentiùs efferri videretur, de rebus à ſe ad Pharſalum geſtis ad Senatum litteras dare curauerat.

Sed

A Sed vbi tandem allato certiore nuntio fides est habita, Pompeij & Syllæ imagines,quæ pro rostris stabant,disiectæ sunt. Posteà vbi allato Pompeij annulo,etiam cædis Pompeianæ fama confirmata est,statim Pompeio cõuicijs palàm ab vniuersis exagitato,quidquid honorum excogitari poterat, certatim tam à primoribus,quàm à populo in Cæsarem collatum est. Inter quæ præter statuas, coronas, aliaq; his similia,vel anteà vsurpari solita, vel tum primùm excogitata, quæ Cæsar ipse posteà repudiauit, præcipua fuêre Consulatus in quinquennium, Dictatura,non semestris,vt antè,sed annua,Tribunitia potestas in perpetuum ipsi decreta. Præterea prouinciarum extra sortem quibus vellet decernendarum, comitiorum denique o-
B mnium magistratuum,plebeis exceptis,arbitrium & potestas. Quæ Senatus decreta postquam ad Cæsarem Alexandriam perlata sunt,reliquis quidem approbatis, Dictaturam etiam statim inijt, M.Antonio qui necdum prætor fuerat, magistro equitum sibi assumpto,eoque ad vrbem remisso: reliquorum verò magistratuum comitia in aduentum Cæsaris ad finem vsque anni delata sunt. Per hæc tempora Respublica diu grauissimis tumultuosissimisq; seditionibus agitata est. Primis motibus ansam dedit M. Cæcilij & C. Trebonij Prætorum de Prætura vrbana contentio: indignante nimirum Cæcilio prælatum sibi in ea Trebonium, qui Prætor à Cæsare constitutus,non more maiorum electus erat: ita vt omnibus Tre-
C bonij actionibus acerrimè se opponeret, neque eum secundum Cæsaris leges ius dicere pateretur: rescissisq; ijs quæ Cæsar de pecunijs creditis constituerat, debitoribus aduersus creditores se auxiliaturum,mercedesq; habitationum conductoribus donaturum polliceretur, facto etiam in collegam cum multitudine sibi adiuncta,impetu. Postea etiam lege in id lata, mercedes habitationũ conductoribus remisit, & nouas tabulas proponere non dubitauit. Eoque tandem res progressa est, vt Senatus non nisi armatorum militum præsidio septus conueniret,Seruilioq; Consuli custodiam vrbis mandaret, Cæcilio ipsi omni administratione Prætoria interdicta. Concitataq; ex hoc non modò Roma ipsa, sed & per Milonem (qui solus
D exulum à Cæsare reuocatus non fuerat, cuique se quoquo modo Cæcilius iungere studebat) vniuersa ferè Campania, non priùs hi conquieuêre tumultus, quàm cæso in Apulia Milone, ipse quoq; Cæcilius, qui in Brutios nouos & ibi motus cõcitaturus concesserat,à Cæsarianis in ipsis conatuum suorum initijs oppressus & interfectus est. Nec minores postea motus primo sequentis anni initio exorti sunt. Dilatis enim in Cæsaris aduẽtum comitijs,insolita in vrbe magistratuum solitudo erat,ita vt nec Consul,nec Prætor adesset,solusq; Antonius,qui magister equitũ à Cæsare creatus erat, omnia pro suo arbitrio administraret. Deinde L. Trebellius,& P. Cornelius Dolabella Tribuni pleb., nouis vrbem seditionib. implicuêre. P. enim

HONORES CAESARI DECRETI.

CAESAR DICTATOR. II. M. ANTONIVS MAG. EQV.

SEDITIONES VRBANAE.

Dolabella, quum ære alieno prægrauaretur, à Patritijs ad plebem, quò Tribunus pleb. fieret, transiuerat: statimque Tribunus factus, debitoribus aduersus Patritios sese auxiliatorem præstitit. Trebellius contrà, nobilitatis se propugnatorem exhibuit: legibusq; hinc inde per tumultum promulgatis, tandem & ad manus ventum, nec à cædibus temperatum est: ita vt nec Senatus nec Antonij auctoritas quicquam valeret, sed apud seditiosos hinc inde iuxta in contemptum veniret. Hinc tertia nata factio Senatus & Antonij aduersus vtrumque: Antonioque à Senatu permissum, vt exercitum intra vrbem haberet, ipseque cum reliquis Tribunorum plebis custodiam vrbis S.C. suscipere iussus est. Ita vt Trebellius & Dolabella & à seinuicem & ab Antonio, Antonius verò ab vtroque oppugnaretur: omniaq; passim atrocissimis maximisq; maleficijs & facinorib. miscerentur: maximè quòd Antonio ad milites (qui à Cæsare à pugna Pharsalica in Italiam præmissi licentiosiùs seditiosiusque agere nunciabantur) metu nouorum motuum profecto, cura vrbis L. Cæsari relicta erat, quem Antonius discedens Præfectum vrbi crearat. Cæsar interea postquam Alexandriam peruenit, statim de cæde Pompeij certior factus, Alexandrinis etiamnum tumultuosiùs agentibus, in littore aliquandiu ad anchoras substitit. Sed haud multò pòst Theodotus Rhetor, à Rege adhuc circa Cassium montem hærente missus, caput & annulum Pompeij ipsi obtulit: ad cuius aspectum vultum auertens, altiusque ingemiscens, casum tanti viri miseratus, etiam largiùs lachrymas profudisse traditur, ciuem generumque suum subinde appellans. Percussores verò tantum abfuit vt laudaret, aut gratias ageret, vt tanquam parricidas detestaretur, facinusque ipsum, vt impium & inhumanum, palàm damnaret, & execraretur. Caput autem Pompeij honesta sepultura in suburbio Alexandriæ dignatus est. Addunt quidam eodem loco quo caput ipsi oblatum fuerat, Nemesis, siue Indignationis sacellum in monumentum actæ rei statuisse. Annulum verò postea Romam misit. Huic quidam leonem ensiferũ, alij tria trophæa insculpta fuisse prodidêre. Ex hoc Cæsar securior iam factus, deductusq; à tutoribus præfectisq; Regijs, dum Alexandriam ingredi cogitat, subito inopinatoq; præsidij Alexandrini tumultu exceptus est: Ægyptijs videlicet fasces Cæsari præferri, Regiamque per hoc maiestatem imminui clamitantibus: ita vt crescente tumultu, Cæsar in regiam confugere coactus fuerit: & postea plerique è militibus ipsius quotidianis Alexandrinæ multitudinis concursibus diuersis vrbis partibus malè multarentur, interficerenturq;. Sed Cæsar composito vtcunque eo tumultu, maiora metuens, legiones sibi ex Asia alias quamprimùm adduci iubet: pecunijsq; vndique cogendis intentus, tanquam aliud agens, ocio hoc interim spacio ob suorum infrequentiam se dabat, quosuis ad se accedentes comiter excipiens, subinde & per vrbem tanquã spectandi eius

CAESAR ALEXANDRIAM PERVENIT.

A B C D

A eius gratia obambulans, pulchritudinem se eius demirari simulabat. Non-
nunquam & ad professores sapientiæ & disciplinarũ accedens, etiam stans
eos audiebat. Quæ res vel imprimis apud Alexandrinos plurimùm ipsi ad
beneuolentiam & gratiam cõtulit. Præter hæc, si qui ex Pompeij comitibus
atque amicis capti in Regis potestatem venerant, hos omnes summa libe-
ralitate & beneficentia prosecutus, sibi mirè conciliauit. Quumq; con-
trouersiam, quæ inter Ptolomæum & Cleopatram de regno erat, ex testa-
mento patris Ptolomæi, ad cognitionem populi Romani, & suam, quòd
Consul esset, pertinere diceret, vtrumque ab armis discedere iussum, iure
apud se de caussa contendere iubet. Ptolomæus enim, è quattuor liberis
B quos decedens reliquerat, (filijs scilicet duobus, & totidem filiabus) regnum
duobus natu maximis ex vtroq; sexu, Ptolomæo & Cleopatræ, testamento
reliquerat, quos etiam ex veteri instituto apud Ægyptios obseruari solito,
matrimonio inter se coniungi volebat: missisq; Romam per legatum testa
menti tabulis, populum Ro. per omnia sacra & fœdera obtestatus erat, vt
quæ ipse de regno testamento cauerat, ea ita vti fierent, operam darent.
Photinus tamen interea & Achillas, ceteriq; tutores & præfecti Regij, nihil
intentatum relinquebant, quò Cæsari quoquo modo inuidiam apud po-
pulum & exercitum conflarent: præter cetera probra & hoc nomine Cæsa
rem apud eosdem accusantes, quòd is sub specie recipiendi crediti, quo Re-
C gem Ptolomæum defunctum sibi obnoxium esse causarētur, vsq; ad sum-
mam mille septingentarum quinquaginta miriadum, expilatis omnibus
thesauris Regijs, & preciosiori cùm aurea tum argentea supellectile, imò &
frumento publico intercepto, ne à sacris quidem manus contineret. Cuius
rei vt faciliùs fidem facerent, frumentũ iam vetustate corruptum militibus
dispertiebantur, ligneisq; vasis & fictilibus ad conuiuia vtebantur. Et Pho
tinus Regis nutritius inter ceteros, siue caussæ Regis à iudice parùm æquo,
& iam parti aduersæ affecto metuens, siue stimulante concepto iam in Cæ
sarem odio, præter Regiam dignitatem esse dicebat, Regem ad caussam di-
cendam in ius vocari. Communicatis igitur clandestinò cum his, quos pro-
D positi conscios habebat, consilijs, copias Regias clàm à Pelusio reuocat, ijsq;
omnibus Achillam præponit: quē etiam per litteras & nuncios ea quæ fieri
vellet, edocet. Cleopatra autem, quæ hactenus per alios caussam suam
apud Cæsarem egerat, questa se ab amicis & necessarijs desertam, quũ tam
in formæ elegantia, quàm sermonis venustate (quibus reliquas facilè mu-
lieres anteibat, quibusq; Cæsarem, vtpote amoribus obnoxium, capi posse
sperabat) magnam haberet fiduciam, per internuncium petit, vt sibi liceat
iniurias sibi à fratre illatas, Cæsari coràm exponere. Clam itaque à Cæsare
ex interiore Ægypti regione accersita, nullo ex familiarib. suis præter Apol-
lodorum Siculum comite assumpto, eoq; corporis ornatu, vt salua formæ

dignitate miſericordiam Cæſari moueret,paruulum ingreſſa lembum ſub A
primas veſpertini temporis tenebras ad regiam adnauigauit: & quò custo-
des falleret, ſtragulo ſiue culcitræ in longitudinem inuolutam, loroq; cir-
cumligatam,Apollodorus tanquam ſarcinam aliquã in interiorem regiam
ad Cæſarem introtulit.Quæ ſtatim genibus ipſius aduoluta,partem ſaltem
regni ſibi reddi petit. Cæſar miratus aſtutiam puellæ, ſimul gratia formæ,
& dulcedine orationis, ipſaq; morum ſuauitate illectus, ſororem fratri re-
conciliaturus,Ptolomæum quoque poſtridie ad ſe venire iubet: exutaque
iudicis perſona, controuerſias de regno compoſiturus,pro amico atque ar-
bitro ſe deinceps gerere cœpit, quanquam in Cleopatram quàm in Ptolo-
mæum longè propenſior. Ptolomæus poſtquam ad Cæſarem ingreſſus, B
ſororem Cleopatram intus eſſe vidit,inexpectata rei nouitate attonitus,ita
excanduit,vt proiecto diademate proditum ſe clamitans,ad populum pro-
ſilire pararet. Sed qui tum fortè Cæſari aderant, veriti ne ad ſuos rediens
tumultum excitaret, comprehenſum ad Cæſarem reduxêre. Hinc coorto
maximo tumultu, Ægyptij ſtatim regiam terra marique inuadunt, eam
procul dubio occupaturi, Cæſare potiſſimũ omnibus ad reſiſtendum de-
ſtituto, ni Cæſar de loco tuto omnia ſe quæ vellent facturum promiſiſſet:
progreſſusq; cum Ptolomæo & Cleopatra in concionem, Regis teſtamen-
tum de ſcripto recitari curaſſet. Quo in eam ſententiam, qua ſuprà relata
eſt,recitato, addens omnem populi Romani poteſtatem in ſe tranſlatam; C
quòd iam Dictator eſſet, (eo enim honore ſtatim poſt nunciatam in vrbe
Pompeij cædem ſibi à Senatu in annum decreto,iam tum Cæſar vti cœpe-
rat) Ptolomæo & Cleopatræ regnum Ægypti, vti teſtamento Regio caue-
batur,aſſignauit: Arſinoę verò & Ptolomæo iuniori Cyprum etiam de ſuo
conceſſit. Ita reconciliatis inter ſe Regibus, tumultus quoque ſedatus eſt.
Ceterum non ceſſante Photino,Achillam,vt cum exercitu accedere prope
raret,per litteras inſtigare,ſparſoq; rumore,Cęſarem in præſentiarum qui-
dem vtrique regnum dediſſe,ſed poſteà ſoli Cleopatræ adiudicaturum,alij
ſtatim prioribus grauiores exſtitêre motus. Et iam Achillas cum equitatu
Regio,cumq; exercitu (qui .xx. milium erat,plurimumq; ex ijs militibus D
conſtabat,quos Gabinius cõfecto bello Syriaco cum Septimio,Ptolomæo
Regi præſidij loco reliquerat) aduentare nunciabatur. Cæſar autem horũ
hactenus ignarus, certusq; ſibi minus adeſſe roboris, q̃ vt oppido egreſſus
tantis ſe viribus opponeret,intra regiam ſe continere conſtituit: miſſiſque
nomine Regis ad Achillam legatis, Dioſcoride & Serapione, vtroq; maxi-
mæ quondam apud Regem defunctum auctoritatis, Achillam exercitum
dimittere,& ab incœpto deſiſtere iubet. Sed Achillas per litteras à Photino
monitus, ne cœpta relinqueret, perſuadens ſibi non à Rege, ſed à Cæſare
miſſos,& mandata habere, inauditos ſtatim corripi iubet, alteroque ex his
occiſo,

BELLVM ALEXANDRINVM.

A occiso, alter grauiter vulneratus pro mortuo à suis sublatus est. Quo intellecto, Cæsar primùm Regem in sua habere potestate studuit. Achillas autem paucitate Cæsarianorum contempta, atque ipsa mox Alexandria, eaq; oppidi parte, quam Cæsariani milites tenebant, occupata, primo statim impetu in regiam irruisset, ni Cæsar deductis copijs, dispositisque per vias cohortibus, impetum sustinuisset. Eodem tempore & ad portum acerrimè certatum est, Ægyptijs naues quæ plurimæ in portu erant, occupare conantibus: sed loco pulsis, frustrà hic eis conatus fuit. Cæsar autem, quòd parua manu tam latè tueri non posset, naues quæ in portu & naualibus erant, incendi iubet. Ibi fortè quum flamma longiùs euecta proxima naualibus te-
B cta inuasisset, cum bona vrbis parte etiam nobilis illa quadringentorum, siue septingentorum milium librorum, Ptolomæi Philodelphi bibliotheca, tum horrea, in quibus frumenta publica recondita erant, simul conflagrauêre. Veritus etiam Cæsar, ne si Pharum insulam hostis occuparet, portu quoque intercluderetur, (is enim erat insulæ situs, vt inuitis ijs qui eam tenerent, propter angustias in portum introitus non pateret) expositis statim in Pharum militibus, insulam occupat, eamque præsidio firmat: ita vt auxilia & frumentum, & reliqua bello necessaria tutò supportari possent. In oppido interea pluribus passim partibus noctu & interdiu dubio Marte pugnatum est, paucis vtrinque interfectis. Cæsar autem regiam, in quam
C primo suo ingressu diuerterat, cum proximis ædificijs tenebat. In his theatrum erat, quod pro arce Cæsari erat, simul & ad portum & naualia tutum præbebat accessum. Hæc loca Cæsar, & si quæ alia sibi idonea, vel necessaria videbantur, per noctem & interdiu pluribus diebus communiens, obiecto quasi hostibus muro, hoc consequutus erat, ne inuitus cum hoste dimicare cogeretur: deiectisquê deinde alijs atque alijs ædificijs, quibusdam etiam per vim receptis, munitiones quotidianis operibus proferebat. Interim ex Rhodo, Syria, & Cilicia, omnem classem auxiliaq; adduci iubet. Nec minori studio aduersarij sua administrabant, aut bello se cōparabant. Achillas enim præter portum quo potiebatur, etiam longè maxima oppidi
D parte, locisq; sibi opportunis occupatis, vias omnes & angiportus maximis operibus muniebat: idque ea industria, vt simul suas munitiones defenderent, & Cæsarianas infestarent. Conuectoque in vrbem maximo omnigenûm telorum, tormentorum, aliarumq; machinarum bellicarū numero, institutisq; maximis armorum officinis, habitisq; nouis delectibus, auxilia vndique conquirebant: quin & seruos omnes puberes armabant. Sicut autem Cæsar toto mari potiebatur, ita Achillas portum tenebat: metuensq; ne Cæsar nauali prælio superior portum occupare conaretur, aggere plurimo iniecto, relictoq; paruo ad emittendas naues interuallo, portus introitum obstruxit. Sed Cæsar demissis ante easdem angustias onerarijs aliquot
naui-

nauibus, quas ſaxis priùs infarcierat, hoſtibus viciſſim exitum è portu intercluſit. Dum hæc fiunt, Arſinoë filiarum Ptolomæi natu minor negligentiùs cuſtodita, per Ganymedem Eunuchum nutritium ſuum traducta, ad Achillam & Ægyptiorum exercitum tranſijt, ſperans ſe hac potiſſimùm via poſſeſſionem regni vacuam occupaturam. Hanc igitur Ægyptij ſtatim Reginam conſtituunt: gauiſique quòd vno ex Regijs liberis apud ſe exiſtente, maiori cum auctoritate & dignitate bellum geſtari viderentur, maiori etiam ſtudio, maiorique animorum contentione in bellum incubuêre. Quod vbi Cæſar intellexit, veritus ne Photinus idem aliquando de Rege moliretur, maximè quòd non ſolùm ex indicio cognouerat, ſed & re ipſa deprehenderat, Achillam & litteris & internuncijs ab illo monitum, B
ne ab incœpto deſiſteret, ſed cœpta fortiter ad exitum perduceret, Photinū interfici iubet: ipſum autem Regem diligentiore deinde cuſtodia ſeruandum mandauit. Hinc magis etiam exaſperatis Ægyptiorum animis, quū viribus ipſorum magnæ quotidie acceſſiones fierent, Cæſari autem auxilia, quæ tam ex Syria quàm aliunde expectabat, necdum aduenirent, Cæſar his permotus, Ægyptios ad pacis cōditiones perducere cupiens, Regem loco vnde à ſuis exaudiri & conſpici poſſet, conſtitutum, palàm pronunciare iubet, ſe apud Cæſarem haud inuitum eſſe, quòd ſumma ab eo humanitate exciperetur: proinde non eſſe opus longiori bello, & ſi pacem velint, eam ſe facilè non iniquis conditionib. confecturum. Sed hæc quòd à Rege C
ſubornato, non autem ex animo dici crederentur, Ægyptiorum animos à propoſito flectere nequiuerunt. Apud exercitum autem orta inter Achillam & Ganymedem de ſumma imperij contentione, dum vterque militum animos maximis certatim largitionibus ſibi deuincire ſtudet, mutuisq́; ſeinuicem inſidijs petere non deſinunt, Arſinoë tandem, tum quòd in nutritium ſuum eſſet propenſior, tum quòd Achillam ipſum tanquam ſocium & conſortem iam imperij, non ſatis æquo animo ferret, illum à Ganymede proditionis inſimulatum, tanquam rem naualem parùm fideliter adminiſtraſſet, interfici iubet. Ita imperio apud ſe ſolam remanente, Ganymedem vniuerſo exercitui loco Achillæ præeſſe iubet. Hic ſumma rei D
adminiſtrandæ poteſtate iam accepta, primùm interciſis aquæductibus, ſiue cuniculis, per quos aqua è Nilo in eam partem oppidi, quam Cæſar tenebat, inducebatur, (nam quòd Alexandria fonte careat, neceſſariò aqua ex Nilo per ſubterraneos meatus in priuatas domos deriuata, puteisq́; excepta iuuatur) aqua intercludere conatus eſt. Præterea aqua ſalſa è mari rotis alijsq́; machinis in partem Cæſaris tranſfuſa, eam quæ à Cæſarianis hauriebatur ſalſugine infecit, ita vt bibi omnino non poſſet. Hinc Cæſariani perculſi, tanquā in extremum adducti diſcrimen, nihil iam quàm de fuga cogitabant: quæ ne ipſa quidem ſatis tuta videbatur, quòd imminentibus
ſibi

A sibi ex propinquo Alexandrinis, difficillimus ad naues accessus daretur. Sed Cæsar confirmatis vtcunque suorum animis, omnem de fuga cogitationem, vtpote periculosissimam, deponere iubet: quumq; omnibus littoribus venas aquæ dulcis inesse diceret, dato Centurionibus negotio, vt omnibus operibus intermissis, ad puteos in littore fodiendos se accingerent, omnibus huic operi intentis, ita vt nec somno per noctem, nec quieti per diem locum darent, magna breui spacio aquæ vis inuenta, animum Cæsarianis restituit. Dum hæc per biduum à Cæsarianis procurantur, legio trigesima septima à Domitio Caluino cum frumento alijsq; cõmeatibus & apparatu bellico è Syria missa, quum Euro flante portum Alexandrinũ
B capere prohiberetur, paullò supra Alexandriam delata est. Sed quum & hæc aqua destitueretur, nauigio actuario Cæsarem facit certiorem: qui cõscensa naue, classeq; vniuersa se sequi iussa, nullis impositis militib. (quòd munitiones nudare nollet) ad legionem nauigare non dubitauit. Alexandrini intellecto ex remigibus Cæsarianis, quos dum ad Chersonesum Alexandrinam ad aquationem à Cæsare expositi, longiùs prædandi animo euagantur, exceperant, Cæsarem ipsum cum classe venisse, nec militem in nauibus habere, Cæsari cum legione redeunti occurrere constituunt. Sed Cæsar occurrentib. sibi in reditu Alexandrinis, quum necessariò tum propter suorum paucitatem, tum quòd dies iam inclinarat, scilicet post horam
C diei decimam, pugna sibi abstinendum censeret, naues ad terram subduxit. Conspecta tamen vna è Rhodijs, quæ longiùs ab alijs collocata, à pluribus Alexandrinorum nauibus circumuenta periclitabatur, quanquam inuitus in pugnam descendit: laborantiq; subsidium ferre coactus, prælio commisso, cõtentione & virtute Rhodiorum effectum est, vt capta statim vna hostium quadriremi, depressa altera, reliquis verò omnibus suis epibatis nudatis, maximoq; propugnatorum numero interfecto, facilè vniuersa hostium classe Cæsar potiturus fuisset, nisi noctis interuentus prælium diremisset. Sic Cæsar pluribus hostium nauib. captis, reliquis disiectis, suas victrices in portum Alexandrinum reduxit. Ganymedes autem, quò
D detrimentũ acceptum quoquo modo & quamprimùm sarciret, quidquid vsquam erat nauium in vnum cogit, veteribusq; refectis, magna celeritate nouas etiam ædificat: quumq; remi deessent, asseres è tectis gymnasiorũ, porticuum, aliorumq; ædificiorum publicorum detracti, remorum vsum præstitêre. Hac diligentia intra paucos dies pręter maiores apertasq; naues complures, classe.XXVII. maiorum constratarum nauium, quadriremium, & quinqueremium confecta, militibusq;, atq; alijs necessarijs rebus instructa, Ægyptij ad prælium quamprimùm se comparabant. Nec minori studio Cæsar intellecto hostium apparatu, & suam triginta quattuor nauium classem (quæ tamen non nisi decem tum quinqueremes, tum qua-

driremes haberet) ad pugnam expedit: Pharumq; insulam circumuectus, A
classem suam hostium classi opponit: factoq; à Rhodijs nauibus duce Euphranore (qui ob singularem rei nauticæ peritiam, eximiamq; virtutem, & animi magnitudinẽ classi Rhodiæ præfectus erat) pugnę initio, ijsdemq; primum Alexandrinorũ impetum dum reliquæ propiùs accederent sustinentib. totis viribus vtrinq; cõcursum est: oppidanis pariter & Cæsarianis, qui Alexandriæ erant, è summis tectis, ædificiorumq; fastigijs eam cõcertationẽ despectantib. Tanta autem fuit Cæsarianorum, imprimis Rhodiorũ in pugna capessenda quum virtus, tum alacritas, vt Alexandrinis neq; ars, aut solertia, neq; nauium multitudo quicq̃ conferret, quin capta vna quin queremi cum suis propugnatoribus remigibusq;, tribus alijs depressis, reli B
quæ se in oppidum fuga recipere coactæ fuerint, Cæsarianis omnib. ad vnũ integris. Cæsar autem quũ animaduertisset, eos qui Pharum insulam incolebant, tam ex molibus, q̃ ex ædificijs suos prohibere, quò minùs propiùs accedentes Alexandrinos fugientes persequerẽtur, omnino insulam in suã redigere potestatem constituit. Manus itaq; distinendæ caussa, statim insulam à duabus partibus oppugnare aggreditur: præmioq; proposito illi, qui primus insulam cepisset, postquam aliquandiu è nauibus pugnatum, Cæsariani tandem nauibus egressi, in ipsis littoris vadis consistentes, factoq; in Pharitas, qui in ipso littore stabãt, impetu, eosdem custodia portus relicta, terga vertere, & in vicum ipsum ad ædificia tuenda fugere cogunt. Cumq; C
ne ad hæc quidem diutiùs defendenda Pharitis pauidis etiamnum & metu consternatis satis consilij aut animi superesset, ita vt nec in triginta pedum altitudine consistere auderent, fugientibus incolis, seq; è molibus in mare præcipitantibus, & per octingentorum passuum interuallum ad oppidum adnatantibus, Cæsariani, quanquam ab ijs quibus ad oppugnationẽ opus

PHARVS CAPTA.

erat imparatissimi, facilè vico potiũtur: captisq; ex vicanis sexcẽtis, plurimi etiam interfecti sunt: prædaq; militibus cõcessa, ædificijsq; direptis, Cæsar castellum ad pontem qui Pharo propior erat, præsidio imposito cõmunit. Ab hoc Cæsar & alterũ pontem, qui molem quæ ad Pharũ ducebat, Alexandriæ iungebat, postridie aggreditur: sed non eodem hîc quo priùs successu D
vsus est. Nam dum pontem cõtra hostem vallo claudi, fornicemq; qui sub ponte erat, quà Alexandrini ad subitanea latrocinia exercenda naues emittere solebant, lapidib. atq; alia materia obstrui iubet, Alexandrinorũ copiæ oppido effusæ, pars è continenti ad pontem cum Cæsarianis operi intentis manus conserebant, pars è nauibus post terga eorum qui in ponte consistebant, cum ijs qui è nauibus in molem ascenderant, dimicabant: qui primo quidem congressu lapidibus & fundis à mole repulsi, tandem & ipsi è nauibus suis egredi ausi, Cęsarianos per molem ad naues refugere cogunt. Quibus dum acriùs instant Alexandrini, Cęsariani qui in nauibus remanserant

veriti

A veriti, ne & nauibus potirētur hoſtes, raptis ſcalis naues à terra propellunt. Hi verò qui ad pontem in prima mole operi incumbebant, exaudito à tergo clamore, perſpectaq; ſuorum fuga, & Alexandrinis, qui in mole poſt ſe verſabantur, perculſi veritique ne & ipſi à tergo ab ijſdem opprimerentur, relicto opere iam inchoato, ad naues curſum intendunt. Pars ex ijs in proximas naues recepta, nauibus onere & multitudine ſimul in ea trepidatione & tumultu irruentium depreſſis, perijt: pars dum occurrentibus ſe opponere non dubitat, ab Alexandrinis interfecta eſt: alij naues expeditas nacti, incolumes ad ſuos ſe recepêre: quidam in mare ſe præcipitantes, ſcutisq; ſubleuati, ad proxima nauigia adnatarunt. Cæſar autē aliquandiu quoad
B potuit, ſuos è fuga ad munitiones & pontem reuocare conatus, dum videt ſe nihil proficere, nec ſe diutius præſenti periculo permittere vellet, ex aggere ſiue mole in ſuum nauigium, quod fortè aderat, deſilijt. Quumque eôdem reliqua quoque multitudo certatim ſe conijceret, ita vt nauis iam ſubſidere inciperet, ſimul hoſtes vndique circumfuſi vrgerent, è nauigio in mare ſe deijciens, libellos quoſdam & ſchædas læua altius ſupra aquā ſublata ne madefierent geſtans, ducentorum ampliùs paſſuum ſpacium natando emenſus, ad proximas naues peruenit. Quidam tradunt, perſequentibus eum hoſtibus diu ſub aqua nataſſe, & prolato capite per interualla tantùm reſpiraſſe. Quin & paludamentum mordicus inter natandum te-
C nuiſſe, ne ſpolio potiretur hoſtis. Ceterùm poſtquam eo ſe prægrauari ſenſit, crebrisq; telorum & lapidum iactibus interim peteretur, quò expeditiùs nataret, tandem in fluctibus reliquiſſe: Alexandrinosq; id è fluctibus exceptum trophæo appendiſſe. Nauigium autem Cæſaris, vnde in mare deſilierat, ſtatim pondere depreſſum, vnà cum hominib. perijt. Sed Cæſar miſſis extemplò ſcaphis, plurimos ſuorum periculo exemit. Periêre hac clade è legionarijs CCCC. plus minus: remiges & claſſiarij aliquantò plures. Alexandrini autem caſtello ad pontem exſtructo, operibusque & tormentis communito, lapidibusque, qui in fornicem coniecti erant, exemptis, liberè poſteà eo exitu ad emittenda nauigia vſi ſunt. Cæſariani
D autem, tantum abfuit, vt animis conciderent, vt potiùs magis iam incenſi concitatique, in quotidianis operum hoſtilium oppugnationibus, alijsq; prælijs & concertationibus, non tam adhortatione ad pugnam incitandi, quàm monitionibus à periculo continendi & retrahendi fuerunt.

Sub hæc Alexandrini, ſiue à Rege ipſo per internuncios ſubornati, ſiue muliebre Arſinoës, & ſuperbum Ganymedis Eunuchi imperium (vt ipſi prætexebant) non ferentes, miſſis ad Cæſarem legatis, pacem ſe cupere, ciuitatemq; muliebris & effœminati imperij pertæſam, legitimū ſuum Regem deſiderare exponunt: qui ſi ſibi remittatur, paratos ſe ijs conditionibus, quibus inter ipſum Regem & Cæſarem conueniret, deditionem facere.

Sed Cæsar, quum Alexandrinæ gentis leuitatem & perfidiam perspectam A
haberet, quanquam ijs quæ ab ipsis proponerentur, haud satis fideret, Regem tamẽ ipsis dimittendum esse censuit: vel ob hoc ipsum, quòd Alexandrinis fidem frangentibus, maiore cum dignitate contra Regem, q̃ contra multitudinem duce destitutam, bellum se gesturũ existimaret: tum etiam quòd per ipsius Regis præsentiam, vel propter ætatem, vel minus rectam institutionem, Alexandrinis parum præsidij accessurũ sciret. Deniq; si vinceret debellato cum subditis ipso simul Rege, liberiùs se ad arbitrium suũ de regno constituturum sibi persuadebat. Regem itaq; monitum, vt amicitiam populi Ro. quàm arma experiri mallet, proinde fidem sibi & populo Ro. seruaret: ciuibus præterea & patriæ parceret, cui maximis ruinis & B
incendijs deformatæ, non tam bellum, quàm pax optanda foret, à se dimittit. Rex quanquam simularet se perquàm inuitum à Cæsare discedere, & ne à lacrymis quidem abstinens, Cæsaris conspectum vel regno opulentissimo iucundiorem sibi esse affirmaret, ita vt tantùm non Cæsari fidem faceret: statim tamen vt ad suos venit, tanquam carceribus solutus, acerrimũ contra Cæsarem bellum mouit. Alexandrini Rege iam recepto, quum rebus suis non eas quas sibi promittere ausi fuerant, accessiones fieri, Regisq; ætatem militibus tantùm non contemptui esse viderent, Romanis autem nihil ob id decessisse, potissimùm quòd maxima Cæsari auxilia adduci intelligerent, animis fracti, viribusq; suis minus confisi, ad dolos con- C
suetos se conuertunt: commeatusq;, qui Cæsarianis mari supportabantur, intercipere conantur: nauigijsque expeditis locis idoneis ad Canopicum Nili ostium dispositis, ignibusque, quales à Romanis fieri solitos sciebant, exstructis, primæ aliquot naues, ex his quæ Cæsari commeatum subuehebant, ea loca à suis teneri existimantes, illuc appellentes, ex insidijs in Alexandrinorum potestatem venêre. Hinc factum, vt Cæsariani easdem insidias timentes, reliquas naues eò obuertere non auderent. Quo Cæsar intellecto, Ti. Neronem eò cum classe mittit. In hac fortè & Euphranor cum Rhodijs nauibus erat. Qui vbi propiùs Canopum appulêre, classeque hinc inde instructa ad manus ventum, Euphranor, qui solita sua animi alacri- D
tate & præsentia in prælium descenderat, dum perforata ac demersa vna hostium triremi, alteram suis longo interuallo à tergo relictis, persequitur, circumuentus ab Alexandrinis, procul à suis cum sua quadriremi perijt. Reliquæ verò naues in ipsum ostium subuectæ, hostibus prælio superatis, tutam nauibus onerarijs nauigationem, tutumq; ad terram appulsum præstitêre. Hoc tempore Mithridates Pergamenus Mennei filius, initio belli Alexandrini à Cæsare in Syriam & Ciliciam pro auxilijs missus, terrestri itinere, quà Ægyptus Syriam attingit, maximas auxiliorum copias Pelusium adduxerat. Huic se & Antipater Iudæus (qui priùs Pompeij par-

A tes iuuerat) iussu Hircani summi apud Iudæos Pontificis, cum tribus Iudæorum milibus, Syrisq; compluribus, & Arabum primatibus, iunxerat. Alij Hircanum ipsum cum mille quingentis Iudæis venisse tradunt. Quumque Ægyptij Nilum obstruxissent, ita vt per ostium nauibus Pelusium perueniri non posset, transportatis noctu trans molem, siue obstructionem nauibus, ijsq; qui ad custodiam relicti erant interfectis, Pelusium classe simul & terrestribus copijs circundatum, quanquam validis nuper ab Achilla propter loci oportunitatem munitum præsidijs, eodem quo oppugnare aggressus est die, cepit. Qua in expugnatione Antipatri præ ceteris virtus enituit: qui deiecta muri parte, primusq; muro succedens, ceteris PELVSIVM CAPTVM.
B post se irrumpentibus aditum aperuit. Mithridates autem dum capto Pelusio, Alexandriam versus ad Cæsarem properat, omnes eas regiones, per quas sibi iter erat, vel sola rerum ad Pelusium gestarum fama, in amicitiam fidemq; Cæsaris pertraxit. Plurimùm & hac in re Antipatri prudentia Mithridati contulit: dum Iudæos, qui Memphim, aliaq; Ægypti loca incolebant, Mithridatem transitu prohibere conantes, ostensis Hircani summi Pontificis litteris, non solùm cœpto desistere cogit, sed & vt commeatibus ceterisq; rebus necessarijs Mithridatis exercitum iuuarent, auctor fuit. Rex autem Ptolomæus, intellecto Mithridatem loco, cui haud procul ab Alexandria inter duo Nili brachia diuersò in mare abeuntia sito, à figura Græ-
C cæ litteræ Δ Delta nomen erat, appropinquare, quum necessariò flumen ei transeundum sciret, maxima copiarum parte obuiam missa, si non penitus opprimi, saltem transitu facilè prohiberi posse confidebat. Ceterùm Mithridates, quum impetum eorum qui primi flumẽ transierant, fortiter sustinuisset, castris in morem Romanorum vallo communitis, eosdem incautiùs insolentiusq; munitionibus succedentes, irruptione vndique facta parùm abfuit, quin ad internecionẽ omnes ceciderit. Plurimos enim partim locorum notitia, partim naues quibus flumen traiecerant, communi cladi exemerant. Hoc quoq; in prælio Mithridates forti & fideli Antipatri opera vsus est. Hæc vbi Cæsar & Ptolomæus acta intellexêre, simul
D etiam Mithridatem ab ijs, qui prælio superfuerant, iunctis sibi his qui posteriores flumen transierant, iterũ oppugnari, eodem ferè tempore vterq;, hic oppressurus Mithridatem, ille verò laboranti subuenturus, pari studio & contentione iter ingrediuntur. Sed quanquam Rex, qui libera Nili nauigatione vtebatur, maioribus iuuaretur cõpendijs, Cæsar tamen per noctem circumuectus Chersonesum Alexandrinam eo mari quod ad Africã pertinebat, suis in terram expositis, priùs copijs Regijs occurrit, & se Mithridati iunxit, quàm Rex Mithridatem aggredi posset. Rex loco excelso & natura munito castra posita habebat, ita vt à tribus lateribus defenderetur, vnoq; tantùm aditus pateret. Medium erat inter castra & Cæsarem flumẽ

anguſtum,altiſſimisq; & præruptis hinc inde ripis: eò Rex cum omni equitatu delectorum & expeditorum peditum copias miſerat, quæ Cæſarem tranſitu prohiberent. Sed Cæſar inuentis tandem vadis, pontibusq; quoquo modo opere tumultuario effectis, tranſmiſſoque exercitu, Ægyptios fugientes conſecutus,paucis admodum exceptis,qui ad Regem peruenêre, ceteros omnes interfecit. Hinc ad caſtra Regis tendens,cùm ea & opere & natura munitiora conſpiceret, quàm quæ eodem impetu à milite iam defatigato facilè capi poſſent,caſtra & ipſe haud procul à Rege facit. Poſtridie caſtellum,quod quidem longiùs à caſtris Regijs aberat,operi tamen caſtrorum brachijs ductis iungebatur,oppugnare inſtituit: quo ſtatim expugnato, eodem impetu caſtra, ad quæ vno tantùm latere, vt dictum eſt, facilis patebat aditus, à duabus primùm partibus, poſtea & à tertio aggreditur. Hinc factum, vt Alexandrini, qui primùm circa duas tantùm partes diſtinebantur,poſteà exaudito conſpectoq; alio à tergo clamore & prælio, perculſi trepidiq; in omnes caſtrorum partes diſcurrerent. Romani verò hoc magis animis incitati, omnibus ferè partibus ſe intra caſtrorum munitiones conijcientes, omnia cædibus complebant. Plurimi Alexandrinorum, ſe de vallo aceruatim in foſſam caſtrorum deijcientes, præcipitio periêre: quorum cadaueribus foſſa repleta, faciliorem reliquis fugam præbuit. Rex ipſe è caſtris fugiens, ſcapha exceptus, dum & multitudo promiſcua per ſummam contentionem,nulla habita Regis ratione,in eandem ſe conijcit, nauigio pondere demerſo interijt. Corpus ipſius impulſu fluctuum ad littus deuolutum, limoque obrutum, poſteà in littore inuentum,indicioq; loricæ aureæ cognitum eſt. Cæſar autem eadem lorica Alexandriam in ſignũ & fidem rei à ſe geſtæ præmiſſa, facilè oppidanos omni ſpe amiſſa ad deditionem compulit: victoriæque tam inſignis fiducia, proximo terreſtri itinere cum Mithridate rectà Alexandriam profectus,ea oppidi parte quæ ab hoſtibus tenebatur,ab vniuerſa Alexandrinorum multitudine ſupplicum habitu cum omnibus ſacris ſibi occurrente, & veniam deprecante, circa .VI. Kal. Maias exceptus eſt: receptosq; in fidem Alexandrinos conſolatus,per hoſtium munitiones in ſuam oppidi partem,& demùm maximo ſuorum gaudio, in Regiam venit. Hoc bello .XX. hominum millia cæſa referuntur, capta autem .XII. milia: naues item longæ LXX: ex victoribus autem quingenti tantùm deſiderati. Sic Cæſar Alexandria, atq; adeò vniuerſa Ægypto ſibi ſubacta, Cleopatræ, cuius potiſſimùm gratia tam graue bellum tam diu ſuſtinuerat, regnum conceſſit: & quòd frater eius maior deceſſiſſet, minorem Ptolomæum Cleopatræ matrimonio iungit, ſimulque cum ſorore ex teſtamento patris regnare iubet. Arſinoën verò minorem filiam, ne rebus adhuc parùm firmis noui motus orirentur, poſteà regno eduxit, & Romam miſit. Quidam tradunt, Cæſarem rebus iam

ALEXANDRIA ET AEGYPTVS SVBACTA.

A iam pacatis cum Cleopatra assidua & intempestiua agitasse conuiuia: & cum quadringentis nauibus Nilum subuectum, interiorem regionem ad multa milia passuum vel Æthiopia tenus eadem cum Cleopatra semper naui vsum perlustrasse: captumq; formæ ipsius excellentia, ne à consuetudine quidem ipsius abstinuisse: natumque ipsi ex ea filium, qui Cæsarem ore referret, quem Alexandrini Cæsarionem dixêre. Alij auctores sunt, Cæsarem dum in Ægypto peregrinaretur, sapientibus & sacerdotib. Ægyptijs congressum, etiam astrorum cognitioni operam dedisse, multaque ex eorum sermone addidicisse, tantumq; breui profecisse, vt ea potissimùm cognitione adiutus, fastos negligentia Pontificum corruptos posteà correxe-
B rit, atque annum ad eam formam, qua hodieque vtimur, constituerit. Postquam igitur hisce rebus apud Alexandriam & in Ægypto conficiendis menses nouem impendisset Cæsar, rebus omnibus constitutis, excepta vna legione veterana, reliquas quas secum habebat, partim ad dignitatem Romani imperij, vtilitatemque & securitatem Reipublicæ, partim etiam præsidio nouis Regibus futuras apud Alexandriam relinquit: exortisq; parùm lætis de Pharnace nuntijs, quanquam inuitus admodum à Cleopatra diuelleretur, terrestri itinere cum sexta veteranorum legione expeditionē in Syriam suscipit. Hic Pharnaces Mithridatis Regis Ponti filius fuit: qui quum sublato è medio patre populum Ro. maximis videretur explicuisse
C difficultatibus, in præmium parricidij Bosphorum Cimmerium partem regni paterni à Pompeio acceperat, quo & aliquandiu contentus fuit: donec distracto in partes populo Ro., Pompeioq; & Cæsare circa bella ciuilia occupatis, & victo posteà Pompeio, Cæsare rebus ad Alexandriam gerendis intento, hanc vel optatissimam recuperandi regni partem sibi occasionem offerri ratus, Armeniam minorem, quæ Deiotaro, Cappadociam, quæ Ariobarzani à Senatu attributæ erant, partim occupauerat, partim etiamnum vastabat. Cn. itaq; Domitius Caluinus, qui cum tribus legionibus à Cæsare in Asiam finitimasque prouincias missus fuerat, euocatus precibus Deiotari & Ariobarzanis (qui se pecuniam ceteraq; à Cæsare im-
D perata præstare & exequi posse negabant, regnis suis à Pharnace occupatis) missis nuntijs Pharnacem Armenia Cappadociaq; decedere iubet: simulq; cum vna è tribus legionib. (reliquas enim Cæsari in subsidium ad bellum Alexandrinum miserat) auxilijsq; à Deiotaro & Ariobarzane sumptis, propiùs accedit. Pharnaces autem Cappadocia decedens, missis legatis nuntiat, se Armeniam partem regni paterni retenturum, quòd eam caussam in Cæsaris aduentum integram seruare vellet. Cumque Domitius instaret, vt etiam Armenia decederet, quando idem vtriusq; regni ius esset, exercitum nihilominus in Armeniam ducit: spretisq; muneribus, quæ subinde à Pharnace pacem se cupere simulante per legatos mittebantur, maximis continuis

RES A CN. DOMITIO CONTRA PHARNACEM GESTAE.

nuisq; itineribus confectis, ſeptem ferè paſſuum milibus à Nicopoli oppido minoris Armeniæ, quod Pharnaces tum occupabat, caſtra ponit: fruſtraq; inſidijs à Pharnace petitus, poſtridie caſtra profert, atque ipſi ferè oppido coniungit. Ibi Domitio caſtris muniendis intento, Pharnaces ex Cæſaris ad Domitium litteris, quas interceperat, de rebus Alexandrinis intelligit: ſimulque Domitium ipſum iuberi à Cæſare, quamprimùm per Syriam ad Alexandriam cum ſubſidijs accedere. Hinc quũ Domitium mox diſceſſurum crederet, vel hoc ſatis ſibi ad victoriam fore cenſuit, ſi moras trahendo, prælio ſe abſtineret. Domitius autem quum ſalutem Cæſaris ſibi non eſſe negligendam exiſtimaret, neque ſe ad priores pacis conditiones paulò antè à ſe reiectas, ſatis tutò & honeſtè, quando iam non offerrentur, redire poſſe: iterum nec ſine opprobrio aut fugæ ignominia abſque cauſſa diſceſſurum, rem prælio committere ſtatuit: & quanquam viribus longè impar, quòd præter Regia Ariobarzanis & Deiotari auxilia parùm firma, vnam tantùm Ro. legionem haberet triceſimam ſextam, copias tamen ſuas inſtructas in aciem ducit. Poſtquam ad manus ventum, acerrimeque hinc inde concurſum, prælio à ſola triceſima ſexta legione feliciter commiſſo, ita vt mœnibus oppidi iam ſuccederet, auxilia vel primo ſtatim impetu partim oppreſſa ſunt, partim diſſipata. Ita conuerſæ in legionem totius Regij exercitus vires: quæ quanquam hoſtium impetum primò fortiter ſuſtineret, tandem & ipſa loco pulſa, ducentis quinquaginta deſideratis, in montes proximos ſe contulit: inde collectis exercitus diſſipati reliquijs, per Cappadociam in Aſiam ſe recepit. Pharnaces autem ſumpta ab hoc ſucceſſu audacia, ſolitoq; ferocior, Pontum mox vniuerſum occupat: captisq; & expugnatis oppidis quàmplurimis, omnia per ſummam crudelitatem adminiſtrabat, ciuium Romanorum, qui in Ponto negociabantur, æquè ac Ponticorum bona diripiens. Inter cetera, Amiſum vrbem Ponticam, quæ aliquandiu reſiſtere auſa fuit, tandem expugnatam, primùm diripuit: ciues autem puberes tam Romanos, quàm Ponticos partim interfici iuſſit, partim publicè ſub haſta diuendi, impuberes autem ad vnum omnes execuit. Auctisq; cum ſucceſſu animis in quamuis ſpem ſublatus, ſperans & in Bythinia & in Aſia occupanda ijſdem quibus pater olim, ſe vſurum ſucceſſibus, exercitum & in illas regiones ducere cœperat. Ceterùm intellecto Aſandrum, cui per abſentiam ſuam Boſphoranum regnum ſeruandum commiſerat, res nouas domi moliri, metuens ne dum alienis inhiat, ipſe proprijs poſſeſſionibus excluderetur, Aſiæ occupandæ conſilium depo nit. Hæc ferè ad Cæſarem, dum adhuc Alexandriæ hæreret, perlata, ſuſcipiendæ aduerſus Pharnacem expeditionis cauſſam dedêre.

MOTVS ET TVMVLTVS VRBANI.

Cæſar igitur poſtquam in Syriam venit, non minùs per litteras ex vrbe, quàm ex his qui Roma eò venerant, intelligit omnia Romæ & in Italia factionibus ſeditio-

A ditionibusq; tam militaribus, quàm tribunitijs turbari: neque vllam Reipublicæ partem satis rectè administrari. Trebellius enim & Dolabella Tribuni plebis, de quibus superiùs cõmemoratum est, quanquam intellecto Cæsarem rebus ad Alexandriam iam confectis adventare, aliquandiu se continuissent, allato tamen certiore de expeditione aduersus Pharnacem nuntio, seditiones etiam prioribus atrociores renouarunt: Antonio, primò quidem Dolabellæ partibus vel palàm accedente, quòd Trebellium, præter cetera, militum animos sollicitasse caussaretur: posteà verò æmulatione & odio Dolabellæ (quem multitudini quàm se acceptiorem intelligebat) dum neutri se partium studere simulat, Trebellium clam fouente: ita vt B occupatis ab vtroque locis, quæ sibi quisque idonea existimabat, cædibus & incendijs passim per vrbem grassatum sit. Hinc custodia vrbis iterum atq; accuratius Antonio à Senatu mandata est. Qui maxima militum manu in vrbem adducta, Dolabellam leges de nouis tabulis, & mercede conductionis abroganda iam promulgare parantem, primùm ipsis legum tabulis discissis, tum aliquot è seditiosissimis de Capitolio præcipitatis, cæsisq; è plebe circiter octingentis, vix tandem compescuit. Quanquã ne sic quidem finis tumultui impositus sit: nam quum Cæsarem maximo & longinquo bello distineri intelligerent, quò plures è seditiosis peribant, hòc maiore cõtentione reliqui tumultuati sunt. Hæc vbi ad Cæsarem perlata, C tametsi intelligeret tantos motus haud facilè sine sua præsentia componi posse, proinde maturandum sibi in vrbem reditum, omnino tamen sibi faciendum putauit, vt quas in prouincias regionesq; venisset, eas priùs constitueret, hostiumq; externorum & Pharnacis potissimùm (qui pluribus iam occupatis aliarũ ceruicibus imminebat) metu liberaret. Primùm igitur in Syria dies aliquot cõmoratus, & per præcipuas quasq; ciuitates circumuectus, oẽs qui se bellis præteritis iuuerant, publicè & priuatim præmijs prosequutus est: & postquam de veteribus cõtrouersijs cognouisset, Reges, Tyrannos, & Dynastas constituit. In his Antipatrum Iudæum, cuius forti & fideli opera bello Alexandrino vsus fuerat, ciuitate Romana & immunitate D donatum, vniuersæ Iudææ præfecit. Hircano autem de sententia Antipatri summum apud suos sacerdotium confirmauit: murosq; Hierosolymorũ à Pompeio disiectos, restituere permisit. Iudæos autem ipsos plurimis immunitatibus donatos, suis viuere legibus permisit: finitimosq; omnes ad se vndique concurrentes in fidem receptos, conditionibus impositis, sibi populoq; Romano amicos dimisit. Quibus rebus intra paucos dies confectis, Sex. Cæsare necessario suo Syriacis legionibus præfecto, atque ibi relicto, ipse in Ciliciam proficiscitur: habitoque Tarsi, nobilissimo fortissimoq; Ciliciæ oppido, omnium ciuitatum conuentu, tam ipsius prouinciæ quàm finitimarum ciuitatum res ibidem constituit. Tarcondimoto verò,

CAESARIS IN PHARNACEM PONTI REGEM EXPEDITIO.

O qui

qui partem Ciliciæ ſub ſe habebat, & Pompeium re nauali plurimùm iuuerat, petenti veniam cõceſſit. Hinc magnis itineribus per Cappadociam proficiſcens, Mazacæ biduum commoratus, Comana peruenit. Ibi Nicomedem Bythinium regio Cappadocum genere ortum, Sacerdotem Bellonæ Deæ conſtituit: qui honos apud Cappadocas à Rege ſecundus erat, ſolebantq; Reges & Sacerdotes eius Deæ ex eadem plerumq; familia creari. Ab his Cæſar in Pontum pergens, poſtquam in fines Gallogræciæ perueniſſet, Deiotarus Gallogræciæ Tetrarcha (quem Senatus Regem minoris Armeniæ appellarat) depoſitis inſignibus ornamẽtisq; regalibus, non tam priuati quàm rei habitu ſupplex ad Cæſarem veniens, veniam petijt, quòd auxilia Pompeio ſubmiſiſſet: additis ijs, quæ maximè ad cauſſæ ſuæ purgationem facere videbantur. Cæſar cõtrà, quanquam commemoratis ſuis in Deiotarum beneficijs excuſationes eius facilè diſſoluiſſet, partim dignitati & ætati hominis, tum etiam prioribus ipſius in ſe meritis, partim etiam precibus eorum qui frequentes pro ipſo deprecaturi conuenerant, omnem offenſam condonauit: reſtitutisq; Regijs inſignibus, legionem quam ſecum habebat, omnemq; equitatum, in Pontum adducere iubet. Sic Cæſar cum quattuor omnino legionibus, in quibus & Deiotariana auxilia erãt, in Pontum pergit. Pharnaces autem, quanquam ab expeditione Aſiatica reuocatus, in Aſandrum præfectum exercitum ducere conſtituiſſet, intellecto tamen Cæſarẽ iam aduentare, apud Zelam Ponti oppidum ſubſtitit. Cæſare autẽ iam Ponti fines ingreſſo, legatos à ducenteſimo ſtadio ad ipſum mittit: qui præter coronam auream magni ponderis, aliaq; munera, quæ Imperatoribus rebus bene geſtis ab amicis mitti ſolebant, etiam filiam Regis ſui in matrimonium offerentes, veniamq; deprecantes, quæcunque Cæſar imperaſſet, Regem facturum pollicebantur: proinde ne hoſtili in ipſum animo eſſet, quando & Deiotaro, qui partes Pompeianas iuuerat, peperciſſet, Pharnaces autem nulla aduerſus Cæſarẽ auxilia miſiſſet. His Cæſar reſpondit, Pompeium, à quo maxima Pharnaces beneficia acceperat, ab ipſo deſertũ, tantum abeſſe vt in beneficio poneret, vt hoc ipſum tanquam impium, certiſſimumq; ingrati animi teſtimonium vltrò deteſtaretur: non eſſe igitur quòd hinc paratiorem cõmiſſis ſuis veniam ſperaret. Ceterùm ſi quæ verbis polliceretur, re præſtaret: Pontoq; decedens familias publicanorũ, quas captiuas detinebat, remitteret: ciuibusq; Romanis & ſocijs ablata reſtitueret, ſe præteritas iniurias quamuis grauiſſimas condonaturum, muneraq; Regia accepturũ. Quæ Cęſaris reſponſa, poſtq̃ ad Pharnacem perlata, quum non ignoraret, Cæſarem maximis de cauſſis tum in Italiam, tum in Africam reuocari, proinde ſperaret, feſtinanti Cęſari facilè ſolis promiſſis ſatiſfactum iri, facturũ quidem quæ Cæſar iuberet reſpondit: verùm moris interiectis tempus ducens, promiſſaq; lentiùs exequens, Cæſarem fruſtrari ſtudebat.

Sed

A Sed Cæſar intellecto fraudulento Regis conſilio, vt hoſtem callidum contrario aſtu incautum opprimeret, celeritatem, quam ſibi aliâs bene ceſſiſſe meminerat, & in hoc negotio ſibi neceſſariò adhibendam exiſtimauit. Quum igitur Pharnaces tribus ferè paſſuum milibus à Zela in colle editiore circa montem Scotium (eo ferè loco quo Mithridates pater ipſius Triarium vicerat) caſtra poſuiſſet, Cæſar, qui haud longiùs milibus paſſuū quinque ab eo loco caſtra habebat, proxima nocte inopinantib. hoſtibus collem caſtris Regijs proximum occupat, ita vt mille haud ampliùs paſſus inter vtraque caſtra intercederent: aggereq; per ſeruitia è ſuperioribus caſtris eò comportari iuſſo, caſtra muniri imperat. Quod quum Pharnaces B animaduertiſſet, auſpicijs quibuſdam, & innata ipſius loci, vt ipſe credebat, felicitate inductus, contempta Cæſarianorum paucitate, per præruptam vallem in non minùs arduum caſtrorum Cæſarianorum collem copias ducere non dubitauit. Cæſar ex aduerſo, quum Pharnaceem ſuos non tam ad prælium, q̃ oſtentationem inſtruere crederet, nec ſibi perſuadere poſſet, Regem interiecta maxima locorum iniquitate cum exercitu tranſiturum, primam aciem pro vallo inſtruxiſſe contentus, reliquis cœptum opus perficere iuſſis, temeritatem Regis eminus irridebat. Ceterùm poſtquam Regem valle tranſita, eodem gradu collem conſcendere vidit, tam audaci Regis inſtituto perculſus, relicto opere ſuos arma capere iubet. Et quanquam C legionibus oppoſitis, reliquam aciem per ſummam feſtinationem inſtrueret, falcatæ tamē Regis quadrigæ impetu inuectæ ordīnes turbauêre: quas inſequuta tota acies, ſublato ingenti clamore, primò quidem maximum Cæſarianis terrorem attulit: ſed vbi cominus ad manus ventum, Cæſare equo inſcenſo cum mille equitibus primo in hoſtes procurrente, poſtquā aliquandiu vehementi prælio decertatum eſſet, à dextro cornu (in quo erat legio ſexta, quam ſolam ſecum Cæſar Alexandria adduxerat) victoriæ initium exſtitit, hoſtibus facilè è ſuperiore loco in vallem detruſis. Poſtea & à ſiniſtro cornu, & à media acie profligatæ vniuerſæ Regis copiæ: plurimiſq; tum interfectis, tum ruina aliorum oppreſſis, reliqui armis proiectis fugientes, vallemq; tranſgreſſi, in collem vbi caſtra habebant euaſêre. Cæſariani eodem impetu inſequuti, colle ſuperato, mox & caſtris Regijs potiuntur. Rex dum caſtra oppugnantur, liberius fugiendi ſpacium nactus, cum mille equitibus, vt quidam prodidêre, cum paucioribus, vt alij, Sinopen maritimam vrbem ſe recepit, viuus alioqui in manus venturus. Ferunt Cæſarem profligato ſtatim Pharnace exclamaſſe: O te beatum Pompei, qui cum talibus bello Mithridatico decertans, MAGNI cognomen accepiſti. Et quanquam maximi metu belli liberatus, ſummoperè lætaretur, non aliud tamen, neque prolixiùs hac de re Romam perſcripſit, quàm in hæc verba, VENI, VIDI, VICI. ita vt non tam victoriam ipſam, vtpote minùs ſplen-

PHARNACES VICTVS.

didam, quàm celeritatem belli confecti prædicare, & significare voluisse videri possit. A quibusdam enim traditum est, Cæsarem intra quintũ quàm in Pontum venisset diem, quattuor quibus in conspectum venerat horis Pharnacem vna acie profligasse. Sic Cæsar Ponto recepto prædam vniuersam militibus concessit, & quo loco Pharnacem fudit, trophæum statuit aduersum trophæo quod Mithridates de Triario ibi antè erexerat, quòd illud Dijs belli præsidibus consecratum euertere non auderet. Quæcunq; autem Pharnaces tam ciuibus quàm socijs abstulerat, ea omnia recepta suis quæque dominis restituit. Amisenorum autem calamitatem & iniurias libertate publicè concessa compensauit. Dimissisq; Deiotarianis auxilijs, veteranis verò sextæ legionis in Italiam ad honores & præmia accipienda præcedere missis, Cælium Vinitianum cum duabus legionibus in Ponto reliquit: rebusque tum vrbanis, tum peregrinis in diuersum trahentibus, negotium Pharnacis persequendi Domitio imponit: Pontoq; digressus per Gallogræciam & Bythiniam in Asiam pergit, de omnium interea ciuitatũ controuersijs ex itinere cognoscens, iuraq; in Tetrarchas, Reges, & ciuitates constituens. Inter hæc partem Armeniæ, quæ priùs tota Deiotaro parebat, Ariobarzani Cappadociæ Regi attribuit. Mithridatem verò Pergamenum, in præmium operæ bello Alexandrino strenuè & feliciter nauatę, regno Bosphori (quod Pharnaces priùs tenuerat) cum Tetrarchia Gallogræciæ donatum, bellum in Asandrum (cuius in Pharnacem perfidiam impunitam esse nolebat) suscipere, Bosphoroq; eijcere iubet. Per Asiam autẽ in Græciam transiens, quòd tam in sumptus quotidianos, quàm ad promissa militibus præstanda, alendosq; maximos exercitus, ad conficiendas belli ciuilis tum in Africa, tum in Hispania reliquias, denique & ad triumphos, quos q̃ magnificentissimos sumptuosissimosq; ducere proposuerat, maxima sibi pecuniarum vi opus fore intelligeret, per omnes passim Asiæ & Græciæ ciuitates quantas poterat maximas pecunias quoquo modo conficere studiosè laborauit, exigentibus eas perquàm acerbè nõ sine maxima inuidia publicanis. Quibus omnibus constituendis conficiendisq; Cæsar haud diutiùs, quàm turbulentissimus rerum vrbanarum status exigere videbatur immoratus, omnium opinione citiùs sub anni exitum Romam venit. Cumque Tribunitiæ vrbanæq; seditiones ad primum Cæsaris aduentum conquieuissent, quanquam plurimi sibi malè cõnscij extrema ab eo metuerent, tantum abfuit vt Cæsar quid seueriùs in aliquem statuerit, vt ne inquisitionem quidem anteactorum instituerit, omnibus ex æquo veniam concedens, maiori'ne cum laude clementiæ, an indulgentiæ reprehensione incertum. Quibusdam è præcipuis seditionis auctoribus etiam honores postea contulit: è quibus Dolabellam (quum potior apud eum esset officij aliquando ab illo accepti, quàm posterioris delicti ratio) nec-

Margin notes: PONTVS RECEPTVS. — CAESARIS AD VRBEM REDITVS.

Margin letters: A, B, C, D

A necdum Prætura functum ad Consulatum euexit. Ceterùm vti extra Italiam, ita in vrbe & in Italia, cogendis priuatim & publicè pecunijs animũ intendit: easque non solùm ratione muneris, vtpote coronarum, imaginum, statuarum, aliorumq; similium, quæ partim vltrò offerebantur, partim exigebantur: sed & mutui nomine non minùs à ciuitatibus, quàm à priuatis accipiebat. Nam quòd suas facultates Reipublicæ impendisset, nomina facere necesse sibi esse dictitabat. Hinc plebe inter hæc nouas petente tabulas, palàm & disertè recusauit, se quoque obæratum dicens. Vsuras tamen quæ à tempore susceptæ contra Pompeium expeditionis debebantur, & mercedes habitationum remisit: æstimationesq; possessionum, secun-
B dum quas debitores creditoribus satisfacere iubebantur, ad rationem præsentis temporis accommodauit. Atq; his quidem plebem sibi potissimùm demeruit: Senatoribus verò gratificaturus, sacerdotia & magistratus, tum in reliquam anni partem, tum in sequentem annum contulit. Et quò plures sibi deuinciret, Prætores in sequentem annum .x. designauit: additoq; singulis Pontificum, Augurum, & Quindecimuirorũ collegijs vno, etiam sacerdotiorum numerum auxit. Ex Equestri autem ordine, atque his qui secum militarant Centurionibus, plures in locum defunctorum in Senatũ allegit. M. porrò Brutum, quem post cladem Pharsalicam ad se euocarat, cum exercitu Galliæ Cisalpinæ: D. verò Brutum Transalpinæ præfecit.

PRAETORES .X. DESIGNATI.

C Superiores vrbanosq; motus vixdum aduentu Cæsaris sedatos alia statim militaris excepit seditio. Huius initium in Campania exstitit, veteranis qui prælio Pharsalico interfuerant, præmia simul & missionem tumultuosiùs flagitantibus: duobusque Senatorij ordinis viris, qui tum fortè Prætores erãt, per tumultum interfectis. C. quoq; Sallustius Crispus, qui & ipse tum Prætor erat, Romamq; ad Cæsarem vt eum certiorem faceret properabat, complurib. militum eum insequentibus, vix tandem fuga cædi se exemit. Postquam autem milites in suburbana venissent, Cæsar misso ad ipsos internuncio, rationem postulatorum suorum edere iubet: simulq; alias mille drachmas viritim promittens, reliqua confecto bello Africano se præstiturum
D rum pollicetur. Sed illi non promissis, sed promissorum repræsentatione opus esse occlamantes, Cæsari se coràm postulata sua exponere velle respondent. Dispositis itaque circa vias vrbis, atque adeò circa ipsas Cæsaris ædes præsidiarijs vrbanis M. Antonij cohortibus, inermes, præterquam quòd gladijs accincti erant (quòd & aliàs eos in vrbe gestare soliti erant) intra vrbem in campum Martium admissi sunt: ad quos etiamnum tumultuantes, Cæsar quanquam dehortantibus amicis, intrepidè prodijt: conscensoq; tribunali liberam loquendi potestatem facit. Illi expositis prolixè superiorum bellorum tum laboribus, tum periculis, non ausi Cæsarem de præmijs interpellare, postremò missionem sibi tanquam emeritis dari postulant: spe

rantes nimirum Cæſarem vrgente bello Africano potiùs vltrò præmia re- A
præſentaturum, quàm ſe dimiſſurum. Ceterùm Cæſar præter omnium exſpectationem, æquum ipſos poſtulare reſpondit, ſacramentoq; militari ſolutis miſſionem concedere, addito, ſe ijs qui iuſtum militiæ tempus expleſſent, cum ſtipendijs etiam præmia perſoluturum, poſtquam cum alijs triumphaſſet: Quiritesq; eos deinceps pro commilitonibus, tanquam iam non milites, ſed in ciuium ordinem redactos, appellauit. Ad quæ illi primùm taciti, vtpote inexſpectato reſponſo attoniti, poſteà poſtquam Cæſar de præmijs præſtandis, triumphoq; cum alijs agendo egit, ſeq; non commilitones vti priùs, ſed Quirites appellari intelligunt, pudore atq; æmulatione ad pœnitentiam conuerſi, vt ſibi diutiùs ſub eius ſignis & auſpicijs militare B
concedatur, ſupplices rogant. Quod quum Cæſar primò recuſaret, addens ſibi vlteriùs ipſis opus non eſſe, proinde miſſionem concedere, promiſſa tamen bona fide perſoluturum, agrosq; non quidem dominis ſuis ereptos, ſed vel publicos, vel ſuos, vel ſi hi non ſufficerent, etiam ſuis pecunijs coëmptos adſignaturum: illi magis etiam inſtare, & diſcedere parantem retinere, rogareq; vt & pœnam, ſi ita videretur, de ſe ſumeret. Ad quæ Cæſar ſubſiſtens, negauit ſe de quoquam ſupplicium ſumpturum: ceterùm à Decumanis talia nõ exſpectaſſe: quos vtpote ſpectatiſſimæ virtutis & fidei, ſemper alijs præferre ſolitus erat. Hinc Decumani, quum ſibi præ ceteris infenſum intelligerent, etiam decimationis exemplum in ſe depoſcebant. Sed Cæſar C
quum perſpiceret eos ſeriò pœnitentes, omnes in gratiam recepit. Agrosq; vniuerſis, partim ſuos, partim publicos, adſignauit: ita tamen vt eos quàm longiſſimè à ſe inuicem diſtraheret, ne iuncti nouos iterùm motus cierent, aut finitimis colonis terrori eſſent. Pecunias verò militibus ad ſingula ferè prælia factaq; egregia promiſſas, partim ſe repræſentaturum pollicitus eſt, partim bello confecto vel cum fœnore perſoluturũ. Ceterùm ſe deinceps neminem ex ipſis inuitum ad militiam cõpulſurum: ſi qui tamen ad belli relliquias ipſum ſponte ſequi velint, admiſſurum. Ad quæ ſuccedente in locum prioris ferociæ maxima animorum manſuetudine, actis Cæſari gratijs vniuerſi nomen dedêre.

AGRI MILITIBVS ADSIGNATI.

Hic annus quo hæc à Cæſare geſta ſunt, D
maiore ſui parte ſine Conſulibus fuit, comitijs nimirum in Cæſaris reditũ dilatis: quòd ius poteſtasque omnis comitiorum, vt ſuprà relatum eſt, ipſi permiſſa fuerat. Ita ſub exitum demùm anni Conſules creati Q. Fufius Calenus, P. Vatinius, Cæſaris vterque bellis ſuperioribus legati. In ſequentem autem annum ſe cum M. Lepido Coſ. deſignauit: cui etiam hoc anno ex Hiſpania (quam pro Prætore à prima Cęſaris Dictatura adminiſtrauerat) reuerſo, triumphum cõceſſit: quòd ipſius interuentu Longini Marcelliq; motus in Hiſpania conquieuiſſent. Rebus autem vrbanis ad hunc modum conſtitutis, Roma digreſſus, media ferè hieme ad .XIIII. Calend. Ianua-

Q. FVFIVS, P. VATINIVS COSS.

CAESAR .III. M. LEPIDVS COSS. DESS.

M. LEPIDI EX HISPANIA TRIVMPHVS.

CAESARIS IN AFRICAM EXPEDITIO CONTRA IVBAM ET SCIPIONEM.

A Ianuarias Lilybæum peruenit. Vbi cùm aduerſis tempeſtatibus diutiùs de-
tineretur, certiùs de viribus hoſtium cognoſcit: ſcilicet præter equitatum
ferè infinitum, maximamq; leuis armaturæ multitudinem, Regias legio-
nes eſſe quattuor: Scipionis verò decem: elephantos præterea centum vi-
ginti: nauium autem eam multitudinem, vt etiam in plures claſſes diſtri-
butæ eſſent. Simul intelligit, Scipionem cum maiori longè parte exercitus,
ac vniuerſis ferè primi nominis Pompeianarum partium ducibus & ſecta-
toribus, Adrumetum tenere: Catonem verò cum parte copiarum, & vni-
uerſæ claſſis, totiusq; adeò oræ maritimæ imperio, Vticæ (vbi & commea-
tus, & pecunia, ceteriq; apparatus bellici erant) in præſidio eſſe, cum trecen
B tis ex omni numero electis, qui bellicis conſilijs præerant. Nam quũ Cato,
vt ſuprà cõmemorauimus, delato ſibi in Africa imperio, Scipioni ceſſiſſet,
& de Vtica, quòd in Cæſarem propenſior videretur, auctore potiſſimùm
Iuba Rege euertenda ageretur, oppido ad preces Catonis ab interitu ſerua-
to, cuſtodia eiuſdem Catoni mandata fuerat. Cæſar interim omnibus ad
nauigationem expeditis, pòſtquam ſex omnino legiones conueniſſent, e-
quitum verò duo milia, legiones quidem in longas naues, equitatum autẽ
in onerarias impoſitum, cũ maiori parte nauium præcedere iubet: datoq;
Allieno Prætori, qui Siciliam pro Conſule obtinebat, de reliquo exercitu
& commeatibus ſubmittendis negotio, quum ad .VI. Cal. Ianuarias naues
C conſcendiſſet, reliquas naues quæ præceſſerant conſecutus, Clupeam, Nea-
polim, aliaq; maritima Africæ caſtella & oppida prætervectus, ſub Cal. Ia-
nuarias Adrumetum applicuit. Quumq; è naui in terram deſcendens, pe-
dem impingens in littore procidiſſet, reliquis exterritis, nihil turbatus, verſo
in melius omine, terramq; vlnis complexus: Teneo te, inquit, terra Africa.
Simili ratione & poſteà, cùm intelligeret hoſtes, neſcio quo vaticinio, ſiue
inueterata opinione confiſos, qua vulgò Scipionum nomen in Africa inui-
ctùm credebatur, certam ſibi fatalemque quodam modo victoriam polli-
ceri, quòd apud ipſos Scipio ſummæ rerum præeſſet, hominem quendam
abiectæ & tantùm non infimæ ſortis, è Scipionum tamẽ gente, cognomine
D Salutionem ſibi aſſumpſit, Et mihi, inquiens, alter erit Scipio: eundemque
poſteà parti exercitus præpoſitum etiam cum aduerſarijs congredi coëgit:
vanam hoſtium confidentiam ridens, an quòd & apud ſuos eam opinionẽ
ſeriò inualuiſſe crederet, incertum. Expoſitis autem in portu Adru-
metino his quos ſecum adduxerat militibus, peditũ ſcilicet tribus milibus,
equitibus verò centum quinquaginta, caſtriſq; ante oppidum poſitis, mi-
litibusque ſuis omni iniuria & præda abſtinere iuſſis, reliquarum nauium
aduentum operiri conſtituit: quæ quòd Cæſar Sicilia diſcedens, certũ ipſis
locum quem peterent, non præſcripſerat, quò potiſſimùm curſum dirige-
rent, ignorabant. Sed Cæſar poſtq̃ Scipionem ad Iubam Regem diſceſſiſſe,

BELLVM AFRICANVM.

C. au-

C. autem Considium cum præsidio duarum legionum Adrumetum tenere intellexit, tentata frustrà Adrumeti oppugnatione, nuntiatoq; maximorum auxiliorum aduentu, castra mouere cœpit. Ceterùm Considianis eruptione subitò facta, equitatuq; Maurorum, qui à Iuba subsidio missus peropportunè aduenerat, extremum agmen infestantibus, exutus castris exercitum ad Ruspinam duxit. Qua in Cæsaris profectione memorabilis fuit. xxx. equitum Gallorum virtus, qui duo equitum Maurorum milia loco pulsa in fugam conuertêre. Cæsar oppidis castellisq; quàmplurimis ex itinere per legatos in fidem suam receptis, factisq; vno die ad Ruspinam castris, oppido potitus, postridie ad Leptim ciuitatem liberam atque immunem progreditur: oppidoque per deditionem recepto, atque ab iniuria militum conseruato, intellecto naues quasdam onerarias è suis ad proximum littus appulisse, quasdam Vticam petijsse, alias incertas locorũ quæ peterent, per mare diuagari, mediterraneis abstinens, propter nauium errorem haud procul à Lepti iuxta littus castra locat: litterasque & nuncios in Sardiniam, finitimasq; prouincias, pro auxilijs & frumento mittit. Rabirium verò Posthumium pro secundo commeatu in Siciliam proficisci iubet. Missisq; decem longis nauibus, eas quæ deerrassent conquiri iubet. C. auté Sallustium ad Cercinnam insulam ab hostibus recipiendam (quòd ibi magnã frumenti copiam esse intelligeret) cum parte nauium ire iubet: relictoq; ad Leptim cum sex cohortium præsidio C. Saserna, ad. III. Nonas Ianuarias, castra Ruspinam, vnde pridie venerat, transfert: sarcinisq; relictis cum expedita manu circa villas frumentatum profectus, coacta magna frumenti vi, Ruspinam reuertitur: relictoque ibi cum legione P. Saserna superioris Sasernæ fratre, ad portum cum septem cohortib. duo ab oppido passuum milia progressus, conscensa sub vesperam classe, naues quæ adhuc in errore erant conquisiturus, proficisci parabat. Ceterùm postridie appellentibus eôdem nauibus de quibus laborabat, eisdemque in portum receptis, cum his simul & prioribus Ruspinam redit: castrisq; ad oppidum positis, cohortes. xxx. expeditas, cum equitibus CCCC. & sagittarijs paucis frumentatum ducit: verùm vix tria passuum milia progresso à speculatorib. equitibusque antecessoribus, hostes appropinquare nunciantur: simulque cum ipso nuntio puluis eminus conspici cœptus est. Haud multò pòst ipsæ hostium copiæ duce Labieno & duobus Pacidijs aduentare visæ sunt, ita instructæ, vt præter equitatum, qui vtrunque cornu tenebat, media quoque acies mirabili longitudine directa, equitibus conferta, Numidisq; leuis armaturæ & sagittarijs peditibus condensata, pedestrium magis quàm equestrium copiarum speciem præberet. Cæsar itaque & suam, quæ aderat, manum (quanquam perexiguam) tanquam cum pedestri acie dimicaturus, ad pugnam instruit. Sed priusquam ad manus veniretur, primùm Numidæ

leuis

RVSPINA ET LEPTIS RECEPTA.

A B C D

Labienus

A leuis armaturæ cum equitibus è media acie prorumpentes, legionarios Cæsaris insolito nouoq; pugnæ genere (quo potissimùm vsus Rex Iuba Curionem antè oppresserat) multùm perturbarunt. Interim & numerosissimus Labieni equitatus in latitudinem subitò extensus, cedentib. ob paucitatem equitibus Iulianis, vniuersas statim Cęsaris copias circumuenit: ita vt Cęsar orbe facto, non sine summo discrimine, maximoq; tyronũ pauore præliari cogeretur. Hîc Labienus à veterano, quem ille priùs conuicijs lacessere, tyronemq; appellare ausus fuerat, pilo in se coniecto petitus, sed eodem in equum adacto, equo excussus, non minimum vitæ periculum adijt. Cæsar autem acie sua, quæ priùs in orbem coacta fuerat, in longitudinem q̃ maxi-
B mam porrecta, cohortibusq; diuersò conuersis hostium coronam vtrinq; perrumpit: parteq; hostium in fugam cõuersa, quòd insidias metueret, fugientes longiùs persequi destitit: cumq; iam ad sua se præsidia recipere cogitaret, occurrentibus sibi M. Petreio & Cn. Pisone, cum maximis tum peditum, tum equitũm Numidarũ auxilijs, simul etiam Labienianis, (animis à priore terrore iam confirmatis) extremum suorum agmen impedientib., prælium signis conuersis redintegrare coactus est. Hostibusq; ad priorem illam dimicandi rationem confugientibus, Cæsar postq̃ perspexit & equos & equites suos, tum ex recenti nausea proximæ nauigationis, tum ex siti & languore propter vulnera priore pręlio accepta, ad insequendum diutiusq;
C persistendum minùs firmos, exiguam præterea partem diei superesse, hostibus vno impetu vltra proximos colles repulsis, postq̃ ab hora diei quinta ad occasum Solis dimicatũ esset, M. Petreio inter ceteros grauiter sauciato, suos vt erant instructi, ad suas munitiones reducit. Quidam produnt Cæsarem hoc prælio fugientib. suis omnibus solum se hostibus opposuisse, atq; aquiliferum quendam locum deserentem, sua manu in primam aciem obtorto collo retraxisse, dixisseq;: Hîc sunt aduersarij, huc tende. Intelligens aũt Scipionem & Iubam Regem cum vniuersis copiarum viribus, validissimisq; auxiliorũ copijs breui adfuturos, castra sua accuratiùs munire, aliaq; opera efficere, copiasq; ex remigibus, atq; alijs cuiusuis generis classiarijs fir-
D mare, frumentum & reliquum cõmeatum, ceteraq; ad bellum necessaria cõparare instituit. Et quòd pleræq; nauium onerariarum, quæ cõmeatum vehebant, ignaræ locorum, quæ Cæsar castris suis tenebat, etiamnum vagabundæ per mare errarent, è quibus quasdam ab hostium nauibus, tum incensas, tum expugnatas intellexerat, naues circa portus atq; insulas ad præsidium onerariarum disposuit. Cn. interim Pompeius, Magni filius, qui Vticæ apud Catonem erat, quotidianis ferè Catonis conuicijs, & cõmemoratione rerum à patre in ea ætate fortiter & feliciter gestarum incitatus, cum tumultuaria fortuitaq;.xxx. minorum nauium classe, in Mauretaniam Bogudis regnũ profectus, tentato frustrà Ascuro oppido (quod prędidio Regio Cn. Pompeius,

tenebatur)suisq; eruptione oppidanorum ad mare repulsis,quum re malè A
gesta ad Catonem reuerti non sustineret,classem ab Africa auersam ad Baleares insulas appulit.vbi postquã Ebusum insulam vi cepisset,reliquę sine prælio in deditionem venêre. ipse Pompeius morbo correptus,cum militibus suis ibidẽ aliquandiu moratus est. Scipio aũt relicto Vticæ valido pręsidio,cum octo legionibus,& equitum quattuor milibus iter ingressus, circa Adrumetũ Petreio Labienoq; se coniunxerat,ita vt vnis castris quattuor passuum milia occuparent: equitatuq; suo circũ Cæsaris munitiones vagari iusso,Cæsarianos omni ad aquandum pabulandumq; exitu prohibebat. Hinc nondum subuecto ad Cęsarem è Sicilia Sardiniaq; cõmeatu, tanta fuit in castris Cæsaris nõ solùm annonæ,sed & pabuli inopia,vt equi B
alga è littore collecta,aquaq; dulci elota/aliquandiu alerentur.Quibus Cæsariani exercitus extremitatibus intellectis Iuba,antequam Cæsar his se difficultatibus explicaret,cum maximis equitum peditumque auxilijs regno egressus, Scipioni se iungere festinabat. Verùm intellecto ex itinere P. Sittium quendam, & Regem Bogudem iunctis copijs Numidiam regnum suum vastare,Getuliamq; (quæ & ipsa regni pars erat) ipsamq; Cirtam opulentissimum regni sui oppidum,vbi & Regia ipsius erat,cum alijs aliquot captam,rebus suis timens,cùm haud procul à Scipione abesset,abductis etiam à Scipione auxilijs/quæ anteà submiserat, triginta tamen elephantis ipsi relictis,in regnum reuersus est. Cæsar autem quum ipsius in Africam C
aduentus per maiorem ferè prouinciæ partem in dubium vocaretur, nec alius præter vnũ ex ipsius legatis aduenisse crederetur,missis circumquaq; litteris omnes ciuitates de aduentu suo certiores facit. Hinc plurimi statim vndique ex vniuersa prouincia viri nobiles è suis ciuitatibus profugi,de aduersariorum sæuitia atque acerbitate/non sine lachrymis conquerentes,ad castra Cæsaris confluxêre. Quibus intellectis,tantisque prouincialium iniurijs permotus,quum hactenus per hiemem statiuis se continuisset,æstate iam inita,coactis vndique quæcunq; vsquam erant,cùm copijs,tum auxilijs,iusto deinceps cum aduersarijs bello decertare,prouinciamq; ab illorum crudelitate vindicare constituit: litterasq; ad Allienum & Rabirium D
per catascopum mittit,quibus exercitum sibi quamprimùm transportare præcipit. Ipse interim dum exercitus adduceretur,opera incepta perficere, & castra validioribus augere munitionibus non intermittit. Scipio alia ex parte elephantos quotidie assuefacere,ne non tam hostium/quàm suorũ periculo & exitio,pòst in pugnam producerentur. Interea à turmis equitum,quæ vtrinq; pro vallo in stationibus erant,crebris minutisq; quotidie ferè prælijs concurritur. Et Scipio quidem per singulos penè dies,suos ad pugnam instructos pro castris maiore diei parte in acie consistere iubens, aliquando etiam longiùs progressus, Cæsarem ad prælium prouocabat.

Sed

P. Sittius. Bogud.

A Sed Cæſar ijs,qui pabulandi,lignandi,muniendi,aut alterius rei gratia è ca-
ſtris proceſſerant,ſine tumultu,& modeſtè intra munitiones receptis,equi-
tatusq; ſui partem loco conſueto in ſtatione conſiſtere, & ſi hoſtis propius
accederet,retro ſe intra munitiones recipere,reliquos autem ſuo quemque
loco armatos,& ſi hoſtis ingrueret paratos eſſe iubens, ſe cum reliquo mi-
lite intra caſtra,foſſa,valloque altiſſimo,alijsq; maximis operibus & muni-
tionibus cincta, atque aliâs ab omni telorum tormentorumq; bellicorum
genere inſtructiſſima,magna cum fiducia cõtinebat: exſpectans nimirum
dum id quod reſtabat veteranarum legionum/cum ſecundo cõmeatu ad-
ueniſſet. Qua in ſententia quũ Cæſar copijs ſubinde ad pugnam à Scipione
B productis perſtaret, Scipio contempta Cæſaris exercitusq; ipſius patientia,
in caſtra regreſſus,concione aduocata prolixè de Cæſaris Cæſarianorumq;
timiditate & deſperatione apud ſuos verba facit,victoriamq; haud dubiam
eamq; breuem ipſis pollicetur. Per id tempus Numidæ Getuliq; com-
plures,quotidie ſignis caſtrisq; Scipionis relictis, alij in regnum diſcedere,
alij in caſtra Cæſaris etiam cateruatim profugere, memoria beneficiorum
quæ maiores ipſorum olim à Mario (cuius affinem Cæſarem eſſe intellige-
bant) acceperant. E quibus Cæſar illuſtriores aliquot cum litteris ad ciues
ſuos mittit: hortaturque,vt ſe ſuosq; fortiter contra aduerſarios defende-
rent,neque ijs ſe temerè permitterent. Hoc quoque tempore Labienus
C tentata cum parte equitatus,Leptis oppidi,quod Saſerna tenebat,expugna
tione,amiſſoq; ſcorpionis ictu vno è Decurionibus,ſuisq; hinc perterritis,
ad ſuos ſe recepit. Acillitani quoque per id tempus legatis ad Cæſarem
miſſis, ciuitateq; ſua in Cæſaris fidem tradita, frumentúmque & alia quæ
ipſis ſuppetebant polliciti,præſidium ſibi à Cæſare mitti petunt. Cæſar igi-
tur C.Meſſium Ædilitia poteſtate functum,cum præſidio eò proficiſci iu-
bet. Quo intellecto C.Conſidius,qui Adrumeto cum duabus legionibus,
& equitibus cc. præerat, cum octo cohortibus Acillam prior occupare ſtu
dens, quum ſe à Meſſio præuentum, præſidiúmque Cæſaris ab Acillitanis
receptum videret,Adrumetum reuerſus,acceptisque ibi equeſtribus à La-
D bieno copijs, Acillam obſidione cinxit. Hanc poſtea multis magnisq; ope
ribus oppugnare adortus, aliáq; diu multúmq; expertus, quum nihil pro-
ficeret,acceptis tandem aduerſis de infelici ſuorum equeſtri prælio nuntijs,
frumento ceterisque, quæ affatim in caſtris aderant, ad victum neceſſaria,
incenſis, obſidione oppidi relicta, Adrumetum iterum ſe recepit.
Eodem tempore & Criſpus Salluſtius Cercinna inſula,eiecto ex ea C.De-
cio viro Prætorio, qui eam cum præſidio tenuerat, potitus, magnam fru-
menti copiam ibi inuentam,per naues onerarias in caſtra Cæſaris mittit.
Tunc quoque naues onerariæ, quas Allienus cum ſecundo commeatu, &
duabus legionibus, & equitibus Gallis DCCC. funditoribusq; & ſagittarijs

ACILLA RECEPTA.

C. Messius.

CERCINNA RECEPTA.

mille à Lilybæo ad Cæſarem miſerat,quarto pòſt die in portum Ruſpinæ, vbi Cæſaris caſtra erant, vento vſi ſecundo peruenêre. Hinc Cæſar poſt longa exſpectationis tædia, omnibus ſuis receptis gauiſus, omnique ſollicitudine liberatus, milites iam recenter aduectos, nauibusq; egreſſos, per caſtella munitaq; loca diſponit: & donec à nauſea & languore, vigori priſtino reſtituerentur, aliquantum interquieſcere iubet. Eodem ferè tempore & Tiſdritani legatos ad Cæſarem mittunt, triticiq; modia mille CCC. apud ſe eſſe docent: cuius conſeruandi cauſſa præſidium ſibi à Cæſare mitti petunt. Quibus Cæſar gratias agens, præſidium ſe quamprimùm miſſurum pollicetur. Interea P. Sittius, quem fines Numidiæ cum exercitu ingreſſum ſuprà relatum eſt, caſtellum munitiſſimum, in quod Iuba præter frumentum cetera quoque vſibus bellicis neceſſaria conuexerat, vi expugnatum capit. Cato verò dum hæc geruntur, habitis nouis delectibus, magnam omnis generis hominũ, tam ſeruorum, q̃ libertinorum, omniumq; qui per ætatem armis ferendis habiles eſſent, manũ armauerat, & Scipioni in ſubſidium ſubmiſerat. Sed Scipio miratus Cæſarem, qui alioqui vltrò bellum inferre, & prælio laceſſere conſueſſet, ita obſtinatè etiam prouocatum, eo nunc abſtinere, tamque inſolitam Cæſaris patientiam, tantamque conſilij commutationem ſuſpectam habens, Getulos duos, quos ſibi fidiſſimos amiciſſimosq; credebat, propoſitis maximis præmijs, in caſtra Cæſaris ſpeculatũ mittit. Sed hi ad Cæſarem perducti, indicantes ad quid miſſi eſſent, cupere ſe in caſtris Cæſaris manere, ſimul & alios Getulos complures C. Marij clientes, omnesq; non nuper ciuitate Ro. donatos, & in legionem quartam & ſextam adſcriptos, in caſtra Cæſaris tranſire paratos, exponunt. Quod & euentus mox comprobauit, pluribus legionarijs ex legionibus iam dictis ad Cæſarem poſtridie confugientibus: qui collaudatos, & ad ſe receptos ſtipendio donauit: factaq; aduentu duarum legionum cum equitatu, aliaque leui armatura, non mediocri copijs ſuis acceſſione, omnibus copijs ſuis eductis, longiùs progreſſus, primùm collem quendam, in quo turris erat, ſiue ſpecula, quæ à præſidio Numidarũ tenebatur, miſſa turma Hiſpanorum, cum parua leuis armaturæ manu, deturbatis Numidis, pluribusq; ex his captis, reliquis in fugam conuerſis, occupat. Deinde Labienũ ad ſuppetias Numidis præſidiarijs fugientibus ferendas, cum toto ferè dextræ aciei iam inſtructæ equitatu, longiùs à ſuis procurrentem (media inter ſe & Labienum maxima quadam villa, quę Labieni proſpectum impediebat) immiſſa equitatus ſui ala ſiniſtra, à reliqua acie intercludit: extremũq; ipſius equitatum antequam ſentiretur, cõſequutus, cùm intercluſo reditus ad ſuos non daretur, rectà in caſtra confugere compulit. Galli autem Germaniq;, quos ſecum Labienus habebat, reſiſtere auſi, circumuenti vndiq; vniuerſi fortiter repugnantes cecidêre. Quod vbi legiones Scipionis, quæ lon-

TISDRA RECEPTA.

A

B

C

D

A longiùs à castris instructæ stabant, animaduertêre, hæ quoque fugientes omnibus se portis in castra coniecêre. Cæsar autem postquã receptum cani iussisset, suos omnes incolumes intra munitiones recepit. Postridie omnibus vndique præsidijs deductis, postquam vniuersas iterum copias instructas in campum produxisset, factaque pugnæ potestate, dum Scipionem suis se munitionibus continere videt, aciem suam, vt erat instructa, Vzitam versus (quod oppidum Scipio tenebat) ducit. & iam minùs mille passibus ab oppido aberat, quum Scipio veritus ne oppidum, ex quo aquatione, ceterisque rebus necessarijs exercitus eius plurimùm iuuabatur, amitteret, aciem quidem vniuersam instructam, & elephantos ante oppidum consti-
B tuit: sed ita vt media acies oppido tegeretur, vtrumque tantùm cornu cum elephantis in conspectu aduersariorũ esset. Cæsar quum vsq; ad vesperam ferè in acie constitisset, neq; Scipio se loco moueret, intelligens se non sine maximis difficultatibus, vno eodemq; tempore oppidum, quod maximis Numidarum tenebatur præsidijs, oppugnaturum, simul & contra hostem ex loco iniquiore depugnaturum, milites suos, qui in illam vsq; horam in armis perstiterant, in castra reducit. Sub id tempus intercepta à C. Virgilio Petronio, qui Thapso oppido maritimo præerat, vna è nauibus Cæsarianis, quæ cum secundo cõmeatu è Lilybæo cum reliquis soluerat, atque ab alijs deerrauerat, ventoq; ad Thapsum delata fuerat: altera item quæ ve-
C teranos cum Centurione vno & tyronibus aliquot vehebat, simili tempestate ad Egimurum delata, à Vari & Octauij classe capta: Cæsar ob id indignatus, eos quos apud Thapsum cum parte classis præsidio nauium onerariarum & longarum, quæ per mare vagabundæ errabant, in statione esse iusserat, propter negligentiam ignominia notatos, propositoq; in eos grauissimo edicto, dimisit. Eodem tempore sub occasum Vergiliarum per noctem nymbus procellosus subitò cum saxorum grandine, cælo deiectus, Cæsaris exercitum plurimùm afflixit: qua nocte & quintæ legionis pilorũ cacumina sponte arsêre. Interim Rex Iuba, nuntio de aduerso Scipionis equestri prælio ad se perlato, cùm domesticis bellis intentus, ad primam
D Scipionis euocationem nõ accederet: posteà omni Africa, quæ populo Ro. parebat, sibi à Scipione promissa, Saburam præfectum cum parte exercitus, præsidio regni contra Sittium relinquit: ipse cum legionibus tribus, equitibus frenatis DCCC, Numidis autem sine frenis, alijsq; terrestribus copijs quàmplurimis, & alijs .xxx. elephantis, iterum ad Scipionem contendit. Quem Cæsar vbi aduenisse cognouit, munitiones suas longiùs producere, locaq; Scipioni propinquiora & excelsa occupare aggreditur. Scipio ex aduerso, vt Cæsari facultatem longiùs progrediendi præriperet, Labienum proximum collem inuadere iubet. Quo occupato, cùm eundem & Cæsarem petiturũ Labienus sibi persuaderet, in valle latissima profundissimaq;

quæ inter collem & Cæſarem media iacebat,quaq; neceſſariò Cæſari tranſ A
eundum erat, in inſidijs cum parte equitatus leuique armatura conſedit:
aliosq; equites poſt collem,quem Cæſar petebat,ſubſidere iuſſit, qui dum
ipſe Cæſarem à tergo ex improuiſo adoriretur, ſe ex aduerſo è colle oſten-
derent: ſperans ſcilicet hac ratione Cæſarem & regreſſu & progreſſu inter-
cluſum, certiſſimum exitium incurſurum. Ceterùm quum equites, quos
poſt collem Labienus collocauerat, citiùs quàm debebant ſumma collis
peterent, equites quos Cæſar præmiſerat eoſdem conſpicati & conſecuti,
partim cædunt, partim viuos capiunt: deturbatoq; Labieni præſidio colle
potiuntur, Labieno cum ſuo equitatu fuga ſalutem quærere coacto. Cæ-
ſar autem diſtributis ſtatim per legiones operibus,caſtra eodem colle mu- B
nit. Simul & à maximis ſuis caſtris per medium campum ad oppidum V-
zitam vſque (quod inter ſua & Scipionis caſtra medium erat) duo brachia
ducit, quæ ad ſiniſtrum dextrumq; oppidi angulum pertingebant: quam
rem plurimas ſibi cōmoditates & ſecuritates,tam ad expugnandum,quàm
ad colloquia & perfugia,ſibi præbere poſſe intelligebat. Quo ex opere dum
Cæſar ſub veſperam ſuos in caſtra reducit, Iuba, Scipio, & Labienus cum
omni equitatu,leuiq; armatura,impetu in Cæſarianos facto, equites loco
cedere compellunt. Sed Cæſar copijs omnibus ex itinere reductis, equiti-
busq; ſuis magno impetu in Numidicum equitatum conuerſis, eundem,
cæſis ſauciatisq; quàmplurimis, in caſtra vſque Regia fugere compulit. & C
niſi nox interueniens, puluiſque aduerſo vento ſublatus proſpectui Cæſa-
rianorum officiens prælium diremiſſet, vniuerſo equitatu cum leui arma-
tura deleto, Iuba ipſe & Labienus ſine dubio in Cæſaris poteſtatem veniſ-
ſent. Hoc prælio magna felicitate à Cæſare commiſſo, plurimi è ſexta &
quarta legione à Scipione ad Cæſarem tranſiêre: nec pauciores alij in alias
regiones finitimas, quò quiſq; poterat, diffugêre. Getuli quoque, ad quos
Cæſarem perfugas cum litteris & mandatis miſiſſe relatum eſt, ſucceſſu re-
rum Cæſaris permoti, à Rege ſuo Iuba vniuerſi defecêre, armaque contra
ipſum cepêre. Quo intellecto Iuba, ex ijs copijs quas ad Scipionem addu-
xerat, cohortes ſex, quæ fines regni ſui contra Getulos tutarentur, mittit. D
Similiter & ex Vzita oppido, brachijs quæ Cæſar inſtituerat perfectis, & ad
oppidum vſq; perductis, ita vt tutò inter Cæſarianos & eos qui in oppido
erant, quotidiana ferè colloquia fierent, nobiles aliquot Getuli ex equitatu
Regio, quorum maiores ſub Mario olim meruerāt, per noctem ad lumina
cum equis calonibuſque circiter mille, in caſtra Cæſaris perfugiunt. Cæſar
enim tam litteris, quàm fama vulgauerat, Afris quidem qui ad ſe tranſituri
eſſent, libertatem & omnes facultates conceſſurum; ciuibus verò Romanis
præter impunitatem, etiam præmia daturum. Hinc factum eſt, vt plurimi
quotidie in partes ipſius, relicto Scipione, & tum temporis, & poſteà conce-
derent.

A derent. Postridie eius diei, quum vniuersæ vtrinque copiæ instructæ & in
aciem productæ, non procul à castris Cæsaris, medio inter vtrumque exer-
citum, haud ampliùs tercentorum passuum spacio, à manè vsq; ad horam
diei decimam sub armis cōstitissent, nec ab alterutra parte pugnæ initium
fieret, atque hinc Cæsar inclinata iam die suos in castra reducere inciperet,
omnis Numidarum Getulorumque equitatus sine frenis, castra Cæsaris in
colle posita inuadere parabat: Labienoque, qui loco suo immotus cum e-
quitatu frenato persistebat, legiones Cæsaris distinente, equites cum leui
armatura temerè & iniussu Cæsaris longiùs contra Getulos Numidasque
progressi, transitaque palude à leui armatura deserti, à multitudine Numi
B dici Getulique equitatus loco pulsi, paucis quidem suorum cæsis, sed plu-
rimis conuulneratis, fugientes ad suos se recipere coacti sunt. Vicissim po-
stero die cùm equitatus Cæsariani pars, Leptim frumentandi caussa missa,
Numidas Getulosq; equites prædatores sibi obuios habuisset, centum ex
ijs cùm interfecêre, tum viuos cepêre. Post hæc vtroque duce suis hinc inde
operibus munitionibusque incumbente, aliquandiu equestribus tantùm
leuibusq; prælijs concursum est. Interim ad Cæsarem perfertur Varum, Varus.
qui cum quinquaginta quinque nauium classe ab Vtica Adrumetum ex-
currerat, è Cothone Adrumetinorum portu egressum, tredecim nauium
classem, quam Cæsar cum Q. Aquila Adrumetū in stationem, præsidij gra-
C tia miserat, tempestate iactatam, & ad Leptim negligentiùs custoditam,
defensoribusque vacuam, partim incendisse, partim cepisse. Cæsar itaque
nihil cunctatus equo admisso Leptim (quæ.VI. milibus passuum à castris
suis aberat) proficiscitur: conscensoque paruo nauigio, reliquis nauibus sta-
tim post se venire iussis, Varum persequi contendit. Varus autem celeritate
audaciaq; Cæsaris territus, Adrumetum versus vnde venerat, cum vniuersa
classe fugam capit. Sed Cæsar fugientem consequutus, alteraque quinque-
remium à Varo paulò antè captarum, cum omnibus suis epibatis, recepta,
& præter hos CXXX. custodibus in ea captis, aliáque hostium triremi, remi-
gibus epibatisque onusta, potitus, reliquas naues superato promontorio in
D Cothonem Adrumetinorum portum fugere coëgit. quas quum vento mi-
nùs secundo vsus, eodem die assequi nō posset, postridie prima luce, & ipse
Adrumetum appellens, naues quidem onerarias, quæcunque extra Cotho-
nem longiùs in salo stabant, incendit: reliquis verò quæ in Cothonem se
receperant, prælio decertare detrectantibus, in castra reuersus est. Haud
multò pòst Labienus quum intellexisset Cæsarem loca quædam frumen-
tandi gratia sæpiùs petere solitum, quum Cæsarem eôdem, ex consuetudi-
ne, commeaturum crederet, cum magno equitatu, leuiq; armatura ijsdem
in locis in insidijs consedit. Sed Cæsar cognito ex perfugis Labieni consi-
lio, quum per dies aliquot ea frumentatione abstinuisset, quò hostem se-
curio-

curiorem negligentioremq; redderet: posteà eductis cum parte equitatus A
octo legionibus, parte autem equitatus præmissa, insidiatores in conuallibus latentes inopinantésque aggressus, occisis circiter quingentis, reliquos fuga salutem quærere compulit, Labieno, conspectis legionibus Cæsaris, laborantibus fugientibúsq; suis, cum suo equitatu succurrere non audente. Cæsar inter hæc quum in angustias rei frumentariæ coniectus, castra sibi necessariò mutanda intelligeret, Lepti, Ruspina, & Achilla præsidio firmatis, Aquiláque & L. Cispio Adrumetum & Thapsum obsidere iussis, castris incensis ad oppidum Agar proficiscitur, castraq; haud longè ab eo oppido ponit. Scipio Cæsarem cum omnibus copijs subsequutus, VI. passuum milibus à Cæsare castra facit. Hîc quum Scipio legiones duas ad Zettam oppi- B
dum (quod à parte castrorũ Scipionis situm, ab ijsdem decem milibus passuum, à Cæsarianis verò .XVIII. milibus aberat) frumentatum misisset, Cæsar ex perfugis certior factus, motis è campo in collem & loca tutiora castris, quarta vigilia cum copijs suis, hostium castra prætergressus, Scipione longiùs in agros circumiacentes propter frumentationem progresso, Zetta oppido potitur: captoque ibi C. Brotio Regino equite Ro. Scipionis familiarissimo, qui oppido præerat, & P. Atrio equite item Ro., camelisque Regijs .XXII., Oppium legatum ibi cum præsidio relinquit: copiasque suas præter hostium castra in suas munitiones reducere instituit. Quo in receptu Labieno postremum Cæsaris agmen infestante, Cæsar signis subinde in Nu- C
midas equites leuemq; armaturam mirabili celeritate nunc suis instantes, nunc refugientes conuersis, minimoque itineris spacio non sine maximis difficultatibus per plures horas, modò procedendo, modò resistendo quàm tardissimè confecto, tandem hora prima noctis decem suorum saucijs, reliquos incolumes in castra reduxit. Labienus autem CCC. è suis desideratis, plurimis conuulneratis, omnibus autem nunc cedendo, nunc insequendo defatigatis, ad suas munitiones reuersus est. Haud multò pòst Cæsar quum productis in æquiora loca copijs, non longè ab hostium castris diutiùs consistens, facta semel atque iterum pugnæ potestate, Scipionem in locum æquum descendere nolle perspiceret, exercitu ad.XII. Kal. April. lustra- D
to, tertio pòst die motis castris Sarsuram oppidum, in quod frumentũ Scipionis conuectum erat, quodq; à Numidarum præsidio tenebatur, copias ducit. Sed Labienus facto in postremum Cæsaris agmen impetu, parte impedimentorum intercepta, etiam legiones onere sarcinarum impeditas aggredi ausus, submisso à Cæsare expeditorum aliquot legionariorum subsidio, plurimis suorum tum occisis tum vulneratis, turpiter in fugam versus est. Cæsar autem interfecto in hostium conspectu Numidarum præsidio, P. Cornelio Scipione euocato, qui oppido præerat, fortiter quidem sed frustra repugnante, oppido simul & frumento potitur. Postridie ad The-

ZETTA CAPTA.

Oppius legatus

P. Cornel. Scipio

SARSVRA CAPTA.

bennam

A bennam oppidum quod Confidius tenebat profectus, quum eam expugnare propter inopiam minùs operæprecium existimaret, in castra, quę ad Agar habebat, reuertitur. Similiter & Scipio in priora castra exercitum reducit. Interim Thebennenses missis legatis docent Regium præsidium à se interfectum, auxilium igitur à Cæsare contra Regem sibi quàmprimũ mitti petunt. Quibus Cæsar statim Marcium Crispum Tribunum cum cohorte, sagittarijsq; compluribus & tormentis mittit. Dum hæc geruntur, legionarij, qui morbo, aut alio impedimento retenti, cum priore commeatu traijcere non potuerant, ad quattuor milia, equites item quadringenti, sagittarijq; & funditores mille è Sicilia in Africam ad Cæsarem
B venêre. Hos igitur Cæsar cum reliquis omnibus legionibus ad pugnam instructos, haud procul ab oppido, cui Tegea nomen erat, vbi Scipio.ccc. equitũ præsidium habebat, in acie constituit. Sed quum & hîc Scipio prælio decernere detrectaret, Cæsar tædio victus, equitum suorum turmas vnà cum leui armatura sagittarijsq; & funditoribus in hostium equitatum, qui pro oppido in statione erat, immittit. Ibi auxilijs equestribus à Labieno equitatui suo summissis, dum recentiores defatigatis succedunt, Cæsariani paulatim loco cedere cœperant, donec Cæsar altera vicissim equitum ala suis laborantibus subsidio missa, prælioq; magnis suorum animis redintegrato, cæsis sauciatisque quàmplurimis, fugientes per tria passuum milia
C persequutus, in proximos colles compulit. Et quum iam pluribus certisq; experimentis cõpertum haberet, Scipionem nullis conditionibus ad prælium loco æquo committendum pertrahi, neque iterum castra propter aquarum inopiam propiùs hostium castris admoueri posse, ad Thapsum obsidendum animum conuertit: sperans nimirum se hac ratione, vel Scipionem in necessitatem dimicandi coniecturum, vel ipso pugnam detrectante, oppidum maximi momenti facilè in suam potestatem redacturũ. Aberat Thapsus ab Agar.XVI.ferè passuum milibus, maximoq; præsidio à Virgilio Petronio tenebatur. Is autẽ erat oppidi situs, vt peninsulæ speciem præberet: quòd ab vna quidem parte mari, ab altera verò palude alluere-
D tur, isthmusq; inter paludem & mare non ampliùs mille quingentorum passuum angustum admodum ad oppidum accessum præberet. Huc igitur progressus, castelloque statim ad fauces isthmi communito, validoque præsidio relicto, hostes accessu oppidi interclusit: castrisque lunatis constitutis, eodem quò venerat die, oppidum vallo munitionibusq; cingere aggreditur. Scipio autem cùm Virgilium Thapsitanósque hactenus rebus suis fidissimos, non sine dedecore à se deseri posse intelligeret, Cæsarem statim per loca superiora subsequitur: cumque occupatis iam à Cæsare angustijs, oppidoque exclusus, Thapsitanis auxilium submittere prohiberetur, mille quingentis à castris Cæsarianis passibus ad mare castra communire

THEBENNA RECEPTA.

Q insti-

inſtituit: partéq; operis iam effecta, dum reliqua perficitur, partem copiarum cũ elephantis pro vallo ad deterrendos hoſtes in acie conſtituit. Quo intellecto Cæſar, Aſprenate Proconſule cum duabus legionibus præſidio caſtrorum relicto, partéq; claſſis ad Thapſum relicta, reliquas naues iubet poſt hoſtium, qui caſtra ad mare habebant, terga, ad littus appellere: exauditóq; ſigno quod illis conſtituerat, clamore ſubitò ſublato hoſtibus auerſis terrorem incutere. Ipſe autem reliquas copias ſumma cum feſtinatione ad hoſtium munitiones ducit: quos vbi munitionibus perficiendis ſedulò incumbere videt, acie triplici inſtructa, dum pedibus exercitum circumcurſans verbis animos ſuorum excitat, animaduertit hoſtem circa vallum trepidare, pauidosq; vltro citroq; concurſantes, nunc prodire, nunc intra munitiones ſe recipere, turbatos ſcilicet inopinato nauium Cæſarianarum à tergo acceſſu. Quod vbi & à maiore Cęſariani exercitus parte conſpectum, legati ſtatim pugnæ ſignum dari poſtulant. Sed negante Cæſare placere ſibi, vt eruptione pugnaretur, atq; ob id cunctante, tubicen à militibus coactus dextro cornu ſignum canit. Hinc Centurionibus etiam aduerſo pectore fruſtrà obluctantibus, ſigna ab omnibus ſimul cohortibus inferri cœpta. Cæſar autem quum ſuos iam ad pugnam accenſos, nullo modo contineri poſſe videret, dato FELICITATIS ſigno, ipſe protinus equo conſcenſo admiſſoq; vel primus in hoſtem fertur. Elephanti aduerſariorum, qui pro munitionibus ſtabant, à ſagittarijs funditoribusq; impetiti, clamoreq; & ſtrepitu territi, & in ſuos conuerſi, plurimos dum intra munitiones retrofugiunt, oppreſſere. ſimul etiam Mauri, qui ad elephantorum præſidium in eodem cornu conſiſtebant, in fugam verſi ſunt. Sic Cæſar paucis admodum repugnare auſis, ijsq; interfectis, primo ſtatim impetu vallo hoſtium potitus, reliquos munitionib. relictis in ſuperiora caſtra, vnde pridie exceſſerãt, fugere compulit: quæ poſtquam vacua inuenêre, illinc in caſtra Regia fugientes, dum & hæc à Cęſarianis occupata vident, armis ſimul cum omni ſalutis ſpe proiectis, quò expeditiores fugerent, cuncti locum quendam editum caſtris proximum curſu petũt. Cæſar autem diſſipatis, totoq; paſſim campo quà quiſq; poterat diffugientibus, ne hoſtibus ſe colligendi ſpacium daret, legiones è veſtigio inſequi iubet. Quæ poſtquam ad collem in quem hoſtes confugerant, peruenêre, aduerſarios, ſalutatione more militari facta, fidem Cæſaris fruſtrà implorantes, etiam inſpectante, & pro ipſis deprecante Cæſare, ad vnum omnes contrucidauêre, exaſperatis & in vltionem à Scipione priùs interfectorum, inflammatis præcipuè veteranorum animis. Tantaq; fuit Cæſarianorum ob recentem victoriam licentia, impunitatisque fiducia, vt ne à præcipuis quibuſdam è ſuo exercitu manus cohiberent, Tullio Rufo viro Quæſtorio inter ceteros pili iactu conſultò à milite quodam tranſfixo, Pompeio item Ruffo grauiter vulnerato: ita

A ita vt Equites, Senatoresq; quamplurimi è Cæsarianis territi, & furorem militarem metuentes, è prælio se subducerent. Sic Cæsar tribus exercitibus vno die profligatis, cæsis hostium plus decem millibus, è suis verò vix quinquaginta desideratis, paucisq; saucijs, trinis etiam hostium castris vno quasi eodemq; impetu captis, insuper sexaginta quattuor elephantis armatis cũ turribus suis ornamentisq; potitus est. Plurimi autem è Prætorijs Consularibusque, qui fuga euaserant, alij postea sibi ipsi manus intulêre, alij capti, quòd priùs venia impetrata à Cæsare dimissi arma resumpserāt, ab eodem interfici iussi sunt. Dion auctor est: Quintanos magna virium suarum fiducia à Cæsare petijsse, vt elephantis opponerentur, debellatisq; elephantis B ipsis concessum, vt in monumentum rei gestæ, elephantibus deinceps pro insignibus vterentur. Quidam scriptum reliquêre, Cæsarem huic prælio ad finem vsq; non interfuisse: quòd dum aciem instrueret, subitò morbo comitiali correptus, malum persentiens (quòd & aliâs eo laborasset) antequàm vis morbi sensus occuparet, in turrim quandam proximā se deferri iusserat. Cæsar quum ex itinere ad Thapsum aliquandiu constitisset, missoq; rei à se gestæ nuntio, Virgilium ad deditionem etiam impunitate promissa adhortaretur, nec ille obtemperaret, Caninium Rebilum Proconsulem cum tribus legionibus ad Thapsum in obsidione manere iubet. Postridie sacris operatus, militibusq; suis pro concione collaudatis, eosdem C & potissimùm veteranos pro suis quemq; meritis pro suggestu inspectantibus oppidanis, præmijs donat: Thapsoq; Vticam discessurus, Cn. Domitium ad Thisdram, quam Considius tenebat, relinquit: præmissoque Vticam M. Messalla, ipse cum equitatu eôdem subsequitur. Equites autẽ Scipionis, qui fuga cædem euaserant, dum Vticam versus ad Catonem cõtendunt, Parada oppido ex itinere per vim capto, quòd oppidani accepto de rebus apud Thapsum gestis nuntio, ipsos admittere recusarent; maxima lignorum strue medio in foro congesta, igneq; subiecto, oppidanos cuiuscuis sexus & ætatis constrictos, cumq; omnibus rebus suis in flammas coniectos, crudeli inhumanoq; supplicio vitam finire cogunt. Postquam verò D Vticam peruenêre, Vticensium plebeiorum (qui à Catone ipso statim belli initio, tanquam rebus Cæsaris magis affecti, oppido eiecti, ante portam oppidi, fossa exigua alijsq; leuioribus munitionibus contra repentinos incursus, se continebant) castra oppugnare aggressi, lapidibus fustibusque ab Vticensibus fortiter repulsi, in oppidum irruperunt: expugnatisque ibi & direptis Vticensium domibus, plurimos etiam ex ipsis in odium Cæsaris, cuius partibus eos fauisse credebant, interfecêre: ita vt nõ nisi numerata ipsis etiam viritim à Catone pecunia, à cædibus & rapinis abstineret. Acceptaq; postea & à Fausto Sylla alia pecunia, qui eam de suo numerauit, cum eodem in regnum Iubæ profecti sunt. Quum autem plurimi vndique ex

Quintani.

Scipionis exercitus reliquijs Vticam confluerent, Cato omnibus couenire A iussis, persuasoq; Vticensibus vt seruitia manumitterent, eosdem oppidum contra Cæsarem defendere hortatur, se ducem imperatoremque rei gerendæ fore, neque ipsos vllo casu quanuis graui deserturum pollicetur. Qua in re quum non omnium vnam esse sententiam intelligeret, Vticensibus potissimùm bellum contra Cæsarem detrectantibus, oppidi defendendi propositum omittit. Quumque Senatorij Equestrisque ordinis, alijq; magni nominis viri, qui eò confluxerant, sibi ab Vticensibus haud satis fiderent, vererenturq; ne ab ipsis comprehensi Cæsari traderentur, fugæ consilium capiunt. Quos Cato viatico & pecunia (si quibus opus erat) ceterisq; ad nauigationem necessarijs instructos, nauibusque subministratis, ad portum B vsque deduxit, & quò quisque voluit nauigare permisit. Ipse verò Cæsaris se aduentum exspectaturum simulans, Vticæ manere constitutum habebat. Quumque Vticenses se pro ipsius apud Cæsarem salute deprecaturos pollicerentur, subridens nullo sibi deprecatore opus esse respondit. Filium autem suum fiducia veniæ à Cæsare impetrandæ, ad Cæsarem proficisci, & de eius clementia optima quæque sperare iubebat, monebátque vt quando eo rerum statu natus & educatus esset, eam fortunam quæ ipsi obtingeret, æquo animo amplecteretur: se in libertate viuendi dicendique educatum, & iam ætate prouectum, non posse deinceps immutata vitæ ratione seruituti se addicere. Sed nec filio, nec alteri cuidam adolescenti Statilio, C quamuis cum ipso fortunam subire paratis, vt se relinquerent, persuadere potuit. His peractis, Cato relicto portu, conuocatisq; in forum Vticensium magistratibus, eisdem prolixa oratione administrationis suæ rationes reddidit: & cum commentarijs rationum apparatuumque & commeatuum bellicorũ, etiam syngraphas omnes, & quicquid pecuniæ in ærario publico reliquum erat, tradidit: rebúsque ita constitutis domum reuersus, nihil de consueta quotidianáque vitæ ratione remittens, lotus cum amicis Vticensiúmque primoribus cœnauit, ne lætis quidem philosophicisque inter cœnam confabulationibus quæstionibúsque abstinens: subinde & de vento num secundus esset, atque etiam de his qui abnauigarant, quantum pro- D uecti essent, percontatus: ita vt nec vultu, neque sermone, vllum turbatæ mentis indicium præberet. Cœnatúsque, postquam confabulationem disputationémque etiam in multam noctem protraxisset, amicis benignè à se dimissis, liberisque suis L. Cæsari ipsius Cæsaris necessario, qui tum ibi pro quæstore erat, commendatis, intra cubiculum se recepit, pugione furtim puluinari supposito: lectóque ad lucernam Platonis de immortalitate animorum libro, postquam aliquantum etiam altiùs stertens, vt ab ijs qui in proximo cubiculo essent, exaudiretur, quieuisset, circa primam vigiliam stricto gladio infra pectus se percussit. Quumque inflicto vulnere è lecto de-

Catonis mors.

A delapſus, abacum geometricum lecto aſtantem ſimul ipſo caſu in terram impuliſſet, excitatis eo ſtrepitu his qui proximi cubabant, filius & familiares, id quod erat ſuſpicati, ingreſſi, Catonem ſanguine fœdatum, procidentibus è plaga inteſtinis, offendunt. Sed poſtquam Medicus inteſtinis in locum ſuum repoſitis, vulnus faſcijs obligaſſet, Cato ad ſe rediens, ſimulata facti pœnitentia, actisque pro ope allata gratijs, ſomno ſibi deinceps opus eſſe aiebat: proinde quando omnia ſe rectiùs habitura ſperaret, illi diſcederent. Quibus cum gladio digreſſis, foribusque iam clauſis, Cato diruptis faſciarum ſuturis, vulneréque crudeliſſimè diuulſo, procidentibusq; iterum inteſtinis, animam exhalans, moribundas in vulnere manus reliquit. Qui-
B dam tradunt, inter ipſam curationem reſciſſo vulnere inter Medici manus exſpiraſſe. Vticenſes quanquam aduerſus Catonem ipſum aliâs, odio partium, minùs bene affecti, integritatem tamen ipſius reueriti, honorificentiſſimo funere publicè elatum in littore ſepelierunt. L. autem Cæſar populum cohortatus, vt portis apertis Cæſarem aduentantem exciperent, ipſe Cæſari obuiam profectus eſt. Meſſalla interim quem Cæſar præmiſerat, ab Vticenſibus admiſſus, cuſtodias omnibus portis ponit. Cęſar autem interea temporis Vzita Adrumetóque in poteſtatem receptis, magnáq; cùm frumenti tum armorum & pecuniarum copia ibi inuenta potitus, & L. Liuineio Regulo cum legione Adrumeti præſidio relicto, Vticam pergebat: VZITA ET ADRVMETVM RECEPTA.
C occurrentiq; ſibi in itinere L. Cæſari, vitamq; ſuppliciter deprecanti, ignouit. Alijs item compluribus ſibi obuijs, qui Pompeium priùs, Scipionem poſtea ſequuti fuerant, inter ceteros M. Eppio, & M. Aquinio Catonis filio veniam conceſſit: Vticamque per tenebras ad lumina perueniens, nocte extra oppidum exacta, poſtridie ingreſſus, Vticenſes quidem pro ipſorũ in ſe ſtudio gratias agens pro concione ampliſſimè collaudauit, ciues verò Romanos negociatores, potiſſimùm autem trecentos illos à Scipione delectos qui pecunijs & conſilio Scipionem cõtra ſe iuuerant, grauiter increpuit: ita tamen vt vita ipſis conceſſa, mulctâ bis mille ſeſtertiûm impoſitâ contentus fuerit. Ceterùm intellecta morte Catonis plurimùm indoluiſſe fertur, VTICA RECEPTA.
D exclamaſſeque: Ego tibi Cato mortem inuideo, qui mihi gloriam ſalutis tuæ inuideris. Quumque in ſcrinia Scipionis, quibus ſecretiores litteræ includebantur, incidiſſet, etiam non lectas comburi iuſſit. Filijs autem Catonis non vitam ſolùm, ſed & paterna bona conceſſit: alióſque quàmplurimos, qui poſtea, quum animum eius iam deferbuiſſe crederent, ad eum acceſſere, venia data incolumes dimiſit. Pompeiæ Cnei Pompeij filiæ, quæ Fauſto Syllæ nupſerat, ipſiſq; Fauſti liberis vitam & omnia ſua conceſſit. Interea Rex Iuba, qui cum Petreio fugiens prælio exceſſerat, interdiu latitans, nocte proficiſcẽs, in regnum peruenerat: Zamamq; oppidum (quod maximis operibus ipſo belli initio cõmunierat, quòd ibi Regiam haberet, Iuba. Petreius.

coniugésque ipsius, cum liberis, omnique Regia suppellectili ibidem asser- A
uarentur) accedens, à suis admissus non est. Idq; hac potissimùm de caussa, quòd quum ad expeditionem contra Cæsarem proficisceretur, maximam in medio foro pyram coaceruata immensa lignorum copia exstrui curauerat, hoc proposito, vt siquidem se hoc bello inferiorem esse contingeret, interfectis omnibus suis & in pyram coniectis, ipse quoque cum coniugibus, liberis, & omni denique gaza superiniectis, eâ cōcremaretur. Quumq; primò pro suo imperio minis agens nihil proficeret, tandem & ad preces confugiens, ne sic quidem auditus est. Imò nec coniuges quidem aut liberi petenti, acriusq; instanti redditi. Hinc omni spe destitutus, indignatusq;, relicta Zama, cum Petreio paucisque equitibus villam quandam suam pe- B
tit: vbi sumptuosissimè cum Petreio epulatus, quum aliam honestæ mortis occasionem non inueniret (quòd omni passim bello sublato, omnia se Cæsari submitterent) mutuis casuri vulneribus infesti se inuicem ferro petunt. Ceterùm Petreio, à Iuba Rege, qui viribus & robore corporis præstabat, adacto altiùs ferro, facilè interempto, Rex superstes conatus sibi manus adferre, quum non posset, vix tandem ab vno seruorum vt ab illo occideretur, impetrauit. Quidam Iubam priùs à Petreio interfectum tradunt, Petreium autem proprijs manibus cecidisse. Zamenses autem horum ignari, quum Regem cum exercitu quamprimùm adfuturum crederent, missis Vticam legatis, auxilium sibi à Cæsare aduersus Regem mitti petunt, se vel C
ad vltimum vitæ spiritum Cæsari oppidum seruaturos. Quò dum Cæsar ipse cū equitatu suo postridie proficiscitur, obuios sibi Regios duces quàm plurimos in gratiam recipit. Cuius famâ clementiæ exciti, omnes ferè totius regni equites, Zamam ad Cæsarem confluxêre, veniaq; à Cæsare impetrata dimissi sunt.

ZAMA CAPTA.

Dum hæc fiunt, Considius intellecta clade suorū, Domitij aduentum exspectare veritus, relicta Thisdra, clam cum paucis Getulis, quanta poterat maxima pecunia secum ablata, Iubæ se coniuncturus in regnum fugit. Sed Getuli auiditate prædæ, Considio in itinere interfecto, in sua quisque delapsi sunt. C. quoque Virgilius terra marique obsessus, superioribus nuncijs acceptis, fide data, se suaq; omnia cum oppido D
Caninio Proconsuli permittit. P. autem Sittius fuso profligatoq; exercitu Regio, ipsoq; duce Sabura interfecto, dum per Mauretaniam ad Cæsarem proficiscitur, intellecto Afranium & Faustum cum mille quingentis equitibus, qui Vticam diripuerant, in Hispaniam contendentes, eodem sibi itinere occursuros, dispositis insidijs, maiori equitum Afranianorum parte vel cæsa, vel in deditionem accepta, Afranium ipsum cum Fausto viuos capit: quos quum ad Cæsarem perducere cogitaret, orta in exercitu seditione, antequam ad Cæsarem peruenirent, interfecti sunt. Scipio interim, qui conscensis .XII. nauibus apertis, cum Damasippo, L. Torquato, & Ple-

A & Pletorio Cestiano, in Hispaniam ad Pompeium cursum instituerat, diu
aduersis iactatus tempestatibus, quum tandem Hipponem Regium inui
tus deferretur, à classe P. Sittij, quæ ibi per id tempus erat, cum suis circum-
uentus, irrumpentibus statim in nauem suam Sittianis, atque vbi Impe-
rator esset interrogantibus: Imperator, inquit, bene se habet. simul ferro se
traijciens, seipsum in mare præcipitauit. Cæsar autem Zamæ etiam-
num consistens, suppellectili gazaq; Regia, simul etiam bonis ciuium Ro.
qui arma contrà tulerant, sub hasta diuenditis, collatisq; in Zamenses præ-
mijs, Numidiam ex regno prouinciam facit: relictoq; ibi Proconsule Cri-
spo Sallustio, Vticam reuertitur: diuenditisq; & ibi bonis eorum, qui con-
B tra se militauerant, aut ordines duxerant, multatisq; Thapsitanis, Adrume
tanis, Leptitanis, & Thisdritanis, impositoq; singulis ipsorũ pro sua cuiq;
facultate certo olei, frumenti, aut etiam pecuniæ modo, Idibus Iunijs Vtica
soluens, post diem tertium Caraleis in Sardiniam peruenit. Ibi & Sulchi-
tanos (quòd Nasidium, qui ad Massiliam contra Cæsarem rem gessit, cum
classe recepissent, suisq; copijs iuuissent) octauas pro decimis pendere ius-
sos, multauit. Ibi & partem veteranorum militum, ne nouas iterum sedi-
tiones mouerent, etiam antequam in Italiam traijceret, dimisit. Reliquas
autem copias cum C. Didio in Hispaniam aduersus Pompeium misit, per-
latisque iam tum ad se honorificentissimis Senatus de se decretis gauisus,
C conscensis ante diem .III. Kal. Quintiles nauibus, tempestatibus subinde
retentus, duo de trigesimo pòst die Romam peruenit. Senatus namq; ac-
cepto statim victoriæ Africanæ nuntio, decreta quadraginta dierum sup-
plicatione, plurimis quoque amplissimisq; Cæsarem honoribus per Sena-
tusconsulta decretis ornauit. Inter quæ præcipua fuêre, quòd Dictatorem
ipsum deinceps in decennium crearunt: non quidem bello, aut alia aliqua
necessitate impendente, neque alia quauis caussa, ob quas Dictator ante
ea tempora creari solebat, sed quòd aliud non haberet populus Ro., quo
cum summo honore summum simul imperium ipsi deferret. Præfectum
quoque moribus Censoria potestate (quod Censoris nomen infra ipsius
D merita videretur) in triennium constituerant: quæ quidem præ ceteris cu
pidissimè admisit, interim & alijs quibusdam honoribus, qui simul decreti
erant, non reiectis. nimirum vt curuli sella proximus semper Consulibus
in curia & Senatu assideret: sententiam primus diceret: præmiaq; in eque-
stribus certaminibus solus diuideret: Magistratus omnes etiam plebeios
quibus vellet conferret, equisque albis & lictoribus, quos in prima secun-
daq; Dictatura habuerat, in triumpho vteretur: quæque humanum exce-
debant fastigium, vt quadrigæ ipsi in Capitolio ante Iouem statuerentur,
imagoq; ipsius simulachrum orbis terrarum pedibus premens cum titulo
SEMIDEI poneretur: atque his ferè contentus, alia pleraq; his similia vel
ma-

Scipionis mors.

NVMIDIA PROVINCIA FACTA.

CAESARIS AD VRBEM EX AFRICA REDITVS.

CAESAR DICTATOR IN DECENNIVM.

CAESAR PRAEFECTVS MORIBVS.

CAESAR DICT. III. M. LEPIDVS MAG. EQ.

maiora repudiauit. Tertiam autem Dictaturam sub id ferè tempus in- A
ijt, M.Lepido magistro equitum sibi assumpto, quem & in Consulatu illius anni collegam sibi adsciuerat, vt suprà dictum est: quam Dictaturam etiam in plures insequentis anni menses dum annus compleretur (quòd non semestris vti priùs, sed annuus iam is Magistratus esset) continuauit. Postquam autem in vrbem peruenit, omnibus statim qui arma bellis prę-teritis contra se gesserant, ignouit: inter quos & M.Marcello deprecante Senatu reditum concessit. habitaque tam apud populum quàm in Senatu oratione benignitatis humanitatisq; plena, vniuersos deinceps bono esse animo, optimaque de futuro ipsius imperio sperare iussit, redditis interim
rationibus de pecunijs solitò maioribus à se exactis: nimirum ob alendos B
exercitus, quibus promotis iam sua potissimùm opera vndiq; imperij Ro. terminis, etiam solitò maioribus opus esse dicebat. Deinde rebus omnibus magnificentissimè sumptuosissimeq; adornatis, quattuor egit triumphos, diuerso quemque apparatu & instrumento. Primum quidem celeberrimumq; Gallicum, de Gallicis Germanicisq; populis, cuius apparatus ex citro potissimùm constitit: inter cuius fercula fuit Rhenus, Rhodanus, Oceaniq; captiui ex auro simulachrum. Deinde & Vercingetorix inter captiuos ductus est, in illum vsque diem in eum vsum seruatus, post triumphum verò cum alijs aliquot necatus. Elephantis autem quadraginta lych-
nuchos dextra sinistraq; gestantibus ad lumina sub vesperam Capitolium C
ascendit, gradusque Capitolij genibus ingressus pro more conscendit, non habita ratione aut currus, qui ipsi ante Iouem erectus erat, aut simulachri orbis terrarum pedibus suis subiecti cum titulo SEMIDEI, vt suprà relatum est, quem titulum postea sustulit. Huius autem triumphi die, quum Velabrum præterueheretur, cōfracto currus triumphalis axe, apud fanum Fortunæ, quod Lucullus exstruxerat, penè excussus, alio curru ad perficiendum triumphum vti coactus est.

GALLICVS CAESARIS TRIVMPHVS.

ALEXANDRINVS TRIVMPHVS.

Alter triumphus fuit Alexandrinus de Rege Ptolomæo, apparatusq; eius testudineus: in hoc Nilus & Pharus ardens: inter captiuos Arsinoë Cleopatræ soror, non sine spectantium cō-
miseratiōe traducta est, postea precibus Cleopatræ sororis & Ptolomæi fra D
tris dimissa.

PONTICVS TRIVMPHVS.

Tertius aūt Ponticus de Rege Pharnace, acantho spectabilis: in cuius ferculis fuit Pharnacis imago, & hic titulus, VENI, VIDI, VICI. celeritatem belli confecti significans.

AFRICANVS TRIVMPHVS.

Nouissimus autem fuit Africanus de Iuba Rege, ebore insignis: quo triumpho inter captiuos ductus est Iubę Regis filius patri cognominis, postea celeberrimis scriptorib. annumerat᷑. Hoc triumpho Petreij, Catonis, ipsiusq; Scipionis, aliorumq; primi nominis ciuium Ro. qui eo bello contra Cæsarem militauerant, imagines, non sine maximo populi dolore & inuidia in pompa transmissæ sunt. Pecunia ex manubijs per hos triumphos traducta, à Gręcis quidem scriptoribus traditur

A ditur, LX. M. talentorum & dimidium talentum: à Romanis verò ampliùs ſexies milies ſeſtertiûm. Præterea aureæ coronæ bis mille octingentæ, pondo. XX M CCCCXIIII. è quarum precio militibus poſtea ſtipendium & donatiuū quod promiſerat, etiam cum auctario perſolutum, congiariumq; plebi datum. Notabilis autem fuit per hoſce triumphos dicax militum triumphantem ſubſequentium in Cæſarem licentia æquis auribus à Cæſare accepta, ita vt præter Cleopatræ amores, aliasque Cæſaris libidines, etiam adoleſcentiam parùm continenter ſub Nicomede Rege Bithyniæ tranſactam exprobrare non vererentur, & inter alia quàmplurima ſcommata & dicteria, quæ ex militari inſtituto in ipſum iaciebantur, hi quoque

B verſus poſt illum palàm decantarentur:

Vrbani ſeruate vxores, mœchum caluum adducimus.
Auro in Gallia ſtuprum emiſti, hîc ſumpſiſti mutuum. Item & illi:
Gallias Cæſar ſubegit, Nicomedes Cæſarem:
Ecce Cæſar nunc triumphat qui ſubegit Gallias,
Nicomedes non triumphat qui ſubegit Cæſarem.

Cæſar aūt triumphis iam peractis epulum vniuerſo populo etiam in multos dies præbuit ſumptuoſiſſimū, ita vt vno die duobus & viginti milibus tricliniorū diſcumberetur: addita etiam viſceratio & cōgiarium, diſtributo extra ordinē in populum viritim denis frumēti modijs, totidem olei libris. CONGIARIVM POPVLO DATVM.

C Et præter nummos trecētos quos olim promiſerat, centenos inſuper corollarij nomine addidit, vt moram beneficij tardiùs præſtiti compenſaret. Appianus tradit minam Atticam viritim diſtributam. Annuam præterea habitationē in vrbe ad bina milia nummûm, in reliqua verò Italia vſq; ad quingentos ſeſtertios remiſit. Militibus etiam præmia quæ pollicitus erat, dilargitus eſt, veteranis quidem legionibus prædæ nomine in ſingulos quidem pedites bina ſeſtertia, in equites verò vicena quaterna milia nummûm. Appianus aūt tradit militib. quinquies milenas drachmas Atticas diuiſas, Centurionib. duplum, Tribunis aūt & alarū præfectis quadruplum perſolutū. Ædem quoq; Veneris Genetricis, quā ante prælium Pharſalicum vouerat, AEDES VENERIS GENETRICIS DEDICATA

D tunc dedicauit: ſimul & forum ipſi contiguum, in quo ſpectacula plurima populo exhibuit. Addit Dion & Amphitheatrū propter ferarū venationes ab eo ędificatum. In æde Veneris Genetricis Cleopatram iuxta Venerē conſtituit. Et præter ludos, quos omnibus paſſim vrbis regionib. per omnium ferè linguarū hiſtriones fecit, Circenſes quoq; atque alia varij generis certamina exhibuit. Munus etiam gladiatorium, quod in funere filiæ ſuæ pollicitus erat, venationem item ferarum per quinque dies, aliaq; q̃ plurima in honorem filiæ dedit. Eo tempore Camelopardalis primùm Romam adductus, populoq; in arena exhibitus eſt. In Circenſibus autem ſpacium Circi vtrinq; produxit: bigasq; & quadrigas equosq; deſultorios agitauerunt no- LVDI CIRCENSES FACTI.

biliſſimi iuuenes. Troiam luſit turma duplex maiorum minorumq; pue- A rorum. Pyrrhicam aũt ſaltauerunt Aſiæ Bythiniæq; principum liberi. Sublatisq; poſtea è Circo metis, bina loco ipſarum caſtra aduerſa conſtituens, pugna in duas acies diuiſa, quingẽtos hinc inde pedites, trecẽtos verò equites, & viginti elephantos commiſit. ſtadioq; temporario in campo Martio excitato, Athletę per triduum decertarunt: effoſſoq; eodem campo in modum cochleæ lacu, naualis prælij ſpeciem exhibuit, concurrentibus Tyrijs Ægyptijsq; biremibus, triremibus, & quadriremibus, adhibitisq; quadringentis hinc inde remigibus, maximoq; pugnatorũ numero. Quibus rebus quũ multitudinis ciuilium bellorum cladibus afflictæ animos aliquãtùm refeciſſet, ad cõponendum Reip. ſtatum ſe conuertit. Primũq; Faſtos vicio B Pontificũ per intercalandi licentiam corruptos & turbatos, ita vt cùm meſſium & vindemiarum, tum reliquæ anni feriæ alieno tempore inciderent, correxit: annumq; qui ad illa tempora ſecundum Lunę curſum æſtimabatur, &.CCCLV. dierũ fuerat, ad rationem curſus Solaris digeſſit, & .CCCLXV. dierũ eſſe voluit. Decem ſcilicet in .VII. menſes, qui .XXIX. antè dierum fuerãt additis, è quibus Ianuarius, Sextilis, & December binos ſinguli acciperent: Aprilis verò, Iunius, September, & Nouember ſinguli ſingulos dies. Et quò in poſterũ ex Kal. Ianuarijs ea ratio cõſtaret, præter menſem intercalarem XXI. dierum, qui ex Numæ inſtituto quarto quoquo anno intercalabatur, & in eum annum inciderat, etiam alios duos menſes, ſiue, vt Dion ſcribit, C LXVII. dies inter Nouembrẽ & Decembrem interpoſuit: ſublatoq; menſe intercalari, cõſtituit, vt loco illius quarto quoq; anno deinceps ante quinq; nouiſſimos Februarij dies vnus dies intercalaretur. Ita hic annus .XV. menſium fuit. Sancitis quoq; q̃plurimis ſaluberrimis legibus, libidines compreſſit, maleficia cõpeſcuit, ſumptus nimios cohibuit, fidem reuocauit, iudicia collapſa reſtituit. Nam quum iudicia præter Equites & Senatores etiam à Tribunis ęrarijs, qui plebeij erant, adminiſtrarentur, ſublatis Tribunis, ea ſolis Senatorib. Equitibusq; mandauit. Sumptuariam quoq; legem ſeueriſſimè exercuit: diſpoſitisq; circa macellum cuſtodibus, quę importarẽtur obſeruari, vetitaq; retineri, & ad ſe deferri voluit: & ſi qui cuſtodes fefelliſ- D ſent, immiſſis lictoribus aut militibus etiam appoſita è triclinio rapi iuſſit. Promiſcuum lecticarũ vſum, veſtis item conchiliatæ, & margaritarũ, ad certas perſonas, ętates, & tempora reſtrinxit: peregrinarũq; mercium portoria quò cariores eſſent, inſtituit. Pœnas etiam ſcelerum auxit. Quumq; locupletiores, quòd nulla facultatum ſuarũ parte imminuta, ſolo exilio ſicut alij quiuis plecterentur, minùs à maleficijs deterrerentur, parricidij quidem reos omnibus facultatibus, alijs verò criminib. obnoxios, dimidia parte bonorum multari voluit. Quũq; exhauſta bellorũ ciuilium ſumptibus Rep. fides publica laboraret, debitoresq; creditorũ acerbitatẽ multùm timerent,

FASTI CORRECTI.

ANNVS EMENDATVS.

ANNVS QVINDECIM MENSIVM.

LEGES CAESARIS.

LEX SVMPTVARIA.

A sublata omni nouarum tabularum mentione, quæ subinde seditiosiùs & tumultuosiùs mouebatur, decreuit, vt debitores creditoribus satisfacerent per æstimationem possessionum, quanti quasq; earum ante bellum ciuile comparassent, deducto summæ æris alieni quicquid vsuræ nomine numeratum aut perscriptum fuerat: ita vt hac sola ratione quarta ferè parte æs alienum imminutum sit. Censum autem, vti nec Censoris nomine vsus, sed tanquam Præfectus moribus, ita nec more nec loco solito peregit, sed vicatim per dominos insularũ: inuentumq; est dimidio minus ciuium q̃ proxima ante bella ciuilia recensione. Nam quũ priùs trecenta & viginti milia frumentum è publico acciperet, centum & quinquaginta milia dun B taxat reperta sunt, tantum sanguinis bellis ciuilibus exhaustum. Sed Cæsar quò eam ciuitatis exhaustæ vastitatem quoquo modo repararet, ad propagandam sobolem præmia ijs qui plures liberos procreassent, constituit. Sanxit præterea, ne quis ciuis supra annos viginti, aut infra decem annos sacramento liber ampliùs quàm triennium cõtinuum Italia abesset: néue quis Senatoris filius nisi cõtubernalis aut comes Magistratus peregrè proficisceretur: néue hi qui pecuariam facerent, minus tertia parte puberum ingenuorum inter pastores haberent. Omnesq; qui Medicinam profiterentur, aliosq; liberalium artium doctores, quò & ipsi libentiùs vrbem incolerent, & aliunde eò accederent, ciuitate donauit: plurimisque, qui iudi- C cum sententijs exilio multati fuerant, reditum per Tribunos plebis confecit. Collegia tamen omnia præter antiquitùs instituta, detraxit. Senatum autem, qui & ipse multùm imminutus erat, adscriptis in eum plerisque etiam indignioribus, suppleuit. Similiter & in Patritios quàmplurimos allegit: ita tamen vt repetundarum conuictos ordine Senatorio moueret, facilior in hos qui ambitus damnati fuerant, quos ab exilio reuocatos in Italia versari permittebat. Comitia autem cum populo ita partiebatur, vt exceptis Consulatus petitoribus, reliqui Magistratus pro parte dimidia quos populus, pro altera quos ipse vellet pronunciarentur. Ceterùm ne hi qui in prouincias mittebantur, consuetudine imperandi dominationem affe- D ctarent, (quod sibi vsu venisse intelligebat) Prætorijs prouincijs annum, Consularibus verò biennium nec ampliùs statuit. Ad honorum autem petitionem, etiam proscriptorum liberos admisit. Et hæc quidem omnia, vt & alia pleraque, quę de Republica per id tempus constituit, vel cum vniuerso Senatu, vel cum primoribus eius ordinis communicauit: siue ne nihil Senatui deferre videretur, siue etiam ne si quæ asperiùs decreta essent, in se solum inuidia recideret. Per id tempus Cleopatram cum fratre marito Romam accersitam, etiam proprijs ædibus excepit, non sine sinistris propter præteritos amores rumoribus. Quos Cæsar maximis affectos honoribus & præmijs, atq; inter Reges socios amicosq; populi Ro. adscri-

CENSVS POPVLI ACTVS.

IVS LIBERORVM.

SENATVS SVPPLETVS.

ptos, in regnum postea dimisit. Constituto ad hunc modum rerum vrbanarum statu, Cæsar quum non ignoraret haud cõtemnendas Africanæ Pharsalicæq; cladis reliquias, cum nõ paucis primi nominis in Hispaniam confluxisse, Cneumq; & Sex. Pompeios, qui animorum magnitudine & audacia à patre neutiquam degenerarent, comparato quoquo modo non inualido exercitu, contractisque vndique partim precibus, partim opibus, non solùm ex Hispania, sed ex toto ferè terrarum orbe maximis auxiliorum copijs, prouinciam vastare, plurimasque Hispaniæ ciuitates, alias fauore paterni nominis, alias vi & armis sibi adiunxisse, auctisq; indies viribus, bellum etiam superiorib. atrociùs instaurare, ita vt à suarum partium ciuitatibus, & à legatis per internuncios & litteras pro auxilijs interpellaretur, aut ipse aduentum suum maturare iuberetur, intelligens bellum grauius esse conflatum, quàm quod facilè per legatos suos se absente confici posse speraret, vrbis custodia Lepido magistro equitum, cum octo, vt quidam prodidêre, siue sex, quod alijs verisimilius videtur, Præfectis vrbis mandata, extremis tertij sui Consulatus mensibus iam tertiùm Dictator expeditionem in Hispaniam suscepit. Belli autem Hispaniensis hæc potissimũ exstitêre initia, quòd legiones quæ sub Marcello & Longino, vti suprà cõmemoratum est, seditionem concitauerant, & cum plerisque Hispaniæ ciuitatibus ad res nouas consurrexerant, sedato superuentu C. Trebonij & morte Cassij Longini tumultu, veritæ ne quid grauiùs in se statueret Cæsar, missis clam ad Scipionem nuntijs, eiusdem se fidei permisissent, & Cn. Pompeium adolescentem, qui tentata infeliciter Mauretania ad Baleares insulas appulerat, recenti adhuc Pompeij patris, pro quo nuper militauerant, memoria, è Balearibus ad se euocassent. Verùm quum ille morbo retentus in Hispaniam traijcere prohiberetur, Scipio autem perijsse nuntiaretur, legionarij intellecto C. Didium cum classe contra se venire, veriti ne ante Pompeij aduentum opprimerentur, Q. Aponium & T. Scapulam equestris ordinis viros sibi duces elegerant: eiectoq; Trebonio Beticam vniuersam ad defectionis societatem pertraxerant. Nec multò pòst Pompeium, qui pristinis viribus ex morbo restitutus in Hispaniam traiecerat, plurimasq; ciuitates primo statim aduentu paterni nominis beneficio adiutus receperat, omnes vno consensu Imperatorem sibi adsciuerant. Quorum animos cùm Pompeius tum factis tum verbis sibi quoquo modo cõciliaret, factum est, vt & alij quàmplurimi qui sub Scipione hactenus militauerant, Pompeio sese adiungerent. Sextus item frater per id tempus cũ Varo & Labieno & classe ex Africa ad eum peruenerat. His rebus adiutus, ciuitatibusque quàmplurimis tum per vim tum per deditionem subactis, etiam latiùs ipso Cæsare in Hispania imperare videbatur. Et hic quidem erat rerum in Hispania status, quum Q. Pedius & Q. Fabius Maximus Cæsaris

EXPEDITIO CAESARIS IN HISPANIAM CONTRA SEX. ET CN. POMPEIOS.

A saris legati, qui tum Hispaniam administrabant, missis litteris Cæsarem horum certiorem faciunt, & quamprimùm accedere monent. Pompeius igitur postquã quibusdam à Cæsare præmissis, ipsum quamprimùm subsequuturum intellexisset, vniuersa Hispania Cæsarem se prohibere posse desperans, omnem statim Beticam occupare contendit: sperans se cum his quas habebat copijs, Cæsarem reliqua postea Hispania faciliùs pulsurum. A cuius discessu omnis quidem ora maritima mox ab ipso ad Cæsarem defecit: mediterraneas tamen ciuitates omnes, Vlla excepta, sibi habuit addictissimas. Et Sex. quidem Pompeius Cordubam, prouinciæ caput, cum præsidio tenebat. Cn. verò iam menses aliquot circa Vllam oppugnandam
B distinebatur. Ceterùm Cæsar confectis maxima celeritate itineribus, decimo septimo postquam Roma egressus fuerat die Saguntum, vigesimo autem septimo omnium opinione citiùs in conspectum & suorum & hostium venit. Legati autem Cordubenses, Cæsari in itinere occurrentes, nunciant, si accedere properaret, Cordubam per noctem ex improuiso capi posse: quòd nec Pompeius ipse nec aduersarij quicquam de aduẽtu eius cognouissent. Paulò pòst & Vllensium legati præsidia Pompeiana clam prætergressi, subsidia ciuibus suis quamprimùm à Cæsare mitti petunt: ad quos Cæsar confestim cum L. Iunio Patieco, homine illius prouinciæ prouido iuxta ac callido, sex cohortes cum totidem equitibus secunda vigilia
C proficisci iubet. Quos quum Patiecus vsus beneficio tempestatis procellosæ & perobscuræ, vt vix proximi se agnoscerent, magno astu & calliditate per media aduersariorum præsidia vsque ad portam oppidi perduxisset, signo dato ab oppidanis recepti, subitoque eò vnde venerant conuersi, clamore sublato, irruptioneque in hostium castra facta, ita eos ex improuiso terruêre, vt maior ipsorum pars captos circumuentosq; se crederent. Vllensibus autem eo subsidio firmatis, Cæsar quò Pompeium ab oppugnatione deduceret, præmisso Cordubam equitatu, ipse eôdem subsequitur, oppidumq; obsidione cingit. Hinc Pompeius litteris Sexti fratris accitus, relicta Vlla cum totius exercitus viribus Cordubam proficiscitur. Ad cuius
D quidem aduentum, Cæsar in morbum delapsus, à rebus gerendis aliquandiu abductus est: sed salute postea recepta, quum per hiemem maximis conflictaretur incommodis, commeatuumq; & rei frumentariæ angustijs pressus, Cordubam validissimis teneri præsidijs non ignoraret, soluta Cordubæ obsidione Atteguam versus (quam frumento abundare intellexit) copias ducit. Quo in itinere quum sibi Bætim flumen transeundum intelligeret, corbes lapidibus refertos demittit, ponteq; superiniecto copias traducit. Quò quum & Pompeius peruenisset, magnaque contentione pro ponte occupando per dies aliquot crebris quidem sed leuioribus & minutis prælijs Marte vario & nunc huc nunc illuc inclinante victoria decertatũ
 esset,

eſſet, tandem maioribus viribus cõcurſum, & cominus ad manũ ventum A
eſt, maximaq; hinc inde clades accepta, alijs ferro cadentibus, alijs ex ponte & ripa in flumen præcipitatis. Cæſar autem quũ Pompeium nullis conditionibus, vt in æquum ad pugnam deſcenderet, adduci poſſe intelligeret, copijs Bætim traductis Atteguam vallo & munitionib. cingere conſtituit. Sed Pompeius ſatis ipſi oppido vtpote & ſitu & opere & præſidio munitiſſimo fidens, quum ſuos hibernis frigoribus diutiùs confici nollet, eiſdemq; de cauſſis Cæſarem diutiùs in obſidione perduraturum non crederet, relicto Atteguæ defendendæ propoſito, Cordubam ſe recepit. Ceterùm poſtquàm Cæſarem munitionibus operibusq; perfectis obſtinatiùs oppugnationi inſiſtere intellexit, Atteguam reuertitur: factoq; per nebulam denſiſſimam in excubias equitesq; Cæſarianos impetu, paucis admodum ſeruatis, reliqui ferè omnes cæſi ſunt. Quumq; oppidanos duce carere ſciret, L. Minutium Flaccum ad eos mittit. Is ſolus excubias Cæſaris tanquam à Cæſare miſſus per noctem adiens, teſſeram edere iubet: & ſic cognita teſſera, ſimulans ſe ad oppidum per proditionem recipiendum pergere, per medias hoſtium excubias ad oppidum perueniens, ab oppidanis intromiſſus eſt. Pompeius autem prioribus caſtris nocte ſequenti incenſis, trans Salſum flumen caſtra tredecim legionum inter duo oppida Atteguam & Vcubim in monte conſtituit. Cæſar verò maioribus quotidie munitionibus operibusq; effectis, omnibusq; quæ ad oppugnationem opus erant comparatis, turres vineasq; agere inſtituit. Et poſt multa hinc inde à Cæſarianis oppidaniſq; & Pompeianis damna & incommoda viciſſim nunc data nunc accepta, crebrasq; nunc per eruptionẽ pro muris, nũc inter oppugnationem in ipſis muris cõcertationes, quum oppidani inter cetera operibus Cæſaris flammas aliquando inieciſſent, ventus ex aduerſo coortus, incendium ab operibus in proxima oppidi ædificia reiecit: ita vt bona vrbis parte incendio conſumpta, fumoq; proſpectum intercipiente, plurimi inſuper oppidanorum frequentibus tum lapidum tum telorum iactibus perirent. Hinc orta in oppido inter Pompeianos & oppidanos diſſenſione, oppidanis quidem deditionem fieri volentibus, alijs verò reclamantibus, & D
vel extrema exſpectanda ſentientibus, Pompeiani plurimos ex oppidanis etiam in conſpectu Cæſarianorum crudeliter iugulatos è muro præcipitarunt. Hinc plurimis quotidie ex oppido ad Cæſarem tranſfugientibus, tandem Minutius per litteras ſalutem & impunitatẽ ſibi depactus, oppidum Cæſari tradere ſe paratum nuntiat. Poſtea & oppidani miſſis legatis ſe imperata exequi paratos exponunt: & ſi vita concedatur, poſtridie oppidum eſſe dedituros. Reſponſoq; à Cæſare accepto, ipſum Cæſarem eſſe, fidemq; præſtaturum, poſtridie ante diem. XI. Kalendarum Martij Attegua deditur: & Cæſar ob rem proſperè geſtam Imperator appellatus eſt. Pompeius autẽ oppidi

ATTEGVA RECEPTA.

A oppidi deditione intellecta, castris Vcubi propiùs admotis, suis se deinceps tenebat munitionibus. At Cæsar castra castris conferens, per plures dies Pompeium in æquum deducere studebat, ita tamen vt leuibus tumultuarijsque prælijs nonnunquam concurreretur, cæsis vno tempore .cccc. eo amplius Pompeianis. Interim quum & aliæ pleræque vrbes intellecta Ateguæ deditione per legatos Cæsari se dederent, præsidiaque ipsius passim reciperent, Pompeius his permotus, mutatisq; subinde de loco ad locum castris, veritus ne si bellum diutiùs traheretur, omnis tandem prouincia à se ad Cæsarem deficeret, rei summam prælio committere constitutum habebat, nihil motus plurimis aduersis ostentis, quę haud dubiam alteri partium perniciem portendere credebantur. Inter quæ præ ceteris obseruatione dignum erat, quòd aquilæ in Pompeianarum legionum signis fulminibus aureis quibus insistebant proiectis, motisque alis à Pompeio ad Cæsarem auolantes, certissimum Pompeianis exitium denunciare videri poterant. Et Pompeius quidem haud procul ab vrbe Munda castra posita habebat. Eòdem Cæsar profectus, ciuitatibus aliquot ex itinere in potestatẽ receptis, castra aduersa Pompeianis castris constituit: ita vt media inter vtrumque exercitum quinque milium passuum planicies, magnam dimicaturis præbitura loci æquitatẽ, intercederet. Copiæ autem Pompeij præter equitatum & sex milia leuis armaturæ, legiones tredecim erant: auxilia C etiam alterum tantum efficiebant. Cæsaris verò .lxxx. cohortes, & octo equitum milia. Pompeio Bocchus filios suos subsidio miserat. Bogud autẽ suppetias Cæsari laturus aduenerat. Postero autem die quum Cæsari à speculatorib. nunciaretur, Pompeianos à tertia vigilia in aciẽ stetisse, Cæsar & ipse dimicare paratus, omnes mox copias instructas in mediam planiciem producit, sperans & hostem propiùs in æquum accessurum. Ceterùm quũ Pompeius non longiùs mille passibus à munitionibus vrbanis suos progredi pateretur vsque ad riuum quendam, qui in extrema planicie ad partem castrorum Pompeianorum palustri voraginosoque solo fluens difficilem admodũ præbebat accessum, Cæsariani procedentes ad riuum vsq; perue- D nêre. Vbi, perspecta loci iniquitate, non sine graui indignatione coacti substitêre. Hinc Pompeiani animis aucti, quum Cæsarianos timore impediri crederent, quò minùs vlteriùs procederent, è loco tuto etiam vltrò ad pugnam prouocabant: donec superata tandẽ à Cæsarianis ea loci iniquitate, clamore statim vtrinq; sublato hinc inde concurreretur: sed à Cæsarianis, propter eas quas dixi incommoditates, aliquantò maiori cum difficultate: ita vt intiò victoriæ diffidere viderentur. Nam sicuti multitudine & rei bellicæ vsu vincebant Cæsariani, ita Pompeiani loco longè superiores erãt. Hinc factum est, vt pari vtrinque contentione atque impetu ad prælium se compararent: quum Cæsariani hunc potissimùm diem si quem alium diu-

diuturnæ militiæ laboribusq; huc vsque susceptis finem impositurum cre A derent: Pompeiani verò in sola victoria spem sibi salutis reliquam intelligerent: maximè quòd plerique ex his cum Afranio & Varrone antè superati, vitaque donati, armis resumptis veniam deinceps ne sperare quidem auderent. Primò statim cõgressu sociorum auxiliorumq; copiæ hinc inde terga vertêre. Romanæ vero acies vbi cominùs cõgressæ incaluêre, totis in prælium hinc inde viribus incubuêre, nemine vel cedente vel respiciente, sed quo quisq; loco constiterat, eodem vel vincente vel cadente. Ita diu ancipiti Marte, & quasi deliberante fortuna vtri se potissimũ parti applicaret, acerrimè pugnatum est: Cæsare interim & Pompeio (vt quidam auctores sunt) in equis ex loco edito studia laboriosasq; suorum contentiones despi B cientibus, interq; spem & metũ dubijs, quò se inclinaret victoria obseruantibus: donec suæ quisq; parti metuentes, dum præsentiam suam nõ parùm ad victoriam momenti allaturã crederent, constituto vel simul vincere, vel simul occumbere, equis desilientes, & in mediam se aciem insinuantes, studia quidem suorum exemplo excitarunt, ceterùm ad victoriam hinc inde parùm profuêre, quin sicuti pari animorum cõtentione, ita & æquo Marte vti priùs prælium hinc inde cõmitteretur: & vel vniuersi simul vtrinq; casuri, vel nox sola prælium diremptura videretur, nisi Bogud qui cũ suis extra aciem stabat, ad capienda Pompeij castra cõuersus, Labiennm è medio prælio ad castra defendenda cum quinque cohortibus subitò acie excedere C cõpulisset. Qui quũ & à suis & ab aduersarijs fugere crederetur, Cæsarianorum quidem animos, dum se vincere putant, plurimũ erexit: Pompeianos verò, dum se vinci credunt, abiectis animis ad fugam alia ex parte capessendam impulit, ita vt ne intellecto quidem aliquantò pòst Labieni instituto, acies restitui posset: sed insistentibus acerrimè Cæsarianis, non priùs fugæ finem facerent, quàm pars Mundam, pars in castra peruenissent.

Alij aliquantò aliter hæc tradidêre, Cæsarem nimirũ ipsum ante prælium solito mœstiorem fuisse: tanquam non eundem quem hactenus expertus fuerat pręteritarùm rerum successum sperare ausum: militesq; ipsius metu percullos cunctantiùs in aciem progressos, & tam remissè primo statim D congressu rem gessisse, vt Cæsari etiam Deos obtestanti, ne vno ignominioso conflictu reliquæ tam insignes victoriæ abolerentur, nunc minis nunc precibus apud militem opus fuerit: quumq; ne sic quidem satis proficeret, arrepto proximo cuiusdam clypeo, Tribunisq; grauiter increpitis inclamasse: Hîc milites mihi vitæ, vobis militiæ finis erit. simul in aciem ante omnes perrumpentem, ita vt decem tantùm ab hoste pedes distaret, vniuersam suorum aciem post se traxisse: ducentisque breui spacio telis in ipsum coniectis, maiorem horum partem clypeo excepisse, reliqua corporis flexu declinasse. Alij tradunt, medio ferè prælio subitum vtrinque exsti-

PRAELIVM MVNDENSE.

A extitiſſe ſilentium,quaſi conueniſſent.Alij poſt longam acerrimamq; ancipiti Marte dimicationem,Cæſarianos etiam veteranos impetũ hoſtium non ſuſtinentes,retroceſſiſſe.Hinc Cæſarem furenti ſimilem,primò etiam de morte ſibi conſciſcenda cogitaſſe,deinde equo relicto in primam aciem proſilijſſe,ſuosq; cedentes voce & manu confirmaſſe & repuliſſe,addito ſe veſtigio non receſſurum,proinde viderent,quem quo loco Imperatorem deſererent, & quem quibus proderent, ſenem ſcilicet quinquagenarium pueris : ita aciem verecundia magis,quàm virtute militum reſtitutã. Hinc & poſtea ad amicos dixiſſe ferũnt,Pro laude & gloria ſæpius,tum demùm pro ſalute & vita decertaſſe. Hoc prælio milia hominum triginta & amplius cæſa referuntur: inter ceteros Labienus & Actius Varus. Equitum item Romanorũ tria milia, nemine,vti creditur,tantæ cladi ſuperfuturo, ni caſtra & Munda tutum fugientibus receptũ præſtitiſſent. Captæ autem cum .XVII. præcipui nominis ducibus aquilæ legionum .XIII. præter ſigna & faſces.E Cæſarianis quingentis tantùm ſaucijs mille ſunt deſiderati.Quo autem loco prælium commiſſum eſt,ſtatim poſt victoriam palmam enatam eſſe ferunt. Quod oſtentum non tam Cæſari quàm Octauio Cæſaris ex ſorore nepoti,qui tum forte cum Cæſare militabat, proſperitatẽ & felices rerum ſucceſſus portendiſſe volunt,quanquam Cæſar ad ſe traheret. Cæſarianis hoc prælio pro teſſera VENVS fuit,Pompeianis PIETAS. Quo

C autem tempore hæc Cæſari victoria contigit,ſacer Liberalium Romæ dies agebatur,qui eſt ad .XVI. Kal.Aprileis. Ex Pompeianis qui in caſtra fugerant,non ſine maxima Cæſarianorum clade tandem debellati ſunt: qui verò Mundam ſe receperant,non ſtatim in poteſtatem venêre.Cæſar itaq; quum oppidum obſideri imperaſſet,cadaueribus mortuorum pro ceſpite aggeſtis,ſcutisq; & pilis ſuperimpoſitis vallum effectũ,capitaq; occiſorum gladijs & mucronibus infixa, ad terrorem hoſtium per ordinem diſpoſita ſunt. Quumq; Cæſariani crebris oppugnationib. parũ proficerent,poſtea per cõtinuas eruptiones omnib.ferè qui intra oppidũ confugerant amiſſis, Munda in Cæſaris poteſtatẽ venit. Sextus autem Pompeius qui Cor- MVNDA RECEPTA.

D dubæ erat,accepto Mundenſis cladis nuntio veritus ne Cæſari traderetur, perſuadens oppidanis ſe ad Cæſarem de pace acturũ proficiſci,cum centum circiter equitibus egreſſus in Celtiberiã profugit,ibiq; diu latuit. Cnæus verò qui cum equitibus aliquot peditibusq; fugiens,Carteiam verſus (quæ diſtat à Corduba milib.paſſuũ.CLXX.) ſpe claſſis quæ ibi in ſtatione erat potiundæ iter inſtituerat,quũ æger neq; equo neq; pedibus vlterius cõmodè progredi poſſet,lectica clanculum in oppidum delatus eſt. Ceterũ Cæſar quum plurimos Cordubam ſe contuliſſe intelligeret,& Sextũ ibi etiamnum eſſe crederet,eòdem exercitum ducit: prælioq; in ponte qui à Pompeianis tenebatur cõmiſſo,tranſmiſſo flumine caſtra ad oppidum ponit.

Scapula qui ex prælio eò confugerat, quũ vrbem defendi posse diffideret, A
lautè cœnatus,nardumq; & vinũ sibi infundi iusso, ne in Cæsaris potestatem veniret,ab vno seruorũ se iugulari,ab altero in pyram in id præparatã coniici iussit. Nataq; statim inter oppidanos & fugitiuos Pompeianos dissensione,muroq; & maiore parte turriũ à Pompeianis occupata,ita vt oppidum etiam inuitis oppidanis aduersus Cæsarem defenderent,oppidani ab alia parte Cæsarianos intromittũt. Quo perspecto Pompeiani oppidũ incendere parant: sed tandem superati ad.xxii.milia intra vrbẽ à Cæsarianis contrucidati interière. Serui autem oppidanorũ,quos omnes Sextus manumiserat,partim venundati,partim & ipsi interfecti sunt.

CORDVBA RECEPTA.

Hinc Cæsar Hispalim castra mouet,vbi maximũ erat Pompeianorum præsidium: deprecantibusq; Hispalensium legatis,ipse etiam suum præsidium cum Caninio Legato in oppidum mittit. Quo indignatus Philo Pompeianarum partium defensor acerrimus,clam oppido egressus in Lusitaniã proximam proficiscitur: reuersusq; cum Cæcilio Nigro,& magna Lusitanorũ manu, noctu in oppidum recipitur: receptus vigiles & præsidiũ Cæsarianum trucidari iubet. Cæsar autem præsidij sui casu intellecto,veritus si per vim oppidum capere contenderet,ne,vt Corduba paulò antè, ita & id oppidum à Pompeianis incenderetur,remissiùs agens, & negligentiam simulans,eruptionẽ oppidanos & Lusitanos facere permittit. Facta itaq; eruptione,concisis ex insidijs ab equitatu Cæsariano aduersarijs,dum incendio nauibus, C quæ in Bæti flumine erant, iniiciendo distinentur,Cæsar oppido potitur.

HISPALIS RECEPTA.

Post hæc & alia pleraq; oppida, quædam etiam magna resistentium cæde, quædam per deditionẽ in potestatem Cæsaris venêre. Per hæc tempora Cartheienses, qui anteà Cæsari portas præcluserant, quò nouo beneficio prius erratũ pensarent,nuntiant Cæsari se imperata facturos: simul etiam Pompeium,quem in potestate habebãt,tradituros. Hinc orta dissensione inter oppidanos qui Legatos ad Cæsarem miserant,& eos qui Pompeianis etiamnũ rebus studebant,cædes non parua sequuta est. Pompeius humero & crure sinistro saucius,occupata .xxx. nauiũ classe quæ in portu erat,in fugam se cum suis dedit. Quumq; aquam præ festinatione secum in nauibus D sumere neglexisset,dum quarto pòst die ad terram applicans,suos aquandi caussa in terrã exponit,ipse quoq; nauibus egressus, C. Didius fugientem à Gadibus cum classe consequutus, naues ipsius partim incendit, partim capit. Pompeius autem cum paucis aliquot in loca mediterranea confugiens,præter duo superiora vulnera etiam talo intorto luxatoq; ad fugam impeditior,lectica ad locum quendam munitũ in turrim delatus est. Quò postquàm & cohortes,quæ ad ipsum persequendum missæ fuerant,peruenêre,Pompeius omnib. auxliis amissis,quum neq; pedibus celeriter fugere, neq; equo aut vehiculo propter loci iniquitatem & asperitatem vti posset,

defa-

A defatigatus inter auias ſolitudines in ſpelunca quadam ſe occultauit: ſed
captiuorum indicio proditus, à Cæſonio quodam poſtquam diu ſtrenuè
ſe defendiſſet, tandem occiſus eſt. Didius autem qui ſe in proximum caſtel
lum receperat, nauesque nonnullas reficiendi cauſſa ſubduxerat, Luſita-
nis quibuſdam, qui eò conuenerant, nauibus ſuis ignes inijcientibus, eru-
ptione ad naues defendendas facta, caſtelloque egreſſus, in Luſitanorum
inſidias incidens cum ſuis cæſus eſt. Cæſar dum hæc geruntur ab Hi-
ſpali Gades profectus, vbi celeberrimum Herculis templum erat, ne à ſacris
quidem donarijs abſtinuiſſe fertur. Inde Hiſpalim reuerſo pridie Idus Apri
leis caput Pompeij allatum, populoq; exhibitum, poſtea ſepulturæ à Cæ-
B ſare mandatum eſt. Perlato interim Romam .XII. Kal. Maias, ipſis ſci-
licet Parilibus (qui dies natalis vrbis Romæ erat) Hiſpanicæ victoriæ nun-
tio, præter ceteros honores quinquaginta dierum ſupplicatio Cæſari decre
ta, inſtitutumque poſtea vt quotannis eo die Dijs immortalibus ſacrifica-
retur. Cæſar autem vniuerſa Hiſpania iam ſubacta, ceteris rebus con-
ſtituendis aliquandiu in Hiſpania commoratus ſub menſem Octobrem
omnibus bellis ciuilibus iam confectis Romam redijt: Conſul quartùm
ſine collega iam antè à M. Lepido ſuo magiſtro equitum abſens Romæ
creatus, conuocato in id à Lepido populo: quem conſulatum etiam ante-
quam in vrbem veniret, ſeriùs tamen, & elapſis iam pluribus anni menſi-
C bus inijt: reliquo anni tempore Reſpublica ſine coss. fuit. Hoc anno Cæ
ſar etiam quartam Dictaturam cum M. Antonio Magiſtro equitum inijt:
eamq; etiā per plures inſequentes anni menſes vſque ad annum cōpletum
continuauit. Romam autem iam reuerſus quintum ex Hiſpania trium
phum egit, cuius apparatum ex argento raſili fuiſſe tradunt. Qui quidem
triumphus, quum non tam de extero hoſte, quàm de ciuibus agi videre-
tur, non ſine maximo dolore & inuidia à populo ſpectabatur: dum inter
pompas triumphales miſeriarum publicarum, ciuiumq; præſtantiſſimo-
rum eo bello cæſorum ſubit recordatio. Poſt triumphum etiam prandium
populo dedit, quòd quum pro ſua liberalitate parciùs præbitum cauſſare-
D tur, quinto pòſt die alterum longè ſumptuoſiſſimum exhibuit. Q. quoq;
Fabio & Q. Pedio Legatis triumphum conceſſit, qui & ipſi haud multò
pòſt eodem hoc anno ex Hiſpania triumpharunt. Peracto autem trium-
pho Cæſar Dictaturæ honore contentus, Conſulatum depoſuit: & Q. Fa-
bium Maximum & C. Trebonium Aſprum ſibi in reliquos anni menſes
ſuffecit: nouo & inuſitato antea exemplo. Hinc ſuffecti ſiue honorarij
Conſules tum primùm creari cœpti. Reliqui autem Magiſtratus, quos po
pulo permiſiſſe videri volebat, re vera tamen & hi per ipſum creabantur:
dum ſi quem ad Magiſtratum aliquem promoueri cupiebat, eundem per
libellos aut litteras Tribubus commendabat, ſuffragiaque ipſorum quo-

SVPPLICATIO CAESARI DECRETA.

CAESARIS AD VRBEM EX HISPANIA REDITVS.

CAESAR COS. IIII. SINE CONL.

CAESAR DICT. IIII. M. ANTONIVS MAG. EQ. II.

TRIVMPHVS CAESARIS EX HISPANIA.

Q. FABII ET Q. PEDII EX HISPANIA TRIVMPHVS.

Q. FABIVS C. TREBONIVS COSS. SVFF.

dammodo ſtipulabatur. Vti autem iam omniū ita & ſui victor pulcher A
rimus, quemadmodum rerum geſtarum magnitudine omnes facilè ante
CAESARIS CLEMENTIA. ſe Principes ſuperauit, ſic & clementia & animi moderatione in ſumma felicitate cunctos excellere ſtuduit: dum in tanta de inimicis ſuis ad arbitriū ſtatuendi, publicasque & priuatas ſimul vlciſcendi iniurias facultate, non ſolùm vniuerſis ex æquo, qui omnibus bellis ſuperioribus contra ſe militauerūt, omnem offenſam remiſit, veniamq; & perpetuam impunitatem conceſſit, ſed & præcipuos quoſque ex ipſis, Magiſtratibus prouincijsque decretis, exercituum præfecturis, ſacerdotijs, alijsque omnis generis honoribus cohoneſtare non dubitauit: patrimoniaque eorum qui ſumptis contra ſe armis cæſi eſſent, filijs ipſorum conceſſit: proſcriptosque & exules, B exceptis nefarijs criminibus, reuocauit, filijs ipſorum etiam ad Magiſtratuum petitionem admiſſis. Ita vt vel hinc potiſſimùm apud populum in ſpem recuperandæ priſtinæ libertatis reſtituendæq; Reipublicæ erectum, magnam clementiæ laudem mereretur: & poſtea templum ipſi & Clementiæ cōmune decretum ſit, in quo ipſius & Clementiæ ſimulachrū dextras

TEMPLVM CAESARIS ET CLEMENTIAE. iungerent. Ceterum quum non ignoraret ſe amicis, & quorum opera in aſſerenda dignitate ſua bellis ſuperioribus vſus fuerat, plurimùm obnoxium, honoresque & Magiſtratus, quos pollicitus fuerat, iam à pluribus expectari, quò ampliorem ſibi ad pollicitorum præſtationem materiam pararet, fidemque ſuam pluribus obſtrictam liberaret, quorundam Magi- C ſtratuum numerum auxit.

QVAESTORES XL. PRAETORES XIIII. FACTI. Nam Quæſtores quadraginta, Prætores .XIIII. conſtituit: ita vt numerus Prætorum numerum prouinciarum excederet. In quas quidem non ſortitò, ſed extra ordinem, quos ipſi viſum erat, mittebat. Hinc quum Bacibo cuidam Prætori à ſe conſtituto prouinciam decernere non poſſet, loco prouinciæ pecunia donauit. Sacerdotiorū etiam numerum auxit. Nam vti prius collegio .xv. virûm ſacris faciundis vnum, ita & Septemuiris Epulonum tres adiecit.

SENATORVM NVMERVS AMPLIATVS. Senatorum quoque numerum vſque ad nongentos ampliauit, & quoſuis etiam milites & libertinæ conditionis nullo ferè diſcrimine, dum is numerus compleretur, in Senatum allegit, in his pleroſque peregrinos, barbaros, & Gallos ciuitate paulò antè à D ſe donatos. Similiter & inter Patritios & Conſulares quamplurimos, etiam qui Magiſtratum nunquam geſſiſſent, & indignos adſcripſit. Monetæ quoq; & vectigalib. publicis, etiam ſeruos peculiares præpoſuit. Et ſi quos Magiſtratibus honoribusq; conceſſis remunerari non poterat, his numerata pecuniæ ſumma ſatisfecit: diuenditis etiam ſub haſta, vt his ſumptibus meliùs ſufficeret, locis quibuſdam publicis & ſacris. Quoſdam autem grauiſſimorum criminum reos & conuictos abſoluit. Et hæc quidem vti accipientibus, ijsque qui proprijs commodis Reipublicæ vtilitatem poſtponebant, gratiſſima accidère: ita viris probis, ijsque qui nullum ex ijs fructum

capie-

A capiebant,minùs probabantur: varijsque de Cæſare ſermonibus & libellis ſine auctore in publicum ſpargendis occaſionem dedêre. Inter quæ fuêre: Bonum eſſe,ne quis nouo Senatori curiam monſtraret.Tum & illud vulgò decantatum: Cæſarem Gallos in triumphum duxiſſe,eoſdem depoſitis in curia braccis latum clauum ſumpſiſſe. Poſtquam autem in Senatu Cicero de primarijs quidem honoribus Cæſari deferendis (qui tamen intra humanæ conditionis terminos conſiſterent) rogationem tuliſſet,quam quàm Caſſius,& pauci aliquot iniquioribus in Cæſarem animis, fiducia clementiæ ipſius liberiùs refragarentur, à reliquo tamen Senatu vniuerſo, maximi & hactenus inuſitati decreti fuêre. E quibus,præter alia quæ partim tum,partim poſtea decreta ſunt,hæc fuêre præcipua: Primùm Conſulatus continuus in decennium: Dictatura & Cenſura etiam ſine collega perpetua: tum vt IMPERATORIS prænomine vteretur,PARENS PATRIÆ & LIBERATOR diceretur, & eo nomine in Faſtos referretur: vt ædes Libertatis, tanquã libertate per ipſum Reipublicæ reſtituta,publicè exſtrueretur: præterea vt omnibus ludis & ſacrificijs, imò quandocunque vellet etiam intra vrbem veſte triumphali vteretur: lauream ſemper geſtaret: faſces & lictores laureatos ſemper haberet: ſella curuli & eburnea ſemper ſederet: vt poteſtas omnium Magiſtratuum etiam plebeiorũ penes ipſum eſſet: vt ſi quis ei filius naſceretur,is ſummus Pontifex eſſet: vt ſolus militem & pecuniam publicam haberet,ſolusque ſummum in milites & exercitus populi Ro. imperium obtineret,& quæcunque vbicunq; gererentur, ipſius geſta auſpicijs dicerentur & crederetur,rei geſtæ gloria cum nemine communicata: vt dies maximè inſignium victoriarum ipſius quotannis feſti haberentur, & ſolennibus ſacrificijs celebrarentur: vti ſtatuæ ipſi & ſimulachra paſſim vario habitu ſtatuerentur: vt pecunia ipſius imagine ſignaretur: vti à ferijs Latinis ex monte Albano ouanti vrbem ingredi liceret: vt templum ipſi & Clementiæ commune exſtrueretur: item & aliud nouæ Concordiæ,in quo dies feſtus quotannis celebraretur, propter mutuam inter ciues pacem & concordiam confectis bellis ciuilibus per eum Reipublicæ reſtitutam.Hæc atq; alia etiam his ampliora,quæ poſtea commemorabuntur, ipſi ex S. C. decreta, & in tabulis perſcripta, Conſules & Prætores ſubſequente vniuerſo Senatu ad ipſum pro æde Veneris Genetricis ſedentem detulêre. Quibus Cæſar dextram perhumaniter præbuit,ceterùm nec accedentibus nec ante ſe ſtantibus aſſurrexit, datoq; reſponſo, minuendos potiùs quàm amplificandos honores,præter Conſulatum decennalem,reliquos ferè omnes accepit.Alij tradunt,hæc decreta Cæſari pro roſtris ius dicenti à Senatu oblata.Verumenimuero ea Cæſaris arrogantia, quòd Senatui non aſſurrexiſſet,pro inſigni Senatus contumelia non à Senatoribus ſolùm, ſed & ab vniuerſa plebe iniquiſſimis animis accepta, vel

(In the margin, the letter B stands beside the line "tim tum,partim poſtea…", C beside "tem & pecuniam…", D beside "Reipublicæ reſtitutam…".)

HONORES CAESARI DECRETI.

DICTATVRA ET CENSVRA PERPETVA CAESARI DECRETA.

CAESAR IMPERATOR, PARENS PATRIAE, ET LIBERATOR DICTVS.

primam inuidiæ caussam præbuit, opinionemq; affectatæ dominationis A
& regiæ tirannidis apud plerosque confirmauit: adeò vt patres non sine manifestis offensorum animorũ indicijs, & quasi pœnitentes decretorum à se factorum ab eo discederent. Hinc quidam tradidêre Cæsarem perspecta patrum indignatione, vbi primùm domum reuersus esset, detracta per desperationem à collo veste, ad familiares exclamasse: se cuicunq; volenti iugulum feriendum præbere paratum: sed id Cæsaris factum alij aliter excusare conati sunt. Quidam enim subita capitis vertigine correptum quò minùs surgeret prohibitũ caussabantur: Alij verò alui profluuio laborasse, veritumque ne si surrexisset, alui deiectionem pateretur, non assurrexisse.
Nec desunt qui tradant, conatum quidem assurgere, sed Cornelium Balbum, qui tum fortè astabat, prohibuisse, dixisseque: Non te Cæsarem esse B
memineris? Alij contrà, Cæsarem omnino præ fastu quodam assurgere noluisse produnt: imò & C. Trebatium vnum ex amicissimis ipsius admonentem vt assurgeret, vultu minùs familiari respexisse: quod vt faciliùs crederetur, effecit, quòd ipse paulò pòst pedibus domum concessit. Hæc eius anni exitu gesta sunt, quo Cæsar alijs Consulibus in locum suum suffectis, quartam, vt suprà dictum est, Dictaturam inierat. Quo etiam anno, quia ante Cæsaris ex Hispania reditum nullus Quæstor creatus fuerat, ærarij administratio penes duos Ædiles fuit: quorum alter sumptibus Cæsaris ludos Appollinares fecit. Megalenses enim ex s. c. ab Ædilibus plebis ce C
lebrati sunt. Consules in sequentem annum Cæsar seipsum & M. Antonium tum suum Magistrum equitum designauit. M. autem Lepidum qui per id tempus Hispaniam per amicos administrabat, in locum M. Antonij Magistrum equitum sibi adsciuit. Extremo autem anni die sublato repentina morte Q. Fabio altero Consulum magistratum in reliquas diei horas C. Caninio, qui bellis superioribus Legatus ipsius fuerat petenti concessit. Sequenti anno Cæsar sedecim Prætores constituit: qui numerus etiam sequentibus annis obseruatus est. Inter quos & P. Ventidius, qui postea de Parthis triumphauit, creatus est: M. item Brutus, & C. Cassius,
hic quidem peregrinus, ille vrbanus. Nam quum de vrbana, quæ honora- D
tior quàm peregrina habebatur, inter se contendentes, Cæsarem eius controuersiæ arbitrum delegissent, Cæsar quanquam Cassium non iniquum postulare diceret, Bruto tamen eam adiudicauit. Hoc anno & sex Ædiles creati sunt, quum antea quattuor tantùm fuissent, duobus scilicet à Cæsare additis, qui Ceriales dicti sunt: hi Patricij erant, reliqui autem quattuor plebei. Tribunal autem suum quod hactenus in medio foro fuerat, in Rostra transferri iussit, iuxta quod statuas Sullæ & Pompeij à populo statim post nuntium Pharsalicæ pugnę disiectas restitui iussit, inscriptione operis & laude Antonio concessa. Eodem loco duæ statuæ & ipsi s. c. decre-

AERARII ADMINISTRATIO A QVAESTORIB. AD AEDILES TRANSLATA.

CAESAR. V. COSS. M. ANTON. DES.

M. LEPIDVS MAG. EQ. IN LOCVM M. ANTONII.

C. CANINIVS COS. SVF.

PRAETORES XVI. CREATI.

AEDILES SEX FACTI.

AEDILES CERIALES.

cre-

A decretæ vario habitu constitutæ sunt: vna tum quercea siue ciuica corona, tanq̃ ciuibus ab ipso seruatis, altera cum obsidionali, quasi vrbe per ipsum obsidione liberata. Ad conciliandum autem sibi multitudinis animos, epulum plebi sæpius dedit, frumentumq; diuisit. Leges etiam quamplurimas saluberrimasq; promulgauit. Quin & ipsum ius ciuile ad certum modum siue methodum redigere, atq; ex immensa diffusaq; legum turba optima quæque & necessaria in paucos conferre libros constituerat. Vrbes quoque complures tam in Italia quàm extra Italiam, partim nouas condidit, partim instaurauit: inter ceteras Carthaginem & Corinthum, in illum vsque diem desertas & neglectas: missisque eò quum ciuibus libertini generis, B tum pluribus è militibus suis, colonias populi Ro. constituit: pristinisque suis nominibus restitutas, nouis operibus exornauit. Id populus Ro. etiam anteà Graccanarum seditionum tempore de Carthagine efficere conatus fuerat, missis eò propter inopiam sex ciuium milibus. Ceterùm quum lupi sulcum murorum coloniæ aratro in solo dirutæ Carthaginis ductum confudissent, ostento territi destitêre. Ilienses præterea, quos Sulla anteà plurimis beneficijs affecerat, propter necessitudinem & cognationis vinculum per Iulum, maioribus insuper beneficijs prosequutus, agris, libertate, & immunitate donauit. Præter has & alias cùm intra Italiam tum extra colonias deduxit. Inter has in Italia quidem Hispellam Lanuuium, Calatium, C Veios & Casilinum: extra Italiam verò Polam in Istria, quæ postea Pietas Iulia dicta est, & in Gallia Forum Iulij: in Syria autem Berytum: deductis præterea, vt quidam tradũt, in transmarinas colonias amplius octoginta ciuium milibus. Præterea ampliato à se vrbis pomerio, etiam de amplianda ornandaque magnificentissimis sumptuosissimisq; ædificijs vrbe maxima quædam destinarat. Primùm enim templum Martis quantum nusquam esset exstruere cogitabat, repleto & complanato in id lacu, quem ad Naumachiam effoderat. Theatrum quoque capacissimum prope montem Tarpeium, quod ab ipso inchoatum Augustus postea absoluit, & M. Marcelli nepotis sui ex sorore nomine inscripsit, templa plurima & domos, D vt areã pararet, in hoc demolitus. Bibliothecas item publicas Græcas & Latinas instituere parabat, dato M. Varroni homini sui seculi doctissimo comparandorum librorum, digerendarumq; bibliothecarũ negotio. Nouam præterea Curiam, quam de suo nomine Iuliam appellaret, exædificare instituerat. Præter hæc & alia quædam longè maiora, tanq̃ digna in quæ ipse pro amplitudine rerum à se gestarũ curam suam intenderet, peragere animo cõceperat. Qualia fuêre: viam per Apennini dorsum ad Tyberim vsq; munire: Auienem ac Tyberim ne in posterum vrbem inundarent, ex vrbe statim profunda exceptos fossa, & Cirreum montem vsque perductos, Terracinæ mari immittere: maximã hac in re negociatoribus securitatem

CARTHAGO ET CORINTHVS COLONIAE.

ILIENSES RESTITVTI.

COLONIAE DEDVCTAE.

OPERA PVBLICA CAESARIS.

ſimul & commoditatem præſtiturus. Item Fucino lacu emiſſo Setiniſque A
& Pontinis paludibus iniecto aggere ſiccatis, in plurimorum mortalium ſubſidium campos vliginoſos ad culturam reducere: exciſiſq; in Hoſtienſi littore ſaxis, portum & tutam nauibus ſtationem efficere: Iſthmum etiam Corinthiacum perfodere. Quumq; confectis omnibus iam bellis tam ciuilibus quàm externis, nullam amplificandæ gloriæ materiam ſupereſſe videret, emulatione ſui quodammodo incenſus, ſeque ipſo maior fieri cupiens, expeditionem aduerſus Dacos & Getas, qui in Pontum & Thraciam irrupiſſe dicebãtur, facere conſtituerat. Inde per Armeniam aduerſus Parthos, Craſſum amiſſasque cum eo legiones vlturus exercitum ducere: ab his per Hyrcaniam iuxta mare Caſpium in Scythas proficiſci, illosque etiã B
vltro bello laceſſere: conuerſoque ab his ex Aſia in Europam itinere, per Sarmatiam in Germaniam tranſire, inde per Galliam facto quodam gyro in Italiam reuerti. Quæ omnia ne tam propria quàm publica & Senatus auctoritate facere videretur, & ne nihil Senatui deferre videretur, non ſolùm bellum Parthicum, ſed & alia pleraque ex iis quæ proximè recitata ſunt, tanquam prouinciam ſibi à Senatu decerni voluit: vti Pontinas paludes complanare, Iſthmum Corinthiacum perfodere, nouam curiam ædificare: quæ medio expeditionis & belli Parthici tempore per alios perficere cogitabat, præmiſſo interim ad bellum Parthicum trans Adriaticũ ſinum C. Octauio ſororis nepote etiamnũ adoleſcente, cum decem equitum mi- C
libus, & ſedecim legionibus. Quidam tradunt bellum Parthicum ab eo potiſſimùm ſuſceptum valetudinis cauſſa, quòd repentinis animi deliquiis, & comitiali morbo in ocio maximè infeſtaretur. Ceterùm quum ad eam expeditioné vnius anni ſpacium minimè ſuffecturũ intelligeret, ne tranſlata in ſe omnium comitiorum poteſtate & arbitrio, abſente ſe magiſtratuum in vrbe ſolitudo eſſet, aut ne ſi, vti priùs, à populo magiſtratus crearentur, res ad contentiones & motus inteſtinos rediret, magiſtratus omnes in annum ſequentem deſignauit. In his Conſules C. Vibium Panſam & A. Hircium. In ſecundum autem annum præter Conſules D. Albinium Brutum & L. Munatium Plancum Tribunos plebis duntaxat conſtituit. D
E prouinciis autem Galliam Narbonenſem cum Hiſpania M. Lepidum adminiſtrare iuſſit, in cuius locum nepotem ſuum C. Octauium Magiſtrum equitum in illum annum conſtituit: in inſequenté autem annum Cn. Domitium Caluinum. P. quoque Dolabellam vixdum annos .xx. natum, ita vt leges eum nondum ad eam dignitatem admitterét, ſibi in Cõſulatu ſubrogauit, vt poſtquàm ipſe paludatus exiſſet, iniret, Cõſulatumq; illius anni cum M. Antonio gereret. Senatus interim poſtquàm Cæſarem delatis ſibi honoribus gaudere & delectari ſenſit, alios inſuper etiam iis quos ſuprà recenſuimus ampliores & anteà inauditos ipſi decernendos

PROVINCIA CAESARI DECRETA.

C. PANSA COSS. A. HIRCIVS DES.

D. BRVTVS COSS. L. PLANCVS DES.

C. OCTAVIVS ET CN. DOMITIVS MAGG. EQ. SVFF.

P. DOLABELLA COS. SVF.

cen-

A censuit: qua in re non minore contentione ab inimicis q̃ amicis certatum est: dum hi assentabundi turpiter adulando se inuicẽ superare cõtendunt: illi verò accumulatis alijs super alios honoribus, ijsq; immoderatis, quiq; vel modestissimum quenq; inuisum & odiosum reddere poterant, inuidiæ ipsi quamplurimũ apud populum conflare student: ita vt meritò dubitari possit, plus ne odij aut honoris inde Cæsari accesserit. Et hi quidẽ honores non simul vno eodemq; tempore, sed alij aliàs per modica tamẽ interualla decreti tales fuêre. Primò vti deinceps sacrosanctus, hoc est, inuiolabilis esset: vtiq; si quis ipsum vel dicto vel facto læsisset, is sacrilegio & piaculo se obligasse censeretur: tum vti singulis Senatus decretis intercedendi pote- HONORES CAESARI DECRETI.
B statẽ haberet, acsi Tribunus plebis esset: vtq; nõ solùm quæcunq; ipse hactenus egisset, sed & quæcunq; deinceps acturus esset, rata & firma esse iuberentur: & Magistratus inituri iurarẽt, se decretis ipsius neutiq̃ refragraturos. Vti satellitio ex Senatoribus & Equitibus ad cõporis custodiã vteretur: vti locus sepulchro ipsi in vrbe cõcederetur: & tribus vna mutato nomine ab eo Iulia deinceps vocaretur: vt natalis eius, qui erat.IIII.Id.Quintil.quotannis publicè celebraretur: & mensis ipse Quintilis propter natalem ipsius IVLIVS in posterum diceretur. Vt singulis lustris, imò sicut alij tradunt, quotannis per Vestales & Sacerdotes publicè pro salute ipsius võta fierẽt. Vt iusiurandum per fortunã ipsius conciperetur. Vti fastigium in domo, in curia TRIBVNICIA POTESTAS CAESARI CONCESSA. NATALIS CAESARIS. MENSIS IVLIVS.
C autẽ & orchestra suggestũ habere, & aurea sella sedere, coronamq; auream gemmis & radijs distinctam gestare ipsi permitteretur. Vt statua ipsi in Capitolio iuxta Reges regio habitu & ornatu poneretur. Vt donaria ipsi & statuæ tam Romæ omnibus templis & locis publicis per singulas tribus, q̃ per alias passim vrbes & prouincias & regna sociorum & amicorũ populi Ro. offerrentur & dedicarentur. Vti ludis Circensibus statua ipsius eburnea in Theusa, inter cetera pompæ fercula & Deorũ simulachra circumueheretur. Vt sella eius aurea, cum corona aurea gemmis fulgentibus illuminata & radiata, in theatra & circum à multitudine inferretur, qui honor solis Dijs tribui solebat. Vti certamina quinquennalia ipsi tanquàm Heroi con
D stituerentur. Vt dies vnus ludorum gladiatoriorum, tam in Italia passim, quàm Romæ ipsi consecraretur. Vt imago ipsius cum titulo DEI INVICTI in templo Quirini poneretur. Vt IOVIS cognomentum ipsi imponeretur. Vt collegium Sacerdotum, qui Iulij vocarentur, & Lupercalia ipsi celebrarent, institueretur. Vtque templa diuersa ipsi tanquam Deo exstruerentur, ad hæc aras, puluinar & flaminem peculiarem quasi Dialem haberet, eiq; sacerdotio M. Antonius primus præesset. Quæ quidem decreta aureis litteris, in argenteis tabulis perscripta Senatus sub pedibus Iouis Capitolini deponi curauit. Atque hæc omnia, præter pauca quædam Cæsar vel lubentissimè admisit: nam satellitium Senatorum & Equitum,

tantum abeſt vt acceptauerit, vt ſolis contentus lictoribus, Prætorias cohortes deinceps à ſui cuſtodia remouerit. Hac etiã fiducia amicis cõſulentibus, vt ad corporis cuſtodiam ſatellites ſibi adiungeret, Hircioq; & Panſa inter ceteros monentibus, vt principatum armis quæſitũ armis tueretur: negauit ſe facturum, & malle ſemel mori q̃ perpetua formidine cruciari. Et quanquàm hæc longè ſupra mortalitatẽ ipſius, & diuinæ maieſtati quàm regio propriora faſtigio, ipſi à Senatu tributa eſſent: non tamen aut ab inimicis aut ab amicis ceſſatum eſt, quò minùs enixè vtriq; operam darent, vt Rex inſuper appellaretur. Hi quidem vt collata iam in ipſum omni poteſtate & amplitudine, regium quoq; nomen, quod ſolùm deeſſe videbatur, ipſi aſſerent: illi verò vt maiori inuidia illum quoquo modo apud populũ onerarent, iuſtaq; aduerſus eum odia ſuſcepiſſe viderentur, Cæſare in manifeſtam affectati regij dominatus & tyrannidis ſuſpicionem adducto. Et quanquàm vel antè cenſentibus quibuſdam inter cetera eum Regem appellandum, Cæſar id nomen tanquam infauſtum auerſatus, eos in poſterũ eiuſmodi conatibus ſuperſedere iuſſiſſet, quum tamen id non tam ex animo q̃ metu indignationis publicæ ab eo fieri crederent, non deſtitêre, quin id nomen etiã in vulgus ſpargerent. Cui rei & alius acceſſit rumor, libris ſcilicet Sibyllinis contineri, Parthos non niſi Regis ductu & auſpicijs Romanorũ ſubijci poſſe imperio, alioqui inuictos fore. Quando igitur bellum Parthicum ipſi decretum eſſet, meritò vel hoc ſolo nomine ex oraculo Regem appellandum, ſi minùs Romanorum, certè omnium ceterarũ gentium, quæ Romano ſubijcerentur imperio. Hinc quidam ex his qui ei regiam dignitatem aſſertam volebant, ad tentandos plebis animos, laurea albã faſciã præligatam, pro diademate ſtatuæ ipſius quæ pro roſtris ſtabat, clàm impoſuit. Sed C. Epidius Marullus, & L. Cæſetius Flauus Tribuni plebis detracta coronæ faſcia, eum qui impoſuerat deprehenſum abreptumq; in vincula duci iuſſerunt: non tam offenſuri Cæſarem, vti credebant, quàm hoc ipſo gratificaturi: quòd etiam ſeriò ſibi perſuaderent, Cæſarẽ regnum ex animo deteſtari, quo etiam nomine ipſum apud plebem collaudauerãt. Sed Cæſar quanq̃ hoc Tribunorũ factum haud ſatis æquo animo ferret, dolorem tamen animi in præſens diſſimulauit. Nec multò pòſt, quum ex Albano à ſacrificio Latinarũ ouans vrbem inueheretur, inter immodicas & nouas populi acclamationes, etiã Rex à paucis quibuſdã ijſq; ſubornatis ſalutatus eſt. Ad quam vocẽ, vbi ſenſit ſequutum totius ferè populi gemitũ, quaſi in nomine erratum eſſet, Cæſarem ſe nõ Regem vocari argutè reſpondit: factoq; mox cunctorũ ſilentio, mœſtior ſolitò prætervectus eſt. Ibi iterũ Marullus & Cęſetius primos eius ſalutationis auctores ad cauſſam dicendam per apparitores ad tribunal ſuum pertrahi iuſſerunt, inſequente atque applaudente vniuerſa ferè multitudine, Brutoſq; eos ob id factum

CAESAR OVANS EX MONTE ALBANO.

ſub-

A ſubinde appellante. Hinc Cæſar grauiſſimè indignatus, vix ſe continuit, quin acerbiùs aliquid in eos ſtatueret: dilata tamen adhuc vltione, ſatis habuit Tribunos & populũ ipſum ſeueriùs increpuiſſe: ipſe viciſſim eos homines Brutos & turbulentos identidem appellans. Verùm poſtq̃ Tribuni rogationem promulgaſſent, non licere ſibi tutò ac liberè de Repub. agere, haud vltra ſibi temperans, apud Senatũ conqueſtus eſt ſe à Tribunis dolo malo apud populum in inuidiã affectatæ tyrannidis pertrahi: vocatosque in iudicium accuſauit, ſententiamq; de eorũ pœna rogauit. Quumq; non deeſſent, qui ipſos vel capite plectendos cenſerent, vitæ ipſorum parcens, opera Heluij Cinnæ collegæ ipſorum Magiſtratu priuatos Senatu mouit.

B Qua in re præterq̃ quòd plebis animos non parùm cõmouit, opinionem quoq; affectati regni regijq; nominis, tentatæq; patientiæ multitudinis vel maximè confirmauit: vt qui omiſſis ijs, in quos meritò animaduertiſſe debeat (quòd vel nominaſſe Regem criminoſum habebatur) Tribunitiã poteſtatẽ hactenus ſacroſanctã violare non dubitaſſet. Quumq; hîc amici & familiares iterũ monerent, vt ex Hiſpanicis cohortibus ſtipatores corporis ſui conſtitueret, ſiue confiſus nouiſſimo illo s. c. ac iureiurando, ſiue neglectis inimicorũ inſidijs; negauit ſe facturum: Nihil enim miſeriùs eſſe perpetua cuſtodia. Ceterùm eoſdem monuit, vt ipſi cautiùs deinceps agerent, ne maiorẽ inuidiæ materiã inimicis præberent: qui vel iam anſam nocendi

C ſe nactos arbitrarẽtur. Sed ne ſic quidem ab his qui regios ei honores collatos cupiebant, ceſſatum eſt: quando paucis pòſt diebus, incertũ an ex cõpoſito & ipſo conſcio & volente, an verò ignorãte, aliud accidit quod tentatos populi Ro. animos, ſiue per ipſum, ſiue per amicos ipſius apertè argueret. Lupercalibus enim quum Cæſar aurea corona, triumphaliq; exornatus habitu, in ſella aurea ſedens pro roſtris ludos ſpectaret, Antonius ipſius in conſulatu collega, qui & ipſe inter Lupercos nudus vnctusq; diſcurrebat, conſcenſis roſtris ſupplex genibus eius aduolutus, Cæſarẽ Regem ſalutauit: ſurgensq; & diadema capiti eius imponens: Hoc, inquit, populus Ro. tibi per me exhibet. Sequutoq; mox minimè illuſtri paucorũ, qui in id ſubornati

D erant, applauſu, & manifeſtiſſimo plurimorũ gemitu, inter quos & M. Lepidus facie auerſa, ne rei indignitatem aſpiceret, nec à lachrymis abſtinuiſſe perhibetur, Cæſar diadema ita reiecit, vt tanta Antonij audacia minimè offenſus videretur. Sequutus tamen ſtatim totius populi applauſus, imponenteq; rurſus Antonio, pauci vti priùs applauſère: Cæſare autem iterũ repudiante, vniuerſi. Quod quum iterũ atq; iterũ ab vtroq; fieret, populus interim tacitus, quò res tandem euaderet, ſpectabat: donec Cæſar in ſententia perſiſtens, cedente Antonio, diadema in Capitoliũ deferri iuſſit, addito ſolum Jouem Romanorũ Regem eſſe. Quo viſo vniuerſus populus gauiſus acclamauit, omniaq; ipſi fauſta cõprecatus eſt. Quanq̃ ne ſic quidem infamiam

Diadema regium ab Antonio oblatum Cæsari.

affectati regij nominis discutere valuit: sed vti verbis quidem & simulatis A
gestibus illud recusasse, (vt id coactus suscipere videretur) ita re ipsa, atque ex animo concupiisse planè creditus est: vel ex eo quòd posteà in acta publica referri voluerit, regnum sibi per Consulem à populo delatum se non accepisse. Quibus omnibus, impotentiq; concessæ sibi dominationis abusu, quum etiã palàm pronunciaret, nullam esse ampliùs Rempublicã, sed appellationem tantùm sine corpore & specie: item Sullam nesciisse litteras, qui Dictaturam deposuerit: debereq; homines deinceps consideratiùs secum loqui, ac pro legibus habere quæ dicat: his atq; similibus quum non solùm inimicorum in se odia plurimùm inflammasset, sed & alios plerosque, qui vel hactenus ipsi benè volebant, vel nullas priùs cum illo inimicitiarũ caussas habebant, imò totius ferè multitudinis animos à se alienasset, omnes statim cõuersis in M. Brutum Prætorẽ oculis atq; animis, hunc B
quasi vindicẽ publicæ libertatis expetebant. Hic enim Bruti illius Sullanis temporibus interfecti filius, (à Quinto Seruilio Cepione auo materno adoptatus, Q. Cepio Brutus dictus) quòd à primo illo Bruto, qui pulsis Regibus Consul creatus fuerat, paternum genus ducere crederetur, ad ipsum potissimùm, tanquam gentilitio quodam munere, asserendæ in libertatem Reipub. prouincia sublato è medio regio dominatu pertinere videbatur. Quem quum plerique de re tanta coràm interpellare non auderent, nocte tribunali eius, in quo Prætor ius dicebat, inscripserant: BRVTE DORMIS. &, C
NON ES BRVTVS. Eodẽ tempore & L. Bruti, eius qui Reges eiecerat, statuæ adscriptum erat: VTINAM VIVERES. & hoc, DEGENERES HABES POSTEROS. & alia his similima. Cæsaris quoq; statuæ hi versiculi subscripti legebãtur:

BRVTVS QVIA REGES EIECIT, CONSVL PRIMVS FACTVS EST,
HIC QVIA CONSVLES EIECIT, REX POSTREMO FACTVS EST.

Ad hæc accedebant & ex amicis quidam, qui cùm litteris tum quotidianis ferè conuitijs, frequentiq; auitæ gloriæ ob simile factum cõmemoratione, quæ & ipsum oblata tali occasione manere videbatur, Brutum propter honores & beneficia à Cæsare acceptos dubitantem tantum facinus aggredi, assiduè impellerent. Quibus rebus incitatus, tum quòd Catonis, qui Vticæ D
sibi manus intulerat, ex Seruilia sorore nepos, & ducta in vxorem Portia etiam gener esset, quanquam non tam dominantem odisset, quàm dominationem ipsam grauiter ferret, ad insidias Cæsari parandas animum conuertit: ita tamen, vt diu solam Portiam vxorem propositi sui consciam haberet. Alia autem ex parte C. Cassius Bruti in prætura collega, qui Iuniam ipsius sororem in vxorem duxerat, quique præter insitum vel à puero Tyrannidis odium, priuatas etiã cum Cæsare simultatis caussas habebat, propter leones, quos ipse ad Ædilitios ludos comparatos Megaris reliquerat, oppido à Caleno capto à Cæsare detentos, amicorum animos contra Cæsarem

M. Brutus.

C. Cassius.

A ſarem aſſiduè ſollicitabat. Qui quidem quando id factum non tam ma-
nuum eſſet, quàm auctoritatis & conſilij, ita demum operam ſuam polli-
citi ſunt, ſi Brutus, qui dignitate reliquos facilè anteibat, huic facto ſe du-
cem præſtaret. Hinc quanq̃ Bruto etiamnum infenſus ob contentionem
de prætura vrbana, in qua prælatum ſibi Brutũ indignabatur, facta tamen
reconciliatione prior ipſe ſe ad Brutum contulit. Percrebuerat conſtans fa
ma L. Cottam Quindecimuirum proximo Senatu ex libris Sibyllinis re-
laturum, vt Cæſar propter bellum Parthicum Rex diceretur, quãdo aliter
Parthos à Romanis ſubigi impoſſibile eſſet: quæ res vel imprimis cædem
Cæſari maturauit: metuentib. ſcilicet aduerſarijs, ne ſi à frequẽti Senatu
B in eam ſententiam itum eſſet, & ipſi aſſentire cogerentur. Interrogante igi
tur Brutum Caſſio, num Idibus Martijs (in quem diem Senatus indictus
erat) in Curiam venturus eſſet, negauit Brutus ſe iturum: Tum Caſſius,
Quid ſi, inquit, vocemur vt Prætores? Tum meæ erunt partes, reſpondit
Brutus, vel ad mortem vſque pro Reipublicæ libertate contendere. Tunc
Caſſius hominem complexus & exoſculatus rogauit, Num quos ex opti-
matibus in tam pulchri facinoris ſocietatem admiſſurus eſſet? Quandò plu
rimi eſſent, qui idem ſuo cum animo agitarent: quiq; vti à ceteris venatio-
nes, munera, aut alia ſpectacula, ita ab ipſo Tyrannidis euerſionem, tanq̃
maioribus ſuis debitam, expectarent. Id facilè teſtari ea quæ tribunali eius
C inſcripta erant, non quidem à cauponibus, aut alijs infimæ ſortis homini-
bus, ſed à primarijs quibuſq; optimiſq; ciuibus. Ita quæ dudum ſinguli in
animo habuerant, tum demum inter ſe cõmunicare cœperunt: tentatiſq;
amicorũ animis, conſilia quæ priùs bini terni'ue cœperãt, in vnum omnes
conferũnt. Inter ceteros ex intimis Cæſaris & familiaribus, D. Brutum Al-
binum COS. deſignatum ſibi adiungunt: quem ſibi ad rem ſuſceptam
peragendam magno vſui eſſe poſſe intelligebant: tum quòd Cæſar pluri-
mùm ipſi fideret, tum quòd numeroſam gladiatorum familiam haberet,
quam ad ſpectacula ſeruabat. Hi igitur principes fuêre coniurationis: qui
& alios aliquot, quos non minùs fidos, quàm manu promptos & mortis
D contemptores nouerant, in partem facinoris vocarant: ita vt ſexaginta am-
pliùs cùm Equites tum Senatores conſpiraſſe dicantur, nullo tamen iura-
mento aut religione inter ſe aſtricti. Præcipui ex his fuêre, Cn. Domitius,
Ser. Galba, P. Seruilius Caſca, L. Tullius Cimber, Pontius Aquila, Q. Liga-
rius, Rubrius Rex, Sextius Maſo, tum etiam alij quidam. Quumq; Cæſare
propediem in Parthos profecturo, temporis breuitas vrgeret, diem cædi
ipſas Idus Martias antequam Senatus ſententias de Rege ipſo appellando
rogaretur, locum autem Curiam Pompeianam, in quam ipſis Idibus Sena
tus habendus erat, cõſtitui placuit. Quumq; & Antoniũ ſimul occidendum
quidam cenſerent, collegam ſcilicet Cæſaris, amicorumq; ipſius potentiſ-

CONSPIRATIO IN CAEDEM CAESARIS.

D. Brutus Albinus.

ſimum, dubitantibus de hoc & contendentibus aliquandiu ceteris, vicit A
tandem Bruti ſententia, cuius potiſſimùm conſilijs & auſpicijs totum negotium aminiſtrabatur, negantis id ſibi fieri placere: quando ex ſola tyranni cæde id decus petendum videretur, & ne interfecto ſimul Antonio priuatis etiam ſe inimicitijs implicaret. Veriti tamen ne Antonius Cæſari præ ceteris fidus, & qui robore corporis præſtaret, ſe obijceret, C. Trebonio negotium dant, vt quæſita occaſione colloquij cum Antonio ipſum prolixa oratione ante fores Curiæ detineret, ne ſimul cum Cæſare ingrederetur. A quibuſdam proditum eſt, Cæſarem nec coniurationes inimicorum nec auctores ipſos prorſus latuiſſe. Nam quum quidam Antoniũ & Dolabellam apud ipſum criminarentur, tanquam rebus nouis ſecretò ſtuderent, B
minimè ſibi ab obeſis illis ac comatis reſpondit metuendum, ſed à pallidis potius illis & macilentis, Brutum ſubindicans & Caſſium. Nam de Caſſio etiam aliâs apud amicos palàm dixiſſe fertur: Pallidum illũ haud magnopere ſibi placere: de Bruto autem meliùs aliquantò ſperabat. Sed ita eſt vt dicitur: Fatum præuideri quàm vitari faciliùs: &, cuiuſcunq; fortunam ſuperi mutare cõſtituunt, conſilia corrumpunt. Neq; enim indicium vllum Cæſar hac de re admittebat, imò deferentes ad ſe aliquid huiuſmodi, etiam acriùs increpare ſolebat. Quanquam alij tradant, metu inſidiarum, & ad euitandam inuidiam, qua ſe plurimùm apud pleroſq; laborare iam intelligebat, cõſtituiſſe vrbem ſibi propter inimicos ſuſpectam quamprimùm C
relinquere, & ad bellum Parthicum intra paucos dies proficiſci, præmiſſo iam, vt ſuprà dictũ eſt, exercitu. Ferunt etiam eandem ob cauſſam in animo habuiſſe, confecto bello Parthico tranſlatis imperij opibus, exhauſtaq; delectibus Italia, Ilium aut Alexandriam commigrare: ibique ſiue imperij ſiue regni ſedem conſtituere. Sed hæc atque alia meditantem, dum quam alijs præſtitit clementiam, fruſtrà ab ingratis ſibi pollicetur, mors præuenit. Cædem autem ipſius neque pauca neq; negligenda denunciauêre quum prodigia tum præſagia. Centeſimo enim antequam cæſus eſt die, prima nominis ipſius littera C. è ſtatua ipſius vi fulminis excuſſa eſt. Capuæ autem in ſepulcro antiquo, quo vrbis conditor Capys ſepultus credebatur, haud D
multò ante cædem tabula ænea inuenta eſt, in qua litteris & verbis Græcis exaratum erat: Quando oſſa Capys detecta eſſent, fore vt Iulo prognatus, manu conſanguineorum necaretur, magniſq; mox Italiæ cladibus vindicaretur. Equi quoq; quos Cæſar dum Rubiconem flumen tranſiret Marti conſecrarat, & ſine cuſtode vagari permiſerat, obſeruati ſunt ſub tempus cædis ipſius pertinaciſſimè pabulo abſtinuiſſe, & lachrymas profudiſſe. Paucos etiam ante dies, quum boue in Curia immolaſſet, cor in extis non eſt inuentum: quod quum Spurina aruſpex pronunciaſſet, ad vitæ diſcrimen pertinere, proinde caueret periculum, quod non vltra Idus Martias
diffe

A differretur, Cæſar ſubridens: Miraris, inquit, ſi bos cor non habeat? Pridie etiam q̃ cæſus eſt, Regulum auem, qui cum ramo laureo in Curiam Pompeianã volatu ſe receperat, aliæ varij generis aues ex proximo nemore conſequutæ in eadem Curia diſcerpſerunt. Eodem die quũ fortè apud M. Lepidum ſuum Magiſtrũ Equitum cum D. Bruto cœnaret, orta ſub cœnam inter cõuiuas quæſtione, quænã mors maximè optanda videretur, tanquã proprij exitus vates, reliquos præueniẽs, reſpondit: Inexſpectata. Nocte aũt quæ diem cædis præceſſit, ipſe ſibi ſublimis ſupra nubes ferri, & dextras cũ Ioue iungere viſus eſt. Eadem nocte & arma Martis ſacra, quæ apud ipſum vtpote ſummũ Pontificem ex inſtituto ſeruabantur, mota ſunt: foresq; &
B feneſtræ cubiculi ipſius non ſine ingenti cæli fulgore ſpontè patuère. Inde experrectus & turbatus, offendit Calpurniam vxorem arctiſſimo ſomno preſſam incertas quaſdam & obſcuras voces ſuſpirijs intermixtas edere, & quaſi lamentari. Quæ vbi ſub primum diluculum à ſomno excitata eſt, narrauit viſum ſibi per quietem collabi domus faſtigium, exiſtimaſſeq; ſe ipſum plurimis confoſſum vulneribus, in ſinu ſuo iacentem lugere. Cuius inſomnij atrocitate perterrita, id quod poſteà euenit animo præſagiens, nõ deſtitit ipſum rogare, vt eo die publico abſtineret, & Senatum differret. Cui quum Cæſar etiã alioqui minimè ſuperſtitioſus parùm tribueret, hoc tamen impetrauit Calpurnia, vt quando inſomnia contemneret, ſacrificijs
C ſaltem alijsq; diuinationibus Deorum mentes exquireret. Quum itaque pluribus hoſtijs eius rei ergò immolatis, vates renunciaret non litari, aliaq; ſigna horrenda ſe offerrent, neque aues ipſæ addicerent, tum etiam ex prolixiori heſterna compotatione languidior, Curia abſtinere & Senatum per Antonium collegam dimittere conſtituerat. Brutus & Caſſius Prætores eo manè in porticu ante theatrum Pompeij magna animorum tranquillitate ius petentibus reddebant: gladiatoresq; quamplurimos ad ludos, quos eo die ex compoſito adornauerant, in theatrum induxerant, auxilium nimirum ab his, ſi opus foret, petituri. Ceterùm quum Cæſarem propter aduerſa ſacra eo die in Curiam non venturum intelligerent, veriti ne dilato
D negotio inſidiæ patefierent, D. Brutum ex intimis Cæſaris mittunt, qui ipſum quoquo modo in Curiam adduceret. Is igitur ad Cæſarẽ accedens, eleuatis omnibus quæcunq; Cæſarem ne in Senatum veniret remorabantur, increpitisq; non ſolùm vatibus, quòd religionem animo ipſius inijcerent, ſed ipſo etiam Cæſare, qui ſe tam temerè & propter neſcio quæ inſomnia, cõtempti Senatus inuidiæ & obtrectationibus inimicorum obijceret, vt in Curiam venire properaret, perſuadere conatus eſt: Senatum iampridem conueniſſe, ipſumq; opperiri dictitans, promptaq; omnium ferè ſuffragia, vt ipſum cunctarum præter Italiam gentium Regem dicerent, regiaq; paſſim extra Italiam inſignia geſtare concederent. Aut ſi eum diem

Rex extra Italiam dicendus Cæsar.

re-

rebus gerendis minùs idoneum iudicaret, vel alioqui propter aduersa sacra A suspectum haberet, vt saltem ipse in curiam procedens appellatis Patribus Senatum in aliud tempus dimitteret. Hæc dicens simul Cæsarem manu apprehensum foras deduxit. Exeunte autem ipso statua quædam ipsius in vestibulo domus posita, collapsa & confracta est. Sed nec hoc omine territus sub horam diei quintam simulata aduersa valetudine, lectica in curiam se deferri iubet, constituto tamẽ propter infausta sacra à rebus grauioribus decernendis supersedere, Senatumq; quamprimùm dimittere. Ceterùm dum deferretur, siue domesticorum quidam, siue alterius cuiusdam seruus propiùs ad ipsius lecticam accedere atque ipsum alloqui summoperè adnitebatur, indicium scilicet insidiarum facturus. Sed quum à multitudine cir B cumfluentiũ & deducentium repulsus propiùs accedere prohiberetur, cursu se ad ædes Cæsaris proripiens ad Calpurniã deductus, exposuit se quædam habere, quæ Cæsari indicaret, quæq; ipsum scire magni interesset: nec plura proloquutus, se reditum ipsius è curia exspectaturũ dixit: neq; enim de tempore insidiarum exactè cognouerat. Artemidorus etiam Gnidius Rhetor & hospes Cæsaris, qui ex quotidiana consuetudine, quæ ipsi cum Bruti familiaribus intercedebat, pleraq; Bruti & coniuratorũ consilia intellexerat, & ipse accurrens libellum insidiarũ indicem in curiam eunti porrexit: quem præ ceteris, qui frequẽtes eodem tempore porrigebantur, confestim & solum perlegere iubebat, quòd quædam, quæ maximè ad ipsius C salutem pertinerent, eo contineri diceret. Sed Cæsar impeditus præ turba alloquentium & salutantium statim inspicere, reliquis libellis alicui ministrorum commendatis, hunc solùm tanquã mox lecturus manu retinuit. Appianus tradit hunc Artemidorum occiso demùm Cæsare superuenisse vt insidias proderet, libellumq; ab alio aliquo sacrificanti ante curiam Cæsari exhibitum. Eodem tempore antequàm curiam ingrederetur, in Spurinam vatẽ incidens, memor eius quod de Idib. Martijs prædixerat: Ecquid scis, inquit, Idus Martias iam aduenisse? quasi vatem falsi arguens, quòd hactenus periculũ euasisset. Cui Spurina: Venêre quidem Cæsar, sed nondum præteriêre, respondit. Vbi autem Cæsar ad curiam peruenit, descen- D denti è lectica occurrit Popillius Lænas: qui quanquam minimè conscius consiliorum paulò antè Bruto & Cassio, vt quod præ manibus haberent Dij secundarent, precatus, hortatusq; vt accelerarent, maximum ipsis detectarum insidiarũ timorem iniecerat. Hic dum ad curiæ ingressum longũ & serium cum Cæsare sermonem solus haberet, suspicati Brutus & Cassius rem ab ipso ex ordine Cæsari indicari, sibi innuentes obseruatisq; Popillij loquentis gestibus, illis ipsis pugionibus quibus Cæsarem cõfossuri erant, se transfigere cogitabant, antequam comprehenderentur: donec tandem Popillio dextram Cæsaris deosculante & gratias agente, non tam indicasse,

quàm

A quàm aliquid à Cæsare petiisse cognouére. Cæsar curiam ingressus, quum ex more sacris operatus rursus in victima cor, vt quidã, vt alij tradidére, caput extorum defuisset, & aruspex iterũ interpretaretur id letale esse: respondit, idem sibi & in Hispania contra Pompeiũ dimicaturo accidisse. Cumq; aruspex diceret eum tum quoq; magnũ capitis periculum adiisse, & nunc exta maius minari, iussit aliam atq; item aliam victimam mactari. Cumq; nullis victimis litari posset, contempto cum religione quod exta prædicebant periculo, inimicisq; amicorũ specie vrgentibus, ne Senatũ operientẽ diutiùs remoraretur, curiam ingressus est. Antonium autem collegam qui comes ipsi venerat, Trebonius, vti inter ipsos cõuenerat, longũ de industria B sermonẽ trahens, extra curiam detinebat. Cæsari verò iam ingresso vniuersus Senatus honorificè assurrexit. postq̃ autem in sella consedisset, cõiurati gladios sub veste breues occultantes, frequẽtes vndiq; sellam ipsius circumstetére: alij quidem officij caussa & ex consuetudine, alij verò tanq̃ salutaturi aut aliquid ab ipso petituri. Inter ceteros Tullius Cimber reditũ fratri ab exilio petens aduersus Cæsari constiterat, & quanquam Cæsare rem in aliud tempus reiiciente, persistebat tamen ille. Reliqui quoq; circumfusi, pro eodem deprecabãtur, propiusq; accedentes Cæsarem cõplexi caput ei & manus deosculabantur: ita vt Cæsar offensus importunis hominũ precibus & blanditiis, primò imminẽtes sibi & instantes manu à se remoueret. C Quumq; ne sic quidem illi de sua importunitate quicq̃ remitterent, consurgens in pedes etiã violentiùs eos reiiciebat. Tunc Tullius Cimber toga Cæsaris vtraq; manu circa humeros apprehensa, signũ cædis quod conuenerat suis dedit, simul exclamauit: Quid cessatis amici? Ibi quum Cæsar vicissim exclamaret, Ista quidem vis est. P. Seruilius Casca (qui sibi primas facinoris inchoandi partes depoposcerat) à tergo cõsistens, dum iugulum petit, aberrante ictu pectus infra iugulum percussit: ita tamen vt vulnus minus altè adactum letale non esset. Cæsar autẽ saucius, reiq; atrocitate turbatus, repulso Cimbro conuersus, factoq; in Cascam impetu iterum exclamauit: Quid agis scelerate Casca? simulq; brachium Cascæ apprehensum D siue graphio siue pugione ab aliquo circumstantiũ rapto traiecit: & dum Casca græcè fratrem C. Seruilium ad auxilium inuocaret, conatus prosilire, alio vulnere in latere accepto retardatus est. Bruto autem inter ceteros ferro infesto in se ruenti dixisse fertur, καί συ τέκνον; Mox vbi vndique strictos in se pugiones animaduertit, dextra togam in caput adducens, sinistraq; sinum ad ima crura deducens, ita vt verecundiæ & pudoris etiam in tantis rerum angustiis meminisset, quò scilicet honestiùs caderet, ad basim statim Pompeij quæ in curia erat procidens, XXIII. se vulneribus confodiendũ præbuit: ita vt Pompeij statua suo sanguine respersa, debitas Pompeij manibus pœnas persoluere videretur. Ex omnibus autem vulneribus

CAEDES CAESARIS.

Antiſtius medicus pronunciauit vnum letale fuiſſe, id ſcilicet quod ſecundo loco in pectore acceperat. Alij præter vnum gemitū ad primum ictum nullam emiſiſſe vocem prodidêre, aduerſarijs ferrū per os & oculos crebris ictibus ducentibus, ita vt neque loqui, neq; agere quicquam valeret: quod & pleriſq; veroſimiliùs eſt viſum. Quidam etiam ſcriptum reliquêre, in ea contentione plagas in vnum corpus certatim magno animi ardore inferentium, quoſdam è percuſſoribus mutuis ſe conſauciaſſe vulneribus, inter hos M. Brutum in manu à Caſſio vulnus accepiſſe. Cæſar iam interfecto, Brutus ſtatim cruentum pugionem in altum extollens Ciceronem nominatim inclamauit: dicturuſq; de rebus à ſe cōfectis, ſimul etiam de actis Cæſaris reſcindendis & bonis publicandis relaturus in medium proceſſit. B
Ceterùm Senatores conſilij percuſſorum, ſimul & multitudinis ipſorum ignari, primò quidem rei immanitate perculſi atq; animis cōſternati, néq; opem afferre, imò nec voces emittere, aut fugam capeſſere audebāt: donec tandē Cæſare iam proſtrato dum ſibi quiſq; metuit, certatim quò quiſq; poterat è curia diffugiunt, nonnullis etiam præ turba illiſis. Dumq; obuiis quibuſq; è populo, & cauſſam fugæ percōtantibus, nihil aliud reſpondent, quàm Fuge & Claude, vniuerſam mox vrbē, minùs horæ vnius ſpacio, tumultu grauiſſimo fœdiſſimoq; repleuêre: maximè quòd & gladiatores, qui è proximo Pompeij theatro eò excurrerant, turbæ ſe immiſcuiſſent: ita vt tota paſſim vrbe trepidaretur, foribuſq; clauſis & relictis tabernis atq; offi- C cinis veluti ab amentibus hàc illàc diſcurreretur. Quo tumultu quum Senatores aliquot vulnerati, tum ciues & exteri pleriq; etiam occiſi ſunt. Cæſar autem omnibus diffugientibus ſolus in curia relictus à tribus ſeruulis, qui & ipſi ſoli remanſerant, lecticæ impoſitus, dependente brachio domū relatus eſt. Conſtituerāt percuſſores interfecti corpus in Tyberim proiicere, ſed metu Antonij & Lepidi deſtitêre. Antonius interim, qui & ſe cum Cæſare neci deſtinatū credebat, proiecta veſte conſulari, ſumptoq; plebeio habitu, fugiens in latebras ſe abdiderat. Percuſſores autē duce Bruto curiā egreſſi, ſiniſtris togas brachijs obuolutas pro clypeo, dextris pugiones à recenti cruore etiamnū tepentes geſtantes, vno ex ipſis pileum in haſta præfe D rente, alacres & ſpe ac fiducia geſtientes in forū proceſſêre: populoq; ad libertatē conuocato, congratulantib. optimatibus quibuſq; qui occurrebāt, à foro digreſſi, Capitolium, quò tanquam Deos comprecaturi aſcenderant cum manu gladiatorum occupauêre: neq; enim aut à plebe, aut ab emeritis veteraniſque Cæſaris militibus, qui plurimi per vrbem diuagabantur, neq; item à Lepido, qui prætorianis præerat cohortibus, ſatis ſibi fidebant. Eôdem poſtea & alij è primariis aliquot, quanquam nec conſcij facinoris, nec ſocij, eiuſdem tamen cum ceteris laudis affectatione, arreptis gladiis ſe contulêre. In his fuit Lentulus Spinter, C. Octauius, & alij plerique.

Cete

A Ceterùm cùm nulla præterea cæde ſubſequuta populus fiduciã recepiſſet, plurimi ad percuſſores in Capitoliũ aſcenderunt. Ad quos Brutus è Capitolio verbis ad captandam plebis gratiam & rei præſenti accõmodatis prolixè concionatus eſt: tentatisq; ſtatim per largitionẽ multitudinis animis, haud mediocris à percuſſoribus mercenariorum manus contracta eſt: qui in forum procedentes, quanq̃ factum ipſum primò quidem laudare non auderent, pacem tamen percuſſoribus à Magiſtratibus expoſcebant; omninoq; percuſſorum ſaluti conſultũ cupiebant. His & è Senatoribus quidam poſteà acceſſere: primusq; Cinna affinis Cæſaris, & Prætor paulò antè ab eo factus reliquos audacia ſuperans, proiectis Magiſtratus inſignibus tanquã B à tyranno datis, Cæſarem ipſum vt tyrannum conuicijs inſectatus eſt, & percuſſores vt tyrannicidas collaudauit, eosq; ad præmia rei geſtæ capienda è Capitolio deſcendere iuſſit. P. quoque Dolabella, quem Cæſar ſibi in reliquam anni partem in Conſulatu ſubſtituerat, vacantem cæde Cæſaris Magiſtratum inuadens, ſumptisq; Conſulatus inſignibus progreſſus, poſtquàm & ipſe in dignitatis ſuæ auctorem prolixè dixiſſet, ſimiliq; cum Cinna oratione vſus addidiſſet, vt is dies Cæſaris interfecti natalis vrbis deinceps haberetur, ſequente multitudine & ipſe in Capitolium aſcendit: percuſſoresq; itidem è Capitolio deſcendere hortatur. Qua fiducia M. Brutus & Caſſius è Capitolio in forũ deſcendere auſi, à plurimis etiam optimatib. C in roſtra deducti, apud populũ magna animorũ præſentia concionati, alter alterius factũ viciſſim laudibus extollebant: ſimulq; populũ ad capeſſendã libertatẽ hortabãtur: laudato interim & D. Bruto, qui gladiatores peroppor tunè ſubminiſtraſſet: cenſentesq; Sextũ Pompeium Magni filium, ſimul etiam Marullum & Ceſetium, qui tunc exulabant, ad vrbem quamprimũ reuocandos. Ceterùm quũ multitudini quæ frequens cõuenerat, non ſatis fiderent, cædemq; non omnibus æquè gratã, eaq; quæ à ſe dicerentur, non eodem ab omnibus animo accipi intelligerẽt, in Capitolium reuerſi ſunt. Quo loco obſidionẽ metuens Brutus, ijs qui poſtea eò confluxerant, nec facinoris participes eſſent, quòd eos ijſdem ſecum ſubijci periculis iniquũ exD iſtimaret, auctor fuit, vt Capitolio egreſſi, diſcrimini ſimul & inuidiæ non perpetratæ à ſe cædis ſe ſubducerent. Ipſi verò in Capitolio tanquam ſuis munitionibus per noctem quæ diem cædis proximè inſequuta eſt, ſe continuêre. Interea dum hæc geruntur, Lepidus, quòd Magiſter Equitum eſſet, in caſtris prætorijs extra vrbem erat: cognitisq; ijs, quæ in vrbe geſta eſſent, cum militib. ſub noctem ingreſſus forũ occupat: & ſub auroram pro concione acerbiſſimè in percuſſores inuehitur. Antonius autem qui hactenus præ metu latitarat, intellecto Lepidi in vrbem aduentu, metu depoſito iam confirmatior & ipſe è latebris prodit. Et primò quidem aliquandiu inter ipſos dubitatum eſt, an Capitolium cum parricidis incenderetur.

Verùm postq̃ legati ex domesticis & familiaribus percussorum de concordia & cura libertatis ad Lepidum & Antonium è Capitolio missi, monuissent, sedulò cauendum; ne propter priuatas simultates Resp. in discrimen adduceretur, auctoresq; cædis si non laudandos, certè venia dignos: vt qui non tam odio Cæsaris, quàm amore patriæ factum commisissent: quanq̃ animus vlciscendi necem Cæsaris Lepido & Antonio neutiquàm deesset, tamen quum propter amicos, consanguineos, aliosq; percussorum necessarios, simul propter Senatus in ipsos studia, tum vel imprimis metu D. Bruti, qui decretam sibi à Cæsare prouinciam Galliam Cisalpinam cum valido exercitu tenebat, dissimulato in præsens vindictæ proposito, simulatoq; publicæ cõcordiæ & libertatis studio, Antonius rem Senatui se permissurum respondit: eamque sententiam quæ potior esset, valituram: sic legatos non sine spe Senatum sibi minimè defuturum à se dimittit. Nocte autẽ ea quæ proximè insequuta est, accensis passim ignibus & luminibus, excubiæ per vrbem à Magistratibus iubente Antonio actæ sunt: commentarijq; actorum Cæsaris & pecunia, quæ quattuor milia talentorum fuisse perhibetur, in ædes Antonij iussu ipsius, atq; assentiente Calpurnia translatæ sunt. Neque interim à percussoribus cessatum est, quò minùs per familiares è Senatoribus deprecatores, intercessoresque & partium defensores quamplurimos in sequentem diem sibi pararent. Antonius autem Senatum in diem proximũ etiam ante lucem in ædem Telluris domui suæ proximam cõuocauit. Quò dum primo diluculo inter ceteros Cinna Prætor resumpta veste quam prius proiecerat properat, à multitudine agnitus, coniectisque in ipsum lapidibus in domum quandam compulsus, aggestis eò à multitudine lignis; quò minùs vnà cum domo cõflagraret, interuentu Antonij seruatus est. Ceterùm postquam Senatus iam conuenisset, Antoniusque tam de summa Reipublicæ, quàm de percussoribus retulisset, alijs aliter prout quisq; affectus erat censentibus, inter quos non deerant, qui gratias percussoribus agendas, præmioque afficiendos pronunciarent: Cicero inter ceteros habita graui & prolixa oratione, auctor fuit Senatui, vt ex celeberrimo Atheniensium instituto, Amnestia decerneretur: vtque omnis discordiarum & factæ cædis memoria (ita vt ne nominaretur quidem) perpetua obliuione extingueretur obrueretur que: atque à ciuibus depositis mutuis odijs & contentionib. in gratiam hinc inde rediretur: addito vt leges Cæsaris, aliaque eius acta & decreta, quæcunq; vel ad honores & magistratus, vel ad militum commoda & præmia pertinerent, decreto Senatus rata esse iuberentur. In quam Ciceronis sententiam reliquis assentientibus factum Senatusconsultum: postulanteque L. Pisone socero Cæsaris, decretum, vt testamentum eius publicè recitaretur, vtq; Cæsar publico funere efferretur. Interim & percussores habita è Capitolio ad milites ora-

A oratione, se nulla Cæsaris acta, maximè quæ ad præmia ipsorum & commoda pertinerent, rescissuros, polliciti fuerant: litterasq; ad eos qui in foro erant in eandem sententiam miserant: sic res à maximo tumultu statim ad pacificationem conuersa est, auctore potissimùm Antonio, qui & Dolabellam, quem anteà statuerat ad consulatum non admittere, depositis inimicitijs collegam sibi assumpsit. Ceterùm, quia exercitu nudatus, M. Lepidum metuebat, quem sciebat fiducia exercitus, quem penes se habebat, simulatione se cædem Cæsaris vlcisci velle, animum ad res nouas adiecisse. Nec prius destitit, quàm & huic, ne solus ferè omnibus alijs refragari pergeret, persuasit. Sic tandem missis in Capitolium loco obsidum Antonij B Lepidique liberis, percussores è Capitolio descendêre: eodemque die proposita securitate Brutus apud Lepidum propinquum suum, Cassius verò apud Antonium cœnati sunt. Postridie frequenti Senatu Antonius ex sentētia Ser. Sulpitij decreuit, ne qua tabula vllius beneficij aut decreti Cæsaris post Idus Martias figeretur. Tunc etiam Bruto maximis laudum preconijs ornato, prouinciæ percussoribus iam antè à Cæsare decretæ, Senatusconsulto confirmatæ sunt: D. videlicet Bruto Gallia Cisalpina cum tribus legionibus, Trebonio Asia, Cimbro Bithynia. Nam M. Brutū & Cassium id temporis Prætores, Cæsar in sequentem annum hunc Syriæ, illum Macedoniæ pro Prætore præesse iusserat. Ita vt omnia deinceps pacata, tranquillaque in Republica, tanquam libertate restituta sperarentur. C Ceterùm quum Antonius testamentum Cæsaris palàm recitandum, ipsumq; publico funere efferendum censeret, Cassius cum alijs pertinacissimè restitit, vel hoc solum nouarum rerum materiam & caussam fore dictitans. Sed persistente Antonio, Brutoque præter alios ipsi assentiente, in hanc sententiam & à reliquis itum est, vt Cæsaris testamentum palàm recitaretur, & ipse funere publico efferretur. Testamento itaque quod Cæsar Idibus Septembribus proximis in Lauicano suo fecerat, & virgini Vestali maximæ seruandum tradiderat, aperto & recitato, cognitum hæredes ab eo institutos, tres ipsius ex sorore nepotes, C. Octauium ex dodrante, L. Pinarium & D Q. Pedium ex quadrante, reliquos in ima cera. E quibus C. Octauium in nomen familiamq; Iuliam, & filium adoptauerat. Decimus Brutus etiam inter secundos hæredes scriptus, & plerique percussorum inter tutores filij, si quis ei nasceretur, nominati. Populo autem hortos circa Tyberim publicè, & viritim trecenos sestertios siue centenos vicenos, vt Octauius ipse auctor est, siue vt Græci scriptores prodidêre, septuagenas quinas drachmas Atticas legauit. Hinc statim maxima ciuiū mixta indignatione cōmiseratio, tum propter populi legatū, tum propter Brutū primis hæredibus substitutum. Post hæc funus ei amplissimum, prosequentibus cum vniuerso ferè Senatu Magistratibus, frequentiq; quum ciuium tum militum etiam

PROVINCIAE PERCVSSORIBVS DECRETAE.

TESTAMENTVM CAESARIS.

FVNVS CAESARIS.

armatorum ad corporis custodiam multitudine ductum est, corpusq; in A forum delatum, & pro rostris depositum: vbi ædes aurata instar templi Veneris Genetricis collocata fuerat, intraq; lectus eburneus auro & purpura stratus, & ad caput trophæum cum veste in qua occisus fuerat. Quidam tradunt corpus ipsum sanguinolentum vulneribusq; deforme conspectui populi expositum fuisse. Alij corpus quidem ipsius supinum in lecto collocatum fuisse, sed non conspicuum: verùm ceream ipsius effigiem, in qua viginti trium vulnerum notæ expressæ erant, in machina versatili eodem in lecto elatam. Loco funebris orationis Antonius Senatusconsultum, quo in eum omnes tum humani tum diuini honores collati fuerant, & iusiurandum quo se omnes pro salute ipsius obstrinxerant, siue ipse vt quidam, B siue per præconem, vt alij tradunt, pronunciauit. Ludi etiam funebres facti sunt, in quibus illud Pacuuij ad inuidiam cædis decantatum est: Men' men' seruasse, vt esset qui me perderet? Postea Antonius oratione non tam ad Cæsaris laudes, quàm ad commiserationem & concitandos in cædis auctores multitudinis animos composita, in deploranda Cæsaris morte vsus, intermixtis interim cum lacrymis & fletu suspirijs, dum inter orandum lectum subinde introspiciens, & aperiens, vestem etiam Cæsaris in qua occisus fuerat, multo sanguine cruentatam laceramque, & plurimis locis concisam, ad maiorem commiserationem hastili altiùs è lecto sublatam explicat, simulq; alius quidam ceream Cæsaris effigiem pluribus vulnerib. qui- C busdam etiam immaniter in faciem inflictis deformatam, è lecto, vt ab omnibus conspici posset, altius effert, ita multitudinis animos non ad commiserationem prouocauit, sed in rabiem potiùs vertit, vt omnis ordinis & decoris obliti, ad persequendos percussores (qui quò tandem ea res euaderet prospiciētes, maturè se subduxerant) furibundi discurrerent: Senatum quoq; ipsum qui virum interfici passi essent, vti periurum accusantes. Corpus autem Cæsaris non quidem in campo Martio, vbi rogus iuxta Iuliæ filiæ ipsius tumulum exstructus erat, sed alij in ipsa curia Pompeij vbi occisus fuerat, alij in Capitolio atque adeò in ipsa cella Iouis Capitolini cremare parabant. Sed prohibiti tum à Sacerdotib. tum à militibus, metuentibus D ne & curia ipsa cum theatro, vel templa simul conflagrarent, congestis extemplò subselliis, tribunalibus, mensisq; è proximis officinis & tabernis argentariorum raptis, & si quid aliud ad manum erat, subiectisq; aridis virgultis, tumultuarium in foro rogum exstruxerunt: impositoq; in rogum lecto, repentè duo quidam gladiis accincti, & bina iacula gestantes, ardentibus cereis facibus rogum succenderūt. In quem statim tibicines sceniciq; artifices, qui ludos funebres fecerant, vestem quam ex instrumento triumphorum in eum vsum induerant, detractam sibi discissamq; cum reliquo pompæ funebris apparatu splendidissimo iniecêre. Similiter & veterani a-

liiq;

A liiq; milites dona militaria & arma quibus exculti funus celebrarant. Frequens etiam ciuium & matronarum multitudo coronas & alia pleraq; ornamenta quæ gestabant, tum etiam puerorum bullas & prætextas in rogũ coniecêre. Nec fuit vlla exterarum in vrbe nationum, quæ non suo more & patrio ritu luctum suum testaretur. Præ ceteris autem Iudæi, qui etiam pluribus noctibus continuis bustum eius frequentarunt. Plebs autem arreptis ex semiusto rogo titionibus, pars ad percussorum ædes, Bruti potissimùm & Cassij, pars ad curiam ipsam in qua Cæsar cæsus fuerat, furibundi conuolauêre: flammasque iam iniicere parantes, vix tandem à domesticis propugnantibus repulsi, & vicinis deprecantibus exorati, destitêre: nec id-
B ipsum sine minis se postridiè armatos ad ædes expugnandas redituros. Sed hic tumultus militibus potissimùm obsistẽtibus, tum etiam aliquot ex audacissimis seditiosissimisque de rupe Tarpeia præcipitatis, tandem sedatus est. Alij dum ad inuestigandos percussores passim per vrbem hàc illàc feruntur, Heluium Cinnam quendam Tribunum plebis Cæsari amicissimũ fortè obuium, errore nominis decepti, quòd Cornelium Cinnam Prætorem esse crederent (qui proiecta purpura in Cæsarem inuectus fuerat) crudelissimè trucidauêre: ita vt ipso in plurimas partes per summam immanitatem discerpto, ne membrum quidem integrum ad sepulturã colligi potuerit. Caput autem hastæ infixum ad aliorum terrorem circumtulêre.
C Hinc Consules omnibus armorum gestatione interdixêre, solis militibus exceptis. Magna etiam pars populi per totam noctem ad rogum pernoctauêre. Posteaq; eo loco quo rogus fuerat in rostris aram populus posuit: addita postea & ab Antonio columna. xx. pedum ex lapide Numidico solida, cui inscripserat: PARENTI PATRIÆ OPTIME MERITO: apud quam populus aliquãdiu sacrificare ipsi tanquam Deo, vota suscipere, & controuersias etiam concepto per Cæsarem iureiurando dirimere perseuerauit. Sed hæc ara cum columna haud multò pòst à Dolabella Consule disturbata & solo æquata est. Reliquiæ autem corporis & cineres cremati à libertis collecti, in monumentum ipsius familiare repositi sunt. Alij ab Antonio in
D sublimi solidæ columnæ collatos tradunt. Cæsar autem posteà ab Augusto in Deorum numero relatus est. Quumq; ludis, quos Augustus ipsi consecratos edebat, sidus crinitum per septem dies continuos fulsisset, vulgus quòd hanc animam Cæsaris esse sibi persuaderet, etiã cælo receptum constanter credidit. Quin & Sol ipse toto eo anno pallidior eluxisse traditur. Nec multò pòst pro ara & columna à Dolabella disiecta, templum ipsi in in foro, eodem ferè loco Augustus constituit: & simulachrũ Cæsaris cum stella crinita in vertice in eo dedicauit: versoq; in locum & tempus cædis opprobrio, Curia in qua occisus fuerat, tanquam locus infaustus & sceleratus, obstrui iussa est: Idusque Martias Parricidium appellari placuit: cautum

ARA CAESARIS.

IDVS MARTIAE PARRICIDIVM DICTAE.

tumq; ne eo die tamq; nefasto posthac Senatus haberetur. Hunc itaq; A vitæ cursum, hunc finem sortitus est Cæsar, quarto antequàm in Parthos constituerat proficisci die, annos natus sex & quinquaginta, summa in Republica potestate vsus annos tres, menses plus minus sex, siue vt alij malueré, supra annos iam dictos menses quattuor, dies quinq;. Qui verò à primo secundi Consulatus die, imperij ipsius initium constituunt, vsque ad diem cædis annos quattuor, menses duos, & dies quindecim computant. Forma autem & statura, aliisq; corporis dotibus excelluisse traditur: fuisseque colore candido, teretibus membris, ore paulò pleniore, nigris vegetisq; oculis, capite tamen caluitio nonnihil deformato. Valetudine autem firma fuit, eaque prospera ferè semper vsus est: nisi quòd capitis doloribus subinde vexaretur, & extremo tempore repentinis animi deliquiis infestaretur: B bis etiam inter res agendas morbo comitiali correptus. Circa cultum corporis plus aliquãtò curæ quàm tantum virum deceret impendebat, etiam maior iam natu, adeò vt vel hinc maximè inimicorum obtrectationes tan quàm mollis atq; effeminatus incurrerit: quũ non solùm tonderetur diligentiùs & raderetur, sed & velleretur. Et quòd ad Venerem genus suum referret, ab ea natiuam quandam formæ venustatem sibi adesse videri volebat. Ad dissimulandam caluitij deformitatem, capillum deficientem à vertice reuocare consueuerat: hinc ex omnibus honorib. sibi à Senatu populoq; Ro. concessis, non aliud aut libentiùs aut frequẽtiùs vsurpauit, quàm C ius laureæ perpetuò gestandæ. Veste quoq; laxiore & cinctura fluxiore etiam à puero vti solitum tradunt. Quod & à Sulla in eo olim notatũ, dum pro ipso instantibus aliquando respondit, Cauerent sibi à malè præcincto. Cicero etiam post cladem Pharsalicam, Non putabam inquit, vnquã fore, vt Pompeius à tam malè cincto vinceretur. Reliquo autem cultu notabilis, lato clauo ad manus fimbriato vti consueuerat, vesteq; sublimiori & rubra more priscorum Regum Albanorum, ad quos propter Iulum se pertinere iactabat. Annulo autem Venerem armatam insculptam gestabat.
In victu minimè fastidiosus, alium sibi q̃ cuiuis cõuiuarum panem aut reliqua cibaria apponi nolebat: appositoq; fortè in conuiuio ad quod vocatus fuerat oleo condito pro viridi, aspernantib. ceteris solus etiam largiùs ex D eo comedit. In potu vini parcissimus fuisse perhibetur. Hinc illud M. Catonis, vnum ex omnib. Cæsarem sobrium ad euertẽdam Remp. accessisse. Inter vina autem Mamertinum, quod prope Messanam in Sicilia nasceretur, præcipuè commendauit: atque hoc epulis publicis plerunq; præbuit. In prouinciis autem assiduè duobus tricliniis cõuiuabatur: vno quo sagati palliatiq;, altero quo togati cum illustriorib. prouincialium discumberét. Et hæc quidem ad corpus pertinent. Animi verò vigore & ingenij acrimonia præstantissimũ fuisse certum est, quũ simul & scribere & legere, audire

A dire & dictare solitus sit: epistolasque de rebus etiam maximis quaternas, nonnunquàm & septenas simul dictasse tradatur, incredibili memoriæ & sensuum præsentia. Eloquentia & arte dicendi ita excelluit, vt post Dolabellæ accusationem præcipuis patronis adnumeratus sit: & Cicero ipse oratores enumerans dicat, se non videre cui Cæsar debeat cedere. Scripsit inter cetera belli Gallici, ciuilisq; contra Pompeium commentarios, duos etiam de Analogia libros, & totidem quos Anticatones inscripsit, contra librũ quem Cicero in laudem Catonis Vticensis defuncti, cui titulum Cato fecerat, conscripserat. In reliquis animi dotibus sublimitate omniũ capace supra humanam naturam euectus, magnitudiniq; cogitationum respon-
B debat conficiendi celeritas: vt quemadmodum mens, sic & manus ad impossibilia ferè semper ei suffecerint: ita tamen vt voluntas intra potestatem consisteret. Hinc nemo modestiùs, prudentiùs aut clementiùs victoria vnquàm vsus est, quàm ipse; tot ac tantis: adeò vt propria sibi quodammodo ac peculiari clementiæ laude, omnes longo interuallo vicerit. Quam Cicero tanti fecit, vt eam omnibus ipsius rebus gestis, quæ tamen omniũ aliorum ducum atq; Imperatorum, exterarumq; gentium & Regum facta facilè superarent, non dubitet anteponere: imò ne conferenda quidem illa cum hac putet. Fuit enim Cæsar animo alioqui perquàm facili & leni non in amicos solùm, sed & inimicos supra quàm credi posset: adeò vt offensas
C etiã maximas facillimè remitteret, vindictæq; minimè cupidus vltionem facilè negligeret: nullasq; simultates tam graues vnquàm susceperit quas occasione oblata non lubens deponeret. Hinc inter cetera Valerium Catullum poëtam, qui famosissimis versibus famam ipsius prosciderat, ita vt eius carminib. perpetua sibi stigmata quodammodo inusta haud ignoraret, purgantem se eodem die cœnæ adhibuit, nec hospitio patris ipsius con sueto vti desijt. Imò & post bella ciuilia, quum penes ipsum esset omnium rerum arbitrium, si quæ in se grauiùs aut dicerentur aut cogitarentur, inhibere maluit, quàm vindicare: detectasq; coniurationes & conuentus contra se nocturnos, satis habuit edicto ostendere sibi notos, acerbiusque lo-
D quentibus, pro concione ne perseuerarent, denunciare. Quod attinet ad rem disciplinamque militarem, armorum atque equitandi vel à prima adolescentia peritissimus, laboribusq; assuetus, quosuis etiam patientissimè pertulit: sæpius pedibus quàm equo aciem antecedẽs, longissimas vias incredibili celeritate cõfecit, aliquando rheda meritoria expeditus centum in singulos dies milia. Si iter facienti flumina obstarent, ipse vel nando vel vtribus inflatis innixus eadem traiiciens, sæpe etiam nuncios aduentus sui præuenit. In expeditionibus non minùs cautus quàm audax, nunquã exercitum per itinera insidiosa duxit, nisi priùs locum speculatus. In præliis capessendis nullam temerè occasionem prætermittebat, vt etiam ex itinere

ſæpe nonnunq̃ etiam maximis procelloſiſſimiſq; tempeſtatibus pugnam A
committere non dubitaret, quum hoſtis minimè exſpectaret. Extremo ta
men tempore maximè bello Africano, cunctantior in dimicando fuit. Vix
vnquã hoſtem prælio vicit, quin & caſtris eum exueret: neq; enim profli-
gatis vllum ſe colligendi ſpaciũ dabat. Ancipiti prælio ferè equos dimitte-
bat. Ipſe potiſſimùm ex equo deſcendens, pedes rem gerebat. Equum habe-
bat ſibi peculiarem, fiſſis in modum digitorũ vngulis, pedes humanos refe-
rentem. Hunc apud ſe natum pronunciantib. aruſpicibus imperium orbis
terræ domino protendere, ſumma cura ali iuſſit: quumque ſeſſorem non
admitteret, ipſe primus in eum aſcendit: poſteà ſimulachrũ ipſius pro æde
Veneris Genetricis dedicauit. Aciem inclinatam non ſemel ſolus reſtituit, B
fugientibus ſe opponens, ſinguloſq; manu iniecta retrahens, & contortis
aliquando faucibus in hoſtem obuertens. Militem non tam moribus aut
facultatibus, quàm à viribus probabat: in eundem nunc ſeuerior, nunc in-
dulgentior: diſciplinæ tunc grauiſſimus exactor, quum hoſtis in proximo
eſſet: ita vt nec prælij nec itineris tempore denunciato, in omnem euentũ
ſingulis horis & momentis paratum & intentum eſſe iuberet: & quò eum
cõtinuis laboribus exercitatiorem redderet, ſæpe ſine cauſſa etiam feſtis &
pluuiis diebus, repentè iter ingredi iubebat, nunc ſubtrahens nunc augens
iter, tam nocte quàm interdiu, quò ſeriùs ſubſequentes defatigaret, admo
nens ſubinde ſe obſeruandum à militibus. Famam verò hoſtilium copia- C
rum, non vt alij ferè duces minuere ſolebat, ſed ſæpius etiam amplificando
confirmabat. In coercendis delictis remiſſior ad pleraq; conniuebat: in ſe-
ditioſos tamen & deſertores ſeueriùs ſemper animaduertit. Poſt victoriam
autem aut laborioſa prælia, militibus omnem laſciuiendi licentiã permit-
tere ſolebat, iactans ſuos etiam vnguentatos fortiter pugnare: habebatq;
tam cultos, vt armis auro argentoq; conſpicuis eos ornaret, quum ad ſpe-
ciem, tum vt vel metu damni pro victoria maiore ſtudio & ſollicitudine
contenderent. Pro concione non milites, ſed cõmilitiones ſemper appella-
//fol.22. bat. In ſumma vſqueadeò eos diligebat, vt audita clade Tituriana, barbam
capillumq; ſummiſerit, nec antea ſibi demi iuſſerit q̃ vindicaſſet. Hinc vi- D
ciſſim & ab illis ita diligebatur, ſibique deuotos habebat, vt bellum ciuile
ſuſcepturo Centuriones cuiuſq; legionis ſingulos equites è viatico ſuo of-
ferrent, & vniuerſi milites gratuitam, & ſine frumẽto ſtipendioq; operam,
locupletiorib. tutelam tenuiorum in ſe recipientibus: nec quiſquam tanto
tempore ab ipſo deſciuit. Pleriq; capti, etiam vitam ſub conditione ſi aduer
ſus ipſum militare vellent, conceſſam recuſarunt. Famem, frigus, ceteraq;
bellorum & profectionum incommoda & tædia animis æquiſſimis & ad-
mirabili conſtãtia pro ipſo ſemper & vbique ſuſtinuêre. Seditionẽ quoq;
nullam bellis Gallicis expertus eſt, ciuilibus paucas: ſed ita vt celeriter ad
offi

A officium redirent,neq; id tam ducis indulgentia q̃ auctoritate: neq; enim
tumultuantibus vnquã ceſſit,ſed ſemper reſtitit.His militibus,hac diſcipli
na vſus,quinquagies ſignis collatis dimicauit,ferè ſemper felici euentu : &
præter eos , qui bellis ciuilibus occubuêre, quos annotari noluit, vndecies
centum nonaginta duo hoſtium milia cecidiſſe memoratur. Addunt qui-
dam mille vrbes vi captas,regiones trecentas ſubactas,ita vt meritò Cicero
de eo prædicaſſe videatur: Omnes etiam clariſſimorum Regum res geſtas,
nec contentionum magnitudine,nec numero præliorum,nec varietate re-
gionum,nec celeritate conficiendi, nec diſſimilitudine bellorũ cum ipſius
rebus poſſe conferri, nec quenquam citiùs paſſibus diſiunctiſſimas terras
B peruagaturũ fuiſſe , q̃ ipſius non curſibus ſed victoriis illuſtratæ fuerint.

In oratione (credo) pro M. Marcello.

Ceterùm huic tanto viro,& ſua fuêre vicia:nam in prima adoleſcentia
propter Nicomedis Regis contubernium pudicitiæ proſtratæ opinionem
& dedecus incurrit.Quæ res ipſi & à pluribus & per omnem ætatem ſæpiùs
exprobrata eſt . Certum eſt & complures etiam illuſtres matronas tam in
vrbe quàm in prouinciis corrupiſſe: nec à Reginarum quarundam amori-
bus abſtinuiſſe : profuſiſſimisq; largitionibus illarum amorem vel conci-
liaſſe vel retinuiſſe.Romæ autem has potiſſimũ adamaſſe traditur,Poſthu
miam Ser. Sulpitij, Lolliam A.Gabinij, Tertullam M. Craſſi, & Mutiam
Cn.Pompeij,ſed præ omnibus Seruiliã Catonis ſororem,ex qua & M.Bru
C tum principem coniurationis ſuſcepiſſe creditur, cui margaritam HS ſexa-
gies mercatus fuerat,& bello ciuili præter alias donationes,ampliſſima præ-
dia ex auctionib. haſtæ minimò addixerat. Ex Reginis Eunoën Mau-
ram Bogudis vxorem dilexit, cuius maritum plurimis immenſisq; dona-
tionibus proſequutus fuerat. Sed Cleopatram magis,cuius conſuetudine
diu familiariter vſus filium ex ea ſuſtulit, ſibi perq̃ ſimilem, quem de ſuo
nomine Cæſarionẽ dici paſſus eſt.Quæ eius in Venerem propenſio quum
neminem lateret, vt qui vel quinquagenarius etiam pluriũ conſuetudine
vteretur , ferunt inter cetera ei permiſſum , vt cum quibuſcunq; vellet fe-
minis rem haberet. Diuitias quoq; & pecunias æquè impotenter ap-
D petiiſſe traditur , vſq; adeò vt in Gallia , & alibi ne à fanis quidem ſacriſq;
donarijs abſtinuerit: & oppida quædam non tam ob delictum,q̃ propter
prædam diruerit. Hinc & primo ſuo Conſulatu è Capitolio tria milia pon
do auri abſtuliſſe, tantundem inaurati æris repoſuiſſe traditur. Alij prodi-
dêre,ærario expilato laterum aureorum.xxv.milia,& in numerato pondo
ccc.abſtuliſſe: ſocietates etiam & regna pretio vendidiſſe,ablatis vni Pto-
lomæo,ſuo & Pompeij nomine ſex talentorum milibus : poſtea verò ma-
nifeſtiſſimis rapinis & ſacrilegijs bellorum ciuilium onera,& triumphorũ
ac munerum impendia ſuſtinuiſſe . Gemmas,toreumata,ſigna, & ta-
bulas operis antiqui animoſiſſimè comparauit: ſeruitia etiam recentiora

politioraq; immenso precio coëmit: adeò vt ipsum puderet, & summas ijs A rebus impensas rationibus inferri vetaret. Lautitiarum munditiarumq; alioqui studiosissimus, in expeditionibus tessellata & sectilia pauimenta circumtulit. Villam in Nemorensi à fundamentis inchoatam, magnoque sumptu absolutam, quia non per omnia animo ipsius satisfaciebat, quanquàm tenuis adhuc tum temporis, & obæratus, totam diruit. Habitauit primùm in Suburra modicis ædibus; Pontificatum verò Maximum iam adeptus, in via sacra, domo publica. Vxores habuit quattuor, quarum prima Cossutia locuples admodum prætextato etiamnum desponsata, postea ab eodem .XVII. annos nato dimissa est. Altera Cornelia Cinnæ quater Consulis filia; ex hac Iuliam filiam suscepit, Pompeio postea desponsa- B tam: hanc quum in vita plurimùm amasset, mortuam pro rostris laudauit. Tertiam Pompeiam Q. Pompeij filiam, L. Sullæ neptem, quam propter adulterium cum P. Clodio in templo Bonæ Deæ, repudiauit. Postrema fuit Calpurnia L. Pisonis filia, ipsi superstes. Quidam suspicati sunt, ipsum pertæsum vitæ, quòd valetudine minùs prospera iam vteretur, diutiùs viuere noluisse, ideoque & religiones & vaticinia de exitu ipsius, imò & ea quæ amici de coniuratione renunciarant, neglexisse: nec periculum quod sibi instare intelligebat, euitare voluisse. Hoc certè constat dicere solitum, non tam suâ, quàm Reipublicæ interesse, vt quàm longissimè viueret: se enim satis diu vel naturæ vel C gloriæ vixisse, sed Rempublicam, si quid sibi eueniret, neq; quietam fore, & aliquantò deteriore conditione bella ciuilia subituram. Hoc etiam apud omnes indubitatum est, ipsum mortem repentinam & subitam, qualis ipsi contigit, non semel exoptasse, lentam & præmeditatam aspernatum & exhorruisse.

A COMPENDIOSA EORVM QVAE POST CAEDEM C. IVLII CAESARIS VSQVE AD TRIVMVIRATVM GESTA SVNT, NARRATIO.

Ostquàm Cæsaris interfecti manibus Senatus Populusq; Romanus parentasset, è percussoribus D. Brutus in Galliam Cisalpinam, Trebonius in Asiam, Tullius Cimber in Bythiniam, prouincias sibi iam antè à Cæsare decretas, profecti sunt. Cassius verò & Brutus id temporis Prætores, quos Cæsar in annum sequentem Syriæ & Macedoniæ præfecerat, Senatui præ ceteris grati, vt ea quæ sui muneris essent procurarent, ad vrbem remansere: B militesq; quibus Cæsar agros adsignauerat, metu nouorum tumultuum in colonias diuisere: concesso ipsis extra ordinem inter cetera, vt portiones suas quibus vellent statim vendere liceret: quod lex hactenus post vigesimum demùm annum fieri permittebat. Per id tempus Amatius quidam qui se Marij filium videri & credi volebat, excitata ara eo loco quo Cæsar crematus fuerat, plebem aduersus percussores concitabat. Hunc Antonius comprehensum indicta caussa occidi iussit. Dolabella autem Consul aram Cæsari dicatam cum columna, cui iussu Antonij inscriptum fuerat, PARENTI PATRIAE OPTIME MERITO, euerti, locumq; complanari & sterni iussit. Quæ res quanquam Senatui Brutoque & Cassio non ingrata, plebis tamen & militum qui se Amatio iunxerant, animos aduersus Antonium inflammauit. Quumque ea res ad maiores motus spectaret, superuentu militum Antonianorum, plerisque è seditiosissimis comprehensis & occisis (è quibus serui quidem suspensi, ingenui verò de saxo præcipitati C sunt,) tandem is tumultus sedatus est: ita tamen vt hinc plebis in Antonium beneuolentia in odium conuerteretur. Antonius autem de reuocando ex Hispania Sex. Pompeio Magni filio, & sestertiûm quingenties ipsi ex publico pro bonis paternis in ærarium delatis persoluendo, classisq; atque oræ maritimæ imperio, ipsi, vti patri prius, decernendo, ad Senatum rettulit. Quæ res Patribus imprimis grata effecit, vt permittente Senatu contra plebis sibi offensæ metum, è veteranis lectissimos quosq; & rei bellicæ peritissimos corporis custodes ad sex milia sibi constitueret. Qui numerus quum Senatui suspectus esset, moneretur q; Antonius vt in certum modum eum contraheret, respondit se id facturum, quamprimùm plebs ad pristinam quietem rediisset. His itaq; Antonius munitus præsidijs, ex commentarijs actorum Cæsaris quæ penes ipsum erant, nihil non pro suo arbitrio gerebat: deletisq; quibusdam alia in eosdem referebat & supponebat: ita vt alia alijs pro lubito suo tanquam ex præscripto & mandato Cæsaris, vel adimeret vel tribueret: inter hæc D Regibus & Dynastis prouincias & regna, ciuitatibus & populis libertatem, immunitatem, ius ciuitatis, & alia eiusmodi, etiam contra Senatusconsultum, quo cautum fuerat, ne qua tabula vllius decreti vel beneficij Cæsaris post Idus Martias figeretur. Atq; hæc etiam in columnas æneas incidi, & publicè proponi curauit. Inter cetera M. Lepidum, quò & illum sibi deuinciret, Pontificem Maximum in locum Cæsaris constituit, translata à populo ad collegiũ Pontificum eius sacerdotij electione: eidemq; filiam suam nuptui dedit. Quæ omnia haud satis æquo animo ferentes Brutus & Cassius, quum non nisi ipso oppresso Rempublicam saluam fore persuasum haberent, D. Brutum, Trebonium, & Tullium Cymbrum clam per litteras de pecunia & exercitu sibi prospicere monent: simulq; & ipsi quamprimùm in prouincias sibi decretas proficisci constituunt, bello necessaria comparaturi. Ceterùm ne nondum finito Præturæ anno prouinciam ante tempus ambitio-

Antonius. Dolabella Cos.

M. LEPIDVS PONTIFEX MAX.

tiosius inuadere, aut metu Antonij fugientium specie vrbe excedere viderentur, annonæ A
conuehendoq; in vrbem frumento à Senatu præfecti, vrbem egressi sunt. A quorũ discessu Antonius Syriam quidem & bellum Parthicum cum legionibus ad id bellum à Cæsare comparatis & iam in Macedoniam præmissis, rogatione ad populum lata, Dolabellæ collegæ, à populo suffragijs tributis decerni impetrauit: Macedoniam verò ipse à Senatu obtinuit, nulla habita aut Bruti aut Cassij, quibus eæ prouinciæ à Cæsare prius decretæ fuerant, ratione: ita tamen vt Senatus vicissim loco illarũ ab Antonio M. quidem Bruto Cretam, Cassio Libyam siue Cyrenem peteret: quanquàm alij Cassio Cretam & Cyrenem, Bruto verò Bithyniam decretam tradidêre. atque hæc quidem tum in vrbe agebantur.

Octauius interea annos natus plus minus duodeuiginti, qui à Cæsare ad bellum Parthicum præmissus, Apolloniæ, quæ ad mare Ionium est, dum bello necessaria cõparantur, interim litteris operam dabat, simul in re militari erudiebatur, sexto postquam eò appulerat mense, de cæde Cæsaris intelligit: communi ne totius Senatus auctoritate & populi consensu, an verò paucorum aduersariorumq; inuidia & audacia, incertum. Postea intellecto priuatorum id fuisse facinus, quanquam quamplurimis Tribunorum, qui ad ipsum ex Macedonia confluxerant, ad cædis vltionem hortantibus, L. tamen Philippo vitrico, & Attia matre per litteras ex vrbe contrà suadentibus, dilato vindictæ proposito, maximè quòd ignarus esset tam testamẽti, quàm eorum quæ cædem subsequuta fuerant, in Italiam traiecit. Quumq; de legionum quæ Brundusij erant voluntate incertus, Brundusium petere dubitaret, Lupiam oppidum maritimum haud longè Brundusio distans appulit: ibique postquam se testamento à Cæsare adoptatum, pariterq; hæredem scriptum, quamque ea cædes populo parũ grata, tum cetera pleraq; quæ post cædem accidêre, intellexit, animum statim ad cædis vltionem adiecit: ita tamen vt interim dissimularet, dum militum & amicorum studia periclitaretur. Factusq; mox certior de militum Brundusianorum in se animo, Brundusium properè profectus ab vniuerso exercitu obuiam progresso tanquam Cæsaris filius exceptus est: Cæsarq; ex eo tempore appellari cœptus. Quumq; hîc maximus omnis generis & conditionis hominum concursus ad ipsum vti Cæsaris filium fieret, omnibus operam suam & studium, eamque pecuniam & reliquum belli apparatum, qui ad bellum Parthicum comparatus in Macedoniam Brundusio transmittebatur, pollicẽtibus, hinc factus cõfirmatior, magno cum comitatu, quòd noui quotidie hinc inde potissimùm veterani è colonijs affluerent, ad vrbem proficiscitur. Quumq; Terracinam peruenisset ad quinquagesimum ab vrbe lapidem, tam de Syria & Macedonia Bruto & Cassio ademptis, & Pompeio ex Hispania adscito, quàm de reliquis quæ haud ita pridem in vrbe gesta erant, cognoscit. Paucis igitur comitatus, habitu priuati, quasi solius hæreditatis adeundæ gratia, vrbem ingreditur: vocatosq; ad se sub noctem amicos rogauit, vt in diem sequentem frequẽtes sibi præstò esse vellent. Cum quibus postridie in forum progressus, C. Antonium, Marci fratrem (qui tum pro Bruto absente, Præturam vrbanam administrabat) ex more adiens, adoptionem se Cæsaris accipere professus est: hinc ad Antonium progressus, oratione vsus modesta, patremq; Antonium subinde appellans, ex hæreditate paterna, quæ vniuersa penes Antonium erat, tantum pecuniæ sibi reddi petijt, quantum ad præstanda populo legata sufficere existimaret, reliqua preciosiora se æquo animo ipsi relicturum. Qua Cæsaris libertate offensus Antonius quum durius respondisset, pecuniamq; petitam restituere recusaret, vt ex qua nihil penes se reliquum esset, simulq; ab adeunda tam graui hæreditate Cæsarem deterreret, adoptionem Octauij omnimodo impugnare studuit, dum per Tribunos plebis promulgationẽ legis Curiatæ (secundum quam ipsum in familiam Cæsaris adoptari oportebat) impediri, & in aliud tempus extrahi curauit. Quibus contumelijs accensus Octauius, implorato populi contra Antonij iniurias auxilio

A lio, quum non eſſet vnde legata populo perſolueret, bona Cæſaris venum propoſuit: iuſſitq; præcones omnia quamminimò addicere. Quumque ne hæc quidem perſoluendis omnibus legatis ſuffectura viderentur, vniuerſum etiam patrimonium, materna quoque bona & Philippi vitrici, imò & hæreditarias Pedij Pinarijq; portiones vendi iuſſit: & omnem pecuniam quæ ex rebus diuenditis cõficiebatur, tributim vt quiſq; primus petebat in perſolutionem legatorum erogabat: iniecta interim etiam aliarum maiorum donationum ſpe, non minore cum liberalitatis laude, quàm Antonij inuidiâ. Brutus interim & Caſſius poſtquàm viderunt ſe ſpe demerendæ plebis per ſpectacula & ludos, quos Brutus abſens per C. Antonium ſumptuoſiſſimos ediderat, fruſtratos, conſtituerant in Syriam & Macedoniam prouincias ſibi decretas quamprimùm proficiſci. Sed Dolabella hac de re certior factus, prior in Syriam proficiſcitur, qui dum per Aſiam, quam Trebonius tum obtinebat, in Macedoniã properat, capta per noctem Smyrna, Trebonius à Dolabellianis C. Trebonius, et eius mors.
B in cubiculo deprehenſus obtruncatus eſt: caputq; eius poſtridie iuſſu Dolabellæ ſpectaculo omnibus in ſella prætoria, in qua ius dicere ſolebat, propoſitum, ludibrioq; habitum, corpus verò reliquum nullis non contumelijs affectum eſt. Hic primus percuſſorum Cæſaris parricidij pœnas luit. Antonius autem vſus oportunitate famæ, qua nuntiabatur Getas Macedoniam incurſionibus vaſtare, legiones Macedonicas ſex cum reliquo equitatu & ſagittariorum multitudine à Senatu aduerſus Getas prouinciam ſuam infeſtantes ſibi concedi petijt: depactusq; cum Dolabellæ amicis, vnam ſe ipſi legionem traditurum pollicitus eſt. Quò autem Patribus atque Senatui omnem de ſe ſuſpicionem affectatæ dominationis eximeret, de Dictatura, quæ vim regiæ poteſtatis obtinebat, funditùs è Republica tollenda rettulit: ita vt ſi quis eum magiſtratum etiam oblatum recepiſſet, à quouis impunè occidi poſſet, præmio inſuper percuſſori conſtituto. Ita in hanc ſententiam ſummo omnium cõſenſu factum Senatuſconſultum, quod Antonius ipſe à ſe deſcriptum DICTATVRA SVBLATA.
C domo attulerat: ipſoque Antonio verbis ampliſſimis collaudato, actæ à Senatu gratiæ, tanquam Republica per ipſum non ſolùm regno, ſed etiam regni timore liberata: traditiſque legionibus, eodem Senatuſconſulto Macedonici exercitus Imperator appellatus, tanquã cui iam tutò propter Dictaturam abolitam, rem credi poſſet, C. fratrem cũ Senatuſconſulto ſtatim in Macedoniam præmittit. ANTONIVS IMPERATOR. Sexto quoque Pompeio, qui maximas in Hiſpania copias contraxerat, eodem tempore, ex Antonij ſententia, impunitatem à Cæſare conceſſam Senatus confirmauit: decretumque vt quæ ex bonis paternis pecuniæ in ærarium delatæ erant, reſtituerentur: nam prædia & fundos Antonius vili precio redemptos occupabat. Sext. Pompeius. Quibus cõditionibus poſtea à Lepido, qui Hiſpaniæ citeriori præerat, ad Sextum perlatis, Sextus iiſdem acceptis, dimiſſoque exercitu Hiſpania exceſſit. Haud multò pòſt quum exploratores in Macedoniam præmiſſi, intellecturi an ea quæ de Getis fama ſpargebantur, vera eſſent, negarent quidem Getas intra Macedoniam conſpectos, verùm
D ſi exercitus inde deducatur, metuendum ne in prouinciam irrumpant, Antonius quum non videret qua potiſſimùm occaſione exercitum è Macedonia in Italiam tranſportaret, apud Senatum egit, vt permutatis prouincijs pro Macedonia, Gallia Ciſalpina, quam D. Brutus tum obtinebat, ipſi decerneretur. Sed Senatus intellecto inſidioſo Antonij conſilio, maximè quòd legiones Macedonicas non in Italiam, ſed in Galliam tranſferre cogitaret, tanquam ibi arcem belli conſtituturus, tantum abfuit vt Galliam decerneret, vt inſuper Macedoniam conceſſiſſe pœniteret: quidamq; ex eo ordine ſcriptis ad D. Brutum litteris, vt prouinciam conſtanter retineret, militibusq; & pecunijs conficiendis diligenter incumberet, admonuêre. Quare Antonius quum ſe à Senatu nihil impetraturum intelligeret, ſciretque Cæſarē priùs eandem prouinciam à populo obtinuiſſe, vti & Syriam nuper Dolabellã, rogationem ad plebem de Gallia tulit: ſimulque vt Patribus metum iniiceret,

iiceret, Caium Fratrem cum legionibus Brundusium traiicere iubet. Hoc ferè tempore Cæsar ludos Latinos propter dedicationem templi Veneris Genetricis celebrauit: quumq; sellam Cæsaris auream & coronam gemmis distinctam in theatrum inferre pararet, (vti ipsi S.C. inter ceteros honores concessum fuerat) ab Antonio prohibitus est. Per eos dies & cometes quotidie inter Septentrionem & occasum effulsit, quem vel animam Cæsaris in cælum recepti & immortalitate donati, vel sidus peculiare Cæsari sacrum vulgus credidit. Hinc & Cæsar statuam æneam, cum huiusmodi stella vertici ipsius imminente, in templo Veneris consecrauit. Ceterùm quum Antonius non obscuris indicijs atque argumentis conceptum in Cæsarem odium quotidie magis ac magis proderet, & Cæsar ipse siue metu Antonij, siue ad augendam inuidiam publico abstineret, animosque multitudinis & veteranorum sibi quoquo modo conciliaret, deque Antonij in se iniurijs apud eosdem itentidem expostularet, Antonius intelligẽs se hoc nomine indignationem populi incurrere, primùm Cæsari interminatus est. Sed quum minæ ipsæ in vulgus elatæ omnium animos in Antonium magis etiam accenderent, monentibus cùm Tribunis cohortium prætorianarum, qui olim sub Cæsare militarant, tum alijs quibusdam vt Cæsari reconciliaretur, cessit Antonius: seque cum Cæsare in gratiam redire velle professus est, modò & ille fiat modestior: idque eò lubentiùs sibi persuaderi passus est, quòd Cæsaris, qui apud plebem gratiâ valeret, operam ad Galliam à populo obtinendam magno sibi vsui esse posse intelligebat. Deducti igitur hincinde à Tribunis ad colloquium, post multas altercationes, quum alter alteri nihil de suo cõcederet, odium mutuum & simultatem non tam deposuêre, quàm ad tempus dissimulauêre. Facta itaq; recõciliatione, Antonius suffragante potissimùm Cæsare, & Tribunis plebis, quos Antonius corruperat, ne intercederent, silentibus, Galliam citeriorem inuitis Patribus per plebiscitum à populo impetrauit, Bruto pro Gallia Macedoniam accepturo: additumq; plebiscito, vt ni Brutus prouincia decedat, licere Antonio illum bello persequi: & si Getæ nihil noui moliantur, exercitum contra illum in Italiam transportare. Cæsar vicissim quum & ipse mutuam ab Antonio gratiam exspectaret, comitijsque tribunitijs, in locum Heluij Cinnæ per tumultum à plebe occisi, cui nondum successum fuerat, Tribunus plebis fieri affectaret, quanquam paratis in id vniuersæ ferè plebis suffragijs: quoniam tamen id Senatus minùs probabat, Antonius iam voti compos, contempta recenti Cæsaris amicitia, vt Senatui propter Galliam à populo impetratam, sibi offenso, quoquo modo gratificaretur, contentus præsenti Tribunorum numero, ne Cæsar Tribunus fieret, comitia sustulit, non sine graui tum plebis tum ipsius Cæsaris indignatione: ita vt statim in colonias ad veteranos, quibus agri à patre Cæsare assignati fuerant, de Antonij in se iniurijs cõquesturos mitteret: simul & alios Brundusium ad Antonij exercitum cum muneribus, qui etiam Antonianorum animos tentarent. Itaque quanquàm in speciem reconciliati, dum tamen vterque sibi ab altero insidias strui credit, occultas inter se inimicitias exercebãt: & licet postea subinde opera intercessioneque Tribunorum militum, sibi reconciliati, fieri tamen non potuit, quin odium iam altiùs conceptum mox aliquando erumperet. Et Antonius quidem potentia & viribus præstabat, ceterùm Cæsar tam populi quàm militum studia atque animos sibi addictiores habebat, cùm propter recentem patris memoriam, tum propter legata populi partim iam præstita, partim adhuc præstanda, & spem insuper aliorum etiam maiorum iniectam. Nec multò pòst huiusmodi ferè initijs res in apertum bellum erupit. Cæsar enim postquàm intellexit Antonium Brundusium ad legiones esse profectum, tum etiam ex ijs quos in Campaniam ad colonias paternas miserat, veteranos indignè ferre cædem Cæsaris inultam remanere, veritus ne ab Antonio cum exercitu superueniente opprimeretur, ipse quoque nihil cunctatus cum quantis poterat maximis pecunijs in Campaniam ad

LVDI LATINI FACTI.

Julium sydus.

Antonij odium in Cæs. Octanianum.

A ad veteranos properans, plerasque coloniarum, Calatiam imprimis & Casilinum, ad se pertrahit: repræsentatisque quingentis in singulos sestertijs, siue vt Dion auctor est, duobus milibus nummûm, & plura pollicitus, tumultuariam decem milium è colonis euocatorum manum cogit, ac sub vno signo ducit: non tam aduersus Antonium, vti videri volebat, ipsis vsurus, quàm ipsorum opera Antonio reconciliandus, & cædem patris vlturus. Et quanquam Romæ intellecto vtriusq; exercitus aduentu, ab vtroque metus esset, opera tamen & persuasione Canutij Tribuni plebis, qui Antonio inimicus partes Cæsaris fouebat, effectum est, vt Cæsar, qui prior ad vrbem venit, à plebe gratis animis exciperetur: indignantibus tamen initiò militibus, potissimũ veteranis, qui aliquando sub Antonio meruerant, sibi aduersus Antonium Imperatorem quondam suum & nunc etiam Consulem, contrà quàm putarant, arma capienda: ita vt plurimi pœnitentes, caussationibusque vsi pedem referrent, domumque se reciperent. Cæsar autem quanquam quid ipsi in animo B haberet satis intelligeret, dissimulata tamen in præsens indignatione, quum verbis potiùs & obsequijs quàm vi retinendos censeret, laudatos quòd se deduxissent, donatosque à se dimisit: addito tamen, quando ipsorum tanquam paternorum amicorũ opera, quàm aliorum quauis in necessitate vti mallet, si quando opera ipsorum in posterũ vtendum foret, longè vberiorẽ gratiam & maiora præmia donaturum: ita ex decem milibus mille tantùm vt quidam, vt alij tradunt, tria milia permansère. Sed hi qui iam recesserant, partim spe præmiorum illecti, partim quòd militiæ lucra agriculturæ laboribus præferrent, haud multò pòst mutata sententia, simulantes se pro armis tantùm petendis, vti prætexuerant, domum regressos, cum armis ad Cæsarem reuersi sunt: qui tum fortè nouorum delectuum caussa in Etruriam profectus fuerat, Rauennamque & propinqua loca, cum alia pecunia obibat, milites & copias, quas tum cogebat, Aretium conuenire iubens. Antonius autem inuentis Brundusij è quinq; Macedonicis legionibus quattuor, postquam apud mili-C tes verba fecisset, exercitumque se in Galliam prouinciam sibi decretam ducturum pronunciasset, centum viritim, vt quidam tradidère, siue vt alij. CCCC. singulis sestertios pollicitus est. Quæ Antonij in promittendo parcitas à militibus ampliora longè ab Antonio, vtpote locupletiore, quàm à Cesare exspectantib. primò risu excepta est: posteà molestè id ferente Antonio, grauis etiam sequutus est tumultus & seditio: factaq; ex militari instituto decimatione, Antonius in partem eorum, forsan trecentos (in quibus & Centuriones aliquot fuère) etiam præsente vxore & familiaribus, capitaliter animaduertit: Tribunosq; ferè omnes siue ob seditionem, siue suspicans eos à Cæsare sollicitatos, mutauit: nihilque priori donatiuo addens, alios post alios per oram maritimam Ariminum præmisit: constitutaq; prius ex præstantissimis quibusque robustissimisq; cohorte prætoria, qua ad corporis custodiam vteretur, antequam legiones Ariminum subsequeretur, satellitio suo stipatus Romam profectus est: eandemq; cohortem postea in quattuor vigilias distribuit, D dataq; castrensi more tessera, quandiu Romæ fuit per noctem etiã excubias in armis ante ædes suas agere iussit. Irritatis igitur exasperatisq; ex iis quæ iam dicta sunt militum animis, instigantibus maximè Cæsarianis, qui Antonianis immixti Antonij tum sæuitiam tum auaritiam exaggerare non cessabant, postea orto in itinere dum in Galliam proficiscuntur tumultu, haud procul ab vrbe præter alios non paucos ex Antonianis, primùm Martia legio tota conuersis signis ab Antonio ad Cæsarem transiit: quam mox & Quarta legio sequuta est. Quos Cæsar vti & priores donatiuo prosequutus, hac sua liberalitate plures etiã postea in suas partes pertraxit: interim & elephantis Antonij ex itinere interceptis. Quibus ad Antoniũ perlatis, quum præcipuam defectionis caussam fuisse donatiui exilitatem sibi persuaderet, quò reliquas legiones in officio contineret, quingenos viritim sestertios ad ipsas misit: deducentibusque cum vniuerso ferè Senatu & maxima equitum parte, etiam

COHORS PRAETORIA ANTONIANA.

præstantissimis quibusq; è plebe (qui omnes sacraméto ipsius vltro adacti polliciti fuerant se in fide permansuros) cum iis quas secum habebat copiis Tybur profectus est, Tybure verò Ariminum ad legiones, inde in Galliam Cisalpinam, exercitum contra D. Brutum ducturus, quòd prouincia ipsi cedere nollet. Cæsar autem intellecto Antonij discessu, Senatui quod copiarum suarum robur esset, significat: quo nuntio lætus Senatus, quanquàm legiones ad se quàm ad Cæsarem transisse mallet, collaudata tamen cùm Cæsaris tum militum voluntate, Senatusconsultum de rebus gerendis pollicetur, vbi primùm Consules designati magistratum iniissent. Quumque exercitus Cæsari imperium Proprætoris cum securibus & lictoribus vltrò obtulisset, non solùm imperium & honorem recusauit, sed & legatos ea de re ad Senatum mitti noluit: sperans scilicet ea mox minore cum inuidia à Senatu ipso, quàm in præsens à militibus accepturum. Ceterùm laudatis militum studiis, duabus legionibus quæ nuperrimè ad se transierant, alteros quingenos sestertios viritim donauit, quinquies millenos pollicitus victoribus, si certamine opus foret: statimque Antonium cum suis copiis subsequutus est. Et quanquàm Brutum vtpote vnum è percussoribus patris meritò odisset, quum tamen Antonium priùs armis opprimendum, quàm sibi de vltione cogitandum putaret, nec sibi roboris satis adesse intelligeret, quò distractis viribus vtrumque simul persequeretur, reiecto in aliud & commodius tempus vindictæ proposito, ad Brutum mittit, qui ipsi studium & operam suam, bellique societatem offerrent, modò is Antonium non recepisset. Antonius contrà missis quibusdam è suis, Brutum populo parere, prouinciaque decedere, atque in Macedoniam transire iubet: additque ni intra diem præfinitum decedat, pro hoste iudicandum. Sed Brutus caussatus se litteras in aliam sententiam habere à Senatu, cuius apud se potior auctoritas, quàm populi esset, diem intra quē prouincia decederet, proferri postulauit: quumq; videret Antonium interim vrbes plerasq; præsidiis suis occupare, veritus ne tandem omnibus excluderetur, simulans se à Senatu adscitum ad vrbem cum exercitu properare, Mutinam ex itinere occupat, constituens ibi obsidionem & extrema quæque exspectare, cōmeatu & reliquis quæ vel diutinæ obsidioni sufficerent, abundè instructus. Quod vbi primùm Antonius intellexit, Mutinam statim obsidione cinxit. Romæ autem suffragantibus potissimùm Tribunis plebis, tam Mutinensibus qui excluso Antonio Brutum admisissent, quàm militibus qui ad Cæsarem transierant, honores & præmia decreta sunt: exeunteque iam Consulatus Antonij anno, Senatus, auctore Cicerone (qui Antonio infensissimus, Cæsaris tum partes fouebat) quò in posterum tutiùs in rem præsentem consuleret, curiam armatorum præsidio munire constituit, vt Senatus non nisi militibus septus haberetur. Kalendisque Ianuarijs C. Vibius Pansa, A. Hirtius COSS. designati, inito Consulatu, sacris operati, Senatum in templum conuocarunt: habitoq; per triduum Senatu, de Antonio ex Ciceronis sententia hoste iudicando, potissimùm actum & deliberatum est: quòd scilicet inuito Senatu Galliam armis occupasset, exercitumq; aduersus Getas ipsi traditum, in Italiam contra Senatum traduxisset: quodq; non sine euidentibus affectatæ dominationis argumētis, armatorum satellitio vteretur, eosdemq; per noctem acceptâ tesserâ pro ædibus suis excubias agere iuberet. Ob quæ Cicero præ ceteris acri vehementiq; oratione in Antonium eiusq; actiones inuectus, hostem iudicandum censuit. Sed intercedente primùm Saluio Tribuno plebis, postea etiam oratione L. Pisonis & Q. Fufij Caleni, qui prolixè contra Ciceronem pro Antonio verba fecêre, effectum quidem est ne Antonius hostis iudicaretur: ceterùm quum factio eorum qui Bruti & Cæsaris caussam agebant, præualeret, S. C. factum est, quo D. Brutus laudatus est, quòd Antonio non cessisset: æquatumq; Hirtio & Pansæ cum Cæsare in legiones & reliquas copias imperium. Ipsi autem Cæsari, quòd priuato consilio arma contra Antonium sumpsisset, statua equestris aurea decreta est, concessumq; vt Senator esset, & sententiam loco Prætorio

BELLVM MVTINENSE.

C. PANSA, A. HIRTIVS COSS.

STATVA CAESARI DECRETA.

D. Brutus Albinus.

Cesari equatum imperium cum Coss. Pansa & Hirtio.

A torio diceret: & ne imperij dignitas minueretur, additũ decreto, ne quis ipſum deinceps Puerum nominaret: ſolutusque lege annali, non ſolùm reliquos magiſtratus, ſed & Conſulatum decennio ante legitimam ætatem petere poſſet: vtque legionibus quæ ad ipſum tranſierant, donatiuum quod poſt victoriam Cæſar de ſuo pollicitus fuerat, id ex ærario publico perſolueretur: ijs autem qui vel ab Antonio deſciuerant, vel à Cæſare nuper conſcripti fuerant, vti confecto bello vacatio militiæ daretur, agriq; diuiderentur. Parte alia legati ad Antonium miſſi ſunt, L. Piſo, L. Philippus, & Ser. Sulpicius, qui non tam ex Senatus, quàm Ciceronis ſententia ipſum Mutinæ obſidionem relinquere, atque intra diem præſtitutum Gallia excedere, dimiſſoque exercitu, in Macedoniam prouinciam ſibi antea decretam, proficiſci iuberent: militibusque ipſis edicerent, ni intra diem certum, domum quiſque ſuam diſcederent, hoſtium loco habendos. Interim & quibus prouinciæ ab Antonio datæ erant, ijs ademptæ ſunt: & Dolabella propter Trebonium interfectum, & poſt

B mortem ludibrio expoſitum, hoſtis à Senatu iudicatus eſt. Ceterùm necdum exſpectato dum legati reſponſum ab Antonio reportarent, importunis Ciceronis contentionibus effectum eſt, vt Senatus cenſeret iuſtitium in vrbe indici, tumultum decerni, mutatisq; veſtibus, pro togis ſaga ſumi debere: bellumque contra Antonium Conſulibus & Cæſari cum poteſtate Prætoria mandandum: vtque M. Lepidus qui in Hiſpania erat, & L. Munatius Plancus, qui in Gallia Tranſalpina, ijs ſe iungerent. Antonius autem quanquàm ſuperiora Senatus mandata iniquè admodum & moleſtè ferret, quum non ignoraret nõ tam à Senatu quàm à Cicerone profecta, poſtquàm & de Senatu & de Cicerone ipſo, multa grauiter cum legatis expoſtulaſſet, proteſtatus ſe obliuionem ſiue amneſtiam decretam, quando ea contenti eſſe nollent, irritam eſſe facturum, vt cauſſam belli à ſe in Senatum reiiceret, & ne Senatus auctoritatem contemnere videretur, miſſis viciſſim legatis, nunciauit iis ſe conditionibus paratum, quæ Senatus mandaret, exequi, quas certò ſibi perſuadebat, Senatum non eſſe accepturum. Quæ vbi ad Senatum perlatæ, ſtatim hoſtis iudicatus

C eſt: ſimul & exercitus ipſius, ni intra diem conſtitutum Antonium relinqueret. ſagaq; ſtatim in vrbe ab iis qui domi remanſerant, ſumpta ſunt: cuſtodiaque vrbis COSS. mandata: factum S. C. cui non niſi difficillimo Reipub. tempore, locus eſſe ſolet: Darent operam Conſules, ne quid detrimenti Reſpub. caperet. eodemque Senatuſconſulto Macedonia M. Bruto reddita eſt, donec conſtitueretur Reſpub.: Caſſio autem Syria, & bellum contra Dolabellam decretum: additumque, vt quicquid prouinciarum exercituumq;, ab Ionio mari orientem vſque, eſſet, Caſſij Brutique ſubeſſet imperio. Quanquam hæc S. C. non omnibus æquè accepta fuêre, maximè iis qui rebus Antonij impenſiùs fauebant: è quibus quidam etiam Tribuni plebis & Prætores ad Antoniũ tranſiêre: alij ſtatim veſtem nõ mutauêre. Inter quos, cùm Fufius Calenus, tum alij quidam, cenſuerũt legatos iterum ad Antonium mittendos, & in his Ciceronem. Sed quum Cicero metu Antonij eam prouinciam

D ſuſcipere detrectaret, alij quoq; proficiſci recuſarunt. Factis itaque ſuperiorib. decretis, è Conſulibus Panſa, habitis per Italiam delectibus, auxilia & copias parabat: Hirtius verò ad Cæſarem (qui hactenus ſub armis Foro Cornelij hiemauerat, ita tamen vt ante bellum decretum, à rebus gerendis abſtineret) profectus eſt: partitisq; cum Cæſare copijs, & duabus legionibus, quæ nuper ab Antonio ad ipſum tranſierant (vt clam ipſi à Senatu mandatum fuerat) à Cæſare haud inuito acceptis, in ſua quiſq; hiberna conceſſêre. In vrbe autem abſente vtroq; Conſule, Cicero omnia pro ſuo arbitratu adminiſtrabat, quotidianisq; apud populum concionibus agens, arma, pecunias, & reliqua bello neceſſaria haud ſegniter comparabat, Antonianosq; potiſſimùm grauiſſimis exactionibus vexabat: donec ſuperuentu P. Ventidij Antonio amiciſſimi, cum duabus veteranis legionibus, quas è proximis Cæſaris colonijs deduxerat, vt Ciceronem comprehenderet; vrbe profugere coactus

ANTONIVS HOSTIS IVDICATVR.

Iustitium in urbe. M. Brutus. Cassius. Q. Fusius Calenus. Cicero.

est. Quumq; multùm inclinata iam hieme, Hirtius & Cæsar intellexissent Brutum arcta ab Antonio obsidione & commeatuum inopia premi, veriti ne aut vi expugnaretur, aut fame stimulante deditionem faceret, Bruto se quamprimùm cum auxilio adfuturos nuntiant: coniunctisq; copiis ad Brutum liberandum profecti, Bononiam præsidio destitutam ex itinere recipiunt: atque inde Mutinam procedere pergunt. Quorum aduentu intellecto, Antonius relicto ad Mutinam L. Antonio fratre, ipse Hirtio & Cæsari obuiam progressus est. Ceterùm quum illi constitutum haberent tantisper iusto prælio abstinere, dum Pansa cum auxiliis & reliquis copiis superuenisset, leuibus tantùm equestribus præliis concursum est. è quibus vno Antonius non sine magna Cæsarianorum clade superior euasit, quòd Germani equites, qui paulò antè cum elephantis intercepti fuerant, dum prælium committitur, conuersis signis rursum ad Antonium transirent. Antonius itaque superiori victoria inflatus, postquàm Pansam cum Carsuleio, quem Hirtius & Cæsar cum legione Martia, Pansæ obuiam miserant, appropinquare intellexisset, parte copiarum ad expugnationem castrorũ relicta, cum reliquo exercitu contra Pansam & Carsuleium per noctem proficiscitur: insidiisq; loco palustri inter arundineta dispositis, cæsa maiori exercitus Vibiani parte, reliquis verò vel intra vallum, quod Torquatus Hirtij quæstor, infelicem prælij euentum præuidens, perfecerat, vel in fugam compulsis, ipse Pansa Consul ferro ilia traiectus, Bononiam ex pugna delatus est. Sed Hirtius accepta suorum strage, relicto ad castra Cæsare, cum legione altera & parte exercitus, Antonianis ex itinere & prælio defatigatis atque inopinatis obuiam factus, non sine magna tamen suorum clade, & concisa maiori exercitus Cæsariani parte, Antonium intra vicum proximum, Forum Gallorum dictum, fugere coëgit. Quam ob victoriam, præter Hirtium & Pansam, ipse etiam Cæsar, qui superioribus prælijs non interfuerat, tam à Senatu quàm à militibus Imperatores appellati sunt: & Cicerone sententiam dicente decretũ, vti qui eo prælio cecidissent, publicè sepelirentur: liberisq; & parentibus ipsorum præmia, quæ ipsi superstites accepturi fuerant, darentur. Ex hoc quum Antonius imminuto non parùm exercitus sui robore, prælio abstinere constituisset, sperans scilicet Brutum vel sola fame coactũ, breui deditionem facturum, Hirtius ex aduerso & Cæsar auctis animis, quum Antonium prælium detrectare intelligerent, castra Antonij prætergressi, copias propiùs Mutinæ mœnibus, tanquàm vi irrupturi, admouent. Hinc Antonius veritus ne Mutina ab aduersariis occuparetur, productis duabus legionibus, reliquas quoque copias immittere parabat: ita conuerso à Mutina in Antonium Cæsarianorum agmine, diu acre atque anceps prælium commissum est: accedentibusque tardiùs reliquis Antonianorum, Cæsariani tandem superiores euasêre. Sed Hirtius cùm in castra Antonij irrupisset, fortiter circa Prætorium Antonij pugnam capessens, cæsus est. Cæsar tamen è vestigio cum suis accurrens, corpore Consulis, simul & Antonij castris potitus est. Sed eodem ferè momẽto ab Antonio repulsus, per noctem quæ proximè insequuta est, ipse pariter & Antonius in armis pernoctauêre. Postridie Antonius accepta tanta clade, metuens ne Cæsar, quod pridie tentarat, Mutinam irrumperet, aut ipse circumuentus in extremum discrimen deduceretur, spe auxiliorum à P. Ventidio, qui cum tribus legionibus in Piceno erat, & à Lepido & Planco, qui in Gallia erant, obtinendorũ, relicta Mutina, iter versus Alpes instituit. Decimus autem intellecto Antonij discessu, metu obsidionis liberatus, quum à Cæsare, quem sublato Consulum altero, altero verò ex vulnere accepto animam Bononiæ agente, solum superesse sciebat, propter cædem patris sibi metueret, missis trans flumen quod Mutinam præterfluit, ad Cæsarem quibusdam è suis, primùm gratias ipsi tanquàm seruatori agit: colloquiumq; arbitris ciuibus postulat, de cæde scilicet se purgaturus. Sed Cæsar responso asperiùs dato, negauit se colloquium admissurum, quòd id præter pietatem videretur: ceterùm quandiu Senatui & Magistrati-

D. Brutus.

bus

A bus videretur, ipsum incolumem esse passurum: quando solum Antonium hostem hoc bello sibi persequendum censuisset. Quo accepto responso, Brutus ad aduersam fluminis ripam progressus, inclamato Cæsaris nomine, recitatoq; clara voce, vt exaudiri posset, Senatusconsulto, quo Galliam acceperat, professus se ad Antonium persequendum sufficere, ne transito flumine prouinciam suam Cæsar intraret, denunciauit. Hinc Cæsar Bononiam ad Pansam profectus, ea quæ gesta erant, scriptis ad Senatum litteris nunciauit. Quibus Romam perlatis, censente Cicerone, primùm ex s. c. vestis mutata est: decretæq; ob profligatũ Antonium sexaginta dierum supplicationes: bonisq; publicatis, quotquot cum eo militassent, hostes iudicati. Hirtij autem & Pansæ Consulum corpora publica sepultura honorata sunt: factique iamtum Patres alienioribus à Cæsare animis, quòd vel primos eius successus suspectos haberent, ipsumq; veluti legitimum dominationis Cæsarianæ successorem odisse inciperent, honores Cæsari debitos, vnà cum triumpho, D. Bru-
B to decreuerunt: collaudatisq; militibus Brutianis, præmiisq; quæ Cæsarianis debebantur, in ipsos collatis, imperium soli Bruto, bellumq; contra Antonium conficiendum decernunt: additis insuper quum aliis, tum ipsius etiam Pansæ legionibus, votisq; pro victoria ipsius publicè nuncupatis: simulque Lepidum, Plancum & Asinium, quos etiamnum sibi fidos existimabant, Antonio per litteras, vnà cum Bruto, bellum inferre iubent. Quotquot autem Cæsaris inimicos credebãt, eos vel muneribus vel prouinciis concessis honorarũt. E quibus Sex. Pompeium classi atque oræ maritimæ, administrandæq; rei nauali præfecerunt. M. verò Bruto Macedoniam, Cassio Syriam & bellum contra Dolabellam decreuerunt. Ceterùm quum exercitum, maximè legiones veteranas, quas Cæsar à Pansa moribundo acceperat, Cæsari adimere non auderent, quòd militum erga Cæsarem studia perspecta haberent, astutia quadam vsi, distracta mutua inter ipsos concordia, inutiles Cæsari
C reddere conati sunt. Præteritis enim quibusdam ex his & neglectis, alios collaudatos, honoribus & præmiis prosequuti sunt. Quæ tamẽ decreti calumnia, quum nec Cæsarem nec milites ipsos lateret, quòd non tam ad paucorum, quàm ad vniuersorum ignominiam pertinere videretur, militum in Cæsarem studia etiam magis accendit. Cæsar autem quanquàm Senatus in se iniuriis offensus, dissimulatã tamen in præsens indignatione, triumphum ob rem feliciter gestam à Senatu petiit. Sed Senatus, quum maiora quàm pro ætate postulare videretur, negato triumpho, ne nihil ei tribuere videretur, ornamẽta Consularia ipsi decreuit, simul etiam ius & locum sententiæ inter Consulares dicendæ. Quæ quum à Cæsare, tanquàm longè infra ipsius merita, negligerentur, additum est, vt proximè Prætor, deinde & Consul crearetur. Quibus omnibus quum sibi necdum satisfactum Cæsar existimaret, sciretq; non tam ex animo, quàm metu militum, quorum propensa in se voluntas Senatũ minimè latebat, hæc ita decreta: præterea & hoc molestissimè ferens, quòd
D propter immaturam ætatem, quasi per contemptum puer subinde vocaretur, in armis votorum summam sibi collocandam censuit: Vtque maius robur sibi adiungeret, Antonio quoquo modo clàm reconciliari studuit. Primùm enim si quos ex ipsius ducibus aut militibus captiuos habebat, eos vel in suorum numerum allegebat, vel ad Antonium redire permittebat, vt per hos Antonius Cæsaris in se animũ cognosceret. Postea etiam internuntiorũ in hoc opera vsus, expositisq; per litteras, Lepido, Asinioq; Senatus in se cõtumeliis, eosdem in speciem Senatui quidem parere hortatur, ceterùm sui, Antonijq; exemplo motos, securitati propriæ consulere: ac potiùs, dum licet, vel cum Antonio cõspirare; se enim non defuturum. Quumq; lege annali solutus, ad Consulatus petitionem admitteretur, pro triumpho, cuius repulsam proximè passus fuerat, ad Consulatũ aspirans, vt Consul in locum interfectorum crearetur, tum per alios, tum per Ciceronem obnixè elaborabat. Quòd eo maiori studio Cicero Senatui persuadere conatus est, quòd speraret se ipsi collegã adiungen-

D. BRVTVS IMPERATOR.

SEX. POMP. PRAEFECT. CLASSI ET ORAE MARITIMAE.

gendum, vt ipsi Cæsar pollicitus fuerat. Sed quum Cicero homo alioqui ambitiosissimus, Senatum in hoc minimè falleret, metuerentque plerique ne Cæsar Consulatum adeptus cædem patris vlcisceretur, dilatis in aliud tempus propter varias caussationes comitiis, Cæsar Consul creatus non est. Interim Antonius superatis Alpibus, conniuente nimirum Culeone, qui à Lepido custodiæ Alpium præpositus erat, in Galliam descendit, & iuxta flumen, vbi Lepidus castra habebat, in aduersa ripa castra fecit, missisq; crebris vltro citroque nuntiis, quanquàm Lepido primùm detrectante, propensis tamen vtrinq; in reconciliationem militum animis, ita vt iunctis ponte fluminis ripis, quotidiana etiam contemptis Tribunorum imperiis, colloquia inter ipsos fierent, ipsisq; adeò Lepidi militibus instantibus, Antoniumq; intra vallum inscio Lepido receptum deducentibus, tandem factum est, vt Lepidus & Antonius in gratiam redirent. Atque ex eo tempore imperij quidem titulus & nomen penes Lepidum fuit, summam tamen rerum Antonius administrabat. Quod postquàm Romæ intellectum, maxima est insequuta rerum atque animorum commutatio. Et Senatus quidem Cæsarem hactenus contemptui habitum metuens, ne is quoque Antonio se & Lepido iungeret, missis clàm ad Brutum & Cassium in Græciam duobus ex suo ordine, Cæsarem (quem Antonij societatem affectasse etiamnum ignorabat) interim pari cum Decimo potestate bellum contra Antoniū administrare iubet: Lepidumq; sicut paulò antè Antonium, hostem iudicat. Cæsar itaque simulans se ad bellum Antonio inferendum proficisci, videns Senatum prolatis identidem comitijs, vota sua & exspectationem de cōsulatu frustrari, adactis prius sacramento militibus, ipsos contra nullum exercitum qui sub Cæsare meruisset arma sumpturos, quadringentos è suis cum Tribunis aliquot & Centurionibus in vrbem ad Senatum mittit, qui tum pecuniam sibi initio belli contra Antonium decreti promissam (quinquies scilicet mille sestertia) tum consulatum Cæsari peterent. Ceterùm quum Legati acceptis iniquioribus à Senatu responsis ad Cæsarem reuerterentur, milites indignati haud prius destitêre, quàm Cæsari persuaderent, vt quamprimùm ad vrbē adducerentur: se vel priuatis comitijs etiam inuito Senatu ipsum Consulem esse creaturos. Ita Cæsar motis castris, traiectoque Rubicone, octo legiones propiùs vrbem admouet, monitis interim Antonio & Lepido vt & ipsi quamprimùm accederent. Hinc omnia in vrbe plena pauoris & tumultûs: consternatoq; præ ceteris Senatu, Legati statim ad Cæsarem missi sunt, qui Cæsari etiam absenti consulatum, legionibus autem amplius donatiuum nomine Senatûs offerrent. Sed postquàm duæ legiones ex Africa accitæ in portum applicuisse nunciatæ sunt, sumpta fiducia, abolitoque priore decreto, auctore Cicerone, qui à primo aduentûs Cæsaris die hactenus latuerat, mutatum est Senatusconsultum, & saga pro togis sumpta sunt: distributisq; tum in Ianiculo, tum per alias vrbis regiones præsidijs, constitutoq; etiam vi Cæsarem repellere, vrbis custodia Prætoribus mandata est: militibusq; Cæsarianis interdictum ne propiùs vrbem accederent, sed vltra. XCIII. milia passuum ab ea abessent. Cæsar autem postquā mutatam in contrariam Senatûs sententiam intellexit, dimissis à se non sine pudore legatis, præmissisque equitibus suis, plebem bono animo esse iussit: occupatoq; quicquid circa collem Quirinalem esset, alia iterum in vrbe successit animorum mutatio: ita vt nō tantùm promiscua plebeiorum multitudo, sed & maior Senatorum pars portis effusa, obuiamq; progressa, aduenientem exciperet: salutatumq; nullo non officiorum genere prosequeretur, & in vrbem deduceret: ipsæque adeò tres legiones, quæ ad vrbis custodiam admissæ erant, ad ipsum transirent. Ad hunc modum occupata sine certamine vrbe, exercituq; in campū Martium adducto, habitis per duos proconsules, qui in id à Prætore vrbano creati erant, comitiis, Cæsar vixdum viginti natus annos, cum Q. Pedio cohærede Consul creatus est.

CAESAR OCTAVIANVS Q. PEDIVS COSS.

Consul itaque iam factus, militum in se studiis, quos sibi mirè addictos habebat, fretus: primum

A mùm Dolabellam, qui hostis à Senatu iudicatus fuerat, lege lata absoluit. Mox & ad vlciscendam patris cædem conuersus, ne non tam iure, quàm vi agere videretur, aliam quoq; legem tulit, de quæstione habenda in eos per quos Cæsar occisus fuerat: dictoq; per Præconem omnibus die, constitutisq; etiam in absentes iudiciis, accusati condemnatiq; sunt quamplurimi: quidam ex his, non tam socij quàm conscij facinoris: damnatisque, aqua & igni interdictum est, bonaq; ipsorum publicata. Postulati hac lege M. & D. Bruti, C. Cassius, P. Seruilius Casca, & ipse quoq; Sex. Pompeius, non tam quòd particeps & conscius cædis, quàm quod hostis fuerat. Accusatoribus autem præmia constituta ex bonis damnatorum, honoresque & magistratus concessi, præterea vacatio à militia pro se & liberis, nepotibusque ipsorum. Ab hoc Cæsar quum intelligeret M. Brutum & Cassium decem & septem, siue vt Appianus scribit, viginti legiones habere, quum se solum aduersus tantos non sufficere intelligeret, seriò de Antonio sibi adiungendo cogitare cœpit: Senatuique B per Pedium collegam persuasit, vt antequã factionum odia fierent immedicabilia, cum Lepido & Antonio in gratiam rediretur. Ita Senatusconsultum, quo Lepidus & Antonius eorumq; exercitus, hostes iudicati fuerant, induceretur antiquareturq;: litteræq; pacificæ ac beneuolæ tam à Senatu quàm à Cæsare ad Antonium mitterentur, & vicissim ab Antonio rescriberetur. Antonio itaq; Brutum persequuturo, statim se cum duabus legionib. iunxit Asinius Pollio, qui Hispaniã prouinciam habebat. Accessit mox & Munatius Plancus, qui Galliæ Cisalpinæ cum tribus legionib. præerat, Bruti partes paulò antè sequutus: copiasq; vterq; suas Antonio tradidêre. Hinc Brutus se desertũ videns, quanquã decem adhuc penes se legiones haberet, quòd tamen quattuor ex his veteranæ, ex inedia Mutinensi etiãnum laboraret, reliquæ verò tyronum essent, ad Brutum in Macedoniã cum suis legionib. insueto & pedestri itinere, (scilicet traiecto Rheno per Germaniã & Illyricum, quòd pro-C pter Cæsaris metum solitis vti itineribus prohiberetur) proficisci cõstituerat. sed deterritis primò insolita & ignota itineris difficultate tyronibus, qui præmissi fuerant, atq; hinc ab ipso deficientib.; mox insequutis etiã quattuor veteranis legionib., postea & ab omnibus, etiam quos ad corporis custodiã adhibuerat, destitutus est, decem tantùm exceptis: sumptoque habitu Gallico & sermone vsus Gallico, relicto viarum dispendio, Aquileiam petiit. Sed captus in itinere à latronibus, deductusque ad Capenum Sequanum, qui illi regioni præerat, primò humaniter exceptus, sed postea Antonio ab eodem proditus est: submissisque ab Antonio percussoribus interfecto caput præcisum, atque ad Antonium delatum. Bruto ad hunc modum interempto, paceque inter Cæsarem & Antonium confecta, locum congressui & colloquio deligi placuit, ad confluentes inter Perusiam & Bononiam: præmissoque Lepido, qui locum ipsum & ne quid insidiarum lateret, inspiceret, Cæsar & Antonius singuli cum quinque hinc inde legionibus, vti pactum fuerat, eò conue-D nêre: relictoque comitatu & amicis, extra insulam, tres soli in insulam transeuntes, media ferè insula, loco omnibus conspicuo, considentes, protractoque in biduum ferè de summa Reipub. & diuisione imperij, colloquio, iunctis tandem dextris sub specie tollendæ ciuilis dissensionis, ordinandæque Reipub., feralis funestissimique fœderis est inita societas, nouusque atque hactenus inauditus Reipub. constituendæ, consulari potestate, triumuiratus, quem tres illi pari & æquali inter se imperio, in quinquennium administrarent: additumq; vt Cæsar deposito consulatu, P. Ventidium sibi substitueret, vrbanosque Magistratus annuos, in proximum quinquennium designarent: factaque prouinciarum diuisione, conuenit, vt vniuersa Gallia, tam Cisalpina quàm Transalpina, excepta Narbonensi, Antonio cederet: Narbonensis autem cum Hispania Lepido: Cæsar autem cum Africa, Sardiniam, ceterasq; insulas circumiectas obtineret. Nam de Asia & transmarinis prouinciis, quòd eas Brutus & Cassius occuparent, non est actum: bellum autem contra Brutũ & Cassium

TRIVMVIRATVS REIPV. CONSTITVENDAE IN QVINQVENNIVM INITVS.

Postulati lege, de danda Iulij Cæs. interfectoribus

D. Bruti mors.

Cæsar, Antonius, Lepidus, amici facti

Triumviratus R.P.C.

vt Cæſar & Antonius adminiſtrarent: ad vrbis autem cuſtodiam, vti Lepidus Conſul in A
LEPIDVS COS. DESIG. ITER.
annum inſequentem pro D. Bruto deſignatus, cum tribus legionibus relinqueretur. Et ne ad bellum longinquum profecturis domi ab aduerſariis aut æmulis potentiæ ipſorum periculum eſſet, placuit ipſos prius è medio tolli, reuocarique, quanquam repugnante aliquandiu & pro Ciceronis ſalute obnixiùs decertante Cæſare, peſſimum Syllanæ proſcriptionis exemplum. Quæ quum ipſi inter ſe iuramento ſanxiſſent, conuocatis militibus quos teſtes & conſcios eſſe volebant, Cæſar pro officio ſuo vtpote Conſul, pro concione omnia de ſcripto recitauit, ſolo proſcriptionis exemplo ſuppreſſo: habitaque commoda pro ratione temporis ad milites oratione, præter alia victoriæ præmia & donatiua, coloniæ. XVIII. vrbium Italicarum ipſis promiſſæ, prædiaque ipſarum tam vrbana quàm ruſtica, non ſecus ac bello ab hoſtibus capta, diuidenda attribuendaque. Orationem ſequuta alacris militum acclamatio, mutuaq; dextris iunctis more militari ſalutatio. Per hæc tempora dira atque horrenda tam in vrbe quàm in agro portenta & prodigia calamitates inſtantes haud obſcurè denunciauère. B His itaque ſic conſtitutis, primò Cæſar, poſtea reliqui duo, ſinguli interiectis diebus, cum ſua quiſque prætoria cohorte & vna legione vrbem ingreſſi, nihil priùs habuère, quàm vt quæ ipſi conſtituiſſent, latis legibus opera Tribunorum plebis (imprimis autem P. Titij) ſancirentur. Et poſtquam pro ipſorum in vrbem aduentu Dijs ſacrificatum, initium ſtatim dominationis à proſcriptione & cædibus, propoſitis duabus tabulis, quarum vna Senatores, altera promiſcuam reliquorum omnis generis hominum turbam contineret: In quibus deſcripti fuère, non ſolùm cum quibus iuſta intercedebat odiorum aut inimicitiarum cauſſa, ſed & hi qui leuiùs offendiſſent, vel qui amicorum inimici eſſent, aut etiam ipſorum inimicorũ neceſſarij vel amici: vel denique ſi qui propter potentiam & præcipuam in Rep. dignitatem aut gratiam, ſuſpecti eſſent: imò & qui opibus & diuitijs antecellere credebantur, nullam aliam ob C cauſſam aut offenſam, quàm quòd bona ipſorum publicata ad bellorum impenſas & præmia militibus perſoluenda, multùm conferre poſſe intelligerent. Quibuſdam etiam vel ſola domus ſplendidior exitio fuit. Hinc nec quibuſdam ex infima plebe, nec pluribus mulieribus, imò ne impuberibus quibuſdam parcitum: proditaque etiam coniunctiſſimorum ſalute, homicidia homicidiis, & parricidia parricidiis permutata & compenſata ſunt: negante ſcilicet vno Triumuirorum proſcriptionem & cædem amici aut neceſſarij qui collegæ inimicus eſſet, niſi viciſſim is alium aliquem è ſuis concederet. Sic Antonius L. Cæſarem auunculum ſuum Cæſari proſcribendum permiſit, vt ipſe in locum eius Ciceronem acciperet: & Lepidus ſimiliter fratrem ſuum Paullum impiè trucidandum propoſuit. Feruntque Senatorum quidem primùm. CXXX., poſtea. CL., equitum verò bis mille nomina in haſce tabulas relata, diuerſiſque paſſim vrbis regionibus propoſita, additis ſubinde alijs vel recenter damnatis, vel per errorem fortè aut ſtudio antequam proſcriberentur D occiſis: conſtitutoque indici iuxta atque interfectori præmio in ſingula capita, ingenuo quidem vicenis quinis millibus ſeſtertiûm, ſeruis autem cum libertate & iure ciuitatis denis milibus: capitibuſq; occiſorum, vt numerus conſtaret, ad Triumuiros referri iuſſis; pœna quoque ex aduerſo iis qui proſcriptum exciperent, occultarent, aut apud ſe inquiri vetarent, propoſita eſt. Hinc omnia primò in vrbe plena cædibus & tumultu, diſcurrentibus & noctu & interdiu per loca ſacra & profana, publica & priuata, hinc percuſſorib., & dum proſcriptos perſequuntur, vel abditiſſima quæq; & ſecretiſſima ſcrutantib. & inueſtigantibus: illinc miſerando cum fletu & vlulatu miſeræ plebeculæ omnis generis & ſexus proſcriptorũ latebras quærentiũ turba. Nec diſſimilis fuit rerum facies tam in agris quàm in aliis omnib. per vniuerſam ferè Italiam vrbibus & municipiis: paſſim enim vel fuga vel cædes. E proſcriptis autẽ qui ſe præſenti exitio eximere poterant, non pauci ad Brutũ & Caſſium in

PROSCRIPTIO.

Tabulæ proscriptionis Triumviralis.

Græ-

A Græciam, alij in Africam ad Cornificium fuga ſe recepêre. Certiſſimum autem vti & breuiſſimum plurimis fuit perfugium Sicilia, ad Sex. Pompeium, cuius tunc ſingularis fuit in miſeros ciues pietas: dum non ſolùm claſſe haud procul Italia in ſtatione conſtituta, triremibusq; oras legere iuſſis, fugientes nauibus exciperet, veſtibusq; & alijs rebus neceſſarijs iuuaret: ſed & dimiſſis Romam & ad alias paſſim vrbes præconibus, omnes ad ſe proſcriptos inuitans, tutum cunctis hoſpitium, pecunias & quæuis neceſſaria, imò honores & præfecturas offerret: præmiaq; iis qui aliquem è proſcriptis ſeruaſſet, duplicaturum ſe promitteret. E Triumuiris autem nemo crudeliùs Antonio ac citra omnem miſericordiam proſcriptionem exercuit: cuius tanta fuit immanitas, vt etiam inter epulas occiſorum capita ad ſe deferri iuberet, eorumq; aſpectu, tanquam iucundiſſimo ſpectaculo, afficeretur, & vix tandem exſatiaretur. Inter cetera nullum maiori cum voluptate quàm Ciceronis aſpexit. quod & Fuluia vxor ipſius arreptum vtraque manu, diutiusq; in ſinu
B ſuper genua detentum, poſtquam ad ſatietatem intuita eſſet, tandem pluribus atq; amarulentis opprobrijs illudens & conſpuens, crebris acus ictibus compunxit. Sed Lepidi minor fuit ſæuitia, Cæſaris autem minima, qui etiam non paucis ignouit: tum quòd ipſe vtpote nuper admodum ad Remp. accedens, cum paucioribus ſimultatum atque inimicitiarum cauſſas haberet, tum quòd natura minimè crudelis eſſet, paternæq; æmulator clementiæ. Hinc ſolis patris percuſſoribus contentus, plurimos è reliquis proſcriptorum ſeruabat, grauiter etiam in eos ſtatuens qui dominos atq; amicos prodidiſſent, vti viciſſim in eos qui eoſdem protexiſſent, beneficus. Sub hæc tempora mortuo in magiſtratu Q. Pedio Cæſaris in conſulatu collega, & Cæſare conſulatum, quem tam impotenter paulò antè expetierat, abdicante, COSS. in eorum locum facti ſunt C. Carrinas & P. Ventidius Baſſus, depoſita prætura, quam tum fortè gerebat. Eodem tempore ex Hiſpania triumphauit Lepidus IIIVIR, vti & L. Munatius Plancus ex Gallia, qui Lugdunum oppi-
C dum in Gallia Narbonenſi ad confluentis Araris & Rhodani condidit, deductis eò ciuibus Romanis, qui ab Allobrogibus quondam Vienna expulſi fuerant. Atque hæc ferè ſunt, quæ in Italia à cæde Cæſaris geſta ſunt. Brutus autem & Caſſius, poſtquam ſub ſpecie procurandæ annonæ vrbem egreſſi, quò tandem ea quæ in vrbe gererentur euaderent, exſpectantes, in Campania durante etiamnum prætura aliquandiu ſubſtitiſſent, finito magiſtratu in Græciam tranſiêre: ibique ab omnibus ferè ciuitatibus magno cum honore excepti, ab Athenienſibus etiam ſtatuis æreis honorati ſunt: quæ ipſis tanquam tyrannicidis, ob facinoris affinitatem, iuxta Harmodium & Ariſtogitonem poſitæ fuêre. Ceterùm poſtquam intellexêre res Cæſaris magna quotidie incrementa accipere, Cretâ & Cyrene ſiue Bythinia (quæ prouinciæ in locum Syriæ & Macedoniæ ipſis decretæ fuerant) quòd minoris momenti viderentur, contemptis, Syriam & Macedoniam quæ priùs conceſſæ, poſtea ademptæ fuerant, vt opulentiores copioſioresque, & bello quod immi-
D nere videbatur, gerendo, magis oportunas, inuadere conſtitutum habebant: pecuniasque in id & militem quoquo modo poterant, comparabant. Et Caſſium quidem Syriam petere placuit, Brutum verò Græciam & Macedoniam cum Illyrico proximo tenere. Brutus itaque vniuerſa mox Græcia nullo ferè labore occupata, in Macedoniam tranſiens haud maiore negocio & hac potitus eſt: Q. quidem Hortenſio qui eam hactenus tenuerat, & quòd iam ſucceſſorem exſpectaret, diſceſſum parabat, non ſolùm facilè cedente, ſed & ſuis partibus accedente: C. verò Antonio, quem M. frater eò miſerat, quique tum fortè eò aduenerat, Dyrrachiumq; cum Vatinio occuparat, dum à ſuis deſertus proditur, cum ipſo Vatinio in ſuam poteſtatem redacto, exercitibusque ipſorum adiunctis: ita tamen vt C. Antonium relictis prætorijs ornamentis in ocio viuere permitteret. Ad hunc modum Brutus recepta iam vniuerſa Epyro & Macedonia, cum finitimis pleriſque prouincijs, lit-

C. CARRINAS P. VENTIDIVS COSS. SVFF.

LEPIDI EX HISPAN. TRIVMPHVS.

MVNACII PLANCI EX GALLIA TRIVMP.

LVGDVNVM CONDITVM.

Brutus. Caſsius.

teras hac de re Romam ad Senatum mittit: interim se & exercitum Senatui permittens. Hinc collaudato imperium in omnes illas prouincias confirmatum est. Vnde in spem adductus Brutus se Cæsarem quoque sibi deuincturum, qui & ipse Antonio æquè infensus erat, scriptis & ad ipsum litteris, vti Antonium communem inimicum bello persequi pergeret, & secum in gratiam rediret persuadere conatus est. Sed cognito postea Cæsarem summa rerum penes se existente de vindicanda patris cæde consilia cepisse, deposita reconciliationis spe, bellum etiam grauius sibi instare intellexit: sedataque seditione quam C. Antonius dum Brutianos ad defectionem sollicitat, in exercitu ipsius mouerat, ipsoq; Antonio Apolloniæ inscijs militibus relicto, & C. cuidam Clodio in custodiam tradito, cũ validissima exercitus sui parte in interiorem Macedoniam, inde in Asiam proficiscitur: & dum auxilia subinde quacunque transibat, & pecunias contrahit, insidijs à L. Gellio Poplicola petitus est, alioqui sibi amicissimo: vti & frater ipsius Gellij M. Messalla Cassio erat coniunctissimus: cui ipsi idem Gellius postea exitium molitus est: sed indicio insidiarum à Poplicolæ matre Cassio facto, matri in præmium detectarum insidiarum condonatus, à suis benefactoribus ad Cæsarem & Antonium defecit. Submissis autem à M. Antonio qui Caium fratrem è custodia eriperent, C. Clodius siue proprio consilio, siue iussu Bruti, Antonium interfici iussit. Brutus autem intellectis M. Antonij conatibus, & cæde C. Antonij, nouos metuens tumultus, relicta Asia, Europam quamprimùm repetijt: receptaque ex itinere Bessorum regione Imperatoris nomen accepit. confugienteque per id tempus ad ipsum Polemocratia Reguli cuiusdam vxore, quæ occiso ab hostibus marito, filium suum puerum, cui ab ijsdem hostibus metuebat, in fidem ipsius cum vniuerso thesauro tradidit: inuentaque eodem in thesauro maxima auri argentique copia, pecuniam ex ea signauit, propria imagine numismati impressa, additoque cum duobus pugionibus pileo, in argumentum libertatis, sua & Cassij opera Reipublicæ restitutæ Cæsare interfecto. Et hæc quidem à Bruto gesta sunt. Cassius autem cessante Dolabella, rebusque alibi gerendis intento, prior in Syriam venerat: sumptisque imperatorijs insignibus legiones veteranas, quæ olim sub Cæsare meruerant, ibi inuentas (quarum alijs Sex. Iulius à Cæsare decedente ibi relictus cum Cecilio Basso præerat, alijs L. Statius Murcus, quibusdam etiam M. Minutius Crispus) sacramento suo adegit: receptaq; vniuersa Syria in Iudæam transgressus, eademque minimo negocio à se occupata, litteras & is ad Cæsarem de reditu in gratiam & reconciliatione, & ad Senatum de rebus à se gestis, vti Brutus iam antea fecerat, mittit: acceptisque ijsdem quæ Brutus de Cæsare nuntijs, imperium ipsi vti & priùs Bruto à Senatu confirmatum est, bellumque contra Dolabellam, qui ob Trebonium Smyrnæ cæsum hostis iudicatus fuerat, decretum. Dolabella autem intellecto iam antè Senatusconsulto contra se facto, dilato Syriæ adeundæ proposito, in Asia remanere constituerat: qua occupata, & classe per L. Figulum à Rhodijs, Lycijs, Pamphilijs, Cilicibusque mercede conducta atque apparatu bellico instructa, eaque per L. Figulum in Syriam præmissa, ipse terrestri itinere in Ciliciam transiens, Tarsum Cæsari bellis superioribus fidam, vltrò se dedentem recepit: pulsisque præsidijs Cassianis quæ AEgis erant, Syriam inuasit. Sed ab Antiochia depulsus, Laodiceam in peninsula sitam occupauit, Laodicensibus, qui & ipsi quoque Cæsaris rebus fauerant, deditione sponte facta, se ipsius fidei permittentibus. Dumque à Laodicea cum classe Aradum traijcere parat, Cassio è Palestina reuertenti obuiam cum exercitu factus, naualique prælio superatus, Laodiceam refugere coactus est. Vbi à Cassio obsessus aliquandiu, sæpiusque à terra oppugnatus, alioque prælio nauali semel atque iterum commisso, primò quidem dubio Marte, altero infeliciter, tandem obstructis à L. Statio Murco, qui classi Cassianæ præerat, portus faucibus, nec minùs

M. BRVTVS IMPERATOR.

M. BRVTVS IMPERATOR.

Bruti numisma

BRVTI NVMISMA.

C. CASSIVS IMPERATOR.

A B C D

A nus arctè à Cassio terra circumsessus, subuectione rerum necessariarum vtrinque interclusus, facta eruptione iterum in oppidum compulsus, plerisq; è suis Centurionib. per munera corruptis, qui minoribus portis apertis Cassium admiserant, videns se à suis destitutum, ne viuus in hostium manus veniret, satelliti se feriendum præbuit. Alij propriis manibus concidisse tradunt, & M. Octauium legatum ipsius, item Marsum sibi manus intulisse. Sic Cassius Laodicea in potestatem redacta atque direpta, exercituq; Dolabellæ sacramento suo adacto, Cleopatræ offensus propter auxilia sibi ab ipsa denegata & Dolabellæ præstita, tum quòd intelligeret eam comparata magna classe constituisse ad Cæsarem & Antonium nauigare, AEgyptum milite vacuam propter legionum cum Allieno discessum petere constituerat: facilè se eam occupaturum sperans. Sed Brutus intellecto de Triumuiratu inter Cæsarem, Antonium, & Lepidum initò, constituisseque Cæsarem & Antonium ad bellum sibi inferendum mare traijcere, Cassium alia meditantem crebris litteris

B ad se reuocare non cessabat. Quare Cassius rebus omnibus posthabitis, depositoque AEgypti potiundæ proposito, ad Brutum in Asiam quamprimùm properauit: ipsoque Smyrnæ inuento, & inita etiam arctiore societate, consilioque super his quæ in posterum agenda viderentur habito, primò quidem statim Macedoniam petere placuit: ceterùm quòd existimarent Triumuiros rebus vrbanis, atque alijs in Italia constituendis multùm temporis impensuros, obitis interim tum per se tum per legatos prouincijs, copias, auxilia, & nouas societates contrahere constituunt. Quumque reliquis ferè omnibus in partes accedentibus, soli Rhodij, Lycij, & Ariobarzanes societatem detrectarent, hos ante omnia vel armis debellandos, vel alia quauis ratione sibi adiungendos constituêre. Et Cassius quidem in Rhodios missus est, apud quos litteris Græcis & disciplinis aliquando operam dederat, simulq; Ariobarzanis debellandi negocium ipsi datum. E quibus Ariobarzanem quidem per equites suos, quos in Cappadociam miserat, repentè oppressum captumq; occidi iussit,

C immensa pecuniæ copia, reliquoque apparatu inde ad se relato: Rhodijs autem tum ad Myndum tum ad Rhodum ipsam opera Statij Murci prælio nauali superatis, Archilao (quo dum ibi ageret præceptore vsus fuerat) frustrà pro ciuibus suis deprecante, Rhodum ipsam terra marique aliquandiu oppugnatam, tandem per proditionem, vti creditur, cepit: coactaque ingenti præda L. Varo ibi præsidio relicto, Statio autem Murco cum legione vna, sagittarijs, & sexaginta nauium classe circa Tenarum Peloponnesi promontorium in statione manere, & Cleopatram cum maxima classe, magnoque apparatu ad Cæsarem & Antonium nauigare parantem obseruare, & si posset intercipere iusso, reliquas Asiæ prouincias & ciuitates obiens, decem annorum tributa imperabat, & sine remissione exigebat. Brutus autem in Lycios profectus, primùm profligato Lyciorum exercitu sibi obuio, castrisque ipsorum potitus, atque alijs pluribus oppidis statim in potestatem acceptis, Xanthum oppugnare aggreditur: factaque ab oppidanis per

RHODVS CAPTA.

D noctem excursione, atque incendio operibus machinisque suis, quibus oppidum oppugnabat iniecto, ipse quoque Brutus non minimum vitæ suæ discrimen adijt. Sed Brutiani facto in Xanthos etiam per medias flammas impetu, ijsq; in oppidum repulsis, simul cum ipsis irrumpunt. Hinc Xanthij vrbem suam captam videntes intra ædes quisque suas confugientes, quanquam Bruto conditiones pacis offerente, omnibus suis & charissimis quibusque coniunctissimisque, qui vel vltrò iugulum præbebant, contrucidatis, atque in rogos compositis, flammaque subiecta, & ipsi tandem proprijs manibus iugulati concidêre: centum tantùm & quinquaginta mulierculis, quibus percussor defuerat, præter mancipia, vt quidam tradidêre, reliquis. Ab his Pataram aggressus, dubitantibus primò oppidanis, sed postea Xanthiorum exemplo & Bruti clementia permotis, deditionemque facientibus, & hac potitus est: Myra quoque interim per Lentulum in potestatem redacta.

XANTHVS CAPTA.

PATARA ET MYRA RECEPTA.

Dolabellæ mors.

Post quæ vniuersa mox Lyciorum gens missis legatis Bruti se fidei permittens, imperata A deinceps se obituros nuntiant. His rebus gestis Brutus iussa classe Abydum versus cursum dirigere, eòdem terrestri itinere vniuersas copias duxit: constituens ibi Cassium operiri, vt simul traiecto Hellesponto in Europam, & Macedoniam transirent. Qui postquam & ipse cum suis copiis aduenit, mutuis hinc inde salutationibus excepti, vterque à suo exercitu Imperator appellatus est: institutoq; remotis arbitris colloquio, depositis quas ex amicorum aliorumq; hinc inde calumniis & delationibus contra se inuicem conceperant, sinistris suspicionibus, in Macedoniam festinare constituunt. Iam enim C. Norbanus & Ceditius Saxa à Cæsare & Antonio præmissi, occupato vniuerso eo qui à mari ad Pangæum vsque montem est tractu, superatisq; propter compendium Turpilorum Salapæorumq; montibus & saltibus, ad Philippos castra posuerant. Murcus autem postquam intellexit Cleopatram vi tempestatis non sine naufragio in Laconicam esse reiectam, ne tanta cum classe inutilis esset, traiecto mari Ionio insulam Brundusio obiectam occupare festinat: transitum in Macedoniam exercitusq; & cómeatuum subuectionem Antonio Cæsarique, vti sperabat, interclusurus. Cæsar autem & Antonius cognito Brutum & Cassium rebus contra Rhodios & Lycios gerendis intentos, diutiusq; id bellum protractum iri suspicati, nec proinde sibi festinandum, Norbano & Saxa præmissis, ipsi se maturè & in tempore subsequuturos credebant. Et Cæsar quidem cóstituerat Sex. Pompeium iam Italiæ oras infestantem priùs debellare, ipsiq; cum classe occursurus Rhegium petierat. Antonius autem Brundusij consistebat, bello simul & nauigationi necessaria comparans & expediens, interim & cum Murco naualibus subinde prælijs cótendens. Cæterùm postquam Brutus & Cassius longiori vsi circuitu, superatis duce Rascupolide Regio apud Thraces sanguine orto, maximis itinerum locorumque angustijs & difficultatibus, & ipsi Philippos peruenissent: quumq; castra locis editis octodecim à Philipporum oppido stadijs inter se diuisa, valloq; & fossa contra se munita vno tamen ambitu comprehensa metati, Norbano & Ceditio quòd viribus impares essent, pugnam detrectantibus, quotidianis incursationibus & equestribus prælijs negocium facesserent, atque hinc Norbanus & Ceditius Antonium cum Cæsare quamprimùm accedere hortarentur, Antonius vicissim Cæsarem relicto Sexto & Sicilia ad se properare iussit. Qui vbi Brundusium aduenit legionibus aliquot ad Italiæ præsidium relictis, maiori tamen parte in naues imposita, vento vsi secundo, nequicquam obsistente Murco, in Macedoniam traiecêre: ita tamen vt Murcus accedente sibi post Cæsaris & Antonij discessum Domitio Ahenobarbo, cum alia legione, sagittariis & quinquaginta nauibus, totum illum traiectum infestum teneret: vt nec tyrones nec commeatus, nec alij apparatus ex Italia subuehi possent. Antonius autem Cæsare propter aduersam valetudinem Dyrrachij relicto, Amphipoli quam Norbanus præsidio munierat ex itinere occupata, relictoq; ibi Pinario, Philippos perueniens loco plano octo ab D hoste stadiis castra posuit: prælioq; semel infeliciter commisso, postquam id Cæsar intellexit, metuens ne se absente Antonius aut vinceret aut vinceretur, quanquàm valetudine affecta decimo pòst die se ad Antonium deferri iussit. Ceterùm hic erat castrorum vtriusque partis situs, vt Cæsar quidem & Antonius cùm aquatione & lignatione difficiliori vtpote in loco plano & à flumine remoto, tum etiam cómeatibus minùs explicatis vterentur: quòd obsesso tam à Sex. Pompeio quàm à Murco & Ahenobarbo vniuerso mari quod Italiam & Epyrum & Siciliam interiacebat, commeatus mari comportari non possent, neque iterum ab AEgypto, quæ ipsa fame premebatur, aliqua spes esset: ideoq; quum à sola Macedonia & Thessalia tantus aleretur exercitus, exhausta iam ferè Macedonia, Thessalia non diu suffectura videbatur. Brutus verò & Cassius locis editioribus confidentes propter vicinitatem siluarum & fluminum tam Strymonis quàm Gangetis, qui castra præterfluebat, maiores ha-

BELLVM PHILIPPENSE

B

C

A habebant aquationis lignationisq; commoditates. Tum etiam quòd imminenti sibi à tergo mari AEgeo, portum Neapolitanum, ipsamq; Thasum insulam centum stadiis à continenti dissitam in sua potestate haberent, commeatus facilè tam ex insula proxima veluti horreo quodam, quàm vniuersa Asia, nullo impedimento subministrabantur. Quæ res vti Bruto Cassioq; bellum ducendi occasionē dabat, sperantibus scilicet hostem, etiam sine sanguine, vel sola commeatuum inopia atque annonæ difficultate fatigatū, in potestatem venturum: ita Cæsarem & Antonium maioribus aliquantò instructos copiis, vt rei summam prælio quamprimùm cōmitterent, incitabat, metuentes ne si bellum in longum protrahi contingeret, ipsi commeatibus destituerentur: simul etiam Sex. Pompeius, vti iam Sicilia, ita & Italia per ocium occupata, mari transmisso, Bruto se Cassioq; iungeret. Quapropter pluribus diuersisq; operibus & munitionibus hinc inde contra se inuicem effectis, præliisq; aliquot equestribus per velitationem commissis, Cæsare quidem & Antonio omnes prælij occasio-

B nes captantibus, Bruto verò & Cassio propter eas, quæ dictæ sunt rationes, detrectantibus, imprimis autem Cassio, infaustis quibusdam ostentis & præsagiis deterrito, milites tandem vlteriorem moram non ferentes, seq; hostibus, qui castris operibusq; tantum non insultabant, contemptui esse indignantes, ni ad prælium educantur, se vel discessuros, vel etiam inuitis Imperatoribus pugnam capessituros minitabantur: ita vt quidam iam defectionem pararent, alij non exspectato imperio ad pugnam prorumperent. Qua militum alacritate ita vt retineri non possent, perspecta, partim etiam metu defectionis, Brutus & Cassius signum pugnæ, quanquam inuiti, proponunt: ordinibusq; instructis, suos vtraque pars hinc inde ad pugnā educit. Brutianis LIBERTAS pro tessera fuit: & dextrū quidem cornu Brutus ducebat, in quo & Messalla erat: alterū Cassius. Ex aduerso autem Cassio Antonius se opposuerat, Bruto Cæsar: qui quamuis per aduersam valetudinem minùs firmus esset, infausto

C tamen Arterij medici insomnio territus, quo castra ipsius capi visa fuerant, castris excesserat: lecticaq; elatus, quantum valetudo patiebatur, ducis munia obibat. Vbi ad manus ventum, acriterq; aliquandiu seruatis ordinibus concertatum, adeò vt vtraque pars, nec vinci, nec vincere videretur, tandem conuulsis ordinib. distractisq; legionibus, dextra Bruti acies, impulsis atq; in fugam versis Cæsarianis, acriùs instans, eodem impetu, non sine magna cæde tam fugientium, quàm eorum qui castris præsidio relicti erant, etiam ipsis Cæsaris castris potitur. Alia ex parte Antonius facta in Cassianos hactenus immotos impressione, aliisq; cum ipso Cassio in loca superiora compulsis, aliis fugam castra versus capessentibus, magna celeritate insequutus, occisis iis qui ad custodiam castrorum remanserant, ipse vicissim vndique per portas & per vallum in Cassiana castra irrupit. Ita cùm æquo vtrinque Marte certatum fuisset, vtrique se victos pariter & victores credidêre. Cassius autem qui in altiorem tumulum euaserat, vnde castra sua capta conspicere poterat, de Bruto sollicitus Titi-

D nium euocatū, qui de Bruti euentu cognosceret, mittit. Is quum in itinere in equites quos Brutus vicissim ad Cassium mittebat, incidisset, agnitus ab iis & non sine gaudio & amplexibus exceptus, vnà cum iis gressu composito, ad Cassium reuertebatur. Quod vbi ex loco superiori Cassius vidit, existimans hostilem equitatum esse, qui capto Titinio ad se pergeret, in interius tabernaculum se recipiens, sagoq; caput obuoluens Pindaro liberto ceruicem extensam feriendam præbuit: quanquàm alij, non inuento, nec alibi postea conspecto Pindaro, ab iniusso vltrò cæsum credidêre. Titinius autē reuersus, tabernaculumq; ingressus, nuntium scilicet de Bruti salute allaturus, conspecto Cassij capite, tarditatis pœnas à se exigens, ipse quoque in gladium incubuit. Brutus intellecto Cassij interitu, casum tanti viri non sine lachrymis deplorans, primum atque vltimum Romanorū subinde appellauit: corpusq; ipsum exornatum, ne ex aspectu ipsius & luctu militum animi conciderent, clàm in Thasum insulam per amicos, honesto funere sepeliendum misit: transiensq; in Cassiana

CLADES PHILIPPENSIS.

Apollinis [illegible] pro tessera [illegible] Philippis Bruti [illegible] [illegible] Alexandro ab Alexandro, lib. 4. cap.

Titinius.

Cassij mors.

castra, quòd cõmodiori oportunioreq; loco quàm sua sita viderentur, Cassianos ad se receptos verbis & donatiuo consolatus est: interim & milites increpans, quòd non exspectato imperio ad prælium prouolassent. Feruntq; quidam Lacedemonẽ & Thessalonicã in prædam militibus pollicitũ, si proximo prælio victores reuerti contigisset. Constituto tamen iusto prælio de cetero abstinere, quòd aduersarios necessitatibus etiamnũ conflictari non ignoraret, suos subinde castris educens, quæcunq; per occasionem poterat nonnunquam etiam nocte damna intulit: inter cetera flumine auerso hostium castra inundatione repleuit. Quo die prælium in campis Philippicis cõmitti contigit, eodem & Ionio in mari naues onerariæ, quæ duce Domitio Caluino cum triremib. aliquot duas legiones, è quibus altera Martia, & Prætoriam decem milium cohortem, alasq; equitum quattuor, atq; aliam selectorũ multitudinem, à Brundusio Cæsari vehebant, à Murco & Ahenobarbo cum centum triginta nauibus occurrentibus, partim captæ, partim dissipatæ & in fugam disiectæ sunt; quibusdam ex his etiam quinq; dierum obsidionem tollerantibus, famemq; interim velis rudentibusq; manducatis solantibus, picemq; madidam lingentibus. Quæ vbi Cæsar & Antonius intellexêre, quum aliundè auxilia non exspectarent, maximaq; rerum necessariarum inopia, aliisq; difficultatibus & incõmoditatibus, ingruente iam hieme, premerentur, antequam & ad Brutum eius cladis nuncius perferretur, prælio de summa rerum experiri constituunt: copiisq; in aciem productis, Brutum detrectantem & in proposito pertinaciùs persistentem, cõuitiis & cauillis ad præliũ prouocare, & quoquo modo irritare non desinũt: donec tandem Brutus partim victus suorũ conuitiis & importunis flagitationibus, ipsis potissimũ ordinum ductoribus, Tribunisq; & centurionibus alacritatem militum, vti certissimũ victoriæ augurium extollentibus, nec eo tempore negligendam inculcantibus, partim etiam maiorem defectionem metuens, maximè ab his qui olim sub Cæsare militarant, (iam enim pleriq; ab ipso ad Cæsarem transierant), quanquã inuitus ipse quoq; suos ante munitiones in aciem produxit, sedulò monẽs ne longiùs à tumulo quodam proximo, quem præsidio munierat, progrederentur: quò & receptus esset facilior, & hostem è loco superiori impeterent. Dum igitur vtriq;, hi quidem fame stimulante, illi verò iusto pudore incitati, pari animorũ contentione ad prælium se comparant, sub horam diei nonam Sole iam inclinante, aquilæ fortè duæ, medio ferè inter vtrosq; spacio, inter se concertauêre. In quam rem quum vtraq; acies animis oculisq; intenta, etiam dilato cõcursu, summoq; cum silentio, tanquam auguriũ captantes, euentũ illius certaminis exspectarent, tandem aquila quæ à parte Brutianorũ pugnabat, victa cessit & fugit: statimq; à Cæsarianis facta conclamatione signa illata sunt: concursumq; pariter & à Brutianis, sed minori cum alacritate, maximè equitum. Ita postquã aliquandiu primò eminùs postea cominùs vario euentu pugnatum, occisis hinc inde non paucis, Cassianisq; primùm in fugam versis, postea vniuersa Bruti acies victa cessit: portaq; castrorũ à Cæsarianis vti imperatum erat occupata, hi ad mare, illi ad montes, alij verò aliò diffugêre, persequentibus Cæsarianis, ita tamẽ vt à cæde abstinerent, contenti iterum coëundi facultatẽ Brutianis ademisse. Brutus ipse transmisso flumine quodam per noctẽ in tumulum quendam munitũ, arboribusq; densis cõsitum cum amicis centurionibusq; aliquot se recepit: cognitoq; occupatis ab hoste castris, factaq; maiorem partem suorum deditione, paruam aut nullam salutis spem esse reliquam, quanquã amicis hortantibus vt aut fugeret, aut pacem expeteret, reiectis amicorũ consiliis vt se indignis, ne viuus in manus hostium veniret, Stratonẽ Epyrotam AEgeatem rhetorẽ amicũ suum & familiarem rogauit, vt manum sibi morienti cõmodaret: læuoq; brachio in caput reiecto, quo pectus nudaret, dextrã mucronẽ gladij, quem Strato oculis auersis ne morientem amicum videret subiiciebat, sub mammilla sinistra, ea parte qua cor palpitat, admouit: corpusque impellens transfixus expirauit. Antonius corpore potitus, purpurea inuolutum

veste

A veste cremari iussit: reliquiasq; & cineres matri ipsius Seruiliæ & Portiæ vxori Romã misit. Dion scribit caput tantùm Romã missum: obortaq; in traiectu tempestate in mare proiectũ. Exercitus autem Brutianus intellecto Imperatoris sui casu, missis ad Cæsarem & Antonium legatis, veniaq; impetrata, inter ipsos diuisus est. Ex illustriorib. autem & primi nominis viris qui Brutũ sequuti fuerant, quidam dimicantes cecidêre: alij seipsos interimêre: pauci verò Cæsaris aut Antonij se fidei permisêre: nonnulli capti postea interfecti sunt: pleriq; etiam mari se cõmittentes, ad Sex. profugêre. Cæsar autem & Antonius sublatis è medio potentissimis aduersariis, sacris pro tanta victoria operati, actisq; militi gratiis, quum Lepidus tanquam parum fidus, partibus apud ipsos criminatus in suspicionẽ venisset, neglecto prætentoq; Lepido, occupatisq; prouinciis quas ipsi iam antea adsignauerant, nouam inter se partitionẽ faciunt: ita vt Hispania & Numidia Cæsari, Gallia atq; Africa Antonio cederet: ea tamen lege, vt si postea Lepidum per calumniam accusatũ constaret, pro Gallia Narbonensi Hispaniaq; ademptis Africã acciperet.

B De Sicilia autẽ, deq; Sardinia, & transmarinis prouinciis nihil inter ipsos actũ: quòd hæ quidem necdum pacatæ essent, illas verò Sex. Pompeius occuparet. Hac imperij diuisione facta, placuit vt Antonius ad reliqua quæ in Asia aliisq; transmarinis prouinciis restabant, bella conficienda, tum ad cogendas pecunias & tributa indicenda, vnde militibus præmia persoluerentur, relinqueretur. Cæsar autẽ in Italiam reuerteretur, Lepidum si quid ille moliretur, oppressurus, bellumq; cõtra Sex. Pompeiũ gesturus, & militibus veteranis in colonias deductis, agros assignaturus. Quibus sic cõstitutis, Antonius quidem in Asiã proficisci constituit, Cæsar in Italiã iter auertit: correptusq; difficili & periculoso, dum mare traiicit, morbo, Brundusij subsistere coactus, Romæ aliquandiu decessisse creditus est: restitutus tamen aliquãtò pòst, P. Seruilio & L. Antonio (qui ob singularem pietatem in Marcum fratrem Pietas cognominatus fuerat) consulatũ gerentibus, P. SERVILIVS L. ANTONIVS CONSS.

C ad vrbẽ reuersus est, cognitoq; Lepidũ, siue metu sui, siue timiditate quadã & ignauia rebus nouis abstinere: proinde quũ falsò apud se delatũ crederet, sua sententia absoluit, Africamq; vti cõuenerat, restituit. Hinc milites in colonias deducere, agrorumq; assignationẽ & diuisionẽ facere paranti, maximæ statim se obiecêre difficultates, auctoribus potissimũ Fuluia Antonij coniuge, socru ipsius, inquieti acrisq; ac plusquã virilis animi femina, & L. Antonio Consule: postulantibus scilicet, vt vel in Antonij aduentũ differretur coloniarum deductio, agrorumq; diuisio, vel saltem Antonianos milites ipsi Antonij nomine deducerent, contrà quàm ab ipso Antonio cõcessum fuerat. Ita vt L. Antonius, concitatis & in partes receptis populis, quorũ agri militibus diuidendi erant, bello Cæsarẽ lacessere pararet, Fuluia vbiq; præsente, nec consilio tantùm, sed & manu cœpta promouente: adeò vt occupato Preneste oppido, gladio accincta inter armatos versans, nõ solùm militis, sed & Imperatoris munera vsurparet: ipsosq; Cæsarianos milites pecunia ad defectionem vel ad seditionẽ sollicitaret.

D Missisq; sæpius vltro citroq; legatis, quum res obsistente semper Fuluia cõponi nullo modo posset, in manifestũ tandem bellum erupit: ita vt Cæsar in Nursinos & Fontinates exercitũ duceret, Antonius autẽ pulso Lepido, qui cum duabus legionib. à Cæsare vrbi præsidio relictus fuerat, vrbem ipsam occuparet: Imperatorq; à populo salutaretur. BELLVM PERVSINVM. Accedentibusq; mox cum suis copiis Asinio quoq; & Ventidio ducibus Antonianis, difficillimum atrocissimumq; bellum impendere videbatur, ni Cæsar L. Antoniũ in Galliam proficiscentem intra Perusiam cõpulsum, frustraq; sæpius erumpere conantem, tandem fame compressum, deditionẽ facere coëgisset. Cæsar itaq; bello citra sanguinem cõfecto, mortuoq; fortè Caleno, qui cum legionib. aliquot Galliam nomine Antonij tenuerat, quum de Antonij in se animo, propter ea quæ proximè cõtra Fuluiã & L. Antoniũ gesta erant, dubitaret, Caleni legiones ad se traducit: Galliamq; ipsam Antonij prouinciã occupat, simul & Hispaniã: Romamq; reuersus, Lepidum in Africam cum sex legionibus Antonianis sibi suspectis ire iubet: (Africam

cam autem Sestius hactenus tenuerat, pulsis inde Cornificio & D. Lælio: sed is Lepido accedenti haud grauatim cessit) L. autem Antonium cum Peduceio & Luceio legatis Cæsar in Hispaniā mittit. Antonius interim dum in Asiam cum vniuerso exercitu proficiscitur, Græciam transiens L. Censorinū eidem præficit. Ephesumq; veniens, ab occurrentib. sibi Baccharum habitu & gestu mulieribus, à pueris verò & viris in Panes & Satyros transformatis exceptus est: vrbeq; ipsa hedera & thyrsis passim exornata, Dionysius ab omnibus appellatus & salutatus. Hinc Ciliciam ingressus est, quò Cleopatram prius euocarat, expostulaturus cum ea de auxiliis Cassio præstitis. Ceterùm conspecta Cleopatra, permotusq; tum cultu eius lugubri, tum sermonis & morū venustate captus, non solùm iustissimas Cleopatræ se purgantis excusationes, vt quæ non tantùm Cassium non iuuisset, sed Dolabellæ insuper quattuor legiones submisisset, classemq; instructissimā ad ipsum adducere parata fuisset, æquis auribus admisit: sed & in ipsam iuueniliter statim exarsit, ita vt deinceps omnia quasi ex Cleopatræ præscripto ageret: pecunias interim per vniuersam Asiam partim per se contrahens, partim per alios: exactis acerbissimè etiam plurium annorū tributis, & ditionibus, libertatibus, immunitatibusq;, atq; aliis passim, tam publicis, quàm priuatorū bonis diuenditis: quò scilicet suppeteret, vnde pecuniā militibus promissam præstaret, quòd singulis quinq; drachmarū milia pollicitus fuerat. Cleopatra autem in AEgyptū præmissa, postquam Asiam vniuersam, proximasq; regiones circumiisset, indictis passim grauissimis tributis, instante iam hieme Planco in Asia, Decidio Saxa in Syria relicto, ipse quoq; Alexandriam apud Cleopatrā hiematurus se contulit. Vbi dum Antonius oblitus suæ dignitatis, depositisq; vnà cum imperij insignibus, curis & cogitationib. tanto imperio dignis, sumptaq; pro patrio habitu stola quadrangula, calciamentoq; Græcanico, otio luxuiq; deditus, amoribusq; inseruiens, conuiuiisq; non sine maxima prodigalitate in plures dies & noctes continuatis, tempus cum Cleopatra turpiter terit, Parthi duce Labieno, & Pacoro Orodis Parthorum regis filio, Syriam inuadūt, Phœnicem subigunt, Saxaque quem Antonius ibi decedens reliquerat, superato & profligato, Apamæam per deditionem capiunt: post hæc & Antiochiam à Saxa desertam: Saxaque qui in Ciliciam fugerat, à Labieno persequente occiso, Pacorus vniuersam mox Syriam, sola Tyro excepta, occupat. Hinc in Palestinam transiens, & hanc sui iuris facit. Parte alia Labienus qui ad Saxam persequendum in Syriam profectus fuerat, Ciliciam vniuersam, omnesque Asiæ ciuitates in continenti sitas, præter Stratoniceam, nullo ferè negocio ac sine bello subigit, præter Mylissam & Alabanda, quæ per vim in potestatem venēre. Hinc Labienus contractis vndique pecuniis, maximaq; præda etiam è templis alijsq; locis sacris, ditatus, Parthorū se Imperatorem appellari voluit. Quæ vbi Antonio sunt nuntiata, vix tandem à Cleopatræ amplexibus diuulsus, imminente iam vere, Alexandria Tyrum proficiscitur, tanquam suppetias contra Parthos laturus. Ceterùm intellecto proxima quæque in Parthorum potestatem venisse, acceptisque eodem tempore à Fuluia vxore, (quæ statim à Perusia capta, Puteolos vnà cum liberis fugiens, inde Brundusium perueniens, Athenas nauigarat) litteris, quibus & de Perusinæ obsidionis euentu certior fiebat, & ab vxore non sine lamentis reuocabatur, per mare Cyprium & Rhodium Asiam præteruectus Athenas adnauigauit: vbi præter vxorem, etiam Iuliam matrem repperit, quam in Siciliam confugientem Sextus eò miserat, quò Antonij gratiam & studium sibi contra Cæsarem conciliaret. Instituto igitur cum vxore & matre colloquio, intellectisque plenè iis, quæ in Italia gesta erant, victus tum Fuluiæ Cæsari infestissimæ, persuasionibus, tum Iuliæ matris pro Sex. Pompeio deprecationibus, accedentibus etiam L. Libone Pompeij socero, & Saturnino, cum aliis quibusdam, quos Pompeius cum Iulia ad Antonium miserat, Pompeio recōciliatus vnà cum illo bellum Cæsari inferre constituit. Digressusque Athenis, Fuluiamque malè affectam Sy-

A (margin, beside line 1)

B (margin, beside "omnia quasi ex Cleopatræ")

C (margin, beside "continuatis, tempus")

D (margin, beside "Parthos laturus")

Cleopatra. (handwritten margin note)

Labienus. Pacorus. (handwritten margin note)

BELLVM PARTHICVM DVCE LABIENO.

LABIENVS PARTHORVM IMPERATOR.

BELLVM INTER ANTONIVM ET CAESAREM.

A Sycione relinquens, ipse cum ducentis nauibus Corcyra soluens, Brundusium appulit. Ceterùm Brundusinis portas ipsi præcludentibus, Brundusium statim vallo & fossa à reliqua continenti intercludit: relictaque ad obsidionem expugnationemque parte exercitus, parte alia ad loca maximè oportuna in illa ora occupanda missa, Sipontem capit: & Pompeium Sicilia excitum, quamprimùm Italiam inuadere, littoraq; opposita infestare hortatur: qui misso cum duabus legionibus in Sardiniam, quā Cæsar tum tenebat, Mena liberto, ipse Thurios & Consentiam obsidere pergit. Cæsar autem, qui, vt suprà dictum est, sub id ferè tempus è Gallia redierat, intellectis ijs quæ ab Antonio gerebantur, P. Seruilium Rullum ad Brundusium tuendum, Agrippam verò ad Sipontem tuendam mittit. Neque interim cessatum ab vtroque, quin sedulò oppida & colonias & veteranos quoquo modo sollicitarent, & in suas quisque partes pertrahere studerent. Quæ dum vtrinque pari contentione fiunt, suspensis hinc inde & ducum & militum animis, cōmodùm nuntiatur Fulb B uiam Sycione decessisse. Face itaque belli iam exardescentis per mortem Fuluiæ extincta, non priùs aut ab amicis alterutrius (inter quos & ipsa Iulia mater Antonij erat) aut à militibus ipsis cessatum est, quàm Cæsar & Antonius depositis armis in gratiam redirent. Quæ pax vti aliquo arctiori affinitatis vinculo confirmaretur, Octauia Cæsaris soror natu maior, non tamen eadem matre genita, mortuo non ita pridem Marcello marito, postulantibus pacis auctoribus, atque applaudente, felixq; ac faustum acclamante vniuerso exercitu, à Cæsare Antonio despondetur. Factaq; tertia imperij diuisione, conuenit, vt Cæsar Sardiniam, Dalmatiam, Italiam, & Galliam obtineret: reliquas verò trans Ionium mare prouincias Antonius: termino vtriusq; ditionis constituto Codropoli, quod est oppidum in intimo Adriatico sinu: Vt scilicet quicquid continentis siue insularum ab eo oppido versus orientem vsq; ad Euphratem interiaceret, Antonio cederet: versus occidentem vsq; ad Oceanū Cæsar imperaret: addito tamē vt vtriq; delectus in Italia habere liberum esset.

PAX INTER CAESAREM ET ANTONIVM.

IMPERII DIVISIO. tertia

C Et Sexto Pompeio communi hoste declarato, bellum contra ipsum Cæsar suscepit, Parthicum verò Antonius. Quibus rebus ita constitutis, deducentib. militibus ouantes, propter eam pacem inter se factam, vrbem ingressi sunt: ibique nuptiæ Antonij cum Octauia celebratæ, decretoq; Senatus confirmatæ. Et quanquam plebs propter Cæsaris & Antonij in gratiam reditum, metu noui belli ciuilis liberata, primùm quidem gauderet, postea tamen multò etiam magis indignabatur, Pompeium non esse in fœdus receptum, quando non minora vrbi mala ab illo, quàm ab Antonij & Cæsaris dissidio vrbi impendere intelligerent, quòd is intellecta Antonij & Cæsaris reconciliatione, relicta Italia in Siciliam quidem se recepisset, nihilominus oras & littora per suos crebris populationibus infestaret, occupataque Sicilia, Corsica, & Sardinia, totoque adeò mari quod Italiam circumalluit, consuetas frumentationes intercluderet: ita vt dum neque ex Africa, neque ex occidente cōmeatus aut frumenta subuehi possent, vrbs in summa annonæ caritate etiam fame

CAESARIS ET ANTONII OVATIO.

Sex. Pompeius

D premeretur. Hinc plebs non priùs etiam seditiosiùs tumultuari destitit, disiectis Antonij & Cæsaris statuis, magistratusq; & Cæsarē ipsum in publicū prodeuntē lapidibus incessens, quàm Cæsarem & Antonium compellerent, vt ad pacem etiam cum Pompeio faciendam vrbe excederent. Baias itaque profecti sunt, institutoq; apud Misenum promontorium cū Pompeio colloquio, ipsis quidem in continenti consistentibus, Pompeio verò ex aduerso in aggere circumfluo, in hoc ipsum aggesto, præsente hinc vniuerso exercitu, illinc tota classe, certis conditionibus, quas antè per internuntios depacti fuerant, pax inter ipsos cōuenit. Et postquam dextras iunxissent, conuiuiisque sese mutuis excepissent, postridieque eius diei Consules in quadriennium designassent, inter hos Antonium, Cæsarem, & Pompeium, hunc quidem in vnum annum & primùm, illos verò etiam in duos vtrumq; annos iterum & tertiùm. His ita transactis, Pompeius quidem in Siciliam, Cæsar verò & Anto-

PAX CVM SEX. POMPEIO FACTA.

ANTONIVS COS. DES. ITER. ET TERT.

 nius

nius ad vrbem reuersi, faustis acclamationibus atque incredibili omnium ordinum lætitia excepti sunt. Vbi postquam aliquandiu in ocio summa inter se concordia egissent, Cæsare in Galliam nonnihil turbatam profecturo, Antonius abducta secum Octauia ad bellum Parthicum in Asiam discessit: approbatis priùs à Senatu omnibus actis ipsius, simulq; ijs quæ ipse deinceps acturus vel decreturus esset. Qua autoritate fretus, pleraque suo arbitratu postea constituit: inter cetera Reges aliquot, vti Darium Pharnacis filium, Mithridatis nepotem, Ponti, Idumeorum verò, Samaritarumq; Herodem, atque alios aliarum gentium. Instante autem sub discessum ipsius hieme, exercitu in diuersa hiberna distributo, ipse Athenis hiemare constituit: vbi non secus quàm Alexandriæ priùs fecerat, relicto imperatorio cultu palliatus & cothurnatus priuato prorsus habitu, paucis admodum comitatus, fortè vno atque altero amico & famulo, professores & alios recitatores auditurus, in publicum subinde procedebat: sæpiusq; conuiuia Græcorum more agitabat: solennibusq; epulis & festis magna cum Octauiæ voluptate intererat: constitutusq; Atheniensium gymnasiarcha, inter ceteros honores etiam Bacchum ab Atheniensibus se alterum appellari passus est: desponsaq; sibi tanquam Baccho ab Atheniensibus Minerua, cum dote HS quadragies matrimonium approbauit. Interim P. Ventidius, quem Antonius contra Parthos præmiserat, dum ipse in Græcia otiosus hæret, Labienum ex Asia versus Syriam refugere coëgit: fugientemq; vsque ad Taurum montem consequutus, vlteriùs progredi prohibuit: Parthorumq; exercitum haud multò pòst superuenientem similiter in fugam conuersum, vsq; ad Ciliciam persequutus est: captoq; Labieno, qui in Cilicia aliquandiu latuerat, Ciliciam vniuersam recepit. Hinc ad Amanum montem conuersus, per cuius angustias (quæ Amani portæ dicuntur) ex Cilicia in Syriam transitus est, Pharnabatem Orodis Regis præfectum, Pacori legatum, eum transitum custodientem ex improuiso aggressus, quanquam numero longè impar, cæsa cum magna Parthorum manu ipso Pharnabate, Syriam à Parthis desertam, præter Aradum insulam, vniuersam citra prælium recepit. Post hanc & Palestinam recuperauit, fugiente præ metu Antigono, quem mox, vti & Antiochũ & Malchum Nabatheorum Regem, propter auxilia Pacoro præstita, magna pecuniarum summa multauit. Ob quæ quidem, quòd Antonij auspicijs gesta erant, Antonius ipse à Senatu laudatus, supplicationesq; ipsi decretæ sunt. Antonius autem hoc nuntio Athenis accepto, epulum Græcis dedit, ludosq; publicos instituit. Per hæc tempora Antonio etiamnum Athenis agente, Pompeius rupto pacis fœdere iterũ maria infestabat, misso insuper in Italiam Menecrate liberto, qui pleraq; Campaniæ loca popularetur & deuastaret, caussatus quòd Cæsar quidem Mænam libertum suum, ad se fugientem, classemq; & exercitum tradentem recepisset, monitusq; ad se remittere recusaret: Antonius verò Peloponnesum & Achaiam prouinciam sibi nuper in fœdere concessam, vexaret. Hinc Cæsar Antonium & Lepidum quamprimùm accedere iubet: sed Lepido cunctante & differente, Antonius quamprimùm Athenis Brundusium nauigauit: sed non inuento ibi Cæsare, siue prodigio territus, quòd lupus prætorium ipsius ingressus, aliquot ex militibus ipsius dilaniasset, siue alia quauis de caussa, bellum Parthicum caussatus, iterũ in Græciam abnauigauit. Hinc Cæsar coniecturam fecit se ab Antonio contra pacta deseri: & Pompeius sparsis rumoribus Cæsaris caussam Antonio minimè probari, maiori etiam studio in id bellum incubuit: ipseq; in Italiam traijciẽs, cuncta hostili animo gessit, rem interim naualem Menecrati & Apollophani libertis suis cõmittens. Cæsar autem ab vtroq; collega destitutus, opera potissimùm Caluisij Sabini & Mænæ liberti, qui nuper à Pompeio profugerat, vsus est: prælijsq; aliquot mari infeliciter cõmissis, accepta etiam non leui propter tempestatem maximam subitò exortam clade, qua plus quàm dimidia nauium pars perierat, effecit vt Pompeius verè Neptuni filius crederetur, tanquã Neptuno à partibus ipsius stante

Margin notes: Ventidius. — P. VENTIDII CONTRA PARTHOS RES GESTAE. — BELLVM SICVLVM CVM SEX. POMPEIO — Caluisius Sabinus.

A stante, & pro ipso contra Cæsarem decertante. Quod quũ & ipse Pompeius ita videri vellet, pro purpureo paludamento ceruleo deinceps vti cœpit: & tanquam Neptuno sacrificans, equos & viros viuos in fretum coniecit. Cæsar autem subductis quæ restabant nauibus, ad nouam classem comparandam, aliosq; apparatus, in Campaniam recessit: missoq; Mecœnate, Antonium iterum ad propulsandum communem hostem & belli societatem euocat. Vere itaq; ineunte Antonius cum trecentis nauibus Tarentum accessit: vbi obortis nouis inter ipsos suspicionibus, ita vt Cæsar ad ipsum accedere recusaret, Antonius autem in Syriam reuerti pararet, Octauia ad Cæsarem profecta ipsi persuasit, vt in colloquium cum Antonio veniret: sic post mutuas expostulationes, denuò inter se reconciliati sunt. Quumq; Antonius necessariò sibi ad bellum Parthicũ proficiscendum caussaretur, bello Pompeiano se interesse posse negauit, nisi Cæsar mallet id in annum sequentẽ differri, naues tamen & reliquum apparatum lubenter traditurum. Ita Cæsar acceptis ab B Antonio CXX. nauibus, ipsi vicissim viginti legionariorum milia ex Italia missurum pollicitus est. Et exeunte iam primo Triumuiratus quinquennio, in aliud quinquennium sibi eandem potestatem prorogarunt: Pompeioq; hoste iudicato, consulatum & auguratum nuper inter ceteras pacis conditiones concessum, ademerunt. Quibus ita constitutis, Antonius ad bellum Parthicum in Syriam, vnà cum Octauia profectus est: sed hanc mox à Corcyra remisit. Inde per Asiam in Syriam profectus, misso in AEgyptum Fonteio Capitone, pro Octauia ablegata Cleopatrã accersit, venientemq; ad se magna cũ beneuolentia magnificoq; apparatu exceptam, Phœnicia, Celesyria, Cypro, magna etiam Ciliciæ parte, eaq; Iudææ parte quæ Balsamum profert, tota deniq; Arabia quæ ad Oceanum pertinet & Nabatheorum dicitur, donat: liberisq; suis, quos vno partu geminos Cleopatra ipsi ediderat, quorũ vni Alexandro, alteri Cleopatræ nomen erat, Solis & Lunæ cognomina addidit. Vixdum aũt digresso Antonio, quũ Mænas homo dubiæ fidei, iterũ à Cæsare ad Pompeium C transijsset, bellum statim aduersus Pompeium instauratũ est: præfectoq; classi loco Mænæ M. Agrippa, Cæsar à Lepido quanquã inuito impetrauit, vt & ipse sua cum classe Siciliam inuaderet. Sed is amisso cùm tempestate tum prælio magno nauium suarũ numero, ad Lilybæum appellens, ibiq; diutiùs cõsistens, à rebus gerendis abstinuit. Hinc apud Cæsarem in suspicionem veniens, occulta cum Pompeio iniisse consilia creditus est: statimq; obortum inter ipsos dissidium: indignãte Lepido, quòd Cæsar se qui parem haberet potestatẽ, nõ vti collega æquato imperio, sed quasi legato tantùm vti vellet, atque hinc ad Pompeiũ clam inclinante. Quod Cæsar impræsentiarum dissimulandum ratus, quia videlicet Lepidum clandestinum, quàm apertum hostem habere mallet, antequam & hinc Pompeianis rebus aliquid roboris accederet, aut Pompeius pecunia & cõmeatibus quibus destituebatur, instrueretur, quamprimũ prælio decertare cõstituit. Omnibus igitur ad prælium expeditis, Pompeium prope Messanam etiamnum imparatũ terra simul & mari aggreditur: ita D vt Cæsar ipse pedestres copias duceret, M. aũt Agrippa mari rem gereret: & post longam & dubiam hinc inde dimicationem, Pompeiani terra mariq; profligati, fugientes Messanã & alia loca petiêre: ipse verò Pompeius amissa classe, & Demochare classis præfecto mortuo, alijsq; plurimis ad Cæsarem profugientibus, rebus iam desperatis, filia atq; amicis cũ pecunijs & reliquis rebus preciosioribus in naues (quæ. XVII. duntaxat ex vniuersa classe reliquæ erant) impositis, noctis tenebris adiutus, nemine insequente, ad Antonium fugit: sperans scilicet quòd matrem ipsi incolumẽ remisisset, inuicẽ & ab ipso in gratiam recipiendum. Lepidus interim admotis propiùs Messanã copijs (quò & M. Agrippa à Cæsare submissus haud multò post aduenerat) Plemmio, qui cum octo legionib. statim post Pompeij discessum eò venerat, in fidem recepto, militibusq; eius cum salute, etiam direptione vrbis cõcessa, quanquã reclamante & inuito Agrippa, qui Cæsarẽ exspectandum censebat:

TRIVMVIRATVS REIPVB. CONSTITVENDAE ITERVM INITVS.

POMPEIVS HOSTIS IVDICATVS.

Fonteius Capito.

Cleopatra.

M. Agrippa.

Sex. Pompeius victus

auctusq; accessione Pompeianorũ vsque ad numerum viginti legionum, occupataq; Messana, etiam de vniuersa Sicilia retinenda cogitauit: vt quæ sibi iure deberetur, quòd prior in eam descendisset, pluresq; eius ciuitates in fidem recepisset. Sed Cæsar hoc intellecto postridie accedens, facilè milites à direptione abstinere, ipsum autem Lepidum vrbe excedere, collemq; proximum castris suis occupare compulit. Ortaq; primùm inter ipsos per internuntios disceptatione, non sine multis expostulationibus, Lepido quidem de Cæsaris in se iniuriis, prouinciisq; sibi ademptis conquerente, Siciliamq; sua potissimùm opera receptam, sibi vendicante, Cæsare verò nihil aut pauca ad hæc respondente. Qui postquam quosdam è Lepidianis, maximè è Pompeianis, qui pridie ad ipsum transierant, corrupisset, cum equitibus vsque ad vallum castrorum Lepidi progressus, castraq; ipsa cum paucis ingressus, & milites alloquutus, obtestatusq; se inuitum ad bellum protrahi, postea cum vniuersis accedens copiis, castra Lepidi obsedit: cõmissoq; leui prælio, deficientibus primùm ad ipsum Pompeianis, reliqui quoque Lepidi milites, metuentes ne & ipsi in potestatem redigerentur, paulatim alij post alios, Lepido nequicquã obsistente, & fidem ipsorũ implorante, ad Cæsarem defecêre, parati etiam Lepidum interficere, ni Cæsar vetuisset. Ita Lepidus ab omnibus desertus, pullatus ad Cæsarem procedens, se genibus ipsius submisit. Sed Cæsar assurgens, dextra porrecta subleuatum, supplicem sibi fieri passus non est: imperioq; adempto, relicto tamen Pontificatu Maximo, ad vrbem redire iussit.

IMPERIVM LEPIDO ABROGATVM.

Sextus autem à Messana fugiens, in Lesbum insulam delatus, Mytilenæ (vbi olim, patre Pompeio aduersus C. Cæsarem bellum gerente, cum matre egerat) substitit: quumq; se fidei Antonij permittere decreuisset, legatosq; in id ad Antonium misisset, intellecto postea infelici rerum Antonianarum aduersus Medos successu, ad occupandam continentem Lesbo obiectam animum adiiciens, nauesq; & classiarios interim comparans, Parthis etiam se iungere studuit: missisq; clàm ad Thraciæ Pontiq; reges & Dynastas legatis, suam contra Antonium operam, vti priùs Labienus, obtulit. Quibus Pompeij conatibus ad Antonium perlatis, quanquam priùs Pompeiũ in amicitiam recipere decreuisset, M. Titium qui priùs à Pompeio ad ipsum defecerat, cum classe contra Pompeium proficisci iubet, cum mandato, vt siquidem classem & se dedere vellet, Pompeium honorificè ad se deduceret: sin minùs, ipsum bello persequeretur & quoquo modo opprimeret. Titius igitur Pompeium adhuc Nicomediæ imparatum deprehendens, pacem iterum ab Antonio per legatos petentem, ita tamen, vt nec se nec classem tradere paratus esset, posteaq; in Mediterranea Bithyniæ se recipientem, Armeniamque petentem, Mindaij circumuentum & in potestatem redactum, postea per litteras ab Antonio iussus interfici curauit: quanquam Antonium ipsum postea eius pœnituisse ferunt. Cæsar autẽ intellecta Pompeij cæde, factis ob id ludis equestribus, Antonio currum apud rostra & statuam in templo Concordiæ posuit. Atque hæc quidem in Sicilia & alibi contra Pompeium gesta sunt.

SEX. POMPEII CAEDES.

Pacorus autem Orodis Parthorum regis filius, Ventidio rebus in Syria nuper à Parthis receptis cõstituendis intento, Antonioq; Alexandriæ luxui & amoribus dedito, cum valido exercitu iterũ Syriam inuaserat. Sed Ventidius maturè cum legionibus, quà Parthus minimè putabat occurrẽs, in agro Cyrrhestico, Parthos castra sua edito loco posita aggredi ausos, facta subitò eruptione nõ sine maxima strage concidit: ipsoq; Pacoro duce cæso, profligatos partim in Mediam & Mesopotamiam vnde venerant, partim in Comagenem ad Antiochũ celeri se fuga recipere compulit: capiteq; Pacori per omnes Syriæ ciuitates circumlato, Syriam vniuersam, quæ Pacorũ propter summam eius iustitiam & clementiam vnicè obseruabat, euentumq; eius belli sollicitè exspectabat, mox pacatã reddidit: receptisq; quæ defecerant ciuitatibus, in Antiochum conuersus, & hunc intra Samosata cõpulsum oppugnare aggressus est: deditionemq; facere, & pacem mille talentis redimere paratũ, Antonij propediem adfuturi

BELLVM PARTHICVM.

ad-

A aduentū exſpectare, aut legatos ad ipſum de pace mittere iuſſit: ne ſolus ſcilicet ſibi omnē rerum geſtarum gloriam vſurpare velle videretur: quòd ſciret Antonium rebus à ſe feliciter geſtis iam tum inuidere. Poſtquam autem Antonius poſt dies haud multos ſuperuenit, quum res à Ventidio ſuis auſpiciis geſtas haud ſatis æquo animo ferret, quòd gloriam non in ſolidum ſuam fore intelligeret, Ventidium in ordinem redactum, abrogato imperio, exercitum ſibi tradere iubet: eiusq; opera & tunc temporis & poſtea vti recuſauit. Hinc ad Antiochum cōuerſus, quum nec oblatas pacis aut deditionis conditiones admitteret, nec rurſus verſa in fortitudinē deſperatione, diutiùs obſeſſum, ſæpiusq; oppugnatū in poteſtatē redigere poſſet, victus tædio, vidensq; tempus fruſtra conſumi, ſuſpicatusq; milites ob affectum iniuria Ventidiū animis in ſe eſſe alienioribus, acceptis pro M. talentis quæ priùs offerebantur, CCC. tantū, & duobus duntaxat obſidibus, pacem Antiocho dedit: ſolutaq; obſidione, & conſtitutis vtcunq; rebus Syriacis, Athenas reuerſus eſt. Decretoq; tam ſibi, quàm

B Ventidio, ob res cōtra Parthos geſtas, triumpho & ſupplicationib., quanquā indignatus honores ſibi cum Ventidio cōmunicatos, Ventidiū tamen collaudatū ad triumphū in vrbem remiſit: qui & ſolus & primus hactenus de Parthis triumphauit. Nec multò pòſt Antonius quoq; Romā venit. Per id tempus C. Soſius, Syriæ Ciliciæq; ab Antonio præfectus, Aradios, qui ſoli ſe Ventidio oppoſuerāt, fame & longa obſidione preſſos in poteſtatē redegit: Antigonumq;, qui præſidium Romanorum interfecerat, prælio ſuperatum, Hieroſolimisq; quò confugerat obſeſſum, tandem in ipſo templo vi expugnatum, viuum cepit: confirmatoq; Herodi, Iudæorum regno, quod ipſi Antonius conceſſerat, Antigonum cruci affixum virgisq; cæſum, demum ſecuri percuſſit. P. quoque Canidius Craſſus, circa Armeniæ fines ab Antonio relictus, ſuperatis diuerſis prælijs Pharnabazo Hiberorum, & Zibere Albanorum Regibus, ad Caucaſum vſque montem Romana protulit arma. Interea An-

VENTIDII DE PARTHIS TRIVMPHVS.

C. Soſius.

C. SOSII RES GESTAE.

Antigoni mors.

P. Canidius Craſſ.

C tonio Romæ diutiùs hærente, ita vt ſub finem demum anni in Syriam reuerteretur, Phraates alter Orodis filius, cæſo in prælio à Ventidio fratre ſuo Pacoro, acceptoq; à patre regno, ſublatis è medio per dolum fratribus, quos ex Antiochi filia Orodes ſuſceperat, ipſum quoq; Orodem patrem, ob tantum ſcelus meritò ſibi offenſum, interimere nō dubitauit: ſimul & quoſcunq; ex nobiliſſimis aliquando auctoritate apud patrem valuiſſe, aut nunc etiam plurimùm poſſe intelligebat. Hinc plurimi & præcipui crudelitatem hominis metuentes, ipſo relicto alij aliò fugiebant: ex his aliquot ad Antonium, in quibus fuit Moneſes quidam. Quo recepto Antonius, quum is ſe ducem belli fore, facileq; bonam Parthiæ partem occupaturum polliceretur, adiunctis ſibi Pharnabazo & Zibere Regibus, paulò antè à Canidio ſubactis, expeditionem contra Phraatem parabat. Ceterùm Phraates defectione ſuorum, potiſſimùm autem Moneſis, turbatus, miſſis ad Moneſem legatis, data fide ad ſe reuerti iubet. Quod quanquam Antonius haud ſatis æquo animo ferret, ſpe tamen pacis, recipien-

D dorumq; pro Moneſe, ciuium Rom. & ſignorum ſub Craſſo amiſſorum, Moneſem redire permittit: ſimul etiam legatos mittit, qui ſi ſigna & captiui redderentur, pacem cum Partho conficiant. Ipſe interim validiſſimis inſtructus copijs, Cleopatra, quæ tum fortè aderat, Alexandriam remiſſa, ad bellum ſe comparabat: ſperansq; Regem propter ſpem pacis ſecuriùs agentem, ex improuiſo poſſe opprimi, ad Euphratem vſq; proceſſit. Verùm poſtquam Euphratem valido teneri præſidio intellexit, ab Artanaſde maioris Armeniæ Rege ſibi confœderato, accitus, monitusq;, Medo ad auxilia Parthis præſtanda longiùs profecto, Mediam facilè poſſe inuadi, auerſo itinere, relictoq; poſt ſe cum impedimentis, machinis, & bona exercitus parte, Statio Oppiano, & ſe quamprimùm ſubſequi iuſſo, ipſe magnis itineribus ad Phraaſpa vſque, regiam Medorum vrbem, in qua erat vxor Regis, cum quattuor liberis, peruenit: oppidumq; obſidione cinctum ſtatim oppugnare cœpit. Quæ quū Medum & Parthum minimè laterent, obuiam progreſſi, fatigatumq; ex itinere de impro-

Media.

Statius Oppianus.

uiso adorti, vniuersis ad vnũ cæsis, solo Polemone Ponti rege capto, omnibus impedimentis machinisq; bellicis potiuntur. Quod vbi Artanasdes Armeniæ Rex intellexit, quasi re desperata, cum suis se copiis subtrahens, in Armeniã quamprimùm reuersus est. Antonius autem à Statianis celeriter accitus, ad suppetias suis ferendas, relicta Phraasporũ obsidione profectus, quum præter cadauera nihil inuenisset, postremũ barbarorum magna celeritate se recipientiũ agmen insequutus, cõmisso prælio, nullaq; ferè edita strage, quòd ab Armenio desertus esset, ad Phraasporum obsidionem reuertitur. Ceterùm quum machinis destitutus sæpiùs oppugnando nihil proficeret, diuersis cladibus à Parthis, qui haud procul aberant, illatis, absumptisq; omnibus quæ circa vrbem erant, cõmeatibus, dum suos longiùs frumentatũ mittere cogitur, subornatis à Phraate, qui inter frumentationẽ Romanis immixti familiariusq; compellantes, Antonium in spem pacis facilè impetrandæ adducerent, missis iterum de pace legatis, signa & captiuos, vti priùs, repetit. Parthus autem signorũ & captiuorum mentione reiecta, si Antonius exercitum abducat, & Medorum finibus excedat, pacem se concessurum respondit. Quo responso Antonius securior iam factus obsidionẽ soluit: & dum pacis cõpositionem exspectans, ad iter se profectionemq; comparat, Medi eruptione facta, machinis operibusq; negligentiùs, tanquã pace iam facta, custoditis, flammas iniiciunt, aggeresq; & vallum disturbant. Parthi alia ex parte Antonianos aliud agentes adorti, cladem non paruam intulêre. Antonius ergò se deceptũ videns, quum sibi non esse vlteriùs de pace cogitandum videret, duce Mardo quodam, instituto per montes & angustiora loca itinere, ne exercitum suum armis grauem per loca plana & patentia, Parthis sagittariis obiiceret, copias suas in Armeniam reduxit: ita tamen vt magnis interim conflictatus itinerum difficultatibus aliisq; incommodis, tum propter cõmeatuum & aquæ, aliorumq; per loca auia & deserta, inopiam, tum propter crebra vario euentu prælia, occurrentibus sibi subinde Parthis, cum quibus octies decies ex itinere dimicasse traditur, desideratis è suis amplius viginti quattuor milibus, post septem & viginti demùm dies in Armeniã peruenerit. Vbi dissimulato suo in Artanasdem animo, quòd se ab ipso desertum indignaretur, vltionemq; iam animo concepisset, quia tamen & pecunia & aliis rebus necessariis destitutus, humanitatẽ atq; hospitium Artanasdis, sibi perquàm necessaria intelligeret, hominem blandè ac benignè alloquutus, tandem impetrauit, vt sibi cum exercitu in regno ipsius hibernare liceret, quòd primo vere alteram in Medos expeditionẽ suscipere constituisset. Ceterùm postquàm aliquandiu in Armenia subsistens, suos à proximis incõmodis & molestiis nonnihil refecisset, hieme necdum exacta, Cleopatræ desiderium non ferens, quò propius ad ipsam accederet, per hiemem & niues exercitum in Phœniciam reduxit: loco q; medio inter Berytũ & Sidonem, ad mare consedit, Cleopatram, quam eò venire iusserat, exspectans, & subinde ad littus procurrens, num fortè illam aduentantẽ videret: donec illa vestem militarem quamplurimã & pecuniam militibus Antonianis distribuendam adferens, tandem aduenit. Pecuniam tamẽ ab Antonio subministratã, sed Cleopatræ ab ipso imputatam, quò militibus gratiorẽ redderet, quidam prodidère. Pecuniis itaq; quas Cleopatra attulerat, in milites distributis, centenis scilicet quadragenis in singulos sestertiis, aliisq; rebus constitutis, Antonius cum Cleopatra in AEgyptũ reuertitur. Per id tempus orta inter Phraatem Parthum & Medum de præda & spoliis diuidendis contentione, Medus metuens ne à Partho regno exueretur, Polemonem nuper à se captum cum legatis ad Antoniũ mittit: & si bellum Parthis inferre velit, suam ad id operam & auxilium pollicetur. Antonius itaq; acceptis iis quæ offerebantur, cõditionibus, paceq; cum Medo facta, promittit, se ad Araxem flumen, quod Mediam ab Armenia diuidit, suo cum exercitu venturum, coniunctisq; copiis Parthum inuasurum. Interim quum Artanasdis desertoris perfidiã sibi quoquo modo vindicandam cõstituisset, quò minore id molestia conficeret,

com-

A comprehensumq; interficeret, primùm tanquã amico & benè de se merito gratias pro acceptis ab eo beneficiis repensurus, in AEgyptũ ad se accedere hortatur. Qui cum verbis Antonij parum fidens, aliud caussatus non veniret, Antonius sperans dum per Armeniam in Parthos exercitum ducit, se facilè incautũ oppressurum: tanquam ad bellum Parthicum ex AEgypto in Syriam proficiscitur. Verùm intellecto haud multò pòst, Octauiam aduentare, litteras ad Octauiam mittit, significans se ad bellum Parthicũ proficisci, proinde ipsam vel Athenis subsistere, vel si ita videatur, domum reuerti iubet. Octauia quanquam facilè suspicaretur, non tam propter Parthicam expeditionem, quàm Cleopatram se remitti, munera tamen & dona, quæ plurima & splendidissima Roma secũ attulerat, (in quibus præter vestem, pecunias & iumenta, duo erant selectorũ militum milia) Antonio misit. Quidam crediderunt Octauiam à fratre Cæsare missam fuisse ad Antonium, aliquam scilicet iusti belli occasionem captante: quòd non ignarus amorũ & consuetudinis Antonij & Cleopatræ, B certò sibi persuaderet, illam aut non admittendam, aut si admitteretur, negligendam, prælata ipsi pellice. Cleopatra autẽ si quando aliàs, tum certè Antonij se amore incensam simulans, nihil intentatũ relinquebat, nihilq; sibi ad questus, blanditias & illecebras reliquũ faciebat, quò & Octauiã ab Antonio arceret, & Antoniũ à Parthica expeditione retraheret: ita vt Antonius relicto omni apparatu, neglectaq; tam oportuna rei gerendæ occasione, in AEgyptũ reuersus, bellum Parthicũ in tempus aliquod distulerit. Postea tamẽ profectus, vindictæ quam in Artauasdem Armeniũ conceperat, memor, ad aliam doli rationem conuersus, & simulans se filiam ipsius, filio suo Alexandro in vxorẽ expetere, missis semel atq; iterum legatis, Artauasdem ad se pertrahere conatus est. Qui quum sæpius euocatus non veniret, quòd sibi malè conscius Antonio non satis fideret, Antonius subitò Artaxata progressus, vbi regiam suam habebat Armenius, non priùs destitit, quàm partim minis, partim C pollicitationib. sociorumq; persuasionibus, scriptis pariter & factis amicũ se simulans, regẽ ad colloquiũ in sua castra pertraxit: vbi cõprehensum, per totũ regnũ & vniuersa castella circumducens; thesauros regios sibi monstrare cõpulit. Verùm postquã hi qui gazæ & thesauris præerant, Artaxã filiorũ Artauasdæ maximũ, Regem cõstituissent, iniectis Artauasdæ argenteis cathenis, victoq; in prælio Artaxa, & ad Parthos fuga dilapso, vniuersam breui Armeniam partim vi, partim deditione subegit: impetrataq; à rege Medo Iotape filia in coniugem filio suo Alexandro, & exercitu suo in Armenia relicto (quo postea adiutus Medus, Parthũ & Artaxam in se irruentes superauit) cum magna præda in AEgyptũ reuersus est: Artanasdemq; cum vxore & liberis captiuos ducens, in gratiã Cleopatræ Alexandriã more Romano triumphans ingressus est. Ipsumq; regem Artauasdẽ posteà aureis oneratũ cathenis, adductumq; ad Cleopatrã in media populi corona, in argenteo tribunali, sella aurea sedentem, supplicẽ ipsi fieri voluit: datoq; populo Alexandrino epulo & visceratione, vti Ro D mæ post triumphos fieri consueuit, assidentibusq; sibi Cleopatra & liberis ipsius, habita ad populũ cõcione, Cleopatrã Reginam Regum, Ptolomæũ autem Cæsarionẽ Regem Regũ appellauit: AEgyptumq; his, & Cyprũ, vti priùs Cæsar, iterũ addixit: suis autem ex Cleopatra liberis (quibus præter duos gemellos supra memoratos accessit tertius Ptolomæus dictus Philadelphus) Alexandro quidem Armeniã atq; alias trans Euphratẽ vsq; ad Indiam regiones, non secus ac si iam & eas suæ ditionis fecisset, Cleopatræ Cyrenaicã, Ptolomæo verò Syriam, omnesq; cis Euphratẽ vsq; ad Hellespontũ regiones attribuit: non dubitans etiam Romã hæc perscribere, postulans vt eadẽ Senatus decreto suo cõfirmaret: addiditq; paratũ se Magistratu decedere, omniaq; Senatui & pop. Ro. permittere: quod speraret se hac ratione effecturũ, vt Cæsar, qui ad vrbem erat, prior arma deponere cogeretur: aut si id facere recusaret, in inuidiã adduceretur. Post hæc ad Araxem vsq; flumen progressus, quò & Medus è suo regno processerat, fœdere cũ Rege inito, parteq; Armeniæ nuper occupatæ

ARMENIA SVBACTA

ANTONII DE ARTAVASDE TRIVMPHVS

Octauia.

Cleopatra Libery.

patræ conceſſa, filiam viciſſim Iotapen filio ſuo deſponſam, ſignaq; Statiano cæſo perdita à A Rege recipit, Polemonem verò Ponti Regem à Medo nuper captum, Armenia minore donat. Et hæc quidem ſunt, quæ ab Antonio in Syria, alijsq; tranſmarinis populi Romani prouincijs & finitimis regionibus, hactenus geſta ſunt. Quum autem deuicto occiſoq; Sex. Pompeio, Lepido verò in priuatorũ ordinem redacto, Parthisq; ab vna parte, ab altera verò gentibus, quæ contra Cæſarem bella mouerant, perdomitis, penes Antonium & Cæſarem rerũ omnium ſumma eſſet, omnibusq; vtcunq; vbiq; pacatis, nullum aliunde grauius bellum imminere videretur, bellum ſubitò ciuile inter Antonium & Cæſarẽ exarſit: cuius hæ ferè exſtitêre cauſſæ & initia. Cæſar offenſus Antonij in Octauiam ſororẽ iniurijs, Antonium apud Senatum accuſabat, quòd AEgyptum prouinciam ſine ſorte inuaſiſſet: quòd Artauaſda Rege Armeniæ per fraudem capto & in vincula coniecto, magnã nomini Romano iniuriam & contumeliam conciliaſſet: quòd præcipuas Po. Ro. prouincias, tum Cleopatræ & liberis ipſius, tum alijs pro arbitrio dediſſet. Antonius viciſſim obijciebat, B quòd Lepido collegæ ſe inconſulto magiſtratũ abrogaſſet, Lepidiq; & Sexti cùm prouincias, tum exercitus ſua auctoritate ſibi vendicaſſet: quòd naues quas ipſi cõmodato dederat, nõ reſtituiſſet: quòd vniuerſos ferè per Italiam agros militibus ſuis nulla habita militũ Antonianorũ ratione diuiſiſſet. hæc atq; alia tam apud Senatũ quàm per litteras ſibi mutuò exprobrabant, & viciſſim ſe purgabant: Cæſar quidem coràm per ſe, Antonius verò per litteras, legatos, aut internuntios, potiſſimùm aũt per C. Soſium alterum è Conſulibus, qui Antonij cauſſam magno ſtudio atque contentione defendebat, & Cæſarem impugnabat, edictum etiam contra Cæſarem propoſiturus, ni Tribunus plebis vetuiſſet: qui & poſtea cũ collega & plurimis Senatorum ad Antonium tranſijt, cauſſatus nõ licere Conſulib. liberè de Rep. agere, quòd Cæſar ſatellitio ſtipatus, amicisq; pugiones ſub veſte occultantibus comitatus in Senatum veniret. Pro quibus alij non pauci poſtea ab Antonio ad Cæſarem ſe C cõtulêre, & in his M. Titius & Munatius Plancus: habitoq; hinc inde Senatu, quũ alter alterum criminari & accuſare nõ ceſſaret, Antonius repudiata Octauia, prior bellũ Cæſari denunciaſſe viſus eſt. Inuento aũt Romæ apud Veſtales Antonij teſtamento, eoq; palàm in Senatu recitato, quo inter cetera Cæſarionẽ legitimũ Cæſaris filium declarabat: relictisq; tam ipſius Cleopatræ, quàm ſuis ex Cleopatra liberis immenſis inofficioſiſſimisq; legatis, Alexandriæ ſe cõmuni cũ Cleopatra ſepulchro cõdi petebat. factum eſt vt & ea quæ vulgò de ipſo ſpargerẽtur, de imperio Alexandriam tranſferendo, deq; Roma ipſi Cleopatræ donanda, facilè crederẽtur: animiq; ferè omnium, etiam eorum qui prius rebus ipſius ſtuduerant, ab ipſo alienarentur. Adempto igitur ipſi cõmuni Senatus decreto conſulatu, reliqua etiam poteſtas abrogata eſt. Et quũ Senatus propter amicos ipſum hoſtem iudicare nõ auderet, impunitate tamẽ & præmio ijs qui partes Antonij reliquiſſent propoſito, ſumptisq; ſagis bellum Cleopatræ indictũ eſt. Et poſtquã magno vtrinq; ſtudio delectus habiti, eaq; D quæ ad bellum neceſſaria videbantur comparata, Antonius paratior & ab omnibus Cæſare inſtructior, primùm cũ Cleopatra Epheſum venit, quò copias maritimas omnes cõuenire iuſſerat. Et quanquã à Domitio monitus Cleopatrã relinquere conſtituiſſet, victus tamen precibus & lachrymis ipſius Cleopatræ, Canidioq;, quem Cleopatra ſubornarat, inſtante, collectis omnibus copijs, aſſumptaq; ſecum Cleopatra, Samum peruenit. Vbi poſtquam dies aliquot in ſummo luxu, nullisq; nõ interim voluptatib. indulgens peregiſſet, Athenas venit. Commoratusq; & ibi aliquandiu, poſtea Corcyrã perueniens, intellecto naues Cæſaris ſpeculatorias apud montes Ceraunios in ſtatione eſſe, ſuſpicatus vniuerſam Cæſaris claſſem eò cõueniſſe, in Peloponneſum reuectus, omniq; exercitu ſuo in hiberna diſtributo, Patris hiemauit: magno Cæſaris cõmodo, qui ab omnib. imparatus, intellecta Antonij celeritate & copiarũ magnitudine, magnoperè metuebat ne ante hiemem pugnare cogeretur.

Ant. & Cæsar inimici facti.

BELLVM CIVILE INTER CAESAREM ET ANTONIVM.

CONSVLATVS ET IMPERIVM ANTONIO ABROGATVM.

A retur. Omnibus igitur per ociũ cõparatis, Cæſar vere inito Brunduſio ſoluens, Actium, vbi maior Antonianarũ nauiũ pars in ſtatione erat, vniuerſas copias ducit: copijsq; pedeſtrib. ad Ceraunios montes expoſitis, occupataq; Corcyra præſidio deſtituta, & nauibus ibi in ſtatione conſtitutis, Actium inde cũ vniuerſa claſſe prouectus, nemine nec ad pugnam nec ad colloquiũ exeunte, in aduerſa ſinus Ambracij parte loco ſublimi, vnde & Actium ipſum & mare ſubiectum & ſinus interior deſpici poterant (quo loco poſtea Cæſar Nicopolim condidit) caſtra poſuit. Antonius aũt quem ſuprà Patris hiemaſſe relatum eſt, poſtquam Cæſarem Actium perueniſſe intellexit, & ipſe quamprimùm eò contendit: caſtraque haud procul à Cæſare conſtituit: cõmiſſisq; ibi leuibus aliquot terra mariq; prælijs, ſuis ferè ſemper inferioribus, & præter Leucadem inſulam pleriſq; etiam Peloponneſi vrbibus à M. Agrippa receptis, plurimisq; quotidie è cõfœderatis Regibus à ſe ad Cæſarem tranſeuntibus, caſtra in oppoſitam ſinus partem tranſtulit. Vbi dum ſe commeatibus interclusũm videt,
B periculumq; eſſe, ne ſi diutiùs bellum trahatur ſui fame premantur, variantibus ſententijs ſuper eo quod faciendum videretur, quanquam Canidio & alijs quàmplurimis ſuadentib. vt Antonius remiſſa in Ægyptum Cleopatra, mariq; cedens, exercitu & bello in Thraciam vel Macedoniam tranſlato, terreſtri potiùs prælio, quo Cæſarem longè ſuperare videbatur, rem committeret, vicit tamen Cleopatræ ſententia, quæ vel iam de fuga cogitans (quã ſibi mari quàm terra faciliorem paratioremq; ſciebat) nauali prælio concurrendum, aut quod tutiùs videbatur, diſpoſitis per loca oportuna præſidijs in AEgyptum recurrendum inculcabat. Antonius igitur quum maior claſſiariorum pars per hiberna diſperſa nondum aduenißet, plurimisq; occiſis, non pauciores ad Cæſarem tranſiiſſent, reliquis omnibus nauibus flamma ſtudio iniecta concrematis, ſexaginta optimas ex omni numero elegit: quas velis etiam ſecum aſſumptis, impoſitisq; viginti milibus militum ſagittariorumque duobus
C milibus, ad fugam pariter & prælium inſtruxit: è quibus præter paucas triremes, reliquæ omnes maiores erant, à quaternis ſcilicet vſq; ad denos remorum ordines, omnesq; turritæ: vt tanquam de muro ex iis depugnaretur. Dextrũ quidem claſſis cornu cum Antonio Gellius Poplicola ducebat, ſiniſtrum M. Octauius, mediam verò aciem Celius. Gubernatoribus autem præceperat Antonius, vt paulatim progreſſi, in ipſis ſinus faucibus & anguſtijs hoſtium impetum exſpectarent. Cæſar autem poſtquam Antonianos ad pugnam paratos in acie conſiſtere cognouit, educta & ſua claſſe dum videt hoſtem immotum tanquam in anchoris conſiſtere, octo fermè à ſtatione hoſtium ſtadijs ipſe quoque ſuos continuit: donec procedentib. primò Antonianis, qui magnitudine & firmitate nauium ſuarum confiſi vlteriorem moram non ferebant, Cæſarianis quoque propiùs accedentibus atque impetu inuectis, res ad prælium deuenit. Ita vt dum tres quattuórue aut plures Cæſaris naues ſingulas Antonianarum, quæ vaſtitate ſua arcium potiùs quàm nauium ſpeciem præbebant, op
D pugnantes circumſiſtunt, non tam mari quàm terra circa oppidum aliquod prælium committi videretur. Et poſtquam inclinante in neutram partem victoria, diu acriter pugnatũ fuiſſet, tandem turbata media Antonij acie, Cleopatra, quæ poſt eas naues quæ pugnam capeſſebant hactenus in anchoris ſteterat, inter ſpem metumq; dubia, quum aduerſum magis prælij euentum metueret, quàm felicem ſperaret, dato ſigno, paſſis velis, directoque verſus Peloponneſum curſu, etiam non præmonito Antonio ſe cum ſuis in fugam dedit. Quos quũ Antonius non tam metu periculi, quàm accepta iam clade fugere crederet, ipſe quoq; attonitus nec plura percunctatus, in quinqueremem inſiliens, paucis comitantibus, deſerta claſſe Cleopatrã fugientẽ inſequutus eſt. Reliqui Imperatoris ſui fuga cõſternati, abiectoq; omni vlteriùs dimicandi propoſito, proiectisq; omnibus quæ curſum remorari poſſent, ipſi ſe quoq; ad fugam expediunt. Quos quũ Cæſariani velis deſtituti aſſequi non poſſent, eos qui nondum euaſerant eminùs cominusq; oppugnando aliquandiu remorati, quũ propter

PVGNA NAVALIS ACTIACA.

molem nauiũ expugnari poſſe diffiderent, mutato cõſilio, faces, iacula ignita, atq; ollas carbonib. piceq; & ſulphure plenas coniecêre. Hinc quũ ſtatim flamma apprehendiſſet, deficiente aqua incendio reſtinguendo idonea, bona Antonianarũ nauiũ pars incendio mediis in fluctibus miſerè periit. Cleopatra autẽ poſtquã Antonium ſubſequi intellexit, ſigno ſtatim è naui ſua ſublato ad quod ille curſum teneret, poſtea ad ſe delatũ in nauẽ ſuam recepit. Ceterùm quidam tradidêre, Antonium ſiue pudore, ſiue ira, capite in vtramq; manũ demiſſo per triduũ in prora nauis conſediſſe, ita vt Cleopatrã ne aſpiceret quidem, neq; ſe ab ea in faciem conſpici pateretur: donec tertio pòſt die ad Tenarũ promontoriũ appellentes, opera mulierum quæ Cleopatrã comitabantur in colloquium reducti, ſimul & cœnarent & cubarent. Antonius intellecto ibi claſſem quidem amiſſam, verùm terreſtres copias quibus Canidius præerat ſibi ſaluas, litteris ad Canidium miſſis iubet eum per Macedoniã in Aſiam exercitũ ducere: dimiſſaq; à ſe quanquã inuitò admodum in AEgyptum Cleopatra, amicis quoq; nauem multo auro & argento plenam largitus, hos quoq; qua quiſq; poterat ſalutẽ quærere hortatur, Theophilo cuidam qui Corintho præerat eoſdem cõmendans, vt donec veniam à Cæſare impetraſſent, tutum ipſis perfugiũ aut latebras præſtaret. Ipſe verò præmiſſis quibuſdã è ſuis ad Pinarium Scarpum qui Africã cum exercitu obtinebat, ſperans ſe ab ipſo recipiendum, Paretoniũ poſteà appulit. Plutarchus auctor eſt, Cleopatrã cum Antonio Paretonium profectam, & à Paretonio demùm in Alexandriã remiſſam. Dion autem tradit Cleopatrã veritam ne tanta clades nouis apud ſuos tumultib. cauſſam præberet, ſimulata victoria prorisq; nauiũ coronatis non ſine cantionibus & tibiarũ cõcentu Alexandriã inuectam. • Ceterùm quũ Pinarius Antoniũ recipere recuſaret, occiſis etiam quos Antonius ad ipſum miſerat, Antonius primò de morte ſibi cõſciſcenda cogitaſſe traditur: ſed ab amicis prohibitus, ipſe quoq; Alexandriã ſe ad Cleopatrã cõtulit: quæ tũ fortè Iſthmũ illũ trecentorũ ferè ſtadiorũ, qui mare AEgyptiũ & ſinũ Arabicũ interiacet, perfodere parabat, claſſe ſcilicet in mare rubrũ cum vniuerſo theſauro & valida ſuorũ manu traducta, bellum & ſeruitutẽ fugiens, nouas per ignotas regiones ſedes quæſitura. Sed intellecto Antonij aduentu relicto opere iam incepto, ſat habuit portus & littora diſpoſitis munire præſidiis. Antonius autẽ domo quadã in mari ipſo iuxta Pharũ ædificata, quam Timoniã appellauit, conſtituerat exemplo Timonis illius Athenienſis, qui vniuerſum genus humanũ peroſus fuerat, omni hominũ cõſuetudine deinceps abſtinere: quòd ſe ab amicis deſertũ & proditũ cauſſaretur, proinde poſthac fidem nulli habiturũ. Ceterũ poſtq̃ Antonius copias etiã terreſtres deletas intellexit, & regẽ Herodẽ quondã ſibi fidum & amicum cum plurimis aliis ad Cæſarẽ defeciſſe, ipſumq; Cæſarem expeditionẽ contra ſe parare, è domo illa Timonia Alexandriã reuerſus, abiecta cum ſpe ſalutis omni ſimul cura & ſollicitudine, voluptatib. conuiuiisq; & luxui deinceps cum Cleopatra totũ ſe dedidit: quod vitæ genus ipſi Cõmorientes appellarunt. Amicisq; in cœtũ illum ſuum Cõmorientiũ receptis, conuiuia & cõmeſſationes in orbẽ continuato circuitu cum ipſis celebrabãt. Interim cõtractis vndiq; copiis tam terreſtrib. quàm naualibus, auxiliisq; populorũ regumq; vicinorũ imploratis, Antyllũ Antonij ex Fuluia, & Cæſarionẽ Cleopatræ ex Cæſare filios emancipatos toga virili donarunt: qui ſi quid ipſis humanitùs accidiſſet, rei ſummæ præeſſent. Et ne quicquã intentatũ relinquerẽt, legatione inſuper etiã ſæpius ad Cæſarẽ miſſa, Cleopatra quidẽ regnum ſibi cum filiis relinqui petiit, Antonius autẽ vitam priuatã Athenis: cõſtituentes nihilominus ſi non impetrarẽt, aut alia neceſſitas vrgeret, in Hiſpaniã, Galliam, aut etiam ad mare Rubrum fugam facere, omnibus etiam in eum euentũ comparatis & adornatis. Sed Cæſar nunc reiectis Antonij poſtulatis, nunc nullo reſponſo dato, Cleopatræ palàm quidem interminabatur propter Antoniũ, ſed clàm omnia pollicebatur, ſi illa Antoniũ interfici curaret, vel regno quamprimũ expelleret, miſſo etiã Thyrſo quodam liberto qui eloquentia

plu

A plurimùm valebat: & quò Cleopatræ faciliùs quæ vellet persuaderet, pecunijsq; & reliquo rerum preciosissimarũ thesauro quoquo modo potiretur, se quoq; amore ipsius captum simulabat. Antonius autem quũ nihil se à Cæsare impetraturum intelligeret, quamuis misso inter ceteros etiam cũ magno auri pondere Anthyllo filio suo, intellecto Cornelium Gallum accepto à Scarpo exercitu Paretonium occupasse, sperans se Gallum, quem iam olim propter cõmunem militiam beneuolum sibi credebat, facilè pecunijs & pollicitationib. ad se traducturũ, Paretonium adnauigauit: sed prohibitus milites alloqui, acceptoq; & terra & mari incõmodo, nuntioq; de Pelusio à Cæsare capto ad se perlato, Alexandriam repetit. Cæsar enim Antonio iam digresso, nõ tam vi quàm proditione Cleopatræ (quæ Cæsarem sibi quoquo modo demereri studebat) Pelusiũ, tradente Seleuco, haud inuita Cleopatra receperat: inde exercitu propiùs Alexandriã admoto, castra in Hippodromo posuerat. Sed Antonius superueniens, quũ equitatũ Cæsaris etiamnũ ex itinere fatigatũ fudisset, sumpta

PELVSIVM A CAESARE RECEPTVM.

B hinc fiducia etiam pedestri certamine postea cõcurrere ausus, victus ad classem confugit: quòd cõstituisset, aut prælio nauali de summa rerũ contendere, aut in Hispaniã se recipere. Sed Cleopatra consiliorũ Antonij conscia, Cæsari & in hoc gratificari studens, effecit, vt naues ad Cæsarẽ transfugerent. Quod Antonius è tumulo conspicatus, amens in vrbem se prorupit, clamitãs à Cleopatra se proditũ illis, quibus in ipsius gratiã hostẽ se fecerat. Vnde Cleopatra Antonij indignationẽ & furorẽ metuens, in monumentũ siue Mausolæũ, quod illa sibi iuxta Isidis templũ sumptuosissimè exædificarat, cum Eunucho & duabus ancillis se abdidit: demissisq; cataractis claustrisq; obfirmatis ad Antoniũ mittit, qui nunciarẽt ipsam sibi manus intulisse: sperans scilicet, vt quidam tradidêre, Antoniũ intellecta morte ipsius, sibi quoq; mortẽ esse consciturũ. Nec falsa est sua opinione. Antonius enim accepto statim mortis ipsius nuntio, in cubiculũ irrumpẽs, deposito thorace, Erotẽ seruũ, qui sibi pridem

C hoc officij si quãdo res postularet pollicitus fuerat, promissa exequi, & se interficere iubet. Sed quum is ferro in propria viscera adacto, ad pedes domini moribundus procidisset, Antonius rapto itidem ferro ventrẽ sibi percussit, seq; in lectũ demisit. Quumq; exorto hinc per vrbẽ tumultu Cleopatra è monumenti fastigio despiciens id quod acciderat intellexisset, populusq; conspecta Cleopatra quam mortuam credebat altiùs inclamasset, Antonius intellecta caussa tanti clamoris quòd Cleopatra etiamnum viueret (quod & Diomedes à Cleopatra missus haud multò pòst nunciauit) per eos qui tum aderant proprio rogatu ad monumentũ delatus est. Sed quũ Cleopatra fores aperire vel nollet vel nõ posset, funibus & cathenis per fenestrã ab ipsa Cleopatra & duabus illis mulierib. in sublime attractus, atq; intra Mausolæũ receptus, potu vini hausto, postquã Cleopatrã vt sibi rebusq; suis consuleret, & ex iis qui Cæsari aderãt Proculeio potissimũ fideret, monuisset, inter muliebres eiulatus & lamentationes Cleopatræ haud multò pòst exspirauit. Cleopatra autem mortuo

ANTONII MORS.

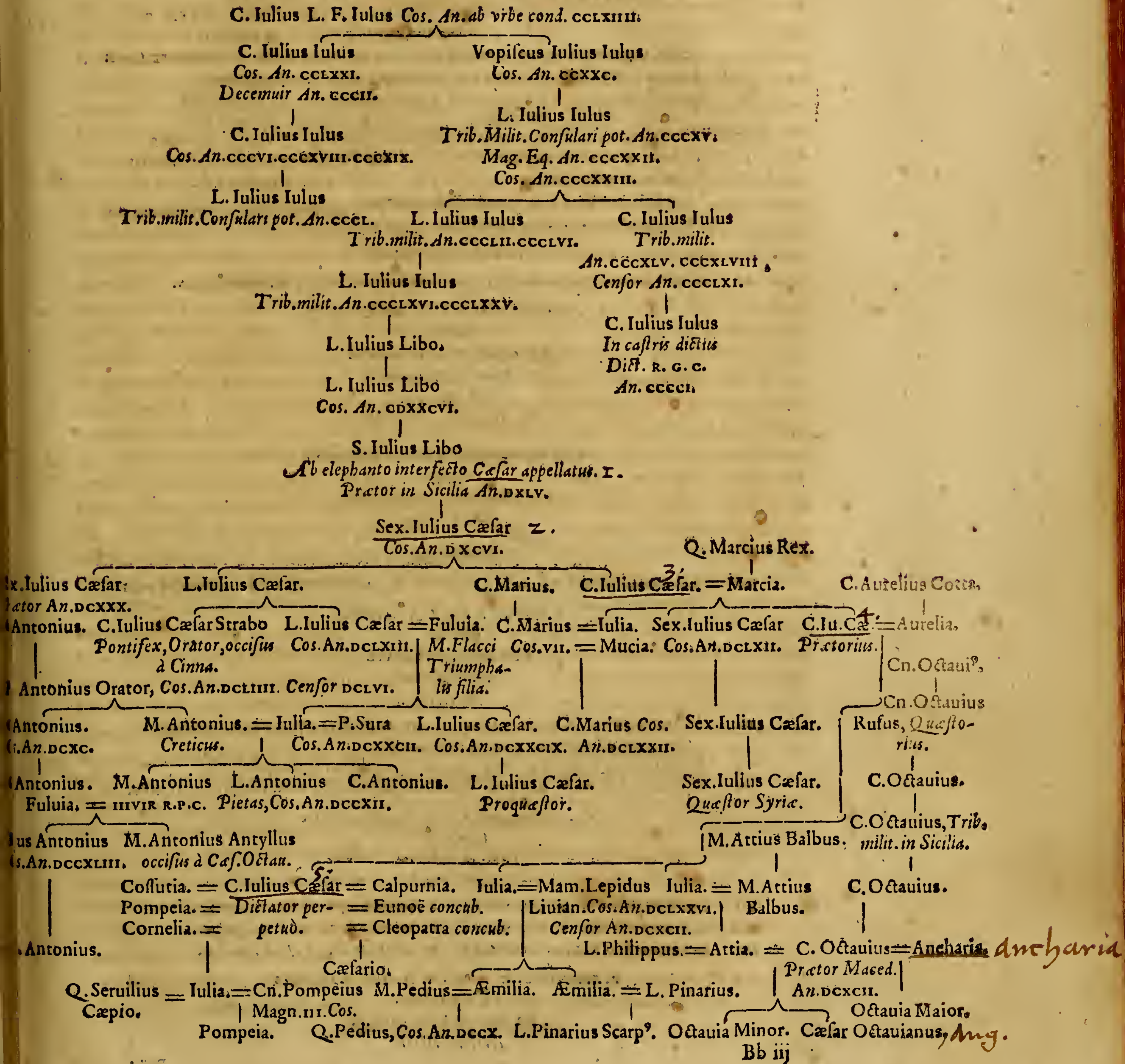
D iam Antonio, quũ se Cæsari nondũ credere auderet, sepulchro adhuc se cõtinebat: ceterũ ea quæ acciderãt ipsi quamprimũ nunciari curauit: sperans se non vitã solùm, sed & regnũ iis quas immensas penes se habebat, opibus redempturã: constitutũ interim habẽs, si regnũ ipsi relinquere Cæsar recusaret, admotis sibi, vt ferunt, aspidibus, quas in id secũ habebat, iniectoq; thesauris suis igne, quem & ipsum in illum euentũ secũ intulerat, simul sibi vitã quam nullã potius q̃ priuatã malebat, eripere: & Cæsarẽ pecuniarũ exspectatione frustrari. Cæsar econtrà quum hoc vnũ in votis haberet, vt thesauro eius omni integro & ipsa viua potiretur, quò eam in triumphũ duceret, Proculeiũ cum mandatis ad Cleopatrã mittit, iubens eam ad se adducere si quà fieri posset. Qui quum nòn admissus in monumentum pro foribus Cæsaris mandata exponeret, iubens Cleopatrã optima quæq; de Cæsare sperare, seq; & sua omnia Cæsari permittere, re infecta ad Cæsarem reuersus est. Postea submisso alio, qui vti priùs Proculeius fecerat, sermonem pro foribus cum Cleopatra protraheret, Pro-

Proculeius.

Proculeius subsequutus admotis scalis, per eam fenestrā qua Antonius receptus fuerat, cū Epaphrodito liberto monumentū ingressus est. Quem altera mulierū quæ intus erat con spicata, quū subitò exclamasset, Infelix Cleopatra viua caperis: Cleopatra exterrita arrepto cultro seipsam interfectura erat, ni Proculeius eam in tempore continuisset. Ferro igitur adempto, omnibusq; iis quibus sibi mortem inferre posset procul remotis, vesteq; insuper excussa, num quid sub ea occultaret veneni, Proculeius. Cleopatrā cum Epaphrodito, cui ipsius custodia à Cæsare cōmissa fuerat, dies aliquot dum Antonij corpus regio & patrio more condiret, ibi manere permisit: hoc enim Cæsar ipsi cōcesserat, pluribus tam regibus quàm priuatis corpus Antonij ad sepulturā poscentibus. Posteà autem in regiam traducta, permittente adeoq; hortante Cæsare, cultu & comitatu solito vti non destitit. Quumq; vt sibi Cæsarem alloqui liceret petiisset, Cæsar vti pollicitus fuerat, post dies aliquot acce dens, inuenit in conclaui ornatissimo in lectulo decumbentem, veste indutam abiecta & quæ luctū testaretur, affixisq; & iuxta positis pluribus Iulij Cæsaris imaginibus, plurimas etiam Cæsaris ad se litteras, & quasdam ex his amatoriè scriptas sinu tenentē. Quumq; in sella preciosissima quæ iuxta lectū posita fuerat, consedisset, & Cleopatrā lectulo exilientem sibiq; ad genua procidentem in lecto assidere iussisset, instituta prolixiori cum regina oratione, illa nunc se purgante, caussamq; erratorū in necessitatem & Antoniū reiiciente, nunc ad preces & verba ad cōmiserationē mouendam cōposita recurrente: Cæsar ea quæ sibi videbatur redarguens & refellens, interim etiam de thesauris percunctans, auriq; & ar genti rationes exigens, tandemq; reginā bono animo esse iubens, vt nihil mali passuram, imò maiora quàm speraret acceptura, ab ea discessit. Cleopatra dolens Cæsarem, neq; se familiariùs aspexisse, neq; iterū de amore vllum verbum fecisse, quū tamē se à Cæsare amari crederet, quum omnino mori in animum induxisset, verita ne arctiùs custodita & obserua ta ea quæ animo conceperat exequi prohiberetur, simulat se & vitæ longioris, & Romæ adeundæ, visendæq; cupidam. Cuius rei quum ferè iam & Cæsari, & iis qui ipsam obseruabant, fidem fecisset, minùs attentè custodita est: impetratoq; à Cæsare, vt sibi Antonio pa rentare liceret, sepulchrum ingreditur: ibiq; persolutis Antonio inferiis, iusso sibi balneo apparari, lota, vestemq; omnium elegantissimā, cultumq; regium induta, prandiū sumpsit. A prandio tabellas obsignatas ad Cæsarem mittens, quibus cōmuni se cum Antonio sepul chro recondi postulabat, easdem tanquā aliud continentes Epaphrodito deferendas tradidit, vt sic eum à se remoueret: quo digresso, reliquis etiam à se dimissis ianuā sepulchri clausit. Cæsar perlectis tabellis, id quod euenerat suspicatus, mittit qui inspicerent quid gestum esset. Qui valuis apertis introgressi, inueniunt Cleopatrā aureo in lecto, & cultu regio exanimem iacentem: ex mulieribus autem vnam ad pedes dominæ mortuā, alteram semianimem diadema capiti reginæ adaptantem: huic Charimo nomē erat: quam quum quidam inclamās interrogasset, Pulchra ne sunt hæc Charimum? Pulcherrima respōdit, & tot Regū prolem decentia: simul expirauit. Mortis genus aut ratio in incerto est, nisi quòd apparentibus in brachio duabus puncturis siue notis exiguis, verisimile videbatur, eam admota brachio aspide interiisse: maximè quòd aspidem eo ipso die à quodam qui rure venerat, inter flores & fructus vt custodes fallerentur illatā ferunt: alij verò aliter periisse existimant. Mortua est autē annos nata triginta nouem. Antonium verò quidam annos quin quaginta sex, alij tres & quinquaginta vixisse tradunt. Cæsar autem disiectis omnib. Anto nij statuis, acceptis, vt Plutarchus auctor est, ab Archiuio quodam Cleopatræ amico mille talentis, reginæ statuas intactas reliquit. Et quanquam mortem ipsius ægrè admodum ferret, propter ereptum sibi vnicum ferè triumphi sui decus, miratus tamen mulieris constantiam ac fortitudinem, regio funere ipsam cum Antonio sepiliri iussit.

CLEOPATRAE MORS.

C. IVLII CAESARIS DICTATORIS GENEALOGIA.

PARS FASTORVM MAGISTRATVVM ET TRIVMPHORVM ROMANORVM AB ANNO VRB. COND. DCLXVII. VSQVE AD ANNVM DCCXXII.

VII L.CORNELIVS L.F.L.N. CINNA II C. MARIVS C.F. /. NEPOS VII
IN MAG.MORT.EST. IN EIVS LOC.FACT.E.
L. VALERIVS L.F. L.N. FLACCVS II
CENS.L.MARCIVS Q.F.Q.N.PHILIPPVS. M.PERPERNA M.F./.NEPOS LVS.FE.LXVII
VIII L.CORNELIVS L.F.L.N. CINNA III CN.PAPIRIVS C.F.C.N. CARBO
IX CN.PAPIRIVS CN.F.CN.N.CARBO II L.CORNELIVS L.F.L.N. CINNA IIII
SOLVS CONSVLATVM GESSIT. QVVM ABDICASSET OCCISVS EST.
DCLXX. L. CORNELIVS L.F.L.N.SCIPIO ASIATICVS C.NORBANVS /. F. /. N. FLACCVS
I C. MARIVS C. F. C. NEPOS CN. PAPIRIVS CN. F. C.N. CARBO III
IN MAG. OCCISVS EST IN MAG. OCCISVS EST.
L. CORNELIVS L.F.P.N. SVLLA FELIX DICTAT.
L. VALERIVS L. F. L. N. FLACCVS MAG.EQ. REI PVBL. CONSTITVEND.CAVSSA

VIII PRAETORES FACTI

II M. TVLLIVS M.F.A.N. DECVLA CN. CORNELIVS L. F. L.N. DOLABELLA.

L. CORNELIVS L. F. P. N. SVLLA FELIX.
DICT.
EX GRAECIA ASIA PONTO
ET REGE MITHRADATE
PER BIDVVM
IIII ET III K. FEBRVAR.

CN.POMPEIVS CN. F. SEX. N.MAGNVS
PRO PR.
DE HIARBA MAVRITANIAE REGE
EX AFRICA
PRIMVS EQVES ROMANVS
///////////

III L. CORNELIVS L.F.P.N.SVLLA FELIX II Q.CAECILIVS Q.F.L.N.METELLVS PIVS

L.LICINIVS P.F. /. N. MVRENA
PRO PR.
DE REGE MITHRADATE
EX PONTO
//////////

IIII P. SERVILIVS C. F. M. N. VATIA AP. CLAVDIVS AP. F. AP. N. PVLCHER
QVI POSTEA ISAVRICVS APPELLATVS EST
V M.AIMILIVS Q.F.M.N. LEPIDVS Q. LVTATIVS Q. F. Q. N. CATVLVS
VI D. IVNIVS D. F. M. N. BRVTVS MAM.AIMILIVS MAM F.M.N. LEPIDVS LIVIANVS.

CN. CORNELIVS L. F. L. N. DOLABELLA
PRO COS.
EX MACEDONIA
///.////

VII CN. OCTAVIVS M. F. CN. NEPOS C. SCRIBONIVS C. F. /. N. CVRIO
VIII L. OCTAVIVS CN. F. CN. NEPOS C. AVRELIVS M.F./.N. COTTA
IX L. LICINIVS L. F. L. N. LVCVLLVS M. AVRELIVS M.F./.N. COTTA

P. SERVILIVS C. F. M. N. VATIA ISAVRICVS
II PRO COS.
DE ISAVREIS EX CILICIA
//////////////

DCL-

DCLXXX M. TERENTIVS M.F./.N. VARRO LVCVLLVS C. CASSIVS L.F./.N. VARVS.

BELLVM SERVILE SPARTACINVM.

I L. GELLIVS L.F./.N. POPLICOLA CN. CORNELIVS CN.F./.N. LENTVL. CLODIAN.

C. SCRIBONIVS C.F./.N. CVRIO
PRO COS.
DE THRACIBVS DARDANEIS
EX MACEDONIA
//////////

II CN. AVFIDIVS CN.F./.N. ORESTES P. CORNELIVS P.F.P.N. LENTVL. SVRA

M. TERENTIVS M.F./.N. VARR. LVCVLLVS
PRO COS.
DE THRACIBVS DARDANEIS
ET BESSEIS
EX MACEDONIA
/////////

M. LICINIVS P.F.M.N. CRASSVS
PRO PR.
DE SERVEIS GLADIATORIBVS FVGITIVEIS
ET GRANICO SPARTACOQVE DVCIBVS
/////////

Q. CAECILIVS Q.F.L.N. METELLVS PIVS
PRO COS.
EX HISPANIA
III KAL. IANVAR.

CN. POMPEIVS CN.F.SEX.N. MAGNVS II
PRO COS.
EX HISPANIA
PRID. K. IANVAR.

III CN. POMPEIVS CN.F.SEX.N. MAGNVS M. LICINIVS P.F.M.N. CRASSVS (LXIIX

CENS. CN. CORNELIVS CN.F./.N. LENTVL CLODIAN. L. GELLIVS L.F./.N. POPLICOLA L.F.

IIII Q. HORTENSIVS L.F./. NEPOS Q. CAECILIVS L.F.Q.N. METELLVS
QVI POSTEA CRETTICVS APPELL. E.

M. PVPIVS M.F./.N. PISO FRVGI
CALPVRNIANVS PRO COS.
EX HISPANIA
/////////

V L. CAECILIVS L.F.Q.N. METELLVS Q. MARCIVS Q.F./N. REX
IN MAG. MORT. EST SOLVS CONSVLATVM GESSIT

BELLVM CRETICVM.

VI C. CALPVRNIVS L.F./.N. PISO FRVGI M'. ACILIVS M'.F.M'.N. GLABRIO

BELLVM PIRATICVM.

VII M'. AIMILIVS /.F./.N. LEPIDVS L. VOLCATIVS Q.F./.N. TVLLVS

VIII P. CORNELIVS SER.F.P.N. SVLLA P. AVTRONIVS L.F./.N. PAETVS
AMBITVS DAMNATI
NON INIERVNT
IN EORVM LOCVM FACTI SVNT
L. AVRELIVS M.F./.N. COTTA L. MANLIVS L.F./.N. TORQVATVS

CENS. Q. LVTATIVS Q.F.Q.N. CATVLVS M. LICINIVS P.F.M.N. CRASSVS
DISSENSIONE INTER SE ORTA
ABDICARVNT LXIV

IX L. IVLIVS L. F. L. N. CAESAR C. MARCIVS C. F. C. N. FIGVLVS
CENS. L. AVRELIVS M. F. /. N. COTTA Q. CAECILIVS Q. F. L. N. METELLVS PIVS
ABDICAVIT IN MAG. MORT. EST
DCXC M. TVLLIVS M. F. M. N. CICERO C. ANTONIVS M. F. /. NEPOS

L. LICINIVS L. F. L. N. LVCVLLVS
PRO COS.
EX PONTO CAPPADOCIA ARMENIA
DE REGIBVS MITHRADATE
ET TIGRANE
//////////

I D. IVNIVS M. F. /. N. SILANVS L. LICINIVS L. F. /. N. MVRENA

Q. CAECILIVS L. F. Q. N. METELLVS
CRETICVS PRO COS.
EX CRETA INSVLA
KAL. IVN.

II M. PVPIVS M. F. /. N. PISO FRVGI CALPVRNIAN. M. VALERIVS M. F. M. N. MESSALLA NIGER
CENS. P. SERVILIVS C. F. M. N. VATIA ISAVRICVS MAM. AIMILIVS MAM. F. M. N LEPIDVS LIVIAN. (L. F. LXIX

CN. POMPEIVS CN. F. SEX. N. MAGNVS III
PRO COS.
EX ASIA PONTO CRETA CILICIA PAPHLAGONIA
CAPPADOCIA SYRIA IVDAEA ALBANIA IBERIA
ARMENIA PIRATEIS
DE REGIBVS MITHRADATE ET TIGRANE
PER BIDVVM
III PRIDIE KAL. OCTOBR.

III L. AFRANIVS A. F. /. NEPOS Q. CAECILIVS Q. F. Q. N. METELLVS CELER
IIII C. IVLIVS C. F. C. N. CAESAR M. CALPVRNIVS L. F. /. N. BIBVLVS

BELLVM GALLICVM TRANSALPINVM.

V L. CALPVRNIVS L. F. L. N. PISO CAESONIN. A. GABINIVS A. F. /. NEPOS
VI P. CORNELIVS P. F. /. N. LENTVLVS SPINTER Q. CAECILIVS Q. F. Q. N. METELLVS NEPOS
VII CN. CORNELIVS P. F. P. N. LENTVL. MARCELLIN. L. MARCIVS L. F. Q. N. PHILIPPVS
VIII CN. POMPEIVS CN. F. SEX. N. MAGNVS PIVS II M. LICINIVS P. F. M. N. CRASSVS II

BELLVM PARTHICVM.

CENS. M. VALERIVS M. F. M. N. MESSALLA NIGER M. CALPVRNIVS L. F. / N. BIBVLVS L. F. LXX.
IX L. DOMITIVS CN. F. CN. N. AHENOBARBVS AP. CLAVDIVS AP. F. AP. N. PVLCHER

C. PONTINIVS A. F. /. NEPOS
PRO PR.
DE ALLOBROGIBVS
EX GALLIA
PRID. KAL. NOVEMBR.

DCC CN. DOMITIVS M. F. M. N. CALVINVS M. VALERIVS C. F. /. N. MESSALLA
I CN. POMPEIVS CN. F. SEX N. MAGN. PIVS III Q. CAECILIVS Q. F. Q. N. METELLVS PIVS SCIPIO
PRIMVS SINE CONLEGA EX A D. V. K. MART. EX K. SEXTIL.
II SER. SVLPICIVS Q. F. /. N. RVFVS M. CLAVDIVS M. F. M. N. MARCELLVS

L. CORNELIVS P. F. /. N. LENTVLVS SPINTER
PRO COS.
EX CILICIA
/////////

III L. AIMILIVS M. F. /. N. PAVLLVS C. CLAVDIVS C. F. M. N. MARCELLVS (LXXI
CENS. AP. CLAVDIVS AP. F. AP. N. PVLCHER L. CALPVRNIVS L. F. L. N. PISO CAESONIN. L. F.
IIII C. CLAVDIVS M. F. M. N. MARCELLVS L. CORNELIVS P. F /. N. LENTVLVS CRVS

BEL-

BELLVM CIVILE CAESARIS
ET POMPEII.

C. IVLIVS C. F. C. N. CAESAR DICT. SINE MAG. EQ. — COMITIOR. HABEND. ET FERIAR. LATINAR. CAVS.

V C. IVLIVS C. F. C. N CAESAR II — P. SERVILIVS P. F. C. N. VATIA ISAVRICVS

HOC ANNO EX A. D. XIII KAL. SEXTIL.
VICTO AD PHARSALVM CN. POMPEIO MAGNO
C. IVLIVS C. F. C. N. CAESAR
CVM ANNVA DICTATVRA TRIBVNICIAM POTESTATEM
IN PERPETVVM ACCEPIT.

EX A. D. ///// K. NOVEMBR.

C. IVLIVS C. F. C. N. CAESAR DICT. II
M. ANTONIVS M. F. M. NEPOS MAG. EQ. — IMPER. CONSTITVEND. CAVSSA

VI Q. FVFIVS Q. F. C. N. CALENVS — P. VATINIVS P. F. /. NEPOS EX ///// EMBR.

M. AIMILIVS M. F. Q. N. LEPIDVS
PRO PR.
EX HISPANIA CITERIORE
/// //////

X PRAETORES IN SEQVENTEM
ANNVM DESIGNATI

VII C. IVLIVS C. F. C. N. CAESAR III — M. AIMILIVS M. F. Q. N. LEPIDVS
HIC ANNVS QVINDECIM MENSIVM FVIT.

HOC ANNO AFRICA RECEPTA
C. IVLIVS C. F. C. N. CAESAR
DICTATOR IN DECENNIVM ET PRAEFECTVS MORIBVS
CENSORIA POTESTATE IN TRIENNIVM
CREATVS EST

EX A. D. ////// SEXTIL.

C. IVLIVS C. F. C. N. CAESAR DICT. III
M. AIMILIVS M. F. Q. N. LEPIDVS MAG. EQ. — IMPER. CONSTITVEND. CAVSSA

C. IVLIVS C. F. C. N. CAESAR
DICT. III COS. III
DE GALLEIS ET GERMANEIS
//// ///////BR.

C. IVLIVS C. F. C. N. CAESAR II
DICT. III COS. III
EX AEGYPTO DE REGE PTOLEMAIO
//// /////////BR.

C. IVLIVS C. F. C. N. CAESAR III
DICT. III COS. III
DE PHARNACE PONTI REGE EX ASIA
//// /////////BR.

C. IVLIVS C. F. C. N. CAESAR IIII
DICT. III COS III
EX AFRICA DE REGE IVBA
/// /////////BR.

C. IVLIVS C. F. C. N. CAESAR
PRAEFECTVS MORIBVS CENSORIA POTESTATE
SINE CONLEGA CENSVM VICATIM EGIT,
LVSTRVM NON FECIT

EX ////////// QVINTIL.

VIII C. IVLIVS C. F. C. N. CAESAR IIII SINE CONLEGA. DICTATVRAE HONORE CONTENTVS ///// /// OCTOBR. ABDICAVIT

EX A. D. ////////// SEXTIL.

C. IVLIVS C.F.C.N. CAESAR DICT. IIII
M. ANTONIVS M.F.M.NEPOS MAG.EQ. II
IMPER. CONSTITVEND. CAVSSA
/// OCTOBR.ABDIC.IN EIVS LOC.FACT.EST
M. AIMILIVS M.F.Q.N. LEPIDVS MAG. EQ. II

C. IVLIVS C. F. C. N. CAESAR V
DICT. IIII COS. IIII
EX HISPANIA
/// ///// OCTOBR.

EODEM ANNO EX /// OCTOBR.
COSS. SVFFECTI ET HONORARII PRIMVM CREARI COEPTI
Q. FABIVS Q. F. Q. N. MAXIMVS C. TREBONIVS C.F./. N. ASPER

XIIII PRAETORES FACTI

Q. FABIVS Q. F. Q. N. MAXIMVS
COS.
EX HISPANIA
III IDVS OCTOBR.

HOC ANNO HISPANIA RECEPTA
OB OMNIA BELLA CIVILIA CONFECTA ET SINGVLAREM
IN CIVIS CLEMENTIAM
C. IVLIVS C. F. C. N. CAESAR
LIBERATOR PARENS PATRIAE ET DICTATOR PERPETVVS
APPELLATVS EST, PRIMVSQ. IMPERATORIS PRAENOMEN ACCEPIT.

Q. PEDIVS M. F. /. NEPOS
PRO COS.
EX HISPANIA
IDIBVS OCTOBR.

C. CANINIVS C. F. C. N. REBILVS EX PRID. KAL. IANVAR.

IX C. IVLIVS C. F. C. N. CAESAR V M. ANTONIVS M. F. M. NEPOS

XVI PRAETORES FACTI
AEDILES CERIALES PRIMVM CREARI
COEPTI

C. IVLIVS C. F. C. N. CAESAR DICT. PERP.
C. OCTAVIVS C. F. C. NEPOS QVI
IMPER. CONSTIT. CAVSSA
POSTEA C. IVLIVS CAESAR APPEL. EST MAG. EQ.
VT QVM M. LEPIDVS PALVDATVS EXISSET INIRET
CN. DOMITIVS M. F. M. N. CALVINVS MAG. EQ.
IN INSEQVENTEM ANNVM DESIGNATVS ERAT NON INIIT

C. IVLIVS C. F. C. N. CAESAR VI
DICT. PERP. COS. V
OVANS EX MONTE ALBANO
VII K. FEBR.

EODEM ANNO IDIBVS MART.
C. IVLIVS C. F. C. N. CAESAR
A BRVTO ET CASSIO CVM CONIVRATIS IN CVRIA OCCISVS EST
IN EIVS LOCVM COS. FACTVS EST

P. COR-

P. CORNELIVS P. F. /. N. DOLABELLA

BELLVM CIVILE MVTINENSE.

DCCX C. VIBIVS C. F. C. N. PANSA. A. HIRTIVS A. F. /. NEPOS
IN MAG. OCCIS. E. IN EIVS L. F. E IN PROELIO OCCIS. E. IN EIVS L. F. E.
C. IVLIVS C. F. C. N. CAESAR OCTAVIAN. Q. PEDIVS M. F. /. NEPOS
QVI POSTEA IMP. CAESAR AVGVSTVS IN MAGISTRAT. MORTVVS EST
APPEL. EST ABDIC. IN EIVS L. F. E. IN EIVS LOCVM FACTVS EST
C. ALBIVS C. F. /. N. CARRINAS P. VENTIDIVS P. F. /. N. BASSVS
IDEM QVI PRAETOR ERAT

EODEM ANNO EX A. D. V. KAL. DECEMBR.
AD PRIDIE KAL. IANVAR. SEXTAS

TRIVMVIRI REI PVBLICAE CONSTITVENDAE
REMPVBLICAM TENVERVNT

M. AIMILIVS M. F. Q. N. LEPIDVS
M. ANTONIVS M. F. M. NEPOS III VIRI REI PVBLIC. CONSTIT.
C. IVLIVS C. F. C. N. CAESAR OCTAVIAN.

L. MVNATIVS L. F. L. N. PLANCVS
PRO COS.
EX GALLIA
IIII KAL. IANVAR.

M. AIMILIVS M. F. Q. N. LEPIDVS II
III VIR R. P. C. PRO COS.
EX HISPANIA
PRIDIE KAL. IANVAR.

I M. AIMILIVS M. F. Q. N. LEPIDVS
M. ANTONIVS M. F. M. NEPOS III VIRI REI PVBLIC. CONSTIT.
C. IVLIVS DIVI F. C. N. CAESAR OCTAVIAN.

BELLVM CIVILE PHILIPPENSE
CVM BRVTO, CASSIO, ET CONIVRATIS

EODEM ANNO
A. POSTVMIVS A. F. A. N. ALBINVS BRVTVS
IN SEQVENTEM ANNVM DESIGNAT. ERAT
LEGE PEDIA DAMNATVS NON INIIT
IN EIVS LOCVM FACTVS EST
M. AIMILIVS M. F. Q. N. LEPIDVS II L. MVNATIVS L. F. L. N. PLANCVS
CENS. L. ANTONIVS M. F. M. N. PIETAS P. SVLPICIVS P. F. /. N. QVIRINVS L. N. F.

P. VATINIVS P. F. /. NEPOS
PRO COS.
DE ILLYRICO
PRID. KAL. IANVAR.

II M. AIMILIVS M. F. Q. N. LEPIDVS
M. ANTONIVS M. F. M. NEPOS III VIRI REI PVBLIC. CONSTIT.
C. IVLIVS DIVI F. C. N. CAESAR OCTAVIAN.
EODEM ANNO
P. SERVILIVS P. F. C. N. VATIA ISAVRICVS L. ANTONIVS M. F. M. N. PIETAS

BELLVM CIVILE PERVSINVM.

L. ANTONIVS M. F. M. N. PIETAS
COS.

EX ALPIBVS
K. IANVAR.

III M. AIMILIVS M. F. Q. N. LEPIDVS
M. ANTONIVS M. F. M. NEPOS III VIRI REI PVBLIC. CONSTIT.
C. IVLIVS DIVI F. C. N. CAESAR OCTAVIAN.

EODEM ANNO

CN. DOMITIVS M. F. M. N. CALVINVS II C. ASINIVS CN. F. / N. POLLIO
ABDIC. IN EIVS LOC. FACT. EST ABDIC. IN EIVS LOC. FACT. EST
EX KAL. DECEMBR.
L. CORNELIVS P. F. /. N. BALBVS P. CANIDIVS P. F. /. N. CRASSVS

C. IVLIVS DIVI F. C. N. CAESAR OCTAVIAN.
III VIR R. P. C.
OVANS QVOD PACEM CVM M. ANTONIO FECIT
////// //// /////////

M. ANTONIVS M. F. M. NEPOS
III VIR R. P. C.
OVANS QVOD PACEM CVM C. CAESARE FECIT
////// //// //////////

IIII M. AIMILIVS M. F. Q. N. LEPIDVS
M. ANTONIVS M. F. M. NEPOS III VIRI REI PVBLIC. CONSTIT.
C. IVLIVS DIVI F. C. N. CAESAR OCTAVIAN.

EODEM ANNO

L. MARCIVS L. F. /. N. CENSORINVS C. CALVISIVS C. F. /. N. SABINVS

L. MARCIVS L. F. C. N. CENSORINVS
COS.
EX MACEDONIA
K. IANVAR.

HOC ANNO

TRIVMVIRORVM REI PVBLICAE CONSTITVENDAE
ACTA A SENATV POPVLOQVE ROMANO
RATA ESSE IVSSA SVNT

EX //// //////// Q. SALVIVS /. F. /. N. RVFVS

C. ASINIVS CN. F. /. N. POLLIO
PRO COS.
EX PARTHINEIS
VII KAL. NOVEMBR.

V M. AIMILIVS M. F. Q. N. LEPIDVS
M. ANTONIVS M. F. M. NEPOS
QVI HOC ANNO IMP. ANTONIVS APPEL. E. III VIRI REI PVBLIC. CONSTIT.
C. IVLIVS DIVI F. C. N. CAESAR OCTAVIAN.

EODEM ANNO

AP. CLAVDIVS C. F. AP. N. PVLCHER C. NORBANVS C. F. /. N. FLACCVS
EX //// /////// SEX. TAEDIVS /. F. /. N. AFER
ANTEQVAM INIRET MORTVVS EST

P. VENTIDIVS P. F. /. NEPOS
PRO COS.
EX TAVRO MONTE ET PARTHEIS
V K. DECEMBR.

VI M. AIMILIVS M. F. Q. N. LEPIDVS II
M. ANTONIVS M. F. M. NEPOS II III VIRI REI PVBLIC. CONSTIT.
C. IVLIVS DIVI F. C. N. CAESAR OCTAVIAN. II AD PRID. KAL. IANVAR. QVINTAS
QVI IN HOC HONORE IMP. CAESAR APPELL. EST

BELLVM CIVILE SICVLVM

CVM SEX. POMPEIO CN. F.

EODEM ANNO

M. VIPSANIVS L. F. /. N. AGRIPPA   L. CANINIVS L. F. /. N. GALLVS
EX /// /////////.   T. STATILIVS T. F. /. N. TAVRVS

VII L. GELLIVS L. F. L. N. POPLICOLA   M. COCCEIVS M. F. /. N. NERVA
ABDIC. IN EIVS LOC. FACT. EST   ABDIC. IN EIVS LOC. FACT. EST
L. MVNATIVS L. F. L. N. PLANCVS II   P. SVLPICIVS P. F. /. N. QVIRINVS

HOC ANNO

M. AIMILIVS M. F. Q. N. LEPIDVS III VIR R. P. C. II.
COACTVS A CONLEGA IMP. CAESARE DIVI F. OCTAVIANO ABDIC.

CN. DOMITIVS M. F. M. N. CALVINVS
PRO COS.
EX HISPANIA
XVI. KAL. SEXTIL.

IMP. CAESAR DIVI F. C. N. OCTAVIAN. II
III VIR R. P. C. II
OVANS EX SICILIA
IDIB. NOVEMBR.

VIII L. CORNIFICIVS L. F. /. NEPOS   SEX. POMPEIVS SEX. F. /. NEPOS
IX IMP. ANTONIVS M. F. M. NEPOS II   L. SCRIBONIVS L. F. /. N. LIBO
KAL. IANVAR. ABDIC. IN EIVS L. F. E.
L. SEMPRONIVS L. F. L. N. ATRATINVS

BELLVM ILLVRICVM.

BELLVM MARSICVM.

T. STATILIVS T. F. /. N. TAVRVS
PRO COS.
EX AFRICA
PRIDIE KAL. IVL.

EX K. IVLIS   PAVLLVS AIMILIVS L. F. M. N. LEPIDVS
EX K. IVLIS   C. MEMMIVS C. F. /. NEPOS

C. SOSIVS C. F. T. NEPOS
PRO COS.
EX IVDAEA
III NON. SEPTEMBR.

C. NORBANVS C. F. /. N. FLACCVS
PRO COS.
EX HISPANIA
IIII IDVS OCTOBR.

EX K. NOVEMB.   M. HERENNIVS /. F. /. NEPOS
SEX. POMPEIVS CN. F. CN. N. MAGNVS PIVS
IN SEQVENTEM ANNVM DESIGN. ERAT
ANTEQ. INIRET HOSTIS IVDICAT. OCCIS. E.
IN EIVS LOC. FACT. EST

DCCXX IMP. CAESAR DIVI F. C. N. OCTAVIAN. II — L. VOLCATIVS L. F. / N. TVLLVS
KAL. IANVAR. ABDIC. IN EIVS L. F. R.
L. AVTRONIVS P. F. L. N. PAETVS
EX K. MAIS — L. FLAVIVS C. F. / . N. SAEVINVS
EX K. IVLIS — M'. ACILIVS / . F. / . NEPOS
EX K. IVLIS — C. FONTEIVS C. F. / . N. CAPITO
EX K. SEPTEMB. — L. VINICIVS / . F. / . NEPOS
EX K. OCTOBR. — L. LAENONIVS / . F. / . NEPOS

I CN. DOMITIVS L. F. CN. N. AHENOBARB. — C. SOSIVS C. F. T. NEPOS
EX K. IVLIS — PAVLLVS AIMILIVS M. F. Q. N. LEPIDVS
EX K. IVLIS — L. CORNELIVS / . F. / . NEPOS
EX K. NOVEMB. — N. VALERIVS M. F. M. N. MESSALLA

CN. DOMITIVS L. F. CN. N. AHENOBARB.
PRO COS.
EX HISPANIA
////// ///

IMP. ANTONIVS M'. F. M. NEPOS III
IN SEQVENTEM ANNVM DESIGNAT. ERAT
HOSTIS IVDICATVS NON INIIT
IN EIVS LOCVM FACTVS EST

II IMP. CAESAR DIVI F. C. N. OCTAVIAN. III — M. VALERIVS M. F. M. N. MESSALLA CORVINVS

BELLVM CIVILE AD ACTIVM

EX K. MAIS — M. TITIVS M. F. / . N. RVFVS

HOC ANNO EX A. D. IIII NONAS SEPTEMBR.

VICTO AD ACTIVM M. ANTONIO M. F.
QVI IIIVIR R. P. C. FVERAT
IMP. CAESAR DIVI F. C. N. OCTAVIANVS
REM PVBLICAM SOLVS TENVIT.

HVBERTI GOLTZII
IN ALIQVOT FASTORVM PRAECEDENTIVM LOCOS ANIMADVERSIONES.

VONIAM in hac Fastorum Consularium parte non per omnia aliorum Fastos sequuti sumus, sed pleraq; in iis à nobis addita sunt, alia verò transposita, aut alio quouis modo immutata, ne non tam probabili aliqua ratione, quàm temeritate quadam aut studio ab aliis dissentiendi, id à nobis factum videri possit, operæprecium me facturum credidi, si in quibus à Fastis hactenus publicatis recessimus, sigillatim consilij mei rationes atq; auctoritates exponerem.

ANNVS VRB. COND. DCCV.

De annua Cæsaris dictatura & Tribunitia potestate ei decreta, & victoriæ Pharsalicæ tempore.

Hoc anno quo Cæsar. II. cum P. Seruilio consulatum gessit, perlata Romam cæde Pompeij, confirmatoq; victoriæ Pharsalicæ nuntio, tradidit Dion inter ceteros honores, secundam Dictaturam eamq; annuam Cæsari fuisse decretam: Consulatum item in quinquennium, & Tribunitiam potestatem in perpetuum ipsi concessam: sed recusato quinquennalis consulatus honore reliqua duo admisisse. Quæ quum præter exemplum concessa, prima extiterint futuræ Cæsaris monarchiæ quasi rudimenta siue tyrocinia, haud alienum putaui à præsenti instituto, si & hoc ipsum in Fastos referretur, quanquã ab aliis præteritum. Interim hîc mihi Lector monendus est, diem. XIII. Kal. Sextiles, qui hîc adscriptus est, non ad tempus honorum Cæsari decretorum referri debere, qui seriùs aliquantò decreti sunt, sed ad victoriam Pharsalicam. vt scilicet intelligas, eo anno, victo ad. XIII. Kal. Sextiles ad Pharsalum Pompeio, eos honores Cæsari decretos. Additusq; est is dies ex Kalendario marmoreo perantiquo, quod Romæ in ædibus Cardinalis Maphæi seruari & spectari solet, quodq; eo die victoriam Cæsaris celebrat: quam ex rerum à Cæsare gestarum serie, non est verisimile fuisse aliam, quàm Pharsalicam: quæ vti prima fuit, quam contra ciues obtinuit, ita vel potissima & præ ceteris memorabilis. Nec multùm ab hoc abhorret, quod Plutarchus in Bruto scribit, pugnam Pharsalicam media ferè æstate commissam, caloremq; tum fuisse intensissimum: qualis nimirùm exorto caniculæ sidere esse solet. Idem auctor & alibi tradit, Pompeium tempore messis ad Pharsalum fuisse superatum. Et certè si minùs dies ipse, tempus tamen victoriæ Pharsalicæ alia quoq; ratione intelligi potest. Nam quum ipse Cæsar lib. iij. belli ciuilis scribat, se in Græciam traiecisse prid. Non. Ianuarias: Iterum eodem pòst libro addat, plures menses transiisse, & præcipitasse iam hiemem, antequam Antonius cum reliquo exercitu Brundusio ad Cæsarem venisset, hinc colligitur tres menses vel duos vt quàm minimùm effluxisse, Ianuarium videlicet Februarium & Martiùm, antequam Antonius in Epyrum traiiceret: ex quo primùm tempore, scilicet post Antonij traiectionem, Cæsar circa Dyrrachium rem contra Pompeiũ gerere cœpit. His adde quod scribit Suetonius in Cæsare: Cæsarem in Macedoniam transgressum, Pompeium per quattuor penè menses maximis obsessum operibus ad extremum prælio Pharsalico fudisse. Nunc si quattuor hos menses, siue tres cum dimidio, iungas priorib. illis tribus siue duobus cum dimidio, qui iam prætenerant à tempore quo Cæsar in Epyrum venit, antequã Antonius reliquum exercitũ traiiceret, inuenies septem menses: eritq; mensis Quintilis septimus, quo mense Kalendarium antiquũ victoriã Cæsaris celebrat, qua in re eò prolixiores fuimus, quòd nec diem nec tempus ipsum tam insignis victoriæ apud vllum idoneũ scriptorẽ hactenus legisse memini.

De-

De secunda Cæsaris dictatura.

Sicuti Fasti Capitolini videntur annum sequentem. DCCVI. cum ipsa secunda Cæsaris dictatura inchoare, ducta scilicet linea inter secundum Consulatum & hanc Dictaturam, ita & quicunq; eos supplerunt, vel commentati sunt, idem constituunt anni illius & secundæ dictaturæ initiū. Sed nos auctores probatæ fidei, Dionem imprimis sequuti, maluimus secundam dictaturam collocare sub hoc anno DCCV. tanquam iam tum decretam & geri cœptam: ita tamen vt quum ea annua fuerit, non negem pro maiori parte gestam anno sequenti, scilicet DCCVI. In hanc sententiam me pertraxêre, primùm ipsa Dionis verba, qui scribit: Populum Romanum audita Pompeij morte, statim inter ceteros honores, annuam ipsi dictaturam decreuisse, eamq; Cæsarem statim iniisse, etiamnum extra Italiam existentem. Tum id quod Plutarchus in Antonio tradit: Cæsarem post Pharsalicā pugnam Dictatorem fuisse factum. Ceterùm idem Plutarchus in eo quod de M. Antonio subiicit hallucinari videtur: addit enim, quum Cæsar Pompeium persequi instituisset, Antonium à Cæsare cum Tribunatu in vrbem remisisse, eamq; potestatem si præsens sit Dictator, secundam esse: si absens, primam ac fermè solam: hæc enim de potestate Magistri equitum potiùs intelligenda videntur. Nam Cæsarem in secunda sua dictatura Magistrum equitum habuisse Antonium constat. Et Cicero ipse Philipp. II. auctor est, M. Antonium Cæsare ignaro quum ille Alexandriæ esset, beneficio auunculi Magistrum equitum esse constitutum. Hinc Dion tradit, quum ipso anni sequentis initio omnium ferè Magistratuum in vrbe solitudo esset, atq; hinc omnia plena tumultu, M. Antonium Magistrum equitum cum veste purpurea & sex lictoribus in publicum progressum & comitiis interfuisse. Superioribus accedit, quod Dion scribit, Cæsarem quum de Ptolomæi & Cleopatræ caussa cognosceret, quod fuit primo statim ipsius ad Alexandriam accessu, dictaturam gessisse. Alexandriam autem peruenisse traditur triduo post interfectum Pompeium, ipsis scilicet primis mensis Octobris diebus. Nam Pompeium quidam pridie, alij postridie eius diei cæsum prodidêre, quo de Mithridate olim triumpharat, qui fuit pridie Kal. Octob. Cæsarem autem tam maturè secundam hanc dictaturam iniisse, non exspectatis Kal. Ianuariis, minùs mirum videbitur, si consideremus Dictatorem quouis anni tempore creari solitum, eumque Magistratum vtpote extraordinarium non Kalendis Ianuariis, aut alio aliquo certo & stato die aut tempore, vt Consulatus & alios plerosq; Magistratus iniri solitū, sed quandocunq; res hoc exigeret, aut ex vsu Reipub. videretur. Vti autem dies ipse, quo Cæsar hanc Dictaturā iniit, incertus est, ita sub Id. Nouemb. iniisse probabile, intercedentibus scilicet à primo eius ad Alexandriam appulsu ad Id. Nouemb. quadraginta diebus, quod tempus sufficere potuisse videtur, cursui & recursui Alexandria Romam, & rursus Roma Alexandriam conficiundo, nuntiisq; vltro citroq; perferendis: maximè quando in tanto negotio cessatū haud sit verisimile, sed omnia quammaxima celeritate hinc inde constituta, & vltro citroq; perlata.

ANN. DCCVI.

In aliorum Fastis hic annus asscribitur secundæ Cæsaris Dictaturæ, cuius Dictaturæ initium quum à me in annum præcedentem reiectum sit, annum Consulibus adscripsi, vt in superioribus annis factitatū est. quanquam hi Consules serò admodum, & sub exitum ipsius anni creati sunt, post Cæsaris à bello Alexandrino & Pontico in vrbem reditū. Nam quum inter ceteros honores & prærogatiuas, qui Cæsari post victoriam Pharsalicam decreti fuerant, etiam ius comitiorum omnium ferè Magistratuum ipsi concessum fuisset, dilatis in aduentum ipsius comitiis, seriùs hi COSS. creati fuêre. Cæsarem autem seriùs ad vrbem rediisse, vel hinc intelligi potest, quod tradit Appianus: Rebus ad Alexandriā & in AEgypto geren-

gerendis, haud minus quàm nouem menses impendisse: quos si àb eo tempore quo Cæsar Alexandriam appulit (quod fuit sub initium mensis Octobris) computare incipias, inuenies Cæsarem sub mensem demùm Quintilem bello Alexandrino ceterisque rebus in AEgypto constituendis finem imposuisse. Nunc quum bello Pontico aduersus Pharnacem, ceterisq; postea rebus, atq; ipsi itinerr conficiundo, plures menses impensos esse certū sit, vix est, vt ante mensem Nouembrem Cæsar Romam redire potuerit. Quin & Plutarchus testatur, Pharnace deuicto sub exitum istius anni, quo secundùm Dictator fuit, Romam reuersum. Quòd tamen non minùs mensis quàm dies initi consulatus istius anni in incerto sit, locum vacuum relinquentes, hoc solùm adscripsimus E M B R. siue Nouember mensis ille fuerit, siue December.

De decem Prætoribus designatis.

Istud ex Dione addidimus, qui tradit Cæsarem post suum ad vrbem reditum, quò pluribus gratiam referret, in insequentem annum decem Prætores designasse: simulq; numerum eorum qui sacris præessent, auxisse. Pomponius tamen I. C. cap. II. de origine iuris, auctor est: Sullanis temporibus decem Prætores creatos, adiectis ab ipso Sulla quattuor, supra numerum sex, qui prius creari solebant.

ANN. DCCVII.

Hic adscripsimus hunc annum quindecim mensium fuisse, quod & Suetonius scriptum reliquit. Nam quum Fasti vitio & incuria Pontificum ita corrupti & turbati essent, vt feriæ confusis temporibus in contrarias anni partes caderent, Cæsar eos correxit: annumq; qui hactenus CCCLV. tantùm dierum fuerat, ad rationem cursus solaris accommodans, sublato mense intercalari, qui ex antiquo Numæ instituto quarto quoquo anno intercalabatur, deinceps sexaginta quinque diebus constare voluit, additis in singulos annos decem diebus: & pro mense illo intercalari, quarto quoque anno diem vnum intercalari iussit, vbi mensis antea solebat: scilicet ante quinq; nouissimos Februarij dies, idq; bissextum voluit appellari, quia bis diceretur. VI. Kal. Martias, scilicet XXIIII. & XXV. die mensis Februarij. Et quò ex Kalendis Ianuariis proximis temporum ratio deinceps congrueret, quo anno hæc constituebat, inter Nouembrem & Decembrem duos alios menses interiecit: ita vt quum forte in eundem annum mensis quoque intercalaris incidisset, hic annus quindecim mensium esset. Et secundum hæc intelligi debet quod dicit Cicero libro Famil. VI. in epistola ad Q. Ligarium. II. vbi scribit se venisse ad Cæsarem ad. II. Kalendas intercalares priores.

De Dictatura Cæsaris decennali, & Præfectura morum.

Auctor est Dion, Scipione & Iuba rege debellatis, Africaq; subacta, Cæsarem inter ceteros honores Dictatorem in decennium creatum, & Præfectum moribus in triennium, quod Censoris nomen infra dignitatem eius, & haud satis honorificum videretur. Hinc & Cicero in Epist. alicubi Præfectum moribus eum appellat. Tranquillus etiam inter ceteros honores ipsi concessos Præfecturam morum enumerat.

De tertia Cæsaris Dictatura.

Tertiam hanc Dictaturā alij sequenti primùm anno collocant, Fastos Capitolinos in hoc sequuti, qui ducta inter tertium Cæsaris consulatū & hanc Dictaturam linea, videtur annū istius Dictaturæ initæ ab anno tertij consulatus Cæsaris distinguere: adduntq; Dione, Tranquillum, & ipsum Hircium qui putarit Cæsarem vtrumq; Magistratū Dictaturā & Consulatum hoc anno tertiùm gessisse, à Fastis dissentire, proinde falli & errare. Sed ego (quod cum pace & saluò ipsorum honore dixerim) tum aliis rationibus permotus, tum potissimùm

mùm antiquorum numiſmatū auctoritate, quam non inferiorem, imò vel potiorem exiſtimo, quàm ſit Faſtorum Capitolinorum vel aliorum, aliter cenſeo. nimirum Cæſarem tertiam Dictaturam cùm tertio Conſulatu ſimul & eodem anno geſſiſſe. Nec proinde labi Dionem aut reliquos ſuprà ſcriptos, vtpote qui cum nummis conſentiant: licet ipſis cum Capitolinis tabulis minùs conueniat. Et Dion quidem de tertio hoc Conſulatu & Dictatura, ipſo libri .XLIII. initio ſic habet: Sequenti anno Cæſar Dictaturam Conſulatumq; tertiò vtrumque Magiſtratum, collegaq; Lepido geſſit. Idem poſtea eodem libro, in oratione quam Cæſar ſtatim poſt ſuum ex Africa aduentum, poſt Dictaturam decennalem aliosq; honores ſibi decretos in Senatu habuit, inducit Cæſarem ſic loquentem: Se in omnibus quæ Reipub. cauſſa agenda forent, Conſulem & Dictatorem: in lædendo quopiam priuati loco futurum. Eodem poſtea libro dicit, Lepidum Magiſtrum Equitum, Cæſarem bello Hiſpanico aduerſus Pompeij liberos (quod ſequenti demùm anno geſtū eſt) intentum, conuocato eius rei gratia populo, Conſulem illius anni creaſſe: quem titulum Magiſtri Equitum Lepidus anno præcedenti Conſul, ſibi contra maiorum inſtituta ſumpſerat. Et hæc Dion de tertia Cæſaris Dictatura & tertio Conſulatu. Suetonij verò de iiſdem Magiſtratib. verba hæc ſunt: Tertium & quartum Conſulatum titulo tenus geſſit, contentus Dictaturæ poteſtate cum Conſulatibus ſimul decretæ. Hircius autem libro de bello Hiſpanienſi tradit, Cæſarem Africa recepta, quum expeditionem in Hiſpanias aduerſus Pompeios iuuenes pararet, Dictatorem fuiſſe tertiùm, deſignatum .IIII. Receptam autem Africam ipſo Cæſare .III. & M. Lepido COSS. in confeſſo eſt. Horum ſententiæ accedere videtur & Eutropius in epitome, dum ait, Cæſarem Pharnace deuicto Romam regreſſum tertiùm ſe Dictatorem & Conſulem feciſſe cum M. AEmilio Lepido. Ex quibus verbis ſatis conſtat, quæ fuerit illorum auctorum, Dionis nimirum, Suetonij, Hircij & Eutropij ſententia, Cæſarem videlicet eodem anno, quo tertiùm Conſul fuit, ſimul & tertiam ſuam Dictaturam geſſiſſe. Quos vti minimè falli crediderim, ita neque eos à vero aberrare puto, qui tradunt Cæſarem tertiam ſuam Dictaturam anno ſequenti cum quarto Conſulatu geſſiſſe. Ceterùm ſi qui in ea ſunt opinione, vt putent Cæſarem cum tertio Conſulatu ſtatim & tertiam iniiſſe Dictaturam tanquam ſimul cum Cōſulatu decretam, (quod Suetonius & Eutropius ſenſiſſe videntur) hos nō minùs errare exiſtimo, quàm eos qui putant Cæſarem tertiam Dictaturam quarti ipſius Conſulatus anno, qui eſt .DCCVIII. proximè ſequens, primùm iniiſſe: quæ videtur fuiſſe Faſtorum Capitolinorum ſententia, aliorumq; doctiſſimorum virorum, qui eos hactenus vel ſupplerunt, vel commentati ſunt. Sed ego vt aliter ſentirem, præter cetera effecēre numiſmata aliquot antiqua, è quibus primum quod in Capite .IX. numiſmatum Iulianorum primum locum obtinet, ab vno latere habet caput Cereris cum litteris DICT. ITER. COS. TERT. in parte verò auerſa, quæ proximè ſequitur in eadem tabula, ſunt inſignia Auguralia Pontificaliaque & litteræ AVGVR. PONT. MAX. Ex aliis verò vnum eſt, cuius caput eſt inter capita Cæſaris loco. xxix. cum his litteris CAESAR. IMP. QVART. pars verò auerſa Capite nono loco. xvij. nihil præter has litteras continens AVGVR. PONT. MAX. COS. QVART. DICT. QVART. Alterum verò cuius caput ſiue pars aduerſa ſpectatur inter capita Cæſaris loco. XXXIII. cum litteris CAESAR. AVGVR. IMP. QVINT. COS. QVAR. pars auerſa Capite nono loco. xiij. cū Tripode & ſignis Pontificalib. & litteris DICT. QVAR. PARENS PATRIAE. E quibus nummis primo in quo legitur DICT. ITER. COS. TERT. docemur Cæſarem non quidem ſimul Dictatorem iterum fuiſſe, & Conſulem tertiùm, quando ſecunda illa Dictatura, quæ annua fuerat Cæſari poſt victoriam Pharſalicam decreta, anno præcedenti quo Q. Calenus, P. Vatinius COSS. fuerant, iam expirauerat, ſed tertium Conſulatum,

quem

quem Kalendis Ianuariis ex more inierat, aliquandiu gessisse antequam tertium Dictator fieret. Quandoquidem tertia Dictatura post victoriam demum Africanam ipsi decreta fuit, idque in decennium: ita vt primis aliquot tertij Consulatus mensibus, non nisi titulum secundæ Dictaturæ, quam anno præcedenti gesserat, vsurpare potuerit. Reliqui duo nummi, in quibus notatur COS. QVAR. DICT. QVART. clarè ostendunt, Cæsarem durante etiamnum quarto Consulatu quartam quoque Dictaturam gessisse: scilicet ab eo tempore, quo tertiæ Dictaturæ annus (qui primus fuit decennalis Dictaturæ Cæsari post victoriam Africanam decretæ) expirauerat: nec proinde potuisse Cæsarem tertiam illam Dictaturam eo anno iniisse, quæ incidente in eundem annum quarta Dictatura, annua non fuisset. Neque iterum videri potest, quarta hæc Dictatura ipso statim illius anni initio inita: nam quando ex primo illo nummo satis apparet, tertiam Dictaturam non fuisse initam, nisi post aliquot anni tertij Consulatus menses, necesse est, tantum temporis ex quarti istius Consulatus anno decidi ad implendum annuum tertij istius Dictaturæ spacium, quantum præcedenti anno serius initæ deerat. Quando igitur ex his quæ iam dicta sunt planum est, tertiam hanc Cæsaris Dictaturam neque cum ipso statim tertio Consulatu, neque iterum ipso quarti Consulatus anni principio initam, quartamque Cæsaris Dictaturam in quarti Consulatus annum incidisse, relinquitur, vt extraordinarium tertiæ Dictaturæ Magistratum medio aliquo tertij Consulatus anni tempore inierit Cæsar: quam anno sequenti eo tempore quo præcedenti anno inita fuerat finitam, quarta exceperit Dictatura. Et quemadmodum tertia illa Dictatura diuersas duorum annorum partes occuparat, posteriorem scilicet tertij Consulatus & priorem quarti Consulatus, sic etiam necesse est, in eundem Consulatum scilicet quartum duas incidisse Dictaturas: ita vt Cæsar in titulis suis scribere potuerit, CONSVL TERTIVM. DICTATOR TERTIVM. & rursus DICTATOR. III. COS. IIII. iterum sic COS. IIII. DICT. IIII. vti in non vno nummo antiquo videre est. Rectè proinde tradit Dion, Cæsarem hoc anno Consulatum & Dictaturam tertiò vtrumque Magistratum collega Lepido gessisse: non tamen ob id intelligere videtur, simul & eodem tempore vtrumque Magistratum iniisse: quod vel ex eo colligi potest, quod idem Dion posteà scribit, M. Lepidum iam anteà Consulem contra maiorum instituta postea etiam Magistri Equitum titulum sibi sumpsisse: scilicet Cæsare tertiam iam Dictaturam sibi post victoriam Africanam decretam ineunte. Nec perperàm Hircius scribit, Cæsarem Africa recepta, quū bellum aduersus Pompeij liberos in Hispaniam adornaret, tertiò Dictatorem fuisse. Id enim fuit sub exitum anni DCCVII. quo tertium consulatum vnà cum Lepido gerebat: quo tempore ipsum tertiam iam iniisse Dictaturam credendum est, vt posteà docebimus. Ceterùm quod idem Hircius dicit, tum Dictatorem designatum. IIII. id ita accipiendum, non quòd peculiariter in eum annum designatus fuerit, sicut Consules designari solebant, sed quòd concessa sibi decennali Dictatura, in decem quodammodo annos proximos designatus videretur. Quod autem Suetonius dicit tertiam Dictaturā simul cum tertio consulatu Cæsari decretam: & Eutropius, Cæsarem post victum Pharnacen Romam reuersum, tertiò se Dictatorem & Consulem fecisse, & inde in Africam profectū, quàm sit à veritate alienum, ex iis quæ suprà adnotauimus facilè est intelligere: maximè quum certum sit, tertiam illam Dictaturam post victoriam demùm Africanā Cæsari decretam: quanquam Consulem fuisse tertium anteq̄ in Africam traiiceret, non est dubiū. Nec magis verum videtur, quod idem tradit Suetonius, Cæsarē in tres vltimos tertij huius cōsulatus menses alios duos sibi substituisse: cùm nec in Fastis id reperiatur, nec alius quisquā id scriptū reliquerit. Nec verisimile est Dionem qui singula vel exactissimè persequutus est, id fuisse omissurū. Hæc eò fusius aliquantò & fortassis non sine fastidio deduximus, quòd videam viros hac

tempestate doctissimos, omnisq; rei antiquariæ peritissimos, non satis sese his difficultatibus explicuisse: quod non tam imperitia ipsorum aut incuria accidisse existimo, quàm quòd religiosè veriti sunt, Fastorum antiquorum, quos ipsi interpolandos susceperant, auctoritati in aliquo derogare. Quod ad diem tertiæ Dictaturæ initæ attinet, vt is incertus est, ita tempus vel mensem non improbabilibus coniecturis assequi possumus. Nam quum scribat Hircius in bello Africano, Cæsarem Africa recepta Idibus Iuniis Vticæ classem conscendisse, & tertio pòst die Caraleis in Sardiniam peruenisse. Item ante diem IIII. Kal. Quintil. nauem ascendisse, & à Caralibus per tempestates vndetrigesimo die, hoc est, circa. VI. Kal. Sextiles Romam venisse: præterea quum dubium non sit, honores ipsi propter victoriam Africanam decretos, inter quos fuit & decennalis hæc Dictatura, ipsi quàm primùm nuntiatos, vel ante ipsius ex Africa discessum, quod satis ostendit Dion, dùm dicit, Cæsarem animo tum ob rerum à se gestarum splendorem, tum ob Senatusconsulta de se facta elato, Sardinia Romam petiisse: non est etiam dubitandum, quin Cæsar vt primùm ad vrbem venit, Dictaturam inierit, siue id fuerit ante Kal. Sextiles, siue ipso statim mensis Sextilis initio: quod & ipsum Dion satis testatur, dum inducit Cæsarem in oratione quam statim post suum ad vrbem reditum in Senatu habuit, dicentem, Se in omnibus quæ Reipub. caussa agenda forent Consulem & Dictatorem, in lædendo priuati loco futurum. Hinc supra ipsam Dictaturam adscripsimus SEXTIL. quod tam ad finem mensis Quintilis, quàm ipsius Sextilis initium referri potest: diem ipsum in vacuo reliquimus.

De quattuor Cæsaris triumphis.

Hi quattuor Cæsaris triumphi à Sigonio viro doctissimo tertiæ Cæsaris Dictaturæ præponuntur. De his etiam sic Eutropius: Post annum inde Cæsar Romam cum quattuor triumphis ingressus. Sed nos tum propter eas rationes, quas ex iis quæ proximè adnotauimus facilè est intelligere, tum quod Dion diligentissimus obseruator scribit, Cæsarem post orationem tam in Senatu quàm ad populum de suo imperio, honoribusq; sibi decretis habitam, ceteris omnibus rebus magnificè adornatis vti par erat tot tantisq; victoriis partis, quattuor continuis diebus singulos triumphos duxisse: quattuor hos triumphos tertiæ Dictaturæ subiecimus. Suetonius autem dicit actos quidem eodem mense, sed interiectis diebus.

De Censu à Cæsare acto.

Onuphrius Panuinus vir non minùs eruditus quàm sagax omnis antiquitatis lustrator & obseruator; putat Censum à Cæsare anno sequenti, quarto scilicet ipsius Consulatu actum. Carolus autem Sigonius, & noster Pygius hoc anno: quorum opinioni quum & Dion & Appianus accedere videantur, maluimus & nos recensionem populi à Cæsare factam hoc loco constituere. Dion enim tradit factam statim pòst triumphos ante profectionem ipsius in Hispaniam, quod & Appianus prodidit.

Onuphrius Panuinus. Car. Sigonius. Pygius.

ANN. DCCVIII.

De quarto Cæsaris Consulatu.

De quarto Cæsaris Consulatu sic habet Eutropius: Post annum inde Romam Cæsar cum quattuor triumphis ingressus, quartò Dictator & Consul creatus, disposito reparatoq; Reipub. statu continuò in Hispaniam contra Pompeij filios profectus est. Appianus item sic: Cæsar iam quartùm Consul expeditionem contra iuniorem Pompeium fecit in Hispaniam. Plutarchus autem in Cæsare dicit, Cæsarem quartò Consulem designatum, aduersus Pompeij liberos expeditionem fecisse. Ceterùm quum Dion apertè tradat, Cæsarem Consulatum hunc seriùs & sub exitum demùm anni iniisse, finito iam bello Hispa-

niensi

nienſi, falſò ſcriptum reliquit Eutropius, ſtatim poſt triumphos quartum Dictatorem & Conſulem deſignatum. Similiter Plutarchus & Appianus quartum Conſulem, hoc eſt, inito iam conſulatu eam expeditionem feciſſe. Quanquam alioqui verum ſit, eo anno quo quartum conſulatum geſſit, Pompeij liberos in Hiſpania viciſſe. Dionis autem de quarto Cæſaris conſulatu verba ferè hæc ſunt, primùm in indice qui libro præfigitur: Caius Iulius Cæſar Dictator IIII. AEmilio Lepido Magiſtro Equitum, & Conſul IIII. ſolus. Tum in ipſo hiſtoriæ contextu: Eo autem tempore *(ſcilicet quo relicta Corduba ad Atteguam obſidendam ſe conuertit; quæ poſtea .xi. Kal. Martias in deditionem venit)* Cæſar Dictaturam gerebat, *(nimirùm tertiam, vt ego interpretor)* & ſub exitum demùm anni Conſul *(ſcilicet quartùm)* creatus fuit, conuocato eius rei gratia populo per Lepidum, qui tùm Magiſter Equitum erat. Item poſtea de eodem quarto conſulatu: Conſulatum continuò *(ſcilicet poſtquam intellexit ſe Conſulem ſine conlega opera Lepidi ſui Magiſtri Equitũ creatum)* etiam antequam vrbem intraret, occepit, non autem toto anno geſſit. Sed poſtquam in vrbem venit, eo ſe abdicauit, Conſulesq; fecit Q. Fabium ac C. Trebonium: Fabioq; extrema Magiſtratus die mortuo, in reſiduas horas C. Caninium Rebilum ſubſtituit. Hac in re dupliciter præuaricatum eſt à Cæſare contra inſtituta maiorum, quòd conſulatus non toto anno, nec reliquo anni tempore *(ſcilicet antequam Conſulatum iniiſſet)* geſtus eſt. Sed ipſe viuus ac neque legibus patriæ, neque edicto quodam iuſſus eo ſe abdicauit, aliumq; ſubrogauit. Hæc Dion. Nos itaque manifeſtam Dionis ſententiam ſequuti, adſcripſimus Cæſarem conſulatum quartum iniiſſe ſub menſem Quintilem, coniecturis vſi non tam neceſſariis, quàm probabilibus. Neque enim videri poteſt, diu ante illud tempus iniiſſe, quum dicat Dion, ſub exitum demum anni Conſulem creatum: menſis autem Quintilis quum ſeptimus ſit, haud abſurdè dicetur annus tum ad exitum tendere. Neque iterum multò pòſt illud tempus, quum vel ipſo menſe Aprili Cæſar bello Hiſpanico finem impoſuerit: & victoria Cæſaris Hiſpanica Romam nunciata fuerit pridie Parilium, hoc eſt, XII. Kal. Maias: qua intellecta, veriſimile eſt conſulatum illum ſtatim Cæſari decretum, populo per Lepidum Magiſtrum Equitum eius rei gratia conuocato. Dicit etiam Dion conſulatum ſtatim iniiſſe, antequàm vrbem intraret. Addidimus in hac quarti conſulatus tabella, Dictaturæ honore contentũ ſub menſem Octobrem abdicaſſe, quod præter Dionem & Suetonius prodidit. Dion enim, eo quem ſuprà adduximus loco, ſic habet: Conſulatum non toto anno geſſit, ſed poſtquam in vrbem venit, eo ſe abdicauit: Conſulesq; fecit Q. Fabium ac C. Trebonium. Veniſſe autem in vrbem menſe Octobri refert Paterculus. Suetonius verò auctor eſt, Cæſarem Dictaturæ honore contentum, in ternos nouiſſimos quarti conſulatus menſes, binos Conſules ſibi ſubſtituiſſe. Hinc ſuffectum & trimeſtrem Conſulem vocat Fabium, qui alter ſubſtitutorũ fuit. ita Cæſar haud multò amplius quàm duos menſes aut tres ad ſummum hunc conſulatum geſſit.

De quarta Cæſaris Dictatura & Magiſtris Equitum.

Ex iis quæ ſuprà ad tertiam Cæſaris Dictaturam verboſiùs aliquantò commentati ſumus, intelligi poteſt, quare quartam hanc Dictaturam hoc loco ſtatuamus. Nam quum annum tertiæ Dictaturæ præcedentis primum fuiſſe in confeſſo ſit eius decennij, in quod Cæſari annua Dictatura decreta fuerat, quumq; tam ex ipſis nummis antiquis, quàm ſcriptorum antiquorũ teſtimoniis oſtenderimus, Cæſarem tertiam Dictaturam ſub menſem Sextilem anni præcedentis quo & III. COS. fuit iniiſſe, neceſſe eſt vt tertiam illam Dictaturam eodem tempore huius anni quo IIII. COS. fuit finitam, ſtatim exceperit quarta Dictatura, ſub eundem ſcilicet menſem Sextilem: ita vt Cæſar ſimul & eodem anno IIII. COS. & IIII. Dictator fuerit: vti videre eſt ex ipſis illis duobus nummis, qui ſupra in con-

firmationē huius nostræ sententiæ adducti sunt. Hinc rectè Dion in indice lib. XLIII. præfixo, Cæsarem. IIII. Dictatorem &. IIII. Cōsulem simul prodit. quod & Eutropius sensisse videtur, dum dicit: Cæsarem cum quattuor triumphis ingressum. IIII. Dictatorem & Consulem fuisse creatum. Fasti tamen Capitolini & qui eos sequuti sunt, quartam hanc Cæsaris Dictaturā cum anno sequenti quo Cæsar. V. COS. fuit cum M. Antonio incipiunt. Sed apud me potior fuit tam numismatū quàm antiquorū scriptorū auctoritas, quam hîc sequi maluimus: & hæc de quarta Cæsaris Dictatura. Quod ad Magistrū Equitum attinet, Fasti tam Capitolini quàm Colotiani produnt, Magistrū Equitum hoc anno Cæsari fuisse M. Æmiliū Lepidum: in qua sententia & ipse Dion fuisse videtur: nam in indice cuius suprà sæpe meminimus, sic habet: C. Iulius Cæsar Dictator. IIII. AEmilio Lepido Magistro Equitum. Quanquā tamen in ipso historiæ cōtextu aliter videatur sensisse, scilicet primùm quidem M. Antonium sibi Magistrū equitum assumpsisse, & postea in eius locum M. Lepidum substituisse, quòd Antonius consulatū anni sequentis gesturus esset. Appianus autē sic disertè tradit: Cæsar acceptis ceteris honoribus, absq; decennali consulatu, in annum sequentem designauit Consules, seipsum & M. Antoniū suum Magistrū equitum, Lepido iusso in Antonij dignitatē succedere, qui tum per amicos administrabat Hispaniā prouinciā. Cicero quoq; Philipp. II. videtur Antonio obiicere, quòd quum Magister equitū esset, Cæsari ex Hispania redeunti occurrerit, consulatum in proximū annum rogaturus, vt ipse loquitur. Et verba quidem Ciceronis hæc sunt: Ex omnibus omniū flagitiis nullum turpius vidi, nullum audiui, quàm quòd qui Magister equitū fuisse tibi viderere, in proximum annum consulatum peteres, vel potiùs rogares. Item paulò pòst: Cæsari ex Hispania redeunti obuiam longissimè processisse, *scilicet Consulatum in proximū annum petiturus*. Mox etiam de eodem Antonio: His igitur rebus (inquit) præclarè cōmendatus iussus est renunciari Consul. & quidem cum ipso, *scilicet Cæsare*. His cùm Ciceronis & potissimùm Dionis & Appiani verbis adductus, tum etiā quòd assumpto sibi in præcedenti tertia Dictatura Magistro equitum M. Lepido, verisimile non sit eundem eam dignitatē in bienniū cōtinuasse, maximè cùm ea prius ex antiquo instituto semestris esse tantū soleret, quumq; Lepidum Galliæ Narbonensi & Hispaniæ citeriori iam præfecisset, facilè mihi persuadeo Cæsarem in quarta hac Dictatura non Lepidum, sed M. Antoniū sibi Magistrū equitum adsciuisse: quem & ipsum Cæsar plurimi faciebat, cuiq; pro ipsius in se meritis & studio, non minus quàm alij cuiquā gratiam referre & satisfacere studebat. Ceterùm postquā M. Antonius Consul in insequentē annū designatus, eum Magistratū deposuisset, credendum est, M. Lepidum iterū in eius locum esse factū. quod & hîc adnotauimus: Sed quia videntur Fasti Dictaturam Cæsaris cum anno demùm sequenti incipere, M. Lepidum Magistrum equitum constituunt, qui iam in locum Antonij tum Consulis successerat.

De triumpho Cæsaris ex Hispania.

Hunc Cæsaris ex Hispania triumphū præposuimus Consulib. suffectis, quòd credendū sit Cæsarē priùs cum triumpho Romā ingressum q̄ deposito consulatu alios sibi substituerit.

De Consulibus suffectis siue honorariis & XIIIJ. Prætoribus primùm creatis.

Hîc ex Dione annotauimus Cōsules suffectos siue honorarios &. XIIII. Prætores hoc anno primùm creatos. addit Dion & quadraginta Quæstores esse factos: quod eò à Cæsare factū tradit, quòd aliā nō haberet rationē præstandi ea quæ promiserat. Vt igitur suppeteret materia vnde pluribus gratificaretur & satisfaceret, fidemq; plurib. obstrictā q̄ vt per se soluendo esset liberaret, non solùm sacerdotiorū numerū auxit, sed & alios honores multiplicauit.

De honoribus Cæsari post victoriam Hispaniensem decretis.

Appianus, Dion, & alij qui honores Cæsari post victoriam Hispaniensem decretos enumerāt, inter primos recensent, quòd PARENS PATRIAE appellatus sit: quo titulo

&

& aliis plerisq; in nummis insignitur, præter illum qui in Fastis nostris hoc loco adpictus est: vt illo qui inter capita Cæsaris.*XXXj*. loco conspicitur, in quo legitur, CAERAR PARENS PATRIAE: tum illo qui Capite nono.*xiij*.locum obtinet, primus scilicet tabulæ secundæ illius Capitis, qui sic habet: DICT. QVART. PARENS PATRIAE. Præterea & hoc addunt quòd LIBERATOR sit dictus, eoq; nomine in Fastos relatus: quod apud Dione est. quòd IMPERATORIS prænomen primus accepe rit. deniq; quòd DICTATOR PERPETVVS & Consul in decenniũ creatus sit.

De Caninio Rebilo COS. suffecto.

Hunc Caninij consulatũ, quem extremo anni die in paucas tantùm horas gessit, hîc in fine ipsius anni subtexuimus. Quæ de hoc consulatu tùm apud Ciceronẽ, tum apud alios scriptores leguntur, diligenter adnotarunt Sigonius & Onuphrius.

ANN. DCCIX.

Quia suprà in iis quæ ad quartam Cæsaris Dictaturam commentati sumus, tum ex antiquis numismatibus, tum ex ipsis auctoribus ostendimus, Cæsarem eam Dictaturam iniisse quarto suo consulatu, nos hîc annorum numerũ quinto Cæsaris consulatui adscripsimus, Dictaturæ initio in annum præcedentem reiecto.

De. XII. *Prætoribus & Ædilibus Cærialibus primùm creatis.*

Ex Dione hîc adscripsimus hoc anno Prætores sedecim, & AEdiles Cæriales primùm creari cœptos. Nam quum quattuor prius tantùm creari soliti essent, iiq; plebei, duo scilicet Ædiles plebis, duo item Curules, Cæsar duos ex Patriciis adiecit: quos quia annonæ & rei frumẽtariæ præessent, Cæriales vocauit. De Ædilibus Cærialib. à Cæsare adiectis tradit & Pomponius I. c. de origine iuris. cap. II. Sedecim tamẽ Prætores scribit ab Augusto primũ cõstitutos: quod ego puto intelligi debere, quòd occiso eodem hoc anno Cæsare, vocatisq; in dubiũ eius actionib. & decretis, Augustus postea vt & alia pleraq; à Cæsare sancita, hos quoq; *xvj* Prætores cõfirmarit. hinc Iurisconsultũ prodidisse ab Augusto primũ cõstitutos.

De perpetua Cæsaris Dictatura.

Dion tradit Cæsarem hoc anno Dictatorem fuisse. v. conlega adsumpto M. Antonio: quod ego miror. Nam vt maximè verum sit Cæsarem quartam Dictaturã iniisse & gessisse anno præcedenti, quum tamen sub mensem demũ Sextilem eam inierit, vt suprà à nobis demonstratum est, eaq; non minus quàm præcedentes annua esse debuerit, cumq; Cæsar interfectus sit Idibus Martiis, hoc est, menses duos cum dimidio post quintum consulatũ initum, & tres vt quàmminimũ menses ante finitũ quartæ dictaturæ annũ, quintæ Dictaturæ titulo vti nullo modo potuit. Quare putarim in exemplari Dionis incuria librariorũ mendum irrepsisse, & perperàm pro *Consul* scriptũ *Dictator*, maximè cùm dicat, cum collega M. Antonio. Certum est enim Magistrũ equitũ non dici conlegam Dictatoris, sed conlegas tantùm appellari eos, qui æquali potestate simul funguntur, vt Consulum, Prætorũ, AEdiliũ, Censorum, alter alteri conlega est. Magister autem equitũ secundus potiùs à Dictatore, ipsiusq; quasi vicarius. idq; eò magis suspicor, quòd index sæpius nominatus ponat Cæsarem Dictatorem cum M. Lepido Magistro equitum: Consulem autem. V. cum M. Antonio. Cuius consulatus in ipso contextu nulla alioqui fit mentio, nisi in fine ipsius libri, vbi dicit, Cæsarem Dolabellam pro se Consulem esse iussisse, Antonio cõsulatum ad finem eius anni gesturo, quum tamen prius nusquam dixerit, Consulem eo anno cum Cæsare fuisse creatum aut designatũ. Quare hîc legendum existimo, Cæsarem anno sequente COS. V. fuisse, adsumpto conlega M. Antonio: quum certum sit M. Antonium hoc anno non fuisse Magistrũ equitum. Rectius Fasti Capitolini & Colotiani produnt, Cæsarem Dictatorem IIII. cum M. Lepido Magistro equitum. Nam quanquã verum sit, Cæsarem eam Dictaturam hoc anno non iniisse, certum est tamen eam nondum fuisse absolutam, imò ne iis quidem quibus

quibus Cæſar interfectus eſt, Idib. Martiis. Quamobrem nos quinto huic Cæſaris Conſulatui Dictaturam Cæſaris Perpetuam ſubiecimus, antiquorũ ſcilicet numiſmatũ auctoritatem ſequuti, quibus Cæſar non ſemel COS. V. DICTATOR PERPETVVS appellatur. Veluti primùm duobus illis qui inter capita Cæſaris loco xxxiiij. & xxxvj. expreſſi ſunt, quorum vni ſic inſcribitur CAESAR AVGVR. IMP. SEXT. COS. QVINT. & parti ipſius auerſæ quæ eſt Cap. ix. loco. xxij. inſcriptũ eſt, PONT. MAX. DIC. PERP. Alteri verò ſic, CAESAR COS. QVINT. DICT. PERP. Deinde in duobus aliis qui ſunt eodem cap. ix. loco. xx. & xxiiij. ſic legitur, CAES. AVG. PONT. MAX. COS. V. DIC. PERP. & C. CAESAR COS. QVINT. IMP. SEX. DIC. PERP. Nam quum vt ſuprà à nobis relatum eſt, & Appianus tradidit, Cæſari ſub finem anni præcedentis ex Hiſpania Romã reuerſo, confectis iam omnibus bellis ciuilibus, præter alios honores Dictatura Perpetua cum Conſulatu in decẽnium decreta eſſet, delatis ad ſe ab vniuerſo Senatu præeuntibus COSS. Q. ſcilicet Fabio & C. Trebonio (quos ſibi ſuffecerat) honorificentiſſimis Senatus decretis, præter conſulatũ in decenniũ reliquos honores admiſit: ſeq; in annum ſequentẽ cum M. Antonio COS. V. deſignauit: relictoq; cum quarto Conſulatu quartæ Dictaturæ titulo, quanquã nondum abſoluto quartæ illius Dictaturæ anno, & reuera adhuc. IIII. Dictator, ſtatim tamen cum ipſo quinto Conſulatu Dictatoris Perpetui titulo vti cœpit: ſicuti nummi à me adducti planum faciunt. Magiſtros autem Equitũ duos adſcripſimus, tum ex Faſtorum Capitolinorũ, tum ex Dionis ſententia, tradentis, Cæſarẽ qui duobus annis quibus ſe Parthici belli cauſſa abfuturum credebat, Dictaturã geſturus erat, hoc ſcilicet præſenti & ſequenti, in locum M. Antonij qui conſulatũ toto eo anno geſturus erat, & M. Lepidi cui paludato in Galliam Narbonenſem & Hiſpaniã citeriorẽ prouincias ſibi à Cæſare decretas proficiſcendũ erat, duos alios Magiſtros Equitũ ſuffeciſſe: Octauiũ ſcilicet nepotem ex ſorore in annum præſentem, vt cùm M. Lepidus paludatus exiſſet, iniret: alterum Domitium Caluinum in inſequentem annum, qui Octauio ſuccederet. Sed is interfecto Cæſare non iniit.

De ouatione Cæſaris.

Quia ex Faſtis Capitolinis certũ eſt, Cæſarem ouantem ex Albano monte vrbem inuectũ VII. Id. Februar. inito iam quinto Conſulatu, ſumptoq; iam Perpetui Dictatoris titulo, vt iam oſtendimus, ſcripſi Cæſarem Dictatorem perpetuũ & COS. V. ouaſſe. Ceterùm quum auctor Faſtorum Capitolinorũ videatur maiorem rationem habuiſſe Dictaturarũ Cæſaris quàm Conſulatuum, neglecto cõſulatu ſolùm adſcripſit, Dictatorẽ quartùm ouaſſe: quòd putauit ſufficere ad intelligendũ quo anno ouarit, maximè quum videatur omnes Cæſaris Dictaturas cum ipſo anni initio incipere, quanq̃ alioquin verũ ſit Cæſarẽ etiamnũ IIII. Dictatorẽ ouaſſe, quòd nondũ finitus erat quartæ Dictaturæ annus, vt ſuperius annotauimus.

De cæde Cæſaris.

Quia in ſuperiorib. ferè omnibus Faſtorum conſulatib. adſcriptũ videmus, ſi quando quis in Magiſtratu aut mortuus, aut occiſus eſt, viſum eſt & hìc cædem Cæſaris proponere, quòd ea non magis q̃ alterius alicuius Conſulis aut Magiſtratus mors videbatur prætereunda. Et hæc quidem erant, quæ ad hos Faſtorũ locos mihi videbantur adnotanda. Ceterũ quia ratio Conſulatuũ Dictaturarumq; Cæſaris videtur intricatior, antequã manum de tabula tollam, placuit ſeriem atq; ordinem Conſulatuum Dictaturarumq; Cæſaris, ſicuti ego exiſtimo eam ſe habere, hìc ſubiicere, ſumpto à prima eius Dictatura initio.

Conſulatui & Dictaturæ Cæſ.

Anno itaq; DCCIIII. Cæſar à M. Lepido Prætore abſens DICTATOR ſine Magiſtro Equitum creatus eſt, comitiorũ habendorũ, & feriarum Latinarũ cauſſa: quam Dictaturã poſtq̃ Romã venit, ſtatim iniit: habitiſq; comitiis, deſignatiſq; in inſequentẽ annũ COSS. ſe ipſo & P. Seruilio Iſaurico, vndecimo poſtquam inierat die Dictatura ſe abdicauit.

Anno

Anno igitur ſequenti DCCV. qui vndecimus fuit poſt primū ipſius conſulatū, CAESAR COS. ITERVM fuit, cum P. Iſaurico. Eodemq; anno poſtq̄ Pompeiū apud Pharſalū viciſſet, intellecta Romæ cæde Pompeij DICTATOR ITERVM in annum integrū creatus eſt, quam Dictaturā ipſe ante finem illius anni extra Italiam adhuc rebus circa Alexandriam gerendis intentus iniit, aſſumpto Magiſtro Equitum M. Antonio.

Anno DCCVI. Cæſar ſecundā illam Dictaturā geſſit, quam anno præcedēti inierat, vſq; ad annū Dictaturæ completū: & ſub exitū ipſius anni à bello Alexandrino & Pontico Romā reuerſus, habitis comitiis COSS. creauit, in reliquum anni tempus Q. Fuſium Calenum & P. Vatinium: in ſequentem autem annum ſe III. & M. Lepidum deſignauit.

Anno itaq; DCCVII. CAESAR III. cum M. Lepido Conſul fuit: eodemq; anno Africa recepta Dictator in decenniū creatus, ſub menſem Sextilem Romā ex Africa reuerſus, tertiam Dictaturam iniit, aſſumpto ſibi Magiſtro Equitum M. AEmilio Lepido, & ſub finem eiuſdem anni in Hiſpaniam aduerſus Pompeij liberos profectus eſt.

Anno DCCVIII. Cæſar poſt victoriā Hiſpanienſem opera Lepidi ſui Magiſtri Equitum COS. IIII. ſine conlega creatus eſt: quem conſulatū ſeriùs, & maiori anni parte iam exacta iniit: eodemq; anno ſub menſem Sextilē finito iam tertiæ Dictaturæ anno, Dictaturā quartā iniit, M. Antonio Magiſtro Equitū ſibi adſumpto: reuerſusq; Romam ex Hiſpania menſe Octobri, Dictaturæ honore cōtentus, Conſulatu ſe abdicauit, ſuffectis in locū ſuū Q. Fabio Maximo & C. Trebonio Aſpro. Quumq; in inſequentem annū ſe V. & M. Antoniū COSS. deſignaſſet, Lepidū in locum M. Antonij Magiſtrū Equitū eſſe iuſſit: defunctoq; extremo anni die Q. Fabio altero COSS. C. Caniniū in reliquas anni horas cōſulatū gerere permiſit: eodemq; hoc anno poſt victoriā Hiſpanienſem DICTATOR PERPETVVS creatus eſt.

Anno DCCIX. Cæſar V. & M. Antonius COSS. fuêre: eodemq; anno Cæſar Dictatoris Perpetui titulo cum ipſo ſtatim conſulatu vti cœpit. Cumq; eo anno in Parthos proficiſci cogitaret, M. Antonio Conſulatū in totum annū geſturo, & quòd M. Lepido in Galliam Narbonenſem & Hiſpaniā citeriorē prouincias ſibi à Cæſare decretas proficiſcendū eſſet, C. Octauiū in locum Lepidi ſibi Magiſtrū Equitū in hunc annū adſciuit: in inſequentem autem annum Cn. Domitium Caluinum Magiſtrum Equitum deſignauit. P. autem Dolabellam ſibi in Conſulatum ſubſtituit.

NOTARVM ET LITTERARVM SINGVLARIUM, dictionumq; contractiùs & per compendium tam in ipſis nummis q̃ adiuncta Faſtorum parte ſcriptarum explicatio.

A. Aulus.
A.A.A. F.F. Auro, Argēto, Aere, flando, feriundo.
ABDIC. Abdicauit.
AED.CVR. Aedilis Curulis.
Æ. AET.
A. F. Auli filius.
A.F.A.N. Auli filius Auli Nepos
ALEXAND R. AEGYPT. Alexandria Aegypti.
N. AN.
N. ANTO. ANTON. Antonius
ANT. AVG. Antonius Augur.
AN.XV.PR.H.O.C.S. Annorū quindecim prætextatus hoſtē occidit, ciuem ſeruauit. Vel, Hoſte occiſo ciuem ſeruauit. *Lepido capite.v. Nummo primo.*
AP. Appius.
AP.F.AP.N. Appij filius Appij nepos.
A.P. Antonij Prætoria. *Antonio cap.x. Num. primo.*
A.P.F. Auro, ſiue Argento publico feriundo.
Æ. AR.
APXIEP.MEΓ. ἀρχιερεὺς μέγας
N. AV.
N. AVL.
NG. AVG. Augur. Auguſta.
AYTOK.AYTOKPA, αὐτοκράτωρ
A.XL. *In Antonio cap.xj. Num.j.*
A. AT.
B. δεύτερον.
BRVT. Brutus.
BER. Berytus.
C. Caius.
C.F. Caij filius.
C.F.C.N. Caij filius Caij nepos
C.F.M.N. Caij filius Marci nepos
CAECIL.NIGR. Cæcilio Nigro
CAEP. Cæpio.
CAES. Cæſar.
CASSI. Caſſius.
CENS. Cenſores.
CEST. Ceſtianus.
C.I.V. Colonia Iulia Valētia, ſiue Victoria. *Cæſare cap.iiij. N.xij.*
CLOVI. Clouius.
CN. Cneus.
CN.F.CN.N. Cnei filius Cnei nepos
CN.F.SEX.N. Cnei fil. Sexti nep.
COHORT. PRAET. Cohortis Prætoriæ.
COL.IVL.BER. Colonia Iulia Berytus.
COL. IVL.COR. Colonia Iu-

lia Corinthus.
COR. Corinthus.
COS. Consul.
COS. DES. Consul designatus.
D.Decimus.
D.F.M.N.Decimi filius Marci nepos
DAC. Dacicus.
DES. Designatus.
DIC. DICT. Dictator.
DOMIT. Domitius.
EID. MR.Eidus vel Idus Martiæ.
Ɛ. ET.
EX.A.D. Ex ante diem.
EXERCIT. EXERCITVM.
Exercituum.
EX.S.C. Ex Senatusconsulto.
F. Filius.
F. F. Flando,feriundo.
FLAV. Flauius.
G. Gaius.
Γ. τρίτον.
Γ. γαιος.
GERMAN. Germanus.
GER. Germanicus.
GELLI. Gellius,
HIRTI. Hirtius.
H.O.Hostē occidit,siue hoste occiso.
ID.IDIB. Idus.Idibus.
II. Secundum.
III. Tertium.
IIII. Quartum.
IMP.R.P.C. Imperator Reipub. constituendæ.
IMP.CONST.CAVSS. Imperij constituendi caussa.
IN M.M.E.IN E.L.F.E. vel IN MAG.MORT.EST IN EIVS LOC.FACT.EST. In Magistratu mortuus est,in eius locūm factus est.
IOV.OPT.MAX.SACR. Ioui Optimo Maximo sacrum.
II VIR. Duumuir.
III VIR. Triumuir.
IIIV. R.P.C. vel IIIVIR R.P.C. Triumuir Reipub.cōstituendæ.
IIIVIR A.A.A.F.F.Triumuir auro,argēto,ære flando,feriundo.
IIIIVIR. Quattuoruir siue Quartumuir.
IIIIVIR.A.A.A.F.F.Quattuoruir auro,argēto,ære flando,feriūdo.
IIIIVIR A.P.F. Quartumuir argento,siue,auro publicè feriūdo.
IV. Quartùm.
IVL. Iulia.
K. KAL. Kalendis vel Kalendas.
L. Lucius.
L. F. Lucij filius.
L.F.C.N. Lucij filius Caij nepos.
L.F.L.N.Lucij filius Lucii nepos.
L.F.P.N.Lucij filius Publii nepos
L.F.Q.N. Lucij fili⁹ Quinti nep.
L. F. vel LVST. FEC. Lustrum fecit vel fecerunt.
LEG. Legatus,vel Legio.
LEG. PRI. Legio prima.
LENTVLVS. Lentulus.
LEP. LEPI. LEPID. Lepidus.
L.GELL. Lucius Gellius.
LV. LV.
M. Marcus.
M. F. Marci filius.
M.F.M.N.Marci filius Marci nep.
M.F.Q.N.Marci filius Quinti nepos.
M'. Manius.
M'. F. Manii filius.
M'.F. M'.N. Manij filius Manij nep.
M. MA.
MAG.EQ. Magister Equitum.
MAM. Mamercus.
MAM.F.M.N.Mamerci fili⁹ Marci nep.
MR. MAR.
MP. MP.
MNT. Munatius.
MVSSIDI. Mussidius.
N.Numerius.
N. NA vel AN.
NE. NE.
NT. NT.
O. occidit,vel occiso.
OCCIS. occisus.
OPT. optimo.
P. Publius.
P.F. Publii filius.
P.F.M.N.Publij filius Marci nep.
P.F.P.N.Publij filius Publij nep.
PAR. Parthia vel Parthica.
PAL.L.Paullione. *Cæsare cap.vj. Num.ij.*
P. CI. Prætor Ciliciæ forsan. *Antonio cap.pr. Num.26.&.31.*
PERP. Perpetuo.
PHIL. Philippi vel Philippensis.
PLAET.CEST.Plętori⁹Cestian⁹
P.M.vel PONT MAX. Pontifex Maximus.
P.P.Pater patriæ.
PR. Prætor.
PRAEF. Præfectus.
PR.VRB. vel PRAEF. VRB. Præfectus vrbi.
PRID. Pridie.
PROCOS.Procōsul vel Procōsule
PROPR Propretor vel pro pretore.
PR. A. Prætoria Antonij. *Anton.cap.x.Num.x.*
PROQ. Proquæstor vel pro quæstore.
PROQ. P. Proquæstor prætorius,vel Prætoris.
P.V.A.Pretorij vrbani Antoniani. *Anton.cap.viij.N.ij.&.xj.xij.*
Q.Quintus vel Quæstor.
Q.F. Quinti filius.
Q.F.L.N.Quinti fili⁹ Lucij nep.
Q.F.M.N. Quinti filius Marci nepos.
Q.F.Q.N.Quinti filius Quinti nepos.
Q.DES. Quæstor designatus.
Q.P. Quæstor prætorius, siue prætoris.
Q.PROCOS. Quęstor pcōsulis
QVAR.QVART. Quartùm.
QVIN.QVINT.QVINT Quintū.
REF. Refecta.
REG. Regni vel Regis. *Lepido cap.iiij.Num.iiij.&.vj.*
R. G. C. Rei gerundæ caussa.
R.P. C. Reipublicæ cōstituendæ.
RM. RVM.
SAL. Salus.
S.C. Senatusconsulto.
SER. Seruius.
SER.F. P.N. Seruij filius Publij nepos
SEST. Sestius.
SEX. Sextus.
SEX.F.SEX.N.Sexti filius Sexti nepos.
SEX.SEXT. Sextùm.
SPINT. Spinter.
T. Titus.
TA. TA.
TE. TE.
TER. TERT. Tertiùm.
T. F. Titi filius.
T.F.L.N.Titi filius Lucij nepos
TI. Tiberius.
ΘΩ. forsan ΘΕΩ. *Cæsare cap.x. Num.ij.*
V. Quintùm.
VA. VA.
VENTIDI. Ventidius.
VIC. AVG. Victoria Augusta, vel Augusti.
VL.VL.
VR.VR.
VM.VM.
X. Decimùm.
XIV. Decima quarta.
XIIX. Decima octaua.
XXIV. Vigesima quarta.
XXIIX. Vigesima octaua.

DIC-

DICTIONVM ET INSCRIPTIONVM Græcarum quæ in nummis passim leguntur interpretatio.

In Cæsare Cap. primo.

Γ. ΙΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΟΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡΟΣ. C. Iulij Cæsaris Imperatoris. *Nummo.vij.*

ΚΑΙΣΑΡ ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ. Cæsar Imperator. *Nummo.ix.*

Γ. ΚΑΙΣΑΡ ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΑΡΧΙΕΡ. ΜΕΓ. C. Cæsar Imperator Pontifex Maximus. *Num.xiij.&.xv.*

Γ. ΚΑΙΣΑΡ ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΟΥΠΑΤΟΣ.Β. C. Cæsar Imperator Consul iterum. *Num.xx.*

ΓΑΙΟΣ ΙΟΥΛΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡ ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΔΟΥΚΤΑΤΩΡ Β. Caius Iulius Cæsar Imperator Dictator iterum. *Num.xxij.*

Γ. ΙΟΥΛΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡ ΟΥΠΑΤΟΣ ΤΡΙΤΟΝ. C. Iulius Cæsar Consul tertium. *Num.xxiij.*

Γ. ΙΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΟΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡΟΣ ΔΟΥΚΤΑΤΩΡΟΣ C. Iulij Cæsaris Imperatoris Dictatoris. *Num.xxiiij.*

Γ. ΙΟΥΛΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡ ΘΕΟΣ. C. Iulius Cæsar Deus, siue Diuus. *Num.lix.*

Cap. II.

ΙΛΙΩΝ ΒΙΣ ΝΕΩΚΟΡΩΝ. Iliensium nouo hominũ cœtu secundò frequẽtatorum. *vel* deductis nouis colonis secundò frequentatorũ. ΒΙΣ *pro* ΔΙΣ. *&* ΚΟΡΟΣ *inter cetera hominum cœtum siue multitudinem significat. Num. iij.*

Cap. IIII.

ΚΟΙΝΟΝ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΝ. Commune siue Communitas Alexandrinorum. *(Num.pri.*

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΕΩΝ. Thessalonicensium. *Num.ij.*

ΠΟΥΒΛΙΟΣ ΣΟΥΛΠΙΚΙΟΣ ΡΟΥΦΟΣ. Publius Sulpicius Rufus. *Num.iij.*

Cap. V.

ΚΟΥΙΝΤ. ΚΙΚΕΡΩΝ. Quintus Cicero. *Num. xj.*

Cap. IX.

ΑΡΧΙΕΡ. ΜΕΓ. ΟΙΩΝΙΣΤΗΣ. Pontifex Maximus Augur. *Num.xv.*

In Lepido Cap. pri.

Μ. ΛΕΠΙΔΟΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΤΡΙΩΝΑΝΔΡΩΝ. M. Lepidus Imperator Triumuir. *Num.ij.*

Μ. ΛΕΠΙΔΟΣ ΑΡΧΙΕΡΕΥΣ ΜΕΓΑΣ. M. Lepidus Pontifex Maximus. *Num.v.*

Cap. V.

ΤΡΙΩΝΑΝΔΡΩΝ. Triumuir. *Num. xj.*

Cap. VI.

ΚΟΙΝΟΝΙΑ ΑΛΕΞΑΝΔΡΙΝΩΝ. Communitas Alexandrinorum. *Num.iij.*

Cap. VII.

Μ. ΛΕΠΙΔΟΣ ΤΡΙΩΝΑΝΔΡΩΝ ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΑΡΧΙΕΡ. ΜΕΓΑΣ. M. Lepidus Triumuir Imperator Pontifex Maximus. *Num.v.&.vij.*

In Antonio. Cap. pri.

Μ. ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ Γ. M. Antonius Imperator tertium. *Num.xvij.*

ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΤΡΙΩΝΑΝΔΡΩΝ. Antonius Imperator Triumuir. *Num.xx.*

Μ. ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΟΙΩΝΙΣΤΗΣ ΤΡΙΩΝΑΝΔΡΩΝ.
M. Antonius Imperator Augur Triumuir. *Num. xxv. xxvij. xxxiiij. & .xlij.*

Μ. ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΤΡΙΤΟΝ ΤΡΙΩΝΑΝΔΡΩΝ.
M. Antonius Imperator tertiùm Triumuir. *Num. xxxvj.*

ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΑΥΤ. ΚΑΙ ΚΛΕΟΠΑΤΡΑΣ ΒΑΣΙΛΙΣΣΗΣ.
Antonij Imperatoris & Cleopatræ Reginæ. *Num. xl.*

ΑΝΤΩΝΙΟΣ. ΡΩΜΗΣ. Antonius. Romæ. *Num. xliiij.*

Μ. ΑΝΤ. ΑΡΜΕΝΙΑΣ ΚΑΤΑΔΟΥΛΩΣΗΣ.
M. Antonius Armenia deuicta. *Num. lvj.*

Cap. IIII.

ΕΦΕΣΙΩΝ ΝΕΟΚΟΡΩΝ. Ephesiorum nouo hominum cœtu, *vel* deductis nouis colonis frequentatorum. *Num. viij.*

Cap. V.

ΑΝΤΩΝΙΟΣ. ΡΟΔΙΩΝ. Antonius. Rhodiorum. *Num. vij. & ix.*

Cap. VII.

ΚΟΙΝΟΝ. ΠΡΟΤΗΣ ΤΡΙΠΟΛΙΤΩΝ.
Communitas prima Tripolitanorum. *Num. pri.*

ΚΟΙΝΟΝΙΑ ΤΡΙΠΟΛΙΤΩΝ. Communitas Tripolitanorum. *Num. iij.*

Cap. X.

ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ ΚΛΕΟΠΑΤΡΑ ΑΡΜΕΝ//////.
Regina Cleopatra Armen /////// *Nummo. iiij.*

ΒΑΣΙΛΙΣΣΗΣ ΚΛΕΟΠΑΤΡΑΣ. Reginæ Cleopatræ. *Num. vj.*

ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ ΚΛΕΟΠΑΤΡΑ ΟΣΣΑΝ ΣΩΤΗΡΑ. Regina Cleopatra omnium *siue* vniuersi seruatrix. ΟΣΣΑΝ *quasi dicas* ΟΣΣΑ ΑΝ. *Num. vij.*

ΒΑΣΙΛΙΣΣΗΣ ΚΛΕΟΠΑΤΡΑΣ ΟΣΣΑΝ ΣΩΤΗΡΑΣ. Reginæ Cleopatræ omnium *siue* vniuersi seruatricis. *Num. ix.*

ΝΙΚΟΠ. ΗΡΩΔΗΣ. Nicopolis. Herodes. *Num. xij.*

Cap. XI.

ΚΑΙΣΑΡΕΩΝ. Cæsareensium. *Num. ij. & xj.*

ΚΑΙΣΑΡΕΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ. Cæsareæ Metropolis. *Num. iiij.*

ΑΥΤΟΚ. ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΟΙΩΝΙΣΤΗΣ ΤΡΙΩΝΑΝΔΡΩΝ.
Imperator Antonius Augur Triumuir. *Nummo. vj.*

TITV-

TITVLI CAESARIS, LEPIDI, ET ANTONII, qui diuersis in nummis sparsi & diuisi leguntur.

Cæsaris.

CAESAR. *Cap.pr. Num.2. & alijs.*
CAESAR IMPERATOR. *Cap.pr. Num.pr. 3. 6. & alijs.*
ΚΑΙΣΑΡ ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ. *Cap.pr. Num.9.*
C. CAESAR IMPERATOR. *Cap.pr. Num.11.*
Γ. ΙΟΥΛΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡ ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ. *Cap.pr. Num.7.*
CAESAR IMPERATOR PONTIFEX MAXIMVS. *Cap.pr. Num.14.*
Γ. ΚΑΙΣΑΡ ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΑΡΧΙΕΡΕΥΣ ΜΕΓΑΣ. *Cap.pr. Num.13. & 15.*
C. CAESAR C. F. IMPERATOR ITERVM. *Cap.3. Num.7. & 10.*
CAESAR IMP. TERTIVM. *Cap.5. Num.4.*
CAESAR DICTATOR. *Cap.pr. Num. 16. 17. 18. & alijs.*
Γ. ΙΟΥΛΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡ ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΔΟΥΚΤΑΤΩΡ. *Cap. pr. Num.24.*
C. CAESAR IMPERATOR CONSVL ITERVM. *Cap.4. Num.8.*
Γ. ΚΑΙΣΑΡ ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΟΥΠΑΤΟΣ Β. *Ca.pr. Num. 20.*
ΓΑΙΟΣ ΙΟΥΛΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡ ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΔΟΥΚΤΑΤΩΡ Β. *Ca.pr.Nu.21*
CAESAR DICTATOR ITERVM. *Cap.3. Num. 12.*
Γ. ΙΟΥΛΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡ ΟΥΠΑΤΟΣ ΤΡΙΤΟΝ. *Cap.pr. Num. 23.*
C. CAESAR COS. TERTIVM. *Cap.pr. Num.26.*
CONSVL TERTIVM DICTATOR ITERVM AVGVR PONT. MAX. *Cap.9. Num.1. & 2.*
C. CAESAR DICTATOR TERTIVM. *Cap.5. Num.2. Cap.9. Num.10.*
CAESAR DICTATOR TERTIVM PONT. MAX. *Cap.pr. Num.25.*
CAESAR AVGVR PONT. MAX. *Cap.pr. Num.27.*
CAESAR IMP. AVGVR PONT. MAX. *Cap.9. Num.6.*
ΚΑΙΣΑΡ ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΟΙΩΝΙΣΤΗΣ ΑΡΧΙΕΡΕΥΣ ΜΕΓΑΣ. *Cap.pr. Num.9. & Cap.9. Num.15.*
CAESAR PONT. MAX. DICT. TERTIVM. *Ca.pr. Num.28.*
CAESAR IMP. QVARTVM. *Cap.pr. Num.29. Cap. 9. Num.12.*
CAESAR IMP. IIII. DICT. III. *Cap.5. Num.10. & 8.*
CAESAR DICT. QVART. *Cap.pr. Num.32.*
CAESAR IMP. QVART. AVGVR PONT. MAX. COS. QVART. DICT. QVARTVM. *Cap.pr. Num. 29. & Cap.9. Num.17.*
CAESAR PARENS PATRIAE. *Cap.pr. Nu.31.*
C. CAESAR PARENS PATRIAE. *Cap.10. Num.3.*
CAESAR AVGVR IMP. QVINTVM COS. QVART. DICT. QVART. PARENS PATRIAE. *Ca.pr. Nu.33. & Cap.9. Num.13.*
CAESAR DICTATOR PERPETVO. *Cap.pr. Num.35. 38. & 41.*
C. CAESAR DICT. PERPETVO. *Ca.pr. Nu.37.*
CAESAR COS. QVINT. DICT. PERPETVO. *Cap.pr. Num.36.*
CAESAR AVGVR IMP. SEXTVM COS. QVINT. PONT. MAX. DICT. PERPETVO. *Cap. pri. Num.34. & Cap.9. Num 22.*
C. CAESAR COS. QVINT. IMP. SEXT. DICT. PERPETVO. *Ca.9. Nu.24*
CAESAR AVGVR PONT. MAX. COS. V. DICT. PERPETVO. *Ca.9. Nu.20*
DIVVS IVLIVS. *Cap.pr. in fine pluribus locis.*
Γ. ΙΟΥΛΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡ ΘΕΟΣ. *Cap.pr. Num.59.*

Lepidi.

M. AIMILIVS M.F.Q.N. LEPIDVS PRAEFECTVS VRBIS. *Ca.2. Nu.5.*
M. AIMILIVS M.F.Q.N. PROPRAETOR. *Cap.5. Num.5.*
LEPIDVS. *pluribus locis.*
M. LEPIDVS IMPERATOR. *Cap.pr. Num.pr.*
LEPIDVS IMP. PONT. MAX. *Cap. 4. Num.2.*
M. LEPIDVS TRIVMVIR REIPVBLICÆ CONSTITVENDAE. *Cap.pr. Num. 3. & 4.*

M. LEPIDVS PONT. MAX. III VIR R. P. C. *Cap. pr. Num. 6. 7. 9. & Cap. 7. Num. 11.*

M. ΛΕΠΙΔΟΣ ΑΡΧΙΕΡΕΥΣ ΜΕΓΑΣ ΤΡΙΩΝΑΝΔΡΩΝ. *Ca. pr. Nu. 5. & Ca. 5. Nu. 11.*

M. LEPIDVS IMP. PONT. MAX. III VIR R. P. C. *Cap. pri. Num. 8. & 12.*

M. ΛΕΠΙΔΟΣ ΤΡΙΩΝΑΝΔΡΩΝ ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΑΡΧΙΕΡΕΥΣ ΜΕΓΑΣ. *Cap. 7. Num. 5. & 7.*

M. ΛΕΠΙΔΟΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΤΡΙΩΝΑΝΔΡΩΝ. *Cap. pr. Num. 2.*

M. LEPIDVS IMP. ITERVM. *Cap. 6. Num. 9. & 17.*

M. LEPIDVS IMP. ITER. PONT. MAX. III VIR R. P. C. *Cap. pr. Nu. 15. 16.*

M. LEPID. IMP. ITER. PROCOS. III VIR R. P. C. *Cap. 5. Num. 8. & 7.*

M. LEPIDVS PONT. MAX. III VIR R. P. C. COS. ITER. *Cap. pri. Num. 18.*

M. LEPIDVS PONT. MAX. IMP. ITER. COS. ITER. III VIR R. P. C. *Cap. pr. Num. 20. & Cap. 7. Num. 9.*

M. LEPIDVS PONT. MAX. III VIR ITER. R. P. C. *Cap. pr. Num. 19.*

LEPIDVS P. M. IMP. ITER. III VIR ITER. R. P. C. *Cap. 7. Num. 8.*

M. LEPIDVS PONT. MAX. *Cap. pr. Num. 22. 24.*

LEPIDVS PONT. MAX. *Num. 23.*

Antonij.

M. ANTONIVS. *Cap. 2. Num. pr. & alijs pluribus.*

ANTONIVS IMP. *Cap. pr. Num. 7. Cap. 2. Num. 8. & alijs.*

M. ANTONIVS IMP. *Cap. pr. Num. 1. 2. 3. & alijs.*

ANTONIVS IMP. AVGVR. *Cap. 3. Num. 5.*

M. ANTONIVS IMPERATOR REIPVBLICÆ CONSTITVENDÆ. *Cap. pr. Num. 9. 10. 11. 12.*

M. ANTONIVS III VIR R. P. C. *Cap. pr. Num. 18. 21. & alijs.*

M. ANTONIVS IMP. III VIR R. P. C. *Cap. pr. Num. 19. 22. 24. Cap. 5. Num. pr.*

ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΑΥΤΟΚ. ΤΡΙΩΝ ΑΝΔΡΩΝ. *Cap. pr. Num. 20.*

ANT. AVGVR IMP. III VIR R. P. C. *Cap. pr. Num. 28.*

M. ANTONIVS IMP. AVGVR III VIR R. P. C. *Cap. pr. Num. 26. 29. 30. & alijs.*

M. ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΟΙΩΝΙΣΤΗΣ ΤΡΙΩΝΑΝΔΡΩΝ. *Cap. pr. Num. 25. 27. & 42.*

M. ANTONIVS IMP. ITERVM. *Cap. pr. Num. 13.*

M. ANTONIVS IMPER. III. *Cap. pr. Num. 15. & 16.*

M. ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ Γ. *Cap. pr. Num. 17.*

M. ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΤΡΙΤΟΝ ΤΡΙΩΝΑΝΔΡΩΝ. *Cap. pr. Num. 36.*

ANTONIVS AVGVR IMP. III. *Cap. 6. Num. 4.*

ANTONIVS AVGVR IMPERATOR TERTIVM COS. DESIGNATVS ITERVM ET TERTIVM III VIR R. P. C. *Cap. pr. Num. 46.*

ANTONIVS AVGVR COS. DES. ITER. ET TER. IMP. TERTIO III VIR R. P. C. *Cap. pr. Num. 37. & Cap. 7. Num. 4.*

M. ANTONIVS IMP. COS. DESIG. ITER. ET TER. III VIR R. P. C. *Cap. pr. Num. 38. 43. & 45. Cap. eod. Num. 41. & Cap. 7. Num. 7. & alijs.*

M. ANT. IMP. AVG. COS. DES. ITER. ET TER. III VIR R. P. C. *Ca. pr. Nu. 39.*

M. ANTON. M. F. M. N. AVG. IMP. TER. COS. DESIG. ITER. ET TER. III VIR R. P. C. *Cap. 4. Num. 12. & 5. Cap. 5. Num 6. & 3.*

M. ANTONIVS M. F. M. N. AVGVR IMP. TER. III VIR R. P. C. COS. DESIG. ITER. ET TERT. *Cap. 5. Num. 8. & 10.*

ANTONIVS AVGVR IMP. III. COS. DES. III. III VIR R. P. C. *Ca. pr. Num. 48.*

IMP. ANTONIVS. *Cap. pr. Num. 5. 7.*

ΑΥΤΟΚ. ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΟΙΩΝΙΣΤΗΣ ΤΡΙΩΝΑΝΔΡΩΝ. *Cap. 11. Num. 6.*

IMP. ANT. AVGVR III VIR R. P. C. IMP. III. *Ca. pr. Nu. 50. & Ca. 7. Nu. 6. 10. 12.*

IMP. ANTONIVS AVGVR III VIR ITER. R. P. C. *Cap. pr. Num. 52. 54. 55. & 57. & Cap. 4. Num. 3.*

IMP. ANTONIVS AVG. COS. ITER. DES. TER. III VIR ITER. R. P. C. IMP. TERTIO. *Cap. pr. Num. 49. & Cap. 7. Num. 10. & 12.*

IMP. ANTON. AVGVR COS. DES. III. IMP. IIII. *Cap. 6. Num. 6.*

IMP. ANTON. AVG. IMP. IIII. COS. DES. III. III VIR II. R. P. C. *Cap. pr. Num. 51.*

APR-

PARTES AVERSAE NVMISMATVM QVAE hoc opere continentur suis quæque capitibus attributæ.

In Cæsare.

Caput Primum his litteris inscriptum, CAESAR IMP.

A parte auersa siue posteriori, Venus victrix, & litteræ, M. METTIVS. *Cap.2.Nummo.13.*

Cap. II. CAESAR.

Caput M. Antonij, M. ANTON. IMP. *Cap.8.Num.4.*

III. CAESAR IMP.

Nomen Triumuiri monetalis decussatim descriptum. L. LIVINEIVS. C. F. REGVLVS IIIVIR A. A. A. F. F. *Cap.7. Num. 10.*

IIII. CAESAR.

Vexillum, Aquila, Aratrum, Decempeda siue pertica agri mensoria, TI. SEMPRONIVS GRACCVS. Q. DES. *Cap.6. Num.4.*

V. nullis inscriptum litteris quàm S. C.

Huic capiti plura & diuersa subiiciuntur symbola, & primùm Cæsar togatus ramulum tenens in sella sedens, cui Victoria à tergo lauream imponit capiti. CAESAR IMP. TER. *Cap.5. Num.4.*

Item illud quod proximè præcedenti Cap. IIII. subiicitur, Vexillum, Aquila, Aratrum, Decempeda. TI. SEMPRONIVS GRACCVS Q. DES. *Cap.6. Num.4.*

Tertiò, Sacerdos agens iugum boum sulcum aratro ducens. TI. SEMP. GRACC. Q. DES. *Cap.6. Num.9.*

Quartò, Gubernaculum, Orbis, Cornucopiæ, Caduceus & albogalerus, siue pileus flaminis. L. MVSSIDIVS LONGVS. *Cap.9. Num.16. & 18.*

VI. CAESAR IMP.

Venus Genetrix. P. SEPVLLIVS MACER. *Cap.2. Num.21.*

VII. Γ. ΙΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΟΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡΟΣ.

Elephas cum litteris peregrinis incognitis siue Punicis vt quibusdã videtur. *Cap.2. Num.4.*

VIII. nullis inscriptum litteris.

Venus Galeam & Clypeum tenens astans aræ cum aquila signo militari. CAESAR DIC. PERP. *Cap.2. Num.12.*

Venus Fœlix caduceum tenens. L. FLAMINIVS. IIIIVIR. *Cap.2. Num.23.*

Vexillum, Aquila, Aratrum, Decempeda. TI. SEMPRONIVS GRACCVS Q. DESIG. *Cap.6. Num.6.*

Sacerdos agens iugum boum & sulcũ aratro ducens. C. CAESAR IMP. TI. SEMP. GRAC. Q. DES. EX S. C. *Cap.6. Num.7.*

Nomen IIII uiri monetalis decussatim scriptum. L. FLAMINIVS T. F. L. N. IIIIVIR A. A. A. F. F. *Cap.7. Num.3.*

Vitulus. Q. VOCONIVS VITVLVS Q. DESIGN. *Cap.8. Num.pr.*

Gubernaculum, Orbis, Cornucopiæ, Caduceus, Pileus flaminis. L. MVSSIDIVS LONGVS. *Cap.9. Num.16.*

Lituus, Patella, Capeduncula, CAES. AVG. PONT. MAX. COS. V. DIC. PERP. *Cap.9. Num. 20.*

IX. ΚΑΙΣΑΡ ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ.

Tripus. ΟΙΩΝΙΣΤΗΣ ΑΡΧΙΕΡ. ΜΕΓ. *Cap.9. Num.15.*

X. sine litteris.

Taurus. L. LIVINEIVS REGVLVS. *Cap.8. Num. 10.*

XI. CAESAR IMPER.

Venus victrix. M. METTIVS. *Cap.2. Num.15.*

XII.

XII. C. CAERAR IMP.

Venus victrix. P. SEPVLLIVS MACER. *Cap.2. Num.14.*

Venus Genetrix sedens. L. BVCA. *Cap.2. Num.20.*

Nomen IIIIviri monetalis decussatim descriptum. L. AEMILIVS Q. F. BVCA. IIIIVIR A. A. A. F. F. *Cap.7. Num pr.*

XIII. Γ. ΚΑΙΣΑΡ ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΑΡΧΙΕΡ. ΜΕΓ.

Vexillum, Aquila, & Signum cohortis. ΚΟΥΙΝΤ. ΚΙΚΕΡΩΝ Γ. //////. *Cap.5. Nu.11.*

XIIII. CAESAR IMP. P. M.

Venus victrix. L. AEMILIVS BVCA. *Cap.2. Num.16.*

Venus Genetrix sedens. L. BVCA. *Cap.2. Num.20.*

XV. Γ. ΚΑΙΣΑΡ ΑΥΤΟΚ. ΑΡΧΙΕΡ. ΜΕΓ.

Victoria insistens proræ nauis. ΚΟΙΝΟΝ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΝ. *Cap.4. Num.pr.*

XVI. CAESAR DIC.

Caput M. Antonij. M. ANTON. IMP. *Cap.8. Num.4.*

Alterum caput Antonij. M. ANTON. IMP. R. P. C. *Cap.eod. Num.9.*

XVII. CAESAR DICTATOR.

Nomen IIIIviri monetalis decussatim descriptum. L. AEMILIVS Q. F. BVCA. IIIIVIR A. A. A. F. F. *Cap.7. Num.pr.*

XVIII. C. CAESAR DICTATOR.

Taurus. L. LIVINEIVS REGVLVS. *Cap.8. Num.10.*

Gubernaculum, Orbis, Cornucopiæ, Caduceus, Albogalerus, siue Pileus Flaminis. L. MVSSIDIVS LONGVS. *Cap.9. Num.18.*

XIX. Sine litteris.

Crocodilus. AEGYPTO CAPTA. *Cap.4. Num.4.*

XX. Γ. ΚΑΙΣΑΡ ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΟΥΠΑΤΟΣ Β.

Laurea. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΕΩΝ. *Cap.4. Num.2.*

XXI. Nullis inscriptum litteris.

Crocodilus. AEGYPTO CAPTA. *Cap.4. Num.6.*

Insignia Pontificalia, Aspergillum, Culter victimarius, Capeduncula, Securis, Albogalerus. CAESAR IMP. AVGVR P. M. *Cap.9. Num.6.*

XXII. Γ. ΙΟΥΛΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡ ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΔΟΥΚΤΑΤΩΡ Β.

Cæsaris sedentis habitu diuino simulachrum. ΘΩ. *Cap.10. Num.2.*

XXIII. Γ. ΙΟΥΛΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡ ΟΥΠΑΤΟΣ ΤΡΙΤΟΝ.

Duo habitu militari in prora nauis consistentes, tenentes signa militaria. ΠΟΥΒΛΙΟΣ ΣΟΥΛΠΙΚΙΟΣ ΡΟΥΦΟΣ. *Cap.4. Num.3.*

XXIIII. Γ. ΙΟΥΛΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΟΣ ΑΥΤΟΚΡΑ-ΤΩΡΟΣ ΔΟΥΚΤΑΤΩΡΟΣ.

Aeneas Palladium gestans & patrem Anchisen, ante ipsum Iulus siue Ascanius. ΙΛΙΩΝ ΒΙΣ ΝΕΩΚΟΡΩΝ. *Cap.2. Num.3.*

XXV. CAESAR DICT. TERT. PONT. MAX.

Gubernaculum, Orbis, Cornucopiæ, Caduceus, Pileus Flaminis. L. MVSSIDIVS LONGVS. *Cap.9. Num.16. & 18.*

XXVI. C. CAESAR COS. TERT.

Lituus, Vrna, Securis. A. HIRTIVS PR. *Cap.9. Num.14.*

XXVII. CAESAR AVGVR PONT. MAX.

Capeduncula, Securis, Vrnula, Lituus, Patella. P. CLODIVS M. F. PR. *Ca.9. Nu.23.*

XXVIII.

XXVIII. CAESAR P. M. DIC. TER.

Nomen IIIviri monetalis decussatim descriptum. Q. TVLLIVS M. F. CICERO. IIIVIR. A. A. A. F. F. *Cap.* 7. *Num.* 8.

Caput Lepidi. M. LEPIDVS IMPER. *Cap.*8. *Num.*7.

XXIX. CAESAR IMP. QVART.

AVGVR PONT. MAX. COS. QVAR. DIC. QVAR. *Cap.*9. *N.*17.

XXX. Velatum nec vllis inscriptum litteris.

Sella cui impositæ sunt binæ laureæ inter quas vrnula. C. CAESAR COS. QVINT. IMP. SEX. DIC. PERP. *Cap.*9. *N.*24.

XXXI. CAESAR PARENS PATRIAE.

Nomen IIIviri monetalis decussatim scriptum. C. COSSVTIVS MARIDIANVS IIIVIR A. A. A. F. F. *Cap.*7. *Num.*5.

XXXII. CAESAR DICT. QVART.

Pallas siue Bellona in bigis. M. METTIVS. *Cap.*5. *Num.pr.*

L. MVNATI. PLANCVS PRAEF. VRB. *Cap.*8. *Num.*5.

Bos coronatus immolandus ad aram. IOV. OPT. MAX. SACR. *Cap.*9. *N.*8.

XXXIII. CAESAR AVGVR IMP. QVIN. COS. QVAR.

Capeduncula, Securis, Tripus, Vrnula. DICT. QVART. PARENS PATRIAE. *Cap.*9. *Num.*13.

XXXIIII. CAESAR AVGVR IMP. SEXT. COS. QVINT.

Sella cui imposita est laurea, & fasces hinc inde. PONT. MAX. DIC. PERP. *Cap.*9. *N.*22.

XXXV. CAESAR DICT. PERPETVO.

Venus victrix. C. MARIDIANVS. *Cap.*2. *Num.*24.

XXXVI. CAESAR COS. QVINT. DICT. PERP.

Venus Genetrix. M. METTIVS. *Cap.*2. *N.*13.

XXXVII. C. CAESAR DICT. PERPETVO.

Venus assistens aræ galeam & hastam tenens. C. COSSVTIVS MARIDIANVS. *Cap.*2. *N.*10.

Cæsar Togatus in sella considens cui Victoria coronam à tergo capiti admouet. Ex S. C. *Cap.*5. *Num.*6.

XXXVIII. CAESAR DICT. PERP.

Venus Genetrix sedens. L. BVCA. *Cap.*2. *Num.*20.

XXXIX. CAESAR DICT. PERPETVO.

Venus insidens clypeo orbe pedibus subiecto. P. SEPVLLIVS MACER. *Cap.*2. *Num.*17.

Venus victrix stans. P. SEPVLLIVS MACER. *Cap.*2. *N.*19. *&*.22.

Nomen IIIIviri monetalis decussatim descriptum. L. MVSSIDIVS LONGVS IIIIVIR A. A. A. F. F. *Cap.*7. *Num.* 12.

Caduceus & Fascis decussata, securis, orbis, & dextræ iunctæ. L. BVCA. *Cap.*9. *N.*19. *&* 21.

XLI. CAESAR DICT. PERPETVO.

Venus Genetrix. L. BVCA. *Cap.*2. *N.*18.

Dextræ iunctæ, fascis & Caduceus decussata, Orbis & Securis. L. BVCA. *Cap.*9. *Num.*21.

XLIII. DIVI IVLI.

Venus victrix. L. AEMILIVS BVCA. *Cap.*2. *N.*16. *&* L. BVCA. *N.* 18.

Cæsar triumphans in quadrigis elephantum. *Cap.*5. *Num.*3.

Vitulus. Q. VOCONIVS VITVLVS. *Cap.*8. *Num.*3.

XLIIII. DIVO IVLIO.

Cæſar ſedens ante aram Martis Victoriolam palma ſiniſtra tenens. *Cap.2. Num.8.*

Templum Iulij cum ſimulachro ipſius. P. LENTVLVS MARCELLIN. AED. CVR. *Cap.10. Num.pr.*

XLV. DIVI IVLI.

Vitulus. Q. VOCONIVS VITVLVS Q. DESIGN. S. C. *Cap.8. Num.pr.*

XLVI. DIVVS IVLIVS.

Venus victrix. P. SEPVLLIVS MACER. *Cap.2. Num.14.*

L. MVNATI. PLANCVS PRAEF. VRB. *Cap.8. Num.5.*

XLVII. DIVO IVLIO.

Vitulus. Q. VOCONIVS VITVLVS. *Cap.8. Num.3.*

XLVIII. DIVVS IVLIVS.

Cæſar ſedens ante aram Martis victoriam palma ſiniſtra tenens. *Cap.2. Num.8.*

XLIX. Capita Cæſaris & Auguſti aduerſa.

DIVOS IVLIVS. DIVI F.

Crocodilus. AEGYPTO CAPTA. *Cap.4. Num.4.*

M. AGRIPPA L. F. COS. DES. *Cap.10. Num.7. &*

M. AGRIPPA COS. DESIG. *Num. 9.*

L. nullis inſcriptum litteris cum aſtro ſupra verticem.

Caput M. Antonij. M. ANTON. IMPER. III. *Cap.8. Num.6. &*

M. ANTO. IMP. R. P. C. *Num.9.*

LI. Capita Cæſaris & Auguſti auerſa.

DIVI IVLI. IMP. CAESAR DIVI F.

Nauis turrita. C. I. V. *Cap.4. Num.12.*

LII. DIVOS IVLIVS.

Sydus Iulium ſiue Cometes. *Cap.10. Num. 6.*

LIII. DIVO IVLIO.

Venus victrix. P. SEPVLLIVS MACER. *Cap.2. Num.19.*

LIIII. DIVI IVLI.

Nomen IIIIviri monetalis. L. MVSSIDIVS T. F. LONGVS. IIIIVIR A. A. A. F. F. *Cap.7 Num.12.*

LV. DIVVS IVLIVS.

Crocodilus. AEGYPTO CAPTA. *Cap.4. N.4. &.6.*

Cometes. *Cap.10. N.5.*

LVI. nullis inſcriptum litteris cum aſtro ſupra verticem.

Venus victrix. P. SEPVLLIVS MACER. *Cap.2. Num.14.*

Cometes. DIVI IVLI. *Cap.10. Num. 8.*

LVII. DIVVS IVLIVS.

Victoria cum caduceo in dextra & ſerpente ante pedes. IMP. CAES. TRAIAN. AVG. GER. DAC. P. P. REST. *Cap.10. Num.11.*

LVIII. Capita Cæſaris & Auguſti auerſa.

DIVI IVLI IMP. CAESAR DIVI F.

Prora nauis. *Cap.4 Num.10.*

LIX. Γ. ΙΟΥΛΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡ ΘΕΟΣ.

Stella. *Cap.10. Num.4.*

LX. Capita Cæſaris & Auguſti auerſa. DIVI IVLI. IMP. CAESAR DIVI F.

Prora nauis. *Cap.4. Num.10.*

In

In Lepido.

Caput primum. M. LEPIDVS IMPER.

Concordia. C. VIBIVS VARVS IIII.VIR A. P. F. *Cap.2. Num.3.*

Caput Iulij Cæsaris. CAESAR P. M. DIC. TER. *Cap.2. Num.11.*

Statua Lepidi equestris. S. C. *Cap.5. Num.10.*

II. M. ΛΕΠΙΔΟΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΤΡΙΩΝΑΝΔΡΩΝ.

Caput fœminæ turritum. ΚΟΙΝΟΝΙΑ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΝ. *Cap.6.Num.3.*

III. M. LEPIDVS. IIIVIR R. P. C.

Mars hastam dextra, gladium siue Parazonium sinistra tenens. M. MVSSIDIVS. T. F. LONGVS IIIIVIR A. P. F. *Cap.2. Num.10.*

Caput Augusti. C. CAESAR IMP. IIIVIR R. P. C. *Cap.3. Num. 7.*

IIII. M. LEPIDVS IIIVIR R. P. C.

Caput Augusti. C. CAESAR IMP. IIIVIR R. P. C. *Cap.3. Num.7.*

V. M. ΛΕΠΙΔΟΣ ΑΡΧΙΕΡΕΥΣ ΜΕΓΑΣ.

Nauis siue Triremis siue alia. ΤΡΙΩΝΑΝΔΡΩΝ. *Cap.5.Num.11.*

VI. LEPIDVS PONT. MAX. IIIVIR R. P. C.

Statua Lepidi equestris togata. Ex. S. C. *Cap.5.Num.12.*

VII. LEPIDVS PONT. MAX. IIIVIR. R. P. C.

Caput Augusti. CAESAR IMP. IIIVIR. R. P. C. *Cap.3. Num.9.*

VIII. LEPIDVS IMP. PONT. MAX. IIIVIR R. P. C.

Tria signa militaria. Ex S. C. *Cap.5. Num.9.*

IX. LEPIDVS PONT. MAX. IIIVIR R. P. C.

Caput Augusti. CAESAR IMP. IIIVIR. R. P. C. *Cap.3. Num.9.*

X. M. LEPIDVS PONT. MAX. IIIVIR R. P. C.

Dextræ iunctæ caduceū tenentes. L. MVSSIDIVS T. F. LONGVS IIIIVIR A. P. F.

XI. nullis inscriptum litteris. (*Cap.5. N.12.*

Concordia. C. VIBIVS VARVS. *Cap.2. Num.pr.*

Vrnula, Lituus, Capeduncula, Culter victimarius. M. LEPIDVS PONT. MAX. IIIVIR R. P. C. *Cap.7. Num.11.*

XII. M. LEPIDVS IMP. PONT. MAX. IIIVIR. R. P. C.

Caput Antonij. M. ANTONIVS IMP. AVGVR. IIIVIR. R. P. C. *Cap.3.N.4.*

XIII. M. LEPIDVS. PONT. MAX. IIIVIR R. P. C.

Caput Antonij. M. ANT. IMP. AVG. IIIVIR R. P. C. L. GELLI. Q. P. *Cap.3.N.6.*

Caput Augusti. CAESAR IMP. PONT. IIIVIR R. P C. *Cap.4. N.pr.* & C. CAESAR IMP. PONT. IIIVIR R. P. C. *Cap.eod.N.3.*

XIIII. nullis inscriptum litteris, & velatum.

Equi duo decurrentes. P. SEPVLLIVS MACER. *Cap.2. Num.8.*

Lepidus habitu Pontificali astans Tripodi. P. SEPVLLIVS MACER. *Cap.7. Num.1.*

XV. M. LEPIDVS IMP. ITER. PONT. MAX. IIIVIR R. P. C.

Mars. P. CLODIVS M. F. *Cap.2. Num.12.*

Lituus, Tripus, Capeduncula. Ex S. C. *Cap.7. Num.pr.*

XVI. M. LEPIDVS IMP. ITER. PONT. MAX. IIIVIR R. P. C.

Equi duo decurrentes. P. SEPVLLIVS MACER. *Cap.2. Num.8.*

Statua Lepidi Equestris loricata & paludata. SALVS PROVINCIARVM AFRICAE S. C. *Cap.6. Num.2.*

XVII. LEPIDVS IMP. ITER. PONT. MAX. IIIVIR R. P. C.

Vesta. L. REGVLVS IIIIVIR A. P. F. *Cap.7. Num.6.*

XVIII. M. LEPIDVS PONT. MAX. IIIVIR R.P.C. COS.ITER.
Concordia. C.VIBIVS VARVS. *Cap.2.Num.pr.*
XIX. M.LEPIDVS PONT. MAX. IIIVIR ITER. R.P.C.
Dextræ iunctæ caduceum tenentes. SAL. GENERIS HVMANI. *Cap.3. N.pr.*
Caput M.Antonij. IMP. ANTONIVS AVGVR. IIIVIR ITER. R.P.C. *Cap.4.N.5 & 8.*
Caput Augusti. IMP. CAESAR DIVI F. IIIVIR ITER. R.P.C. *Cap.4.N.10.*
& IMP. CAESAR DIVI F. PONT. IIIVIR ITER. R.P.C. *Cap.eod.N.12.*
XX. M.LEPIDVS PONT. MAX. IMP. ITER.
Sella cui fulgur incumbit siue Puluinar Iouis. COS. ITER. IIIVIR. R.P.C. *Cap.7.N.9.*
XXI. LEPIDVS PONT. MAX. IIIVIR ITER. R.P.C.
Tripus inter duos fasces. P. SEPVLLIVS MACER. *Cap.7. Num.3.*
XXII. M.LEPIDVS PONT. MAX.
Caput Iulij Cæsaris. DIVVS IVLIVS. *Cap.3. Num. 8.*
XXIII. LEPIDVS PONT. MAX.
Caput Iulij Cæsaris. DIVVS IVLIVS. *Cap.3. Num.8.*
XXIIII. M. LEPIDVS PONT. MAX.
Caput Iulij Cæsaris. DIVVS IVLIVS. *Cap.3. Num.5.*
Lepidus habitu Pontificali Tripodi astans. P. SEPVLLIVS MACER. *Cap.7.N.2.*

In Antonio.

Caput Primum. M. ANTONI. IMP.
Caput Augusti. C. CAESAR IMP. *Cap.4. Num.11.*
II. M. ANTON. IMP.
Caput Iulij Cæsaris. CAESAR. *Cap.2. Num.4.* & CAESAR DIC. *Cap.eod.N.6.*
III. M. ANTONIVS IMP.
Caput cum quinque spicis in vertice. CAESAR D. F. *Cap.4. Num. 2.*
IIII. IMP.
Caput Solis radiatum. M. ANTONIVS IIIVIR R.P.C. *Cap.5.N.12.*
V. ANTONIVS. IMP.
Tria signa militaria. IIIVIR R.P.C. *Cap.8. Num.4.*
VI. IMP.
Aquila fulmini insistens. C. SOSIVS. *Cap.5. N.2.*
VII. ANTONIVS IMP.
Caput Augusti. C. CAESAR IMP. *Cap.4. Num.11.*
VIII. Capita Antonij & Augusti auersa. IMP. DIVI F.
Prora nauis. *Cap.7. Num.11.*
IX. ANTON. IMP. R.P.C.
Caput Iulij Cæsaris. DIVO IVLIO. *Cap.2. Num.9.*
X. M. ANTONIVS IMP. R.P.C.
Caput Iulij Cæsaris. DIVO IVLIO. *Cap.2. Num. 9.*
XI. M.ANTO. IMP. R.P.C.
Caput Iulij Cæsaris. CAESAR DIC. *Cap.2.N.6.& iterum* N.7.nullis inscriptũ litteris.
XII. M. ANTONIVS IMP. R.P.C.
Cornucopiæ. L.MVSSIDIVS LONGVS. *Cap.6. Num.11.*
XIII. M. ANT. IMP. ITER.
Duo Togati in substructione rotunda siue septis consistentes sortes ex vrnis educentes.
L.MVSSIDIVS T.F. LONGVS IIIIVIR A.P.F. *Cap.6. Num.2.*

XIIII.

XIIII. nullis inſcriptum litteris.

Caduceus. ANTONIVS IMP. *Cap.* 2. *Num.* 8.

Caduceus intēr geminū Cornucopiæ. M. ANT. IMP. IIIVIR. R. P. C. *Cap* 2.N.10.

Capeduncula, Culter victimarius, Lituus, Vrnula, Patella.

IMP. ANT. AVG. IIIV. ITER. R. P. C. *Cap*.4. *Num*.3.

Caput Solis radiatum. M. ANTON. IMP. IIIVIR R.P.C. *Cap*.5. *Num pr.*

IMP. ANTON. AVGVR COS. DES. III. IMP. IIII. *Cap*.6. *Num*.6.

XV. M. ANTON. IMPER. III.

Caput Iulij Cæſaris. *Cap*.2. *Num*.7.

XVI. M. ANTONI. IMPER. III.

Caput Iulij Cæſaris. CAESAR. *Cap*.2. *Num*.4.

XVII. M. ANTONIΩΣ AΥTOKPATΩP. Γ.

Caput Cleopatræ. KΛEOΠATPAΣ ////////// BAΣIΛIΣΣHΣ. *Ca*.10.*Num*.6

XVIII. M. ANTONIVS IIIVIR R. P. C.

Caput Diui Iulij. DIVO IVLIO. *Cap*.2. *Num*.9.

Mars. L. MVSSIDIVS T. F. LONGVS IIIIVIR A. P. F. *Cap*.6. *Num*.1.

Cornucopiæ. L. MVSSIDIVS LONGVS. *Cap*.6. *Num*.11.

XIX. ANTONIVS IMP. IIIVIR R. P. C.

Antonij, Augusti, & Lepidi Triumuirorum capita. IIIVIR C. MARIVS PR. Q.

Pietatis ſimulachrum. PIETAS COS. *Cap*.6. *Num*.7. (*Cap*.2. *Num*.5.

XX. ANTΩNIOΣ AΥTOK. TPIΩNANΔPΩN.

Figura capite turrito cū Cornucopiæ & clauo gubernaculi. KAIΣAPEΩN. *Ca*.11.N.2.

XXI. M. ANTONIVS IIIVIR. R. P. C.

Mars. P. CLODIVS M. F. *Cap*.6. *Num*.3.

XXII. ANTONIVS IMP. IIIVIR. R. P. C.

Pietatis ſimulachrum. PIETAS COS. *Cap*.6. *Num*.7.

XXIII. M. ANTONIVS IMP. IIIVIR R. P. C.

Caput Auguſti. C. CAESAR IMP. IIIVIR R. P. C. *Cap*.3. *Num*.2.

XXIIII. ANT. IMP. IIIVIR R. P. C.

Concordiæ ſimulachrum. CONCORDIA PRAETORIANORVM P. V. A. *Cap*. 8. *Num*.11.

Prora nauis. CN. DOMIT. AHENOBARBVS IMP. *Cap*.10. *Num*.8.

XXV. M. ANTΩNIOΣ AΥTOKPATΩP OIΩNIΣTHΣ TPIΩNANΔPΩN.

Caput Cleopatræ. BAΣIΛIΣΣHΣ KΛEOΠATPAΣ OΣΣAN ΣΩTHPAΣ. *Cap*. 10. *Num*.9.

XXVI. M. ANT. IMP. AVG. IIIVIR R. P. C. M. BARBAT. P. CI.

Caput Auguſti. CAESAR IMP. PONT. COS IIIVIR R. P. C. *Ca*.3.*Nu*.7.& CAESAR IMP. PONT. IIIVIR R.P. C. *Cap.eod. Num*.9.

XXVII. ANTΩNIOΣ AΥTOKPAT. OIΩNIΣTHΣ TPIΩNANΔPΩN.

Caput Sarapidis ſiue Oſiridis. POΔIΩN. *Cap*. 5. *Num*. 9.

XXVIII. ANT. AVG. IMP. IIIVIR R. P. C.

Pietatis ſimulachrum. PIETAS COS. *Cap*.6. *Num*.9.

XXIX. M. ANT. IMP. AVG. IIIVIR R.P. C. A. NERVA PROQ. P.

Caput Auguſti. C. CAESAR IMP. IIIVIR R. P. C. *Cap*.3. *Num*.2.

Caput L. Antonij. L. ANTONIVS COS. *Cap.6. Num.5.*

XXX. M. ANTONIVS IMP. AVGVR IIIVIR R. P. C.

Caput Lepidi. M. LEPIDVS IMP. PONT. MAX. IIIVIR R. P. C. *Ca.3.N.4*

Caput Augusti. CAESAR IMP. PONT. IIIVIR R. P. C. *Cap.3. Num.9.*

XXXI. ANT. IMP. AVG. IIIVIR R. P. C. M. BARBA. P. CI.

Caput Augusti. C. CAESAR IMP. IIIVIR R. P. C. *Cap.3. Num.2.*

XXXII. ANT. IMP. AVGVR IIIVIR R. P. C. L. GELL. Q. P.

Caput Augusti. CAESAR IMP. PONT. IIIVIR. R. P. C. *Cap.3. Nu.11.*

XXXIII. M. ANT. IMP. AVG. IIIVIR R. P. C. M. BARBAT. Q. P.

Caput Augusti. CAESAR IMP. PONT. IIIVIR R. P. C. *Cap.3. Num.11.*

Caput L. Antonij. L. ANTONIVS COS. *Cap. 6. Num 5.*

XXXIIII. M. ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΑΥΤΟΚΡ. ΟΙΩΝΙΣΤΗΣ ΤΡΙΩΝΑΝΔΡΩΝ.

Tripus. ΕΦΕΣΙΩΝ ΝΕΩΚΟΡΩΝ. *Cap.4. Num.8.*

XXXV. M. ANT. IMP. AVG. IIIVIR R. P. C. L. GELL. Q. P.

Caput Lepidi. M. LEPIDVS PONT. MAX. IIIVIR. R. P. C. *Cap.3. Num.6.*

Caput Augusti. CAESAR IMP. PONT. IIIVIR R. P. C. *Cap.3. Num.9.*

XXXVI. M. ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΤΡΙΤΟΝ ΤΡΙΩΝΑΝΔΡΩΝ.

Caput Cleopatræ. ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ ΚΛΕΟΠΑΤΡΑ ΟΣΣΑΝ ΣΟΤΗΡΑ. *Ca.10.N.7*

XXXVII. ANTONIVS AVGVR COS. DES. ITER. ET TER.

M. SILANVS AVG. Q. PROCOS. *Cap.6. Num.8.*

Thiara Parthica cum arcu & ſagitta. IMP. TERTIO IIIVIR R. P. C. *Cap.7.Nu.4*

XXXVIII. Antonij & Cleopatræ capita aduerſa. ANTON. IMP. COS. DESIG. ITER. ET TER. IIIVIR R. P. C.

Nauis Antonij Prætoria, ſiue Triremis, ſiue alia maior. L. GELL. L. F. POPLICOLA. M. OCTAVI. Q. ////////// PRAETORI. ANT. *Cap.10. Num 3.*

Duæ naues. M. BARBAT. PROPR. PR. A. *Cap.10. Num.10.*

XXXIX. M. ANT. IMP. AVG. COS. DES. ITER. ET TER. IIIVIR R. P. C.

Dextræ iunctæ ſignũ militare nauale tenentes. CONCORD. EXERCIT. *Ca.8.Nu.5*

XL. Capita Antonij & Cleopatræ. ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΑΥΤ. ΚΑΙ ΚΛΕΟΠΑΤΡΑΣ ΒΑΣΙΛΙΣΣΗΣ.

Victoria inſiſtens proræ nauis. ΚΟΙΝΟΝ. ΠΡΩΤΗΣ ΤΡΙΠΟΛΙΤΩΝ. *Ca.7.N.pr.*
& iterum, ΚΟΙΝΟΝΙΑ ΤΡΙΠΟΛΙΤΩΝ. *Cap.eod. Num.3.*

XLI. M. ANTONIVS IMP. COS. DESIG. ITER. ET TER.

Ara rotunda inter duos angues. IIIVIR R. P. C. *Cap.7. Num.7.*

XLII. Capita Antonij & Cleopatræ. M. ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΑΥΤΟΚΡΑ. ΟΙΩΝΙΣΤΗΣ ΤΡΙΩΝΑΝΔΡΩΝ.

~~Duæ nauium~~ ~~proræ~~, alteri inſiſtit Victoria. ΝΙΚΟΠ. ΗΡΩΔΗΣ. *Cap.10.N.12.*

Imo Vnius ~~proræ~~ prora, & alterius puppis.

XLIII. Capita M. Antonij & Cleopatræ. M. ANTON. IMP. COS. DESIG. ITER. ET TER. IIIVIR R. P. C.

Nauis Antonij Prætoria. P. CANIDIVS CRASSVS LEG. A. P. *Cap.10. N.pr.*

XLIIII. Capita Antonij & Cleopatræ. ΑΝΤΩΝΙΟΣ. ΡΩΜΗΣ.

Caput Cæſarionis Cæſaris ex Cleopatra filij. //////// ΚΑΙΣΑΡΩΣ. /////// *Ca.10.Nu.11*

XLV. Capita Antonij & Cleopatræ. ANT. IMP. COS. DESIG. ITER. ET TER. IIIV. R. P. C.

Nauis

Nauis Antonij Prætoria. P. CANIDIVS CRASSVS LEG. A. P. *Cap.*10. *Num.pr.*
Duæ naues. M. BARBAT. PROPR. P. R. A. *Cap.*10. *Num.*10.

XLVI. ANT. AVG. IMP. TER. COS. DES. ITER. ET TER. IIIVIR R. P. C.

Tria signa militaria. CONCORDIA EXERCITVVM. *Cap.* 8. *Num.* 6.

XLVII. Capita Antonij & Cleopatræ. M. ANTONIVS IMP. COS. DESIG. ITER. ET TER.

Simulachrum muliebre insistens aræ rotundæ inter duos angues. IIIVIR. R. P. C. *Cap.* 7. *Num.* 9.

XLVIII. ANTON. AVG. IMP. III. COS. DES. III. IIIVIR R. P. C.

ANTONIVS AVG. IMP. III. *Cap.* 6. *Num.* 4.
Victoria. PAR. *Cap.* 7. *Num.* 2.

XLIX. IMP. ANTON. AVG. COS. ITER. DES. TER. IIIV. ITER R. P. C.

Trophæum. IMP. TER. *Cap.* 7. *Num.* 10. *&* 12.

L. IMP. ANT. AVGVR IIIVIR R. P. C.

Victoria in bigis. P. VENTIDI. P. F. PR. COS. *Cap.* 7. *Num.* 5.
Thiara Parthica cum arcu & sagitta. IMP. TER. *Cap.* 7. *Num.* 6.
Trophæum. IMP. TER. *Cap.* 7. *Num.* 10. *&* 12.

LI. IMP. ANTON. AVG. IMP. IIII. COS. DES. III. IIIVIR II. R. P. C.

Palma arbor in corona hederacea. ALEXANDR. AEGYPT. *Cap.* 10. *Num.* 5.

LII. IMP. ANTONIVS AVGVR IIIVIR ITER. R. P. C.

Caput Lepidi. M. LEPIDVS PONT. MAX. IIIVIR ITER. R. P. C. *Ca.* 4. N. 4
Victoria. PAR. *Cap.* 7. *Num.* 2.

LIII. ANTONI. ARMENIA DEVICTA.

Caput Cleopatræ. CLEOPATRAE REGINAE REGVM FILIORVM REGVM. *Cap.* 10. *Num.* 2.

LIIII. IMP. ANTONIVS AVGVR IIIVIR ITER. R. P. C.

Caput Augusti. IMP. CAESAR DIVI F. IIIVIR ITER. R. P. C. *Cap.* 4. *Nu.* 7

LV. IMP. ANTONIVS AVGVR IIIVIR ITER. R. P. C.

Caput Lepidi. LEPIDVS PONT. MAX. IIIVIR ITER. R. P. C. *Cap.* 4. *Num.* 6
Caput Augusti. IMP. CAESAR DIVI F. IIIVIR ITER. R. P. C. *Ca.* 4. *Num.* 7 *& iterum*, IMP. CAESAR DIVI F. PONT. IIIVIR ITER. R. P. C. *Ca. eod. Nu.* 9

LVI. M. ANT. ΑΡΜΕΝΙΑΣ ΚΑΤΑΔΟΤΛΩΣ. ///////

Caput Cleopatræ. ΚΛΕΟΠΑΤΡΑ ΑΡΜΕΝ. ////// ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ. *Cap.* 10. N. 4

LVII. IMP. ANTONIVS AVG. IIIVIR ITER. R. P. C.

Victoria Trophæo astans. *Cap.* 7. *Num.* 8.

LIX. Caput Antonij in medio Laureæ coronæ nullis inscriptum litteris.

Mulier capite turrita Cornucopiæ & ramum dextra tenens. ΚΑΙΣΑΡΕΩΝ. *Cap.* 11. *Num.* 11.

Quia inter numismata Cæsaris, quæ præsens tibi liber exhibet, quædam aliter à nobis atq; ab Ænea Vico in primo illo ipsius Imperatoriorum numismatum libro sunt expressa, ne quis ignorantia quadam aut incuria id putet esse factum, potiùs q̃ studio aut certo iudicio, quòd scilicet in ipsis archetypis illa ita spectentur, visum est eos nummos hîc subijcere, qui à nobis fideliùs aliquantò quàm ab Ænea redditi sunt. Quod eo magis animo, quàm aliena carpendi libidine à me fieri, candide Lector, credas velim. Interim Æneæ nostri errores non tam inscitiæ aut negligentiæ imputans, quàm eundem facilè excusans: quòd in nummos vetustatis iniuria detritos, mutilatos, aut alioqui minùs integros ipsum incidisse mihi perquàm lubenter persuadeo.

Primùm Capite primo, loco .xxvj. est facies Cæsaris capite velato, siue toga in caput adducta, qui est habitus Pontificum & Sacerdotum peculiaris, prominente supra frontem laurea cum hac inscriptione: C. CAESAR COS. TER. vti in quàmplurimis aureis huius notæ nummis à me diligenter obseruatũ est, è quibus vnus etiamnũ Brugis est apud M. Laurinum. Æneas verò hoc caput inter partes auersas Tabula tertia Nummo quinto expressit: non quidem vt Cæsarem ipsum referret, sed infantem aut fœminam capite obuoluto, & in titulo qui caput ambit, pro COS. TER. manifesto errore scripsit COS. ITER. additq; in suis ad illum nummum commentarijs caput illud esse Pietatis.

Iterum eodem capite, loco .xxxj. est caput Cæsaris prorsus simile præcedenti, sic inscriptũ, vti & in omnib. alijs quos vnquam videre mihi contigit, CAESAR PARENS PATRIAE. Æneas autem Tabula prima loco quinto, quo idem caput constituit, sic: CAESAR PATER PATRIAE.

Deinde Capite tertio, loco quarto, est caput Veneris Genetricis cum Cupidinis alati icuncula ad ceruicem, vti & in pluribus Cæsaris nummis spectatur. Pro quo Æneas Ta.3.nu.7. substituit caput quidem ferè simile, verũ pro Cupidine alato, solam alam ceruici appinxit, additq; in cõment. suis esse caput Victoriæ.

Postea Capite quarto, loco vndecimo, exprimitur Neptunus Siculus, peculiare Siciliæ symbolum dextra tenens, dextro item pede proræ nauis insistens, quo gestu & in plurimis passim aliorum Imperatorum nummis conspicitur. Æneas verò expressit muliebre simulachrum, subiungens in commentarijs esse Siciliæ prouinciæ imaginem.

Præterea Capite sexto, nummo secundo & elegantissimo, in quo spectatur Bellerophon contra Chimæram monstrum depugnans, inscripta sunt nomina Duumvirorum, à quibus sub Cæsare Corinthus colonia deducta fuit, in hunc modum: Q. CAECIL. NIGR. C. HEIO PAM. IIVIR. Hoc est: Q. Cæcilio Nigro. C. Heio Paullione Duumviris. Pro quibus Æneas, primùm loco Q. literæ substituit infantem nudum brachiis extensis in aëre suspensum: pro reliquis elementis, nescio quæ literarum vestigia, ex quibus nihil certi colligi potest. Hic nummus est apud M. Laurinum.

Item Capite sexto nummus sextus inter cetera nobis exhibet Decempedam, siue agri mensorum perticã decem pedum notis quibusdam siue punctis singulos pedes à se exactè distinguentibus. Sed Æneas pro Decempeda substituit nescio quem baculum nodosum tanquam clauam: additq; in commentariis suis, sceptrum illud esse, quo præter Deos, etiam Reges, & Imperatores, & Consules, exercituumq; Præfecti, & Prætores vti soliti sint. Quod ego nondum in authoribus obseruaui.

Rursus eodem capite loco .xj. est alter nummus coloniæ Corinthi cum Bellerophonte similis superiori, sic inscriptus, COL. IVL. COR. hoc est: Colonia Iulia Corinthus. Vti ego exactè & ex non vno antiquo nummo descripsi. Æneas autem sic scripsit, COL. L. IVL. COR. inserta perperàm L. littera, & interpretatur: Colonia Latinorum Iulia Corinthus. Cui errori caussam præbuit scabrities quædam & asperitas, quam nummus ille quem Æneas imitatus est, eo fortè loco quo L. inseruit ex ærugine contraxerat: vti in eo ipso archetypo, mihi ante annos aliquot cùm Venetijs essem, à Clarissimo Doctissimoq; Andrea Lauredano Patricio Veneto cum alijs aliquot nummis minimè vulgaribus donato, manifestò deprehendi, dum me vnà cum M. Laurino, cui illa Æneæ interpretatio minùs satisfaciebat, & L. illud insertum suspectum erat, nummum ipsum curiosiùs inspiciente, admota leuiter cultelli cuspide scabrities illa æruginosa dissiliit. Quæ nobis dudum intuentibus, quum C. potiùs quàm L. litteræ figuram referre videretur, effecit, vt aliquandiu legendum censeremus, Colonia Caij Iulij Corinthus. donec tandem dissiliente, vt iam dixi, asperitate illa, apparuit primitùs nihil fuisse scriptum, quàm COL. IVL. COR.

Postremò Capite .ix. nummo primo est caput Cereris cui inscripsimus, vti & in meo & in omnibus antiquis huius notæ numismatibus legitur: COS. TERT. DICT. ITER. pro quo Æneas perperàm scripsit: COS. TERT. DICT. TERT.

Index rerum memorabilium & propriorum nominum, quæ in numismatibus spectantur & leguntur: qui vice cōmentarij esse queat.

Gg

P.Clo-

INDEX EORVM QVAE RELIQVO IN opere memoratu & obseruatione digna leguntur.

ERRATA SIC CORRIGITO.

a iiij verso,linea 17, lege inuito.
ibid. post versu 34 Sulcata inuadit littora. interserere hoc distichon,
Stat fixum,nec fluxa retrò sententia nutat,
Fatali constans numine,
b verso,linea 4, lege,A te pendebunt spicula cum frameis.
K verso,linea 21,lege amitino.
Pag. 39. versu 29. lege Lucterius
pag. 53. versu 25. lege Cæcilium
pag. 88. versu 7. lege Thorius
pag. 95. versu 12. lege Philadelphi
pag. 96. versu 7. lege gesturi
pag. 117. versu 2. lege receptui
pag. 120. versu 17. lege Biotio
pag. 122. versu 40. lege Rufo
pag. 137. versu 11. lege Accius
pag. 140. versu 25. lege Bacilo
pag. 143. versu 21. lege Calatiam
ibid. versu 39. lege Anienem
ibid. versu 40. lege Circeum
pag. 144. versu 30. lege Albinum
pag. 145. versu 27. lege rhensa
pag. 147. versu 4. lege brutos
ibid. versu 14. lege debebat
pag. 148. versu 15. lege Cæpione
pag. 187. versu 16. lege ademerunt
ibid. post vltimum versum omissa sunt hæc verba,
Intra Messanam receptus,vrbẽ incensam suis pariter & Pompeianis militib.diripiendã cõcessit.
pag. 189. versu 41. lege Artauasde
pag. 190. versu 2. lege Artauasdes
ibid. versu 26. lege Artauasdem
ibid. versu 28. & 46. lege Artauasdis
pag. 191. versu 32. lege Artauasdemque
pag. 197. versu 17. lege Sex. Iulius Libo
ibid.versu 28.lege C.Marius Cos.An.DCLXXI
ibid.versu 33.lege Ancharia
pag. 198.versu 9.& 10.lege CN.PAPIRIVS CN.F. C.N. CARBO
ibid. versu 50. lege ISAVRIEIS
pag. 199. versu 33. lege CRETICVS (POS
pag.200.versu 5.lege C.ANTONIVS M.F.C.NE-
ibid.vers.12.lege D.IVNIVS M.F.L.N.SILANVS
ibid. versu 46. lege P. CORNELIVS P. F. /. N LENTVLVS SPINTER
pag. 212. versu 31. lege Panuinius
pag. 218. in colum.secũda versu 17. lege Marci F.
ibid. in colum.secunda versu 42. lege PA...
bb verso,in colum.prima versu 42. lege Calbius
bb ij verso,in col.secun.versu 22.lege Teueninus
eadem col. versu 31. lege Landreuilla
cc verso,in col. secun.versu 18.lege Androuetius
cc iiij versu 25 lege sunt. eodem lege Acursius
ibidem verso, versu 40. lege esse.

ILLVSTRISSIMIS CLARISSIMISQVE PER ITALIAM, GALLIAS, ET GERMANIAS VENERANDAE ANTIQVITATIS PATRONIS, ALIISQVE IBI EIVSDEM STVDII CVLTORIBVS HVBERTVS GOLTZIVS HERBIPOLITA S. D.

VVM semper animi esse ingenui existimatum sit, Patroni multò colendissimi, quæ quis ab alio acceperit beneficia, quibusq; adiutus præsidijs ad præclaras actiones contenderit, prolixè libenterq; profiteri: mihiq; ipse probè conscius sim, quàm luculentas vestra benignitate ad Antiquitatis cognitionem progressiones fecerim, (quo me ita totũ deuinxistis, vt quoad viuam, nullam me partem meritorum vestrorum posse consequi existimem) vt me non immemorem beneficij, aut ingrati esse animi, hoc primo meo à vestro digressu opere testificarer, & in ære vestro non subdolum illum aut latitantem, sed simplicem atq; apertum vobis animum approbarem meum, statui nomina vestrorum omnium, quorũ opera, fide, atq; humanitate singulari, non in hac solùm C. Iulij Cæsaris historia cõcinnanda, sed itidem alijs in libris me vehementer adiutum recordabar, hîc honoris gratitudinisq; ergò describere & recensere. In quo quidẽ id etiam ad ampliorem gratitudinis testificationem profiteor, me vestra opera non adiutum solùm, vti iam dixi, sed ita adiutum fuisse, vt sine illa, tota operis ratio profectò mihi cõstare nulla potuisset: aut isthuc saltem profectionis minimè perduci, vt laudem atq; honorem aliquẽ laboris auctoramentũ retulissem. Hoc nempe illud erat, quod mihi crebrò in ipsis statim primis conatibus ante operis aggressionem instillare solebat patronus ille meus singularis Marcus Laurinus Dñs à VVatervliet, vir nõ generis tantùm & fortunæ splendore, sed etiam doctrinæ & ingenij dotibus ornatissimus, atq; in omni antiquitatis cognitione vix vlli secundus, vt scilicet antequã huic operi manus admouerẽ, plura & instructiora musæa, atq; numismatarchia (vt ita dicam) hominũ illustrium, aliorumq; præstantium virorũ, qui huic antiquitatis studio accumulandisq; atque asseruandis id genus antiquitatis monumentis sese dedidêre, apud exteras quoq; nationes, Italiam potissimùm, Germaniam, & Gallias obirem, perlustrarem, atque excuterem: quò collecta mihi vberiore ac copiosiore materia tantæ molis opus, vti maiore cum fiducia aggredi, ita & certiore cum laudis spe ad finem perducere possem: nec destitit vsq; dum perpelleret. Vicit enim ratio & monitoris assiduitas. Et quemadmodum neq; illum consilij, ita nec me obsequij pœnituit: vsqueadeò vt labores omnes, quos hac de caussa, tum varijs longissimisq; & difficillimis peregrinationib., tum alijs rebus impendi, indignos meritò iudicem, quorum vel meminisse debeam: præsertim cùm hac instituti operis ratione spes mihi iniecta sit haud dubia, planè effecturum me, partim vt fidem existimationemq; nonnullam de me vestram non vanis rerũ experimentis, vt arbitror, concitatam, non modò retineam, sed augeam quoque: partim etiam vt videar & ipse tandem aliqua ex parte beneficium reponere, benignitatiq; singulari, quàm mihi certatim omnes prolixeq; exhibuistis, satisfacere: dum scilicet vel hinc haud difficilè erit intelligere, me laudem & gratiam, quæ ex huius & subsequentiũ operum editione exspectari poterat, mihi vobiscum communia esse voluisse. Quæ certè nolim quis credat me vsqueadeò spectasse, aut hisce meis laborib. quæsiisse, vt non putet potiorem apud me fuisse publicæ vtilitatis rationem, communisq; desiderij satisfactionem; eorum qui per omnes Christiani orbis plagas, ad quos has nostras lucubratiunculas peruenire continget, venerandæ antiquitatis studiũ complectuntur. Qui quidem omnes, dum & apud ipsos nomina

veſtra innoteſcent, haud obſcurè cognoſcent, non tam quid mihi hoc nomine debeant, quàm quanto vobis beneficio ſint obſtricti, quantasq; & vobis ab ipſis haberi gratias par ſit: quippe qui recluſis ditiſſimis copioſiſſimisq; antiquorum monumentorum theſauris, per me publici quodammodo iuris effeciſtis, ac vniuerſo penè orbi ſpectanda exhibuiſtis, ea quæ hactenus ſingulorũ fuêre propria: quæq; priuatis incluſa parietibus, vix milleſimo cuiq; eorum qui hiſce ſpectationibus capiuntur, ſpectanda concedebantur: idq; adeò non ſine permagna temporis iactura, vt interim alias ærumnas, impendia, atque infinita penè itinerum diſcrimina prætercam. Quare tanta iſta Viri Clariſſ. veſtra humanitate, non deſiderio tantùm noſtro, omniumq; mecum antiquariorum abundè ſatisfeciſtis, ſed & conceptam ſpem, atq; extremam votorum ſummam longè ſuperaſtis: multùm profectò diſſidentes ab illis (quos etſi exiſtere non dubito, in nullos tamen, aut certè perquam paucos incidi) quorum alij in luculenta, alij in mediocri copia talium antiquitatis reliquiarum, vti ſunt numiſmata & ſimilia, ipſi verum ipſorum vſum & fructũ ignorantes, aliis præclariùs edoctis eas iniuſtè ſimul & crudeliter inuident. Qui quidem vti vobis valde diſſimiles, ita cum ſua hac maleuolentia draconi illi Poëtico, quàm cani AEſopico tantò ſimiliores, quanto plus habent affinitatis antiqua numiſmata aliaq; id genus antiquitatis monumenta cum aureis Hiſperidum malis, quàm cum fœno iumentorum pecorumq; pabulo. Qua quidem ſua inuidentia ipſi aliud nihil efficere poſſunt, quàm vt miſeri nummi apud illos meritò deteriore aliquantò dici poſſunt ſepulti eſſe conditione, ſqualidi, erugine exeſi, omniq; ſemper luce carentes, q̃ tum erant, quum terræ viſceribus, velut ſinu matris quodammodo fouerentur, producendi certè in lucem aliquando cùm id ſors tuliſſet. Quæ cùm ita ſint, egregios hoſce antiquarios, qui hoc pacto exiſtimant etiam ſeſe antiquitati decus atq; exiſtimationem allaturos, iure optimo gigantibus Aloidis non diſſimiles eſſe iudicarim: quippe qui Martem à ſe cathenis vinctum, & in compedibus detentũ, ſtultè tamen ſacrificiorũ honore colebant. Neq; enim aliud hoc ſuo præpoſtero iudicio ſtudioq; agere & conari videntur, quàm vt reuiuiſcentis hac tempeſtate antiquitatis honorem altiore obliuionis iniuria obruant: memoriamq; veterem, quantũ in ipſis eſt, pænitus extinguant: non paulò, vt dixi, tollerabiliùs in publia commoda peccaturi, ſi iterum ea, vnde emerſeraut, profundis terræ receſſibus mandarent: vnde ſpes eſſet conſimili quo prius fortuna erui aliquando atq; in lucem educi poſſe: ſicuti multis variisq; modis ſæpe vſu venire quotidie videmus. Vti vel nuper in hac noſtra Belgica, reperto in agro Duacenſi opulentiſſimo plurimorum aureorum antiquiſſimorumq; numiſmatũ theſauro, è quibus ne vnus quidem infra tempora Veſpaſiani fnit, ſed omnes ſuperiorum Imperatorum Cæſarumq; ad Veſpaſianum vſq;. Quo fortunæ beneficio perquàm opportunè ad huius operis exornationem vſi ſumus. At quantùm Deum immortalem inter vos & iſtos intereſt? quantùm à deterrima horum hominũ conditione remoti eſtis? Et hoc ſanè nomine gratiæ vobis debentur multo maximæ, quas nec viui nec poſteri pro veſtro merito exſoluere valebunt. Roma quin & ipſa iam grauis annis, & Cæſarum Romanorũ, virorumq; principum manes, eodem hoc nomine ſe vobis perpetuò obſtrictos haud inuiti agnoſcunt. Ac Roma quidem dum ſenectutem ſuam repubeſcere ac renouari, imò dum aſpirante conatibus meis aura benignitatis veſtræ, feliciore ſe aliquantò conditione hoc non infœcundo ſæculo renaſci ſentit, q̃ ſub quibuſdam olim principibus, quos tamen publicatis cuſiſq; hoc argumento numiſmatibus, laudem reſtitutæ renaſcentisq; ſub ſe vrbis vendicare non puduit. Vti quũ in Galbæ, tum in aliorum principum numiſmatũ ſymbolis, in iis qui à me vti ſpero deinceps edentur libris, videre licebit. Illorũ verò Manes, quòd veſtro potiſſimũ ſtudio & fauore, veſtro iſto tam præſenti auxilio & beneuolentia, memoria eorũ, quæ ab ipſis bello paceq; fortiter & magna cum laude geſta ſunt, à me in lucem reuocãtur. Quare Patroni plurimùm obſeruandi, vos hîc vehementer oratos velim, vt hoc meũ inſtitutum tam gratis animis amplecti

plecti dignemini, quàm ego me illud animo minimè ingrato, & in vos propenso, suscepisse ipse mihi testis sum. Quod si facitis, vos quidem rem minimè & à spe mea, & à vestro candore ac humanitate alienā feceritis: at ego interea omnes percupidè exspectabo & captabo occasiones, quò possim aliquando vestrorum amplitudinem beneficiorum, re ipsa prolixiùs demereri. Id quod nunc non ineptè aut malignè prolato à me Iulio Cæsare cœptum, progressus, vti spero, feliciores sortietur in posterū: quādo nihil mihi priùs aut potiùs est, vnumq; hoc ago, & totum me quantus quantus sum iam dedidi, vt quantū diligentia, industria & labore cōsequi potero, vestræ de me opinioni satisfaciā, quam in meo à vobis discessu ex promissis meis conceptā, nondum, vti arbitror, abiecistis. Quod superest, antequam ad recensenda nomina vestra accingar, si quos ex vobis vel genus, vel fortuna, vel alia merita in sublimiori dignitatis gradu collocarunt, eos obnixè rogatos cupiam, ne in peiorem partem interpretari libeat, aut iniquiùs ferant, si nomina sua cum iis qui vel fortuna, vel meritis longè inferiores erunt, coniuncta videbunt: quasi eo pacto omnium conditionem vel merita ipsa exæquare studuerim. Quin potiùs ita vt est, rem reputent, non me potuisse aliter texendo nominum catalogo, omnibus pro ratione meritorū satisfacere, quibus me esse vnicuique vestrûm deuinctum profiteri debeo. Nam tametsi, singulatim si expendas, ipsa copiæ atq; vtilitatis ad me inde deriuatæ magnitudo dispar extiterit, pari tamen propensionis atque studij contentione certatum est vbiq; & ab omnibus: ita vt si qui in ope mihi præstanda, paria cum alijs non fecerint, non voluntatis sed facultatis defectio existimanda sit. Proinde rem me facturam iniustam videbam, si dissimulanter aliquorum nomina prætermisissem, qui ad hoc institutum meum promouendum, qualemcunq; operam promptam certè ac fidelem contulissent. Nec prorsum omnino quicquā est, Patroni illustrissimi, cur hac in parte de singulari vestra humanitate diffidam. Ordo autem qui à me hoc in catalogo, siue nomenclatura seruabitur, non dignitatis erit, sed temporis, hoc est, is qui in peregrinationibus ad conquirenda numismatū exemplaria susceptis se mihi obtulit, sumpto ab Antuerpia, quæ mihi prima quietis sedes annis plus minùs. XII. fuit, initio, tum quòd hunc putem instituto meo quàm cōmodissimum, tum quòd vel hac potissimū ratione sperem euitaturum me, periculosæ simul & odiosæ comparationis, temerariæq; prælationis inuidiam. Quanquam hac inæqualitate meriti & conditionū proposita, si qui vestrûm sunt, (vt sunt profectò plurimi) qui vel exuberantia quadam meritorū vel nominis & dignitatis eximiæ celebritate ampliorem & præcipuam aliquam gratiæ relationem iure suo à me postulare atque exigere posse videantur, eos ego hoc quidem in tempore etiam atq; etiā rogo, sic mecū agere dignentur, vt cum nominib. suis, non malis illis quidem, sed iusta aliqua necessitate seu occupatis seu tardatis nō admodum sæpè grauatè decidere solent, induciasq; tantisper modò indulgeant, quousque prolixior huius rei occasio atq; oportunitas extiterit: quam spero nec fore longinquam, nec me negligenter habiturum, si mihi Deus Opt. Max. huic vitæ & desideratissimis studiis spacia & otium concesserit: me vestræ interea beneuolentiæ commendans tradensque. Valete.

Brugis Flandr. Nonis Decembr. anno incarnatæ salutis M. D. LXII.

ANTVERPIAE.

Gaspar Schetz, Regi Hispaniarum à Thesauris, Dn̄s à Grobbendonck.
Melchior Schetz, Dn̄s à Rumpst.
Balthazar Schetz, Dn̄s ab Hoboken.
Chuonradus Schetz, Dn̄s à Bornhem.
Ioannes Carlius de Affectatis, Italus, Dn̄s Ghistellæ.
Gerhardus Gramayen, Quæstor Militū.
Antonius de Taxis, Præfectus equis dispositis per Germaniam inferiorem.
Maximilianus à VValscappel, vtriusq; traiecti ad Rhenū & ad Mosam Canonicus.
Iustus Laureins.
Abrahamus Ortelius, Geographus & Chorographus.

Cornelius Scribonius Graphæus, Poëta.
Ioachimus Polites, I. C. Archigraphiarius.
Alexander Scribonius Graphæus, I. C. Scriba.
Hieronymus de Dada, Italus, Lucensis.
Segerus Cobligerius, Medicinæ Doctor.
Nicolaus Masius.
Saluius Monerius.
Nicolaus Mesterus.
Ioannes Singer, Hombergensis.
Christophorus Volckmar.
Stephanus Geltenhouen, Augustanus, Dñs à Bradellis.
Petrus Quicchelberger.

IIII. NONAS APRIL. ANNO M. D. LVI. DECESSI ANTVERPIA.

MECHLINIAE.

Iacobus Susius, Dñs à Grisenort.
Petrus Vastelius, I. C. & Senatus Mechliniensis assessor.
Ioannes Casimbrottius, Dñs de Beckerzele.
Hæredes Philippi, Dñi ab Immerzelles.
Hæredes AEgidij Buslidij.

BRVXELLIS.

Imp. Cæsar Carolus Austrius. v. Augustus
Philippus Rex Hispaniarum, Caroli. v. Aug. F.
Eleonora ab Austria, Regina Lusitaniæ, & Franciæ, vidua.
Maria ab Austria, Regina Hungariæ, & Bohœmiæ, vidua.
Christierna, Regis Daniæ filia, Ducissa Mediolani, ac Lotharingiæ.
Antonius Perrenotus, Cardinalis Granuellanus, Primus Archiepiscopus Mechliniensis.
Lamoraldus ab Egmōt, Princeps Gauriæ, Comes Egmondanus. &c. Gubernator Flandriæ.
Ferdinādus Gonzaga, Dux Oriani, Princ. Malfetti, Gubernator Ducatus Mediolanensis.
Gonzalus Rodericus à Salamanca, Præfectus Alexandriæ apud Insubres.
Alphonsus à Mendoza, Hispanus.
Ferdinandus Carillius, Hispanus.
Carolus de Affectatis, Dñs Ghistellæ, Ioannis F.
Lazarus à Schwendy.
Viglius Zuichemus, Phrisius, Præses Secreti Consilij.
Christophorus ab Assonuilla, Regi Philippo à Secretiori Consilio.
Ioachimus Hopperus, Phrisius, Regi Philippo à Secretiori Consilio.
Iacobus Masius, Iuris V. Doctor, Consiliarius Cancellariæ Brabantiæ.
VVolfgangus Haller, rerum Imperialium Latinarū & Germanicarū Secretarius.
Antonius Morillonius, Cardinalis Granuellani à Secretis.
Stephanus Viuandus Pighius, Cardinalis Granuellani à Secretis.
Ioannes Goropius Becanus, Medicus Doctor.
Ioannes Vorthusius.
Ioannes Martinus Corderius, Hispanus.

LOVANII.

Maximilianus Morillonius, Præpositus Ariensis.
Vulmarus Bernardius, Iuris Canonici Professor.
Elbertus Leoninus, Bommelensis, LL. Professor primarius.
Petrus Vanderanus, Professor Iuris.
Cornelius Gemma, Doctor Medicus.
Andreas Balenus, Professor Hebraicus.
Theodoricus Langius, Professor Græcus.
Petrus Nannius Alcmarianus, Professor Latinus.
Guntherus Fridericus à Kurtzel.
Ambrosius de Mariszala, Italus, Doctor Theologus.
Iustus Merendalus, I. C.
Rolandus Velinæus, Theologiæ Licentiatus.
Aluarus Cordez, Hispanus, Theologiæ Licentiatus.

TVNGRIS.

Gotfridus Mereel.

LEODII.

Robertus à Bergis, Episcopus Leodiensis, Dux Bullionensis. &c.

Liui-

Liuinus Torrentinus, Archidiaconus Brabantiæ.
Arnholdus à VVachtendunck, Canonicus S. Barptholomei.
Philibertus Vrſinius, Canonicus.
Carolus Langius, Canonicus.
Dominicus Lampſonius, Brugenſis, Epiſcopo Leodienſi ab Epiſtulis.
Lambertus Lombardus, Philoſophus, & Pictor.

TREVIRIS.
Ioannes à Leyhen, Archiepiſcopus Treuirenſ. Princeps Elector, Sacri Rom. Imperij per Galliam & Regnum Arelatenſe Cancellarius.
Eberhardus, Comes à Manderſchei, & Blanckenhaim, Archidiaconus Treuirenſis & Leodienſis.
Ioannes à Metzenhauſen.
Rochus ab Harberſtein.
Ioannes Schertzius, Patritius Treuirenſis.
Gedeon Zwaichpurger, Iuris V. Doctor.

LVTZENBVRGI.
Adalbertus, Baro ab Eytzing.
Volbertus Remſchieuer.

MASERIAE.
Vincentius Ambillonus, I. C.
Claudius Quillerus.

CAMERACI.
Maximilianus à Bergis, Epiſcopus, & Dux Cameracenſis.
Liuinus Pietus, Medicinæ Doctor.

BAVACI.
Simon Tambiletius.

VALENCIENIS.
Iacobus Doutermannus, I. C.
Nicolaus Viuianus.

BOSSVTI.
Ioannes ab Hennin, Dñs à Boſſu, Supremus Præfectus Stabulo Imp.

MONTIBVS HANNONIAE.
Seruatius Nobellerius, V. Iuris Doctor.

TORNACI.
Ludouicus de Bolonia, Canonicus Diuæ Virginis.
Laurentius de Prez, Canonicus Diuæ Virginis.
AEgidius Iolytus.

INSVLIS FLANDRIAE.
Augerius à Busbeke, Ferdinandi Imperatoris apud Solimannum Turcarũ Imperatorem Orator.
Alexander de Blanc, Dñs à Meurcyn.
Ioannes Baratius, Præfectus rationibus Philippi Regis.
Franciſcus de Bauffermes.

IPRAE.
Giſlenus Curtius, Rationibus Flandricis per agrum Iprenſem Præfectus.
Ioannes à Lichtervelden, Dominus à Beaurouaert.
Michael Henemannus.
Balduinus Verbuemels, Medicus.

MIDDELBVRGI ZELANDIAE.
Matthias Gallomontanus, Abbas Diui Martini.
Baptiſta Fauolia.

BERGIS AD ZOMAM.
Ioannes Marchio à Bergis, Comes in VValhein, Baro in VVeſele.
VVilhelmus Rouchius, Iunior.

BREDAE.
VVilhelmus à Naſſau, Princeps Aurangiæ, Comes à Catzenelenbogen, Vienna Lutzenburgica & Dietz, Dñs à Breda.
Hæredes Thomæ Vincidoris de Bononia, Pictoris Itali.

BVSCODVCIS.
Ioannes Thomas.
Thielmannus VValtſemer.

BOMMEL.
Arneſtus Landersfort.

DORDRACI.
Rainholdus ab Lodongen.
Tobias Scharlendalus.

ROTERODAMI.
Iſaac Bramershem, I. C.

DELPHIS.
Timothæus Merdung.

HAGAE COMITIS.
Cornelius Suſius, Dñs à Riſwyck, Præſes Hollandiæ.
Spinter Hargenius, Dñs ab Oſterwyck.
Cornelius Iongius, Dñs à Barſwyck, à rationibus Hollandicis.
Florentius Heremalius, Canonicus Vltraiectinus.

Arnholdus Sasbout, Consiliarius Hollandiæ.
VVilhelmus Zenocarus, Brugensis, Consiliarius Hollandiæ.

LEIDAE.
Cornelius Classonius, Aquanus.

HARLEMI.
Hadrianus Iunius, Hornanus, Medicinæ Doctor.
Iofrancus Osusius, Philosophus, Mathematicus.

AMSTERDAMI.
VVilhelmus Thiedericus, Præfectus Amsterdami
Hanno Hermanius, Phrisius, Doctor Medicus.
Iodocus Simonssonius, I. C.
Helizeus Masselortanus.
Petrus Zomerus.

TRAIECTI AD RHENVM.
Hippolytus Persinius, Præses.
Ioannes Caucius.
Ioannes Schorlius, Canonicus D. Mariæ.
Antonius Lapidanus, Montfortensis.
Maternus à Gradick.

AMERSFORTI.
Baruch Scharnbontius, I. C.

DAVENTRIAE.
Egbertus ab Hortzen.
Ioannes Voerthusius, Zutphaniensis, Præpositus Dauentriensis.
Assuerus Bredeling, I. C.

ARNEMII.
Hadrianus Marius, Nicolaius, Præses.
Ioannes à Stalbergen, Venloniensis, Iuris V. Doctor, Consiliarius Geldriæ.
Alhardus à Damerswalden.

NEOMAGI.
Stephanus Smetius, Scholaster.
Mainhardus Thilgendung, I. V. Doctor.

In ZANTEN, quæ olim CASTRA VETERA.
Henricus Riswich, Canonicus.
Ioannes VVinther, Canonicus.
Henricus Græuenslain.

MVRSAE.
Hermannus à Nuenar, Comes à Mursa. &c. Dns à Bedburg.

DVISBVRGI.
Vrbanus à Darffelt.

In KAISERSVVERD, olim COLONIA TRAIANA.
Caspar Flodel, Iuris V. Licentiatus.

DVSSELDORPII.
VVilhelmus, Dux Cliuen. Iuliacen. & Bergen. Comes Marchiæ, & Rauenspurgi, Dñs à Rauenstein.
Iacobus Omphal, vtriusq; Iuris Doctor.
Fredericus Barmel, Medicus Doctor.

NOVESII.
Quirinus Huflinger, I. C.

IVLIACI.
Thiederichus VVerfart.

VENLONIAE.
Leonhardus à Stalbergen, V. I. Doctor.
Antonius Imhausius, Iuris V. Doctor.
Thomas Rhœmer, Iuris V. Doctor.
Rutgerus Goltzius, Herbipolitanus, Pictor Venloniensis, Auctoris Pater.

RVREMONDAE.
Sebastianus à Lindelt.

DIESTI.
Romboldus Lauendilslo.

LYRAE.
Ioannes Flamingius.
Nicolaus Credick.

VII. IDVS IVLII EODEM ANNO REVERSVS SVM ANTVERPIAM.

ANNO M. D. LVIII. XIX. KAL. SEPTEMBR. ANTVERPIA BRVGAS VENI, IBIQVE SEDES FIXI.

BRVGIS FLANDRIAE.
Marcus Laurinus, Dñs de VVatervliet.
Iacobus à Flandria, Dñs à Prato. &c.
Carolus à S. Odomaro, Dñs à Dranoutre.
Guido Laurinus, I. C.
Matthias Laurinus, Franconatum Senator perpetuus.
Franciscus Haloinius, Dñs à Sueueghem, Franconatum Senator Perp.
Ioannes Haloinius, Dñs à Foxvrye.
Cornelius Scepperus, Dñs ab Eecka ad Scaldim.
Martinus Smetius.
Guilielmus Pantinus, Doctor Medicus.
Franciscus VVolfius, Canon. D. Mariæ.
Ioan-

Ioannes VVijtſius, I. C. Præpoſituræ Donatianicæ Brugenſis ab actis.
AEgidius VVijtſius, I. C. & ciuitati Brugenſi à conſilijs.
Adolphus Mekerchus, I. C. Franconatum Penſionarius à conſilijs.
Iacobus Cruquius, Meſſinius, bonarum literarum Publ. Brug. Profeſſor.
Iacobus Ræuardus, I. C.
Franciſcus Nanſius, Iſembergenſis, Flander, I. C.
Alexander Colonæus, I. C.
Franciſcus Balzanus.
Laurentius à Villauicentio, Beticus, Frater heremita ordinis S. Auguſtini.

EODEM ANNO XIII. KAL. DECEMBR. ABII BRVGIS.

GANDAVI.
Franciſcus ab Helfaut, Abbas Diui Petri.
Ioannes Gualterius, Conſiliarius Fland.
Marcus Sterckius, Canonicus, & Theſaurarius.
Cornelius Gualterius.
Petrus Oſterlingius, Medicus.
Ioannes Damaſius.
Leuinus Theſſelius I. C.

ALDENARDI.
Hæredes Ioannis ab Huerne.
Henricus Teſſelius.

ALVSTI.
Nicolaus Chunnibæus.

TRAIECTI AD MOSAM.
Adolphus Schornacius, Canonicus.
Goſwinus à Menderhem.

AQVISGRANI.
Ioannes Vlatten, Præpoſitus Aquiſgranenſis, Cranenbergenſis, & Carpenſis.
Ludolphus à Rhoſenthal.
Ioannes ab Altenburg, I. C.

DVRNOMAGI, ſiue MARCODVRI.
Siegbertus Bermolt.

COLONIAE AGRIPPINAE.
Ioan. Gebehardus à Manſfelt, Archiepiſcopus Colonienſ. S.R.Imp. per Italiam Archicancellar. Princ. Elector, Dux VVeſtphaliæ & Engern.
Ioannes Helmannus, Patricius Colonienſis.
Chriſtianus Ethaler, V. Iuris Doctor.
Georgius Caſſander.
Fridericus Furius Cæriolanus, Hiſpanus.
Cyprianus Vomel, Poëta.
Panthaleō Gradling, Doctor Theologus
Eraſmus Schenck Herbipolenſis.

BONNAE.
Rudolphus Spalther, Medicinæ Doctor.

ANTVRNACI.
VVolfhardus à Spendel.
Lutfriedus Sallinger.

CONFLVENTIBVS.
VVilhelmus Halber, ab Hergern, locum tenēs Baliuatus Confluentiæ, & Commendator Coloniæ Agrippin.
Albertus Raitzpurger.
Mauritius Thriner.

BODOBRIGAE.
Philippus ab Eckē, Præfectus Bodobrigæ.
Gotſchalcus Vontler.

BACCHARACI.
Othmarus VVieling, Iuris V. Doctor.

BINGII.
Chuonradus Dhemer.

MAGVNTIAE.
Daniel Brendel ab Homburg, Archiepiſcopus Mogunt. S. R. I. per Germaniam Archicancellar. Princ. Elector.
Arnholdus à Bucholtz, Scholaſter Maguntiæ, & Archidiaconus Leodij.
Noah Fridericus à Drachenfeltz.
Stephanus Leliebaum, Canonicus D. Stephani.
Ioannes VValch.
Georgius VValch.
Laurentius Fauſtus.
Nicolaus Gœwer.
Ioannes Freuntzreb, Myropola.

FRANCOFORDIAE.
Hieronymus Zumlam, Iuris V. Doctor.
Richardus Moriſinius, Anglus.
Caſpar Medler, Iuris V. Licentiatus.
Theobaldus VVedel.
זכריאם. בן השלמה
Zacharias Salomonis filius, Muedics.

ASSIBVRGI.
Henricus Zahblinger.

HERBIPOLI.
Fridericus à VVirsberg, Epiſcopus Herbipolen-

polensis, & Dux Franconiæ Orientalis.
Ioannes Zobel, Cubicularius Episcopi Herbipolensis hæreditarius.
VVolfgangus Thiederichus ab Hutten, Archidiaconus Herbipolensis.
Eberhardus ab Ehingen, Commendator Prouincialis Baliuatus Franconiæ, & Commendator Herbipolis.
Michaël Peuther, Mathematicus, & vtriusque Iuris Doctor.
Ioannes Sinapius, Iuris V. Doctor.

BAMBERGAE.

Burghardus Stepfer.

NORIMBERGAE.

VVilibaldus im Hoff, Patricius Norimbergensis.
Georgius Chanler, Eques Diui Marci Veneti, Iuris V. Doctor.
Hæredes Georgij Rhœmer, Patricij Norimbergensis.
Sebaldus Zilinger, Theologus.
VValbertus Pfrauner.
Eustachius Molber.
Fridelinus Bandel.
Rutgerus Bremling.

VVEISSENBVRGI.

אשיאם בןהאוביאל
Esaias Ezechielis filius, Blaifeltensis.

NORLINGÆ.

VVolfgangus Vogelman, I.C. Archigraphiarius.

DANVVERDAE.

Hartmannus Stensler.
Hæredes Sebastiani Franck.

AVGVSTAE VINDELICORVM.

Imp. Cæsar Ferdinandus Austrius Augustus, qui hoc anno pridie Kal. Ianuar. eò ad Comitia Imperij venerat.
Ferdinandus, Archidux Austriæ. &c. Ferdinandi Aug. F.
Carolus, Archidux Austriæ. &c. Ferdinandi Aug. F.
Otho Truchses, Cardinalis, Episcopus Augustanus, tt. S. Mariæ Transtiberim.
Ioannes Iacobus Fugger, Comes à Kirchberg, & VVeissenhorn.
Georgius Sigismundus Seldius, Iuris V. Doctor, Vicecancellarius Cæsaris.
VVolfgangus Lazius, Medicinæ Doctor, Historiographus Cæsaris.
Ioannes Henricus Herbart, Patricius Augustanus.
Carolus Peutinger, Senator Augustanus.
Raimundus Fugger, Patritius Augustan.
Lucas Rem, P. A.
Christophorus Rœchlinger, P. A.
Marcus VVelzer, P. A.
Bartholomæus May, P. A.
Adolphus Occho, Medicinæ Doctor.
Hupertus Rhiedorpffer, V. Iuris Doctor.
Samuel Quicchelberger, Iuris V. Doctor
Degenhardus à Laubenthal.
Antiochus ab Haltern.
VVendelinus Albertus à Blawen.
Sampson à Pfinsingen.
Lutholdus Ferer, Iuris V. Doctor.
Caspar Zartlinger, Iuris V. Doctor.
Martinus Adelhaimer, I. V. Licentiatus.
Sumpertus Bronling, V. I. Licentiatus.
Vdalrichus Lantzer, I. C.
Gangolphus Reitzberger, Theologus.
Eduardus Hackfart, Anglus.
Vladislaus Vliscon, Pannonius.

MEMMINGÆ olim DRVSOMAGI.

Chuonradus Strempurger.
Ioachimus Rhutler.

CAMPODVNI.

Folckhardus Pflintzer, Medicus.

LINDAVIAE.

Vlrichus Pendeling.

CONSTANTIAE.

Sigismundus Arnestus, ab Herdingen.
VVigpertus Hallinger, Iuris V. Doctor.
Ioannes VVelzing, Iuris V. Licentiatus.

TIGVRI.

VValtherus à Schwiedel.
Otho à Thumben.
Bernhardus Rainholdus à VViltzen.
Fridericus Leenber, Iuris V. Doctor.
Ludouicus Mongalonius, Gallus, I. C.

BASILEAE.

Sebastianus Munster, Mathematicus, & Cosmographus, Linguæ Hebraicæ Professor
Leopoldus Erhardus à Bremel.
Matthæus à VValdeck.
Augustinus ab Hadersberg.
Lazarus à VVandelhaim.

Sta-

Stanislaus Zellinger, Iuris V. Licentiat.
Dauid Lodinger, Medicinæ Doctor.
Audebertus Molterius, Gallus, I.C.
Poncianus Haquilonius, Gallus, I.C.
Claudius Dreuinerius, Gallus.
Bruckhardus Stockmert, Anglus, I.C.

COLMARIAE.

Helias Brintzel, Iuris V. Doctor.

SELESTADII.

Bertoldus VValtpurger.

ARGENTORATI.

Richardus Strein, Baro à Schwartzenau.
Franciscus Hotomanus, I. C.
Ioannes Sturmius Orator.
Georgius Fabricius, Chemnicensis.
Volrhadus Relinger, Iuris V. Doctor.
Manfredus Pfiemler.
Eucharius Bertonus, Gallus.
Thomas Mertwick, Anglus.
Hæredes Casparis Hedion Doctoris Theologiæ.

BADENI INFERIORIS.

Carolus Marchio Badensis, & Hochbergensis, Comes Spanhaimensis, &c.

SPIRAE.

VVilhelmus wernher⁹, Comes à Zimbern, Dn̄s in VVıltenstain, Præses Spirensis.
Philippus Cœbel vtriusq; Iuris Doctor, Assessor Sacri Romani Imperij.
Gereon Glaberstain, Iuris V. Doctor.
Bernhardus Reutzlin.
Simon Heuring, Doctor Medicus.

HEIDELBERGAE.

Otho Henricus, Comes Palatinus Rheni, Dux Bauariæ, S. R. Imp. Archidapifer, Princeps Elector.
Nicolaus Cisner, Iuris V. Doctor.
Franciscus Balduinus, Atrebatensis, I.C.
Petrus Lotichius, Professor Medicus.
Luthardus Empflinger, Iuris V. Doctor.
VVolphelinus Schwadler, Iuris V. Licentiatus.

HAILPRVNI.

Caspar Horringer.

STVCGARDIAE.

Christophorus, Dux VVirtembergæ, & Teckæ, Comes Montbelgardæ, &c.
Hieronymus Gerher, Iuris V. Doctor.
Ioannes Brentz, Doctor Theologus.

ESLINGAE.

Salomon Lutler.

TVBINGAE.

Ewaldus à VVesternach.
VVenceslaus Herflinger, Iuris V. Doctor
Ioannes Cessełius Brachto, Theologus.
Marcomirus VVinzel, Iuris V Licentiat.
Iob Tringelburger, Iuris V. Licentiatus.
Dagobertus Freistetter, Doctor Medicus

VLMAE.

Ruthardus à VVendingen.
Hermannus Selinger.
Siegfridus Galer.

DILINGAE.

Abel Blomgarter, Iuris V. Doctor.

NEOBVRGI.

Emundus Stralberger.

INGOLSTADII.

Arnulphus Volbertus ab Arppel.
Ericus à Naupurg.
Gregorius Gladenbach, Iuris V. doctor.
Vitus Enuerlinger, Iuris V. Doctor.
Israel Lawinger, Medicinæ Doctor.
VVernherus Scler, Iuris V. Licentiatus.
Hulderlcus VVelsinger, Iuris V. Licētiat.

RATISPONAE.

Oswaldus ab Eck, Baro.
Caspar à Neidprug.
Sigismundus Bender, Decanus Antiqui Sacelli.
VVeichardus Zuchlinger, Iuris V. Doctor.
Gotschalcus Mindelitz.

LANTZHVTI.

Casimirus Rupertus Atzpurger, Vtriusq; Iuris Doctor.

FRVXINI.

Mauritius ab Hutten, Episc. Freisingensis.
Sebastianus Pemmerlain, Cancell. Freisingensis.

MONACI.

Albertus, Comes Palatinus Rheni, Dux Bauariæ, &c.
Ludouicus Muller, Iuris V. Doctor.
VVigelius Hundt, Iuris vtriusq; Doctor.
Ludouicus Schrenckh, I.C.
Vradislaus Haflinger.
Bartholus Stulcher.

OENIPONTE.

Principes Austriæ, Imp. Ferdināndi Augusti filiæ.

Wolf-

VVolfgangus Vlrichus ab Empzelstain.
Godhardus Thalwailer, Iuris V. Doctor.
Diethpertus Holtzstetter, Iuris V. Licentiatus.

TRIDENTI.

Christophorus Madrutzius, Cardinalis, Episcopus Albanensis.
Paullus Caligarius.

MANTVAE.

Guilielmus Gonzaga, Dux Mantuæ.
Cæsar Gonzaga.
Annibal de Sancto Benedicto.
Hieronymus Piperarius.
Ludouicus Paniza.
Ioannes Baptista, Sculptor.
Hæredes Iulij Romani.
Hæredes Friderici de Rallis.
Hieronymus Organista.

VERONAE.

Iulius à Turri, Comes.
Hæredes Comitis Francisci Iusti.
Balthasar Sannazarius.
Ioannes Baptista Mondella.
Hæredes Hieronymi Veritatis.

VINCENTIAE.

Antonius Scroba, Eques.
Thomas Riccius.
Ioannes Antonius Saracenus.

VENETIIS.

Laurentius Priolus, Dux Venetiæ.
Ioannes Grymanus, Patriarcha Aquileiensis.
Daniel Barbarus, Patriarcha designatus.
Antonius Zantanus, Comes & Eques.
Andreas Lauredanus, Patricius Venetus.
Sebastianus Erizius, P. V.
Stephanus Magnus, P. V.
Franciscus Barbius, P. V.
Franciscus Venerius, P. V.
Antonius Calbins, P. V.
Alexander Contarenus, P.V.
Aloisius Rainerius, P. V.
Hieronymus Leonius, P. V.
Benedictus Cornelius, P. V.
Bernardinus Lauredanus, P.V.
Ioannes Lauredanus, P.V.
Hæredes Gabrielis Vendramini, P.V.
Carolus Sigonius, Mutinensis, bonarum literarum Professor.
Onuphrius Panuinius, Veronensis, Frater eremita Augustinianus.
VValtherus Schotus, Flander.
Petrus Ramez, Hispanus.
AEneas Vicus, Parmensis.
Ioannes Chiarletta Barbatus.
Rinaldus Odonius.
Vincentius Busonius de Gallo.

TARVISII.

Thomas à Cornu.
Hæredes Dñi Sixti Zucati.
Constantinus N. Frater in Monasterio Diui Nicolai.

PATAVII.

Torquatus Bembus, Abbas, Bembi Cardinalis hæres.
Marcus Antonius Bonauitus, Mantuanus, Legum Professor.
Constantius Landus, Complani Comes.
Tiberius Decianus, Vtinensis.
Antonius Capodiuacca, Foroiuliensis.
Alexander Bassanus.
Marcus Antonius Maximus.
Scipio Buzaccarenus.
Florius Philomelo, Torquati Bembi à Secretis.
Ioannes Sambucus, Pannonius, Tirnauiensis.
VVaramundus Schelberger, Germanus, Iuris V. Doctor.

FERRARIAE.

Hercules Estensis, II. Dux Ferrariæ.
Alphonsus Estensis, Princeps Ferrariæ.
Lailius Gregorius Gyraldus.
Marcus Antonius Mamarus.
Aquillius de Plangola.
Ioannes Baptista Ronchegallius, I.C.
Augustinus Richinius, Franciscanus.

RAVENNAE.

Gratianus de Petrablanca.
Antigonus Sauiolius, I.C.

FORO LIVII.

Sulpicius Andoranus.
Ambrosius de Rigiis.
Carisius Candidalus.

FORO

FORO CORNELII.

Marquinius Pindezza.

Iulius Calderona.

BONONIAE.

Clearchus Achillinus.

Americus de Americis.

Franciſcus Robortellus, bonarum literarum & vtriuſque Linguæ Profeſſor.

Scipio Fabius Doctor Medicus.

Leander Albertius, Dominicanus.

Atilius Tamoſanus.

Carolus à Schwendy, Germanus.

VVeſſelus Stranlinger, Iuris vtriuſq; Doctor, & Mathematicus.

Gomez Morzadaz, Hiſpanus, I.C.

Domitianus Sanella.

Iacobus Scarpetta.

SCARPARIAE.

Siluius Horandalus.

FLORENTIAE.

Coſmus Medices, Dux Florentiæ.

Laurẽtius Strotius, Cardinalis, tt. s. Balbinæ.

Franciſcus Medices, Princeps Florentiæ.

Garzia Medices, Princeps Florentiæ.

Paullus Iordanus, Romanus.

Euerardus Medices.

Angelus de la Stufa.

Ioannes de la Stufa.

Georgius Vaſarius.

Flaminius Albiolanus.

Bacchius Bandinellus, Pictor & Sculptor

ARETII.

Chriſtophorus de Monte, Cardinalis, tt. s. Praxedis.

Auguſtinus Forcheſius.

Octauianus de Coralliis.

Sixtus Campinella.

Balbinus Pontolonius.

CORTONAE.

Fabius de Geminianis.

Matthias Guaſtranius.

CASTILIONE.

Marcellus de la Bera.

PERVSII.

Fuluius Corneus, Cardinalis, tt. s. Stephani in Cœlio Monte.

Camillus de Sancto Petro.

Laurentius della Corſſa.

Alexander de Mazelinis.

Honorius Catalus, I.C.

Caruilius Melondanus, I.C.

Heraclius Dorida, I.C.

FVLGINII.

Scipio Lugarella eremita.

Ioannes Euangeliſta del Gardo.

Vincentius Condilanus.

HISPELLI.

Pompilius Viſanus.

SPOLETI.

Berengarius Danneſius, Petilianus.

Conradinus de Baſſenella.

Sempronius Sabbatius.

TVDERTI.

Gregorius Straſcara, I.C.

INTERAMNIAE.

Marcus Curtius Carmelitanus.

Virgilius Guardinus.

NARNIAE.

Demetrius de Monte Fortino.

ORCRICVLI.

Titianus Aſquina.

ARINIANI.

Glabrio de Turinis.

ROMAE.

Pius IIII. Pontifex Maximus.

Alexander Farneſius, Romanus, Cardinalis, tt. s. Laurentij in Damaſo, S. R. E. Vicecancellarius.

Guido Aſcanius Sfortius de s. Flora, Ro. Card. tt. s. Mariæ in Via lata, S. R. E. Camerarius.

Rainutius Farneſius, Romanus, Cardinalis, tt. s. Angeli in Piſcina, maior Pœnitentiarius.

Rudolphus Pius, Carpenſis, Cardinalis, Epiſcopus Portuenſis.

Fridericus Cæſius, Romanus, Cardinalis, Epiſcopus Præneſtinus.

Hercules Gonzaga, Mantuanus, Cardinalis, tt. s. Mariæ Nouæ.

Hippolytus Eſtenſis, Ferrarienſis, Cardinalis, tt. s. Mariæ in Acquiro.

Ioannes Hieronymus Moronus, Mediolanenſis, Cardinalis, Epiſc. Sabinenſis.

Carolus Borromeus, Mediolanenſis, Cardinalis, tt. ss. Viti & Modeſti.

Thadæus de Gaddis, Florentinus, Cardinalis, tt. s. Siluestri.
Ioannes Medices, Florentinus, Cardinalis, tt. s. Mariæ in Dominia.
Innocentius de Monte, Aretinus, Cardinalis, tt. s. Onuphrij.
Nicolaus de Sermoneta, Romanus, Cardinalis, Caietanus tt. s. Eustachij.
Carolus Caraffa, Neapolitan. Cardinalis.
Alphonsus Caraffa, Neapolitanus, Cardinalis, tt. ss. Ioannis & Pauli.
Hæredes Ioannis Saluiati, Florentini, Cardinalis, Episcopi Portuensis.
Hæredes Nicolai Rudolphi Florentini, Cardinalis, tt. s. Mariæ in Via lata.
Antonius Altouitus, Florentinorum Archiepiscopus.
Maximus de Maximis, Amelfitanorum Archiepiscopus.
Antonius Augustinus, Hispanus, Ilerdensium Episcopus.
Bartholomæus Capranica, Calenorũ Episcopus
Sebastianus Gualterius, Viterbiensium Episcopus.
Hadrianus Fusconius, Aquinatiũ Episc.
Antonius Floribellus, Lauellinatiũ Episc.
Iulius Cananus Hadriensium Episcopus.
Petrus Ioannes Foroliuiensiũ Episcopus.
Romulus Valens, Conuersanorũ Episc.
Ludouicus Cæsius, Romanus, Clareuallensis Abbas.
Marcus Antonius Colona, Romanus.
Ludouicus Vrsinus de Petiliano Romanus.
Iulianus Cæsarinus, Romanus.
Ludouicus Comes Tedescus, Placẽtinus.
Achilles Maffeius, Basilicæ Diui Petri Canonicus.
Angelus Gabriëlius, Basilicæ Diui Petri Canonicus.
Stephanus Buffalus, Basilicæ Diui Petri Canonicus.
Benedictus Aegius, Spoletinus, Diui Petri Basilicæ Beneficiarius.
Gentilis Delphinius, Lateranensis Basilicæ Canonicus.
Fuluius Vrsinus, Lateranensis Basilicæ Beneficiarius.
Georgius Ticinus, Polonus, Polonorum Regis in vrbe Roma Prolegatus.
Octauius Pantagathus.
Hieremias Bononius, ordinis Diui Francisci generalis Procurator.
Annibal Carus, Eques Hierosolymorũ.
Hieronymus Garimbertus, Parmensis.
Gabriel Faërnus, Cremonensis.
Fabricius Lazarius, Cardinalis Cæsij Auditor
Verginius Buccatius, Causarũ Patronus.
Alexander Coruinus, Romanus.
Thomas Cauallerius, Romanus.
Latinus Iuuenalis, Romanus.
Alexander de Grandibus, Ferrariensis.
Aurelius Grimaldus, Ianuensis.
Pyrrhus Ligorius, Neapolitanus.
Hieronymus Paparonus, Romanus.
Attius Arcionius, Romanus.
Pompeius Iustinus, Romanus.
Ioannes Celsus, Nepesinus.
Franciscus Diaz, Hispanus.
Alphonsus Diaz, Hispanus, I.C.
Clemens Teueninus, Lotharingus, Literarum Apostolicarum abbreuiator.
Nicolaus Florẽtius, Batauus, Harlemensis
Michael Angelus Bonarotus, Florentinus, Pictor & Sculptor.
Rigaldus de Sancto Marcello, Gallus, Scriptor Apostolicus.
Hieronymus Firimbertus, Papiensis.
Dulcius Gaciolus, Amerinus.
Mercurius de Landrenilla, Bodiensis.
Nicolaus Iustus, Lucensis.
Theodoricus ab Thresingen, Germanus.
Mauritius Breulin, Germanus, Iuris V. Doctor.
Adamus Redinger, Germanus, Vratislauiensis.
Ladislaus Buda, Pannonius.

VELITRIS.

Odofredus Campisanus.

PRIVERNI.

Pomponius Andilonus.

TERRACINAE.

Iulius Petramontius.
Ioannes Baptista Boronius, Frater in Monasterio Diui Angeli.

FVNDIS.

Bonifacius Gambrinus.
Hector Fulgonius, Borgettanus.

Seba-

Sebastianus Modreua.
CAIETAE.
Aurelianus de Maximiniis.
Blasius Ada.
PVTEOLIS.
Raphael Roscatius, Siculus.
NEAPOLI.
Ferdinandus à Toleto, Dux Albæ, Marchio Coriæ, Comes Saluæterræ, Neapol. Prorex.
Philippus à Lannoy, Princeps Sulmonen.
Illustriss. N. Caraffa, Dux Magdaluni.
Vespasianus Gonzaga.
Horatius à Lannoy, Eques.
Pyrrhus Gonzaga.
Ioannes Franciscus Caraffa.
Hadrianus de Guilelmiis.
Antonius de Rogerijs.
Alphonsus Sanchez, Hispanus, Quæstor Regius.
Franciscus Antonius Villanus.
Annibal Maluisinus, Hispanus.
Antonius Vincentius de Bucchis.
Iacobus de Bucchis.
Ferdinandus de Cardinez, Eques.
Petrus Antonius Albertinus.
Ioannes de Bodoi.
Eligius de la Marra.
Bernardus Valdaura, Flander, Brugensis.
Antonius Afeltrius.
Fratres de Montealto.
Franciscus de Sumaia.
Paullus Bozutius.
Octauianus Galiota.
Alphonsus Cambius.
Ioannes Angelus, Romanus, Medicus.
Marcius Marzatus.
Ioannes Thomas Coppula.
Gabriel Zerbius, I. C.
Bernardus Pazifiesinius.
Antonius Caponius.
Hieronymus Granata.
Carolus Noiella.
Marcus Terentius de Camera.
Sigismundus Cutillius.
Ioannes Dominicus de Tanga.
Scipio Fontanius, Præfectus Monetæ feriundæ.
Antonius Pizullus, Sacerdos.
Petrus Portius.
Vincentius Amatus.
Ambrosius Aurifaber.
Ioannes Franciscus Paternius Carus.
Ioannes Hieronymus Famatius.
Ioannes Dominicius, Sculptor.
Gotschalcus Ericus à Merlern, Germanus
Gaspar Zwierlinger, Germanus, Iuris V. Doctor.
Claudius Floryus, Gallus, I. V. Licētiatus.
NOLAE.
Peregrinus Maceratius.
Laurentius de Cassara.
Manlius Siluatus.
CAPVAE.
Polydorus de Coriliis, Beneuentanus.
Cicero de la Griffa.
Paullus Benignius de Mazza.
Ioannes Baptista Galanius.
Marcus Longinius Zerallus.
CALENI.
Anchises Euerdinius.
SVESSAE.
Dionysius de Ascis.
Quinctilius Lomberanus, I. C.
FREGELLIS.
Arcadius de Turba.
CIPERANI.
Victor Angelus Odena.
FERENTINI.
Donatianus Fortanius.
ANAGNIAE.
Bonauentura Andalanius.
Antonius Nigolinius, Medicus Doctor.
Iulius de Bressanijs.
PVLIANI.
Ioannes Caraffa, Dux Puliani.
Alexandrinus de Sancto Feliciano.
PRAENESTE.
Augustinus Vigorius.
TIBVRI.
Ioannes Alnosius, Flander, Brugensis, Medicus.
Marius Tandaletus.
VITERBII.
Licinius de Maternijs.
Marcus Antonius Mascara.
Hostilius Castranus.

Priamus Medola.

FALISCI.

Beatus Cafarelius.

VVLSINII.

Hæredes Constantini Ferratti.

CLVSII.

Metellus Tarrinas.

Hieronymus Ciuitalius.

SENIS.

Æmilius Carlus, Patricius Senensis.

Dominicus Isellanius.

Hadrianus Zarletius Mandolanus.

Marcellinus de Monte.

Iustinianus de Marta.

Furius Gualdonius.

Cornelius Anuillanus.

VOLATERRIS.

Ioannes Zachius, Patricius Volaterrensis

Sebastianus Tolontinius.

Marcus Marcellius, de Sancto Laurentio

Damasus Vrselinius.

PISAE.

Lucas Martinius, Duci Florentinorum à Thesauris.

Gabriel Angelus de Gelua.

Hortensius Dondalus.

Crispinianus Malasca.

Sigismundus Fridericus Fugger, Germanus, Augustanus.

Vitalis Gmelch, Germanus, I.C.

LVCAE.

Franciscus Bendralanius.

Cæcilius Hascatus.

Constantinus Mornonius.

SARAZANAE.

Alexander Naldius.

MASSAE.

Troilus Borcanisius.

PONTEREMVLI, olim APVAE.

Andreas Colzana Barbatus.

Iulius Perginus.

MVTINAE.

Sertorius de Sertoriis, Comes.

Hugo Antonius Robertus, Comes.

Ioannes Grilinzonius.

Petrus Grilinzonius.

Ioannes Camarinius, Vasco.

Camillus Niza.

Nicolaus Botollius.

Ioannes Baptista Tezonius.

CARPIS.

Ludouicus Senensis, Comes.

Nicolaus Conzapannius.

REGII LEPIDI.

Alexander Bonsanus.

N. de Bebbi.

Ioannes Antonius Signiorettus.

PARMAE.

Octauianus Farnesius, Dux Parmēsis, Placēti. &c.

Franciscus Baiardius, Eques.

Hæredes Bartholomæi de Prato.

Ioannes Fridericus Bonzagnius.

Ioannes Iacobus Bonzagnius.

PLACENTIAE.

Seruilius Glazarus.

Leo Maffetta.

Esras VValkerchius, Batauus, Doctor Medicus.

Quiricus Campitona.

CREMONAE.

Hieronymus Ragazola.

Antonius de Odis, I.C.

Petrus de Mana, I.C.

Marcus Antonius Barbus, I.C.

Iacobus Tassius.

BRIXIAE.

Hæredes Ioannis Andreæ Aueroldi.

N. Calinius Eques.

Matthæus Forerius.

Alexāder de Sancto Alexādro, Ordinis N.

Hieronymus à Cruce.

Aloisius Mondella, I.C.

Ioannes Maria, Sculptor.

BERGOMI.

Traianus de Pornis.

Hieronymus Zucholtius, I.C.

Nicander de la Valla.

CREMAE.

Hæredes Ascanij Botti.

Iosephus Organista.

LAVDAE POMPEIA.

Galeacius Maximilianus de Montefredo

MEDIOLANI.

Ioannes Baptista Guastaldo, Comes, Patricius Mediolanensis.

Guicciardinus de Guicciardiniis, Patricius Mediolanensis.

Bar

Bartholomæus Marlianus, Patricius Mediolanenſis.
Carolus Caponæus, Patricius Mediolan.
Petrus Pazius, Patricius Mediolanenſis.
Ferandus Adduenſis, I.C.
Calpurnius de Modeſtis.
Antonius Spatafora.
Marcus Horatius Parezallus.
Ioannes Maria Branchatius.
Iulius Maximius Canda.
Franciſcus Micaldius.
Ambroſius Struffata.
Titus Philippinus Dazius.
Ferdinandus Maradaz, Hiſpanus.
Gonzaluinus Vallez, Hiſpanus.

PAPIAE.
Franciſcus Maria de Zarago.

DERTONAE.
Theodoſius Barnotius.

IANVAE.
Clemens Olera, Cardinalis, tt. s. Mariæ in Ara Cœli.
Andreas de Oria, Patricius Ianuenſis, Princeps Melphitanus.
Cyprianus Palauicinus, Patricius Ianuen.
Adamus Centurio Patricius Ianuenſis.
Ioannes Baptiſta Spinula, Patric. Ianuen.
Baptiſta Nigronius Vialis, Patricius Ianuenſis.
Ioannes Fregoſius, Patricius Ianuenſis.
Caſſander de Geriandis.
Longinus de Dezza.
Sebaſtianus Biſcottius.
Serapion Triginius, I.C.
Hadrianus Sinornius.
Benignus Gallanta.
Poſtumius Maſcatius, Langula.
Bernardinus de Sancto Caſſiano.
Rodericus Minoza, Hiſpanus.
Hildebrandus Zuimer, Germanus, Iuris V. Doctor.

SAVONAE.
Flauius Dandromera.

NAVLII.
Auguſtinus Maſſigorius, Medicus.
Aurelius de Triffra.

ALBINGAVNI.
Raphael Angelus Dulcianus.

ONELIAE.
Collatinus de Marcha.

ALBINTEMELII.
Gregorius Pelonnellus.

MONOECI.
Alexander Forondalius Scorſa.

NICEAE.
Emanuel Philibertus, Dux Sabaudiæ, Princeps Pedemontanus, &c.
Margaretha Valeſia, Franciſci Regis Franciæ filia, Principis Pedemontani vxor.
Octauianus de Saziis.
Marcus Antonius Zagrada.

ANTIPOLI.
Hieronymus Metinius, Sacerdos.

FORO IVLII OCTAVIANORVM.
Angelbertus Bauellerius.
Robertus Hugettius.

TOLONE.
Theodorus Dertinius.

AQVIS SEXTIIS.
Ioannes Minerius, Dn̄s à Dopeda, Præſes.
Ludouicus Tourcius, Conſiliarius.
Seuerinus Dolietus, I.C.
Marcellus Groſillonius, I.C.
Germanicus Talognius.

MASSILIAE.
Claudius Dedanyus, Præfectus oræ maritimæ, & claſſis.
Rupertus Getenius.
Deſiderius Colchartus.

In S. CHAMAS, olim Salium ſedibus.
Pancratius Belinus.

ARELATI.
Blaſius Dauxius, Doctor Theologiæ.
Valerianus N. Medicinæ Doctor.
Anſelmus Molinartus, Canonicus.
Valentinus Gobilletius, I.C.
Carolus Strignerius, I.C.
Albinus Cargletus.

AGATHOPOLI.
Amandus Sonterius.

NARBONAE.
Priſcus Bertauſius, I.C. & Canonicus.
Maximinus Torletius, Theologiæ Licentiatus.
Oliuerius Monetanus, I.C.

MONTE PESSVLO.
Andreas ab Exea, I.C.

Gui-

Guilielmus Rondeletius Profeſſor Medicus & Cancellarius Vniuerſitatis.
Arneſtus Zwipurger, Germanus, Doctor Medicus.
Sebaldus Melinger, Germanus, Doctor Medicus.
Balduinus Golletius, Doctor Medicus.
Philippus Præſollerius, Doctor Medicus.

NEMAVSI.

Ioannes Vicecomes Iocoſæ, Præfectus Prouinciæ Narbonenſis.
Ioannes Poldus Albenas.
Bernardus Vallytus.
Cyriacus Serlonius.
Iſidorus Aſſyrus.

AVENIONE.

Iacobus Medonius, Theolog. Commendator Prouincialis, Orator Apoſtolicus, cum poteſt. Leg.
Auguſtinus Ranſingonallus, I.C. Secretarius rerum Apoſtolicarum.
Albertus Madrettius, I.C. Protonotarius Sedis Apoſtolicæ.
Quinctinus Morlæus, Canonicus.
Ioannes Ariuinius, Canonicus.

ARANGIAE.

Michael Sallerifinus.
Seruatius Torbonius.

VALENTIAE.

Rogerius Soluinus, Doctor Theologus.
Tiburtius Haſcronius, I.C.
Hilarius Angilletus, I.C.
Victor Garyus, Theologus Licentiatus.
Hugo Mandinius, Doctor Medicus.
Chuonrardus à Klingerbach, Germanus.
Felix Peſcheranus, Phriſius, Iuris V. Doctor.

VIENNAE.

Lotharius Euillonus.
Natalis Hollenus.

LVGDVNI.

Franciſcus Laurētinus, Dn. Sancti Yrenei.
Gulielmus Caulius, Præfect. Montanorū.
Chriſtophorus Neiter, Germanus, Patricius Auguſtanus.
Anacletus Tangeloſius, Canonicus.
Martinus Ballebertus, Canonicus.
Dionyſius Equilmontius, Canonicus.
Ioannes Caulius, Gulielmi F.

Ludouicus Miræus, I.C.
Petrus Pitheus, I.C.
Marcus Vetranius Maurus, I.C.
Henricus Gemellus, I. C.
Scipio Azzone, Italus.
Carolus à Porten, Germanus.

GEBENNAE.

Claudius Chaulotus.
Saphorinus Graſſyus.
Nicaſius Ronſolletus, Medicus.
Matthias Laffrayus, Doctor Medicinæ.
Clemens Carmolinius.

CABALLIONE.

Nicolaus Mollerius, I.C.

BORBONII.

Ludouicus à Borbon, Princeps Condæi, Dux Borbonij, &c.
Eleonora de Roye, Princip. Condæi vxor.
Magdalena de Mailly, Domina de Roye, eiuſdem Eleonoræ mater.
Athanaſius Teſartus, I.C.
Vincētius Charbonus, Profeſſione ordinis Benedictini.

MOLINI.

Lancilotus Sauillonius, I.C.

NIVERNAE.

Franciſcus à Cliuia, Dux Niuernēſis, &c.
Rambertus Atoriſinius, Theolog. Doctor.
Apollinaris Beaufortius, I.C.
Manardus Caſtelletius.

BITVRIGIBVS.

Iacobus Cuiacius, Iuris V. Doctor, & Legum Profeſſor primarius.
Ludouicus Ruſſardus, I.C.
Hugo Donellus, I.C.
Syluester Niſollerius, I.C.
Andreas Eligius Bacherus, Flander, Gandauenſis, I.C.
Antonius Contius, I. C.
Simon Abaullerius, Medicinæ Doctor.
Thietmarus à VVermel, Germanus.
Theophilus Krafftler, Germanus, vtriuſque Iuris Doctor.

Apud LEMOVICES.

Guido Barilettius, Canonicus.
Ioſephus Olongnius.

CADVRCI.

Antonius Goueanus, I.C.
Robertus Pinartius.

Go-

Godouardus Mauilleus.

MONTE ALBANO.

Rainhardus Tironæus, Canonicus.

Maturinus Osgetius, Theologiæ Licentiatus.

TOLOSAE.

Ioannes Corasius, Consiliarius.

N. Corniardus, Consiliarius.

Stephanus Forcatulus, I.C.

Isebrandus Schallerius, I.C.

Fabianus Cantillonus, I.C.

Antonius Guibertius, I.C.

Franciscus Londetius, Medicus.

CONDONAE.

Carolus à Pisseleu, Episcopus Cōdonensis

BAIONAE.

Antonius à Borbon, Rex Nauarræ, Dux Vendocin. & Borbonij, &c.

Ioanna de Albret, Regina Nauarræ, &c.

Ioannes Fraxinæus, Archiepisc. Baionēsis.

Renatus Cambilinius, I.C.

Clemens Habillonus, I.C.

Gulielmus Banterius, Doctor Medicus.

BVRDEGALAE.

Andreas Tiraquellus, Præses.

N. de la Chastagne, Consiliarius.

Iacobus Traullerius, I.C.

Germanicus Hallyus, I.C.

Ingelramus Marquetus.

Apud SANTONES.

Matthæus Gomboutius, I.C.

Polycarpus Meluinius, Canonicus.

Henricus Gliterius.

PICTAVII.

Laurentius Higlonus, I.C.

Hadrianus Mompinius, Iuris V. Licētiat.

Apud TVRONES.

Remigius Lauilæus, Canonicus.

Lambertns Aretinius, Canonicus.

Ioannes Brechæus, I.C.

Paschalis Malignyus.

AMBOSIAE.

Franciscus Valesius II. Francorum Rex.

Carolus à Lotharingia, Cardinalis, Archiepiscopus, & Dux Remensis, tt. s. Apollinaris.

Carolus à Borbon, Cardinalis, Archiepiscopus Rothomagensis, tt. s. Grisogoni.

Franciscus à Turnone, Cardinalis, Episc. Ostiensis, & Veliternensis Decanus.

Odetus de Castilion, Cardinalis, tt. s. Hadriani.

Georgius de Arminiaco, Cardinalis, tt. s. Laurentij in Lucinæ.

Claudius de Giury, Cardinalis, tt. s. Agnetis in Agone.

Ioānes Reumanus Vasco, Cardinalis, tt. s. Priscæ.

Franciscus à Lotharingia, Dux Guisiæ, primarius Oeconomus, & supremus Cubicularius.

Iacobus ab Albon, Marschalcus de Sancto Andrea, &c.

Gaspar de Coligni, Dn̄s à Chastillon, Admiralius Franciæ.

Claudius à Lotharingia, Dux Aumalius.

Franciscus de Coligni, Dn̄s à Dandelot.

Guido de Schabot, Dn̄s de Iarnac.

Ludouicus Gōzaga, frater Ducis Mantuæ

Marcus Antonius de la Melza, Italus.

Ioannes Philippus, Rheni Comes.

Fridericus à Reiffenberg, Germanus.

Christophorus à Perwel, Germanus.

Damianus Dorgonius, I.C.

Rufinus Ratenius. I.C.

Cornelius Londarinus, I.C.

Cyrillus VVolfgangus Dietler, Germanus, vtriusq; Iuris Doctor.

Albertus Millerius, Medicinæ Doctor.

BLOSII.

Diana Pictauiensis, Valentinatū Ducissa.

Valerianus Forasiius.

Arsenius Borineus.

Gysbertus Allonnius.

AVRELIAE.

Ana Burgius, Iuris V. Doctor, & Legum Professor primarius.

Ioannes Gracchus, I.C.

Gregorius Cortenius, I.C.

Antonius Foquelinus, I.C.

Archelaus Abretinius, I.C.

Hugo Chambletonus, I.C.

Ioannes Robertus, I.C.

Godefredus Lisignyus, I.C.

Philippus Molinetius, I.C.

Claudius Retierus, I.C.

Anastasius Retierus, Doctor Medicus.

Baptista Angelus Oglinoza, Italus, I.C.
Vlrichus à Braitenbach, Germanus.
Sigismundus VVerlinger, Germanus, Iuris V. Doctor.
Carolus Billartius.

IARGOLII.

Iustinus Rosilletius.

GENNABI.

Seuerus Vallytius.

Apud SENONES.

Ludouicus à Guisia, Cardinalis, Archiepis. Senonensis, tt. s. Thomæ in Parione.
Stephanus Penonius, I.C.
Crispinus Lamborinius.
Iacobus Vterus, Doctor Medicinæ.

NEMVRCI.

N. à Sabaudia, Dux Nemurcensis.
Medardus Harigerius.

FONTE BELLAE AQVAE.

Catharina Medices, Regina Franciæ, vidua, Regis mater.

ESTAMPES.

Lucianus Rifettius, I.C.

CARNVTIBVS.

Marcellus Corybrisius, Canonicus.
Henricus Bouallius.

PARISIIS.

Ioannes Grollierius, Quæstor Regis.
Michael Hospitalius, Cancellarius Regni Franciæ.
Emarus Ranconetus, Præses.
Bartholomæus Fayus, Consiliarius.
Gulielmus Abotius Iunior, Consiliarius.
Iulius Calistanus, Italus, Parmensis.
Gabriel Symeon, Italus, Florentinus.
Hadrianus Turnebus, Græcarum litterarum Professor.
Ioannes Auratus, bonarū litterarū Profes.
Dionysius Lambinus, bonarū litterarum Professor.
Alexius Sanguius, Doctor Theologus.
Philibertus Augonius, Doctor Theolog.
Valerius Ladorlæus, Theologiæ Licētiat.
Sanctius Dongez, Hispanus, Theologiæ Licentiatus.
Carolus Molinæus, I.C.
Iacobus Labittius, I.C.
Barnabas Brissonius, I.C.
Ludouicus Charondas, I.C.
Hadrianus Pulnæus, I.C.
Nicolaus Gruchius, Rothomagēsis, I.C.
Theodolphus Hartmannus à Schirfel, Germanus.
Georgius Albertus à Thungē, Germanus.
Lutgerus ab Hedorff, Germanus.
Gebehardus Linsinger, Germanus, vtriusque Iuris Doctor.
Otho Stepflinger, Germanus, vtriusque Iuris Licentiatus.
Augustinus Poignerius, Medicus Doctor & Mathematicus.
Gulielmus Morlayus.
Iacobus Andronetius, de Cherceau.

In ESCOVAN.

Annas Dux Montmorensianus, Conestablius Franciæ.

CLAROMONTE.

Germanicus Borginæus.

BELLOVACI.

Paullinus Grantanus, Doctor Theolog.
Lotharius Sallyus, Canonicus.
Crispus Mangilonus, I. C.

AMBIANIS.

Gilbertus Carolomontius, Medicus.
Florianus Aullerius.

ATREBATIS.

Hieronymus Ruffaldus, Abbas Diui Vedasti.
Carolus Clusius Doctor Medicus.
Antonius Villerius, Statuarius.

DVACI.

Ioannes Venduilius, Iuris V. Doctor, & Legum Professor.
Hadrianus Peussius, Iuris V. Doctor, & Legum Professor.
Ioannes Ramus, Iuris V. Doctor, & Legum Professor.
Boëthius Epos, Phrisius, I.V. Doctor, & Professor.

CVRTRACI.

Raynerus à Milgenuoort.

XVIII. KAL. DECEMB. ANNO M. D. LX.
REDII BRVGAS.

HVBERTI GOLTZII HERBIPOLITAE

HODOEPORICVM.

Diuerſis ſtudijs hominum mens apta ſequendis
  Naturæ varias tentat, initque vias.
Illum agit extremos animus mercator ad Indos,
  Vt permutandis mercibus æra paret.
Illum AEgyptiacis diuinum quærere in oris,
  Et iuuat in longas pro Sophia ire vias.
Illum ſola oculos paſcendi cura fatigat
  Extremis Aſiam ſollicitare fretis.
Me clarum ingenij votum, & mens conſcia veri,
  Edocuit veteres ire per hiſtorias,
Et varia Auſonij monumenta inquirere regni,
  Si qua iacent claras ſparſa per orbis opes.
Hinc etiam effigies, veterumq; numiſmata Regum,
  Cura fuit doctis ſculpere in ære notis.
Iſtis audacem in rebus me fecerat eſſe
  LAVRINVS prompto promptus in officio,
LAVRINVS Phœbi lauro tam dignus, vt inde
  Traxerit excellens nominis augurium.
Ibam per varias Germani ſyderis oras,
  Subuectus fluuio Rhene vetuſte tuo.
Hîc ego Romanosque duces, Romanaque bella,
  Et veterum exſculpſi clara trophæa patrum.
Nilq; adeò viſu dignum, antiquumq; notabam,
  Quod non in ſimiles iret ab arte notas.
Hinc noſtram Herbipolim qui præterlabitur amnis,
  Excepit flauis aduena Mœnus aquis,
Qui me vitiferi deductum Neccaros vnda,
  Impoſuit magni flumine Danubij.
Hîc quoque conſimili ſtudio, aſſuetamq; per artem
  Omnigenas hauſi poſteritatis opes.
Sic mihi deſcriptis Germano ex orbe tabellis,
  Auſonias vrbes viſere cura fuit.
Hîc demùm fœcunda iſtis ſunt omnia ſignis,
  Hîc demùm iſtorum copia larga iacet.
Hîc videas ſculptum, veteri de more, Senatum,
  Plenaque Romanis atria Cæſaribus.
Quinetiam ex iſtis ſurgunt ibi mœnia ſignis.
  O infauſta huius copia luxuriæ?
Hoc tamen ignoſci poterat, ni inſtrata platæis
  Sordenti populus ſtringeret illa pede.
Hîc ego quidquid erat vetus, antiquumq; notabam
  Aſſimulans doctis ſigna reperta notis.
Quodq; alij ingenio clari, & virtute politi
  Ducebant nullo poſſe iuuare more,
Illud ego legique illis, fecique probari.
  Tantum iſta felix vſus in arte valet.

Sic tandem Italicæ peragratis finibus oræ,
Gallica ab Alpinis collibus arua peto.
Hîc etiam quidquid tota regione videndum
Eſſet, id æratis ſcripſimus in tabulis:
Iulius Alpinis quæ geſſit Cæſar in oris,
Quæq; olim à Gallis ille trophæa tulit.
Hæc vbi victuris inſcripſi ſingula chartis,
In patrios abij, nil remoratus, agros.
Laurinique domum, & bene nota palatia viſens,
Caſtra VVatervleti nomine clara peto.
Hîc ego Phœbæum vatem prope Thetidos æſtus
Inueni ambiguo ſtringere prata pede.
Vt vidi obſtupui, lacrymasque in gaudia verti,
Hæc referens grato dulcia verba ſono:
LAVRINE Aonij celeberrima gloria cœtus,
Idemque ingenio nobilis, vt Genio,
Accipe maturos propria tibi ab arbore fructus,
Accipe ab officijs nomina ducta tuis.
Hæc tibi ab antiquis expreſſa numiſmata ſignis,
Pro accepto reddit GOLTZIVS officio.
Suſcipe pacato tibi debita munera vultu,
Sic faciat Pylium te tua laurus auum.
His ego tum verbis multùm gratantibus vſus,
Talibus accepi laurea dicta ſonis:
GOLTZI animo dilecte meo, dilecte Camœnis,
Cuius Apellæa certat in arte manus,
Tam mihi gratus ades, quàm vel mihi gratus abibas,
O bene pro meritis officioſe meis?
Plus etiam voto effecit tua dextera noſtro,
Dextera ſculpendis ingenioſa notis.
Quod deſiderium vxori, natisque, mihique
Addideras, longis per freta vectus aquis,
Illud idem à reditu viuusq; vidensq; reducis,
Nosque iubes curis inuigilare nouis.
Vna tibi eſt tanti ſolamen nata pericli
Filia, cui nomen rapta Sabina dedit.
Illa ſtatim diſcet non viſum noſcere patrem,
Teque adeò riſu commodiore ſequi.
Tu modò quem tantis iam ſubduxiſſe periclis
Diuini voluit Numinis arbitrium,
Viue diu felix, Pyliosque abiture ſub annos
Nomen ab æterna poſteritate trahe:
Et veteres tabulas, clarorum nomina Regum,
Sumptibus in lucem protinus ede meis:
Vt bona poſteritas antiquæ Numina Romæ,
Sumptaq; cum varijs gentibus arma legat,
Et Romam in Flandris diſcat mirarier oris,
Ingenuoque illos laudet ab ingenio.

Hæc

Hæc mihi LAVRINVS: tu lector Iulia vultu
Gesta verecundo suscipe, & ore lege.
Sic tibi, sic doctis post me se commodet alter,
Seque tibi adiungat pluribus officijs.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΓΕΛΔΡΙΟΥ ΕΙΣ ΤΟ ΑΥΤΟ
πρὸς τὸν φιλιστοροῦντα.

ΠΟΙ δὴ πολυπτύχων ἐραστὰ βιβλίων,
Περὶ τῶν παλαιῶν πράξεων γεγραμμένων;
Εφ' ᾧ πεποιθὼς ἐκτροπαῖς μακραῖς λόγων,
Εν ποικίλοις διατρίβεις συντάγμασι,
Τοῖς ξυμπλακεῖσι πολλάκις πολλοῖς γνόφοις;
Τῶν ἱστορουμένων ἐρωτικῶς ἔχεις,
Καὶ πλεῖστα βούλει συντόμως μαθεῖν σάφα;
Εξαρκέσαι σοὶ ῥαδίως δυνήσεται
Τῷδ' ἔμπλεῳ νομισμάτων συγγράμματι,
Ενταῦθα τεχνικῇ τυπωθέντων χερὶ,
Πολλῶν ὁ μέν τις ὢν ἀνὴρ ἀντάξιος,
Ον λανθάνει δῆτ' οὐδὲν ἱστοριῶν μέρος,
ΟΥΒΕΡΤΟΣ ὄντως χρύσεός γ' ὁ ΓΟΛΤΖΙΟΣ,
Πάμπολλά σ' εὖ τούτοις διδάξον ἐκτύποις,
Συνελὼν ὑπερφυῶς ἅπανθ' ὧδ' εἰς βραχὺ
Πολλοῖς παρ' ἄλλοισιν διεσκεδασμένα,
Υπερμέτρως μακρηγοροῦσιν ἄλλοτε:
Ως οὐκ ἀνάγκην ἔμμεναί ποθ' ὕστερον
Ανελιττέμεν πολλὰς βίβλους ἀπορούμενον.
Ος μὲν παρορμηθεὶς ἑκουσίως ποτὲ,
Επειτα δ' ἄρ ΛΑΥΡΙΝΕ τῇ σου προτροπῇ,
Ευβουλίαις τέ σου σφόδρ' ἐστηριγμένος,
Πολὺν χρόνον συχνάς τε καὶ σκληρὰς ὁδοὺς
Ηδ' ἐγκόπους εὐγνωμόνως ἐπορεύετο,
Πολλόν θ' ἱδρώσας, καὶ κόπον παθὼν μέγαν,
Πράγματά τε πολλὰ καὶ ὀχλήσεις μυρίας.
Πᾶσαν δ' ἐπῆλθεν ζητέων Γερμανίαν,
Καὶ τὴν ἀνωτέραν γε καὶ κατωτέραν,
Φλάνδρων, Βαταύων, καὶ Βραβάντων τὴν χθόνα,
Χῶραν Σικάμβρων καὶ Μεναπίων εὐρέων,
Ηδ' οὓς περιῤῥεῖ ἡ θάλαττα, καὶ βρέχει
Ρήνου βαθύῤῥου, καὶ θοοῦ Δανούβεως,
Μοινοῦ τε καὶ τοῦ Νεκκάρου τὰ ῥεύματα:
Εἶτ' Αὐσόνων πόλεις ἀγαυῶν τὰς ὅλας,
Ρώμην ἀρήιόν τε καὶ Νεάπολιν:
Τέλος δὲ τῶν Κελτῶν μέρη τὰ τέτταρα:
Καὶ ταῦτα ΛΑΥΡΙΝΟΥ γε δαπάνῃ τοῦ κλυτοῦ,
Ον Φοῖβος ἔστεψ' ἀξίως δάφνης κλάδοις.
Καὶ τὸ μὲν ὅλον, πόνου ἐφείσατο μηδενὸς,
Ως ταῦτά σοι τὰ συλλεγέντα πάντοθεν,
Πάρος διασπασθέντα καὶ πεφυρμένα,
Νῦν δ' εὖ τεθέντα τῇ μεγίστῃ φροντίδι,

Εὔχρηςʼ ἂν ἐις χρῆσιν διδῷ κειμήλια,
Τῶν γνωρίμων περικλέκοντα Καισάρων,
Τάξει πρεπώδει καὶ καλῶς ἡρμοσμένῃ,
Βίους, πρόσωπʼ, ἀριπρεπῆ τε πράγματα:
Τὴν δῆτα Ῥωμαίων ὅλης τῆς συγγραφῆς
Ἀναγραφὴν ἄλλων ἁπασῶν ἔξοχον,
Ἡ ποτνίας Ῥώμης ἀνέζησεν καλῶς
Ἀλκὴ, κλέος τε, χʼ ἡ πάλαι μοναρχία.
Παντὸς μὲν ἔργον ἄξιον καὶ τίμιον,
Οἷον γεμὴν μέλιττα τοῦ θέρους πονεῖ,
Καθημένη πᾶσιν μὲν ἐν βλαστήμασι,
Μόνον δʼ ἕκαστα λαμβάνουσα χρήσιμα,
Γλύκιστά τʼ ἐυώδη τὲ καὶ μελίπνοα:
Ἡδʼ, ὡς ἔπος γʼ εἰπεῖν, Ἀμαλθείας κέρας,
Ὡδʼ ἀγαθὰ συλλήβδην ἅπαντά σοι φέρον.
Δεῦρʼ οὖν φίλιστε, μὴ πάρελθʼ ὀνήσιμον,
Μᾶλλον δʼ ἀναγκαῖον νέον τὸ βιβλίον:
Ὡ σοι τόσος θησαυρὸς ὧδʼ ἀνοίγνυται,
Οὐ χρημάτον μὲν μεστὸς, ἀλλʼ ἀμεινόνων,
ὥστʼ οὐδὲν εἶναι τοῦδε τιμιώτερον.

AEGIDII WIITSII BRVGENSIS I.C. ad Hubertum Goltzium Herbipolitam Antiquarium vicinum & amicum ſuum, contra illud Philippi Beroaldi ſenioris:

Veras eſſe imagines ex litteris, vanas & ocioſas ex nomiſmatib. CARMEN.

CVM tua tam multi ſtudia admirentur, amentque
Signa, quid infami hic carmine ſigna notat?
Non hic qui ante diem, teneris nempe occidit annis,
Haud etenim hic ſcripto notus in orbe libro eſt.
Sed tibi narro hominē doctum celebremq; Philippum,
Et clarum eulogijs inclyta Roma tuis.
Quæ illum cauſſa mouet? multis è milibus vnus
Carpit mordaci cur ſimulachra ſono?
Paſcere tantùm oculos ſine fruge numiſmata dicit,
Et negat antiquis commoda ineſſe notis.
Nil, ait, vſus habent depicti in imagine vultus:
Pondus ineſt ſcriptis vtilitasque libris.
Quare agè pro fictis veras viuasque figuras
Accipe, ſit ſtudium pagina ſcripta tuum.
Effigies hæ ſolæ animum mentemque redudunt,
Et referunt veterum fortia facta patrum.
Noſſe cupis cauſſam cur picta coloribus ora
Non amet? in promptu eſt optima cauſſa mihi.
Velle ſuum cuique eſt, & agit ſua quemque libido,
Nauigat & ventis in freta quiſque ſuis.

L. Quia poterat. §. Ad Senatusc. Treb.

Non

Non regit vna omnes ratio, nec idem quoque pectus:
Nec simplex anima est omnibus, atque eadem.

c. Quia diuersitatem. de cōcess. prebend.

Sed cuique vt mens est & forma, ita sentit agitque:
Hinc capit ex studijs commoda quisque suis.
Hinc petit hoc, aut illud: amat desueta Philippus
Verba, placet multis prisca moneta magis.
Rancida Sydonij, proauitaque lingua Apulei
Nempe fuit studijs vnica norma suis.
Tu mage amas pictos vultus monstrasse priorum,
Signaque Musæo composuisse tuo.
Ille bibit fraces, vappamque, flocesque propinat,
Apludam scriptis inseruitque suis.
Nempe ita Romanæ calcata vocabula linguæ
Diligit, vt pulchras non amet ipse notas.
Tu magè rancidulis pro verbis, tecta figuris
Ora, & pro vano flamine pectus amas.

Viuendum morib. præteritis, loquendū verbis præsentibus.

Diligis antiquos (non prisca vocabula) ritus,
Non linguam, antiquas sed magè relliquias.

Gell. lib. xj. cap. vij. & lib. j. cap. x.

Atqui vnum hoc doctos habuit semper coryphæos,
Huic studio celeri dant sua serta pede.
Quippe voluptatem quæ scripsit habere Philippus
Signa, negans vllis illa iuuare modis:

L. Numismatū. §. de vsuf. & quemad. quis vtatur.

Nomismata vetera gē marū vicem implent.

Illa operæprecium, fructumque nomismata habere
Lex ait, & gemmis comparat eximijs.
Non tantùm cùm sint preciosa, vt Accursius inquit,
(Quòd capiant iusti pignoris illa vicem)

c. Cum causſ. & ibi scribēt. De probat. et L. Statuæ & imagines. §. de vsufructu

Aut speciosa ornant vt cuncta monilia corpus,
Verum est & pictas commoda habere notas.
Ecce dat ars oculos, atque ora simillima veris,
Quid rogo de viuo plus Cicerone feras?
AEthere quæ summo est animæ diffusa per artus
Effigiem æthereo fomite corpus habet.

c. Cū de tua. De corp. vit.

Animi mores corporis temperaturam sequuntur.

Exteriusque notis animi secreta reuelat
Natura, in vultum pectora sensus agunt.
Et quæ sunt oculis subiecta fideliter, aure
Demissa, alterna cognitione iuuant.

L. j. & .iij. de vete. nom. potest. C. li. xi.

Quare agè viuaces facies, formasq; perennes
Cæsareas, varijs pingere perge modis.
Pinge acies, loca, regna, situs: penetralibus effer
Quæ tibi parturiunt nunc vada nunc scopuli:
Simpuuia, & depesta Numæ, nigrosque catinos,
Et reliqua in tenebris quæ iacuêre suis.
Nec te hominum præceps moueat censura: trahuntur
Pectora disparibus mirificisque modis.
Despiciunt tabulas, fragmenta, & marmora, & arcus,
Cùm illarum assidua ritè iuuentur ope.

Lamprid. in vita Alexandri. & Laert. in vita Mened.

Nempe hinc Romuleæ gentis generosa propago
Noscitur, hincque fidem magnam habet historia.

Hinc

Tacit. Ann. lib.xj. & Platina in vit. Pontif. Gregorij. I. & Paulli. II.

Hinc è fornicibus, magnis ſub molibus vrnas,
Signaque (quæ certis compoſuiſſe locis
Creditur, auſpicijs ſeclis fugientibus, ætas
Priſca) iuuat venis elicuiſſe cauis,
Atque cauernoſas veterum penetraſſe lacunas,
Eque feri medio ſigna tuliſſe maris.
Cùm tibi ſint curæ hæc GOLTZI, cùm ſigna fatiges
Abdita, vix ipſis inuenienda feris:
Cumque eadem inciſis præſtes depicta figuris,
Inque oculos priſci temporis acta voces,
Quis tua non laudet ſtudia, admiretur, ametque
Artificesque manus, articulosq; leues.

Fundamentis ædificiorũ nomiſmata inijciebantur, vt hodie adhuc.

EIVSDEM.

Quùm GOLTZI eximios laudat mea Muſa labores,
Et calamo infami carmina ſcripta notat,
Carmina quæ quondam fellito ſplene Philippus
Luſit compoſitis in ſimulachra iocis:
Vnà etiam LAVRINI animum, mentemq; celebrat,
In ſigna, antiquis ſculpta nomiſmatibus.
Laus capit vna duos, debetur maxima vtrique
Gloria, fert operas alter, & alter opes.
Vox, manus, ingenium, veterũ vt monumẽta Quiritum
Palladis extrema perpoliantur ope,
Signaque quæ varijs iacuêre ſepulta ruinis
Vt poſtliminio conſpicienda ſient.
Et breuiter, quicquid ſeclo inuidioſa vetuſtas
Abſtulit, vt priſcæ hoc induat artis opus.
Iampridem (hoc meminiſſe iuuat) communia in vſum
Communem ſtudia hæc compoſuêre ſua.

EIVSDEM,

Nomina licet ſimplicem tantùm deſignationem perſonarum, non ſubſtantiam & naturam ſignificent, reſpondere tamen plerunque rebus vnde ſunt deriuata.

L. Ad recog. C. de inge. manumiſſis. L. Si in nomine. C. de teſt. Platina in vita Pauli. II. L. Vnica. C. de muta. no.

Nomina ſignificare nihil, ſed prodita tantùm
Vt deſignentur corpora, iura docent.
Scilicet vt nihil interſit, ſi corpora noris
Qua appelles cunctos voce, vocesque homines,
Non ſi fœniculum, vel cæpe vocentur, vt olim
Pontifici lætus carcere clauſus ait.
Nomina pro arbitrio fas eſt recudere, nec non
Fingere: iudicium Maximiane tuum eſt.
Vnde fit vt penè horum operoſa induſtria poſſit
Vana videri, aliquid qui tribuunt etymis.

Plato in Cratyl. ſeu de recta nominũ impoſitione. Cyp. epi. 63

Aſt verum eſt animi mores genitiua referre
Nomina, & indicium ſingula habere ſuum.
Numen & omen habent, neq; enim ſine numine Diuûm
Nomina dant, rebus conſona nempe ſuis.

Ad-

Genes.27. & 1.Reg.25. Adprimè hoc multi vita docuêre priores,
Aut quibus infame, aut nobile nomen erat.
L.j.nu.71.de Questio. cap. Reinut.verbo.1. nu.52. de Testa. Ne tibi Marsilium Lector narrem aut Benedictum,
Res est euentis sæpe probata suis.
Vnde fit, vt nequeat mihi non semper celebrari
GOLTZIVS, ex auri nomine nomen habens.
Cuius & hubertas præconia nominis implet,
Nam huberiùs nulli prouenit ista seges.
AVREVS illi animus, mens aurea, & aurea forma,
Hubertum HVBERTO GOLTZIO & ingenium.
Ergo quid est mirum, quum nomina ducat ab auro,
Auro si donet quæ preciosa magis.
Mactè HVBERTE, tuum nomen post fata manebit,
Nam tua tam fructus, quàm bona Floris habent.

GVIDONIS LAVRINI BRVGENSIS I.C.

In thesaurum antiquorum aureorum numismatum sub Vespasiano Aug. depositum, Anno M. D. LXI. *in Aubrocicourt pago Flandriæ repertum, Plutonis & Telluris dialogus.*

PLVTO. QVID me tot sæclis cariem, tenebrosaq; passum
Terra parens orbi restituisse iuuat?
Scilicet hoc voluit, qui me tibi credidit, atque
Inuoluit cæcis, heu miserum, tenebris!
TELLVS. Iudaicis quondam cùm Roma superba trophæis
Te ferus his miles sedibus occuluit,
Cùm Flauij imperium leuibus toleraret habenis,
Vindice quo pœnas gens recutita dedit,
Hinc te secreti cura seruauimus omni,
Iussimus integris & superesse locis:
Pressaque barbarie quum Roma caduca lateret,
Nolebam indoctis te rapier manibus.
At nunc quando omnes Romæ monumenta vetustæ
Scriptis ac nummis marmoribusque colunt,
Nec non HVBERTVS Romam, Fastosque celebres,
Fascesque augustos restituit Latio,
Tungrique, Attrebatesque, & Belgica castra, Bauaci,
Romanas certent prodere relliquias.
Et pater Oceanus refugis se fluctibus abdens,
Iam retegat Batauis castra Britanna feris.
Certè ego, vt in meriti partem laudisque venirem,
Nolebam inuiso te retinere sinu.
Et cùm Dis totus sis AVREVS, obsecro quæ'nam
Vnquam te meliùs prodere sæcla queant,
Quàm cùm te totus tractaret nomine, & actu
AVREVS, ingenio GOLTZIVS, arte, manu?
PLVTO. Si verùm est quod ais, Tellus, quid nunc vetat ergo
Quin totus latebris effodiar Stygijs?

dd IOAN.

IOAN. DAMASII GANDENSIS

In laudem M. Laurini Domini de VVatervliet, & Huberti Goltzij Herbipolitæ Antiquarij.

ROMA potens, mecum quoties tua fata reuoluo,
Vix teneo lachrymas: miror ſub Sole perenne
Eſſe nihil: nam quis duratas frigore gentes,
Ignotasq; priùs, poſt tot tantosq; triumphos
Struxiſſe excidium imperio, turpemq; ruinam,
Crederet? hoc timuit dudum præſaga futuri
Diuini mens Scipiadæ, cùm feruere flammis
AEmula tecta tuis vidit Chartaginis altæ.
At ne pone animos, ſcriptis tua geſta leguntur
Tot celebrata virûm, neque quid longæua vetuſtas
In te iuris habet: iam priſca numiſmata terræ
Condita viſceribus prompſit, cælumque tueri
Germanus dedit HVBERTVS, cognomen ab auro
Cui fecit dia Herbipolis, quòd ſæcla redire
Aurea ſub tali præſaga videret alumno,
LAVRINI auſpicijs, quo Mecœnate triumphat.
Iam vultusque ducum, iamque ora minantia cernis
Pugnacis Iuli, generique in bella ruentis.
Ecce etiam, ne quæ ſunt digna labore relinquat,
Ille tuos recolit faſtos, quo quæque geruntur
Conſule dinumerat: felix cui præmia digna
Cælicolæ optatum dederunt contingere finem.
Hoc erat, hoc tota cupidus quod mente petebat,
Cùm varias gentes latè, & te matre ſuperbum
Tenderet ad Latium, tandem & tua mœnia linquens
Parthenopen, qua ſe felix Campania iactat,
Viſeret, illa viri dedit ædes cernere docti, *Hadrianus*
Cui vel adoptiuus Traiani Cæſaris hæres, *Gulielmi.*
Vel ſuperi dedit ora maris memorabile nomen.
Qui multa antiquis ſaxis inſculpta reuelat,
Qui Venerem Cypro profugam poſt tempora longa
Hoſpitio excepit, diuumque Oenotria tellus
Praxitelis nunc cernit opus, præbetque videndum
Hoſpitibus: certè hæc illi non parua voluptas,
Cùm bene præclarum HVBERTO ceſſiſſe laborem,
Et te qua potis es, rediuiuam Roma videbit.

IN IDEM,

MELCHIORIS BARLAEI ANTVERP.

FATA viros Decios, Fabios, acresq; Metellos,
  Abſtulerat Paulos, Cæſara, Scipiadas.
Exierat gelido grauis ex Aquilone procella,
  AEneadum ſtrarant barbara tela genus.
Iam Gothus, iniecto fremuit iam Vandalus igne:
  Corruit vrbs tandem Martia mole ſua.

Cæle-

Cælestes pauor vnus agit, non tartara Plutum,
Consum aqua, defendunt nec satis astra Iouem.
Eque Palatino bellans ter magnus Apollo,
Sensit vt vlteriùs spicula posse nihil,
Fugit & ipse, petens montem viridantis Olympi:
Sed minimè tutos præbuit iste lares.
Vidit enim Graio suspensa tonitrua cælo,
Atque locus castris mons Heliconis erat.
Barbara Thessalicas violarant fulmina lauros,
Non erat vnde suum protegeretque caput.
At miserè Europæ tota regione vagatum
Suscepit tandem Belgica terta Deum.
Hîc vbi in occasum vergit gens Flandrica, Clodi
Cui dedit hoc Regis nomen habere nepos:
Hîc vbi suppostæ Zephyri felicibus auris
Occiduum Brugæ prospiciuntque mare,
Luxuriabatur gleba prædiuitis agri
Laurus apud ripam lenifluentis aquæ.
Tum Deus, alta Rhodos, Tenedos, Gortyna, Terapnæ,
Et valeat tellus est vbi Daphnis, ait:
Hæc mihi pro multis laurus datur vnica, nobis
Ista diu cinget spicula, scuta, lyram:
Crescito, Romanis ducibus deberis, habebis
Auro qui cingat teque, tuasque comas.
Cedet Peneus, Permessus, Heraclea, Phocis,
Et Sicion plantæ quicquid olentis habet.
Fons tuus argenti signatum pondus, & auri,
Flumine Romanos vberiore vehet.
Cedent Pactolus, Ganges, Tagus, Hebrus, Iberus,
Amnibus hic cunctis clarior vnus erit.
Audin'? habes LAVRINE tuæ præsagia famæ,
Audin'? & hæc GOLTZI te sacra verba petunt.
Vos rem Romanam egregiè curatis: Iulo,
Penè intercisis prospicitisque viris.
Iam redeunt magni AEneadæ: iam pristina virtus,
Ordine procedunt signa Latina suo.
Plus sibi vicinam Rhenus magis horruit vrbem,
Territus exemplis Ariouiste tuis.
Cæsare iam nihil intereà mutatus ab illo
Rursum Caius aquas contabulare studet.
Occupat Hercinios noua contrepidatio saltus.
Mosa, Visurgis, Arar, diriguêre gelu.
Vos manet ob Romam laus indefessa reductam,
Facta quòd est similis scilicet illa sui.
Res, nisi visa, mihi, neque cuiquam credita, tantum
Coniunctis possunt viribus Ars & opes.

EXEMPLA PRIVILEGIORVM,

Pontificis Maximi, Imperatoris Cæsaris, Catholici Regis Hispaniæ, & Christianiss. Gallorum Regis.

PIVS .IIII. PONT. MAX.

MOTV *proprio.&c. Cùm sicut accepimus, dilectus filius noster Hubertus Goltzius Herbipolensis numismata antiqua, quæ in varijs Principum & antiquitatis studiosorũ musæis reperiuntur, tanta diligentia, arte, & industria hinc inde ab vtraq; parte penicillo expresserit, nouoq; cõmento repræsentauerit, vt numismata ipsa ante oculos posita videantur, eaq; in ordine suis quæq; locis redacta, & in plures libros distributa, in æs referre & incidere cæperit, & eadem additis pro cuiusq; varietate historiarũ argumentis, explicationibusq; ad publicam vtilitatem excudi facere, ac in lucem edere intendat, & iam primũ librum sub titulo: Historiæ Imperatorum Cæsarumq; Romanorum ex antiquis numismatib. restitutæ: additis illorum numismatum q̃ verissimis exactissimisq; delineationib. edere, ac insuper alios ex ordine Imperatorum, tum etiam Consularium, ac Græcorum numismatum libros edere præparet, Nos ne ipse post immensos huiusmodi labores atq; expensas, libri ipsi postquam editi fuerint, ab alijs excipiantur, ac etiam in vulgus edantur, ipseq; proinde calcographi fructu, in magnam sui iacturam priuetur, eius indemnitati consulere volentes, motu simili, & ex certa scientia eidem Huberto concedimus, quòd intra decennium post singulorum eorundem librorum impressionem & editionem, nullus nisi dictus Hubertus in toto vel in parte, vbique per vniuersam Italiam imprimere, aut alibi impressos venum exponere, habere, vel tenere, vel transmittere, seu mutare possit, districtiùs inhibentes vniuersis Impressoribus, Bibliopolis, ac quibuscunque alijs, quocunque priuilegio suffultis, tam in alma vrbe, ac alijs ciuitatibus, terris, & prouincijs, ditioni Sanctæ Romanæ Ecclesiæ mediatè, vel immediatè subiectis, quàm quacunque alia parte totius Italiæ, sub excommunicationis maioris latæ sententiæ, alijsq; sententijs, censuris.&c. Et vlteriùs quoad eos qui nobis mediatè vel immediatè subiecti sunt in temporalibus, vt præfertur, tam coniunctim q̃ diuisim sub pœnis quingentorũ ducatorum auri de Camera, pro vna Cameræ Apostolicæ, & alia medietatib. ipsi Huberto, vel ab eo causam habentibus applicandis, ac distractionis & perditionis omnium librorũ, toties quoties contrauentum fuerit, absq; alia declaratione incurrendis, ne per decem annos præfatos, ab eo tempore quo singuli libri ipsi imprimetur & edentur, dictos libros aut quamuis huiusmodi operis partem, etiam sub nomine præfati Huberti imprimere, excudere, vel imitari seu imprimi aut imitari procurare, vel ibi aut alibi impressos & excusos transferre vel aduehere, seu præmissa aut quauis alia inscriptione, additione, transpositione, mutatione, vel alia excogitata via edere, habere, vel producere audeant quoquomodo seu præsumant, ac mandantes vniuersis venerabilib. fratribus nostris Archiepiscopis & Episcopis eorumq; vicariis in spiritualib. generalibus, & in statu temporali S. Ro. Ecclesiæ, etiam Legatis & vicelegatis sedis Apostolicæ, ac ipsius status gubernatoribus, quatenus ipsi quoties pro ipsius Huberti parte fuerint requisiti, Eidem Huberto ac pro eo agentib. efficacis defensionis præsidio assistentes, ad executionem præmissorum etiam manu regia procedant, inobedientes & rebelles per prædictas aliasq; censuras & pœnas ceteraq; iuris & facti remedia quacunque appellatione remota compescendo, easq; sæpiùs aggrauando, inuocato.&c. secularis. Non obstantibus præmissis ac constitutionib. & ordinationibus Apostolicis, necnon similibus vel dissimilibus, ac quibuscunq; alijs specialibus vel generalibus priuilegijs & indultis quibuslibet in contrarium quomodocunq; concessis & concedendis, ceterisq; contrariis quibuscunque. Et quia difficile esset præsentes ad qualibet loca quibus opus erit deferri, volumus, & Apostolica auctoritate decernimus, quòd earum transsumptis vel exemplis etiam in ipsis operibus impressis, plena & eadem prorsus fides vbiq; tam in iudicio quàm extra adhibeatur, quæ præsentibus adhiberetur, si forent exhibitæ vel ostensæ: ac etiam volumus, quòd præsentis nostræ cedulæ motus proprij, etiam absque illius registratura, sola signatura sufficiat, & vbique fidem faciat, in iudicio & extra illud, regula in contrarium edita non obstante. Datum Romæ anno à natiuitate Domini M. D. LXII. Indictione quinta, die verò .XII. mensis Maij, Pontificatus nostri anno tertio.*

Placet motu proprio. I.

FERDINANDVS *Diuina fauente clementia electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclauoniæ. &c. Rex, Infans Hispaniarum, Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ. &c. Marchio Morauiæ. &c. Comes Tirolis. &c. Recognoscimus & notum facimus tenore præsentium vniuersis, quòd quum nobis humillimè significandum curauerit noster & sacri Imperij fidelis dilectus Hubertus Goltz wirtzburgensis, pictor & incola oppidi Brugensis, se parare editionem Historiæ Imperatorum Cæsarumq; Romanorum ex antiquis numismatibus restitutæ: additis quoq; verissimis ipsorum numismatum delineationibus, quas summo labore, periculo, & sumptu, peragratis diuersis prouinciis, consequutus sit, à diuersis tam Reuerendiss. Sanctæ Ro. Ecclesiæ Cardinalibus, quàm nonnullis Illustriss. Principibus Italiæ, aliisq; nobilibus atque præclaris viris, qui per vniuersam Germaniam, Galliam, Neapolim, & inter primarios Illustriss. Reip. Venetæ homines, hoc excellenti studij genere delectentur, & propterea nobis supplicauerit, vt dignaremur ipsum Cæsareo ac firmo rescripto munire contra artes & imposturas æmulorum. Nos sanè qui hoc eius institutū honestum esse animaduertimus, id non modò clementer probandum, verumetiam auctoritate nostra Cæsarea promouendum esse duximus. Itaq; scienter & animo bene deliberato, atq; ex auctoritate nostra Cæsarea disertè vetamus omnibus iis, qui in sacro Romano Imperio imprimendis vel vendendis libris, seu quacunq; alia ratione librariam negociationem exercent, ne quis prædictum opus intra decem annos ab editioae numerandos, intra fines sacri Imperij, absque consensu & voluntate dicti Huberti auctoris cudere seu imprimere, impressum vendere vel distrahere ausit palàm vel occultè. Quisquis verò aliter fecerit, & interdictum hoc nostrum neglexerit, is debebit non modò priuari libris contra hoc nostrum interdictum impressis, quos etiam dictus Hubertus aut hæredes eius, siue mandatum ab alterutro habituri, per se ipsos apprehendere & sibi vendicare poterūt, verùm insuper etiam decem marchis auri puri nostro Imperiali fisco, & parti læsæ ex æquo soluendis & numerandis multari. Proinde mandamus vniuersis & singulis nostris, & Sac. Ro. Imp. subditis & fidelibus dilectis, tam Ecclesiasticis quàm secularibus, cuiuscunq; gradus, ordinis, status, conditionis, & dignitatis extiterint, præsertim verò iis, qui in magistratu constituti sunt, vel superiorum suorum, aut suo ipsorum nomine ac loco iuris & iustitiæ administrationē exercent, ne quenquā hoc priuilegium seu interdictum nostrum impunè violare, spernere, vel negligere patiantur, sed si quos contumaces cōpererint, præscripta pœna plecti, & quibuscunq; rectè fieri modis coërceri curent, quatenus & ipsi grauissimam indignationē nostram ac eandem mulctam incurrere noluerint. Quòd enim hæc rata & firma fient, hisce litteris nostris testatum esse volumus, quas dedimus manus nostræ subscriptione, & sigilli nostri appensione roboratas, in arce nostra Regia Pragæ die. xviij. mensis Martij Anno Domini M.D.LXII. Regnorum nostrorū Romani tricesimo secundo, aliorum verò tricesimo sexto.*

Ferdinandus.

Ad mandatum sacræ Cæsareæ Maiestatis proprium.

Vt. seld. *M. Singkhmoser.*

PHILIPPE *par la grace de Dieu Roy de Castille, de Leon, d'Arragon, de Nauarre, de Naples, de Secille, de Maiorcque, de Sardaine, des Isles, Indes, & terre ferme de la mer Oceane: Archiduc d'Austrice, Duc de Bourgoingne, de Lothier, de Brabant, de Lembourg, de Luxembourg, de Geldres, & de Milan: Conte de Habsbourg, de Flandres, d'Arthois, de Bourgoigne: Palatin de Haynault, de Hollande, de Zelande, de Namur, & de Zutphē: Prince de Zwaue: Marquis du sainct Empire: Seigneur de Frize, de Salins, de Malines, des cites villes & pays d'Vtrecht, Oueryssel, & Groeningen: & Dominateur en Asie & Africque. A tous ceulx qui ces presentes verront, Salut. Scauoir faisons Nous auoir receu l'humble supplication de Hubert Goltz wirtzburger, demeurant en nostre ville de Bruges, contenant comme à son grand trauail, estude, & despence, il at composé & faict certain œuure en Latin, contenant la vie des Empereurs Romains, commençant des Iulius Cæsar premier d'iceulx, prinse tant hors des histoires que medailles antiques desdictz Empereurs, Les desseingz desquelles medailles en confirmation de ladicte histoire ledict Hubert à grand paine & industrie taille en cuyure, & adiousté en son dict œuure, les digerant en tel ordre que le cours de l'histoire le requeroit, selon le temps & la diuersité des*

 matie-

matieres. Lesquelles medailles par ce qu'elles estoient en grand & quasi inestimable nombre, mesmement dispersees quasi par tout le monde entre les mains d'vnchascun, a esté besoing audict Hubert se transporter en plusieurs lieux & places, mesmement es pays loingtains, qui ordinairemẽt de telles antiquitez sont le plus pourueuz, que n'estoit le lieu de sa residence, comme es pays & Royaulme des Gaules, es Allemaignes tant haulte q̃ basse, es Itales, mesmement es pays de nostre Royaulme de Naples, s'absentant à ceste occasion de sa maison & demeure ordinaire par l'espace de deux ans, cheminãt tousiours de pays en pays, & ville en ville, non sans grandz despens, trauaulx, perilz, & dangiers de sa personne, prenant par tout auec vne diligence extreme copies & dessaingz de toute sorte des medailles antiques, d'or, d'argent, & de cuyure, qu'il a peu rencontrer esditz pays, mesmes es cabinetz & estudes des antiquaires, gens scauans de toute sorte de profession & qualité, iusques aux Princes mesmes, grandz personnages: Hors desquelles medailles, ensamble hors des escriptz des plus anciens & approuuez histoires, ledit Hubert apres son retour desditz voiages, à grand estude & trauail tant de corps que d'esprit, a fait ledit recueil de ladite histoire ou vie desditz Empereurs, auec la vraye molure desditz medailles, lequel œuure sera intitulé: Historia Imperatorum Cæsarumq; Romanorum ex antiquis numismatibus restituta. *Toutesfois d'autant que le volume seroit trop grand & excessif en despens, qui le voudroit mettre tout en vn liure, ledit œuure sera diuisé en plusieurs liures, selon que le cas & la matiere le requerra, desquelz ledit Hubert pour le present pour vn cõmencement est d'intention de mettre en lumiere le premier liure qui sera intitulé* Iulius Cæsar, *premier desditz Empereurs, contenant sa vie & histoire, auec toutes ses medailles qu'il a esté possible de recouurer, lequel sera imprimé en nostredite ville de Bruges par ledit Hubert, en vertu de noz lettres d'Octroy par luy à ceste fin obtenues. Mais par ce que ledit Hubert Goltz crainct, que contre tout droict & equité il pourroit demeurer frustré de ses labeurs mises & vacations, ensamble du prouffit & vtilité que à bonne raison il attend de ce present œuure en recõpense & soulagemẽt de sesdites paines & despenses, si (cõe il aduient souuent) quelque autre sur le double & exemple de sesditz liures les vouloit ou faisoit semblablement contreimprimer & contrefaire, ou que ailleurs ainsi contreimprimez & contrefaitz les apportast en noz pays de pardeça, pour illec les vendre, ou à quelque autre intention, à ceste cause & à fin que par autres practiques & moyens directement ou indirectement il ne luy soit fait quelque preiudice à son bon zele, estude, & labeur qu'il a prins au prouffit & bien publicque de tous vrays amateurs de l'antiquité, il nous à supplié surce le pourueoir de remede conuenable. Pource est il q̃ nous ces choses considerées, audit Hubert Goltz suppliant, inclinans à sadite requeste, auons octroyé, permis & consenty, octroyons, permectons, & consentõs par ces presentes, qu'il puist & pourra imprimer ou faire imprimer par autre Imprimeur iuré, son œuure & liure cy dessus mentionné, & icelluy vendre & distribuer en & par tous noz pays de pardeça, là & ainsi que bon luy semblera, sans mesprendre. Et à fin qu'il ne soit frustré du guerdon & prouffit de son labeur, auons deffendu & interdict, deffendons & interdisons par cesditz presentes bien à certes & estroictement à tous noz subiectz & autres de quelle qualité ou condition qu'ilz soient, tant Libraires & Imprimeurs, que autres Marchans, que nul ne s'auance de cõtreimprimer ou cõtrefaire lesditz œuures & besoingnes du Hubert en nosditz pays de pardeça, ne en iceux apporter, vendre, ne distribuer lesditz liures ailleurs cõtrefaitz & imprimez directemẽt ne indirectemẽt, publicquement ne secretement, en aucune maniere, par l'espace & terme de dix ans prochainemẽt venãs, à compter dés la date de cestes, sans le sceu & consentemẽt dudit Hubert, à paine & confiscation desditz liures, sculptures, & impressions, & pardessus ce de dix Carolus d'or pour chascun d'icelles en particulier, applicables par prompte execution moictie à nostre prouffit, & l'autre moictie au prouffit dudit Hubert ou ses aians cause. Pourueu que ledit Hubert se riglera & obseruera en ce que dessus noz ordonnances faites sur le fait de l'Imprimerie. Si mandons à noz amez & feaulx les chief Presidens, & gens de noz priué & grand consaulx, President & gens de noz consaulx en Luxembourg & de Gheldres, ensemble de noz consaulx en Flandres, Arthois, Haynault, Hollande, Zelande, & Namur, & à tous autres noz officiers & subiects cui ce appertiendra, qu'ilz facent, seuffrent, & laissent ledit Hubert de nostre presente grace & octroy par la forme & maniere que dit est, plainemẽt & paisiblement ioyr & vser. Et le cas auenant procedez promptement à l'execution des amendes & paines dessusdits, reallemẽt & de fait, sans dissi-*

mula-